BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
27 R
18

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
9 F
20

Z/X.p.7.

6-15-F-12

Digitized by Google

Digitized by Google

# GERARDI L. B. VAN SWIETEN

Auguſtiſs. Imperator. & Imperatric. a Conſiliis, Archiat. Com. Bibliothecae Auguſtae Praefecti, Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Praeſidis perpetui, nec non Academiae Reg. Scient. & Chirurg. Pariſ., Academiae Scient. Petropolit., Academ. Natur. Curioſ., Inſtitut. Bonon., Collegii Regii Medic. Edinburg., Societ. Scient. Harlem., Botanic. Florent. Germanic. Jenenſ. Degli Agiati di Roveret. Membri,

# COMMENTARIA

IN

# HERMANNI BOERHAAVI APHORISMOS

DE

COGNOSCENDIS, ET CURANDIS

MORBIS.

*TOMI QUARTI PARS ALTERA.*

TAURINI,

EX TYPOGRAPHIA REGIA

*MDCCLXIV.*

Digitized by Google

Digitized by Google

# [I]NDEX CAPITUM
## HUJUS TOMI PARTIS II.

BIBLIOTECA ROMA


Pag.

. . . . 393
[...]bi *Virginum* . . . . . . . 450
. . *Gravidarum* . . . . . . . 513
[...]tus *Difficilis* . . . . . . . 581
[...]orbi *Puerperii* . . . . . . . 647
. . . . *Infantum* . . . .


Digitized by Google

**REIMPRIMATUR.**

F. Joannes Dominicus Piſelli Ord. Praedic. Vicarius Generalis S. Officii Taurini.

V. Allionus P. & R.

*V. Se ne permette la riſtampa.*

Galli per la Gran Cancelleria.

MORBI

Digitized by Google

# MORBI VIRGINUM.

3. PRaeter omnia haec Acutorum, & Chronicorum genera ſunt nonnulli morbi virginibus, gravidis, puerperis proprii, tum & puerili aetati.

enus dictum fuit de morbis fluidarum, & ſolidarum partium tam bus, quam compoſitis, acutis, & chronicis. Verum praeter hos alii ſunt, qui obſervantur illo tantum vitae tempore, dum corpus foem aptum fit ad ſuſcipiendam prolem; alii morbi ſunt, qui a momenceptus per totum graviditatis decurſum moleſti ſunt: ipſum puerpequamvis legitimum, & naturale fuerit, ſaepe non caret difficultate: artum demum ſollicita cura requiritur, ut puerpera ſic reſtituatur, ut a, ſana, & foecunda maneat. & recens nati infantes morbos patiuntur huic aetati proprios, quibus mnino non, vel rarius ſaltem obnoxii ſunt reliquo vitae tempore, ſenſim magis magiſque firmum redditum corpus non adeo facile afficilevioribus morborum cauſis. omnibus ergo his ſingulatim agendum eſt, & ordo poſtulat, ut pridicatur de inſigni illa mutatione, quae obſervatur in corpore muliebri fluoris menſtrui eruptionem, & de variis moleſtiis, quae illam praere, vel & comitari ſolent.

184. QUo tempore foemininum corpus ad incrementum ſuum pervenit, in bene facta temperie plus ſolet conficere cruoris, quam qui vaſis contineatur, unde arteriis uteis fluoris Menſtrui nomine ſecernitur.

Conſtat in foemineo ſexu, dum corpus ad propagandam ſpeciem humam aptum fit, miras, & ſatis ſubitas contingere mutationes: creſcit ſaepe bito incremento corporis ſtatura, mammae turgidulae ſororiari incipiunt, beſcunt pudenda, de muliebri ſinu ſanguis prodire incipit, & in ſana puelſtatis temporibus idem redit ſanguinis effluxus, qui fluoris menſtrui nomie vocatur, quia, menſis ſpatio elapſo circiter, denuo apparere ſolet; ita amen, ut quaedam varietas obſervetur in diverſis, licet caeterum ſaniſſimis uellis, quoad intervallum inter has ſanguineas excretiones. Aliquando enim bis



Digitized by Google

bis in menſe, quibuſdam tertia quavis ſeptimana, plurimis quarta redeunt menſtrua. Neque obſervatur, ſi caeterum ſanae fuerint virgines, ab intervalli hujus diverſitate impediri, vel minui foecunditatem, modo conſtans maneat periodus haec, nec variet perpetuo. Tales enim foecundas obſervavi, & ſi conciperent, facile abortum patiebantur; ſimilis etiam diverſitas in quantitate ſanguinis excreti obſervatur pro varia ipſius uteri diſpoſitione in ſingulis. Hoc monuit *Hippocrates* (v); *Mulieribus quibuſdam quidem menſtruae purgationes abundantes, quibuſdam pauciores expurgantur. Quod ſi in natura, & genere ſemper contingat* (μητρῷον σφιν ἐστι·) *ipſis uterinum eſt*. Varia hinc etiam nomina impoſita fuerunt huic fluori: a Periodo enim magis communi, *fluor menſtruus*, *menſtrua*, *menſes*, *catamenia*, vocatur, & *purgatio menſtrua*, cum multi crediderint, aliquid noxii per hunc fluorem expurgari de corpore: multi etiam dixerunt *Flores*, quia, uti hi fructum praecedunt in regno vegetabili, ſic & menſtrua futurae foecunditatis ſignum dant: his enim apparentibus nubilis virgo habetur, & dicitur.

Plerumque circa decimum quartum aetatis annum menſes primo apparere ſolent, raro ante decimum tertium; plerumque circa quadrageſimum, & quinque aetatis annum ceſſare ſolent (x), in quibuſdam tamen citius, in aliis ſerius deſinunt. Toto hoc tempore, dum menſtrua ordinatim fluunt, foecundae dicuntur mulieres; illis ceſſantibus, vocantur effoetae, quia raro, vel nunquam poſt menſtruorum ceſſationem concipiunt. Unde videtur menſtrui fluxus duratio coïncidere cum foecunditatis tempore. Obſervatur etiam in calidioribus regionibus citius prodire menſtrua puellis, ſed & citius ceſſare; in borealibus regionibus contrarium obtinet. Sic obſervavit *Linnaeus* (y), Lapponicas foeminas menſtruum fluxum, parciorem tamen, ſtata periodo pati. Plures vidit, quae toto vitae tempore carebant menſtruis, ſed viro junctae manebant ſteriles. Juvenculas noverat, quae aeſtate ſolum menſtruabantur; hyeme, quae rigida admodum, & longa in his locis eſt, nunquam. Aderant & aliae, quae ſemel in anno menſtruabantur tantum, ſed hae, quotquot vidit, habebant pedes oedematoſos.

Quamvis autem illo aetatis tempore communiter ſoleant menſtrua prodire, tamen rarae obſervationes docuerunt, non diu poſt nativitatem contigiſſe fluorem menſtruum. Sic legitur (z), recens natae puellae octiduo poſt nativitatem, ſecundum alias relationes tertio tantum menſe prodiiſſe menſtrua. Sed quarto aetatis anno abſoluto eadem haec puella jam aequabat tres pedes cum dimidio, corporis altitudine, cum juſta omnium membrorum proportione. Partes autem genitales, & mammae eodem ſe habebant modo, uti in virgine octodecim annorum obſervari ſolent, ita ut perfecte nubilis videretur. Primo vitae menſe vidi profluxiſſe menſtrua, & videbatur ſeptimo aetatis anno nubilis; laxae tamen temperiei; ſatis ſana vixit, &

(v) De natur. puer. cap. 10. Charter. Tom. V. pag. 323.
(x) Mauriceau traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. pag. 49.
(y) Flora Lappon pag. 324.
(z) Acad. des ſcienc. l'an. 1708. hiſt. pag. 63.

> aetatis anno nupta plures poſtea proles ſanas peperit. Va-
ſus colligere ex Hiſtoria Medica facile foret; unde minus
in Indiis orientalibus nono aetatis anno jam parere foemi-

obſervatum fuit, longe diutius perſtitiſſe fluxum menſtruum:
decrepita ſenectute rediiſſe abſque noxa. Sic *Daniel Puera-*
nſis Medicus, ſcripſit *Thomae Bartholino* ſequentia, quorum
em ſe fatetur. *Mulier quaedam octogenaria, a duobus circiter*
*ua patitur*, [illegible], *cum ſanitatis commodo, &* [illegible]. (*b*).
ſexto aetatis anno menſtrua adhuc fluxiſſe, alibi (*c*) legitur.
mune axioma eſt, quod ex raro contingentibus nunquam for-
ılae.

50 generali naturae lege in foemineo ſexu determinato aetatis
odirent menſtrua, atque alio aetatis tempore denuo ceſſarent
ſideraverunt ſedulo Medici omnia, quae cauſam menſtui fluoris
oſſent, & determinare loca, unde ſanguis ille fluit. Cum enim
uus, ſed periodicus ſit ille fluxus, debet adeſſe mutatio quae-
rtibus, unde fluit, illo tempore, dum fluxus menſtruus adeſt.
n in morbis defunctarum cadaveribus ſemper juſta adſit ſuſpicio,
morbum mutata occurrere, facile patebat, pulcrius haec indagari
iolenta, aut ſubita morte peremtis, illo tempore, dum fluor men-
erat. *Columbus* (*d*) voluit, menſtruum ſanguinem non effundi per
a, ſed ab illis, *quae in uteri cervicem ad ejus latera inſeruntur*:
ue alio in loco (*e*) idem his verbis: *Quemadmodum ſaepe numero*
*e oculis in aliquibus mulieribus, quae violenta morte perierunt, dum*
*llis menſes fluerent, neque in his modo, ſed etiam in aliis quibuſdam,*
*nſtabant, & mox fluxuri erant.* Imprimis autem ſe hoc obſervaſſe
in muliere infanticida, quae ultimo ſupplicio affecta fuit; menſis
elapſo, quo gemellos pepererat, & in lucem editos mox ſuffocave-
illo cadavere numeroſis ſpectatoribus oſtendit illas venas, *quae in*
*on admodum magnae eſſe ſolent, eſſe inſignes, nigerrimas, & propterea*
*erſpicuas*: inde autem concluſit; *per quas venas fluunt menſtrua, eas*
*anſire per uterum*.
a autem, & fide digniſſima quidem obſervata evincunt, menſtruum
m ex ipſo utero, praecipue ex vaſis, quae ad fundum uteri pertin-
, procedere. Sic *Mauriceau* (*f*) in cadavere infanticidae, ſuſpenſae
truorum tempore, invenit totum fundum cavum uteri obductum gru-
s ſanguinis coagulati; vaſa fundi uteri multo ampliora erant, quam illa,

a 2

(*a*) Ibidem.
(*b*) Thom. Barthol. Epiſt. Med. Centur. IV. pag. 42.
(*c*) Académ. des ſcienc. in loco modo citato.
(*d*) De Re Anatomica Lib. XI. pag. 243.
(*e*) Lib. VI. pag. 173. Ibidem.
(*f*) Traité des Malad. des femmes groſſes &c. Tom. I. pag. 48.

illa, quae ad cervicem uteri ſpectabant: orificia autem horum vaſorum in uteri cavum hiantia, plena erant ſanguine grumoſo. Confirmatur hoc & celeberrimi *Littre* (*g*) obſervatis. In cadavere enim foeminae, quae embryonem in tuba Fallopiana geſtabat, & moriebatur, dum menſtrua fluebant, invenit uterum tumidum, ſanguine rutilo, ſed concreto plenum; quo ablato, in ſuperficie cava uteri vidit numeroſiſſima foraminula, quae ſetam porcinam facile admittebant, & plena erant ſanguine rutilo, qui, preſſa inter digitos uteri ſubſtantia, guttatim exibat. Sollicite examinans deinde internam vaginae ſuperficiem, nihil ſimile invenit; unde concluſit, menſtruum fluorem ex uteri cavo, non ex vagina prodire: idem & in aliis menſtruantium cadaveribus ſe vidiſſe teſtatur, & (quod videtur hanc opinionem extra omne dubium ponere) in tribus prolapſu uteri laborantibus, ita, ut orificium uteri prolapſi intra pudendi labia haereret, vidit, ſanguinem menſtruum ex uteri orificio prodire, dum ne gutta quidem exiret de vaginae cavo.

Huic ſententiae & accedit accuratiſſimus Anatomicus *Morgagni* (*h*), qui vidit in virgine, fluente adhuc menſtruo ſanguine, a capitis ictu demortua, univerſum uteri fundum ſanguineis maculis, quas & figura adumbravit (*i*), ſcatere; ex quibus maculis vel mediocri preſſione cruentas guttas elicere admodum facile erat: tamen nec in vagina, nec in cervice uteri inveniebatur aliquid, quod, cruorem ex earum parietibus prodiiſſe, ſignificaret. Poſtea autem in plurium mulierum cadaveribus, quibus forte non ita pridem ſanguis menſtruus profluxerat, vidit ſimiles maculas in uteri fundo, ſed coloris multo dilutioris, ex quibus ſubcruentas guttulas prolicere potuit; ſed in cervice, & vagina nil tale invenit. Interim negare noluit, quod & menſtruus ſanguis ex vaginae parietibus prodeat, cum plures graves, & fide digni autores ſe hoc obſervaſſe teſtentur, quos plures recenſet. Sic *Piſo* (k) ſcripſit, quod *in puellae, quo tempore menſes fluerent, ſtrangulatae cadavere, ſuperioribus annis hic publice diſſecto, ſolus ſinus pudoris obſervatus fuerit ſanguine perfuſus, tinctuſque menſtruo, uterus autem prorſus ſiccus, & arcte connivens*. In cadavere menſtruantis foeminae *Heiſterus* (*l*) vidit, & ex uteri cavo, & ex vagina prodiiſſe menſtrua.

Cum ergo & celebris Anatomicus *Vuinslovv* (*m*) invenerit, membranam internam, quae fundum uteri obvelat, multis foraminulis pertuſam eſſe, quae oculis facile percipiuntur, & ex quibus ſanguis prodit, ſi uteri ſubſtantia prematur: ſi praeterea conſideretur, eandem hanc membranam inſtar holoſerici villoſam eſſe, & hos villos, & haec foraminula plus, minuſve ſanguine tincta eſſe in illis, quae tempore menſtrui fluoris perierunt; tandem

(*g*) Académ. des ſcienc. 1702 mém. pag. 281. 282.
(*h*) Adverſar. Anatom. I. pag 45. 46.
(*i*) Ibidem Tab. 3.
(*k*) De Morbis ex colluv. ſeroſ. ſect. 2. part. 2. Cap. VII. pag. 131.
(*l*) Medicin. Chirurg. Anat. Wahrnehm. pag 40.
(*m*) Expoſit. Anatom. de la Struct. du Corps humain. pag. 574.

Digitized by Google

tur, quod aqua, vel ceracea materies, arteriis injecta, ex
apertis in cavum uteri exeat (*n*). Videtur ex omnibus his
quod locus, unde naturaliter menſtrua fluunt, ſit uteri cavum
accipue fundus uteri. Cum autem vagina, & totum in foemi-
aſſiduo ſudent ex apertis, ultimis, rectis arteriolis hu-
a, blandum, aquoſum, ſeroſum (*o*), & ſimiles, ac uterus ip-
ccipiant (*p*), videtur admodum credibile, & per horum vaſo-
dilatata ſanguinem exire quandoque: & forte in gravidis, qui-
n eſt graviditatis tempore fluorem menſtruum pati abſque no-
ori quantitate, ex vaſis vaginae ille ſanguis prodit. Si enim ex
eniret, abortus ſequeretur periculum. Plures vidi gravidas, qui-
igit, & maturum, ſanum, robuſtum foetum debito tempore

jam, ut conſiderentur illa, quae clariſſimi Medici ſtatuerunt de
trui fluoris, & ratione, quare ſtata periodo idem fluor redire
nis virginibus.
lerent Medici, purum ſanguinem hoc modo exire de ſano corpo-
ſanitatis detrimento, imo potius cum euphoria, & ſimul obſer-
itius ad debitam ſtaturam pervenire puellas, quam mares adole-
nenſtruumque fluorem ſignum dare, quo noſcitur, corpus foemini-
aptum eſſe, ut concipiat, & conceptum nutriat foetum, donec,
enſium ſpatio, ex minima incipientis hominis molecula in notabilem
lem excreſcens, tandem naturali partu excludatur, totumque illud
crementum maternis humoribus deberi patuit, quod corpus foemi-
ptum eſſe debeat, ut non tantum ſe ipſum, ſed & alium hominem
poſſet toto graviditatis tempore. Unde concluſerunt, in non gravi-
conficī ſanguinis, quam corpus indigebat, & ideo requiri, ut eva-
illud ſuperabundans, ne accumulatum noceret ſanitati: Dixerat jam
eles (*q*); *Mulieribus ſuperfluum* (τὸ περίττωμα) *in purgationem* (*men-*
) *vertitur.* Confirmabatur ulterius haec ſententia, quod mater, ſi pro-
copriis nutriat uberibus, lactationis tempore communiter careat fluxu
uo, vel longo intervallo, & parca copia tantum eum experiatur,
illud ſuperfluum in alimentum prolis, lac nempe, cedat. Duro labore
corpus quotidie exercent, foeminae; parcius menſtruari ſolent contra,
molliter, & opipare in otio vivunt, ſingulis menſibus, & ſaepius quo-
ſanguine diffluunt. Hoc jam notavit *Moſchio* (*r*), cujus ſaepius mentio
in ſequentibus. Autor ille omnino diverſus eſt a *Theodoro Moſchione*,
s *Plinius*, *Galenus*, *Aëtius*, *Alexander Trallianus* meminerunt: antiquo enim

(*n*) Kaau Perſpirat. dicta Hippocr. pag. 98.
(*o*) Ibid. pag. 96. (*p*) Euſtach. Tab. XIII.
(*q*) De hiſt. anim. Lib. VII. cap. 2. Tom. II. pag. 365.
(*r*) Spachii gynaeceor. pag. 2. N. 16.

enim hoc *Moſchione* longe junior auctor eſt, & librum de illis, quae ad partum pertinent, in gratiam obſtetricum Graecarum ex latina verſum lingua, & triginta duobus capitibus auctum, dedit. Multa cum habeat bona, hinc in omnibus collectionibus gynaeciorum adeſt, quae nempe de mulierum, cum aliis, tum gravidarum, parientium, & puerperarum affectibus, & morbis agunt. Cum autem *Iſraël Spachius* ſuam collectionem ediderit anno 1597. poſt binas priores a *Caſparo Vuolfi*, & a *Caſpare Baubino* editas, & plura contineat, hinc illa collectione gynaeciorum uti malui (*s*).

Patet hinc, multas rationes adfuiſſe, cur Medici a plethora fluxum menſtruum deduxerint. Si ergo nulla naſceretur plethora, ut in robuſtiſſimis, & duro labore exercitatis mulieribus, tunc naturaliter, & abſque ullo damno carere poſſent fluore menſtruo. Tales ſunt illae, quas *Moſchio* (*t*), dum recenſet cauſas retentorum menſtruorum, dixit, *abſque ulla infirmitate naturaliter non purgari*. Teſtatur *Fernelius* (*u*) ſe vidiſſe mulierem, *cui nunquam, vel menſes, vel aliud quidquam fluxit ab utero, ac nihilominus bene habita prorſusſque incolumis, annos vixit circiter ſexaginta*. Quadragenariam mulierem, & lapſu graviter laeſam, curavit *Hildanus* (*v*), quae ſancte affirmabat, ſe nec virginitatis tempore, nec in matrimonio unquam menſtrua habuiſſe. In puerperio lochia parce fluxerant: ſeptem enim pepererat proles, quarum major pars ſuperſtes athletice valebat. Robuſta, valida, morbiſque parum obnoxia vixit, & cum paupere victu duros labores ſuſtinere cogebatur; unde plethorae colligendae nulla dabatur occaſio. Sic integram foemellarum regionem apud *Tapuyas* in *Braſilia* per totum vitae decurſum Catameniis deſtitui, legitur (*x*). Alii itinerarii notaverunt, parciſſime tantum fluere menſtrua, uti & de Lapponibus foeminis ante dictum fuit. Forte plura ſimilia in noſtris regionibus habentur exempla, *quorum*, uti *Pechlinus* (*y*) *monet*, *conſcientiam ſexus ille ſibi reſervat*, *non facile Medicis*, *qui & ipſi plebeja non magnopere curant*, *in teſtimonium rei vocatis*. Haec dum conſiderabat Celeberrimus *Aſtruc* (*z*), fere inducebatur, ut crederet, non ex primaeva naturae lege adeo copioſa menſtrua prodire foeminis, cum in illis nationibus, in quibus frugalis vita conſtanter obtinet, parce fluant, & in quibuſdam mulieribus nihil omnino; apud politiores vero nationes ſexum foemininum lauto in otio molliter vivere, opipara frui menſa, hinc & majorem copiam ſanguinis accumulari, & per uteri vaſa ſtatis periodis exire.

Interim videtur fluor menſtruus ex naturae inſtituto fieri certo aetatis tempore, non tantum, ut ſuperabundans ſanguinis copia tollatur de corpore, verum

(*s*) Vid. Fabric. biblioth. graec. Tom. XII. Lib. VI. cap. 7. pag. 696. & ſeq.
(*t*) Spach. gynaec. pag. 11. N. 126. & Harmon. gynaec. part. poſter. cap. 2. pag. 20.
(*u*) Pathol. Lib. VI. cap. 16. part. 2. pag. 197.
(*v*) Oper. omn. obſervat. Cent. V. pag. 408.
(*x*) Gualt. Charletoni de cauſis catamen. cap. 4. pag. 39.
(*y*) Obſervat. Phyſ. Medic. N. 35. pag. 83.
(*z*) Traité des malad. des femmes Tom. I. pag. 85.

Digitized by Google

verum etiam, ut uterus diſponatur ad conceptum. An vero integrae nationes menſtruis careant, & tamen foecundae ſint mulieres, non adeo liquido conſtat. Itinerum ſcriptores ſaepe audita referunt, & plerumque illis deeſt occaſio, aut voluntas, ut ſimilia exacte inquirant. Parciorem menſtruorum copiam apud *Lappones* invenit *Linaeus*, uti ante dictum fuit; ſed ſimul monuit, illas, quae menſtruis omnino carebant, ſemper fuiſſe ſteriles. Quadragenariae illi viduae, quae, incolumis quamvis, & quadrata foret, nunquam menſtruum fluorem paſſa fuerat (*a*), alteris ſtatim nuptiis ad primum coitum menſes prodierunt, & per integrum biennium ſtato tempore redierunt, antequam conceperit. Debito termino peperit feliciter ſanam prolem, & in tertiam uſque vicem foecunda fuit, antequam menſtruus fluor per aetatem ceſſaverit. Unde videtur concludi poſſe, quod apertis extremis vaſorum uterinorum oculis, exeunte ſanguine, plethora quidem levetur, adeoque & pro varia ſanguinis abundantia copia menſtrui fluoris eſſe poſſit diverſa; ſed ſimul illa vaſorum uterinorum dilatatio, & apertura ad foecunditatem facere videtur, de qua re dicetur poſtea.

Praeterea crediderunt Medici, ex ipſa fabrica, corporis muliebris patere rationem, quare illud ſuperfluum per uterum potius, quam per alias corporis partes exiret. Si enim conſideretur pelvis oſſei fabrica in muliere, invenitur notabilis diverſitas, & major amplitudo, quam in viro. Lumborum enim vertebrae magis retrorſum vergunt; diſtantia inter os ſacrum & oſſa pubis major eſt; uti & diſtantia inter oſſa Ilii; Coccygis os rectius eſt, & magis mobile, quam in viris, in quibus antroſum magis incurvatur; oſſa pubis obtuſiori angulo uniuntur inter ſe; praeterea oſſium Iſchii tubera magis a ſe invicem diſtant; unde foemorum cervices magis tranſverſim ponuntur, & cum acetabulis faciunt angulos minus acutos. Hinc circa pelvim major latitudo in foemina, quam in viro, ut turgens in gravidis abdomen firmius poſſit ſuſtineri. Hanc diverſitatem in corpore muliebri ſcite noverunt exprimere pictores, & ſtatuarii (*b*).

In ampla ſic pelvi locatur uterus, inter inteſtinum rectum & veſicam, totus vaſculoſus, fere liber, nec multum preſſus: totus enim fundus uteri in gravidis libere aſcendit, in prolapſu autem uteri deſcendit ſaepe, ut extra pudendum promineat; praeterea uterus antrorſum, retrorſum, & ad latera delabi poteſt, uti poſtea dicetur, quando de partu difficili agendum erit. Quamvis autem uterus in junioribus puellis, & in adultis virginibus ad tactum firmus & ſolidus deprehendatur, tamen graviditas docet, haec vaſa facile cedere poſſe, & in magnam amplitudinem dilatari, cum ultimo graviditatis tempore uterus inſtar ſpongiae ſanguine plenae appareat, dum vaſa, ante vix conſpicua in utero non gravido, jam digiti minoris apicem quandoque capiant. Numeroſas autem arterias accipit uterus a Spermaticis, Hypogaſtricis, Haemorrhoidalibus, Iliacis externis. Simili apparatu, & ori-



(*a*) Vide Pechlin. in loco citato.
(*b*) Vide de his Herm. Boerh. Inſtit. medic. §. 663.

Digitized by Google

gine venae ad uterum veniunt, valvulis carentes, omnes inter ſe communicantes; quod & in arteriis uteri obſervatur; unde copioſi ſanguinis liberrima circumductio ſequitur. Simul interna uteri cavitas pertunditur exiguis hiatibus, qui humorem blandum, aquoſo-mucoſum ſudant, ut lubrica, madida maneat ſemper interna uteri ſuperficies, & impediatur cavitatis concretio (c).

Intellectis his, quae ad uteri ſitum, fabricam vaſculoſam, & facilem expanſionem ſpectant, conſiderabatur, quod citius foeminae, quam mares, ad apicem ſui incrementi perveniant, & hoc tempore viſcera tamen pergant ex ingeſtis bonos humores conficere ſimili copia, ac ante, qui tamen non amplius augendae corporis ſtaturae ſerviunt; cumque ſimul obſervaretur, muliebria corpora minus virilibus perſpirare (d), hinc ſequebatur, humorum ſanorum copiam augeri in vaſis, adeoque plethoram naſci, utilem quidem, ſi gravida facta mulier non tantum ſe ipſam, ſed & foetum nutrire debeat; at contra in non gravidis nocituram, & quotidie augendam, niſi illud ſuperfluum exiret de corpore, ubi copia jam nocere poſſet. Ut autem concipiendo, & alendo foetui apta foret ſemper mulier, illud abundans praeſto ſemper eſſe debebat, ſimulque adeſſe debebant viae, per quas eliminari poſſet illud idem, dum non eſſet gravida mulier.

Cum autem uterus totus vaſculoſus foret, in loco libero poſitus, facile dilatabilis, cavum haberet, in quod exire poſſent humores, & poſtea per os uteri expelli de corpore, hinc diſtenta ſenſim magis uteri vaſa ob auctam copiam humoris ſani, tandem ſic dilatabantur, ut extrema orificia, quae antea rorem humidum tranſmittebant tantum, auctis ſenſim diametris partem rubram ſanguinis dimitterent in uteri cavum, ſicque fluor menſtruus ſequeretur, cujus ſecretioni, & excretioni favet etiam erectus foeminae humanae inceſſus.

Poſtquam autem per ſanguinem de utero excretum minuta eſt plethora, tunc vaſa minus diſtenta ſe contrahunt proprio robore in minorem diametrum, anguſtata non amplius dimittunt ſanguinem, ſed tenuiores tantum humores, ſicque ſenſim ad ſolitam anguſtiam redeunt extrema vaſorum oſcula, quae in cavum uteri hiant, donec, ab iiſdem cauſis renata plethora, denuo dilatentur ſimili temporis intervallo. Hoc modo explicabatur reditus periodicus fluoris menſtrui, dum ſimul ſatis commode elucidabantur illa, quae fluorem menſtruum praecedere, comitari, vel ſequi ſolent. De his omnibus fuſe egit *Celeberrimus Freind* (e); quin & calculo ſubduxit, quantum ſingulis diebus accumuletur in corpore muliebri, ut, nata ſic plethora, menſtruorum debita copia prodire poſſit, abſque corporis damno; dum in non gravidis tantum ſic eliminatur illud, quod ſuperabundat, menſis ſpatio ſenſim congeſtum. Confirmabat autem hanc ſententiam *Freind* (f), quod, men-

(c) Ibidem §. 664. (d) Ibidem §. 662.
(e) Emmenolog. pag. 21. & ſeq.
(f) Ibidem pag. 55.

Digitized by Google

menſtruis deficientibus, per varias vias exitum moliretur ſanguis, ut hoc modo & plethora tolli poſſet.

Adeo ſimplex, adeo reſpondens phaenomenis, viſa fuit haec menſtrui fluoris explicatio, ſolis communibus corporum legibus ſuperextructa, ut a plurimis recepta fuerit, tanquam omnino evidens, & vera: interim tamen ſi omnia haec argumenta ponderentur adamuſſim, & comparentur cum obſervatis certis, & quotidianis, magnae adhuc ſupereſſe videntur difficultates.

Qui a plethora deducunt menſtrui fluoris cauſam, dum nempe corpus muliebre ad incrementi ſui apicem pervenit, non videntur attendiſſe, quod frequenter admodum contingat, ut puellae, jam ordinatam periodum fluoris menſtrui habentes, inſigniter poſtea creſcant. Dum ante triginta, & amplius annos legeram *Celeberrimi Simpſoni* tractatum pulcherrimum *de ſyſtemate uteri* (*g*), qui hoc monuerat, attentus fui ad hanc rem, & vidi, illum veriſſima dixiſſe. Plerumque enim poſt prima menſtrua notabile corporis incrementum obſervatur: vidi tamen aliquas, quibus decimo octavo anno, & adhuc ſerius, menſtrua prodierant, neque poſtea ſenſibiliter aucta fuit corporis ſtatura. Credo etiam, me obſervaſſe, quod incrementum corporis humani non adeo regulariter ſemper procedat, ac quidem creditur. Citiſſime creſcere humanum corpus, dum origini ſuae proximum eſt, docet foetus, qui ex minima molecula, novem menſium ſpatio, in notabilem adeo molem excreſcit. Verum procedente aetate vidi magnam incrementi diverſitatem. Circa pubertatis tempus ſaepe ſubitum incrementum obſervatur; in quibuſdam etiam ſerius, ita ut paucorum menſium ſpatio plus augeatur ſtatura corporis, quam antea factum fuerat integro biennio. Notum eſt, juniores morbis febrilibus, imprimis acutis, correptos, ſi evaſerint, reſurgere proceriores. Solet hoc explicari, quod velocius per febris impetum moti humores vaſa elongaverint omnia, dum oſſa nondum penitus dura cedere adhuc facile poterant. Sed, ceſſante morbo, ceſſat & haec ſubiti incrementi cauſa: & tamen vidi toties, praecipuum ſtaturae augmentum non adeo tempore morbi, ſed poſt morbum factum fuiſſe. Curavi adoleſcentem ſedecim annorum, puſillae admodum ſtaturae, a variolis, diſcretis quidem, ſed numeroſiſſimis. Morbi tempore longitudo corporis aucta fuit quidem, ſed non adeo inſigniter; perrexit tamen incrementum adeo, ut poſt tres annos, dum illum viderem, vix agnoſcerem, cum ſex pedes altitudine ſuperaret, vigeſimo anno nondum impleto. Ante paucos menſes puellam variolis mitiſſimis, & numero paucis correptam curavi. Lenis aderat in ſtatu contagii febricula, quae integre ceſſavit, erumpentibus variolis, & per reliquum morbi decurſum rediit nunquam: increvit morbi tempore non tantum, ſed illud incrementum, per quinque jam menſes a morbo finito, ſatis notabile pergit, una cum optima ſanitate, & aucto totius corporis robore. Hinc videntur & aliae eſſe incrementi cauſae, quae ex illis, quae de corpore humano novimus, non adeo facile explicari poſſunt.

Al-

(*g*) Syſtem of the Womb pag. 10.

Digitized by Google

Alterum argumentum, quod urget *Celeberrimus Simſon* (*h*), ut probet plethoram corporis non eſſe menſtrui fluoris cauſam, eſt illud, quod *Freind* ſupponat, gradatim quotidie increſcere plethoram inter binas Periodos menſtruas, imprimis confidens *Sanctorio*, aſſerenti, quod & in corpore viril menſis ſpatio pondus corporis ad unam, alteramve libram augeretur. Tabulae autem *Keilianae* contrarium demonſtrant; nempe, non fieri in corpore ſano quotidianum tale, & aequabile incrementum humorum, ſed e contra ingentes hic contingere variationes in minuto, vel aucto pondere; quod mirum non eſt, cum ingeſtorum, & egeſtorum quantitas tam varia obſervetur etiam in ſanis hominibus.

Praeterea, ſi a plethora ſenſim accumulata menſtruus fluor penderet, deberet neceſſario retardari periodus, ſi quacunque evacuatione minueretur humorum quantitas, vel rerum penuria, aut ſtrictiori diaeta impediretur haec accumulatio. Audacter provocat *Simſon* (*i*) ad teſtimonium omnium Medicorum, qui in praxi verſati ſunt, an unquam obſervaverint retardari Periodum per ſanguinis miſſionem intermedio tempore inſtitutam. Certum eſt, quod venae ſectiones, in morbis factae, vel & in ſanis mulieribus quae quotannis aſſueverant ſanguinis miſſionibus, raro mutent ſolitam periodum, imo & aliquando accelerent eandem, quod aliquoties vidi *Hoffmannus* (k), multiplici edoctus experientia, affirmat, *etiam vulgo compertum eſſe, ſecta ante tempus menſtruorum vena liberiorem eorum fluxum fieri*.

His difficultatibus motus *Celeberrimus Simſon* negavit, plethoram univerſalem eſſe menſtruorum cauſam, ſed aliam propoſuit. Credebat enim corporis incrementum non ceſſare, quia partes ſenſim firmiores redditae reſiſtebant nimis ſuae elongationi, & extenſioni, ſed quia vis extendens, & elongans partes minuebatur. Dum enim major eſt reſiſtentia circa extrema vaſorum flexilium, tunc liquores, vi cordis per haec vaſa pulſi, magis elongant, & diſtendunt vaſa; & contra, ubi liberior fit tranſitus per eadem, minuitur diſtenſio, & elongatio canalium. Unde putat, tunc corpus ad ἀκμὴν ſui incrementi perveniſſe, quando omnia corporis vaſa liberrima, pervia, & aperta facillimum tranſitum liquidis impulſis concedunt. Unde concluſit, incrementum non ceſſare, quia partes cedere amplius nequeunt, ſed quia virium diſtendentium efficacia deficit, vel plurimum minuitur.

Confirmabat ſuam ſententiam ideo, quia ſi per obſtructionem viſcerum in adulto corpore naſcatur liberae humorum circumductioni obſtaculum, tunc mole denuo augeantur, & immaniter quandoque, uti in Hepate, Liene, Renibus &c., Obſervationes Medicae numeroſiſſimae docent. Sic in ſteatomatoſis tumoribus, quo magis accumulatur in folliculo ſecreta a ſanguine mate-

(*h*) Syſtem. of the Womb pag. 6. & ſeq.
(*i*) Ibidem pag. 9.
(*k*) Med. Rat. & Syſtem. Tom. 2. pag. 464.

Digitized by Google

materies, mole ſua comprimens vaſa vicina, pari ratione & increſcunt haec vaſa, dum ob impeditam liberam circulationem a ſanguine impulſo plus diſtenduntur (*l*).

Ex his cooclusit, menſtruum fluorem eſſe cauſam, quare uterus incrementi ſui apicem attingat, & creſcere deſinat. Dum enim aperta vaſorum oſcula in uteri cavum mediate, vel immediate per ſinus in ſubſtantia uteri prius repletos, ſauguinem in ejus cavum effundunt, tunc liberrimus humorum motus eſt per vaſa uterina, adeoque vis diſtendens, & elongans vaſa ceſſat. Ubi autem in utero impraegnato chorion, & placenta, uteri cavo accreta, liberum ſanguinis exitum impediunt, de novo increſcit uterus, & inſigne molis augmentum acquirit.

Gradatim autem factum uteri incrementum ſtatuit eſſe cauſam eruptionis menſtruorum. Semper enim liquidum in cavum uteri pervenit, ut humectetur, & a concretione impediantur latera. Verum haec vaſa exhalantia tenuiſſima ſnnt, & tandem, creſcente utero, magis magiſque dilatata, ſanguinem ipſum tranſmittunt, tuncque fluor menſtruus incipit, & poteſt apparere abſque plethora totius corporis. Dum autem ſanguis libere fluit per haec orificia dilatata, minuitur reſiſtentia ſanguini per vaſa uterina propulſo, hinc cauſa dilatans vaſa ceſſat, & propria contractione anguſtantur, donec tandem non amplius ſanguinem, ſed teouiores tantum humores tranſmittere poſſint; adeoque tunc menſtruus fluor ceſſare debet ſponte (*m*). Inde etiam explicat, quare in robuſtis foeminis citius deſinant menſtrua; quia nempe firmior vaſorum compages in his, dum minuitur cauſa urgens, facit, ut citius, & validius contrahantur vaſa; dum e contra molles, & delicatulae foeminae ſaepe diuturnum, & copioſum fluorem menſtruum patiuntur. Cum vero per ipſam evacuationem hanc debeant vaſa contracta obicem ponere huic cruori, ſponte ceſſat ille fluxus; ſed & tunc denuo adeſt cauſa, reſiſtentia nempe major vaſorum, quae certo tempore, ſenſim dilatando canales, renovare debet fluorem menſtruum, qui ergo periodice redibit. Fatetur tamen candide egregius auctor, quod inde non pateat evidens ratio, quare in pleriſque foeminis periodi fluoris menſtrui menſis lunaris iotervallo plerumque a ſe invicem diſtent (*n*). Secundum hanc ſententiam fluor menſtruus non penderet a plethora totius corporis, ſed a plethora potius uteri, dum numeroſiſſima vaſa antea tantum tenuioribus ſanguine humoribus pervia, ſenſim dilatata, recipiunt ſanguinem rubrum; quae dilatatio, ubi uſque ad extrema vaſorum oſcula pervenerit, quae in ſinus uterinae ſubſtantiae primo, vel & directe in cavum uteri hiant, tunc fluor menſtruus prodeat. Ergo patet, ante fluorem menſtruum uteri vaſa majori copia diſtendi, & minus ſanguinis redire per venas reducentes; adeoque particularis plethora in utero adeſſe poteſt, licet in reliquis totius corporis vaſis oon abundet ſanguinis copia.

Fa-

(*l*) Simſon Syſtem. of the Womb. pag. 27. &c.
(*m*) Ibidem pag. 54.
(*n*) Ibidem pag. 60.

Fatendum videtur, plurima fluoris menſtrui phaenomena felicius ex hac ſententia explicari poſſe, quam ubi plethora univerſalis ſtatuitur menſtruationis cauſa unica. Hinc illam plethoram particularem uteri plurimis, & ſummis in arte viris placuiſſe, mirum non eſt. Sic *Celeberrimus Aſtruc* (*o*), qui recentiſſime de hac re ſcripſit, eandem ſententiam amplectitur, licet alio modo explicet (*p*), & credat, ſanguinem menſtruum ex uteri venis prodire per quaſdam appendices venoſas, quas *cornales* vocat, quae in extremis ſuis corrugatae ſanguini viam occludunt, tempore vero menſtrui fluoris ab urgente ſanguine accumulato in uterinis vaſis aperiuntur, & ſanguinem dimittunt. Quamvis valde ingenioſa & haec explicatio videatur, liceat mihi, pace tanti Viri (ex cujus eruditiſſimis ſcriptis me plurima didiciſſe, gratus recordor) ſuſpendere judicium, cum aliqua ſaltem ſupponat in uteri fabrica, quae nondum videntur Anatomice ſatis demonſtrata.

Lubens agnoſco, artem noſtram plurimum debere Mathematicae, & Phyſicae generalis diſciplinae, per quam communia omnibus corporibus attributa explicantur; & dum data certa ſunt, quibus ſuperſtruitur tale ratiocinium, nullum adeſt erroris periculum. Hydraulicae leges corpori humano applicari poſſunt: conſtat enim canalibus, & liquidis per illos motus, habet ſinus, receptacula &c. Sed non credo, omnia ex hydraulicis explicari poſſe. Canales noſtri vivi ſunt, dilatantur quidem vi cordis impellentis liquida, & nituntur redire ad priſtinam diametrum elaſticitate ſua, ſed praeter haec & aliae cauſae in noſtra vaſa agunt, quae per hydraulicas leges nec intelligi, nec explicari poſſunt. Conati fuerunt celebres viri proportionem truncorum ad ramos, ramorum ad ſe invicem, angulorum, ſecundum quos rami vaſorum ex truncis exeunt, diverſitatem determinare &c. Sed nec haec ſufficiunt ad intelligenda illa, quae in noſtro corpore fiunt. A ſola cogitatione mutata canales noſtri in momento temporis mutantur, ſic ut ſubito dilatentur, ſubito contrahantur. Pacato homini, & ſano ſubitus terror naſcitur, mox pallet totus, & vaſa ſanguinea faciei nullum admittunt ſanguinem, quem antea tranſmittebant liberrime. Coram pudica virgine laſcivum quis dicat verbum, mox non tantum genae, ſed tota facies, collum, cervix intenſe rubent. Dum ſtimulus irritans quicunque applicatur parti vel externae corporis, in illo loco ſtatim arteriae & fortius pulſant, & celerius; de qua re §. 382. in hiſtoria inflammationis, & alibi, pluribus locis, dixi. Sed & in ipſo menſtruo fluore quoties non contigit, ut a ſubito metu, inopinave calamitate ſtatim compreſſus fuerit, & vel omnino non, vel difficillime, poſtea in ordinem redigi potuerit? Haec, & ſimilia multa, quae hic memorare nimis longum foret, fecerunt, ut crederem, ex cognita partium fabrica per generales omnium corporum proprietates non facile explicari poſſe illa, quae in

(*o*) Traité des malad. des femmes Tom. I. pag. 39. 48.
(*p*) Ibidem pag. 1. & ſeq.

Digitized by Google

in humano corpore contingunt; ſolis obſervationibus cognoſcenda nempe, dum fiunt, licet ignoremus quomodo fiant.

Quamcumque enim quis amplectatur ſententiam de cauſa fluoris menſtrui, ſive plethoram univerſalem, ſive uteri ſolius, vel certam hujus fabricam quandam, ſemper manebit difficultas, cur uteri vaſa incipiant magis impleri, & diſtendi certo vitae tempore, tuncque aperta ſanguinem effundant, non antea; & cur certa ſatis periodo redeant. Sane uterus in virginibus, licet menſtrua jam paſſis, denſus, & ſolidus tactu percipitur, nec videtur adeo facile diſtendenda vaſa habere. Verum, uti alia occaſione monui ad §. 1265., in corpore humano obſervantur plura talia, quae per annos manent abſque notabili mutatione, & dein ſubito incipiunt creſcere, & mutari. Dentes, qui ſeptimo, vel octavo (imo & ſerius) aetatis anno prodibunt, jam haerent in maxillis abortuum, creſcunt lente cum reliquis partibus corporis; ſed ſubitum incrementum ſequitur, dum emerſuri ſunt ſuo tempore: bulbilli pilorum ſub cute haerent in pube diu, nec creſcunt tamen, circa pubertatis tempus in utroque ſexu emergunt, & increſcunt ſubito.

Inſignes autem mutationes in corpore fieri circa illud tempus, dum generationi aptum redditur, certum eſt, ita ut Medici quandoque difficillimorum morborum curam ſperent pubertatis tempore, quam nullis remediis obtinere potuerant; uti in *Hiſtoria Epilepſiae*, & aliis in locis monitum fuit: noverunt tunc Medici mutari plura, ſed nemo hactenus evidenter explicuit, quomodo haec mutatio fieret.

Ex comparata Anatome autem conſtat, in animalibus, dum generationis tempus adeſt, & oeſtro Venereo turgent, genitalia organa miris mutari modis. *Reaumur* (q) deſcripſit, ex obſervatis *Sarrazini*, *glirem*, quem ab odore moſchi, quem ſpirat, *moſchatum* vocant: illo tempore anni, dum generationi operam dat hoc animal, partium genitalium fabricam exacte deſcripſit, prout nempe menſibus Aprili, & Majo obſervantur: mirum autem erat, pari paſſu, quo deferveſceret oeſtrum, minui teſticulos, epididymidem, veſiculas ſeminales, &c., & tandem autumno adulto, & hyemali tempore fere evaneſcere, figuram, colorem, ſitum mutare penitus. Sed & obſervatum fuit, uterum in animalibus, quae certo tantum tempore anni generationi dant operam, miro mutari modo, humidum dimittere per pudenda, ſaepe ſatis copioſum, & quandoque ſubcruentum; tuncque haec animalia uno, alterove coitu implentur: & in his ergo vaſa dilatata dimittunt humores, quos antea retinebant. An hoc a priori explicari poterit? In oviparis animalibus vitellarium numeroſiſſimos continet vitellos, qui, antequam gallina ova deponere incipit, aciculae caput vix aequant, poſtea ſubito increſcunt, non omnes ſimul, ſed ſucceſſive, ita ut in gallina, ova pariente, diverſiſſimae magnitudinis vitelli inveniantur: & tamen hi vitelli ab iiſdem vaſis humores accipiunt ſuos. In piſcibus lactes

(q) Academ. des Scienc. 1725. Mém. pag. 486. &c.

Digitized by Google

ſtes, & ovorum numeroſiſſimorum congeries magnam abdominis partem implent certo anni tempore; alio integre quaſi diſparere, etiam in culinis notum eſt. Unde videtur generationis opus, & omnia, quae ad illud pertinent, hactenus nondum explicari liquido poſſe: per fideles magnorum virorum obſervationes multa novimus, quae facta ſunt, ſed nondum ſufficere videntur haec cognita, ut intelligi poſſit, quomodo haec fiant.

Variae, ut apparuit, & ingenioſae rationes fluxus menſtrui propoſitae fuerunt a viris Celeberrimis, & ſtructurae corporis humani peritis, per quas quaedam phaenomena ſatis bene fuerunt explicata, ſed non omnia. Utamur cognitis: cavendum tantum, ne regulae practicae ſuperſtruantur incertis.

In foemina humana fluorem menſtruum foecunditatis ſignum eſſe, ſatis unanimis Medicorum ſententia eſt: obſervatur prodire naturaliter illo vitae tempore, dum corpus aptum eſt concipiendo, ſervando, & nutriendo foetui; ceſſat idem, dum per aetatem corpus huic muneri ineptum redditur; unde tunc effoetae vocantur mulieres. Cum autem non certo anni tempore, ut in brutis, ſed ſemper in utroque ſexu generandi poteſtas adſit, hinc foeminae humanae uterus ſingulis menſibus fluore hoc irrigatur, cum in brutis uterus, & pudenda tantum diffluant humoribus illo anni tempore, quo oeſtro venereo ſtimulantur. Fluor ille in brutis ſanguinolentus purus nunquam obſervatur, tantum aliquando quid ſubcruenti exire viſum fuit, at non conſtanti lege. Sed in foemina humana, dum gravida eſt, uterus extenditur, nec tamen hac extenſione tenuior redditur: hinc majorem ſanguinis copiam continere debet in vaſis ſuis, ita ut ultimo graviditatis tempore inſtar ſpongiae ſanguine plenae appareat; adeoque debebat in foemina foecunda talis copia ſanguinis praeſto eſſe, quae uteri gravidi ampliora vaſa replere poſſet, & ne in non gravidis aucta haec copia gravaret corpus, requirebantur viae, per quas ſanguis ille exire poſſet commode.

Praeterea foetus, membranis ſuis incluſus, nectitur toti ſuperficiei cavi uteri quidem, ſed imprimis placentae ope firmius adhaeret uteri fundo, cui haec placenta ſolet adcreſcere. Per menſtruum autem fluorem, qui imprimis ex fundo uteri prodire ſolet, ut dictum fuit, ſic diſponuntur ſinus, & vaſa uteri, ut placenta facilius his quaſi irradicari poſſit. Unde & *Galenus* (r) ſtatuit: *Id vero* (*conceptus*) *potiſſimum fit, quum menſtrua noviſſime ceſſarunt, quo maxime tempore uteri ſemen concipiunt.* Rationem autem dat alibi (s); *Vaſorum uteri, quae interiorem ipſius partem adeunt, quibus etiam menſes purgantur, oſcula, quum foemina conceptura eſt, aperiuntur: hoc autem tempus eſt, vel incipientibus, vel ceſſantibus menſtruis. Aperiuntur etiam alio toto purgationis tempore vaſa haec, non tamen tunc intra ſe concipit mulier; non enim ſemen in utero manere poteſt, quod ab in-*

(r) De ſemine Lib. I. cap. 3. in fine. Charter. Tom. III. pag. 186.
(s) De uteri diſſectione Cap. X. Charter. Tom. IV. pag. 281.

Digitized by Google

*influentis ſanguinis copia abluatur. At ceſſantibus, vel incipientibus menſtruis, vaſorum ora aperta ſunt, & menſtruum neque multum, neque affatim, ſed paucum, & paulatim effluit.* Ita & apud *Moſchionem* (*t*) legitur de fluore menſtruo, quod paret utilem, & aptum locum, a quo ſemen imbibi poſſit.

Cum autem in brutis, dum oeſtro venereo ſtimulantur, ex pudendis depluant humores, quod alio tempore non fit, uti antea dictum fuit, hinc Veneris ſtimulum pro praecipua fluoris menſtrui cauſa ſtatuerunt alii (*u*). Volebant enim ſimile quid contingere, ac in pene virili, dum turget, ab extravaſato ſanguine in cellulis corporum cavernoſorum, ita tamen, ut in uteri ſubſtantiam ſic effuſus ſanguis ſtagnaret diutius, nec reſorberi poſſet tam facile per venas, uti fit in pene virili, dum flacceſcit; & tandem mole accumulata irritarentur fibrae muſculares uterinae, quae tunc contractae expellerent ſanguinem collectum per ſinuum orificia in cavum uteri. Credebatur huic opinioni ſavere facilis illa diſtenſibilitas vaſorum, & ſinuum uteri, quae in gravidis obſervatur, & quod *Graeſius* (*v*) teſtetur, *in uteri vaſis ſaepe reperiri Polypos, & quidem tantos, ut ipſa adimpleant, nec non quandoque in calloſam quaſi ſubſtantiam degenerent.* Uterum propria vi ſe contrahere poſſe, docet & puerperium (de quo poſtea), & quod poſt partum uterus duarum, vel trium ſeptimanarum ſpatio ad priſtinam molem redeat, cum ultimo graviditatis tempore adeo diſtentus fuerit. Dixit *Hyppocrates* (*x*); *Mulieribus pleriſque, quum menſes apparituri ſunt, uteri os ſeſe magis, quam alias, contrahit.* Hoc autem videretur docere, circa menſtruorum tempus majorem adeſſe in utero contractionem, per quam nempe expelleretur illud, quod accumulatum erar. Accedit, quod ſaepius obſervatum fuerit a Medicis, virgines, quae difficulter menſtruabantur, poſt marrimonium levamen habuiſſe.

Non tamen ex his patere videtur, quod menſtrui fluoris cauſa a Venereo pendeat appetitu. Matura virgo Veneris ſtimulos ſentit, non tantum dum menſtrua inſtant, ſed & poſtquam fluxerunt; dum ceſſant, laſcivientes toties videmus jam effoetas mulieres, quae menſtruis carent ſanae. Novi plures, rite menſtruantes, quae in venerem ſegnes maritorum evitabant complexus moroſae. Uti penis virilis, tumidus, & rigens, poſt coitum flacceſcit, ſic & clitoris, nymphae, vagina, ſimili modo turgidae; pariter finito veneris certamine collabuntur. Conſtat ex *Ruyſchii*, & aliorum obſervatis, tubas Fallopianas in actu Venereo turgidas erigi, & poſtea demum flacceſcere. Unde nulla ratio videtur, quare uterus, ſi a fervida Venere turgeret totus, non collaberetur denuo, effuſo ſanguine reſorpto per venas, uti in reliquis generationis organis utriuſque ſexus obſervatur fieri.

Cum-

(*t*) Iſrael Spach. gynaec. pag. 2.
(*u*) Emett. theor. nouvelle du flux. menſtruel pag. 77. &c.
(*v*) De Mulier. Organ. pag. 112.
(*x*) De ſuperfoetatione cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 864.

Cum autem ſequenti paragrapho dicetur de illis malis, quae ſequuntur diminutionem, vel & integram ſuppreſſionem fluoris menſtrui, operae pretium erit conſiderare, an determinari poſſit quantitas ſanguinis, quae per menſtruam hanc evacuationem exire ſolet de corpore ſanae mulieris. Monuerat enim *Hyppocrates* (*y*) ſequentia: *Menſtruis copioſioribus profluentibus, morbi oboriuntur: at non prodeuntibus, accidunt ab utero morbi.* Optime *Galenus*, dum commentatur hunc Aphoriſmum, notat, quod a copioſioribus menſtruis totius corporis morbos praeſagiverit *Hippocrates*, dum a nimia jactura ſanguinis cachecticum corpus redditur: ubi autem non prodeunt menſtrua, tunc in ipſo utero morbi naſcuntur vel a vaſis nimis rigidis, vel a ſanguine in ſubſtantia uteri accumulato, vel ab utriſque his ſimul concurrentibus: atque inde affectum inflammatorium, eryſipelatoſum, ſcirrhoſum, carcinomatoſum metuendum eſſe, docet (*z*); quae mala toties obſervantur illo vitae tempore, quando menſtrua per aetatem ceſſare ſolent; imprimis in illis mulieribus, quibus copioſi fluebant menſes, & deinde ſubito ſupprimuntur.

Nihil ergo hic certi ſtatui poterit, niſi habeatur cognita illa quantitas ſanguinis, quae menſtrua hac periodo exire ſolet in ſanis.

Interim ex illis, quae ante dicta fuerunt, jam patuit, magnam diverſitatem hic obtinere pro diverſis regionibus, pro diverſa corporis temperie, pro vario vitae genere. Lapponibus mulieribus parca, in calidis regionibus copioſiora prodeunt menſtrua: in laxa temperie copia major, in ſtricto, & robuſto corpore minor. Quae lautis epulis, & inerti otio fruuntur, diffluunt copioſo ſanguine menſtruo, dum ruſtica mulier quotidianis firma laboribus pauculum tantum ſtillat ſanguinis, ſana tamen: dum, apud Batavos, mulieres tepidis aquoſis potibus per totam fere vitam abutuntur, & hybernis menſibus, hypocauſtulis ſuppoſitis, inferiores corporis partes perpetuo calore fovent, nimio menſtruorum fluxu exhauſtae languent, & totae redduntur cachecticae. Non mirum ergo eſt, tantam diverſitatem occurrere apud auctores circa quantitatem fluoris menſtrui debitam. Praeterea difficulter in ſingulis mulieribus quantitas exeuntis ſanguinis determinari poterit, dum linteamina, & veſtes ſanguine menſtruo madeſcunt, & calore corporis denuo exſiccantur.

*Hippocrates* (*a*) quantitatem ſic definivit: *At omni mulieri, ſi ſana fuerit, prodeuntes menſes moderati ſunt, qui ad duarum Atticarum heminarum menſuram, aut paullo plus, vel minus, idque ad biduum, vel triduum manant. Longius autem tempus, aut brevius, morboſum, aut ſterile eſt.* Atticam autem κοτύλην aequivalere Heminae Romanae plerique auctores ſtatuerunt; vocabantur autem cotylae etiam librae, quae duodecim uncias menſurales continebant, quae aequabantur decem unciis ponderalibus, totidem ſcilicet,

(*y*) Aphoriſm. 57. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.
(*z*) Ibidem pag. 240.
(*a*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 734.

Digitized by Google

cet, quot Hemina Romana pendebat (*b*). Diſputaverunt quidem auctores de his menſuris, attamen haec opinio admodum veroſimilis videtur, & licet aliqua diverſitas fuerit inter Cotylam Atticam, & Heminam Romanam, non videtur hoc magni momenti eſſe poſſe in determinanda fluoris menſtrui quantitate, quae abſque hoc exquiſite definiri nequit. Videmus tamen, pleroſque Medicos ſtatuiſſe, viginti, vel viginti quatuor uncias ſingulis menſibus ſic evacuari, prout nempe uncias menſurales, vel ponderales computabant. Sic *Celeberrimus Freind* (*c*) vulgarem catameniorum menſuram ſtatuebat unciarum viginti, & dein computabat, quantum ſingulis diebus de ſanguine accreſcere deberet, ut menſtrua illa plethora fieret.

Haec autem fluoris menſtrui quantitas non fuit probata omnibus auctoribus Medicis; imo plures multum receſſerunt inde: *Celeb. Aſtruc* (*d*), poſtquam monuerat, magnam varietatem occurrere in diverſis mulieribus, imo & in eadem foemina quantitatem variare diverſis periodis, communiter tamen ſtatuit limites hujus varietatis ab octo unciis ad ſedecim poni poſſe, quamvis & dentur foeminae, quibus, licet ſanis, minor, & major copia ſingulis menſibus evacuatur. Sex, vel octo uncias pro communi menſura fluoris menſtrui ſtatuit, *Hallerus* (*e*): quatuor uncias raro excedere, vult *Brudenell Exton* (*f*). Alia arte uſus fuit *Celeberrimus de Haen* (*g*), ut exactius ſcire poſſet copiam fluoris menſtrui: ſanguini recens miſſo, & adhuc calenti, cujus copiam noverat praeciſe, immiſit linteamina, deinde magnitudinem oriundarum inde macularum examinavit, notavit. Saepius haec tentando, didicit ſanguinis linteaminibus excepti quantitatem, quovis depoſito pretio, exacte calculare; ſicque juſte determinare potuit, quantum ſanguinis ex menſtruante utero exiret.

*Invenit autem, nonnullas foeminas menſtruo tempore tres uncias ſanguinis dimittere, alias quatuor, quinque, pauciores eſſe, quae ſemilibram; raras admodum, quae uncias decem evacuarent, niſi uteri quopiam defectu laborarent.*

Per haec ergo experimenta apparet, quod copia menſtruorum longe minor ſit illa, quam *Hippocrates* ſtatuerat; imo & ex ipſo *Hippocrate* videtur hoc probari poſſe: dixit enim (*h*), *Prodeunt autem lochia ſanae mulieri ſatis abunde, primum Atticae heminae, & dimidiae menſura, aut paullo copioſiora; deinde ad hujus rationem pauciora, donec deſinant.* Nemo autem, qui vidit lochia, quae in puerperio, ſeparata placenta, exeunt, dubitare poterit, menſtruum fluorem ad hanc quantitatem nullo modo accedere. Verum quidem eſt, quod Graecae mulieres vivebant recluſae, in calida regione, & hinc forte copioſius menſtruabantur. Cum autem fere tantum ex conſpectu linteaminum ſanguine maculatorum de hac copia judicent Medici, & ſaepe muliercularum relationi confidant unice, facile potuit hic error ſubrepere, cum & mulierum cuſtodes ſaepius turpiter in tali caſu halluci-



(*b*) Io. Caſp. Eiſenſchmid de ponder. & menſuris &c. pag. 74. & ſeq.
(*c*) Emmenolog pag. 38. & pag. 6. (*d*) Traité des malad. de. femmes Tom. I. pag. 22. (*e*) Prim. lin. Phyſiolog. §. 817. pag. 539. (*f*) pag. 108.
(*g*) Rat. Medend. part. IV. Cap. VI. pag. 204. (*h*) De mulier morbis Lib. I. cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.

Digitized by Google

nentur. Vidit idem ille egregius autor (*i*), *caſus fuiſſe abortuum, in quibus jurabant obſtetrices, plus octo, vel decem libris evacuatum fuiſſe, cum tamen totum ſordidarum mapparum acervum examinans, vix ſeſquilibriam evacuatam eſſe, exiſtimare debuerit.*

Videtur ergo ex his omnibus, quae modo dicta ſunt, concludi poſſe, per fluxum menſtruum diſponi ſic uterum foeminae humanae, ut concipere poſſit, conceptum retinere, retentum alere. Dum enim vaſa & ſinus uterinae ſubſtantiae ſic aperiuntur ſingulis menſibus, ut craſſiſſimam ſanguinis partem, rubram nempe, admittere & tranſmittere poſſint, aptiora redduntur, ut ovi humani tota ſuperficies, cavo uteri applicata, emiſſis propaginibus vaſculoſis, huic uniri, & quaſi irradicari poſſit. Periodum autem illam menſtruam non poſſe facile explicari per plethoram univerſalem totius corporis, neque etiam per plethoram uteri ſolius. Donec ergo certiora noverimus de his, quae forte ſerior aetas docebit, contenti ſimus, uti certo cognitis, *obſcuris omnibus, non a cogitatione artificis, ſed ab ipſa arte rejectis* (*k*). Per triginta, & ultra annos foemina humana generationi apta manet, & incipientis foecunditatis ſignum dant menſtrua, finitae vero illorum ceſſatio. Cum autem in humano genere nullum certum anni tempus generationi deſtinatum ſit, hinc fluore menſtruo omni menſe diſponitur uterus, ut facilius concipere poſſit. In brutis, licet nil ſanguinolenti prodire ſoleat, tamen circa conſuetum generationis tempus de utero humores fluere incipiunt, ita ut pudenda madeſcant. Legitur & ſimiarum quandam ſpeciem, humanae formae ſimiliorem, inveniri, in qua foemellae menſtruantur (*l*); cujus rei oculatum teſtem ſe aſſerit *Kolbe* (*m*); ſimulque notat, haec animalia binas mammas in pectoris anteriore parte gerere.

Ex ante dictis patuit, non ad plethoram tollendam, vel minuendam, inſtitutum proprie eſſe menſtruum fluxum, cum & in non plethoricis obſervetur, illum debito tempore contingere. Ubi autem extrema vaſorum uterinorum, dilatata jam & aperta, ſanguinem dimittunt, ſi aucta ejus copia in toto corpore plethoram fecerit, per vias has apertas jam major ſanguinis quantitas exibit, ſicque plethora ſolvetur. Unde etiam ratio intelligitur, cur in otioſis, & opipare viventibus major copia menſtruorum prodeat, quam in illis mulieribus, quae duro labore parcum victum ſibi, & ſuis quaerere coguntur. Simul etiam inde conſtat, parcum admodum fluorem ſufficere, ut foecunda ſit mulier; modo caeterum ſana ſit: ſi enim apta maneat uteri ſuperficies interna, ut ovum humanum, tenellum embryonem continens, illi necti & adcreſcere poſſit, foecunda poterit eſſe mulier. Huic aptitudini conducere videtur fluor menſtruus, licet etiam parcior fuerit; & in raris caſibus obſervatum, quaſdam mulieres, licet nunquam menſtruatae fuerint, foecundas fuiſſe; quarum exempla leguntur apud *Schenkium* (*n*),

(*i*) De Haen Rat. Medend. part. IV. Cap. VI. pag. 205.

(*k*) Celſ. de Med. Lib. I. in Praefat. pag. 20.

(*l*) Gaſſend. in vita Peireſc. Lib. V. pag. 169.

(*m*) Beſchryving van de Caep de goede Hoop pag. 166.

(*n*), & alios: interim ex ante dictis conſtat, mulieres, nunquam menſtrua paſſas, fere ſemper fuiſſe ſteriles: in raris illis caſibus credibile videtur, uteri vaſa ſic diſpoſita fuiſſe, ut pervia quidem fuerint, & nexui cum ovo humano apta, ſed tamen non adeo patula, ut ſanguinem tranſmittere potuerint. Saepe enim obſervatur, mulieribus, quae menſtruis carent, ſtata periodo non ſanguinem, ſed tenuioris humoris aliquam copiam effluxiſſe. Forte & talis uteri conditio adeſt in foeminis lactantibus; quas aliquoties concepiſſe novi, licet menſtrua non rediiſſent poſt puerperium. Novimus per obſervata quotidiana, inter uterum & mammas notabile commercium eſſe; ſic maturae virgini tumere incipiunt mammae, dum in utero ad prima menſtrua diſpoſitio naſcitur: in puerperio, dum tertia die lochia minuuntur, imo quandoque integre ceſſant, mammae ſubito tumere incipiunt, & ſi lactet mulier, lochia redeunt, dum lac libere per papillas exit: ſi autem alienis uberibus nutriendum tradat infantem, detumeſcentibus mammis, alba exeunt per uterum, & deinde ſangninolenta denuo, ita ut, caeteris paribus, in non lactantibus locia & diutius & copioſius fluant. In nutricibus aliquoties obſervatur, menſtruorum loco aliquid ſeroſi, albicantis, de utero fluere; quandoque & paullo poſt ſanguis ſequitur, magis dilatatis vaſis; in aliis vero non. Videntur autem hoc tempore ad conceptum diſpoſitae eſſe, ſi viro jungantur. Uti enim paullo ante dictum fuit ex *Galeno*; conceptus potiſſimum fit, quum menſtrua noviſſime ceſſerunt; tunc enim aperta adhuc ſunt illa vaſa in uteri ſuperficie interna, ita ut, non ſanguinem, ſed tenuiorea humores, dimittant: idem contingere dicit incipientibus menſtruis. Unde videtur in lactantibus, quae abſque menſtruorum reditu concipiunt, uterus ſic diſpoſitus eſſe in vaſis ſuis, uti ſe habet, dum menſtrua brevi prodibunt, vel dum ceſſare incipiunt; nempe, quod non penitus contracta vaſa ſint, ſed ſic tamen anguſtata, ut non ſanguinem, ſed tenuiores humores tranſmittere poſſint. An ſimilis diſpoſitio adfuit in raris illis caſibus, quando mulieres, nunquam menſtruatae, conceperunt?

Menſtrui fluoris prodituri ſigna ſatis bene deſcriptis *Moſchio* (*o*): Mammae tument; pondus circa pubem cum quadam prurigine ſentiunt; pigrae fiunt; gravedinem in renibus percipiunt, aliquando & dolorem; frequentius oſcitant, & totum corpus extendunt; ruborem in genis habent, non perſeverantem; aliquando & faſtidium patiuntur, & nauſeam. Haec ſunt ſymptomata maxime communia, quae praecedere ſolent, vel comitari, fluorem menſtruum incipientem: pluribus tenſi rigent in cervice tendines muſculorum, ſaepe non ſine moleſtia; aliis caput dolet.

Durat ille fluor menſtruus plus minuſve in diverſis mulieribus, ita tamen, ut pluribus trium, vel quatuor dierum tempore abſolvatur (*p*). Laudatur etiam, ſi ſenſim ſtillet, & abſque interruptione fluere pergat, donec ceſſet penitus. Quandoque tamen contingit, ut per biduum vel triduum menſtrua fluant, dein ceſſent per unum alterumve diem, & tunc redeant denuo; quod in



(*n*) Lib. IV. de conceptione obſervat. I. pag. 556.
(*o*) Spach. gynaec. pag. 2. N. 21. & pag. 20. Harmon. gynaec.
(*p*) Ibid. N. 18.

in ſanis, foecundiſque feminis obſervavi aliquoties; & etiam notatum fuit a *Celeb. Aſtruc.* (*q*). Hoc tamen moleſtiae percipiunt tales mulieres, ut denuo redeant illa ſymptomata, quae praecedere ſolent menſtruorum eruptionem, praecipue capitis dolor, & moleſta tenſio circa nucham, donec de novo ſanguis de utero prodeat.

Qualis autem ſit ille ſanguis, qui per menſtruum fluorem exit, *Hippocratis* (*r*) auctoritate ſtabilitur, dum dicit: *Prodit autem ſanguis, qualis e victima, citoque concreſcit, ſi mulier ſana eſt.* Notum autem eſt, quod ſaniſſima animalia pro ſacrificiis eligerentur, & ſanguinis ſani, imprimis arterioſi, proprietas haec ſit, ut ſtatim concreſcat.

Hanc ſententiam confirmarunt & reliqui autores plurimi, qui optime ſcripſerunt de mulierum ſanitate, & morbis (*s*). Ubi vero humores per morbum degeneraverunt, tunc mirum non eſt, & ſanguinem morboſum per menſtrua evacuari; uti etiam, ſi ulceroſi quid in utero, vel in vagina fuerit. Pariter, ſi conſtricto uteri orificio, ſanguis menſtruus in cavo collectus retineatur, vel & vaginae rugis adhaeſerit ſemiconcretus, calore loci, & aëris acceſſu, poterit putreſcere ſatis cito, & tunc poſtea loco boni ſanguinis liquamen putridum defluet. Similia & poterunt fieri, ſi munditiae minus ſtudioſae mulieres nec induſia, nec lintea mutent, imprimis in calidioribus regionibus. Verum ſponte patet, ſanum, & purum ſanguinem exiviſſe de vaſis uterinis; ſed poſtea corruptum eſſe.

Hinc ſimul facile apparet, quid ſentiendum ſit de omnibus illis noxis, quae ſanguini menſtruo, & menſtruanti foeminae adſcribuntur, uti & de philtris, aliiſque ſuperſtitioſis remediis inde paratis. Scripſerat *Columella* (*t*), ultimum remedium eſſe, aliis incaſſum tentatis, ad necandas erucas, hortis adeo noxias, ſi menſtruans foemina, nudis pedibus, aperto ſinu, & reſolutis capillis, ter circumiret areolas, & ſepem hortorum. Tunc enim;

——— ——— ——— ——— *mirabile viſu!*
*Non aliter quam decuſſa pluit arbore nimbus*
*Aut teretis mali, vel teſtae cortice glandis,*
*Volvitur ad terram diſtorto corpore Campe.*

Plurima alia ſimilia apud autores hinc inde ſparſim inveniuntur, & collecta legi poſſunt apud *Ludovicum Bonaciolum* (*v*), ſi operae pretium videatur. Melius ſuperſtitioſae hae nugae, quibus tamen mulierculae fidem habere ſolent, oblivioni tradentur perpetuae.

(*q*) Traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 23.
(*r*) De mulier. morb. Lib. I. cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 735. (*s*) Mauriceau des malad. des femm. groſſes Tom. I. pag. 54. De Graef de mulier. organ. 134. &c. Aſtruc traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 23. (*t*) Rei ruſtic. autor. Tom. I. pag. 732. Lib. X. verſ. 357. & ſeq. (*u*) Ennead. mulieb. Cap. III. Spach. gynaec. pag. 115.

§. 1285.

retinetur, oritur plethora; tarditas; gravitas; pallor; dolor lumborum, inguinum; depravatae functiones omnes fere naturales, vitales, animales; quae facile deducuntur a vaſis nimis preſſis, liquido copioſiore, ſtagnante, ſuffocato.

Licet ad praecedentem paragraphum fuerit dictum, menſtruum fluorem non produci a plethora univerſali, ut cauſa, tamen cum naturali lege in ſanis mulieribus certa quantitas ſanguinis ſic exeat de corpore ſingulis menſibus, ſponte patet, a retentis menſtruis debere augeri ſanguinis copiam in vaſis; eo citius, vel ſerius, prout majori, minorive copia menſtrua fluere ſolebant. Verum etiam probatum fuit, quod, licet purgatio menſtrua vocari ſoleat, ſanguis purus exeat de vaſis uterinis, non vero aliquid noxium. Ubi ergo ſanguinis boni copia per menſtruorum retentionem eo uſque increvit, ut major jam ſit, quam quae ferre poſſit illas mutationes, quae vitae inevitabiles accidunt, niſi inducantur morbi, tunc plethora adeſſe dicitur, uti pluribus ad §. 106. *a.* dictum fuit.

*Tarditas, gravitas.* Haec enim ſunt plethorae effectus, uti §. 106. monitum fuit. *Gravitatis ſenſum in toto corpore* inter ſigna ſuppreſſionis menſtruorum recenſuit *Galenus* (v); & *Hippocrates* (x) dixit; *molli carne praeditae mulieri, ubi ſanguine corpus impletum fuerit, niſi ab ipſo deceſſerit, carnibus impletis, & calefactis, dolor oboritur.* Sentiunt enim in omnibus muſculis corporis mollem, plenum, diſtendentem tumorem, una cum immobilitate quadam, ſic ut manuum digitos vix claudere poſſint, uti antea in *Plethorae* diagnoſi dictum fuit.

*Pallor.* Inter ſigna plethorae recenſitus fuit color ruber in facie, oculis, labiis; imo & in valde plethoricis quandoque cutis totius corporis impenſe rubet; adeoque mirum videtur, quod pallor ſequatur menſtruorum ſuppreſſionem. Verum circa hanc rem notandum eſt, quod quandoque in pallidis virginibus ſupprimantur menſes, in quibus non adeſt fere ſanguis ruber; uti manifeſte apparet, ſi ad deplenda vaſa ipſis vena aperiatur: parva enim placentula rubra innatat copioſo admodum ſero. Prudentes autem Medici in ſuppreſſione menſium curanda admodum ſolliciti ſunt, ut rite diſtinguant, an laborent morbo, quia menſtrua ſupprimuntur, an vero ob morbum praegreſſum, vel praeſentem careant fluore menſtruo. In priori enim caſu plethora ſequitur, & rubent, in poſteriori autem languent, totae pallidae, & cacochymicae.

Magna hinc etiam requiritur in curatione diverſitas: plethora enim ſanguinis miſſionem indicat; cacochymia ſaepe longa aliis remediis opus habet.

Sed & alia ratio eſt, cur pallor poſt menſtruorum ſuppreſſionem ſequatur,

 licet

(v) De locis affectis Lib. VI. cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 524.
(x) De mulier. morb. Lib. I. cap. 2. Ibid. pag. 729.

Digitized by Google

licet plethora adfuerit. Notum eſt, ſanguinem ſanum de venâ eductum, ſibi relictum in vaſe puro, ſecedere in duas partes, in ſerum nempe fluidum, & partem rubram concretam. Si omne ſerum effundatur, poſt paucas horas nova ſeri copia adeſt, deliqueſcente ſenſim parte rubra, quae ſic fere integre in ſerum flaveſcens, vel ex flavo virideſcens, ſolvi poterit. Vaſa autem, per plethoram nimis diſtenta, perdunt partem virium ſuarum, per quas agunt in fluida contenta; hinc minus compinguntur, & denſantur humores, & poterit vel in ipſis vaſis pars rubra ſenſim in ſerum deliqueſcere, unde color ruber corporis ſenſim minuitur, & in pallorem mutatur. Accedit, quod ſi plethora adſit, naturaliter per uteri vaſa dilatata exitum quaerens, nec exiens tamen, vaſa uteri, & ſinus dilatantur magis, & magis; unde dolor in utero & partibus vicinis, uti ſtatim dicetur. Verum tunc idem continget, quod in gravidis metuebat *Hippocrates* (*y*); uti alia occaſione ad §. 69. notavi. *Cum in utero gerat mulier, tota fit cum virore pallida* (χλωρὴ), *quod purus ipſius ſanguis quotidie deſtillet, & ad foetum feratur, illique incrementum fiat, & pauciori in corpore ſanguine exiſtente, eam ex viridi pallidam eſſe, neceſſe eſt.*

*Dolor lumborum, inguinum.* Dum ſinus uteri numeroſi, & per totam ejus ſubſtantiam diſperſi, turgent accumulato ſanguine, vaſa inter hos decurrentia neceſſario comprimuntur; unde vaſa ſanguinea vicinarum partium magis implentur, & impleta diſtrahuntur; hinc primo ponderis, & dein moleſti doloris ſenſus, qui tam ſaepe menſtruum fluorem praecedere ſolet. Si jam non exeat de utero ſanguis, omnia haec mala augentur (*z*). Pulcra habetur obſervatio, quae modo dicta confirmat. Violenta morte periibat mulier quinquagenaria, quae novendecim annis in conjugio vixerat ſterilis. Menſtrua prodibant, ſed parca tantum copia, & illo tempore tumebat miſera, & magnos in abdomine dolores patiebatur: poſt aliquot annos a prima menſtruorum eruptione, naribus emungebat ſanguinem, vel & exſpuebat. In cadavere inventum fuit, quod membrana, interiorem vaginae ſuperficiem tegens, occluſerat orificium uteri, aeque firmiter ibi accreta, quam vaginae. Haec membrana pertuſa erat duobus parvis foraminulis, quorum diameter quartam partem lineae geometricae aequabat tantum. Collum vero uteri duplo longius erat ſolito, a diſtenſione collecti ſanguinis expanſum, & tenue (*a*). Talem autem diſtractionem abſque dolore, & moleſtia inſigni non potuiſſe fieri, facile patet. Unde *Hippocrates* (*b*) dixit: *Quum menſes laterint, dolor detinet imum ventrem, illique pondus incumbere videtur, lumbi, & ilia dolent.* Similia habet alio in loco (*c*); ſed ibi dicit, quod lumbi, & ilia immaniter doleant; dein addit: *ſi vero menſes omnino non fluant, pro morbo craſſi, lenti, & glutinoſi redduntur*; adeoque apti, ut in vaſis, & ſinubus uteri ſtagnent, & corrumpantur; quae omnia mala pejora fiunt temporis mora. Unde, *poſtquam duo, aut tres menſes prodierunt, interdum ei per pudendum menſtrua con-*

(*y*) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 748.
(*z*) Simſon the Syſtem. of the VVomb. pag. 40.
(*a*) Acad. des Scienc. l'an 1704 hiſt. pag. 33.
(*b*) De Natur. mulieb. cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 689.
(*c*) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Ibid. pag. 732.

Digitized by Google

[illegible] *praegnans eſſe videatur, & in viri congreſſu doleat, ut putet quid incumbere; & ponant aliquod in ventre ineſt* (*e*). Si vero diutius maneant ſuppreſſa menſtrua, tunc ſuppurationem metuendam eſſe, monet (*f*). *Id vero maxime accidit, ſi a febre exaſti fuerint. Signa vero ſunt, ſi purulenta fuerint; dolores enim ad imum ventrem irruunt, & pulſationes vehementes; neque contactum ſuſtinet. Quod ſi melius habitura ſit, menſes ei per pudenda erumpunt, puſque, & ſanguis fertur.* Deïnde addit, uteri ulcus metuendum eſſe; quod ſi magnum fuerit, infoecunda manebit mulier, licet ſanetur. Sin autem ex utero non exiverit illud corruptum, & purulentum, *tunc circa lateris mollitudinem pus colligitur* (*g*).

Haec ſunt praecipua mala, quae contingunt ipſi utero, dum menſtrua ſupprimuntur. Verum cum arteriae hypogaſtricae non tantum utero, ſed & vicinis partibus dent ramos, hinc; impedito libero tranſitu per vaſa uterina, vaſa vicinarum partium magis urgentur, & diſtenduntur; unde nova naſcuntur ſymptomata. Haec omnia pulcre habentur apud *Hippocratem* (*h*) qui ſic dicit de menſtruorum ſuppreſſione: *Quum autem agitatus, & ſecretus ſanguis non exeat foras, ſed in uteros, uterique non hiarint, tum ſane, diutius immorante ſanguine, uteri incaleſcentes calorem reliquo corpori praebent. Quandoque etiam ſanguinem in venas corporis transfundunt, ut & venae impletae doleant, & oedemata excitent. Nonnunquam vero ex eo claudicationis periculum impendet. Quin etiam interdum Veſicam obſident, premuntque, & claudunt, ſtranguriamque adferunt. Quandoque vero uteri, ſanguine pleni exiſtentes, aut ad coxendicem, aut ad lumbos procidunt; doloreſque exhibent. Aliquando vero, ubi ſanguis quinque, aut ſex menſes in utero immoratus eſt, putreſcens, pus fit; & quibuſdam pus per pudendum exit. Nonnullis etiam in inguine velut tuberculum oritur; ibique pus factum foras prodit.* Similia his recenſet alio in loco (*i*) *Galenus.*

Verum a ſuppreſſis menſtruis non tantum uterus, & vicinae utero partes male afficiuntur, quod facile deducitur a vaſis nimis preſſis, liquido copioſiori, ſtagnante, ſuffocato; ſed & totum corpus inde turbatur, ita ut ab hac ſola cauſa obſerventur.

*Depravatae functiones omnes fere naturales, vitales animales.* Alia occaſione ad §. 1224. ex obſervatis Egregii Anatomici *Tabarrani* conſtitit, liberrimum eſſe commercium inter venas, & uteri cavum: inflatis enim venis, obſervavit, uteri, & vaginae cavum aëre repleri, & viciſſim, per orificium vaginae inſufflando, vidit, venas, utero, vaginae, atque ovariis dicatas, aëre turgentes attolli. Facillima ergo erit reſorptio per venas



ute-

(*d*) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Ibid. pag. 732. (*e*) Ibidem. (*f*) Ibid. cap. 4. pag. 731. (*g*) Ibid. cap. 5. pag. 732. (*h*) De Natura pueri cap. 4. Charter. Tom. V. pag. 313. (*i*) Comment. tert. in librum Hippocr. de alimento, Charter, Tom. VI. pag. 270.

Digitized by Google

uterinas, ſi uterus ſanus ſit. Ideo videtur *Hippocrates* (k) teſtimonium foecunditatis a facili uteri reſorptione ſumſiſſe, dum dicit: *mulier ſi utero non concipiat, ſcire autem velis, an conceptura ſit, veſtibus obvolutam ſubter ſuffito: atqui ſi odor quidem ad nares, & os uſque per corpus tibi pervadere videatur, ipſam noſce per ſe infoecundam non eſſe.* Hinc facile patet, ſi purulenti, vel ſtagnatione corrupti humores hic ſtabulentur, ab horum reſorptione cacochymiam peſſimam induci poſſe, adeoque omnes functiones turbari: uti etiam per metaſtaſin ſimilium reſorptorum ad varia corporis loca. Videtur & *Hippocrates* (*l*) hoc indicaſſe, dum agit de illis, quae contingunt, *ſi menſes mulieri quidem prodeant; verum pauciores, quam conveniat, ferantur.* Monet enim ſequentia: *Dolet alias, atque alias corpus, maximeque lumbos, & ſpinam, & inguina, manuumque, & pedum articulos. Neque haec ſimul dolent, ſed viciſſim, quocumque ſecretus ſanguis, qui uteris ineſſe nequit, impetum fecerit, & quacumque parte decubuerit, tumor exiſtit.*

Verum & alia ratio eſt, quae ab utero male affecto naturales, vitales, animales functiones turbari poſſint in corpore. Alia occaſione, dum ad §. 701. de *Delirio Febrili* agebatur, probatum fuit, quod ab aliis partibus corporis affectis ſic poſſit affici ſenſorium commune, ac ſi cauſa phyſica in ipſo cerebro praeëxſtitiſſet, cum tamen longe aliis in locis haereat origo mali. Hoc erat illud, quod *Helmontius* vocabat *actionem regiminis, qua una pars corporis paret alteri.* Patuit tunc ſimul, jam apud *Hippocratem* manifeſta hujus actionis veſtigia occurrere; & plurimis obſervatis tunc demonſtratum fuit, quod revera partes quaedam corporis male affectae agant efficaciter in alias partes, licet diſſitas; non, uti videtur, communicatione, ſive propagatione materiae morboſae per vapores emiſſos ex parte prius affecta, uti in ſcholis explicari ſolebat, ſed miro imperio quarundam partium corporis in alias. Simul tunc monitum fuit, ſufficere Medicis, ut ſciant, talia contingere in corpore humano, licet fateri debeant, ſe non intelligere modum, quo haec fiant. Magnum certe in arte uſum habebit diſcere per fideles obſervationes, quaenam partes corporis in alias agant tali modo, vel patiantur. Quod & *Hippocrates* agnovit (*m*), uti ante dictum fuit. *Corpus autem ipſum ſibi ipſi idem eſt, & ex eisdem conſtat. Etſi non eodem modo ſe habent ejus partes magnae, & parvae, itemque ſuperiores, & inferiores. Si quis tamen interceptam corporis partem minimam male afficere velit, eam affectionem, qualiſcumque tandem fuerit, totum corpus ſentiet; propterea quod minima corporis pars eadem habet omnia, quaecumque & maxima. Eaque minima pars, quidquid tandem pertulerit, ad cognationem, & gentilitatem refert* (πρὸς τὴν ὁμοεθνίην)*, unaquaeque ad ſuam, ſive bonum, ſive malum id fuerit, ac propterea corpus ab* [illegible] *minimae partis cognationem tum dolet, tum oblectatur, quod in minima parte omnes inſint, eaeque ad ea, quae ſui ſunt generis, ſingula transferunt, & omnia denunciant.*

Si jam conſideretur, totum corpus adeo mutari circa pubertatis tempus, dum

(*k*) Aphor. 59. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 221.
(*l*) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 733.
(*m*) De locis in homine cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 358.

…utari incipit; multos morbos minui, imo & integre ceſſare,
…odeunt menſtrua; totum cerebrum turbari miris modis in furo-
…um optime morata virgo, omni abjecto pudore, in venerem
…t, donec laſſata viris, nondum ſatiata, recedat; his certe & plu-
…poſſunt, ut demonſtretur illud imperium, quo uterus male affectus
…oris functiones mutare, & turbare poſſit. Unde *Helmontius* (*n*),
…verat, Aſthma, & tuſſim produci ab utero, *actione regiminis*, *mo-*
*…nfluentiali*, *ad nutum irae*, *triſtitiae*, *pavoris &c.*; dein addit ſe-
*…ec enim uterus vaporibus tenus*, *ſed mero regiminis imperio totam*
*…em. Cum ſit peregrini hoſpitis inſtar*, *a corpore non niſi alimentaliter*
*…prout viſcus ab arbore*, *cui innaſcitur. Caeterum uterus quadra vi-*
*…nullumque ſibi*, *praeter animi pathemata*, *hoſtem novit. Quapropter*
*…animae*; *ſed in importunum perturbationibus animum*, *non ſecus atque*
*…furiendo ſaevit &c.*
…autem haec, utero male affecto, ob fluorem menſtruum ſuppreſ-
…ngere poſſe, docent *Hippocratis* obſervata. Dixit enim (*o*); *Men-*
*…opprimi*, *utile: ex talibus comitiales morbi fiunt*, *ut arbitror: quibuſ-*
*…is ſubductiones diuturnae*; *quibuſdam autem haemorrhoïdes.* Quin imo
…de morbis muliebribus agens, dicit; *Morborum omnium uteri cauſae*
…paullo poſt ſubjungit, quod, ſuppreſſis menſtruis, *pleni uteri coxen-*
*…nguns*, *& ad coxendices*, *& inguina dolorem adferunt*, *ac tanquam pilae in*
*…currunt*, *capuque dolore afficiunt*, *modo quidem altera parte*, *modo vero*
…milia his apud *Galenum* (*q*) leguntur de menſibus ſuppreſſis: *Signa ſunt*,
*…ſenſus in corpore*, *faſtidium*, *dejecta cibi appetentia*, *horror inaequalis*,
*…quos undam cupiditas &c.*; *ac terram*, *aut extinctos carbones*, *aut quae-*
*…uſmodi edunt &c.*; *praeterea* … *orum*, *& colli*, *& ſyncipitis dolor*, *&*
*…baſeos*, *item febres ardentes* … *urinae nigricantes*, *&c.*, *quibuſdam*
…pprimitur omnino, aut difficulter … *dditur &c.* Unde & *Celſus* (*r*) con-
…Quibus foeminis menſtrua non … *eniunt*, *neceſſe eſt*, *capitis acerbiſſimi*
*…ſint*, *vel quaelibet alia pars morbo* … *ſeſtetur.* Sic frequentiſſimum men-
…bſtructiones comitans ſymptoma … dolorem capitis nempe, memorat,
…ri affecti in omnes corporis partes … imperium agnoſcit. Optime autem
…t Celeberrimus *Aſtruc* (*s*), non … ri gravem adeo laeſionem in utero,
…bentur omnia in hyſterica puella … ed levem tantum mutationem uteri
…ro, a repletio, v. g. vaſis, vel … ſubito depletis, aliiſque ſimilibus
…ibus cauſis; dum e contra cancro … ulcus, depaſcens uterum, praeter
…em, non adeo turbat reliquas corporis partes, modo viroſa talis ulceris
…a libere depluat, nec reſorbeatur a venis.

Quam

…) In Capitulo *Aſthma* … & *Tuſſis* N. 13. 14. … pag. 289., & in *Capitulo de conceptis* pag.
…qu. 4. N. 18. …
…) Conc. Praenot. N. 520. Charter. Tom. … pag. 252.
…) De Natura pueri cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 376.
…) De locis affect. Lib. VI. cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 524.
…) Lib. II. cap. 7. pag. 59.
…s) Traité des malad. des femm. Tom. IV. … 62. 66.

Quam mira autem mala ſequantur quandoque menſtruorum ſuppreſſionem,
ſequens caſus docet. Sedecim annorum puella poſt decimum quintum ae-
tatis annum regulariter menſtruata fuerat; ſubito perterrita, ob mortem ino-
pinatam optimi patris, menſtrui fluoris tempore, copioſum ſanguinis fluxum
cum animi deliquio, & tremoribus paſſa fuit. Poſtea ſe ſatis bene habuit
uſque ad proxime ſequentem menſtruorum periodum, quae vix apparuerunt;
ſequenti periodo nihil omnino prodiit; & tunc hyſtericus paroxyſmus fre-
quentius, validius, & manifeſte convulſivus, acceſſit. Poſtea ſanguis miſſus
fuit, dein exhibitum vomitorium, quod & repetebatur poſt paucos dies;
ſed mox ſequebatur deglutitio difficilis, & tandem omnino impoſſibilis; quae
ſi tentaretur, mox convellebatur cum tremore miro, & reciprocis diſten-
ſionibus thoracis, & abdominis; quae tandem finiebantur in tetanum univer-
ſalem. Per integrum menſem vixit abſque ullo cibo, & potu. Medicus vo-
catus cochleat Julapii antihyſterici offerebat, quod deglutitum deſcendit ad
duorum pollicum diſtantiam in oeſophagum, ibi loci ſpaſmodice contractum;
mox ſequebatur tetanus. Aliis remediis externis fruſtra adhibitis, tentavit,
ſpongia oſſi balaenae affixa aperire viam; quo bis facto, ſuperatus fuit ſpaſ-
mus, & deglutire potuit aegra, abſque moleſtia, ſolida aeque, ac fluida,
quae offerebantur. Deglutitionis libertas manſit per tres circiter ſeptimanas;
verum omnia ingeſta evomebat, exceptis ceraſis, fragis, & mixtura quadam
antihyſterica, quae retinebantur a ventriculo. Quandoque una cum ingeſtis
evomebat viridia. Alvus manebat ſtricta; hinc clyſmata laxantia injicieban-
tur; ſecuta fuit copioſa evacuatio ſanguinis per anum, ita ut bidui ſpatio
binae exirent librae. Injecto clyſmate vulnerario adſtringente, ſiſtebatur haec
ſanguinis evacuatio; ſed brevi poſt redibat ſpaſmus Oeſophagi, ſubito in-
creſcens adeo, ut nihil omnino deglutire poſſet; unde per quinquaginta, &
quatuor dies cibo, & potu caruit omnino. Sepe toto hoc tempore afficie-
batur tetano, validiore, quam antea, & cum ſenſuum abolitione, donec ceſſa-
ret paroxyſmus. Dum tentabatur, immiſſa ſpongia, uti antea feliciter ſuc-
ceſſerat, aperire viam deglutiendis, violentus adeo ſequebatur tetanus, ut mox
moritura crederetur. Poſt abſtinentiam per tres, quatuorve ſeptimanas ab omni
cibo, & potu, ſequebatur coecitas, & paullo poſt ſurditas: tactu tamen diſtin-
guebat amicos, & proprio nomine compellabat. Poſt menſem rediit viſus;
dein & auditus, & perfecte quidem. Rediit & deglutitio, cereviſiam, &
lactis ſerum potabat; ſed ſequebatur delirium, per unam, alteramve horam
durans tantum: poma, & pyra cocta, & cruda manducare poterat, minime
autem panem, vel alios cibos ſolidos. Si quid mandaret, & negaretur, vel
aliqua tantum mora fieret, ſequebatur ſemper tetanus. Poſtea perpetuo de-
cumbere in lecto cogebatur; octavo quoque, vel decimo die tantum, ut le-
ctus ſterni poſſet, removebatur, ſed ſimul ac moveretur corpus, tetani paro-
xyſmus aderat, qui non ceſſabat, antequam in lectum reponeretur. Seque-
bantur dein duri circa aures tumores. Poſt aliquot menſes eo uſque profe-
cerat, ut erecta in ſedili manere potuerit per aliquot horas, & omnis generis
vegetabilia comedere; ſed faſtidiebat omnino carnes, & juſcula.

Illo

Digitized by Google

…pore, dum ab omni cibo, & potu abſtinebat, clyſmata nutrientia
…hibita, ſemel de die, raro bis, ſed & integros viginti quatuor
…is abſtinendum fuit, cum leviſſimum etiam corporis motum validus
quaereretur. Pulſus, abſtinentiae tempore, erat plenus, fortis, aequa-
…n tardior naturali tamen, reſpiratio libera, urina ſana. Tandem,
per biennium fere omnia haec mala tulerat, inter confabulandum
ſubito periit placida morte (t).

…alii, huic ſatis affines, caſus in Hiſtoria Medica leguntur (u); ali-
…es ipſe vidi; ſed hunc caſum imprimis elegi, ut conſtaret, omnes
naturales, vitales, animales vitiari poſſe ob menſtrui fluoris ſup-

1.

AB eodem autem ſic accumulato mirae ſaepe parantur
aures, viae, raris ſecretionibus menſtruis notae; dum per
mammas, nares, gingivas, vias ſalivae, oeſophagum, alvum,
cutim, vulnera, ulcera exire viderint Medici.

…eſt per obſervationes fideles, & numeroſas, quod ſanguis, ob ſup-
…menſtruorum retentus, adeoque accumulatus in corpore, miras
…niat vias, per quas exeat. Solet quidem plerumque hoc explicari,
plethoram diſtenta vaſa rumpantur quandoque, vel & nimis dilatata,
…per anaſtomoſin ſanguinem emittant. Sed tamen inde non
…denter, quare in plethora a ſuppreſſis menſibus nata hoc contingat
…quam ſi ab aliis cauſis nimia copia ſanguinis accumuletur in cor-
…poſſe, cum ſanguinis dictum fuit, a ſola plethora menſtrui fluoris cauſam de-
…miſſiones non impediant, quo minus ſolito tem-
…Eadem illa cauſa, quae aperit vaſa uterina (quam
…ſi applicetur aliis corporis vaſis, idem facere pote-
…qualiſcumque fuerit, in vaſis ipſis eſſe, & non
…facile demonſtratur. Licet enim cor regula-
…arteriis obſervatur tamen quandoque motus
…haemorrhagias praecedit, de qua re in morborum acu-
…Sic pulſatio in ulcere percepta deſignat
…pulſatio in hypochondrio ſiniſtro praecedit
…in ſanis caeteroquin hominibus. Obſer-
…pulſum deſignare criticam narium hae-
…exemplo incitati Medici omni attentione obſer-
…mutationem, ut inde eruerent ſigna Progno-
…Sic *Pulſus uterinus* dictus, qui men-
…deſcribitur (v). *Pulſus ille plerum-
que*

… pag. 471. & ſeq.

… pag. 95.

*que eſt magis elevatus, & expanſus, quam antea; ſimul eſt inaequalis, & dicro-*
*tus; licet illud dicrotum nec adeo frequenter, nec adeo diſtincte percipiatur, quam*
*in pulſu naſali* (qui narium haemorrhagiam praeſagit), *tamen eſt ſatis ſenſi-*
*bile.* Monet Anonymus auctor, illum pulſum uterinum facilius percipi, dum
prima inſtant menſtrua: uti etiam in annoſis, dum deficere incipiunt. Hiſce
diebus nobilis virginis pulſum tangens, quae jam quadrageſimum quintum
aetatis annum ſuperaverat, credebam, me percipere pulſum illum uterinum;
unde rogavi, an menſtruorum adeſſet tempus; reſpondit, ſe jam per tres
menſes illis caruiſſe. Vix domum redieram, quin literas miſerit mihi, ut
moneret, menſtruum fluorem jam adeſſe, qui ſequentibus diebus ſatis ma-
gna copia fluere pergebat, uti ſaepius hoc aetatis tempore ſolet contingere.
Monet ſimul idem auctor, illum pulſum poſt primas menſtruorum periodos
non ſemper percipi, licet menſtrua inſtent, cum in multis facillime pro-
deant, abſque ullo fere ſigno.

Illum pulſum uterinum pariter ſe percepiſſe, teſtatur egregius *Camus* (x).
Sed illud dicrotum in pulſu alio modo deſcribit; credit enim, arteriam,
tempore diaſtoles, non bis ferire digitum in eodem loco arteriae, ſed ſuc-
ceſſive in duobus punctis diverſis.

Dictum fuit praecedenti paragrapho de miro illo regiminis imperio, quo
uterus in alias partes corporis agit, etiam diffitas. Si ergo vaſa uteri irritata
non promoveant ſanguinem menſtruum uſque in cavum uteri, ob majorem
reſiſtentiam circa fines, an communicare poſſunt per regiminis imperium
ſimilem motum vaſis aliarum partium corporis? *Hippocrates* (y) monuit, tur-
bari ſanguinem (αἷμα ταράσσεται), dum ſingulis menſibus cumulatim exire
ſolet, & ideo dolorem fieri, ſi menſes non prodeant. *Quum autem agitatus,*
*& ſecretus ſanguis minime foras, ſed in uteros feratur, uterique non biarint,*
*tum ſane, diutius immorante ſanguine, uteri incaleſcentes calorem reliquo corpori*
*excitant.* Dein alibi (z), ubi de incommodis agit, quae parciorem men-
ſtruationem ſequuntur, notat, varias corporis partes inde affici; additque ſe-
quentia: *Neque haec ſimul dolent, ſed viciſſim, quocumque ſecretus ſanguis, qui*
*uteris ineſſe nequit, impetum fecerit, & qua parte corporis decubuerit, tumor*
*exiſtit.* Vidi puellam, cui circa menſtruationis tempus tumor in nucha orie-
batur ovi magnitudine, ruber, & dolens; ſi menſtrua fluerent, intra paucas
horas evaneſcebat totus. *Celeb. Hoffmannus* (a), antequam de haemorrhagiis
agere incipit, monet, omnem haemorrhagiam, paullo graviorem, *praecedere*
*conſtrictionem ſpaſticam vaſorum per habitum corporis, cum alvo plerumque ſtricta,*
*urina tenui, & parciori perſpiratione: poſtea celerior, & vehementior arteriarum*
*motus, & ad certam partem directus impetus conſequitur.* Verum, uti antea
ad §. 1284. ex *Hippocrate* notatum fuit, *mulieribus pleriſque, quum menſes*
*apparituri ſunt, uteri os ſeſe magis, quam antea, contrahit.* Aſt, uti poſtea di-
cetur,

(x) Mémoire ſur divers ſujets de Médécine pag. 258.
(y) De Natura Pueri Cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 312. 313.
(z) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733.
(a) Medicin. Ration. Syſtem. Tom. IV. part. 2. in Praefat.

Digitized by Google

de *Partu difficili* agendum erit, *dum os uteri* incipit contrahi, terus ſucceſſive ſimiliter *contrahitur; unde,* ſi ſanguis menſtruus non exprimitur in cavum *uteri, tunc fit directio* impetus ad aliam : mirae quandoque ſequuntur *haemorrhagiae*, per actionem ſic di- ninis, qua uterum affectum *in alias corporis partes* agere poſſe, di- antea.

Ars Medica caret exemplis, *quae docent,* actionem talem in diſtans, ur ſcholae, revera obtinere: *alia occaſione,* dum de ſanguinis ſputo agebatur, ad §. 1200. *notavi, quod validiſſima* narium haemorrha- erit illico, dum linteum *quadruplicatum,* poſca frigidiſſima madi- obvolveretur ſcroto. *Simile remedium in libro,* qui *Galeno* adſcri- gimus (*b*); ubi jubet, *teſtes in aceto forti tenendos,* ad ſedandum er nares ſanguinis fluxum.

it, ut videatur, per quas partes corporis ſanguis, ſuppreſſo fluore retentus, viam ſibi aliquando paraverit. Verum quidem eſt, quod a ſimplici in viris *illaeſam* ſed raro tamen, periodica ſanguinis per cutim externam obſervata fuerit. Sic legitur apud m *Donatum* (*c*) mirus caſus, ex *Benivenio* excerptus, de homine ad- robuſto, triginta ſex annorum, cui ſingulis menſibus ex iliis dextris citer ſanguinis exibat; dumque digitum apprimeret huic loco, & moveret, ſimili impetu exibat ſanguis, ac ſi ex ſecta vena effluxeret; hoc nguis fluxu, nullus in cute integerrima diſtinguere poterat locum, tegre manaverat. Singulis menſibus vena ſecta fuit, & dimidii anni convaluit. Sed antea dictum fuit, licet plethora per ſanguinis n tolleretur, tamen fluorem menſtruum ſolitam ſervare periodum; guineae tales excretiones, per inſolitas vias factae, ob ſuppreſſa men- ix obediunt venae ſectionibus, ſed *tunc curantur, ſi* ſtato tempore per demuo excernatur ſanguis. entius contingit, ſuperiores corporis partes urgeri a ſanguine, dum empore non exit per uteri vaſa, uti alia occaſione §. 1017., ubi de xia agebatur, dictum fuit; monente *Hippocrate*, capitis concuſſiones, um ſonitus praecedere menſtruorum eruptionem, illaque prodire, ſi pinam ardor conſequatur, qui deſignat, aortae deſcendentis ramos a e magis incipere diſtendi. Sed & nunc per varias vias exire ſangui- fuit obſervatum. In virgine carnoſa, calidae temperiei, & ſanguine plena, oculos, edecim annos natae nondum prodiiſſent menſtrua, ex oculis inceperunt frequenter ſanguineae guttae, lacrymarum inſtar. Profuit ſanguinis ex talo, quam menſtrua purgatio paullo poſt ſecuta fuit (*d*).

*Au-*

(*b*) De Dunamidiis Lib. 2. Cap. 14. Charter. Tom. X. pag. 680.
(*c*) De Medic. Hiſtor. mirab. Lib. 2. Cap. 2. p. 11.
(*d*) Medic. obſervat. Exempl. Rar. Dodon. C. XV. pag. 27.

*Aures.* Per aures, & oculos, ſingulis menſibus exiviſſe ſanguinis copiam in virgine religioſa, menſtruis carente, legitur (*e*).

*Nares.* Quotidianae obſervationes docent, & in ſanitate, & in morbis, vaſa narium ſic diſpoſita eſſe; ut facile dilatentur, & dimittant ſanguinem, ſicque corpus liberent a copia nimia gravante, vel & ſimul cum ſanguine noxium morboſum educant. Nulla autem haemorrhagia, & frequentior, & tutior occurrit in menſtruis ſuppreſſis, illa quae per nares fit: unde *Hippocrates* (*f*) ex iiſdem ſignis ſperabat narium haemorrhagiam, & menſtruorum eruptionem. Ideo alio in loco (*g*) dixit: *Mulieri, menſtruis deficientibus, ſanguinem ex naribus fluere, bonum.*

*Gingivas, vias ſalivae.* Et hoc obſervatum fuit; imo, dente molari avulſo, poſtea ſingulis menſibus illa ſanguinis copia, quae ex utero prodire ſolebat, per hunc locum evacuabatur (*h*); ubi & plura alia circa inſolitas menſtruorum vias habentur. Sanguis autem ille tunc per os evacuatur; ſed etiam ore exſpuitur, dum a pulmone, vitali viſcere, venit. Majus autem inde periculum imminere, alia occaſione ad §. 1198. *n.* 1., monitum fuit, & teſtimonio confirmatum *Hippocratis* (*i*), dicentis: *Quibuſdam mulieribus, quum bimeſtres menſes copioſi in uteris extiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmones feruntur: his omnia contingunt, quae in tabe dicta ſunt, nec ſupereſſe poſſunt.* Sed patuit ex dictis ad hunc locum, illud imprimis tunc metuendum eſſe, ſi in pulmone congeſtio fiat: ubi vero haemoptoë per anaſtomoſin evacuabat hunc ſanguinem, tunc per plures annos, abſque ſanitatis detrimento, ſanguinis illa per pulmonem evacuatio tolerari potuit. Imo *Benedictus* (*K*) adeo verſatus in his morbis, ſequens axioma ſtatuit: *ſi critice, & per tranſſumptionem, Haemoptoïca pulmoni ſupervenerit affectio, tuto non raro, & cum totius adjumento, res ſuccedit.*

*Oeſophagum*; & inde in ventriculum; imo, & ex ventriculo ipſo; cum conſtet, numeroſa, & ſatis facile dilatabilia eſſe ventriculi vaſa: ſanguis autem ibi collectus, vel per vomitum expelletur, vel per alvum. De ſuppreſſione menſium agens *Hippocrates* (*l*), dixit: *Vertuntur etiam ad vomitum, & quibuſdam ad ſedem &c.: Hanc autem viam minus mulieribus, quam virginibus, menſtrua efficiunt.* E contra monet (*m*); *Mulieri, ſanguinem vomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio fit.* Vidit talem periodicum ſanguinis vomitum *Stalpart van der Wielen* (*n*) in puella, quae parentibus ejus olim famulabatur, & cujuſvis purgationis menſtruae tempore magnam copiam ſanguinis rejecit. *Puella autem nihil inde detrimenti ſenſit; ſana namque permanebat, & alacris.*

Plu-

(*e*) Schenck Obſervat. Medicin. Lib. IV. pag. 635.
(*f*) Praedict. Lib. I. N. 145. Charter. Tom. VIII. pag. 796.
(*g*) Aphor. 33. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 214.
(*h*) Schenck. Obſervat. Medic. Lib. IV. pag. 633.
(*i*) De Morb. mulier. Lib. I. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 731.
(*k*) Tabid. theat. pag. 107.
(*l*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 732.
(*m*) Sect. V. Aphoriſm. 32. Charter. Tom. IX. pag. 233.
(*n*) Obſervat. rar. medic. Anat. chirurg. Tom. II. obſerv. 17. pag. 196.

Digitized by Google

it auctores, qui similia obſervata memoriae reliquerunt: in-
s recenſetur caſus Quadragenariae Matronae, cui talis vomi-
loco fluoris menſtrui per biennium ſuppreſſi, familiaris erat;
hirurgo ſtiptica propinarentur, peſſime inde ſe habuit. Ti-
Medicus, quaevis tentavit, ut ſuppreſſa revocaret menſtrua,
fructu. Cum ergo facile ferret haec aegra cruentum vomi-
urae rem commiſit. Duraverunt autem hi vomitus uſque ad
octavum annum, quo ſponte deſierunt, valetudine corporis deinde
tentata ſubinde, ut plerumque deficientibus per aetatem menſibus fieri
e ſimul monet, tuto quidem tentari poſſe vaſorum uterinorum
, ſed antequam hoc factum fuerit, periculoſum eſſe talem cruen-
n compeſcere, cum mala ſymptomata, & mors ipſa, ſecuta
erſam talem curandi methodum, uti pluribus probat exemplis.
Ex ipſo oeſophaho, & ventriculo, ſanguinem in inteſtina veni-
per alvum exire poſſe, ſatis patet. Verum & ex vaſis meſentericis
derivari poſſe periodico tempore ſanguinem, dum menſtrua ſup-
, dubium non eſt. Alia occaſione, ad §. 719., ubi de diarrhoea
ebatur, citatus fuit ex *Galeno* (o) ſequens textus: *At viſa eſt quoque*
*, ſuppreſſis menſibus, hujuſmodi per ſedem ſanguinis vacuatio fieri;*
*multis per vomitum, ob eandem cauſam. Verum & his quidem ſincerus*
*excernitur, ſimilis ei, qui a mactata victima profunditur, modo per al-*
*teriorem, modo per ſuperiorem.*
icinia refertur illa ſanguinis evacuatio, quae per vaſa haemorrhoïdalia
guinis partium, & vaſa ſimilia, multum faciunt, ut per haemorrhoï-
), alioque in loco fiat, dum menſtrua ſupprimuntur; unde & *Hippocra-*
, ante pubertatis tempus haemorrhoïdes recenſet morbos, qui variis aetatibus con-
poſt annum quadrageſimum haemorrhoïdes non apparere monet, uti etiam
ibus fluor menſtruus definitur ſecundum. Verum iisdem fere temporis li-
ſium ſuppreſſione ſe admonitos teſtantur celebres Medici, in curanda
us ad Haemorrhoïdes promptum effectum habuiſſe, ab Hirudi-
ſibus, & per haemorrhoïdes, plures novi mulieres, quibus ſingulis
terius, & [illegible] ex utero, ſanguis fluit, uniuſque copia
noides defectum pulcre ſupplet; imo quidam voluerunt, Haemor-
nim non tantum in inteſtino recto, ſed & circa uterum, deprehendi. Sic
*quentius legitur: Haemorrhoïdes quidem raro in mulieris ſinu inveniuntur, ſed fre-*
*veſicam, in collo matricis, & ejus orificio naſci ſolent* (s).
menſtruorum ſequi Dom. *Galenus*, (t) recenſet ſymptomata, quae ſuppreſſionem
ſolent, ſic habet: *Ac praeterea lumborum, & colli, ac ſin-*
*[illegible] cipitis,*

(o) De loc. affect. Lib. V. Cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 503.
(p) Coac. Praenot. N. 521. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (q) Ibidem.
(r) [illegible] Nosolog. pag. 103.
(s) [illegible] 33.
(t) De locis affect. Lib. VI. Cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 524.

Digitized by Google

*cipitis dolor, & oculorum baſeos, item febres ardentes, & urinae nigricantes cum rubra quadam ſanie, perinde ac ſi carnium recens mactatarum loturis fuliginem miſcueris &c.* Notum eſt, ſanguinem, ſive ex renibus, ureteribuſque, ſive ex veſica effluxerit, profunde fuſcum colorem, fere inſtar potus caffae, acquirere, dum urinae miſcetur. Talis ſanguinis evacuatio, menſtruorum defectum ſupplens, obſervata legitur apud *Hollerium* (u); *Eſt quidam mictus ſanguineus, criticus, & intervallis quibuſdam motus, qualis fuit in Moniali muliere, cujus meminit Muſa, quae ſingulis menſibus, ſuppreſſis menſtruis, multum ſanguinem emingebat.*

*Mammas.* Cum tam manifeſtum commercium ſit inter mammas, & uterum, uti antea jam ſaepius monitum fuit, minus mirum videbitur, ſi ſuppreſſis menſtruis ſanguis in mammas derivetur, & per papillas exeat. Dixerat *Hippocrates* (v); *At concluſi uteri menſes ad mammas remittunt, & ad pectus adſcendere cogunt.* Noverat *Paraeus* (x) foeminam, cui ſingulis menſibus per mammas exibat ſanguis menſtruus, ſic ut tribus, quatuorve mantilibus opus fuerit ad hunc ſanguinem excipiendum. Dum quadragenaria mulier ſubita excandeſceret ira, fluentibus menſtruis, mox e papillis prorupit ſanguis, & quidem adeo copioſus, ut reliquum corpus proluerct (y). Aliquot ſimiles caſus me vidiſſe, memini.

*Per cutim.* Quamvis enim vaſa cutanea tenuiores tantum humores tranſmittant, tamen ſic dilatari poterunt, ut & ſanguinem fundant. Saepe obſervatum fuit, aeſtivis caloribus, per validos labores, ſudorem expreſſum rubro colore maculaſſe induſia, omnium maxime circa axillas. *Mercatus* (z) teſtatur, quod jam ter viderit, *per minimum manus digitum, & per annularem ſiniſtrae manus ſingulis menſibus ſanguinem profundi, non copioſum, in religioſa quadam foemina, cui natura menſtruam purgationem per uterum denegaverat.* Mirabile aliud exemplum propriis oculis vidit *Zacutus Luſitanus* (a) in virgine ruſtica, triginta & quatuor annorum, ad quam a binis medicinae ſtudioſis adductus fuit, dum patiebatur periodicam ſanguinis evacuationem, quae menſtrui fluoris vices ſupplebat: vidit enim, *e pedis ſiniſtri pollicis parte interna pulpoſa, juxta unguem, emanare rivulum ſanguinis meri moroſe, & lente ſuper phialam aqua calida plenam.* Per triduum, aut ſaepe quatriduum pergebat haec evacuatio, dein occluſo foramine, ruſticos labores exercebat abſque moleſtia. Septies intra decennium affirmabat contigiſſe, ut minori ſolito copia ſanguis per hunc locum efflueret, tuncque dolor capitis, aut febris ſupervenerant: tunc autem venae ſectio, in altero pede, dextro nempe, inſtituta, remedio erat. Dum enim in ſiniſtro pede, Medico ſic jubente, vena ſecabatur, in pollice, & genu vehemens dolor excitabatur, & per annum minus feliciter contingebat ſolita haec ſanguinis evacuatio.

Vul-

(u) Oper. Practic. Lib. I. cap. 52. pag. 436.

(v) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 20. Charter. Tom. VII. pag. 807.

(x) Oeuvres d'Ambr. Paré Liv. 24. Chap. 62. pag. 631.

(y) Stalpart van der VViel Obſervat. rar. part. I. pag. 342. Obſervat. 79.

(z) De Mulier. affect. Lib. I. Cap. 7. pag. 469.

(a) Oper. Tom. 2. pag. 494.

…eſtatur *Paracelſus* (b), *quod viderit cuidam vulneratae ſangui-*
*… non per conſueta loca, ſed per vulneris ſinum effluxiſſe.* Verum
…ingit: frequentius vero
Satis notabilis caſus legitur (c), quo hoc demonſtratur. Sa-
…e Puellae ruſticae pes dexter diſtorquetur quinto decimo aetatis
infortunium contingit iterum, dum novemdecim annos habet;
…idum ulcus in loco affecto ſequitur, quod trium ſeptimanarum
…r: paullo poſt tota languere incipit; vigeſimo anno prima prodeunt
…ed parca valde copia. Cum pergeret languere, vena ſaphaena
…dextro pede: paullo poſt ulcus in malleolo naſcitur, quod per quin-
…duravit, & notabilis pars oſſis calcis exivit de ulcere. Per hoc
…gulis menſibus, binorum, triumve dierum ſpatio, exibat ſanguinis
…, quae per menſtrua evacuari ſolet, & ſtata periodo ulcus fundebat
…i, intermedio autem tempore nihil omnino. Aliquot diebus ante
…cuationem validum patiebatur in pede dolorem, qui minuebatur,
…morragia rediret ex ulcere. Tandem ſeparatis oſſibus corruptis,
…nſolidari incepit, totum corpus toroſum magis, & validum redde-
…tuncque naturali via fluor menſtruus prodiit, ſimili copia, & totidem
…, ac antea ex ulcere ſolebat exire. Poſtea ſana vixit, regularem fluo-
…enſtruum per ſolita loca habens, & nihil ſanguinis amplius effluxit per
…nondum integre clauſum.
…paruit ſatis, ſanguinem menſtruum, dum per ſolita loca exitum non ha-
…per diverſas corporis partes viam ſibi facere. Credidit *Celeberrimus*
…*bius* (d), ſe habere rationem dubitandi, annon quandoque ſanguis men-
…in cava corporis delapſus colligeretur. In cadavere enim menſtruatae
…ulatus ſanguis leviter adhaerens cavi uteri lateribus inveniebatur, *quo*
…*ejuſdem lateris non ſolum erat conſperſa, verum etiam ovarium, in cujus*
…*rficie coagulatus copioſe, firmiterque adhaerebat.* Servavit hunc uterum in
…auris ſuis, cum ovario annexo, & ſanguine coagulato, balſamo condi-
…n, ut omnibus demonſtrari poſſet. In reliquis caſibus antea recenſitis ſan-
…iis exibat de corpore, licet per vias alienas; hic in cavum corporis ef-
…dus corrumperetur, quod adhuc longe periculoſius foret.
Plures certe alii caſus poſſent colligi, multos & mihi videre contigit, om-
…nium maxime in juvenculis, dum circa primam eruptionem menſtruorum
…valido terrore, vel alio gravi animi affectu turbantur. Talis caſus legitur (e)
…de puella, quae tertia menſtruorum periodo gravi lapſu ſanguinem vomuit,
…dein ſuppreſſis menſibus vel integre, vel ſaltem parciſſima copia ſe monſtranti-
…bus tantum, per viginti novem integros annos miſerrimam vitam duxit,
fre-

(b) Chirurg. Magn. Part. I. Tractat. I. cap. … Pag. 8.
(c) Medic. Eſſais and obſervat. Tom. III. N. 27. pag. 386.
(d) Obſervat. Anatom. Chirurg. centur. N. 83. pag. 80.
(e) Medic. Eſſais and obſervat. Tom. II. N. 20. pag. 356.
Tom. IV. Pars II.

frequentiſſimis haemorrhagiis obnoxia, per os, nares, aures, oculos, alvum, mammas, digitos manuum, & pedum circa unguium radices.

Unicum adhuc addam caſum, quem propria Celeberrimi Boerhaevii manu ſcriptum, in ſcriniis poſt mortem repertum mihi conceſſerunt haeredes. Puellae decem annorum, ob luis ſuſpicionem, datae fuerant pilulae Mercuriales, una cum decocto lignorum, ſatis felici cum ſucceſſu. Poſt novem menſes ſenſit dolorem tenſivum in brachio dextro; eruperunt puſtulae non paucae, in quibus pungentem dolorem percepit, & paullo poſt vivus ſanguis profiliit ex puſtulis; quo facto, omnes puſtulae evanuerunt, nullo relicto veſtigio; ſimul omnis dolor ceſſabat in brachio. Poſt menſem, dum duodecimum ingrediebatur annum, omnia eadem redierunt, ſed excipiebat haec primus fluor menſtruus, qui & rediit ſequente menſe poſt praegreſſam per puſtulas brachii haemorrhagiam.

Ut in debitum ordinem redigerentur menſtrua, adhibita fuerunt Emmenagoga, venae ſectio in pede inſtituta, hoc cum effectu, ut abſque brachii haemorrhagia praegreſſa, redirent menſtrua loco, ordine, quantitate debitis. Cum autem rigida hyems foret, ſi digiti manus dextrae frigerent, mox ex illorum apicibus ſtillabat affatim ſanguis abſque ullo fiſſurae, vel puſtulae veſtigio. Calore foci, manicis, dein tepore verno ceſſit malum, & per quatuor menſes fluor menſtruus copia, & periodo ſolitis prodiit.

Deinde, poſthabita circuitus menſtrui lege, quotidie, vel & alternis diebus, quandoque omni octiduo per cutim digitorum brachii dextri guttatim ſtillabat ſanguis, nec oculus detegere poterat in cute abſterſa aperturam ullam, per quam ſanguis exiverat. Contigit poſtea, ut dum mane ex digitis ſtillaverat ſanguis, poſt meridiem vertigine corriperetur cum rubore faciei; mox larynx in tumorem extus conſpicuum attollebatur cum ſuffocatione quaſi hyſterica: paullo poſt de colli parte anteriori plures fonticuli ſanguinei promanarunt, & mox vertigo, rubor faciei, laryngis tumor una cum ſuffocationis ſenſu aberant.

Alio tempore inflabatur hypochondrium dextrum cum acerbo dolore, qui ceſſit, emplaſtro aromatico applicato. Venae ſectione in pede inſtituta, antihyſtericis, emmenagogis, balneis adhibitis, remiſerunt quidem haec mala; ſed ſuppreſſo manente menſtruo fluxu, quamvis fere corporis partem aggreſſa fuerunt.

De repente erubuit facies, mox larga aderat narium haemorrhagia, qua nondum ceſſante, intumuit larynx, & ſanguine per colli anteriora exſudante detumuit denuo; una & eadem die ex brachio dextro, & ſura pedis dextri ſanguis ſtillabat; ſub veſperam ſpaſmi per totum dextrum corporis latus aderant; mente tamen conſtante. Poſt oculi, labia, collum, manus, genua convellebantur alternatim, & ventriculus admodum intumeſcebat: hora decima omnes illae turbae compoſitae erant: ſupererant tantum brachii dextri laxa immobilitas, & extenſio impoſſibilis genu dextri. Manebat cardialgica Epigaſtrii inflatio, & ſequebatur oculi ſiniſtri (quae ſola pars hujus lateris afficiebatur) amauroſis.

Te-

Digitized by Google

… remediis, reſtituta fuit brachio dextro mobilitas; ſed ven-
…t, nec crus extendi potuit, nec rediit oculo ſiniſtro viſus.
… circiter oculus ſiniſter ſubito intumuit, paullo poſt lacrymae
…m fluxerunt, nec tamen emendabatur amauroſis. Sequebatur
…uinis ex cute naſi, quae ſaccum lacrymalem ſiniſtrum te-
…rrhagia narium, quam mox exceperunt ſputa ſanguinea, &
… ex unguibus digitorum manus dextrae proſilientes, & ex bra-
…d digitum minorem reſpicit. Sura dextra ſimul intumuit;
…or abſque ſudore cutis ſanguineo evanuit. Poſt biduum, ter-
… ſanguis ex oculo ſiniſtro ſtillavit, uti etiam ex brachio, &
…uxta decurſum majorum venarum, ſed non copioſus.
… hyſtericum abdomini applicatum fuit. Emmenagoga, balnea,
…ynis miſta adhibita: menſtrua, per bimeſtre ſpatium ſuppreſſa,
…d pauca copia, & detumuit abdomen. Patet inde, quam varia,
… miri morbi hiſtoria in manuſcripto.
…nala ſequi poſſint ſuppreſſionem menſtruorum, & ſimul confir-
… quae ante dicta fuerunt de variis, & mirabilibus viis, per
… ille, naturaliter per uteri vaſa evacuandus, exitum quaerit.

VEl & ſaepe labefactantur inde omnia viſcera, oritur-
que partim a putredine concepta, partim a vaſis lae-
morborum genus. (205).

§. 1285. dictum fuit, omnes … fere functiones, naturales, vitales,
… a menſtruorum ſuppreſſione, partim a retento ſanguine, qui
… evacuari debebat, partim … ab utero irritato, qui regiminis actio-
… ſceribus nocere poteſt, vel … ſaltem illorum actionem turbare. Ex
… praecedenti paragrapho dicta … ſunt, conſtitit, quam varios, & mi-
… producere poſſit ſanguis me… nſtruus, dum non exit per conſueta
… per inſolitas vias erumpit … corpore.
… unc purus, & bonus ſanguis … exire obſervatur, qualis de victima
… Hippocrates dixit. Si ſanguis … in uteri ſubſtantia, vel in aliis vi-
… ngeſtus, mora corrumpi incipiat, & acris fieri, longe pejora mala
… erunt. Poſtea ad §. 1290 … bit, ſtagnantem in uteri cavo ſan-
… aër libere accedere non poſſit, diu incorruptum manere; tamen
… ngiori mora omnino degenerare, & peſſima mala producere poteſt.
… toties, ſanitatem languere in foeminis illo vitae tempore, quan-
… menſtruus naturaliter ceſſare ſolet, quanto magis id contingeret, ubi
… praeternaturaliter ſupprimuntur. Manningham in utiliſſimo, quod
… rtis obſtetricariae compendio notat, quod plures mulieres in-
… quadrageſimum quinum, & quinquageſimum moriantur, quam in quo-
… itas ſtadio. Antea in Capitulo … Scirrho monitum fuit, illo tempore
Scir-



Digitized by Google

Scirrhos, & Cancros frequentiſſime obſervari. Corrumpi autem per moram retentum ſanguinem menſtruum, *Hippocrates* (g) monuit: *Et poſtquam duo, aut tres menſes praeterierint, interdum ei per pudendum menſtrua confertim erumpunt, & quae prodeunt, velut carunculae eſſe videntur, velut ex corruptione, & nigra ſunt.* Notat ſimul a corrupto tali, & acri ſanguine ulcera in utero fieri cum vitae periculo, uti antea ad §. 1285. notatum fuit. Imo ex ſola muliebrium menſium multitudine, ſi nempe non rite prodeant, multa mala alio in loco praeſagit (h); *Lumborum diſtenſio ex muliebrium menſium multitudine ad ſuppurationem tendit: & varie prodeuntes, viſcoſi, graveolentes, ſtrangulatorii, menſes ex praedictis ad ſuppurationem tendunt. Arbitror autem tales etiam aliquantum delirare.* Unde non inepte dixit *Helmontius* (i), de menſtruo agens: *Primo peccat abundantia bona, dein ſuperfluitate onerosa, mox privatur vita, & virus evadit.*

Quaenam mala metuenda ſint a ſola abundantia nimia ſanguinis boni, & quomodo inde vaſa nimis diſtracta rumpantur, antea ad §. 106. pluribus dictum fuit. Ubi autem ſtagnantibus humoribus per moram accedit major acrimonia, tunc & magis laedentur vaſa, & difficiliores morbi ſequentur ſive in utero ipſo, ſive in aliis viſceribus, per quae fluor menſtruus retentus viam invenit, quandoque manente vaſorum integritate, dilatatis tantum extremis, quandoque iiſdem eroſis, uti ante dictum fuit, quod multo pejus eſt. Unde etiam apparet ratio, quare *Hippocrates* (k) dixerit: *Morborum omnium uteri cauſae ſunt.*

§. 1288. Cognoſcitur hic morbus: 1. Ab aetate. 2. Incremento corporis jam perfecto. 3. Plethora. 4. Signis deinde morbi ſubſequentis.

1. Ad §. 1284. notatum fuit aetatis tempus, quo prima menſtrua prodeunt, varium eſſe in diverſis regionibus; imo vidi aliquoties in eadem familia magnam diverſitatem adfuiſſe, dum quaedam biennio citius, quam ſorores, menſtruarentur, licet omnes optima fruerentur ſanitate.

2. Quid de hac re ſentiendum ſit dictum fuit §. 1284.; tuncque patuit, fluorem menſtruum non ſemper ſequi perfectum jam corporis incrementum, ſed ſaepius praecedere.

3. Quid de plethora tanquam ſola, & unica menſtrui fluoris cauſa ſentiendum ſit, pariter ad §. 1284. dictum fuit. Verum quidem eſt, quod circa menſtruorum eruptionem ſaepe magis rubeſcant in facie, major appareat in oculis vivacitas. Frequentiſſimum indicium dant mammae turgentes, dum uterus ſe parat ad primam menſtruorum eruptionem. Caeterum de

(g) De Mulier. morbis lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 732. 733. (h) Coacar. Praenot. N. 324. Charter. Tom. VIII. pag. 870. (i) In capitulo *Lunare tributum* pag. 584. (k) De locis in homine cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 376.

§. 1288.

de Plethorae ſignis dictum fuit ad §. 106., quae ſi non adſunt, de plethora non eſt cogitandum. Quandoque enim contingit, menſtrua non apparere ſolito tempore, vel ſi jam fluxerint, denuo ceſſare ob Cacochymiam lentam, pituitoſam, frigidam: in talibus deficit ſanguis ruber; genae, labia, gingivae pallent; vena ſecta, pauculum ſanguinis rubelli concreti innatat copioſo ſero, quod quandoque mucoſam viſciditatem habet. In talibus puellis ſi cura plethorae tentetur, omnia in pejus ruunt; emendanda enim eſt haec cacochymia. Uti enim ad §. 1285. monitum fuit, tales aegrae menſtruis carent, quia morbo laborant, qui cauſa fuit, cur deſierint menſtrua, non vero effectus menſtruorum deficientium.

4. Hic iterum magna attentione opus eſt, ut noxii errores in praxi vitentur. Circa illud tempus aetatis enim, quo menſtrua prodire ſolent, virgo corripi poterit aliis morbis, qui non pendent ab inſtante menſtruatione, ſed a longe aliis cauſis, & tamen omnia, quae contingunt hoc tempore, huic unicae cauſae tribui ſolent, non tantum a mulierculis, ſed & quandoque a Medicis, minus ſaepe attentis ad ſingula, dum numeroſa praxi obruuntur potius, quam occupantur. Novi, cogitatum fuiſſe de Emmenagogis validis exhibendis, dum ſuſceptum variolarum contagium, una cum horrore, & levi febre, dolorem dorſi cum rubore faciei produxerat. Urgente matre aegrae, prudentior Medicus in conſilium vocatus vix potuit obtinere viginti quatuor horarum moram, ut certior morbi Diagnoſis haberi poſſet, antequam Emmenagoga adhiberentur.

Praeterea nimis ſaepe ſollicitae matres, dum certum tempus aetatis adeſt, cogunt fere Medicos, ut omnia artis molimina adhibeant, a quibus menſtruorum eruptio ſperari poteſt.

Naturae tamen opus eſt ſenſim ſic diſponere uterum, ut menſtruum ſanguinem dimittat, dilatatis lente vaſorum extremis: patuit autem ex ante dictis, hoc vario aetatis tempore fieri in variis. Nunquam me poenituit, quod ſpectatorem egerim in ſimili caſu, & aſtu medico, ſed licito, utens talia dederim tantum, quae minime turbare poterant corpus, nec augere humorum motum, ut viderer aliquid agere, dum nihil agerem, ſicque importunis querelis me liberarem.

Contigit enim ſaepius, ut dum per plures menſes calidis ſtimulantibus remediis tentaverant menſtrua educere, alios morbos produxerint, vel & frequentibus balneis ſic debilitaverint uterina vaſa, ut prodierint menſtrua quidem, ſed poſtea fluxerint nimia copia, & ſingulis fere ſeptimanis redierint, non ſine ſanitatis detrimento, & ſterilitatis metu.

Idem verum eſt de copia fluoris menſtrui, quae non tanta eſt, ut multi crediderunt, prout antea monitum fuit; & diverſa eſt in diverſis mulieribus, ſanis tamen, & foecundis, pro varia temperie, & vivendi genere.

Ubi ergo ſolitum aetatis tempus adeſt, mammae ſororiari incipiunt, ſubitum corporis incrementum obſervatur, facies magis florida eſt: ſi tunc dolor lumborum, & ſpinae dorſi, tenſio circa cervicem, & inguina, cum ſenſu doloris percipiantur, novi[illegible]s, corpus muliebre diſponi ad menſtruorum eruptionem. Molli balneo [illegible] frictionibus crurum, & femorum, le-

lenioribus emmenagogis, incepta naturae molimina juvare tunc licet. In quibuſdam, licet rarius, abſque ulla moleſtia fluunt prima menſtrua, & plerumque ſemel ſic apertis uteri vaſis ſequentes periodi ſine modo enarratis ſymptomatibus pergunt, vel ſaltem eadem leviora ſunt, & minus frequentia.

§. 1289. PRo ſolutione requirit varia remedia reſpectu variae cauſae.

Curatio requirit, ut juſto tempore, & debita copia fluor menſtruus prodeat. Cum autem variae poſſint eſſe cauſae, diverſa etiam medendi methodus poſtulatur. Adeoque nihil generale hic ſtatui poterit, ſed requiritur ſedula indagatio cauſae, ob quam ſuppreſſio menſtruorum fit, ut poſſit felix curatio fieri. Si enim decantatiſſima etiam darentur Emmenagoga, dum viae, per quas exire debet ſanguis, clauſae ſunt (de qua re mox agetur), nocerent haec peſſime, prodeſſent nunquam. Si in pallida, Leucophlegmatica virgine omnes functiones langueant ob boni ſanguinis defectum, fruſtra tentatur menſtrui fluoris eductio, antequam prius ſic roboretur flaccidum, & debile corpus, ut ex ingeſtis bonus ſanguis vi viſcerum, & vaſorum confici poſſit. Si e contra vaſa uterina nimis conſtricta difficulter ſic dilatari poſſint in extremis ſuis, ut ſanguinem tranſmittant, oppoſita requiritur medela; molliſſimis enim remediis, externo, & interno uſu adhibitis, vaſorum reſiſtentia minui debet: ſic etiam de reliquis, de quibus ergo ſingulatim agendum erit.

§. 1290. QUas inter naturalis, vel ſuperveniens pudendorum concretio manum Chirurgi requirit, debito inſtrumento, debito vulnere viam facientis.

Licet debita ſanguinis boni copia adſit, & vaſa uterina debito tempore illum tranſmittant in cavum uteri, niſi exitus pateat per os uteri in vaginam, & ex hac extra corpus, menſtrua ſupprimentur. Numeroſa enim obſervata docuerunt, ſic aliquando concreviſſe pudenda, vel tranſverſim poſita in cavo vaginae membrana ita impeditum fuiſſe exitum, ut omnino nihil ſanguinis effluere poſſet.

Haec autem concretio pudendorum quandoque *naturalis* eſt; ſi nempe a prima nativitate adfuerit; unde obſtetrices monentur, ut in recens natis caute inquirant, án circa pudenda aliquod vitium obſervetur. Facile autem patet, tunc tantum poſſe detegi illam concretionem, quae in pudendi labiis obtinet, minime vero aliquod impedimentum, quod altiori loco in vagina, vel in ipſo uteri ore adeſſet, cujus noxae vix obſervantur, antequam menſtrui fluoris debitum tempus adſit.

Frequentius tamen talis concretio poſt morbos harum partium, excoriationes, inflammationes, ulcera &c. ſequitur; & tunc *ſuperveniens* vocatur.

Poteſt autem tale impedimentum adeſſe vel in orificio uteri, vel in vagina,

gina, vel & in utriſque, quod tamen raro contingit. Sub vaginae nomine etiam comprehenduntur pudenda, externa dicta.

Primo dicetur de impedimentis, quae uteri orificium claudunt, ſic, ut menſtrui fluoris ſequatur ſuppreſſio. Antiqui Medici has ſuppreſſorum menſtruorum cauſas obſervaverunt. Sic enim apud Hippocratem (l) legitur: *Si uteri indurati (ſchirroſi) fuerint, os aſperum redditur, & menſes deliteſcunt.* Paullo poſt addit: *Et eorum oſculum clauditur, neque concipit. Quum ſic habuerit, ſi digito contigeris, os oſſeum deprehendes, neque digitum intromittit.* Similia repetit in ſequentibus (m). Praeterea alio in loco (n) diſerte mentionem facit membranae, orificium uteri obturantis. Sic autem habet: *Si geniturum non recipiat, & menſibus ſecundum naturam prodeuntibus, membrana ori uteri praetenditur, quod etiam aliis ex cauſis contingit. Id autem cognoſces, ſi digito ad attrectandum immiſſo, obicem attigeris.* Verum quidem eſt, quod hoc loco dicat, in ſterili tali muliere menſtruum fluorem naturaliter prodire; ſed non facile concipitur, quomodo menſtrua exire poſſint, dum membrana uteri orificio praetenditur, quae impedit, ne genitura ab utero recipi poſſit. Hinc veroſimile videtur in textu omiſſam fuiſſe particulam negativam μὴ. Alio enim in loco (o) eadem repetit omnino, & in variis lectionibus (p) ad hunc textum notatur, ex *Calvo*, quoſdam codices loco ἐρχομένων habere μὴ ἐρχομένων. Tunc autem textus ſatis facilis foret totius illius capituli, qood ita incipit: *Quod ſi diu non concipiat, non apparentibus menſibus &c.* Deinde ſequitur textus modo citatus, qui tunc ſic legendus foret: *ſi mulier geniturum non recipiat, & menſibus non ſecundum naturam prodeuntibus &c.* In primo textu menſtrua deficiebant omnino; in ſecundo non fluebant ſecundum naturam, forte parca tantum copia ex ſolis vaginae vaſis, per quae quandoque etiam in gravidis ſanguinem exire, antea monitum fuit. Quidquid ſit de hujus textus emendatione, ſaltem hoc conſtat, *Hippocratem* mentionem feciſſe membranae, quae praeternaturaliter orificium uteri occludebat.

Anatome confirmavit evidenter, quod tale fluoris menſtrui impedimentum adfuerit, ſicut videri poterit (q) in Academia Pariſina, uti ad §. 1285. dictum fuit.

Celebris Chirurgiae Profeſſor, *Antonius Benevoli* (r), inſignem caſum narrat, ubi felici errore catheterem tentans in veſicam introducere, ut iſchuriam levaret, eundem in vaginam, & os uteri immiſit, ſicque puellam octodecim annorum, a ſuppreſſis menſibus tumidiſſimam, ex ipſis orci faucibus eripuit. Cum enim haec urinae ſuppreſſio oriretur inde, quod diſtentus admodum uterus comprimeret veſicae collum, non potuit, niſi difficul-

(l) De Natur. muliebr. cap. 37. Charter. Tom. VII. pag. 707. (m) Ibid. cap. 39. pag. 708. (n) De Mulier. morb. lib. I. cap. 20. Charter. Tom. VII. pag. 715. (o) Ibid. cap. 68. ibid. pag. 743. (p) Ibid. pag. 899. N. 129. (q) Academ. des Scienc. l'an 1704. Hiſt. pag. 33. (r) Diſſertazioni e Oſſervazioni pag. 79. & ſeq.

Digitized by Google

ficulter, in veſicam introducere catheterem; quod, dum ſequenti mane denuo tentaret, per integram horam non ſucceſſit; unde mutato aegrae ſitu, conatus fuit illud perficere, licet minus diſtinguere poſſet in illo ſitu, annon catheter aberraret a via. Credebat tamen, ſe immiſiſſe catheterem ad ſphinćterem veſicae uſque: cumque & diuturnae morae impatiens, & aegram levare cupiens, parum fortius adigeret inſtrumentum, per catheterem exivit obſcuri coloris liquor, faecum vini inſtar, quem habebat pro urina ſanguinolenta. Noverat enim, paucas ſanguinis guttas tingere poſſe ſimili colore urinam in veſica contentam. Cum autem magna copia talis colluviei (ad quantitatem triginta duarum librarum) evacuaretur per catheterem, vidit magno cum impetu exire urinam limpidam, ſed non per catheterem, & inde novit, quod inſtrumentum hoc non pervenerit in cavum veſicae, ſed penetraverit in cavum uteri: nullam enim in vagina invenerat reſiſtentiam. Mox aegra ingens levamen ſenſit, & laeta narravit totam morbi ſui hiſtoriam: nempe, quod nunquam menſtrua ipſi prodierant, jamque a triennio ſenſim inceperat tumere abdomen; & quod ſingulis menſibus, certis quibuſdam diebus, cum levis doloris ſenſu, auctus eſſet tumor abdominis, donec ad enormem illam magnitudinem perveniſſet.

Sequenti mane, digito in vaginam immiſſo, invenit verum eſſe, quod crediderat, oſque uteri dilatavit, ut libere effluere poſſet ſpiſſior materies, quae adhuc uteri cavo continebatur, hoc effectu, ut menſis ſpatio craſſa prodirent cum membranis corruptis: hanc autem evacuationem promovit, dum uteri internam ſuperficiem deterſit, injecto decocto herbarum vulnerariarum cum melle roſato. Poſtquam autem inſigniter jam minuta erat illius materiae evacuatio, atque illa jam eſſet boni coloris, injecit vinum myrrhatum, ſicque poſt binos menſes ſana haec puella in patriam abiit. Poſt octo tamen, vel decem annos rediit, quaedam hyſterica ſymptomata patiens, quae inde credebantur ortum ducere, quod omni Medicorum diligentia non potuerit reſtitui menſtruus fluor. Mirabatur hoc Egregius *Benevoli*, cum in tribus aliis puellis, quae menſtruorum ſuppreſſione laborabant, quia membrana claudens orificium vaginae exitum impediebat, dum diſſecta hac membrana viam pataſſet collecto ſanguini, rediret ordinata menſtruorum periodus. Optime autem notat, quod in priori caſu, per integrum triennium morante in utero ſanguine, ſic mutata fuerit uteri interna ſuperficies, ut vaſorum uterinorum extrema aperiri non potuerint ita, ut menſtruum ſanguinem dimitterent.

Sponte patet, in tali caſu nihil aliud ſupereſſe remedii, niſi ut prudentis Chirurgi manu pertundatur membrana, os uteri claudens, & dein ſenſim dilatetur, uti in hoc caſu factum fuit. Dum os uteri connivebat, juſſit *Hippocrates* (s) ſequentia: *Copioſa calida lavato; & quae os emolliunt, apponito; immiſſoque ſpecillo aperito; quod per digitum eodem modo facito.* Et alio in loco

(s) De Natura Muliebri cap. 39. Charter. Tom. VII. pag. 708.

…it: *Quum vero lota, & fota fuerit, os uteri ſpecillo ſtanneo, aut*
…dilatato, *ſimulque, ſi opus fuerit, dirigito, a tenui auſpicatus; dein-*
…e, *ſi admiſerit, donec probe habere videatur. Specillum autem emol-*
…dcunque *conducere videbitur, diſſoluto, & liquido reddito, intingito.*
…ta *poſteriore parte confecto &c.* Alibi (u) notat ſequentia: *Quum*
…nituram *excipere non poteſt, membranam uterorum oſculo adnatam eſſe,*
…ceſſe *eſt.* Hanc autem videtur conſumere voluiſſe *per aeris florem,*
*&c.* Tutius certe pertunderetur talis membrana, cum ab acriori-
…diis laedi poſſet os uteri, adeo ſenſile. Imo paullo poſt (v)
…pocrates monet: *Nihil acre adhibendum. Si enim os uterorum exulce-*
…*cris, quum inflammatum fuerit, periculum eſt, ne prorſus ſterilis fiat.*
…m autem facillime prodibunt menſtrua, ſi vaſis uterinis debito
dilatatis, & apertis, ſanguis libere per uteri os molle, & facile ce-
tillet. Ad hoc autem requiritur, ut uteri os e directo vaginae ſit
uti naturaliter fieri ſolet. Obſervatur quandoque, uti poſtea in partu
dicetur, os uteri a recto hoc ſitu declinare verſus anteriora, poſte-
…el & laterales pelvis partes. A perverſo hoc ſitu poterit naſci diffi-
…fluxus ſanguinis menſtrui, imo & integre ſupprimi, prout vel par-
…l integre os uteri partibus vicinis adpreſſum conniveat, vel obtu-
…nnino. Unde ab utero averſo fluxum menſtruum impediri, monuit
…ates (x). Et alibi (y), *Si uteri ad coxendicem decurrerint, tum men-*
…*prodeunt, tum dolor ad imum ventrem, & ilia pervenit; ac ſi digi-*
…*geris, os in coxendice deprehendes.* Monet etiam, quandoque *uteros ad*
…*umbos ſe convolvere* (z). Et paullo poſt (a) ſubjungit; *At quibus oſ-*
…*lio inclinat, & in coxendice incumbit (haec enim etiam fiunt, uterum-*
…*gari, & genituram ſuſcipere … liberoſque procreari prohibent) hanc odo-*
…*vere oportet, & poſt fomentum … digito revellere, & a coxendice abducere,*
…*e taedulis, & plumbea fiſtula … rigere; neque enim celeriter cogetur, ut*
…*eſt.* Similia his pluribus in locis apud *Hippocratem* habentur. Fomen-
…lia commendabat prae reliquis & poſt horum uſum ſuadebat, ut di-
…nmiſſo ad naturalem ſitum redi… eretur os uteri. Videtur etiam quan-
poſt emollientia adhibita uſus … iſſe acrioribus, ut horum vapore irri-
…uterus contraheretur, ſicque ſitu … mutaret. Ita ſuadet (b); *Copioſa ca-*
…*vandum, & uteri fovendi, uri… ue vetus infundenda, & fervefacienda,*
…*ra pelvis cavitatem mulier, veſi… s contecta, collocanda. Ubi autem uri-*
…*rixerit, maſſae ignitae in urin… injiciendae, & fomentum adhibendum,*
…*ſe obtuſe cernere, & animo de… dicat.* Patet ergo, os uteri clau-
diſtortum, induratum poſſe eſſe cauſam ſuppreſſionis menſtruorum;
…iam, ſi perverſo ſitu orificii uteri impediatur liber exitus ſanguinis
men-

De Infoecundis cap. … R. Charter. Tom. VII. pag. 847. (u) Ibid. cap. XI.
pag. 851. (v) Ibidem cap. XIII. … pag. 853. (x) De locis in homine cap. 18.
Charter. Tom. VII. pag. 885. pag. 374. (y) De Natura Muliebri cap. 8. Charter.
Tom. VII. … (z) De … bis Mulierum lib. 2. cap. 19. Ibid. p. 807.
(a) Ibid. cap. 20. … p. 23. pag. 813.

menſtrui in cavo uteri contenti. Simul etiam conſtat, has cauſas ſaepe ſatis difficulter indagari poſſe.

Frequentius occurrit concretio pudendorum, exitum impediens, vel & membrana, vaginae cavum dividens in duas partes, ſic, ut ſanguis ex utero delabens retineatur. Talis membrana praeternaturalis, licet etiam altiori loco haereat, a ſanguine collecto incumbente diſtracta, deſcendit ad pudendi orificium uſque, & oculis apparet. Sed & hymen, de quo inter Anatomicos multum diſputatum fuit, anguſtat vaginae introitum; naturaliter tamen perforatus eſt, quod imprimis diductis partibus genitalibus apparet: tunc enim rima oblonga cernitur; ſi magis diducantur, foramen rotundum conſpicitur; ſi ſibi relinquantur ſenſim remiſſae hae partes, hymen concidit, oſculum anguſtatur in formam oblongam, clauditur in rimae ſpeciem; quae omni diductione partium ceſſante diſparet. Hymenem talem in maturo Embryone invenit, & in infantibus junioribus, provectioribus, in nubilibus, & in virginibus viginti quinque circiter annorum *Celeberrimus Albinus* (c); &, ut ſolet ſemper, accuratiſſime deſcripſit, & figuris illuſtravit. Naturaliter ergo hymen patulam ſatis viam relinquit ſanguini menſtruo exituro: verum quandoque obſervatum fuit degeneraſſe in membranam denſam, quae nullam aperturam habet. Sic *Diemerbroëck* (d) teſtatur, *ſe in publico theatro ſecuiſſe juvenculam viginti trium annorum, in qua illam membranam omnino continuam, nec uſpiam pertuſam, adeoque firmam invenit, ut cujuſlibet fortiſſime arietantis viri impetum ſine diſruptione ſuſtinere potuiſſet.* Hae *Atretae*, ſive imperforatae dicuntur; quales caſus plures in Hiſtoria Medica leguntur. Verum non tantum circa orificium vaginae, ſed & altiori in loco membrana talis praeternaturalis inventa fuit; qualis caſus mirabilis apud *Ruyſchium* (e) legitur. Gravida mulier intenſiſſimos partus dolores patiebatur, ita ut clamoribus totam impleret viciniam, neque validiſſimis conatibus partum promovere poterat. Vocatus *Ruyſchius invenit membranam Hymenem, integram, valde craſſam, & a foetus capite, exitum quaerente, foras extenſam.* Diſcindebatur haec membrana forfice, & ſtylo excavato, ne caput infantis laederetur. Fruſtra tamen exſpectabatur partus. Altera enim praeternaturalis membrana aderat, vulvam profundius claudens; qua pariter inciſa, illico in lucem edebatur foetus, vivus, & robuſtus, ſuperſtite matre, quae poſt aliquot ſeptimanas optime convaluit, & una cum prole pancratice vivebat, dum mirum hunc caſum publico communicabat *Ruyſchius*. Mirum eſt, duplici tali obſtaculo non impeditam fuiſſe foecunditatem in hac muliere; de qua re dicendum erit in ſequenti capitulo.

Facile patet, menſtruorum ſuppreſſionem, a tali cauſa natam, non poſſe curari, niſi tollatur illud impedimentum Chirurgi manu. Tale impedimentum adeſſe cognoſcitur, ſi debito aetatis tempore ſymptomata adſint fluoris menſtrui inſtantis, nec tamen prodeat: ſi ſingulis menſibus eadem ſympto-

mata

(c) Academ. Annot. Lib. IV. cap. X. pag. 49. & ſeq. (d) Anat. Lib. I. cap. 26. pag. 149. (e) Obſervat. Anatom. Chirurg. Centur. Obſerv. 22. pag. 21.

nulque uterus turgens magis magiſque tumere abdomen fa-
le inferiorem abdominis locum occupet, ſphaericus, mollis,
illum premendo ullus ſentiatur motus infantis (f); ſi diu
alum, abdominis tumor adeo augetur, ut ſuperet multum
quae in gravida muliere adeſt paullo ante partum. Simul
a ſanguine incumbente tenſa in vagina protuberat, quando-
ulvam prominet.

ginti annorum ob ſuppreſſa menſtrua jam a multis menſibus
, de hypogaſtrii ponderoſitate, & dolore intolerabili frequenter
uravit *Ruyſchius* (g) ſola inciſione cujuſdam membranae pone
ymenem ſitae, & totam vulvam perfecte claudentis. Miraba-
guinem, qui illico a ſectione ad libras circiter quatuor maxi-
umpebat, neutiquam coagulatum, multo minus putrefactum,
m fuiſſe. Alius caſus legitur (h) de virgine viginti ſex an-
r, cui nunquam menſtruus fluor prodierat, ſed acerbos dolores
inis paſſa fuerat, auctos ſingulis tribus, quatuorve ſeptimanis;
mor in vulva apparuit, quem quidam pro hernia, alii pro uteri
uerunt. Dum dexterrimus, & peritiſſimus Chirurgus *Sanniè* omnia
ninat, invenit tactu liquidum haerere pone hanc membranam,
la diſcidit, & mox magna ſanguinis copia impetuoſe prorupit.
lla pergameni habebat craſſitiem, nec dolebat, dum diſcindere-
to ſanguine, os uteri exploravit, quod altiori loco ſitum inve-
olet eſſe in illis, quae nunquam pepererunt, ſed in reliquis na-
habebat. Perfecte curata fuit haec virgo, & poſt aliquod tem-
ia debito tempore, & copia fluxerunt: poſtea viro nupta foecun-
ſana vixit. Sanguis autem, inciſa membrana hac, erumpens,
is erat, admodum fluidus, & nullum ſpirabat foetorem: dum in
otus reponeretur, incepit rareſcere, & fermentari, ita ut tranſcen-
gines vaſis, quamvis illi tribus digitis tranſverſis eminerent ſupra
in vaſe ſanguinem. Plures in ſimili morbo tractaverat idem ille
; ſed in nulla invenerat membranam adeo denſam, nec vaginam
cte clauſam.

gere etiam poteſt talis anguſtia vaginae, ut ſanguis menſtruus vel
non exire poſſit, vel ſaltem difficulter admodum; unde in hoc tran-
neſcens viam arctam adhuc magis obturat. Dilatari tunc per ar-
ina deberet; cujus ſatis mirum exemplum legitur (i) de muliere,
gina per totam ſuam longitudinem adeo arcta erat, ut magna cum
ate calamum ſcriptorium mediocris magnitudinis capere potuiſſet: un-
rimonium ante triennium jam contractum, cum conſummari non po-
irritum ſecundum leges declarandum erat; jamque in procinctu erat ter-

(f) Aſtruc Traité des maladies des femmes Tom. I. pag. 258.
(g) Obſervat. Anatom. Chirurg. Centur. obſerv. 32. pag. 31.
(h) Holl. Maatſchappy te Haerlem Tom V. pag. 424. & ſeq.
(i) Benevoli diſſertazioni &c. e oſſervazioni pag. 86, & ſeq.

Digitized by Google

termini ſtatuti finis. Cauſa hujus anguſtiae in vagina cognita nulla erat. Simul vagina dura adeo erat, ut calloſa videretur. Egregius *Benevoli* per aliquot dies fomenta emollientiſſima applicuit, deinde per totam longitudinem vaginae induxit peſſarium ex *radice gentianae* paratum (qua ſolent Chirurgi uti ad dilatanda fiſtularum orificia); ſenſim autem adhibebat craſſiora, donec ſic dilataretur vagina, ut introduci poſſet medulla interior, quae in trunco frumenti Turcici continetur; peſſarium inde factum, ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; augebatur ſucceſſive talis peſſarii craſſities; ultimo ſpongia, rite praeparata, in eoſdem adhibebatur uſus, quae potenter dilatare valet, injecto ſimul vino myrrhato ad ſanandas leves excoriationes, quae forte a peſſariis illis dilatantibus oriri potuiſſent. Redeunti aegrae in patriam ſuaſit, ut ſubinde repeteret ſpongiae applicationem, ut ſtabilis ſervaretur vaginae dilatatio. Poſt longum tempus ſpongiae uſum intermiſit, literiſque datis ad *Benevoli* mandavit, ſe obtinuiſſe, quod ſperaverat.

Similis caſus in *Academia Pariſina* (*k*) legitur; ſed qui abſque artis auxilio ſanatus fuit. Foeminae, quae decimo ſexto aetatis anno nupſerat, vagina erat adeo anguſta, ut vix calamum admitteret. Dolorem tenſivum in utero ſentiebat menſtruorum tempore, quae libere non fluebant; unde credebatur vaginam adhuc anguſtiorem eſſe prope uterum, quam circa exterius orificium. Fruſtra tentaverat juvenis, & validus maritus viam parare: nihil tentari poſſe, crediderat Chirurgus. Poſt undecim annos gravida invenitur, licet vagina aeque arcta foret, ac ante. Omnes de partu futuro deſperabant. Verum circa quintum graviditatis menſem ſponte vagina incepit dilatari, atque circa finem, inſtante partu, debitam amplitudinem acquiſivit, & mulier feliciſſime peperit.

Docent bini hi caſus, magna prudentia opus eſſe, antequam ſtatuatur, matrimonii conſummationem impoſſibilem eſſe ob nimiam anguſtiam partium genitalium in muliere.

§. 1291. Caeterum, ubi a ſtagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. Fotu, & frictu pedum. 2. Apertura venae in pede, & ſanguine miſſo. 3. Purgantibus Uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplaſtris, fotibus, linimentis, vaporibus, calore. 6. Ipſa vaſa a plethora debilitata roborando per Chalybeata, & Adſtringentia.

Agendum nunc erit de illis remediis, per quae effici poſſit, ut menſtruus fluor, morboſe ſuppreſſus, denuo ſolita periodo prodeat. Cum autem antea patuerit, in variis regionibus, vario aetatis tempore, prodire non tantum, ſed etiam in eadem regione obſervari ſaepe notabilem diverſitatem, imo & in eadem familia; hinc prudentia opus eſt, ne tota ſanitas turbetur importunis auxiliis, dum nondum uterus paratus eſt, ut menſtruum ſanguinem di-

(*k*) L'an 1712. hiſt. pag. 48.

a naturae, non artis opus eſſe, antea pluribus demon-
l minimum de hac re dubium ſuperſit, molliſſimis tan-
, erit; quae nempe ſanguinem reddunt meabilem, & vaſa
onem diſponunt. Urgere enim, & motum augere per ca-
edia, quae in claſſe Emmenagogorum recenſentur, dum
ſunt viae, non caret periculo. Vidi aliquoties haemoptoën,
haemorrhagias ſecutas fuiſſe; imo & per alia corporis
uinem, dum ad prima pubertatis ſigna a mulierculis daban-
goga virginibus: ſaepe tunc contingit, ut difficulter, & longo
btineri debita menſtruorum per ſolita loca excretio.
l hic notandum eſt, menſtruum fluorem eſſe evacuationem
oque ſupponere talem in corpore ſanguinis copiam, ut abſ-
rimento poſſit minui. Saepius autem menſtrua deficiunt in
oſi, ſive pallido dicto virginum morbo, laborant, in quo
ficit. Si talibus aegris per venae ſectionem dematur paucu-
quod adhuc adeſt, tanto magis languent, & tanto difficilius
ergo in his viſcerum, & vaſorum robur reſtituendum eſt, ut
us ſanguis conficiatur, antequam ſperari poſſit, ut debito or-
prodeant. Quomodo autem, & per quae remedia hoc obti-
tum fuit antea ad §. 28. & 47., & adhuc quaedam dicenda
erum ſextum hujus paragraphi.
allent labia, gingivae, oculi, loca ſub oculis laxa, inflata tu-
corpus molle, frigidum, tumidulum eſt, ad minimum corpo-
nelant, hebetes, & adiaphorae quaſi ad omnia, languent, &
ies, de Emmenagogis cogitandum non eſt, antequam per bonam
nodum reſtituta fuerit ſanitas. Si vero floridus adſit in vultu co-
quabilis ſit ad extrema uſque, & ſigna ante recenſita adſint,
, urgeri vaſa uterina, nec aperiri tamen, tunc locum habent
quae in hoc paragrapho commendantur.
utem, vel ſtagnare incipit in vaſis diſtentis uteri liquidum, vel
ninus meabile eſt, vel quia vaſa nimis reſiſtunt dilatationi requi-
e quandoque utrumque vitium concurrit. Tunc Medici pruden-
ſequentia.
is omnibus dictum fuit in *Capitulo de obſtructione*, ubi ſimul etiam
tibus, attrahentibus, & propellentibus actum fuit. Cum autem
crura ab iliacis arteriis externis ſua vaſa accipiant, uterus ab hy-
non tantum, ſed ab iliacis externis etiam, & variis inter ſe ana-
communicent (uti *tabulis* in *Euſtachianis* (*l*) videri poteſt), facile
are per balnea laxatis pedum vaſis, & dein per frictiones accele-
in iiſdem, major copia ſanguinis derivetur verſus aortam, ubi in
viditur, adeoque & magis tunc urgeantur uteri vaſa; ſicque ſpe-
t, illorum extrema ita dilatari poſſe, ut menſtruum fluorem dimittant.

b. XIII. Si-

Simul notandum eſt, practicis obſervatis, conſtare calorem pedum prodeſſe menſtruantibus, frigus autem nocere; imo quandoque ſubito menſtrua ſupprimi, ſi admodum frigeſcant pedes; quod ſaepius obſervavi; praecipue ſi pavimento marmoreo frigido pedibus inſiſtant diu. Solent enim ab hac cauſa ſola, contractis ſpaſmodice inteſtinis, dolores colici oriri moleſtiſſimi, in quibus magnum levamen ſentitur, ſi pedes incaluerint, imprimis per frictiones. Omnia enim abdominis viſcera male afficiuntur, dum pedes intenſe frigent; adeoque mirum non eſt, & uteri vaſa ſtringi, ſicque ſupprimi fluorem menſtruum.

Balnea ergo haec, & frictiones pedum profunt, frigus impediendo, & calorem revocando, ac augendo in extremi corporis inferioribus; dum ſimul motum ſanguinis accelerant, & copiam humorum augent in pedibus, cruribuſque. Cum autem extrema inferiora accipiant ſanguinem ab Iliacis externis arteriis, uterus vero praecipue ab arteriis hypogaſtricis; hinc videtur ſequi tanto minus urgeri vaſa uterina, quanto plus tument, & implentur vaſa pedum, ac crurum. Adeoque, ſi poſt balnea pedum, ac fomenta adhibita, & per frictiones aucto motu per arterias Iliacas, poſſet impediri, vel minui trajectio ſanguinis per arteriam cruralem, augeretur ſubito impetus, & copia ſanguinis per uterina vaſa moti, ſicque poſſent removeri obſtacula, quae aliis reſiſterent remediis.

Pulcrum talis methodi exemplum legitur (*m*). Egregius apud Edinburgenſes Medicus, *Archibal Hamilton*, vocatur ad curandam virginem, cui circa vigeſimum aetatis annum ſuppreſſa erant menſtrua per ſeptem fere menſes: cauſa fuerat, quod fluoris menſtrui tempore ſe expoſuiſſet imprudenter frigori. Antea ſatis commoda ſanitate fruebatur. Nullo Medici conſilio uſa fuerat; pauca tantum muliercularum ſuaſu remedia adhibuerat abſque ullo levamine. Color incipiebat pallidior fieri; appetitus, & digeſtio depravabantur; languor, nauſea, & vomituritio aderant; pulſus erat tardus, & languidus; laſſitudo magna impediebat ſolitum corporis exercitium. Caeterum nullo unquam pectoris morbo laboraverat, neque dolebant, aut tumebant pudenda.

Duodecim diebus ante ſolitam menſtruorum periodum exponebantur veſperi pudenda vapori aquae tepidae quotidie: poſt decem dies dabatur purgans aloëticum, a quo alvus quater evacuata fuit. Sequenti die, hora ſeptima veſpertina, ſplenium applicabatur cruralibus arteriis illo in loco, cui ſolet applicari premens cochlea (*tourniquet*) in exſtirpatione femoris: faſcia circumducta premebatur arteria cruralis a ſplenio; ſed non tam valide, ut mortificationis periculum foret, ob impeditum influxum ſanguinis arterioſi in partes inferiores. Eodem tempore vapori aquae tepidae exponebatur aegra.

Intentio Medici fuerat praeſens manere, ut effectum obſervaret ſedulo, ſed ſubito vocatus ad alium aegrum, abfuit per viginti horae minuta: dein rediens, invenit pulſum utcunque celeriorem: poſt mediam horam elapſam incepit ſentire pondus, & plenitudinem in regione uteri, & languere. Cum vero,

(*m*) Eſſais and obſervat. Phyſ. and liter. Tom. II. pag. 403. & ſeq.

Digitized by Google

nec in pectore moleſtiam ſentiret, relicta fuit ligatu-
:dii cochlear datum fuit. Seſqui horae ſpatio poſt pri-
ligaturae comprimentis prodierunt menſtrua. Cum au-
upeſcerent, relaxabatur ligatura; nec tamen removeban-
quenti mane, dum menſtrua fluere pergebant abſque mo-
erunt per integrum triduum. Poſtea autem ſolita periodo
t, & integra rediit ſanitas.

ndicare voluit *Aegineta* (*n*), dum jubet, ubi ſtatum men-
nquum eſt, vinculis conſtringere inferiores partes per tres,
Verum, cum inſtat purgationis tempus, tunc voluit liga-
*rrham*, *caſtoreum*, aliaque Emmenagoga dari. In ſequenti
) ligaturas commendat ad compeſcendam nimiam uteri hae-
non in ſolis artubus inferioribus, verum & circa axillas, &
orte tunc molliorem tantum per vincula compreſſionem vo-
preſſis ſanguis non tanta copia rediret ad cor; quod magnum
aemorrhagiis ſanandis, uti antea ſaepius dictum fuit. Ad
provocanda ſolas partes inferiores ligandas ſuaſit, neque ta-
ſtrictio potuit fuiſſe, cum per tres, vel quatuor dies manere
. Verum minuta venarum amplitudine per faſcias in extre-
, arteriae iliacae externae minus facile depleri poterant in
, & plenas; adeoque plus urgeri debebant vaſa uterina toto
quo ligaturae manebant applicatae.

ſuppreſſione menſium retineatur ille ſanguis, qui ſingulis pe-
i ſolebat, augebitur ejus copia, & quidem eo plus, quo major
ititas per uterina vaſa exire ſolebat: antea enim dictum fuit,
etatem hic obſervari in variis foeminis. Ad minuendam ergo
retentis menſibus natam, conducet ſanguinis miſſio. Unde etiam,
ectiore aetate ceſſant menſes naturaliter, venae ſectionem, &
epetitam quidem, conſulunt multi. Tamen hoc non univerſaliter
videtur: ſi enim ſenſim minuatur fluor menſtruus copia, & pe-
tervalla prolongentur, neque plethorae ſigna adſint, tunc ſangui-
opus non erit. Non enim adeſt menſtruorum ſuppreſſio, ſed ceſ-
lis, quae turbari non debet. Si autem circa quadrageſimum quin-
ſubito ſupprimantur menſtrua, quae hactenus ſolitam periodum
, a valido v. g. animi affectu; ſi tenſio, & obtuſus dolor circa
iguina, pubem adſint, tunc venae ſectio proderit.

m certo indicetur venae ſectio in menſium ſuppreſſione, debent
a plethorae; ſi enim menſtrua defecerint ob boni ſanguinis ino-
exhauſtis per morbos praegreſſos corporibus repletio indicatur,
iatio. Ubi autem ipſa plethora degeneraverit in cacochymiam, ne-
venae ſectio requiritur ſemper, ſed aliae potius evacuationes, quae
unt boni ſanguinis copiam, ſed vitioſos humores e corpore educunt, vel

ib. III. cap. 61. pag. 52. Verſa.

(*o*) Ibidem.

Digitized by Google

vel illos ſic mutant, ut denuo ſanorum humorum indolem acquirant; de qua re ad ſextum numerum in hoc paragrapho agetur. Monuerat *Manningham* (*p*) ſequentia: *Hydrops in ventre a menſtruis, magna ex parte, vel omnino deficientibus, plerumque oritur.* Si ergo Hydrops jam natus eſſet ab hac cauſa, ſanguinis evacuatio non conduceret: licet quandoque prodeſſe potuiſſet in ipſa menſium ſuppreſſione, quae ſecuti hydropis cauſa fuit. Satis bene hoc notavit *Helmontius* in loco antea citato (*q*), ubi de hac re agit, dicens; *Nam primo peccat abundantia bona, dein ſuperfluitate onerosa, mox privatur vita, & virus evadit.* Unde concludit ſequentia; *Peccatur ergo a ſcholis, per venae ſectiones, dum virgines ex parte menſtrui palpitationem ſentientes, ſuccurrere ſatagunt ſine diſtinctione. Nam quanquam menſtruum primi gradus, per phlebotomiam revulſum, palpitationes ſedet: in tertio tamen menſtrui gradu exitiale remedium praedixi archiatris noſtris.* Imo addit, quod virgines repente extinctas viderit, propter phlebotomiam, ſe invito inſtitutam.

In initio ergo ad ſolvendam plethoram ſanguinis miſſio utilis erit; ſerius autem, ubi plethorae ſucceſſit cacochymia, nonniſi magna cum cautela. Poteritque hic locum habere monitum illud *Celſi* (*r*) de venae ſectione (cujus alia occaſione ad §. 890. 1. mentionem feci); *quod nempe inutilis ſit, cum jam ſpatio ipſo materia vel exhauſta eſt, vel corpus corrupit, ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum.*

Ad minuendam vero ſanguinis boni copiam pertuſio cujuſcunque in corpore venae ſufficeret: tamen videmus, omnes fere Medicos ſuadere, ut venae ſectio in pede inſtituatur. *Galenus* (*ſ*) hoc abſolute juſſit: *Nam plenitudines a ſuppreſſis menſibus ortas omnino per crura evacuabis, ſive venam ſecare oportet, ſive ſcarificare. Sectae enim in cubito venae mulierum revellere purgationem aſſolent.* Simul monet, non eſſe prorogandam in his evacuationem; & ſi anguſtas venas haberent, praeferebat ſcarificationes, quas & menſes provocare monuit. Idem affirmavit *Oribaſius* (*t*), ſcarificationes laudans in ſuppreſſione menſtruorum: *Statutum autem purgationis tempus exſpectare oportet, tuncque, quum nihil, vel parum ſponte fluxerit, eatenus detrahente hoc auxilio uti debemus, quatenus uſus poſtularit.* Videtur autem per haec indicare tantum voluiſſe, ſcarificationibus talem copiam ſanguinis demendam eſſe, qualis poſt ſuppreſſa, vel multum imminuta menſtrua maneret in corpore ſuperabundans. Verum & ad promovendum menſtruum fluorem prodeſſe ſcarificationes, docent illa, quae mox ſequuntur: *Quibuſdam etiam mulieribus, ut de more menſtruae purgationes iterum redirent, hoc auxilium maxime contulit; nam continua in inferiores partes ſanguinis eductio, inclinationem, viamque ipſi praebet.*

Poſt circulationem ſanguinis cognitam, clarius intelligitur utilitas venae ſectio-

(*p*) Artis Obſtetr. Compend. pag. 50. col. 2. (*q*) In capitulo *Lunare tributum* pag. 584. (*r*) Lib. II. cap. 10. pag. 80. (*ſ*) De curandi ratione per venae ſectionem cap. 11. Charter. Tom. X. pag. 440. (*t*) De Cucurb. ſcarific. Hirudi. &c. Cap. xx. Ibid. pag. 458.

ad menſtrua provocanda, non quidem in omni ſuppreſſio-
ſed ſaepe tamen. Si tenſio, & ponderis ſenſus circa pu-
lſint, & lumborum dolor circa tempus periodi menſtruae,
ri repleri, diſtendi, nec tamen ultima extrema arteriarum,
antium, ſatis aperiri, ut diſtendentem ſanguinem tranſmit-
ſt balnea, imprimis vaporis, laxentur haec vaſa, & ſimul
otus per vaſa impleta, ſpes eſt, reſiſtentiam circa fines va-
oſſe ita, ut menſtrua prodeant cum levamine omnium mo-
umerum primum hujus paragraphi dictum fuit de compreſ-
cruralium facta, & quidem hac ſpe, ut ſanguis per arte-
is, non potens libere per arterias crurales tranſire, urgeret
rina, ſicque reſiſtentiam circa fines illorum ſuperare poſſet.
onem autem in pede acceleratur motus ſanguinis, & liberior
teriam cruralem illius lateris, in quo vena aperta fuit; adeo-
ntur vaſa uterina; & inde a quibuſdam concluſum fuit, ſan-
n in pede minuere quidem ſanguinis copiam, ſed caeterum
quam prodeſſe, in provocandis menſtruis ſuppreſſis.
im autem eſt (vide §. 106. 8.), per ipſam plethoram majora
ſecretiones per minora vaſa mutari, venas comprimi, extre-
rterioſorum orificia a turgentibus majoribus ramis arterioſis
iberam circulationem ſuffocari. Dum ergo vaſa uterina ſic di-
e contrahere non poſſunt, nec promovere contentum ſanguinem;
ic ad ſtagnationem diſponuntur. Simul, ac aperta vena in pede,
us, & majori copia pellitur in cruralem arteriam, uterina vaſa
ur, minus diſtenduntur; hinc arteriae ſe contrahere incipient,
e promovebunt in venas, quae liberrime ſe evacuare poterunt
cas, jam minus plenas. Libera redibit hinc circulatio per uteri
arteriarum ultima extrema facile dilatabuntur, & reſtituetur
ior, antea ſuppreſſus ſive a plethora totius corporis, ſive a
ius uteri; uti antea ad §. 1284. dictum fuit.
ſt, in valde plethoricis motum ſanguinis fere ſupprimi; unde,
neis turgidis, hebetes, obliviosi, torpidi apparent. Simul ac
inis miſſione ſolvitur haec plenitudo, motus redit per vaſa; pul-
ſuppreſſus, evadit validus, & acceleratur; vires corporis, tor-
ſo, creſcunt ſubito; circulatio humorum per omnia vaſa redditur
Si haec applicentur utero, in ſuis vaſis diſtento a ſanguine ac-
qui per extrema promoveri nequit, patebit ratio utilitatis, quam
u a venae ſectione in pede inſtituta exſpectare licet.
plethora totius corporis ſuppreſſi fuerint menſes, tunc poſt ſan-
ſionem purgantia, antiphlogiſtica dicta, quae ſolvunt, & evacuant
abſque augmento motus circulatorii, conducerent; qualia ex ta-
, *foliis ſenae*, *cremore*, *& cryſtallis tartari* … , parantur; de quo-
in cura morborum acutorum ſaepius dictum fuit.
n purgantia … vocari … illa, quae una cum
itica omne uterina ſolent plerumque … & ſimul calefa-
lentum mucoſum fundunt, attenuant … ciunt,
d

ciunt, ac amarore bilis defectum ſupplent, aut ejus inertiam corrigunt. Haec autem imprimis locum habent, dum poſt menſium ſuppreſſionem virgines in mucoſam frigidam lentam cacochymiam vergunt, vel etiam, ubi menſtruis carent, quia cacochymicae ſunt. Simul ſolent tunc primae viae viſcoſa ſaburra gravari, quae ſolvi prius, dein expelli de corpore debet; & ſolent plerumque praemitti uſui remediorum, quae ad ſextum numerum hujus paragraphi laudantur. Monuerat *Hippocrates* (u); *Si vero menſes omnino non prodeant, pro morbo craſſi, lenti, & glutinoſi redduntur. Imprimis igitur ventrem ſurſum, ac deorſum purgare oportet.* Per ipſos enim concuſſus, qui ab his remediis excitantur in corpore, ſpes eſt, menſtruum fluorem promoveri poſſe, dum ſimul omne lentum, & glutinoſum funditur. Etiam alibi (v) poſt vaporis balneum utero applicatum ſuadet, alvum ſubducere medicamentis deorſum purgantibus; cum hac tamen cautela, ne fiat ſuperpurgatio, quae nimia evacuatione debilitaret.

Ob hanc cauſam inter purgantia uterina ad hunc numerum in *Materia Medica* recenſentur *myrrha*, *gummi ammoniacum*, *bdellium &c.* quae leviter tantum alvum movent, & non niſi in majori doſi hunc effectum praeſtant, dum ſimul fragrantia aromatica, nervis adeo amica, totum tractum primarum viarum replent, flatus, ſaepe in tali caſu adeo moleſtos, diſcutiunt, & languentem horum viſcerum actionem grato, non nimis calefaciente, ſtimulo excitant.

Primum locum fere inter purgantia uterina occupat *Aloë*, quam ventriculum roborare omnes affirmaverunt Medici, dum tamen ſimul alvum ſubducit. Unde *Celſus* (x), dum purgantia remedia recenſet, dicit: *Sed medicamenta ſtomachum fere laedunt. Ideoque omnibus catharticis aloë miſcenda eſt.* Hoc remedium datum refracta doſi, & ſaepius ad grana tria, vel quatuor, vel & miſtum cum modo laudatis gummi aromaticis, egregium in ſuppreſſis menſibus uſum praeſtat, uti & in retenta per haemorrhoïdes conſueta ſanguinis evacuatione. *Aloë* omnia Elixiria, proprietatis dicta, ingreditur, quae additis *croco*, *& myrrha*, quandoque & aliis remediis, in officinis proſtare ſolent. His ſimilis compoſitio; *maſſa pilularum Ruffi* dicta, ubique in uſu eſt, quae ex *aloë*, *croco*, *myrrha* conficitur; unde & Elixirium proprietatis ſiccum a quibuſdam vocatur. Omnia haec ſolent tali exhiberi doſi, ut leniter tantum alvum ſubducant abſque virium debilitatione.

Mirum forte videri poſſet, quod inter purgantia uterina recenſeantur *Bryonia*, *& Colocynthis*; quae merito acerrimis purgantibus adnumerantur. Sed & haec minuta doſi adduntur tantum lenioribus remediis uterinis, vel exhibentur ſic praeparata, ut nocere non poſſint. Sic in ſucco *Bryoniae* ſubſidens faecula alba laudatur a quibuſdam Medicis, quam aliquando in aliis morbis dedi ad grana triginta, ſequente unica tantum alvi ſubductione. Aquas, dictas hyſtericas in quibuſdam Diſpenſatoriis, ingreditur *Bryoniae* radix;

(u) De mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 732.
(v) De locis in homine cap. 18. Ibid. 377. (x) Lib. II. cap. 12. pag. 84.

vel deſtillatione parantur, & tunc amarities, ac vis purmanent, & tuto uſurpari poteſt aqua ſpirituoſa, quae adit; vel ſi ſola infuſione conficiantur haec remedia, tunc aeſcribi, ut vis ſolvens hujus plantae, adeo laudata ab m praeſtare poſſit abſque catharſi; quae adeo valida eſt in , ut dura meſſorum ilia hanc ferre poſſent tantum. Sic & *Tiemmenſi* ex ſucco radicum *Bryoniae*, *artemiſia*, *ruta*, *ſa*rinis remediis dictis, addito vino generoſo, deſtillatur *aqua* ; quae tuto adhiberi poteſt, & alvum non movet.

ſt de amariſſima *Colocynthide*, quae, dum in pulverem teritur idoque adſtantes purgat, ſi diutius in aëre his pulviſculis pleno Solet & unguentis admiſceri, quae abdomini illinuntur, ut Arabes Medici frequenter utebantur *Colocynthide*; ſed ex ldita mucilagine *gummi arabici*, parabant maſſam, unde forie, quae *Trochiſci Albandal* vocantur in officinis: ſic molli conabantur minuere metuendam *Colocynthidis* acrimoniam. erunt, ut trochiſci illi denuo in pulverem comminuerentur; gummi arabici iterum impaſtabatur; imo hoc repetebant in uſque.

ſola *Colocynthis* adhibetur, ut purgetur alvus; ſed ſolet aliis rum, alterumve granum addi, ut efficacius agant, imprimis in taus, quorum alvus ſegnius movetur a catharticis remediis. Ob ingreditur plures compoſitiones purgantes officinarum, *Confe*ctio, *Extractum Catholicum*, *Pilulas Cochiae &c.* n in teneris virginibus ab acrioribus purgantibus remediis abſti prudentia ſuadeat, patet ſatis; *Colocynthidem* inter purgantia locum habere poſſe.

inſignem uſum habet hoc remedium, ſi nempe octava grani pars trihorio, vel quadrihorio; tunc enim non purgat, ſed in corporiis, & pituitoſis mira ſatis praeſtat, dum leniori ſtimulo caloutum auget. Commode exhiberi poterit, ſi *myrrhae*, *galbano*, & laudatis, addatur *Colocynthidis* pulviſculus. Olim remedium arum ferebatur, quod nil erat, niſi tinctura *Colocynthidis*, ſpiritu vini ditis *Caryophillis aromaticis*, ut minus cognoſci poſſet, ex quibus *tinctura aurea* (ſic enim vocabatur); quae multis profuit, ubi gida, lenta cacochymia menſtrui fluoris ſuppreſſionem fecerat. erale admodum Emmenagogorum nomen eſt, & non omnia remenomine donata, conveniunt omnibus; unde magna hic prudentia, opus eſt. Pleraque remedia, quae laudari ſolent ad hunc uſum, aromatica ſunt; imo quaedam ex his non niſi cum cautela adhiunt. *Marum* fragrantiſſimum aroma ſpirat, ſed ſummopere calidum, fere inſtar nares feriat; hinc plethoricis, calidae temperiei vitnocere poſſet; in frigidioribus quidem tolerari, ſed cum aqua injus plantae folia debere , ut acre illud aroma diluatur. *Sabina* inter herbas cognitas maximam copiam *olei* eſſentialis largitur, ſatis acris,



Digitized by Google

acris, aromatici; ita ut *Celeb. Hoffmannus* (y), hac herba per veſicam, (ut vocant) cum aqua deſtillata, potuerit ex ſingulis libris uncias fere tres olei ſtillatitii elicere, ſaltem ex duabus libris, deſtillatione rite peracta, quinque uncias talis olei obtinuit. Simul aliis obſervatis conſtitit, *Sabinae* infuſum, vel decoctum, ſi ſanguini recens miſſo affundatur, magnam ipſi fluiditatem conciliare, & rubedinem intenſam (z). Cum autem plantarum aroma in oleis ſtillatitiis haereat concentratum, facile patet, quantum ſtimulum *Sabina* corpori applicare poſſit, dum ſimul vi ſanguinem ſolvendi pollet. Cum ſceleſtae mulieres quandoque hac planta, & ejus oleo ſtillatitio abuſae fuerint, ut abortum facerent, hinc in quibuſdam locis lege cautum eſt, ne petentibus detur haec herba, vel aqua ejus ſtillatitia, aut oleum, niſi ex praeſcripto Medici. Huic plantae odore, ſapore, & viribus medicatis ſatis ſimilis eſt *Thuya*, ſemper virens pariter arbuſcula. *Artemiſia*, *Cardiaca* longe leniorem efficaciam habent: imo *Sambuci* flores gratam ſpirant fragrantiam quidem, ſed refrigerant potius; unde in calidis morbis tam interno, quam externo uſu toties adhibentur. Reliqua medicamenta, in *Materia Medica* ad hunc numerum recenſita, aromatica quidem ſunt, non tamen comparanda cum calidiſſimis illis, de quibus ſtatim dictum fuit.

Unde patet, laudata Emmenagoga non poſſe indiſcriminatim adhiberi, ſed prudentem Medicum in ſingulis aegris perpendere debere, quaenam ex his tuto dari poſſint; &, ſi indicatio Medica doceat, urgentia remedia in ſuppreſſione menſium exhibenda eſſe, a lenioribus incipere, ſenſimque ad acriora pergere, ſuadet prudentia: optimum videtur, ſi una cum his calidioribus remediis humectantia, emollientia, lenientia dentur; qualis methodus laudata fuit ad §. 75., ubi agebatur de cura morborum, qui glutinoſo ſpontaneo originem debent. Illud autem videtur & voluiſſe *Celeberrimus horum Aphoriſmorum auctor*, dum in *Materia Medica* commendat ſtimulantia, quae ad §. 75. n. 5. laudantur; ſed ſimul his addit, quae ad §. 54. n. 4. recenſentur; ubi ad curam morborum viſcerum fortium, & rigidorum laudantur, & recenſentur humectantia, lenientia, & demulcentia remedia.

Hujus methodi veſtigia etiam apud *Hippocratem* habentur; acria enim remedia commendavit, ſed ſimul addidit mollia (a). *In menſibus autem, ſi quidem ſanguis erumpat* (ſatis eſt); *ſin minus, cantharides quatuor, reſectis pedibus, alis, & capite, bibat, poeoniaeque nigrae grana quinque, & ſepiae ova, linique ſemen, ex vino. Quod ſi dolor, ſique ſtranguria, detinuerit, in aqua calida deſideat, & aquam mulſam aquoſam bibat.* Imo ſi non prodeant menſes, haec repetenda voluit, juſſitque, ut *in purgatione mercurialem edat, & polypos coctos, cibiſque mollibus utatur*: ſimilia alio in loco (b) habet; ubi & medicamentum, ex cantharide confectum, apponi juſſit ad uteros; poſtero vero die adipem anſerinum; & paullo poſt bis de die calida lavari, praecipit.

Ex

(y) Obſervat. phyſic. chemic. pag. 8. (z) Schvvencke Haematol. pag. 187.
(a) De Natura Mulier Cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 685.
(b) Ibid. Cap. 18. pag. 689.

ibus *Galeni*, aliorumque Veterum Medicorum locis ſatis
›n eſſe, ſi acria remedia ad curationem ſuppreſſionis men-
tur, ſed & ſimul patet, quod & in victu, & in cura-
ienria, demulcentia ſimul propinaverint.
lectrica morbis curandis adhiberi coepit, obſervatum fuit,
ab hac auctiorem fieri, quam antea unquam fuerat; imo
iſtrua prodirent, & dum ceſſarent, fluorem album experta
ıo tota vita fuerat libera (*c*). Verum vis electrica, ful-
› momento penetrat per omnia; hinc & vaſa aperiuntur, &
as augetur.
c a majori lentore ſtagnare poſſint liquida in vaſis, hinc clari
ſpem poſuerunt in talibus remediis, quae una cum ſtimulo
ıaberent. *Celeberrimus Mead* (*d*) ad hunc ſcopum commen-
mercurium ſexies ſublimatum. Prae reliquis omnibus autem
*orum nigrum*; quem vix unquam ſpem feſelliſſe, meminerat.
ncturae Hellebori nigri cochleare minimum, ex aquae tepe-
bis de die. *Et illud quidem notabile obſervavit, quod quotieſcum-
r malam conformationem partium, aut alia quacumque de cauſa
em effet hoc medicamentum, ſanguis per alias vias propulſus
riſſime conſtat, quanta vi ſanguinem propellendi polleat iſta medicina.*
runt alia, ſed fere ſemper talia, quae vel aucto humorum
vendi virtute, vel utriſque ſimul ſuum praeſtarent effectum.
s expellentes excitantur ſtimulantibus remediis, antequam flu-
illud, quod exire debet, & emiſſaria, per quae eliminari de-
uerint, a calidis Emmenagogis exaſperantur omnia mala, &
riculoſae haemorrhagiae per alias corporis partes ſequuntur,
onſtrictis manentibus uteri vaſis. Unde hic locum habet ſalu-
ippocratis (*e*) monitum, cujus alia occaſione memini ad nume-
505. *Corpora, ſi quis purgare voluerit, meabilia* (εὔροα) *facere*
hac re diligentes fuerunt Veteres Medici, & conabantur vaſis
ilatabilitatem conciliare, antequam darent ſtimulantia Emmena-
ſaltem his addebant emollientia, uti patebit ſequenti numero.
um boni exſpectaverit *Hippocrates* in promovendo fluore men-
ciliori dilatabilitate vaſorum uteri, patet inde, quod conjugium
ginibus, & integram ſanitatem promiſerit, ſi conciperent. No-
aſa uterina graviditatis tempore adeo dilatari ſenſim, ut calami
em, imo majorem etiam, acquirant illa, quae in utero non gra-
idem oculis apparebant. Unde etiam toties contingit, ut poſt
n redeant menſtrua longe copioſiora; cum vaſa, graviditatis tem-
dilatata, nondum priſtinum robur acquiſiverint. Recenſet Hip-
pocrates

hen Rat. Medend. part. 3. pag. 241. (*d*) Monit. & praecept. Medic. pag.
147. (*e*) Aphor. 22. Sect. I. Charter. Tom. IX. pag. 38.
De virginum affectibus, Charter. Tom. VII. pag. 675. 680.
*Tom. IV. Part II.*

*pocrates* (*f*) moleſta Symptomata, quibus viro maturae virgines afficiuntur, *cum ſanguis in uteros confluit, velut effluxurus, & tamen effluvium non habet*: deinde dicit; *Ego vero impero, virgines, his pathematis affectas, quam citiſſime viro jungi. Si enim conceperint, ſanae evadunt.* Obſervatum fuit, uti poſtea in graviditatis morbis dicetur, uterum in animalibus, poſt coitum diſſectis, leviter quaſi inflammatum apparuiſſe, dum rubebant loca, quae antea pallida fuerant reperta; adeoque magis dilatata erant vaſa, cum ſanguinem rubrum admitterent. In alio loco (*g*), poſtquam varia ſuaſerat ad tollendam menſium ſuppreſſionem, addit ultimo; *Morbo autem liberabitur, ubi conceperit.* Majorem adhuc effectum ſperavit, ſi peperit mulier (*h*); *De mulierum morbis ſic enuncio; mulierem, quae non peperit, gravius, & celerius a menſibus, quam partum expertam, aegrotare. Quum enim pepererit, ei venulae ad menſtrua ſunt meabiliores* (εὐροώτεραι αἱ φλέβες.) *Meabiles autem ipſas faciunt lochia; quae purgatio quaedam eſt &c. His ita conſtitutis, quum mulier puerperii purgamenta experta fuerit, minus laborioſe menſtruis purgatur.* Imo, cum vaſa illa, jam tantam dilatationem paſſa graviditatis tempore, facilius diſtendi poſſint, minus dolebit mulier, partum experta, a menſtruis retentis. *Quod ſi mulieri, quae jam peperit, affectio aliqua oboriatur, ita ut procedentes menſes rite repurgari nequeant, ea facilius, quam ſi haud peperiſſet, laborem feret. Aſſueti namque ſunt uteri, & corpus, ut impleatur, idoneum, nimirum utero gerenti, ſimulque magna eſt in corpore amplitudo.*

Cum autem non omnibus virginibus poſſit dari conſilium de matrimonio ineundo, hinc omnia molimina artis adhibentur, ut vaſa uterina cedant facilius, & ſanguinem, quo diſtenduntur, dimittant per extrema orificia. In his operoſus admodum fuit *Hippocrates*, ut calore blando, humectante foveret haec loca. Sic (*i*) aquam calidam ad uteros, & ambientia loca affundere, eoſque, ac crura excalefacere, juſſit (*k*). Totum corpus, ac praeſertim uteros, leniter foveri, & bis de die calida lavari, praecepit. Alibi (*l*), calida lavare, crebroque toto corpore inſidere, interdumque ad umbilicum uſque fovere, intermiſſione vero facta, ea, a quibus repurgetur, neque mordeatur, in ſubdititio apponere, mandavit. Dum autem reliquum corpus non indigeret medela, *ſed uteri per ſe morbum haberent*, ſolos uteros fovebat balneo vaporis, ſic directo per arundinem, ut calentis aquae, non nimium fervidae tamen, adſcendens vapor in uteri cavum venire poſſet (*m*); ſimulque methodum, & cautelas neceſſarias deſcribit. Addit tamen & huic vapori allii fragrantiam, ut emollitam uteri internam ſuperficiem leniter ſtimularet tantum: monet enim, non debere conteri allia, dum aquae infunduntur; ex contritis enim, uti notum eſt, penetrabilis halitus quaquaverſum diffunditur, ita ut adſtantium oculi lacrymentur illico. Alio in loco ſuadet (*n*), ut ventri applicentur pelles agninae calidae, lana ſua

adhuc

(*g*) De Natur. Mulieb. Cap. VIII. Ibid. pag. 685. (*h*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. I. Ibidem pag. 728. 729. (*i*) De Mulier. Morb. Lib. 2. Cap. 27. Ibid. pag. 816. (*k*) Ibid. Cap. 28. (*l*) Ibid. Cap. 37. pag. 820. (*m*) Ibid. Cap. 20. pag. 808. (*n*) De Superfoetatione Cap. XVII. Ibidem pag. 869.

imilia plura hinc inde paſſim laudat. Plura artis molimi-
vaſa uterina, ad promovendum fluorem menſtruum, col-
(o) apud *Moſchionem*, ubi balneis, fotibus, inunctionibus,
ous, cucurbitulis curam aggreditur retentionis menſtruo-
cum dolore, & ſtranguria purgantur. Peſſaria autem in
um habent, ne vis aliqua pudoris clauſtro inferatur. In
ad hunc numerum *Emplaſtra*, *fomenta*, *unguenta*, *linimenta*,
ur, quae emolliendo, lubricando, ſolvendo, ſtimulando,
rvire poterunt, prout diverſa indicatio Medica poſtulat.
ad §. 25. de cauſis nimiae debilitatis fibrarum ſolidarum
r, dictum fuit, nimiam diſtractionem fibrarum, & vaſorum
n producere. Sed & ad §. 106. inter effecta plethorae
vaſorum fuit recenſita. Adeoque, ſi vaſa, nata ob menſium
lethora, nimis diſtenta fuerint, & diu, merito talis debilitas
e in vaſis uterinis, ſive & in reliquis corporis vaſis, unde
adſtringentia remedia tunc uſum habent, uti dictum fuit ad
um §. 28. Accedit, quod corporis habitus in mulieribus la-
naturaliter; unde roborantia remedia optime ferunt. Mo-
pocrates (p), dum dicit; *Mulieres autem ſicciore victus ratione*
*Sicca namque cibaria ad muliebrium carnium mollitiem magis*
*meraciores potus ad uteros, & foetus nutritionem meliores exi-*
em moniti hujus *Hippocratici* quotidie vident Medici in illis lo-
ſimo more, tepidis aquoſis potibus indulgent mulieres, impri-
ſedentariam vitam degunt. Molles, flaccidae, inertes vivunt,
e, &, ſi conceperint, frequenter abortum patiuntur. Sapiens
*Corpora virginum curſu, lucta, diſcorum, & telorum jactu, exer-*
*foetus radix, validum in valentibus exordium ſumens, germinaret*
*illae, ſtrenue partus excipientes, bene, & facile adverſus puerpe-*
*ne labores.* Sapienter ſic futurae progeniei curam gerebat Le-
m molles, & delicatulae, licet robuſtis, & validis jungantur
em, & morboſam prolem in lucem edant.
& chalybeata, & roborantia locum habent in pallido virginum
quo totum corpus tumet leucophlegmaticum, & loco boni ſan-
oſus iners humor per vaſa fluit; in illis deficiunt menſtrua, quia
uis, & omnia languent in corpore. Tunc ferri limatura, una
aticis, & roborantibus, in vino infuſa, ſi ter de die talis vini
uncia detur, pulcherrime prodeſt. Uſui hujus remedii ſolet prae-
purgans, ut primae viae liberentur ab omni ſorde glutinoſa;
per triduum ſumunt mane jejunae quindecim, aut viginti grana
*lularum Ruffi*, vel ſimilis officinalis compoſiti. Mirus, & ſaluberri-
c ſequitur effectus: intra paucos dies enim tumor albus corporis
incipit

126. Apud Spach. pag. 11. & Ibid. Harmon. Gynaec. part. poſter. Cap. 2. p. 20.
Salub. victus ratione text. 24. Charter. Tom. VI. p. 233.
tarch. Tom. I. pag. 47.



Digitized by Google

incipit ſubſidere, labia, & gingivae, quae antea palleſcebant, incipiunt ſubrubeſcere, color roſeus genis redit; dumque antea ad minimum corporis motum anhelae torperent deſides, ſenſim redit priſtina alacritas, & intra tres, quatuorve ſeptimanas omnes corporis functiones reſtituuntur. Adeſt tunc bonus ſanguis, & menſtrua brevi poſt prodeunt ſponte, & debita periodo redeunt; modo velint, renatis per talis remedii uſum viribus, corpus movere. Si enim ſanatae jam denuo tepidis aquoſis potibus indulgeant, ſedentariamque vitam ducant, in priſtinum morbum recident quam certiſſime. Saepius mihi contigit, ut ter, imo quater, eandem curationem repetere debuerim biennii ſpatio, antequam reſipiſcentes monitis obedirent: quod niſi fiat, tandem iners ille languor nullis cedit amplius auxiliis, & poſtquam hebetes, oblivioſae, torpentes per plures menſes morboſam traxerunt vitam, pereunt lethargo.

In tali caſu proſunt haec remedia, & nocet venae ſectio; dum pauculum illud rubri ſanguinis, quod adhuc per vaſa fluit, demit de corpore. Ubi autem color ruber in labiis, gingivis, oculorum canthis apparet, una cum calore totius corporis, & venis turgentibus, ſimulque fluoris menſtrui ſuppreſſio adeſt, tunc nocerent talia vina medicata certiſſime, uti & omnia Emmenagoga calida, & motum augentia. Adeſt enim tunc copia ſanguinis, & quidem nimia; hinc venae ſectio in pede, balnea, fomenta &c., quae uteri vaſa, nimis reſiſtentia, laxant, locum habent. Videri poſſunt & illa, quae §. 1083. de cura *Epilepſiae*, natae ab interceptione illorum, quae olim excerni ſolebant, dicta fuerunt.

Ex quibus omnibus apparet, prudentem delectum remediorum Emmenagogorum requiri quam maxime.

Caeterum talis vini medicati formula in *Materia Medica* ad §. 1250 habetur. Interim hoc monendum credo, nimis parvam copiam vini adſcriptam fuiſſe. Librae ſex vini Rhenani loco librarum duarum ſumantur, ne nimis meracum fiat remedium, &, hoc facto, ſufficiet adhuc unciam hujus vini medicati ſumere ter de die. Tutius enim haec dantur minori doſi, longiori tempore continuanda.

§. 1292. Sublata his morbi ſcaturigine, ſolent omnia fere mala (1285. 1286. 1287.) ſponte evaneſcere. Vel curantur ex natura, & cura ejus morbi, cujus imaginem referunt quam proxime: quod facile ex antedictis fit.

Antea, ad numeros in textu citatos, recenſita fuerunt plura mala, quae a ſola ſuppreſſione menſtruorum naſci, obſervatum fuit. Pleraque ex his ſolent ſponte evaneſcere, dum fluor menſtruus, copia debita, & ſolita periodo, redit. Sed & ſimul notatum fuit, depravari ab hac cauſa poſſe fere omnes functiones naturales, vitales, animales: ſi ergo diuturna fuerit obſtructio menſium, poſſunt ſupereſſe poſtea mala, quae peculiarem medelam requirunt, licet menſtrua debito ordine redierint. Sic pariter, dum ſanguis men-

Digitized by Google

s vias exit de corpore, poteſt ſupereſſe debilitas vaſorum in exivit, poſtquam naturali lege per vaſa uterina ince- im ex illis, quae ad §. 1287. dicta fuerunt, conſtat, hac cauſa omnia viſcera; unde & a vaſorum laeſione, ıeratione varia infinitum morborum genus naſci poterit; fluore menſtruo, ſuperſunt, & curationem poſcunt, quae ſt. Omnium talium malorum curationem hic tradere ſu- , cum de pleriſque antea jam actum fuerit. Commode :runt ad naturam, & curam illorum morborum, quorum ›roxime referunt.

. 1286. dictum fuit, interceptos menſes quandoque ad pul- haemoptoën inde naſci. Si quid mali inde contraxerit pul- , illam tunc conducere medelam, quae in *Capitulo de Phthiſi* onitum fuit pariter eodem paragrapho, a ſuppreſſis menſi- ula in mammis gigni, quae curam ſcirrhi requirunt. Mo- *tes* (*r*), ſi menſes prodeant quidem, ſed pauciores, quam intur, inter alia mala etiam contingere, quod ſequitur; *Do- alias corpus, maximeque lumbos, & ſpinam, & inguina, ma- :dum articulos. Neque haec ſimul dolent, ſed viciſſim, quocum- nguis, qui uteris ineſſe nequit, impetum fecerit, & qua parte* quod quandoque *:rit, tumor exiſtit &c.*: paullo poſt addit, *ſi ſanguis, prae ri- lcerit, aut aliquas partes impotentes effecerit, ſi circa nervum concretio- faſtidio, quemcumque in locum irruperit,* vel ad Paralyſis, vel Facile patet, curam talium malorum vel & de reliquis ve- ı Articularium medelam ſpectare. Idem & de reliquis ve-

er. Morb. Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 733. 734.

MOR.

# MORBI GRAVIDARUM.

§. 1293. **P**Oſtquam gravida eſt foemina, plurimis afficitur malis ex ſola graviditate oriundis.

Facile patet, hic tantum agi de illis morbis, qui a graviditate, tanquam cauſa, pendent; non autem de illis, qui graviditatis tempore contingunt quidem, verum aliis cauſis originem debent. Gravidae enim quibuſvis aliis morbis ſunt obnoxiae.

Patet ex Phyſiologicis, inſignem, & ſubitam mutationem fieri in utero, tubis uteri, & ovariis, illo tempore, dum veneris oeſtro percita mulier foecundo maris ſemine impletur, & concipit (ſ). Plura etiam obſervata docent, ſolito majorem in coitu voluptatem percipere mulieres, dum impraegnantur. Unde & haec mutatio in organis muliebribus, generationi dicatis, conceptionis tempore major creditur merito, quam ſi coitus abſque impraegnatione ſequente peragatur.

Antea autem ad §. 1285. dictum fuit de mirabili illo imperio regiminis (ſic dicto ab *Helmontio*,) quo uterus affectus, a leviori etiam cauſa, functiones vitales, animales naturales, turbare poſſit, & variis quidem, ac miris modis. *Hippocrates* jam notaverat, ſimilia conceptus tempore contingere (t). Sic enim habet: *Liquido autem conſtat harum rerum peritis, quod mulier, ubi concepit, ſtatim inhorreſcit, & incaleſcit, ac dentibus ſtridet, & articulum, reliquumque corpus convulſio prehendit, & uterum torpor, idque iis, quae purae ſunt, accidit.* Videtur autem per *puras* hic intelligere ſanas, alacres, & Venerem appetentes foeminas, quarum uterus purus eſt, nec mucoſis humoribus, aut fluore, albo dicto, madeſcit. Statim enim addit ſequentia: *Quae vero craſſae, & mucoſae, patiuntur, pleraeque harum mulierum illud non ſentiunt.* Deinde prudenter ſubjungit: *Ac ſane quantum illae mihi ita indicarunt, tantum etiam me ſcire profiteor.* Medicus enim de his nihil noviſſe poteſt, niſi ex ſola mulierum relatione. Certum autem eſt, dari tales mulieres, quae mucoſae, frigidae, ad Venerem torpidae, fluore albo laborantes, vix ullum in coitu oblectamentum percipiunt, & tamen quandoque impraegnantur, licet nihil perceperint illorum, quae modo dicta ſunt. Interim plerumque contingit, ut miram mutationem ſentiant foeminae illo tempore, dum impraegnantur; pluresque novi honeſtas matronas, quae aliquoties pepererant, & accurate conceptionis, ac partus futuri tempus ex his ſignis notaverant.

Con-

(ſ) Vide Boerhav. Inſtit. Medic. §. 668. & ſeq.
(t) De Carnibus Cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 309.

Digitized by Google

ippocrates (u), dum teſtatur, quod *meretrices publicae, pertae ſunt, ubi cum viro congreſſae ſunt, noſcant, quando onceptum perdant, quo poſtea jam perdito, velut caro exci-* ius ſignis fere ſtatuit de foecunditate mulieris, dum peſſa-r irritarentur, uti alio in loco (v) habet; *Si cui mulieri a um vehementibus dolores ad articulos pervenerint, & den-erit, tenebricoſa vertigine laboraverit, & oſcitaverit, huic con-adeſt, quam cui nihil horum contingat.*

gna, quae ipſo conceptus tempore a mulieribus percipuntur, indicia ſunt; plura enim alia obſervantur, quae diutius per-c enim *Hippocrates* (x) habet: *Praegnantem mulierem, ſi non ces: oculi ei contracti, & magis cavi cernuntur, & oculorum can-naturam non habet, ſed lividius apparet. Quae utero gerunt, m habent, &, ubi concipere coeperunt, vinum odio habent, cibos diogmo vexantur, ac ſalivant.* Plura quandoque alia ſigna ap-dis mulieribus, & in variis diverſa: frequentiſſime tamen oc-faſtidium cum nauſea. Et videtur *Hyppocrates* (y) praeci-atis ſignum inde deduxiſſe, dum dicit; *Si mulieri purgationes neque horrore, neque febre ſuccedente, ciborum faſtidia (nauſeae) hanc gravidam eſſe, ratione dicito.* Cum enim a pravis humo-triculo, aut vicinis viſceribus haerentibus, faſtidium tale naſci gravidis mulieribus, hinc addidit prudenter *Hippocrates*, ſi nec ebris ſuccedat; quae natam nauſeam a tali cauſa ſequi ſolent, itum, vel alvi evacuationem haec ſaburra expellatur. lam gravidis illud faſtidium univerſale eſt, ita ut ad quaevis a nauſeent; in pluribus contingit, ut ab hoc, illove cibo tantum dum reliquos facile ferunt, viciſſimque quoſdam cibos, vel potus iderent, quos antea vix curabant. Multas matronas vidi, quae o ſigno ſe gravidas noverant, licet nullum aliud adhuc adeſſet gra-idicium. Quandoque, ſtatim ac impraegnatae ſunt foeminae, do-lo dentium cruciantur; in aliis vidi dolentiſſimam otalgiam, & he-frequentem, cui vix erant obnoxiae, dum non erant gravidae. ium ſymptomatum, quae vel in ipſo graviditatis initio contingunt, itas: haec videri poſſunt apud illos, qui de graviditate, & arte ob-ſcripſerunt, *Mauriceau* (z), & alios paſſim: ſingula enim haec e operoſum foret potius, quam utile. Sufficit notaſſe, per ipſam atem plures functiones laedi, & turbari, in corpore muliebri. n eaedem illae functionum laeſiones pro graviditatis ſignis habentur: m tamen eſt, magna hic prudentia opus eſſe Medico, ne facile gra-m vel affirmet, vel neget, niſi ex certiſſimis, & omni exceptione ius indiciis; v. g. ſi motus infantis in utero, manu abdomini impoſi-ta,

e Carnibus Cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 308. (v) De infoecundis Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 846. (x) Ibidem. (y) Ap... hor. 61. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 232. (z) Traité des Malad. des Femm... groſſes Tom. 1. pag. 67. & ſeq.

ta, diſtinctiſſime ſentiatur: peritiſſimi enim decepti fuerunt toties; nunquam forte magis periclitatur fama Medici, quam ubi agitur de graviditate determinanda: undique fraudes, undique ſaepe inſidiae ſtruuntur incautis. Dum ultimum ſupplicium ob crimina metuunt, in carceribus detentae, ſceleſtae mulieres, graviditatem ſimulant ſaepius, & judices a Medicis petunt, ut renuncient, an vera, an ficta ſit graviditas. Si vel minimum dubium ſuperſit, prudens Medicus differendum ſupplicium ſuadebit, donec certius de graviditate conſtet, ne forte inſons foetus una cum ſceleſta matre pereat. Hoc autem aliquoties contigiſſe, licet & Chirurgi, & Obſtetrices, poſt examen inſtitutum, renunciaſſent judicibus, fictam eſſe graviditatem, Hiſtoria Medica docet, & apud *Mauriceau* (a) triſtes tales caſus leguntur.

Quandoque & hydropicae mulieres, praeter omnem opinionem, gravidae inventae fuerunt; nec ſine abortus periculo valida Emetica, & Cathartica, quae toties proſunt in hoc morbo curando, potuerunt adhiberi. Antea, ubi de hydrope agebatur, plures tales caſus memorati fuerunt. *Mauriceau* (b) viderat Chirurgi uxorem, quae per novem annos laboraverat aſcite tantae molis, ut ultra triginta pintas aquae tumidum abdomen continere judicaret; tamen morbi tempore peperit quatuor infantes vivos, & ſanos: teſtatur autem, dum in ultimo partu obſtetriciam illi adhibuerat manum, ventrem edita prole non plus detumuiſſe viſum, quam *ſi ovum Gallinae* ex abdomine prodiiſſet; unde facile intelligitur, quantus fuerit ventris tumor.

Contigit mihi, ut curarem in caelibatu viventem, quae, pietatem aſtute ſimulans, ab omnibus intacta virgo credebatur. Aſcitide laborabat ſatis valido per ſeptem jam menſes, dum meum petebat conſilium; neque ullam poteram habere graviditatis ſuſpicionem. Purgantibus hydragogis feliciter curata fuit quidem; verum ipſa me monuit, aliquid excidiſſe ex pudendis, dum latrinae inſideret, alvum exoneratura. In rem ſtatim inquirens, inveni abortum, qui trimeſtris videbatur. Fornicationis crimen fatebatur illico; ſed non difficulter mihi perſuaſit, ſe graviditatem ignoraſſe, cum per tres, vel quatuor menſes jam intumuiſſet abdomen, antequam concepiſſet.

Saepius autem contingit, ut furtiva Venere gravidae tentent imponere Medicis, dum hydropem ſimulant, hac ſpe, ut validis remediis datis perdant conceptum foetum. Quandoque & Emmenagoga validiora anxie petunt, morboſam menſium obſtructionem culpantes. In his magna cautela opus eſt. Examen obſtetricis, an os uteri clauſum ſit, anterior abdominis pars ſupra pubem tumeat, mammae magis turgere incipiant, eludunt facile, dum illibatam virginitatem per omnia ſacra affirmant; imo probos Medicos peſſime exceptos a potentibus familiis novi, dum ſimile quid ſuſpicati fuiſſent. Soleo in tali caſu, magno apparatu, innocua dare remedia, nullo modo indicando, quid ſuſpicer. Hoc modo impedio, ne alios Medicos forte decipiant, &, dum me deceptum credunt, tempus labitur, juſtaeque ſuſpicionis cauſae magis, & magis augentur. Omnes enim, qui de graviditatis ſignis.

(a) Traité des Malad. de Femm. groſſes Tom. I. pag. 71.
(b) Ibid. 73.

amvis longo artis obſtetriciae uſu celebres fuerint, una-
rimis praecipue menſibus ſigna graviditatis ſatis in-
r, celebris inter Arabes Medicus, in propria uxore ſe
c).

ntingit, ut provectioris aetatis mulieres, & jam acce-
e ſtadium, quo menſtruus fluor ceſſare ſolet, bona fide
as eſſe; cum & ſimiles moleſtias ſentiant, ac in gravidis
putent, ſolito tempore ſe motum foetus ſentire; unde
partum parant. *Sydenhamus* (*d*) hoc aliquoties obſerva.
Medicos, ut caute tales tumores abdominis diſtinguant ab
emere graviditatem affirment, licet & mammae turgeant,
& obſtetricum teſtimonia confirment, gravidam eſſe mu-
n foetus ſentiant. Obſervavit enim, quod *tandem venter
rat, gradu ſenſim detumeſcens, ſpem vanam eluſerit.* Fla-
is tumorem tribuit, & monet, quod talis tumor *viduas ut
as, vel etiam mulieres, quae non niſi provectiores aetate nu-*

ontigiſſe nobili matronae, quae, quatuordecim jam prolium
ennium parere ceſſaverat, & firmiter credebat, ſe gravidam
es illas moleſtias, quas toties experta fuerat, ſentiret denuo:
it omnibus, quae aliquod dubium movere audebant: ſenſim
enſes increvit abdomen, poſtea ſenſim detumuit, & per plu-
a vixit. Adeo autem aegre ferebat, ſe deceptam fuiſſe, ut per
am domi pertinaciter latuerit, metuens, ne rideretur ab om-

iam, quae vigeſimo quinto aetatis anno filium pepererat, ſteri-
integros viginti annos, quadrageſimo ſexto anno peperit ſecun-
licet plurimi vana ſpe prolis deceptam crederent. Hinc appa-
prudentia opus eſſe in determinanda graviditate; nam non tan-
vectioris aetatis mulieribus, ſed & in junioribus ſimilia conti-
*euſingius*, circa medium elapſi ſaeculi celebris apud *Groningenſes*
tcris in controverſiis Medicis auctor, in literis ad *Thomam Bar-*
atis (*e*) agens de ſimilibus caſibus, teſtatur ſequentia: *Similem ju-
nte biennium hic ipſe ſub cura mea habui, quae omnia ad partum
imminentem, ut putabat ipſa, pararat; at cujus ſpes omnis in flatus*
iis ſimilia apud probatos auctores inveniuntur paſſim.

ité des Malad. des Femm. groſſes Tom. I. pag. 73.
tat. de hydrope pag. 611.
om. Barthol. Epiſtol. Med. Cent. IV, pag. 132. 133.

§. 1294. **Q**Uorum nonnulla oriuntur ex ſanguine menſtruo ſecerni impedito ob clauſum uterum, & foetu tamen non potente hactenus in ſui incrementum eum abſumere.

In muliere non gravida ſanguis menſtruus ſtata periodo excernitur, uti praecedenti capitulo dictum fuit: ubi vero impraegnata eſt mulier, menſtrua ceſſant, & praecipuum graviditatis ſignum inde deducitur. Cum autem, poſtquam menſtrua ceſſarunt, ſenſim denuo diſtendantur, & impleantur vaſa uterina, pro futura nempe fluoris menſtrui periodo, hinc credidit *Hippocrates* (f), vaſis illis jam plenis difficulter concipere poſſe mulierem. *Quare ſi eo ſanguine* (menſtruo nempe) *vacuetur mulier, in ventre concipit; ſi vero eo plena fuerit, minime. Uteris enim, & venis ſanguine vacuis, mulieres in ſe foetus concipiunt. Hae namque mulieres poſt menſtruam purgationem utero concipiunt.* Quamvis autem naturaliter in gravidis ceſſent menſtrua, tamen & quibuſdam contingit, ut primis menſibus graviditatis adhuc prodeant, ſuperſtite foetu; ſed plerumque parciori copia tantum. Antea monitum fuit, in quibuſdam mulieribus ſanguinem menſtruum non tantum ex uteri cavo, ſed & ex vaginae vaſis prodire. Imo ſatis multas vidi, quae, dum menſtrua ſolito quidem tempore, ſed minuta copia, prodirent, ſe per menſem jam gravidas eſſe aſſererent; & tempus partus ſatis exacte huic computo reſpondebat.

Neque penitus impoſſibile videtur, antequam embryo, ſuis membranis incluſus, undique cavo uteri nexus fuit, menſtruum ſanguinem exire poſſe; imprimis ſi os uteri clauſum non fuerit exacte: ſed & tunc ſimul apparet, conceptum jam embryonem facile cum ſanguine exeunte abripi poſſe, ſicque ſpem graviditatis tolli. Hinc, niſi vaſa, in ſuperficiem internam uteri hiantia, impraegnata jam muliere, ſic reſiſtant, ut non amplius ſanguinem dimittant dilatata, parvulus embryo, nondum mole ſua implens uteri cavum, elueretur inde, ſi os uteri cederet, vel undique illum alluens ſanguis extravaſatus, mora corrumpendus, impediret neceſſariam utero accretionem, & acrior redditus, tenerum illud naſcentis hominis rudimentum deſtrueret brevi. Docuerunt obſervationes certae, in ovariis, & in tubis Fallopianis conceptos Embryones creviſſe in juſtam magnitudinem, uti poſtea dicetur. An tunc, cavo uteri manente libero, per totum infelicis graviditatis tempus, menſtrua fluere pergerent?

Videntur ſaltem omnia phaenomena docere, conſtringi uterum conceptus tempore: uteri os clauditur, & menſtrua non redeunt. Inde conceptus facti ſignum *Hippocrates* (g) ſtatuit: *Quod ſi mulier ſe genituram concepiſſe noverit, primo tempore ne virum adeat, ſed quieſcat. Noſcet autem, ſi vir emiſiſſe ſe dixerit, mulier vero propter ſiccitatem ignoret.* Retentionem enim immiſſi in uteri cavum ſeminis, ſaltem pro aliquo tempore, ad conceptum neceſſarium eſſe, credidit; unde mox addit ſequentia, *quod ſi rurſus eodem die*

*uterus*

(f) De Natur. Pueri Cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 313.
(g) De Infoecundis Cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 849.

*diderit*, *humidus erit*, & *ſi humidus fuerit*, *rurſus cum viro cipiat*. Poſtquam autem concepit mulier, os uteri clau-*tes* (*b*) monuit: *Qui utero gerunt*, *his os uteri connivet*. l hunc Aphoriſmum *Galenus* (*i*) pro maximo graviditatis ſuram oris uteri, ſi digito immiſſo obſtetrix illud potue-ndoque enim in graviditatis initio altius haeret. In illis , quae nunquam pepererunt, os uteri exactius clauditur, iae jam pepererunt. Neque ſolam oris uteri clauſuram no-ſed ſic habet, *nam ubi primum uterus intra ſe ſemen con-apacitatem ſuam contrahit*, *osque claudit*. Cum autem mor-tumere poſſet, inflammatum nempe, vel ſcirrhoſum , hinc s uteri clauſum ſit non tantum, ſed & molle, ſi gravidita-colligatur. Unde *Hippocrates* alio in Aphoriſmo (*l*) dixit; *durum eſt*, *his os uteri connivere neceſſe eſt*. Unde *Galenus* Aphoriſmum immediate ſequi priorem.

conſiderarent Medici, in gravidis retineri illum ſanguinem, ·enſibus exibat de utero, neque primo graviditatis tempore olem tenelli Embryonis, ut illum retentum in ſuos abſumere inc non ſine ratione cogitabant, plethoram metuendam eſſe us, & huic adſcribebant illas moleſtias, quae in gravidis mu-vabantur, de quibus paullo poſt dicetur. In praecedenti Capi-demonſtratum fuit , minorem longe copiam ſanguinis excerni robuſtis mulieribus. per menſtrua, ac quidem credi ſolet.

aliud notari meretur, retentum illum in gravidis ſanguinem adeo ipſi Embryoni, quam utero; & ab hoc ſanguine uterino ·em tenuiores humores , uſibus Embryonis deſtinatos, ſed nihil inis ad Embryonem venire primo graviditatis tempore. Exa-tes tales Embryones minimos, una cum membranis, & placenta iec potui aliquid rubri detegere in ipſo Embryonis corpuſculo, mbranis, nec in placenta, quae in principio, uti notum eſt, to-i ſuperficiem fere tegit. Uterus autem, totus vaſculoſus, ſenſim , ita ut parva ejus cavitas in non gravidis ſic dilatetur ſenſim, cum ſecundinis, & aquam intra membranas collectam continere ·um autem in non gravidis uteri ſubſtantia compacta, & carnoſa ontineat exiguum, crediderunt multi, uterum extenuari, dum di-, & quidem eadem proportione, qua cavum uteri augetur, minui ae craſſitiem. Haec erat ſententia *Galeni* (*m*), ubi de uteri diver-t aetate agit: *Rurſus igitur in principio conceptus craſſus*; *cum prope pariendi accedit*, *magnus quidem*, *ſed tenuis*; *craſſitudo enim in longitu-xtenſa abſumitur*; *in reliquo vero intercedente tempore*, *pro ratione ma-nis*, *craſſitiem habet*. Pluribus demonſtrari poſſet, ſi operae pretium foret,

ect. V. Aphor. 51. Charter. Tom. IX. pag. 224. (*i*) Ibidem pag. 225.
bidem. (*l*) Ibidem Aphor. 51. pag. 228. (*m*) De uteri diſſect. Cap. 8. Charter. Tom. IV. pag. 280.

foret, veteres Medicos uterum majorum animalium potius vidiſſe, quam uterum humanum, & applicuiſſe illa, quae in brutis viderant, humanis mulieribus. Sic illa diviſio cavitatis uteri in dextram, & ſiniſtram, quae in bicorni brutorum utero locum habet, male tribuitur utero humano. Unde ſponte cadunt omnes illae praedictiones de ſexu foetus, dum mares in dextris, foeminas in ſiniſtris locari putabant. Sed & brutorum uteri membranacei, & tenues ſunt, ita ut foetus utero contenti, membranis integris manentibus, & utero illaeſo, videri poſſint, uterus humanus longe alterius indolis eſt.

*Mauriceau* (*n*) pertinaciter Veterum ſententiam, *Galeni* imprimis, de tenuitate uteri gravidi tuetur, & pluribus nititur firmare auctoritatibus: indignatur, celebres Anatomicos, & plures alios ſtatuiſſe, uterum gravidum, naturae miraculo quodam, incraſſari tanto plus, quanto magis diſtenditur. Imo provocat ad ocularem inſpectionem illos, qui falſam hanc opinionem tuentur. Voluit idem obtinere in utero, quod obſervatur in veſica urinaria, quae vacua dum eſt, craſſa apparet, dum autem urina collecta diſtenditur, membranacea eſt, & tenuis. Fatetur quidem, in cadaveribus mulierum, ſubito poſt partum mortuarum, uterum craſſitie ſua duos digitos tranſverſos circiter aequaviſſe, ſed hoc tribuit contractioni uteri jam evacuati. Nec negat, in cadaveribus gravidarum, abſque excluſione foetus mortuarum, uteri ſubſtantiam craſſam inventam fuiſſe; ſed hoc praeternaturale eſſe voluit, & ab inflammatione, ac affluxione humorum ad uterum factum fuiſſe, poſt dolores partus diuturnos, & fruſtraneos.

Unde concluſit, non poſſe demonſtrari uteri craſſitiem, tanquam naturalem, niſi in cadavere mulieris, quae partui proxima, utero pleno, nulla cauſſa alterato, mortua fuit. Cum autem raro talis caſus contingat, ſuadet, ut interea inſpiciatur uterus ovillus impraegnatus, qui manifeſte tenuis, & membranaceus apparet.

Triſte ſic videmus exemplum, optimos viros, dum praeconceptam opinionem mordicus tueri volunt, nequidem propriis oculis quandoque fidem habere. Caeterum hanc opinionem ſolide refutavit celebris in arte obſtetricia auctor (*o*). Quod autem *Mauriceau* volebat videre, ut convinceretur de craſſitie uteri gravidi, obtigit (*p*) Celeberrimo *Littre*, ut ſpectaret ſubſtantiam nempe uteri, octo circiter lineas craſſam; in cadavere mulieris, quae, octavo graviditatis menſe, ex lapſu ſubito perierat. Similem craſſitiem uteri in muliere, quatuor horis poſt partum mortua, vidit *Mery* (*q*). Ex quibus patet, uterum vacuum non apparere craſſum, quia contractus jam eſt, ut *Mauriceau* voluit; uterus enim plenus ſimilem ſubſtantiae craſſitiem demonſtravit. Pulcre autem notat *Deventer* (*r*), craſſitiem uteri in cauſſa eſſe, ne poſt partum fundus inverteretur tam facile, & per patulum uteri orificium exiens prolapſum faceret, imprimis dum placenta educitur. Si enim uterus te-

(*n*) Traité des malad. de Femm. groſſ. Tom. I. pag. 20. & ſeq.
(*o*) Deventer Novum lumen &c. Cap. VIII. pag. 29. & ſeq.
(*p*) Acad. des ſcienc. 1701. Mem. pag. 385. (*q*) Ibid. 1706. Hiſt. pag. 27.
(*r*) Novum lumen &c. Cap. 23. pag. 30.

Digitized by Google

iaceus foret, talis prolapſus uteri vix caveri poſſet. Te-
iter, adeo longaevo uſu artis obſtetricandi clarus, illud
e, & tantum, *ſi ſcilicet inſigniter fuerit tenuis, tunc qui-*
*complicatur inſtar lintei madidi, neque tam cita tum, facilíſ-*
*quod mihi non arridet; quin potius mallem, cum conſuetam*
*& ſtatim a partu rite contrahi, & circa manum nondum re-*
*uod multo pauciora ſymptomata tunc extimeſcenda ſint.* De
litate uteri, & quidnam inde metuendum ſit, poſtea dice-
*rbis Puerperii* agetur.

ontingere ſolet, dum in oppoſitas ſententias acri ſtudio ruunt
, quidam dixerunt, uterum gravidum attenuari, dum diſten-
to craſſiorem reddi, quam ante erat. Certe uterus in virgi-
:ribus nunquam gravidis ſolidam, firmam ſubſtantiam ha-
iuricularem craſſitie aequantem, quandoque & ſuperantem:
erus impraegnatus, & prope partum adeo diſtentus, priſtinam
eat, multum corporeae molis ipſi acceſſiſſe debuit, ut abſque
aterum cavum ejus adeo potuerit diſtendi. Omnia haec dum
amicitia, affinitate, & communi ſtudio mihi conjunctiſſimus
ſtatuit, quod, ſi non plerumque, crebro equidem priſtina fere
maneat. Uterus gravidus, cujus hiſtoriam adeo accurate de-
ulcherrima Icone (*t*), ad uterum in liquore ſuſpenſum a perito
› facta, demoſtravit, videtur naturalem uteri non gravidi craſſi-
ıltum excedere; unde merito ſtatuit, in gravidis uteri ſubſtantiam
augeri, nonnunquam manere eandem, & inter rariſſima compu-
, ſi quandoque extenuari contigerit. Cum autem indubitatum ſit,
errima Icone tam bene exprimatur, vaſa uterina non in eodem
per varias contignationes inter lamellatam uteri ſubſtantiam de-
mulque graviditatis tempore eadem haec vaſa inſigniter dilatari,
epleta, patet facile, attenuationem uteri graviditatis tempore ſe-
aturam locum habere non poſſe; ſed morboſam fuiſſe, ſi obſervata
nul apparet, quo majori copia ſanguinis diſtenta fuerint vaſa ute-
oque magis dilatata, eo craſſiorem reddi uteri gravidi ſubſtantiam;
o diverſae craſſitiei in variis ſubjectis intelligitur. Quantae autem
ıs vaſa hic reperiantur, quam ampli ſint ſinus uterini, ſanguine ple-
ım chorio, ac placenta communicantes, apud eundem auctorem (*u*)
oteſt, qui omnia, quae uterum gravidum ſpectant, optima fide ſcripſit,
affirmavit, quod non mihi, & aliis exactiſſime demonſtraverit. *Celeberri-*
leantur pulcherrimae Icones uteri gravidi, quas deinde edidit
*binus*, cui ars noſtra tantum debet, patebit ſimiliter, quam ampla vaſa
ıbſtantiam occupent graviditatis tempore; unde & uterum ſpongiae, ſan-
plenae, in gravidis comparavit *De Graaf* (*v*), & miratus eſt, quod
poſt

Noortwyk uteri human. gravid[illegible] Anat. & Hiſtor. pag. xii.
Ibidem pag. 205. (*u*) Ibid[illegible] pag. 10.
De Mulierum organis Cap. V[illegible]. pag. 204. 205.
*Tom. IV. Pars II.* e

poſt partum uterus ſic contrahatur, ut ſedecim dierum ſpatio ad priſtinam redeat magnitudinem, per lochiorum fluxum evacuato ſanguine, qui uteri vaſa diſtendebat in gravidis.

In puerperis defunctis tamen invenit adhuc ſatis patula haec vaſa, *dum per ſiphonem liquorem in Arterias Hypogaſtricas, aut Spermaticas infunderet, qui non minus, quam flatus, in uteri capacitatem erumpebat.*

Ex omnibus his patet, ſanguinem menſtruum, qui in gravidis naturali lege retinetur, non abſumi in foetus incrementum tantum, ſed etiam diſtendendis, ac replendis ſimul uteri vaſis impendi. Non levis momenti eſt haec obſervatio in tractandis gravidarum morbis, uti poſtea patebit.

Quam pulcre haec quadrant *Hippocratis* (*x*) doctrinae! *Ubi enim mulier ultro gerit, paullatim a toto corpore ſanguis in uteros defertur, & in orbem id, quod in utero eſt, circumſiſtens, ipſum auget.* Alio autem in loco (*y*), dum explicat, quare mulier non laboret, deficientibus menſtruis dum utero gerit, dicit: *quod ſanguis, ſingulis menſibus exire ſolitus cumulate, non agitetur, ſed ſenſim paullatim quotidie in uteros ſine dolore ſecedat; ex quo augetur, quod intro in uteris continetur. Singulis autem diebus, & non ſemel per menſem, idcirco defertur, quod genitura, quae in uteris continetur, ſemper aliquid e corpore, pro virium ratione, trahit, ad eundemque modum etiam ſpiratio habet. Ac primo quidem parva eſt ſpiratio, & paucus ſanguis ex matre fertur; quum vero amplior fit ſpiratio, plus quoque ſanguinis attrahit, & majore copia in uteros deſcendit.*

Ovum ergo humanum, uteri concavae ſuperficiei undique contiguum non tantum, ſed & accretum, fovetur perpetuo calore ſanguinis rubri copioſi, in uteri ambientis ſubſtantia contenti; ſicque incubatus in proprio mulieris corpore fit, quem ovipara animalia extra corpus ſuum perficiunt tantum. Unde apparet, quam pulcrum uſum habeat ſanguis, antea ſingulis menſibus exire ſolitus, nunc retentus in vaſis uterinis, illaque ſenſim magis dilatata replens. *Harvaeus* (*z*) praecipuum naſcentis embryonis opus ſanguini rubro tribuit; imo & exiſtere prius, quam cor & vaſa, atque in ipſo naſcentibus vitam primo incipere, & morientibus ultimo terminari, voluit. *Inde ſpiritus vitalis, calorque nativus caeteris omnibus advenit; in quo Medicorum calidum innatum, ſive implantatum primo emicat, & lar familiaris, ſive focus perennis hoſpitatur; unde perpetuo in univerſum corpus, ſingulaſque ejus partes vita promanat, nutritio, incrementum, auxilium, & ſolamen, proveniunt &c. In quo calor primo (tanquam in fonte) & praecipue abundat, vigetque, & a quo reliquae omnes totius corporis partes calore influente foventur, & vitam obtinent. Quippe calor, ſanguinem comitatus, totum corpus irrigat, fovet, & conſervat.*

Notum eſt, pulli primordium, in ovo foecundato latens, per longum tempus manere poſſe abſque ullo vitae, aut incrementi indicio. Debitus adhibeatur caloris gradus ſive per gallinae incubatum, ſive alio quocumque modo, mo-

(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 23. Charter. Tom. VII. pag. 744.
(*y*) De Natura Pueri Cap. 3. Charter. Tom. VI. pag. 312.
(*z*) De generat. animal. Exercitat. 51. pag. 199. & ſeq.

nentum ſequuntur ſtatim, & quidem adeo celere, ut vi- omnes ante ſenſus fugiens minutiſſima molecula pulium jam 1, qui propria vi fracto putaminis carcere exit. Videtur opioſi, per uterina vaſa moti, circumfuſio non leve emolu- naſcenti Embryoni humano.

Lia ex ipſa mole, motuque foetus, atque ſecundina- rum, & aquarum, vim exercentium in partes haſce im.

dus ſuo fundo adſcendit in abdomen, reliqua viſcera premit, naturali removet tanto plus, quo majus ſpatium in abdomi- imis duobus, vel tribus menſibus graviditatis parum adhuc s, ſua mole auctus, facere poterit, ſed ſequentibus menſibus jue multa quandoque parat incommoda. In cadavere mulieris, atis menſe in aquam delapſae, & ſuffocatae inventum fuit: ventriculum tangere (*a*); ſed inter uteri tumentis partem an- peritonaeum nihil de inteſtinis, nec de omento inveniebatur; naec viſcera, ad latera utrimque remota conſpiciebantur; unde ies peritonaeo anterius erat contigua. Hinc intelligitur ratio, foetus in utero, manu abdomini impoſita, facile ſentiatur. Ve- uteri pars poſtica incumbebat oſſi ſacro, & vertebris lumborum, viſcere interpoſito (*b*). Uteri fundo ventriculus, & in aliis ca- ravidarum inventus fuit incumbere, omentum, & pars magna ı ſurſum, ac retrorſum verſus diaphragma haerebant compreſſa. mirabili mutatione ſitus viſcerum in gravidis etiam apud alios guntur (*c*). Patet ergo, vim quandoque inferri viſceribus, dum a tero ad latera removentur, ita ut hinc inde comprimantur inteſti- : difficilior ingeſtorum tranſitus per tenuia, accumulatio faecum in uantur: ab eadem cauſa bilis in duodenum exitus redditur diffici- e toties leves icteri in gravidis obſervantur, qui poſt partum ple- ceſſant, niſi retenta bilis in veſica fellea jam majorem ſpiſſitudinem rit; vel in calculoſas concretiones concreverit, quae non facile per ductus tranſire poſſunt. Rarius tamen hoc contingit, niſi in illis, n ante graviditatem in hos morbos vergebant: plerumque enim gravi- uteri faciles ſunt. A diverſa hac compreſſione viſcerum plura certe mata oriri poterunt tempore graviditatis. An ideo *Hippocrates* (*d*) *Si noſſe velis, an mulier conceperit, dormiturae aquam mulſam potui dato: ſi tormina habuerit circa ventrem, concepit, ſin minus, non concepit*? In entario ad hunc locum *Galenus* (*e*) notat, quod crudam aquam mulſam de-



Denys over het ampt der vroedmeeſters &c. pag. 54. (*b*) Ibidem pag. 56-62.
(*c*) Levret L'art des accouchem. &c. pag. 57. (*d*) Sect. V. Aphoriſm. XII.
Charter. Tom. IX. pag. 219. (*e*) Ibid. pag. 220.

Digitized by Google

dederit *Hippocrates*, quia flatulentia ejus ad hanc Diagnoſin opus habebat. Videtur autem tentaſſe hanc Diagnoſin primis graviditatis menſibus, cum circa quartum menſem, quandoque citius, aut ſerius, foetus motum gravida mulier ſentire ſoleat (*f*); quod certius habetur impraegnationis ſignum, quam tormina ventris poſt mulſam epotam. Diſerte autem addit *Galenus* (*g*), tormina illa fieri in mulieribus, quae conceperunt (διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μήτρας στενοχωρίαν) propter anguſtiam loci, quae a matrice (tumente) fit.

Ab hac cauſa alvum adſtrictam gravidarum deduxit *Mauriceau* (*h*), uti & alii plures. Sed & intelligitur inde, quare vomitu moleſto laborent quaedam mulieres circa finem graviditatis, illae nempe quibus uterus aſcendit altius, & ventriculum premit, ſicque irritat, vel ſaltem ejus diſtenſionem ab ingeſtis impedit. Si, uti paullo ante dictum fuit, uterus in abdomen aſſurgens ſexto graviditatis menſe jam tangebat ventriculum, ultimo graviditatis menſe compreſſiſſe, & arctaſſe illum, facile creditur. Talis autem vomitus cura ſperari non poteſt, niſi a depletione uteri per partum. Unicum ſolamen eſt, ſi parum ſimul comedant, & bibant, ſed frequenter, ut ſic nutriantur, abſque eo quod ventriculus diſtendatur (*i*). Si jam a ſola mole uteri diſtenti tot incommoda oriri poſſint, facile patet, haec multum augeri, dum foetus valide ſe movet in utero, & vicinis impingit viſceribus.

Spes tamen eſt, mutatum viſcerum ſitum, depleto utero, reſtituendum brevi in naturalem: hoc autem plerumque contingere ſolet, nec ſemper tamen. Notaverat jam *Caſparus Baubinus* (*k*), de omento agens, ſequentia: *Nonnullis poſt partum circa ventris medium collectum remanet, ita ut non leves ſaepe dolores perferant.* Omentum, ſatis magnae molis in hominibus, inteſtinis ſuperincumbit liberum, illa fovet, humectat, oblinit, dumque binis lamellis, ſupra ſe invicem mobilibus, conſtat, facile cedit, & ſitum mutat: nam in animalibus, poſt paſtum diſſectis, omentum ſub ventriculo collectum quaſi apparet; ſed vacuo ventriculo profundius deſcendit verſus inferiora. Dum autem uteri gravidi fundus ſupra oſſa pubis prominere incipit, elevat inteſtina, ac omentum, & ad latera haec ſenſim detrudit. Videtur autem quandoque omentum ab utero aſſurgente convolvi, & complicari: ſi jam vel ab uteri compreſſione, vel ab alia quacumque cauſa ſicceſcat omentum, concretio lamellarum omenti metuenda erit, nec depleto per partum utero poterit evolvi, ut priſtinum locum occupet. Viderat aliquoties *Ruyſchius* (*l*) tumores duros, & oblongos, poſt partum in abdomine remanentes; & fatetur, diu ſe ancipitem haeſiſſe, quid de his ſtatueret, donec in diſſectione cadaveris rem detegeret. Vidit enim *omentum duos fere digitos craſſum, tres digitos latum, ſpithamam cum dimidia longum, & in ſubſtantiam adipo carnoſam degeneratum, atque inſuper ſcirrhoſum.* Maſſa autem illa, uti figura expreſſit, adhaerebat ſuperius fundo ventriculi, inferius uteri fundo: admodum videtur cre-

(*f*) Mauriceau Traité des malad. des femmes groſſes Tom. I pag. 92. (*g*) In loco ſtatim citato. (*h*) Tom. I. 124. (*i*) Ibidem 130. (*k*) Theat. Anatom. Lib. I. pag. 79. Cap. 12. (*l*) Obſerv. Anatom. chirurg. Cent. obſervat. 63. pag. 59.

uteri elevatum ad ventriculum uſque preſſiſſe omentum, eviſſe; poſt partum vero uterum contractum accretum etraxiſſe, ſicque tumorem talem oblongum in abdomine rat, & contrectaverat in viventibus plures tales tumores m nonnulli tranſverſim poſiti erant, alii ſitum obliquum at pariter, *mulieres eos tumores, ſine magno, imo aliquando licet non ſine aliquo incommodo, per plures annos geſtaſſe.* : hydrope agebatur, pluribus obſervatis conſtitit, quam miro e omentum degenerare poſſit, & difficillimos morbos pro-

m, & directe aſcendit uterus, mutatur quidem viſcerum abdo- ſed lente, & minori vi. Ubi autem fundus uteri gravidi in niſtrum latus inclinat, inaequalior fit compreſſio, & multa poſ- i. Mirus talis caſus, a Clariſſimo *Littre* obſervatus, legitur (*m*); vidus, vitio ligamentorum in dextrum latus ſemper declinans, contra diaphragma preſſerat, ejus ſitum, & figuram mutaverat, m minuerat, palpitationes cordis produxerat, &c. Primus in- ignae molis fuit, ut non potuerit excludi, ſed mortuus fruſtil- it extrahi. Poſtea adhuc binos infantes feliciter peperit, ſed as in latus dextrum inclinabat graviditatis toto tempore. m obſervatis, uti dictum fuit, conſtet, inter uterum gravidum, n, & vertebras dorſi nihil interponi, poterit & ſic premi ab utero deſcendens ſecundum vertebrarum corpora aortae truncus, corde pulſus, difficilius verſus inferiora tendere poſſit, & hinc nagis impleantur. Verum antea, ubi de apoplexia agebatur, ad ..7. monitum fuit, quod ab utero gravido, comprimente vicina, : copia ſanguinis verſus caput augeri poſſit, & quidem non ſine pe- uod & tunc confirmabatur *Hippocratis* textu ibi citato, dicentis: *erentibus capitis dolores cum ſopore, & gravitate oborientes, mali: for- im & bis convulſivum quid pati contingit.* Simul notabatur ibidem, s non ſimpliciter gravidas, ſed partui vicinas vocari; tunc enim e quam maxime utero majus diſcrimen compreſſionis vaſorum adeſt.

6. A Priori (1294) videtur pendere Nauſea, Vomitus, proſtratus appetitus, vel idem depravatus plane, ani- liquia, vertigines, dolores ſummi ſtomachi, pectinis, inguinum, , mammarum, torpor, gravitas, dyſpnoea, abortus.

cenſentur hoc paragrapho praecipua ſymptomata, quae graviditatem co- i ſolent; non quidem, quod cuncta in omnibus gravidis adſint, ſed plu- vel pauciora ex his occurrant in diverſis mulieribus gravidis: omnia au- haec mala ſolent tribui eidem cauſae, nempe ſanguinis copiae nimiae, a re-

(*m*) Academ. des ſciences l'an. 1709. pag. 32. Tom. IV. Pars II.



Digitized by Google

retentis menſtruis natae, dum foetus hunc ſanguinem nondum poteſt in ſui incrementum abſumere, uti ad §. 1294. dictum fuit.

Verum tunc monitum fuit, non tantam ſanguinis copiam per menſtrua excerni, ac quidem vulgo creditur, & notabilem ejuſdem partem inſumi, ut uterina vaſa, mole aucta, impleta maneant. Unde merito dubium naſcitur, an ſoli plethorae in gravidis haec ſymptomata tribui poſſint.

Certe plethora habet ſua ſigna, quibus diſtinguitur, de quibus dictum fuit ad §. 106. An illa inveniuntur in omnibus gravidis, quae aliqua ſaltem ex ſymptomatibus hic recenſitis patiuntur? Ad §. 1293. inter ſigna graviditatis recenſebatur, ſi oculi magis contracti, & cavi cernerentur, & oculorum album lividum appareret. Sed haec non ſunt plethorae ſigna; in hac enim oculi potius prominent, & vaſa rubra in albo oculorum apparent. In multis gravidis faciem magis pallidam, & contractam inveni, attamen graviditatis moleſta ſatis ſymptomata aderant.

Praeterea pleraeque mulieres impraegnantur poſt menſtruum fluorem finitum: unde peritae matronae tempus futuri partus computare ſolent, dum initium graviditatis ponunt decimo quarto die poſt initium ultimi fluoris menſtrui, & eventus toties confirmavit, juſtum ſatis fuiſſe hunc calculum. Verum hoc tempore nondum poteſt adeſſe plethora a retentis menſtruis. Interim ſaepius vidi, nauſeam, & vomitum in ipſo graviditatis initio adfuiſſe. Probe memini, formoſam virginem, vegeto nuptam juveni, ſequenti poſt nuptias die vomuiſſe, nauſeaſſe, & poſtea inſolita quaedam appetiiſſe. Indignabatur omnino, dum feſtivo in convivio ab omnibus ſalutaretur gravida. Poſt novem menſes, exacto computo abſolutos, ſanum, robuſtum infantem peperit. In alia muliere, ſatis robuſta, mox a conceptu dolebat ventriculus, & dorſum immaniter; fiebat meticuloſiſſima, & cogebatur perpetuo decumbere; ructus, & flatus fere perpetui; laſſitudo corporis ſumma; ſenſus omnes erant torpidi, facies pallida, mortuae fere ſimilis. In miſerrimo hoc ſtatu manebat uſque in quintum graviditatis menſem: tunc incepit vomere, vires redierunt, ſurgebat de lecto, & reliquum graviditatis tempus ſatis commode abſolvebatur. Saepius peperit miſera haec mulier, ſed ſemper eaſdem moleſtias ferre debuit, licet plures, & periti Medici omnem adhiberent operam, ut illi ſuccurrerent. Tentata fuit Venae ſectio, & alia plurima; ſed incaſſum.

Scio quidem, opponi poſſe, quod raro tales caſus obſerventur, ſed ſaltem hoc inde concludi poteſt, ſymptomata tempore graviditatis obſervata non ſemper habere plethoram pro cauſa. Praeterea ſatis obvium eſt, mulieres nauſeare quandoque; cibos quoſdam faſtidire, quibus antea delectabantur, inſolitos appetere, atque, dum antea ſimilia expertae fuerant, dubitare de graviditate, anxie exſpectantes ſolitam menſtrui fluoris periodum, quae ſi non ſequatur, tunc certo credere ſe gravidas eſſe, & ab illo tempore, quo haec ſymptomata obſervaverant, impraegnationis initium computare. Certe & in his caſibus, qui rari non ſunt, plethora non poteſt dici cauſa horum ſymptomatum, cum nondum adſit, & axioma illud in ſcholis omnibus admittatur, quod nullus effectus poſſit prior eſſe ſua cauſa. Uteri, & vicinarum

uteri

ae ad generationem ſpectant, inſignis mutatio ipſo im-
pore, & poſtea, videtur potius cauſa eſſe illorum ſympto-
viditatem comitantur, imprimis, cum ex ante dictis conſti-
iis imperium, quo uterus in alias corporis partes agit.
, *proſtratus appetitus*. Adeo familiare hoc malum gravidis
hoc patienter ferant, & vix medelam poſcant; praecipue,
m jam expertae noverint, procedente graviditate has mole-
ui, & tandem penitus ceſſare. Raro enim durant ultra ter-
Quibuſdam quidem circa finem graviditatis vomitus, & nau-
terum aſſurgentem, & ventriculum jam ſexto graviditatis men-
uti dictum fuit: verum hic imprimis agitur de illa nauſea, &
primis diebus graviditatis jam incipiunt (*n*). Simul monet Au-
n produci haec per colluviem pravorum humorum in ventricu-
ec requiri evacuantia, quae in primo hoc graviditatis ſtadio vix
dhiberi, praecipue ſi validiora fuerint. Videri poſſunt & illa,
*ulo de nauſea* ad §. 642. N. 5. de hac re habentur. Tamen ne-
quod ſi diu durent haec, vel continuo urgeant, laedantur fun-
rum chylopoieticorum ſic, ut horreant miſerae ab omni cibo, &
ventriculo, ac primis viis quandoque colligatur ſaburra vitioſo-
im, quae expelli debet, imprimis ſi ructus nidoroſi, os amare-
ia ſordida talis mali indicium dederint. Lene purgans, imprimis
*ero*, ſolet tunc inſigniter prodeſſe (*o*); validiora enim ſemper
tur. Hanc methodum omnes optimi auctores, qui de gravidarum
ipſerunt, commendaverunt; *Hippocrate* etiam conſentiente (*p*), qui
. *Praegnantes medicamentis purgandae ſunt; ſi humor ſurgeat, qua-
, & ad ſeptimum uſque menſem; ſed hac minus. Minoribus autem,
ioribus foetibus cavendum ac ſunt purgationes*. Patet ergo, quod *Hippo-*
commendaverit purgationem ad nauſeas, & vomitus, quae primo
tis ſtadio contingunt, tertioque menſe ceſſare ſolent, & quandoque
ed tantum in illo caſu, ubi copia pravorum humorum adeſſet. Prio-
tem menſibus, quia majus tunc abortus periculum eſt, his abſtinen-
ſit; uti etiam ultimis menſibus, ne per tormina, quae ſaepius a pur-
ſiunt, excitarentur partus dolores, & ante tempus excluderetur foe-
ndum omnino maturus. Cum autem alio in loco (*q*) monuerit ſe-
; *Mulieri utero gerenti, ſi alvus multoties fluat, abortionis periculum eſt*;
di poteſt, quod leniora tantum purgantia adhibuerit.
el vidi, verſo jam foetu, & utero ad inferiora deſcendente, nauſeam,
mitum rediiſſe, quae vix jam poterant attribui uteri aſcendentis fundo,
iculum prementi. Vini Hiſpanici pauculum cum pane biſcocto datum
it ſtatim fere; quod & *Mauriceau* (*r*) laudatur; qui parvam quoque co-



(n) Mauriceau Traité des mala[dies] des femm. groſſes. Tom. I. pag. 128. 129.
(o) Ibid. pag. 131. (p) Sect. IV. Aphor. I. Charter. Tom. IX. pag. 130.
(q) Sect. V. Aphoriſm. 34. ibid. pag. 214.
(r) In loco modo citato.

Digitized by Google

copiam ſpiritus vini dedit in ſimilem uſum. Si calidae temperiei, & plethorica foret gravida, tutum non foret calidioribus his uti, niſi prius per ſanguinis miſſionem plenitudo haec imminuta foret. Caeterum vina illa oleoſa, meraca, ſi dentur parca copia, multum levaminis adferunt. *Hippocrates* (*s*) ſtatuit, quod *meraciores potus ad uteros, & foetus nutritionem meliores exiſtunt.*

Ubi autem nauſea perpetua, & vix tolerabilis amplius, affligebat gravidas, quibus genus nervoſum admodum mobile erat, tunc aliquot guttulis laudani liquidi datis illam ſaepius feliciter ſedavi. Vide illa, quae ad §. 644. 5. habentur.

*Depravatus plane.* Cum adeo varius ſit ille appetitus depravatus, Graecis χίσσα vel & χίττα (*t*) dicitur, eo quod pica avis & alas diverſi coloris, & variatam admodum vocem habeat. Malacia etiam vocatur illud ſymptoma, quod non tantum in gravidis, ſed & in virginibus aliquoties obſervatur. Appetitus ille depravatus quandoque abſurda quaevis deſiderat. Sic *Hippocrates* (*u*) notavit, praegnantes quandoque terram aut carbones concupiſcere, & comedere, & in foetus capite ſignum tunc apparere, ubi editus fuit. Numeroſa in Hiſtoria Medica habentur depravati gravidarum appetitus exempla, dum murorum calcem, lateres, lanam, aliaque multa clam devorarent. Contingit etiam ſaepius, ut in quoſdam cibos acerrimo appetitu ferantur, & ſtupendam horum manducent copiam. Vidit *Tulpius* (*v*) mulierem, quae *impraegnata delectabatur tam impenſe halecibus ſalitis, ut ante partum comederit mille, & quadringentos; attamen ſine ventriculi offenſa, ullove ſanitatis diſpendio.* Computo ſubducto, patet, quod quotidie quinque comederit haleces, qui gratum quidem dant ferculum, verum a robuſto homine vix ferri poſſent tanta copia. Sed & infans eodem delectabatur appetitu, *ut cum necdum poſſet verbis, expetierit tamen ejulatu haleces.* Ubique ſatis in more eſt, ut gravidis concedantur illa, quae petunt, niſi omnino fuerint abſona, & certo nocitura; quocumque etiam redimi debeant pretio. Unde ſequens axioma practicum ſtatuit *Manningham* (*x*): Si *alimenta, quae apprime appetunt gravidae, optima, & ad nutritionem maxime idonea non ſint, omnino tamen anteponenda ſunt illis alimentis, quae fugiunt, & oderunt.* Neque ſemper illa ciborum, vel potuum deſideria per totum graviditatis tempus durant, ut in muliere illa, quae tot devoraverat haleces; ſed ſaepius vidi, quod ſatis cito evanuerint, & denuo redierint quandoque. Sic optimam matronam novi, quae ſobria ſemper, per unum, alterumve diem incepit vinum appetere quam maxime; pudibunda tamen cum eſſet, noluit vinum petere majori copia, quam ſolebat: maritus, rem ſubolfaciens, callide ſubminiſtravit occaſionem facilem, ut clam omnibus huic deſiderio ſatisfacere poſſet: faſſa eſt poſtea, nunquam aliquid gratius ſibi contingere potuiſſe, & licet ſatis largam copiam vini hauſiſſet, optime ſe habuit.

*Animi*

(*s*) De ſalubr. vict. rat. textu 24. Charter. Tom. VI. pag. 233. (*t*) Moſchion apud Spach. pag. 3. N. 28. (*u*) De ſuperfoetatione Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 863. (*v*) Obſervat. Medic. Lib. 2. Cap. 24. pag. 132. (*x*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 65.

Digitized by Google

quae ſaepius tempore graviditatis contingunt ; imprimis
delicatioribus foeminis: quandoque & validam nauſeam
ſed brevi evanida, ſi fragrans acetum, odorum vinum,
aromatici naribus ſupponantur, additis quandoque &
:is remediis, de quibus poſtea ad §. 1300. dicetur. A
ero validiori, uti etiam dum genubus incumbunt diutius,
: animo linquuntur. Praeterea, utero, & foetu jam mul-
, magna copia ſanguinis in uteri ſubſtantia continetur, ac
s; verum & turgens uterus quandoque premit venas ilia-
nus, cum firmiores ſint; unde magna copia ſanguinis in
elvi continetur, quae ad cor non redit, vel ſaltem non
rdis vires minuuntur. Si vero mutetur uteri ſitus, decum-
vel alio quocumque modo, liberantur quandoque venae com-
ia ſanguinis ad cor venit, illudque per aliquot momenta fere
& cordis palpitatio, & inſtans quaſi jamjam animi deliquium
nec ſanguis ille denuo aequabiliter per omnia vaſa diſtributus
nim omnia haec ceſſant.

A vertigine, quamvis leviſſimus cerebri morbus ſit, omnes
es capitis morbi incipere, & dum curantur, pro ultimo ſympto-
em relinquere ſolent: frequenter animi deliquia praecedit, vel
ε frequentiſſime nauſeam, etiam in ſaniſſimis paullo ante homi-
ito in gyrum corpus agant, mari vehantur, ex alto loco deor-
t, &c.: Hinc a levibus ſatis cauſis vertigo naſci poterit. A
nimis turgeant encephali vaſa, vertigo ſequitur, vaſorum deple-
da; & vulgo ſolet in gravidis haec cauſa accuſari, quae quando-
ion ſemper, locum habet; cum & eaedem cauſae, quae animi
iauſeam, vomitum producunt, etiam vertiginem faciant, adeo-
ili medela indigeant.

ſummi ſtomachi. Cum acrimonia acida morſum ventriculi, & ſae-
inorum dolores toties producat (vide §. 63.), ab eadem cauſa
idis mulieribus hoc poterit contingere, ſi cibis, & potibus acidis,
aceſcentibus delectentur; imprimis, cum ob frequentem nauſeam
ı coctione prima haec difficilius ſubigantur, adeoque ſuam ſequan-
em; unde *Manningham* (y) monet ſequentia; *Mulieres gravidae*,
*:eſcere, ſive ardorem ſtom* *pati ſtomachus, ab acidis fructibus immaturis,*
*que abſtineant; vel etiam* *inum fugiant; nam vinum, ut alimenta in ſto-*
*uceſcant, efficit, ipſumque* *ſt acidum*. Acidi abſorbentia terrea, *ut lapis*
*um*, & ſimilia, ſatis feli iter hoc malum tollunt: *Vina Hiſpanica*, &
eoſa, ut *Tockavienſe*, &c., non adeo facile aceſcunt; quae ergo prae
iſurpari poterunt. Omnium autem maxime ſenſilis pars videtur eſſe ori-
ı ſuperius ventriculi, quod ab acidis, vel aliis acribus irritatum quam
me dolet.

No-

(y) Art. Obſtetric. Compend. pag. 66.

copiam ſpiritus vini dedit in ſimilem uſum. Si calidae temperiei, & plethorica foret gravida, tutum non foret calidioribus his uti, niſi prius per ſanguinis miſſionem plenitudo haec imminuta foret. Caeterum vina illa oleoſa, meraca, ſi dentur parca copia, multum levaminis adferunt. *Hippocrates* (s) ſtatuit, quod *meraciores potus ad uteros, & foetus nutritionem meliores exiſtunt.*

Ubi autem nauſea perpetua, & vix tolerabilis amplius, affligebat gravidas, quibus genus nervoſum admodum mobile erat, tunc aliquot guttulis laudani liquidi datis illam ſaepius feliciter ſedavi. Vide illa, quae ad §. 644. 5. habentur.

*Depravatus plane.* Cum adeo varius ſit ille appetitus depravatus, Graecis χίσσα vel & χίττα (t) dicitur, eo quod pica avis & alas diverſi coloris, & variatam admodum vocem habeat. Malacia etiam vocatur illud ſymptoma, quod non tantum in gravidis, ſed & in virginibus aliquoties obſervatur. Appetitus ille depravatus quandoque abſurda quaevis deſiderat. Sic *Hippocrates* (u) notavit, praegnantes quandoque terram aut carbones concupiſcere, & comedere, & in foetus capite ſignum tunc apparere, ubi editus fuit. Numeroſa in Hiſtoria Medica habentur depravati gravidarum appetitus exempla, dum murorum calcem, lateres, lanam, aliaque multa clam devorarent. Contingit etiam ſaepius, ut in quoſdam cibos acerrimo appetitu ferantur, & ſtupendam horum manducent copiam. Vidit *Tulpius* (v) mulierem, quae *impraegnata delectabatur tam impenſe halecibus ſalitis, ut ante partum comederit mille, & quadringentos; attamen ſine ventriculi offenſa, ullove ſanitatis diſpendio.* Computo ſubducto, patet, quod quotidie quinque comederit haleces, qui gratum quidem dant ferculum, verum a robuſto homine vix ferri poſſent tanta copia. Sed & infans eodem delectabatur appetitu, *ut cum necdum poſſet verbis, expetierit tamen ejulatu haleces.* Ubique ſatis in more eſt, ut gravidis concedantur illa, quae petunt, niſi omnino fuerint abſona, & certo nocitura; quocumque etiam redimi debeant pretio. Unde ſequens axioma practicum ſtatuit *Manningham* (x): *Si alimenta, quae apprime appetunt gravidae, optima, & ad nutritionem maxime idonea non ſint, omnino tamen anteponenda ſunt illis alimentis, quae fugiunt, & oderunt.* Neque ſemper illa ciborum, vel potuum deſideria per totum graviditatis tempus durant, ut in muliere illa, quae tot devoraverat haleces; ſed ſaepius vidi, quod ſatis cito evanuerint, & denuo redierint quandoque. Sic optimam matronam novi, quae ſobria ſemper, per unum, alterumve diem incepit vinum appetere quam maxime; pudibunda tamen cum eſſet, noluit vinum petere majori copia, quam ſolebat: maritus, rem ſubolfaciens, callide ſubminiſtravit occaſionem facilem, ut clam omnibus huic deſiderio ſatisfacere poſſet: faſſa eſt poſtea, nunquam aliquid gratius ſibi contingere potuiſſe, & licet ſatis largam copiam vini hauſiſſet, optime ſe habuit.

*Animi*

(s) De ſalubr. vict. rat. textu 24. Charter. Tom. VI. pag. 233. (t) Moſchion apud Spach.: pag. 3. N. 28. (u) De ſuperfoetatione Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 863. (v) Obſervat. Medic. Lib. 2. Cap. 24. pag. 132. (x) Art. Obſtetric. Compend. pag. 65.

A[illegible]imi *deliquia*; quae ſaepius tempore graviditatis contingunt; imprimis in te[illegible]nerioribus, & delicatioribus foeminis: quandoque & validam nauſeam haec [illegible] ſequi ſolent, ſed brevi evanida, ſi fragrans acetum, odorum vinum, vel ſpiritus leniter aromatici naribus ſupponantur, additis quandoque & bla[illegible]dis antihyſtericis remediis, de quibus poſtea ad §. 1300. dicetur. A mo[illegible]tu foetus in utero validiori, uti etiam dum genubus incumbunt diutius, quandoque leviter animo linquuntur. Praeterea, utero, & foetu jam mul[illegible]tum auctis mole, magna copia ſanguinis in uteri ſubſtantia continetur, ac in placentae vaſis; verum & turgens uterus quandoque premit venas ilia[illegible]s, arterias minus, cum firmiores ſint; unde magna copia ſanguinis in [illegible]lvi, & ſub pelvi continetur, quae ad cor non redit, vel ſaltem non [illegible]mnis; unde cordis vires minuuntur. Si vero mutetur uteri ſitus, decum[illegible]endo in lecto, vel alio quocumque modo, liberantur quandoque venae com[illegible]reſſae, & copia ſanguinis ad cor venit, illudque per aliquot momenta fere obruit; unde & cordis palpitatio, & inſtans quaſi jamjam animi deliquium ſequitur; donec ſanguis ille denuo aequabiliter per omnia vaſa diſtributus fuerit; tunc enim omnia haec ceſſant.

*Vertigines*. A vertigine, quamvis leviſſimus cerebri morbus ſit, omnes etiam graviores capitis morbi incipere, & dum curantur, pro ultimo ſympto[illegible]mate virtiginem relinquere ſolent: frequenter animi deliquia praecedit, vel comitatur, & frequentiſſime nauſeam, etiam in ſaniſſimis paullo ante homi[illegible]nibus, ſi ſubito in gyrum corpus agant, mari vehantur, ex alto loco deor[illegible]ſum ſpectent, &c.: Hinc a levibus ſatis cauſis vertigo naſci poterit. A plethora, ſi nimis turgeant encephali vaſa, vertigo ſequitur, vaſorum deple[illegible]tione ſananda; & vulgo ſolet in gravidis haec cauſa accuſari, quae quando[illegible]que, ſed non ſemper, locum habet; cum & eaedem cauſae, quae animi deliquia, nauſeam, vomitum producunt, etiam vertiginem faciant, adeo[illegible]que & ſimili medela indigeant.

*Dolores ſummi ſtomachi*. Cum acrimonia acida morſum ventriculi, & ſae[illegible]vos inteſtinorum dolores toties producat (vide §. 63.), ab eadem cauſa & in gravidis mulieribus hoc poterit contingere, ſi cibis, & potibus acidis, aut cito aceſcentibus delectentur; imprimis, cum ob frequentem nauſeam debilitata coctione prima haec difficilius ſubigantur, adeoque ſuam ſequan[illegible]tur indolem; unde Manningham (y) monet ſequentia; *Mulieres gravidae, quibus aceſcere, ſive ardorem ſolet pati ſtomachus, ab acidis fructibus immaturis, ſacc[h]aroque abſtineant; vel etiam vinum fugiant; nam vinum, ut alimenta in ſto[illegible]macho aceſcant, efficit, ipſumque eſt acidum*. Acidi abſorbentia terrea, *ut lapis cancrorum*, & ſimilia, ſatis feliciter hoc malum tollunt: *Vina Hiſpanica*, & alia oleoſa, ut *Tockavienſe*, &c., non adeo facile aceſcunt; quae ergo prae aliis uſurpari poterunt. Omnium autem maxime ſenſilis pars videtur eſſe ori[illegible]ficium ſuperius ventriculi, quod ab acidis, vel aliis acribus irritatum quam maxime dolet.

No-

(y) Art. Obſtetric. Compend. pag. 66.

Notum eſt, ſi quis vinum acidum ingeſſerit, vix moleſtiam ſentiet; verum ſi eructaverit, vel in rheda vectus concutiatur, ita ut contenta ventriculi, jam acriora reddita, alluant orificium ventriculi ſuperius, ſolet cardialgia ſequi. Si jam conſideretur, a tumente utero ventriculum premi, & quandoque ejus ſitum mutari, intelligetur ratio, quare ventriculi dolor a graviditate, ut cauſa, produci poſſit. Plura obſervata docuerunt, quandoque pertinacem dolorem ventriculi fieri, dum tumores ſcirrhoſi ventriculo adhaerentes, vel & in ejus ſubſtantia nati, premendo, vel & pondere ſuo diſtrahendo agunt. Aliquoties vidi, mulieres, his doloribus obnoxias, poſt quartum graviditatis menſem ab illis omnino liberari, qui poſt partum redibant aeque moleſti. An in his tumens uterus ſuſtinet ſcirrhoſos tales tumores, ita ut ventriculus minus laedatur? non videtur improbabile. Plenam tamen certitudinem non habeo, cum non contigerit mihi occaſio, ut ullum cadaver illarum, in quibus hoc obſervaveram, aperire potuerim.

An vero ſimilis dolor non tantum a preſſione, vel murato ſitu ventriculi oritur, verum & per conſenſum, quo uterus ipſe diſſitas corporis partes afficere poteſt, quae actio regiminis dicitur, uti antea monitum fuit? Videtur *Hippocrates* (z) tale quid indicaſſe. Ubi enim recenſuit, quae graviditatis tempore contingunt, uti & illa, quae fiunt, dum partus inſtat, ſubjungit; *Toto vero intermedio tempore oris ventriculi dolore ſubinde premitur, ob ventrem undique complectentem foetum, maxime vero ob uterum.* Dum autem partus tempore uterus moleſtum jam onus excutere nititur, cardialgia prius affici, notat *Hippocrates* (a), & pro ſigno jamjam inſtantis partus habet, dicens; *Quae in partu os ventriculi praedoluere, paullo poſt ejiciunt.* Non enim hic loquitur de cardialgia, quae graviditatis tempore adfuit, ſed de illa, quae corripit, dum partus dolores jam adſunt.

*Pectinis, inguinum, renum.* Si conſideretur mutatio ſitus viſcerum abdominalium per aſſurgentem uterum gravidum, mirum non videbitur, varios naſci poſſe dolores a quarundam partium diſtractione, vel & compreſſione; praecipue, ſi praeternaturalis aliqua concretio viſcera abdominalia inter ſe, vel cum vicinis partibus univerit.

Verum quidem eſt, quod ſuperior pars uteri, quae fundus dici ſolet, in gravidis expandatur imprimis: invenit *Noortwyk* (b) in cadavere mulieris, quinto graviditatis menſe mortuae, quod ſequitur; *Supremum uteri laqueare inſigniter expanſum erat; ita ut tubae Falloppianae, quae in non gravidis naturaliter lateribus ſummi uteri inſeruntur, demiſſiori longe loco haererent: nempe quarta pars globi ſupra parallelam earundem inſertionem protuberabat.* Idem & obtinet in ligamentis uteri, teretibus dictis, ſive rotundis, quae a fundi uteri lateribus, ubi tubae Falloppianae utero committuntur, orta, inter duplicaturam peritonaei verſus inguina utrimque deſcendunt, dein extra abdominis cavitatem prodeunt, oblique ſupra pubis oſſa verſus pinguedinem, ibi copioſam, ex-

(z) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 749.
(a) Coacar. Praenot. N. 547. Charter. Tom. VIII. pag. 884.
(b) Uter. human. grav. anat. pag. 7. pag. 71.

prope Clitoridem in multas partes diviſa terminantur.
Sic impeditur nimia quidem illorum diſtractio, attamen
ſcendente uteri fundo, videntur plus elongari; & in qui-
olor moleſtus excitatur praeciſe illo in loco, ubi ſupra
enta deſinunt; cum autem vaſculoſa ſint, & haec vaſa in
oleta obſerventur, forte & inde dolor naſcitur (*d*). Adeſt
plerumque in uno latere tantum, & credidit celebris ille
. auctor, vaſa ligamentorum teretium ideo infarciri, quia
ıcereta, locum, unde enaſcitur ligamentum teres, occupat.
noc in utroque loco fieri non poſſe, niſi in gemellis, ſi ſin-
ıtam habeant.
olores in gravidis obſervavi hiſce locis, plerumque poſt ali-
ıbſque noxa relicta, evanidos. Verum & ſimiles dolores
femoribus quandoque patiuntur gravidae, quae ab hac cauſa
pendere. Illos dolores autem potius in prima graviditate
ſervavit *Mauriceau* (*e*); quibus, quiete in lecto, & venae
us foret, medelam facere ſolebat. Sponte autem patet, om-
multum augeri poſſe, dum foetus valide movetur in utero.
xit (*f*) de muliere, gravida partui proxima; *Tum maxime*
*nam & lumbi a foetu percutiuntur.*
*n*... Antea, ubi de virginum morbis agebatur, dictum fuit de
, commercio, quod inter mammas, & uterum intercedit: etiam
;raviditatis mammarum tumor numerabatur, qui, ſi mollis ſit,
nſionis utcumque moleſtae ſenſum faciat, quam dolorem, nullam
ſcit: pro bono enim ſigno habetur & *Hippocrates*, uti poſtea
oortum praeſagebat, ſi ſubito flacceſcerent mammae in gravidis;
a optimam ſpem fovebat, ſi denuo turgidae redderentur. Cum
erum humanum binis conſtare cavis, crederet, quorum dextrum
iſtrum puellas foveret; hinc abortus futuri ſexum cognoſci poſſe,
prout dextra, vel ſiniſtra mamma flacceſceret. Mollis frictio fo-
x hydrogala, in qua ſapo Venetus diſſolvitur, ſatis feliciter has mo-
lere ſolent; praecipue, ſi ſeroſi quid ſublactei ex papillis effluat. *Mau-*
) pariter monuit, naturae hoc committendum eſſe; damnavit omnia
entia, & cavendum juſſit, ne veſtibus arctius adſtrictis turgentes
premerentur; inde enim merito peſſima metuebat mala.
, *gravitas*, *dyſpnoea*. Moleſtum, quamvis carum, onus gravat
corpus, & quandoque adeo debiles reddit, ut vix artus movere poſ-
imo graviditatis tempore, praecipue ſi molliter educatae fuerint, &
raviditatis tempore inerti torpuerint otio. Ruſticae mulieri gravidae
moleſtia, quae

*In-*

e Graaf de Mulier. organ. pag. 147. 148. (*d*) Levret l'art des accouch. pag. 33.
(*e*) Traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. pag. 134. (*f*) De Mulier.
morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 749. (*g*) Traité de malad. des
femm. groſſ. Tom. I. pag. 137.

*Inſtanti cum plena tumens quoque viſcera partu,*
*Aequat humum raſtris, ſegetem naſcentibus herbis*
*Liberat, in longos religat ſarmenta maniplos.*
*Et duri patiens ita ruris, amanſque laborum eſt,*
*Inter ut agreſtes operas enixa, marito*
*Progeniem referat, quam non peperiſſe, ſed agris*
*Invenisse putes* (*h*).

Totam quandoque familiam vidi deſolatam, dum metuebant, ne ob torporem, & debilitatem matris unquam felix ſuccederet partus. Ubi tamen veri partus dolores urgere ceperunt, omnis torpor cedebat, vires, antea ſuppreſſae, redibant illico, & fauſtum ſequebatur puerperium. Licet omnes calida cardiaca ſtimulantia poſcerent, ut vires ſcilicet erigerentur, nihil tale dedi, cum nocitura praeviderem.

Dyſpnoea autem imprimis circa finem graviditatis obſervatur, cum repleto adeo abdomine & diaphragma libere deſcendere nequeat, & muſculi abdominales adeo diſtracti minus valide agant.

*Abortus*, ſic dictus, quod non ſit tempeſtive ortus, vocatur foetus ante terminum ex utero excluſio: adeoque, ſtricte loquendo, poteſt abortus in primo impraegnationis exordio contingere, hinc & ὠμοτοκίαν alii dixerunt, immaturum partum: Attici, *Galeno* (*i*) teſte, vocabant ἀμβλωσμὸν: *Hippocrates* autem ἀποφθορὰν, deperditionem vocare ſolebat; quia intempeſtivi tales foetus vel prodeunt jam mortui, vel ſi adhuc vixerint, brevi pereunt. Cum autem ante ſeptimum menſem expulſus foetus raro, vel nunquam ſuperſtes maneat, hinc tales ſub abortus nomine comprehendere ſolent Medici: cum vero plurima exempla habeantur foetuum ſeptimeſtrium, qui diu non tantum ſupervixerunt, ſed & ad bonam ſenectutem pervenerunt, hinc tales partus non vocantur amplius abortus, ſed ſimpliciter tantum praematuri. Cum autem primo impraegnationis tempore ovum humanum nondum uteri ſuperficiei nexum ſit, ſi tunc elabatur de utero, vix ullo indicio cognoſci poterit talis embryonis deperditio; unde & a multis abortus nomen tunc vix mereri creditur. Hinc plerumque a primi menſis fine uſque ad ſeptimum menſem abſolutum mulier abortiri dicitur, ſi foetum perdat. Cumque toto hoc temporis intervallo embryo utero nexus ſit, illa ſeparatio ab utero, cujus vaſa jam aucta mole, & ſanguine plena ſunt, fieri nequit fere, niſi ante abortum, vel & ipſo abortus tempore ſanguis majori, minorive copia de utero exeat. Forte hinc vocari poſſet abortus *ſanguinolenta foetus immaturi expulſio*.

Poſſunt enim ſatis commode in abortu tria temporis ſtadia diſtingui. *Primum* eſt, quando nexus placentae cum utero incipit ſolvi. Notum eſt, ovum humanum adhaerere omnium firmiſſime utero in illo loco, ubi placenta eſt, & magna uteri vaſa cum placenta communicare, quae nexu hoc ſoluto ſangui-
nem

(*h*) Vanier Praed. Ruſt. Lib. 2. pag. 47.

(*i*) Comment. I. in Lib. VI. Epidemic. text. 2. pag. 356.

Digitized by Google

:opia auctus chorii nexum, longe debiliorem, cum ute-
giſque, donec per os uteri exire incipiat: & hoc voca-
ım abortus. *Tertium* ſtadium dicitur, ubi foetus imma-
ɔdit.

ɔriam revocentur illa ſymptomata, quae primis graviditat
e ſolent, patebit facile, ſaepe metuendum eſſe, ne tener
cum utero deſtruatur. Soli per vomitum abdominis con-
poſſunt hoc malum; imprimis, ſi non tantum nauſea, & vo-
alidus, & frequens vomitus adſit; qui, uti dictum fuit ad
pro cauſa non tantum fibrarum muſcularium, faucium, oeſo-
, inteſtinorum convulſionem, ſed etiam diaphragmatis, &
lominalium; unde tunc omnia contenta abdomine viſcer apre-
ıcutiuntur. Augetur hoc diſcrimen, ſi vaſa corporis multo
ant eodem tempore.

patet ratio, quare circa tertium menſem abortus frequentius
ia nempe debilior adhuc eſt nexus foetus cum utero, & in
nperii foeminis, quibus antea copioſa ſolebant fluere menſtrua,
nulto ſanguine turgent.

m, ut conſideremus, qua methodo, & per quae remedia haec
ſi non omnino tolli, ſaltem minui, & leniri poſſint. Patebit
, ad hunc ſcopum obtinendum prudentia opus eſſe.

QUae proinde pendentia ab una cauſa eodem remedio, ſanguinis miſſione, tolli ſolent.

er praecipua graviditatis ſigna menſtruorum ceſſatio habeatur, hinc
cipientis graviditatis moleſtiae retento huic ſanguini adſcribi a plu-
eoque concludebant, nullum praeſentius remedium haberi poſſe,
per venae ſectionem tolleretur ſanguis, a cujus nimia copia naſci
ec mala, credebant. Verum ex antedictis patuit, non in omnibus
s tantam evacuari menſtrui ſanguinis copiam, ut ab hujus reten-
atim in graviditatis initio, mali quid metuendum ſit. Praeterea pa-
ılta ex illis ſymptomatibus, quae inter ſigna graviditatis ſolent ha-
n adeſſe, antequam a retentis menſtruis copia ſanguinis aucta fuerit:
enim ſaepe mulieres concipere primis diebus, poſtquam ceſſaverint
a, & in pluribus ſtatim nauſea, vomituritio, & appetitus rerum inſo-
, obſervatur. Neque facile deduci poſſe videntur haec gravidarum
omata a ſola copia ſanguinis aucta, cum in plethoricis eadem non ob-
tur. Verum etiam demonſtratum fuit, ſanguinem hunc retentum im-
replendis uteri mole creſcentis vaſis; atque ob hanc cauſam non ſtatim
lare, licet a tenello Embryone non poſſit abſumi totus.
iam maxime autem hic videtur conſiderandum naturae inſtitutum, cui
ſtrare Medicum oportet, non imperare. In ſana, & vegeta muliere de-
tempore fluunt menſtrua; ceſſant, ſi impraegnatur. Si ſemper cum pe-
riculo)

iculo retineretur in corpore gravidae ille ſanguis, adorandus Creator alias ubſtituiſſet vias, per quas exire poſſet, & illae gravidae, quae ſanguinis miſſionem non admitterent, graviores paterentur moleſtias. Nunquam tota ica ſanguis miſſus fuit uxori meae propriae; nunquam tamen abortivit, & ex proles ſanas peperit feliciſſime, atque a puerperiis cito reſtituta fuit emper. In plurimis aliis idem obſervavi; & hinc merito concludere poſſum, ſanguinis illam miſſionem in omnibus gravidis neceſſariam non eſſe; imo nec ſemper utilem, & quandoque noxiam.

Longe tamen abſum ab illa ſententia, nunquam venam ſecandam eſſe in gravidis: vidi plures, quae ſanguinis miſſione opus habebant ſive ob nimiam plenitudinem, ſive ob ſubitam rareſactionem ſanguinis. Illae, quae ſingulis menſibus copioſo ſanguine diffluunt, dum non ſunt gravidae, opiparo utuntur victu, & corpus parum movent, ſaepe nimio ſanguine turgent, plethoricae primo, vel ſecundo graviditatis menſe; nec unquam dubitavi, talibus venae ſectionem ſuadere, ſimul ac ſigna plethorae obſervarem; probe gnarus, caeteroquin abortus periculum imminere. In aliis, per iracundiam validam vidi omnia vaſa illico turgere repleta, faciem rubram tenſam, oculos rubro ſanguine ſuffuſos, & his venae ſectio profuit. Hoc tantum monitum volo, ne pro generali regula habeatur, ſanguinem tempore graviditatis mittendum eſſe, & omnes moleſtias, omnia mala, quae ſequuntur, merito attribui hujus remedii neglectui. In quibuſdam locis haec opinio inoluit, imprimis in nobilibus familiis, ter venam ſecandam eſſe tempore graviditatis; in initio nempe, circa medium, & prope finem, nulla habita ratione temperiei, & habitus corporis. Vidi, hoc factum fuiſſe in tenellis pallidis foeminis, & licet languerent inde peſſime toto graviditatis tempore, debiles, languidos, infirmos parerent foetus, & per integros menſes affigerentur lecto, antequam poſt puerperium prodire poſſent in publicum, vix tamen, & apud paucas tantum impetrare potui, ut impoſterum idem non tentaretur. Medici ipſi, famae ſuae nimis conſulentes, huic torrenti vix ſe audebant opponere: probe gnari enim erant, ſi quid ſiniſtri contingeret poſtea, illud unice attribuendum fore omiſſae venae ſectioni; e contra, ſi more ſolito ſanguis mitteretur, liberos ab omni culpa pronunciandos, quidquid etiam poſtea fieret.

Interim optimorum Medicorum gravis auctoritas ſuadet, caute hic procedendum eſſe. Dixerat *Hippocrates* (k): *Mulier utero gerens vena ſecta abortit, eoque magis, ſi foetus grandior fuerit*. Et *Galenus* aſſentitur *Hippocrati*, praecipue, ubi jam adultior foetus majori copia nutrimenti indiget. Praeterea, dum in partu placenta educitur, magna ſanguinis copia exire ſolet, & lochia per plures dies pergunt deplere vaſa uterina. An ergo conducet paullo ante partum per venae ſectionem minuere adhuc ſanguinis copiam? Novi quidem, quod dicatur, ſic impediri, ne copia tanta ſanguinis ex utero fluat, dum placenta educitur: ſed ne quidem veroſimilis eſt haec ſententia. Magna enim adeo vaſa ex utero ad placentam veniunt, ut neceſſario, poſt nexum hunc ſolutum, undatim ſanguis effluere debeat; quem uterus ſe contrahens, dum vacu-

(k) Aphor. 31. Sect. V. Charter. Tom. IX, pag. 213.

Digitized by Google

io niſi hoc fieret, peſſima ſequerentur mala, uti poſtea
ıpitulo *de morbis puerperii*.
n omnino, & abſolute verum eſſe hunc *Hippocratis* apho-
liana obſervata docent, abortum non ſemper ſequi, ſi gra-
ſecetur. Unde *Celſus* (*l*) prudenter limitavit *Hippocratis*
nim de venae ſectione agit, monet, in pueris, & ſenibus,
atem Medicam hac abſtinuiſſe: *Siquidem antiqui, primam
ı ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus, judicabant, perſuaſerant-
gravidam, quae ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Po-
udit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potius obſervationes
d quas dirigi curantis conſilium debet. Intereſt enim, non quae
uid in corpore intus geratur, ſed quae vires ſint*. Haec ergo
um, quid agendum ſit in gravidis; neque facile tunc errare
ı langueat pallida mulier gravida, a ſanguinis miſſione abſti-
contra ſi rubeſcat, caleat, venae turgeant, caput doleat, na-
o adſit, tenſionem circa lumbos, pelvim, inguina, ſentiat ve-
it abortum a nimia vaſorum plenitudine metuendum caveat;
& tunc memor erit illorum, quae *Celſus* (*m*) prudentiſſime
*ri praegnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum
am ad partum ſuſtinendum. Non quidquid aut intentionem ani-
ntiam exigit, protinus ejiciendum eſt: cum praecipua in hoc ars
annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires aeſti-
o colligat, poſſit nec ne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel
re duo corpora ſuſtineat*.
amen ex toto contextu *Celſi* patere, quod tantum diſputaverit,
morbis ſanguinem mittere gravidis mulieribus; non an in gra-
ınis illud fieri debeat. Cum autem *Hippocrates* abortum exſpecta-
avidis a ſanguinis miſſione, quae tamen ſaepe adeo neceſſaria eſt
acutis, hinc forte ſtatuit in Aphoriſmo precedenti (*n*); *Mulierem
ıtem morbo quodam acuto corripi, lethale*. Perículoſius decumbere gra-
ous morbis, nemo dubitat, praecipue cum & foetus ratio habenda
ıtione, uti optime *Galenus* (*o*) in Commentario ad hunc textum no-
ı enim minori copia, & longiori intervallo cibaria exhibentur aegro-
ri, periculum eſt, ne alimenti penuria pereat foetus. Si autem plus
, & crebro magis exhibeatur, metus eſt, ne intempeſtivo cibo aucta
gravida occidatur. Tamen non ſemper perire gravidas, dum morbo
orripiuntur, vel ex ipſo *Hippocrate* (*p*) demonſtrari poteſt. Mulier
la, quae in littore, trimeſtri, foetu gravida decumbebat febre acuta,
obmuteſcentia, delirio, convulſione, inſomniis, urinis tenuibus non
coloratis, aliiſque malis ſymptomatibus, tamen a morbo evaſit, decimo-
quarto

(*l*) Lib. 2. Cap. X. pag. 77. (*m*) Ibidem pag. 78. (*n*) Aphor. 3. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213. (*o*) Ibidem. (*p*) Epidemic. Lib. I. aegrot. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 225.

Digitized by Google

Quarto die judicata. Unde & *Celſus* (*q*) hanc Prognoſin limitavit, dicens: *Aliter quoque gravida acuto morbo facile conſumitur*.

Vidi quandoque Medicos meticuloſos fuiſſe ob hos Aphoriſmos *Hippocratis* in curandis gravidarum morbis acutis, & ſanguinis miſſione abſtinuiſſe, vel ſaltem illam nec ſatis larga copia, nec repetitis vicibus tentare auſos fuiſſe, licet morbus hoc remedium poſceret. Tuto tamen, & cum optimo eventu hoc factum fuiſſe, propriis experimentis novi. In muliere ſex menſes gravida acutam pleuritidem tribus venae ſectionibus, intra nucthemeri ſpatium inſtitutis, curavi feliciter, quae poſtea debito tempore ſanam prolem peperit quam feliciſſime. In alia, circa ultimum graviditatis terminum acuta febre cum dolore intenſo lateris ſiniſtri decumbente, bis venam ſecui: viginti quatuor horis poſt ſecundam venae ſectionem ſanam puellam enixa eſt, & feliciter a morbo, atque a puerperio convaluit. Similes caſus, ubi gravidis, morbo acuto laborantibus, feliciter vena ſecta fuit, apud *Foreſtum* (*r*) habentur, & alios.

Ex his, ut puto, ſatis conſtat, quid de *Hippocratis* Aphoriſmo, prohibente venae ſectionem in gravidis, ſentiendum ſit. In morbis acutis gravidarum illam quandoque requiri, & cum ſucceſſu fuiſſe adminiſtratam, certis, & numeroſis obſervatis confirmatur. Verum inde concludi nequit, in gravidis & ſanis mulieribus ſanguinis miſſionem ſemper eſſe utilem.

Ubi ſigna plethorae adſunt, & largo menſtruorum fluxui aſſuetae ſunt mulieres, omnes conveniunt, ſanguinis miſſionem non ſolum utilem eſſe, ſed & neceſſariam; ſin minus, *Mauriceau* (*s*) ne quidem illam laudat, dum ſanguis ex vagina, menſtruorum more, fluit in gravidis. *La Motte* (*t*), qui candide adeo narrat illa, quae obſervavit, admittit venae ſectionem tantum in gravidis, ſi *admodum plethoricae* fuerint: adhibet tamen etiam, ſi abſurda appetant, bona alimenta faſtidiant omnino, nauſeënt, vomant, debilitatem ſentiant, aliquid ſanguinis de vulva fluat. Verum ex antedictis conſtitit, haec ſymptomata non poſſe ſemper adſcribi nimiae copiae ſanguinis, adeoque non ſemper requirere venae ſectionem.

Concludit autem, ſi gravida bene valeat, ſanguinis miſſionem non tantum inutilem, ſed & noxiam eſſe.

§. 1298. IN qua tamen inſtituenda locus, tempus, copiaque maxime advertenda.

*Locus*. Cum venae ſectio inſtituatur primis graviditatis menſibus tantum hoc ſcopo, ut minuatur nimia ſanguinis quantitas, illud ſemper obtineri poterit, quocumque in loco aperiatur vena. Cum autem, uti ad §. 1291. dictum

(*q*) Lib. VI. Cap. 6. pag. 55. (*r*) Lib. 2 Tom. I. pag. 59. & ſeq. Stalp. van der Wielen obſervat. rar. Cent. prim. num. 33. part. I. pag. 132. & obſerv. 65. pag. 277. & ſeq. (*s*) Traité des malad. des femm. groſſ. livr. I. chap. XX. pag. 156. 157. (*t*) Traité des accouchem. liv. I. chap. XV. pag. 64. & ſeq.

tum fuit, ad promovendum fluorem menſtruum, venae ſectio in pede inſtituta uſum habeat, & ideo ab omnibus commendetur, ſponte patet, quare damnetur in gravidis, cum abortus periculum foret, ſi vaſa uterina ſanguinem dimittere inciperent. Hinc omnium autorum conſenſu ſanguinis miſſio in brachio fit graviditatis tempore. Quamvis autem impetus, & copia humorum deriventur verſus inferiores corporis partes per venae ſectionem in pede inſtitutam, tamen videtur ſanguis facilius tunc tranſire per arteriam iliacam externam, quae non dat utero adeo copioſos ramos, & minus urgeri iliacam internam, quae utero proſpicit. Frequentes obſervationes docuerunt, ſceleſtas mulieres, dum menſtruorum ſuppreſſionem ſimulabant, tentaſſe fruſtra venae ſectionem in pede, ut clandeſtini amoris fructum perderent. Interim tutiſſima ſemper incedendum via eſt, & merito ex brachio facta ſanguinis miſſio praefertur, dum nimia ſanguinis congeſtio circa vaſa uteri metuitur. *Danda eſt autem opera, ut quam maxime procul a locis, in quibus dolores fieri, & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus. Sic enim nimiae magna mutatio repente continget, & tranſlata conſuetudine efficiet, ut ne amplius in eundem locum colligatur* (u).

8. *Tempus.* Si morbus acutus inflammatorius ſanguinis miſſionem poſtulet, quovis graviditatis tempore vena ſecatur, uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Verum, cum hic agatur de illa ſanguinis evacuatione, per quam abortus periculum a nimia plenitudine cavetur, & emendantur moleſta ſymptomata, graviditatis initium comitari ſolita, facile patet, primis menſibus praecipue venae ſectionem locum habere. Poſt tertium enim menſem nauſea, vomitus, & reliqua graviditatis ſymptomata minuuntur; imo integre ceſſant aliquando. Praeterea poſt hoc tempus uteri moles crevit, & vaſa ejus copioſiori ſanguine indigent, ut repleantur, ſimulque foetus mole auctus pluri indiget nutrimento. In plethoricis, & quae copioſa menſtrua habere ſolent, quandoque poſt primam ceſſationem menſtruorum opus eſt venae ſectione; frequentius tamen poſt ſecundam periodum in tali caſu inſtituitur; ſi ſigna doceant, ſanguinem abundare in corpore, & urgere vaſa uterina, nona, vel decima ſeptimana poſt impraegnationem: abortus enim hoc graviditatis tempore ſaepius contingunt, rarius quarto menſe, & poſt illum finitum rariſſime, niſi a morbo valido, vel vi externa, ut lapſu, percuſſione abdominis, aut & a validis animi affectibus, a quibus ſummopere cavendum eſt. Si nimiae plenitudinis ſigna recurrant denuo, eadem ratio ſuadet, repetendam eſſe ſanguinis miſſionem: neque tales caſus mihi frequenter contigerunt in praxi, ubi pluribus venae ſectionibus opus fuit. Quaſdam tamen vidi, lautiſſime vivere ſolitas, ſanguineae tempetiei, & ob leviſſimam quamvis cauſam iraſcentes, quibus quatuor, imo quinque vicibus venam tundere opus erat, ut caveretur abortus. Prudens Medicus ex ſignis plethorae facile determinare poterit, quando depletione opus erit.

*Copia* requiritur talis, quae minuendae plenitudini ſufficit, nec tamen vires

(u) Hippocr. de Off. natura Cap. V. Charter. Tom. IV. pag. 3.



Digitized by Google

debilitat. Hoc dum fit, poſt ſanguinis miſſionem alacriores ſe ſentiunt; ſi larga nimis copia detrahatur, languent. Caute hinc monuit *Manningham* (v), etiam in morbis gravidarum, qui venae ſectionem requirunt, cavendum eſſe, *ne copia ſanguinis larga uno tempore mittatur; quoniam effectus idem, ſi interpoſitis intervallis fiat, plerumque ſequatur, & iis incommodis, quae temere effuſo ſanguine oriuntur, difficile ſit mederi.* Felicior ſemper ars Medica eſt in tollendo, quod ſupereſt, quam in reſtituendo, quod deeſt. *Parum enim valerent potiones cardiacae ad vires, intempeſtive effuſo ſanguine, reficiendas* (x). Unde egregius ille vir hanc cautelam commendavit: *Quandocunque ſanguinem mitti juſſeris (in rebus praeſertim dubiis) digito aegrotantis venae contiguo ab inciſa vena admoto obſervandum, fortiores, an languidiores (effluente ſanguine) fiant ictus, (idque ex ſola uncia permiſſa ſedula obſervatione dignoſcatur). Si fortiores fiant ictus, tuto potes pergere; ſin minus, vel ſi languidiores fiunt, incommodis afficietur maximis aegrotans, niſi ſtatim deſinatur.* Non abſimile monitum dederat *Celſus* (y), dicens: *Vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa ſpecie aeſtimatur.*

§. 1299. TUm victus tenuis, motus ordinatus, potus levis admodum proſunt.

*Victus tenuis.* Omnia viſcera abdominalia, quae ingeſtos cibos retinere, & mutare in chylum debent, a tumente utero moventur loco, & quandoque comprimuntur, dum procedente graviditate augetur uteri moles. In initio graviditatis moleſta ſaepe adeſt nauſea, quae ventriculi actionem turbat omnino. Hinc patet facile, victum tenuem tunc requiri ex eupeptis; juſculis nempe, teneris animalium juniorum carnibus, piſcibus fluviatilibus, ovis recentibus, oleribus mollibus, pane bene fermentato. Praeſtat & ſaepius repetitis vicibus nutrimenta exhibere, quam ciborum copia gravare ventriculum. Opima pinguia, & illa cibaria, quae ex farinoſis non fermentatis parantur vitanda; conſuetudinis tamen ſemper ratio habenda eſt in gravidarum victu, cum conſuetos cibos facilius ferant; neque ſemper pertinaciter obluctandum eſt, ſi quaedam admodum deſiderent edulia, licet minus ſalubria viderentur. Videantur & illa, quae §. 599. & 602. dicta ſunt.

Contra hanc diaetae regulam ſaepe peccatur, dum meraciſſimis juſculis, aliiſque ferculis, quae parva ſub mole multum nutrimenti continent, conantur gravidas implere, etiam invitas, nimis ſaepe ſollicitae matres. Credunt enim, omnem curam adhibendam eſſe, ut non tantum gravida, verum & foetus alatur. Sed a ſimilium copia ingeſta gravatur ventriculus, non nutritur corpus.

In condimentis autem aromata calefacientia, & acria omnia vitanda ſunt, vel ſaltem, ſi his diu aſſuera fuerit mulier, parca manu tantum adhibenda.

(v) Artis obſtetric. Compend. pag. 91. (x) Ibid. pag. 92.
(y) Lib. 2. Cap. X. pag. 78.

da. Blanda enim humorum maternorum indoles maxime conducit tenero foetui.

*Motus ordinatus.* Antea dictum fuit, quam feliciter ruſticae mulieres parere ſoleant, quae vix ſolitos intermittunt labores, antequam partus dolores ſentiant. Verum hoc in molliter educatis minime conduceret. Optime prodeſt ambulatio, praecipue in aëre puro, ſereno, ruſticano, abſque delaſſatione tamen. Vectio in rheda, niſi ſic loris ſuſpenſa fuerit, ut nullum validae, & ſubitae concuſſionis periculum adſit, minus tuta eſt. Hinc itinera gravidis non conducunt, partim ob viarum aſperitatem, partim ob ſubitum metum, quo percelli ſolent, ſi quid ſiniſtri contigerit. Aſcenſus autem per acclivia, cum nimis delaſſet, & deſcenſus per declivia, cum vix ſine lapſus periculo a gravidis perfici poſſit, vitandi ſunt. Imprimis damnantur ſaltationes validae, aut diuturnae, a quibus toties periculoſae haemorrhagiae, & abortus contigerunt. Pariter caveri debent omnes nixus validi, elevando pondera, removendo obſtacula, & alia his ſimilia. Vidi optimam matronam abortiviſſe, dum gravida biennem filium, in terram delapſum, levare ſubito conabatur.

*Potus levis.* Aqua pura illis, quae aſſuetae ſunt, optimus potus eſt. Nec unquam obſervare potui, cereviſiam nocuiſſe illis, quae hanc potare ſolebant. Pauculum vini tuto miſcetur aquae pro potu communi. In fine prandii aliquid vini generoſi mollis, cum pane toſto, vel biſcocto, ſolet facile concedi; praecipue, ſi ventriculus langueat, uti ſaepius in initio graviditatis contingit. In temperie calida ſanguinea majori ſub cautela haec concedi ſolent.

Frigidi autem valde potus, imprimis per glaciem gelidiſſimi redditi, ſi bibantur a gravidis, *exinde colicam paſſionem ſaepe patiuntur, & abortionem faciunt* (z).

§. 1300. INterim Cardiaca aromatica, una cum leniſſimis antihyſtericis, vel & blandis ſubacidis, ſummi uſus ſunt, & efficaciae.

Languent plus, minuſve plurimae gravidae, praecipue primis graviditatis menſibus; illae vero, quae mobile admodum genus nervoſum habent, ſaepius & paſſionibus hyſtericis corripiuntur. Unde Medici vix de aliis remediis cogitaverunt, niſi de talibus, quae hunc languorem grata ſua fragrantia tollere poſſent, & debiles nimis fibras ſolidas roborarent, ſimulque inordinatos generis nervoſi motus compeſcerent. *Cinamomum*, quod inter aromata principem locum obtinet, hinc adeo laudatur: habet enim amabilem fragrantiam, ſimulque vim roborantem ſatis manifeſtam. Sed & ideo Cinamomi pulvis, infuſum cum vino paratum, & tinctura, praeferuntur reliquis ex hoc aromate

(z) Manningham Art. obſtetric. compend. pag. 65.

ate praeparatis, quae aromatica fragrante vi pollent quidem, ſed roborante efficacia carent; qualia ſunt *oleum eſſentiale Cinnamomi*, *aqua ſtillatitia*, *vel & ſpiritus Cinamomi*, quae omnia ſunt fragrantiſſima quidem, ſed tota vis roborans in reſiduo poſt deſtillationem Cinnamomo manet, nec una cum volatili fragrantia per alembicum tranſcendit. Magnum & hic uſum habent *Cortices Arantiorum*, & *Citreorum*, qui mire reficiunt fragranti halitu, & gratum ſimul amarorem, ventriculo amicum, poſſident; quod imprimis in corticibus arantiorum obtinet. Sed horum ſucci grato acido ſapore oblectant, & deletum appetitum feliciter reſtaurant, dum cibi his ſuccis condiuntur; ſimulque omni reſiſtunt putredini. Ob eandem rationem *Ribeſiorum* ſuccus, cum ſaccharo in *Sapam*, ſive *Rob* coctus, roborans *Cydoniorum* pulpa; ſuccus *Berberiſſae* acidus, & ſubauſterus commendantur gravidis. Variae in *Materia Medica* ad hunc numerum reperiuntur formulae, ad quarum normam plures ſimiles concinnari poterunt, magis, minuſve aromaticae, pro diverſa nempe mulieris gravidae temperie.

Affectibus autem hyſtericis coërcendis *Caſtorei* viroſus odor, *Succinum*, horum tincturae, & alia plura ſimilia commendantur; ſed parca doſi tantum, cum eadem haec & inter medicamenta Emmenagoga numerentur.

§. 1301. AB incremento foetus oriri videntur eadem fere, quae enumerata (1296.), tum Difficultas urinae, & alvi, Haemorroïdes, Varices, Inflatio pedum, Uterinorumque labiorum, lapſus proclivis.

Antea notatum fuit, non omnia graviditatis ſymptomata liquido intelligi, aut explicari poſſe ex menſtruorum retentione; nec a mole foetus, ſecundinarum, & aquarum, quae ſaltem in graviditatis initio ſatis parva eſt. Unde etiam obſervatur, plura ſymptomata, quae incipientem graviditatem comitantur, minui multum, imo integre ceſſare quandoque poſt tertium, vel quartum menſem. Illae autem moleſtiae, quae a mole aucta uteri, foetum continentis, fiunt, potius augentur ad finem graviditatis uſque. Si enim, uti ad §. 1295. dictum fuit, in muliere, ſexto menſe graviditatis mortua, uteri fundus inventus fuerit tangere fundum ventriculi, & inteſtina ſurſum, ac ad latera removiſſe, ita ut inter uterum, & ſpinam dorſi nihil locaretur, anteriorque uteri tumentis ſuperficies nudum peritonaeum tangeret; patet facile, & reliquis tribus ultimis graviditatis menſibus hanc viſcerum preſſionem augeri adhuc debere una cum uteri extenſione. Diaphragmatis motus ſic minus facilis redditur, & quandoque illud irritatum tetano riget, ſicque verum aſthma ſpaſmodicum fit, quod per vices redit, imprimis ſi ventriculus ſimul vel ab ingeſtis, vel a flatibus turgeat. Vidi hoc in gravida, quae poſt partum ſtatim liberabatur moleſto hoc malo.

Multum tamen levantur hae moleſtiae, dum ſenſim creſcit uteri gravidi moles; ſicque lente, & aequabiliter mutatur viſcerum ſitus. At contingit aliquando, uteri fundum non aſſurgere recta, ſed ad unum, alterumve latus declinare, uti in ſequenti Capitulo demonſtrabitur; tunc minus aequabilis erit

illa

Digitized by Google

is uteri, & poſſunt augeri moleſtiae. An tale quid indicrates (*a*), dum dixit: *Praegnantibus hypochondrii dolor ma-*
ι occaſione monitum fuit, *Hippocratem*, ubi in ſingulari nuverbum, ſemper intellexiſſe hypochondrium dextrum. Si
s in dextram partem obliquatus aſſurgat, inteſtinorum moſus hepatis concavam partem, in qua veſicula fellis, ductus
portae truncus &c. haerent; unde patet facile, plurima mala
ae indicantur metuenda ob dolorem dextri hypochondrii in

*urinae.* Agitur hic de illa urinae difficultate, quae ab incre-
, & uteri mole aucta producitur, ac praecipue ultimis gravibus obſervari ſolet. Poteſt enim graviditatis tempore ab aliis
ad graviditatem non ſpectant, urinae difficultas naſci. Vidi ſic
triginta annorum, tertio graviditatis menſe, ſubito moleſtiſſimam
abſque ulla cauſa praegreſſa: poſt aliquot horas incepit dolere, &
udendi pars ſuperior circa meatum urinarium: vena ſecta fuit, molmedia externo, & interno uſu adhibita; unde levamen quidem ſendolor ille, qui circa meatum urinarium fuerat, per abdomen diſperſexto die vix poterat decumbere; ſed perpetuo erecta ſedere cogeſimul dolorem validum ſenſit circa renem ſiniſtrum; urina nunc facinc difficilius profluebat; dolor manebat circa renem, nunc mitior,
iagis acer; & ſex ſeptimanis elapſis, purum aequale album pus eminum levamine ſubito doloris circa renem; perrexit diu urinam puruemittere; finito quinto menſe graviditatis foetum mortuum excludePoſtea tenuit ſumere illa, quae renali ulceri curando idonea conſuler: pus in urina minuebatur copia quidem, ſed incepit emaciari, tuſſiurulenta exſpuere, & tabe pulmonati ſenſim confecta periit.

is ſimiles morbi poſſunt gravidis contingere; ſed etiam ab ipſa mole uteri vidi poteſt impediri libera urinae excretio. Veſica enim utero incumbit. Hinc mole auctus poteſt veſicam comprimere ita, ut non ſatis diſtendi ſit; adeoque frequenter cogetur urinam dimittere gravida: ſi autem colm veſicae comprimatur, impeditur liber urinae exitus, & pars urinae, iu manens in veſica, mora acrior reddita, irritat perpetuo, ſicque moletam ſtranguriam facit, quod praecipue ultimis graviditatis menſibus contingere ſolet; dum quandoque veſica ſic deprimitur, ut angulum faciat cum ſuo collo. Obſervavit hoc *Mauriceau* (*c*) in gravida, quae tribus ultimis menſibus frequenter, & tanto cum dolore urinam exprimebat, ac ſi calculo, vel ulcere colli veſicae laboraret; poſt partum autem omnia haec mala ceſſabant ſtatim.

Idem contingere quandoque quarto, & quinto graviditatis menſe, notavit egre-

(*a*) Coac. Praenot. N. 523. Charter. Tom. VIII. pag. 883.
(*b*) Mauric. traité des malad. des femm. groſſ. liv. I. chap. XV. pag. 138.
(*c*) Ibid. pag. 139.

regius de arte obſtetricia auctor *Brudenell Exton* (*d*), dum uterus gravidus totum pelvis cavum implet, nec adhuc multum ſupra pubis oſſa eminet fundo ſuo. Imprimis autem hoc fiet in illis mulieribus, quibus uteri collum profundius in vaginam deſcendit; uti fieri ſolet in his, quae uteri prolapſum habuerunt ſive integrum, ſive incipientem tantum: licet enim uterus non promineat extra vulvam, ſed vaginam repleat, tamen ſic comprimit collum veſicae, ut urina excerni nequeat. Talis caſus legitur (*e*), ubi nec catheter poterat in veſicam deduci, ſed, reducto utero prolapſo, ſponte excernebatur ingens quantitas urinae, qua veſica diſtendebatur.

Omnium maxime haec urinae difficultas videtur fieri in gravidis, quarum uterus, propendulo maxime abdomine, ſupra oſſa pubis antrorſum delapſus, efficit, ut veſica cum ſuo collo angulum faciat, ſicque impediatur libera urinae excretio, & ſimul difficilis admodum reddatur catheteris in veſicam introductio. Obſervatum fuit, veſicam in gravidis, a tali ſuppreſſione urinae diſtentam, tumores produxiſſe in inguinibus, & in peritonaeo, veram nempe veſicae herniam, de qua videri poteſt *Academia Chirurgica Pariſina* (*f*), ubi tales caſus habentur, in gravidis mulieribus obſervati. An ſimile quid indicat ſequens *Hippocratis* locus (*g*)? *Interdum etiam, ubi mulier vaſorum evacuationem paſſa fuerit, ac praeterea laborarit, uteri converſi ad veſicae oſtium procumbunt, & ſtranguriam inducunt. Nullum autem aliud habet malum, & curata brevi convaleſcit, nonnunquam etiam ſponte.*

*Et Alvi.* Ab aſſurgente utero gravido inteſtina omnia ſurſum, & ad latera recedunt, ac plus, minuſve comprimuntur, cum minuatur cavum abdominis. Cum autem in inteſtinis tenuibus contenta ſint molliora, & magis liquida, non tam facile tranſitus horum per cavum inteſtinorum impedietur. In craſſis vero inteſtinis exſucca magis materia haeret, & reſorpto per vaſa abſorbentia liquidiori, magis magiſque redditur arida, donec expellatur per anum. Coli jam inteſtini finis, uti notum eſt, antequam deſinit in rectum, elevatur ſurſum, incurvatur, dein iterum recta deſcendit in pelvim, & vocatur tunc inteſtinum rectum. Verum uteri turgentis moles hunc imprimis locum premit, ubi ſponte ſua, etiam in non gravidis, ſit remora faecibus alvinis; adeoque patet, quare toties ſtricta fiat alvus graviditatis tempore. Cavendum tamen eſt, ne nimis diu moretur alvus, quia faeces alvinae magis magiſque exſiccantur, mole augentur, & indurantur; unde non poſſunt ano expelli poſtea, niſi ſumma vi; quod quandoque abortui cauſam dedit. Si autem pars tantum induratarum faecum alvo exprimatur, ſenſim reliqua accumulantur, omnia craſſa inteſtina implentur faecibus, & inteſtinum imprimis rectum dilatatur quandoque in ſaccum ingentem, uti inventum fuit in cadavere juvenis quindecim annorum (*h*), qui diu laboraverat alvo ſtricta, ita ut intra viginti dies ſemel tantum alvum deponeret. Simul notatur in eodem loco, pluribus con-

(*d*) Syſtem. of midvviſery pag. 144.

(*e*) Levret ſur les polypes pag. 112. 113.

(*f*) Tom. 2. pag. 23. & ſeq. Tom. VII. pag. 735.

(*g*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 735.

(*h*) Academ. des ſcienc. 1750. in 4. Hiſtor. pag. 48.

Digitized by Google

›tis, vel & inſtrumentis educi debuerint ſicciſſimae, & ſi per longum tempus alvus ſtricta fuiſſet. inteſtinum rectum ſic dilatatur a faecibus retentis, ſed & longitudinem coli talis dilatatio contingere poterit. Voca- :rem Anglam olim, quae ſaniſſima felici, & ſatis facili partu m ſanam, nec quid mali primis diebus puerperii paſſa fuerat. oſt partum die, licet alvum quater depoſuiſſet hoc intervallo, ri de obtuſo dolore, & pondere circa os ſacrum, una cum te- rito, deponendi alvum; clyſmata injecta fuerunt, ſed redibant pia data fuit; emollientiſſima decocta cum melle, linimenta ›is partibus adhibita fuerunt, tandem ſenſim deſcendit maſſa anus incepit parum aperiri, ut inſtrumentis ſcalpendo quaſi rit moles utcunque, tandemque poſt ſummas anguſtias, & dolo- tegrum biduum toleratos, expreſſa moles faecum induratarum foetus maturi caput aequabat, ſi non ſuperabat. Abſque dilace- . tanta moles tranſire non poterat, tamen ope peritiſſimi Chirur- › malo perfecte convaluit.

acile, hanc faecum congeriem graviditatis tempore collectam fuiſſe, ſſe in inteſtino recto, vel coli fine, quia partum impediviſſet; ſed c poſt puerperium, ſenſim dilatato colo, deſcendiſſe. Simul notandum .m faecum congeriem poſſe diſtendere inteſtinum craſſum, & tamen exacte implere ejus cavum, quin ſubducere ſe poſſit liquidior, & faex ſtercoracea, quae poſtea in reliquo tractu inteſtini in ſcibala a mutatur, & abſque moleſtia per alvum exit.

le auctores (i), qui de cura gravidarum ſcripſerunt, ſollicite monent, dum ſummopere eſſe, ne ſtricta nimis alvus ſit graviditatis tempore. autem purgantium frequens uſus non conveniat gravidis, hinc clyſmata llientia, & lubricantia commendantur; praecipue ſi ſyringae ope injician- tunc enim altius penetrant, quam ſi veſica adhibeatur ad hunc uſum. poſitoria pariter laudantur, quae ſuo ſtimulo non tantum inteſtinum re- m, ſed & colon incitant ad contractionem, per quam retentae faeces :o moventur; imprimis, ſi per clyſma emolliens, & oleoſum inteſtinum bricatum fuerit, & durae faeces emollitae ſint, tunc enim facilius deſcen- ent, & minori molimine per anum exprimentur. Adeo autem magni mo- nenti hanc rem eſſe credidit egregius ille auctor, ut noluerit Medicum fi- dere gravidae, vel illius cuſtodis relationi, ſed ut ipſe inſpiciat faecum copiam, nec ceſſet ab his remediis, donec molliora alvi excrementa prodierint.

*Haemorrhoides.* Tumentem uterum venas Iliacas premere, ſicque diffici- liorem facere reditum ſanguinis venoſi a partibus inferioribus, antea jam monitum fuit; hinc ſequitur, venas magis tumere, imo etiam arterias, cum difficilius ſanguinem ſuum in venas nimis plenas evacuent. Haec ratio eſt, quare toties occurrant haemorroides tempore graviditatis; omnium maxime in illis, quae antea ſolebant haemorrhoides pati: ſemel enim dilatata haec vaſa

(i) Brudenell Exton pag. 146. 147.



Digitized by Google

vaſa a leviori etiam ſanguinis praepondio magis tument. Augetur autem haec cauſa a faecibus durioribus, circa finem inteſtini coli collectis, vaſa comprimentibus, uti etiam a mole uteri tumentis, prementis eadem haec inteſtini loca. Imo & in collo matricis, & circa ejus orificium obſervatum fuit, vaſa inſtar haemorrhoidum tumere, uti alia occaſione ad §. 1286. dictum fuit.

*Varices.* Ab eadem cauſa tumores varicoſi in tibiis, & femoribus oriuntur, tumentibus admodum venis, & nodoſis circa loca, ubi valvulae haerent. Tumores illi varicoſi poſt ſomnum ſolent minui, cum in horizontali corporis poſitura uteri gravidi moles minus premat venas iliacas: ob hanc rem etiam conſulitur gravidis, ut de die aliquoties lecticae incumbant, cruribus in ſitu horizontali poſitis, ut ſic facilius ſanguis venoſus ad cor redire poſſit. Interim hoc cavendum eſt, ne mutato ſitu corporis, ſubito ſanguis venoſus, in venis tumentibus collectus, ad cor redeat; quod inde opprimeretur; unde animi deliquium metuendum foret, uti ad §. 1296. dictum fuit. A varicibus hoc imprimis metuendum eſt, ne diu diſtractae venae omne perdant robur (vide §. 25. 3.), & tandem ruptae periculoſam producant Haemorrhagiam: ſtagnans autem ſanguis in varicibus mora acrior reddi poſſet, & venarum tunicas erodere; quod ſi non fiat graviditatis tempore, contingit quandoque diu poſt in mulieribus, quae ſaepius pepererunt; in quibus aliquoties vidi tumores varicoſos, pollicem amplitudine ſuperantes, qui tandem improviſo rumpebantur, cum profuſa haemorrhagia, & dein in ulcera, moleſtae ſatis curae, degenerabant. Poſt partum, depleto utero, & contracto, cauſa diſtenſionis venarum ceſſat; hinc brevi ad priſtinam magnitudinem redeunt; niſi adeo diſtentae fuerint, ut vim contractilem omnino amiſerint. Ut hoc caveatur, decubitus juvat, ac matutino tempore mollis frictio, & poſtea, ut ſplenijs impoſitis tumentibus venis faſcia circumducatur, quae non comprimat fortiter, ſed firmet tantum laxas venas, & fulciat, ne nimis diſtendi poſſint. Ab inferioribus autem incipiendo faſcia circumduci debet verſus ſuperiorem partem; & ſimul ſit ſatis lata, ut preſſio fiat aequabilior.

*Inflatio pedum, uterinorumque labiorum.* Antea ad §. 1228. & 1229. ubi de cauſa hydropis agebatur, probatum fuit, compreſſionem venarum majorum producere hydropem; unde mirum non eſt, ſi, compreſſis venis iliacis, anaſarca occupet pedes, crura, femora, imo & labia uterina. Si talis uteri gravidi, vel & venarum iliacarum ſitus fuerit, ut una magis comprimatur, quam altera, tumor talis hydropicus in alterutro latere tantum obſervatur.

Tumores autem illi oedematoſi artuum inferiorum non adeo infauſti ominis ſunt, & poſt partum, ſublata cauſa, feliciter evaneſcere ſolent; praecipue, ſi blanda frictione ſtagnans lympha in motum reducatur. Saepius aucto urinae profluvio, quandoque & diarrhoea aquoſa, aut ſudoribus diſſipantur hi tumores; quo facto, flaccidae partes faſcia circumducta firmantur; ſicque intra paucos dies totum hoc ſuperari ſolet.

Teſta-

Digitized by Google

Teſtatur *La Motte* (*k*), quod nunquam viderit perire gravidam, nec puerperam, licet ingentes tales tumores oedematoſi adfuiſſent, niſi hi pro cauſa habuiſſent ingentem ſanguinis jacturam, vel ſimul convulſiones, aut alia ſymptomata extraordinaria adeſſent.

Cum enim talis tumor a compreſſione venarum oriatur, poſt decubitum, & ſomnum minui ſoleat, & praecipue ultimis graviditatis menſibus contingat, ſublata poſt partum hac cauſa, facilis cura ſperari poteſt. Longe aliud obtinet, ſi poſt evacuationes nimias ſanguinis naſcatur hydrops (vide §. 1229.) Poſt partum enim, dum ſecedit placenta, & per lochia poſtea exit ſanguis, augetur tunc cauſa hydropis, non vero minuitur.

Plus metuendum videtur, ſi labia pudendi tumeant oedematoſa, ne exitum foetus impediant: verum cedunt ſatis facile tumores tales oedematoſi & vidi, foeminam, cui hae partes tumebant immaniter, nec ullam admittere volebat medelam, peperiſſe feliciter, licet obſtetrix, magnitudine tumoris territa, deſperaret omnino.

Neque tamen adeo difficilis huic malo medela foret; leviter enim ſcarificando tumentia vulvae labia, effluit lympha, & tumor brevi minuitur. Felici cum ſucceſſu applicatur & veſicatorium, ſic, ut partim tumenti vulvae labio, partim vicinae femoris parti haereat (*l*).

*Anceps* autem diſcrimen imminet, ſi una cum febre inflammatorius tumor *occupet* vulvae labia, praecipue inſtante jam partu. Plerumque enim interiora vulvae ſimul tunc inflammata ſunt, & poſt partum omnes ſic affectas perire obſervatum fuit a peritiſſimis in arte obſtetricia magiſtris.

*Notum* eſt, inflammatas partes, ſi premantur, vel ruditer tractentur, cito *fieri* gangraenoſas: hoc ergo jure metuendum erit, dum caput infantis, partus tempore, partes has inflammatas premit, imo & quandoque dilacerat tumidas.

*Lapſus proclivis.* Naturaliter in gravidis abdomen antrorſum prominet, & quidem tanto magis, quo partui propiores ſunt: ideo coguntur, trunco corporis retrorſum inclinato, incedere, ut centrum gravitatis totius corporis ſuſtineatur. Carnoſae magis, caeteris paribus, in foeminis nates, & os ſacrum magis retrorſum vergens favent aequilibrio corporis ſervando in gravidis: interim, ſi vel leviſſime pedem impingant obſtaculo, cadunt pronae: optandum hinc foret, ut ſcipione uterentur inter ambulandum; ſic facilius caveretur lapſus. Simul monendae ſunt, ut calceis latis, & humilibus utantur, & quantum fieri poterit, ſcalarum adſcenſum, & deſcenſum vitent, vel ſaltem tunc lente, & caute incedant. A lapſu enim gravidae periculum profuſae uteri haemorrhagiae, & abortus metuendum eſt.

Cum autem omnes modo enumeratae moleſtiae fiant ab augmento foetus, & uteri mole aucta, patet ſatis, graviores has eſſe debere, ſi uterus geminos foetus contineat, vel & plures, quod rarius contingit. Unde etiam *Mau-*

(*k*) Traité des accouchemens livre I. obſerv. XLII. pag. 79 - 82.
(*l*) Levret l'art des accouchem. pag. 202.

§. 1301.

Mauriceau (*m*) monet, omnes illas, quae gemellos utero gerunt, habere crura admodum tumida ultimis graviditatis menſibus: imo alibi (*n*), femora ſimul tumere, aſſerit, & vulvae labia. Statuit autem, hoc cognoſci poſſe, ſi gravidae abdomen ab utroque latere tumeat, & in medio lineam magis depreſſam monſtret; ſimul, & eodem momento motus diverſos in utroque abdominis latere percipiat; qui etiam frequentiores eſſe ſolent, dum, uno ex gemellis moto, alter incitatur: quamvis enim peculiaribus membranis incluſi fuerint, vicini tamen ſunt ſibi invicem. His ſignis ſi ſimul accederet tumor magnus artuum inferiorum, & labiorum vulvae, tunc egregius ille auctor credebat, certiſſime conſtare, quod talis mulier binos, aut plures foetus utero geſtaret.

Merito quidem ſuſpicari licet, gemellos adeſſe, ſi omnia haec ſigna adſint, ſed certo illud affirmare, tutum non videtur. Vidi enim toties fefelliſſe eventum, licet & obſtetrices, & gravidae firmiſſime perſuaſae fuerint de futuro gemellorum partu. *Bartholinus* (*o*) obſervavit ſequentia: *Tumor enim ſaepe major in ſimplici foetu, quam gemellis; quod ſaepe obſervavi, ſive quod copia humiditatum ibi major ſit, ſive quod foetus ſimplex nonnunquam gemellos vel aequet, vel ſuperet. Duplicem in abdomine lineam aliqui pro indicio habent, geſtari gemellos utero; ſed in uxore mea id non ſucceſſiſſe, animadverti &c. ſane non paucas gravidas novi, quae in hoc ſigno falſae fuerunt, uniuſque foetus diverſum, & validum motum ſentientes. Singulare experimentum adſertur, ultimis nempe menſibus tibias, & pedes inflari. Quod verum deprehendimus in omni geſtatione, etiam ſimplicis foetus.* Magni hujus Viri monitis aſſentior omnino, cum & propriis obſervatis edoctus fuerim, illum veriſſima dixiſſe.

Qualis autem ſexus futurus ſit foetus, nullum habetur certum indicium. Praecipua collegit *Moſchion* (*p*) a veteribus tradita. Marem in utero latere credebant, ſi foetus cito, & fortiter γυμναστικῶς ſe moveret, ſi gravida bene colorata eſſet, ſi dextra mamma major foret: foeminam geſtari e contra putabant, ſi tardius, & ſegnius moveretur foetus, ipſa gravida decolor foret, & infirma, ſiniſtra mamma turgeret. Quid de his *Moſchion* ſenſerit, non patet evidenter, cum in fine hujus textus lacuna ſit; quam in margine conati fuerunt ſupplere, ὅμως οὐκ ἀεὶ ἀληθῆ εἶναι; ſicque teſtatus fuiſſet, haec non ſemper vera eſſe.

Notum eſt, uti antea jam monitum fuit, veteres Medicos crediſſe, uterum habere binas cavitates diſtinctas, quarum dextra maribus, ſiniſtra foeminis recipiendis dicata foret. Ex hac autem falſa opinione ortum duxerunt plurima de ſexu foetus praeſagia. Si nempe dextra, vel ſiniſtra mamma major foret, ſi gravida genubus incumbens dextrum, vel ſiniſtrum pedem prius attolleret, dum ſurgit, & plura his ſimilia. Quidam ex Lunae Phaſibus hoc determinare voluerunt. Omnia haec collecta legi poterunt apud *Mau-*

*riceau*

(*m*) Traité ſur les malad. des femm. groſſ. liv. I. chap. XVII. Tom. I. pag. 145.
(*n*) Ibid. chap. VIII. pag. 104. (*o*) Epiſtol. Med. Centur. IV. Tom. 4. pag. 142.
(*p*) Spachii gynaec. pag. 3. N. 26. & pag. 20. in fine.

Digitized by Google

*riceau* (q) — qui omnia haec praeſagia erronea eſſe probat, & ſtatuit, impoſſibile eſſe, ut quid certi de ſexu foetus in utero ſtatuatur. Unicum hoc excipit, quod nempe quaedam foeminae, ſaepius partum expertae, obſervaverint, ſe quaedam appetere, dum mares geſtant, quae faſtidiunt potius, ſi foeminini ſexus fuerit foetus; vel aliud quid diverſi obſervaverint graviditatis tempore in vario ſexu. Novi matronam, quae potum caffae appetebat, dum marem geſtaret, faſtidiebat, ſi puellam utero gereret, & ex hoc ſolo ſigno praeſagium dabat, nec fallebatur.

Callidum conſilium dedit *Mauriceau* (r), ut nempe obſtetrix expiſcaretur, quem ſexum avide deſideraret familia, &, hoc cognito, ſemper contrarium praediceret. Si vera dixit, ſcientiam mirabuntur parentes, dum omnium votis oppoſitam ſententiam tueri auſa fuerit. Sin minus, voti compotes facti facile condonabunt falſum praeſagium.

§. 1302. QUibus quidem auxilium ferri poteſt aliquando remedio V. S. (1297.), vel & ſitu corporis pro tempore mutato, tum etiam faſciis, ſimilibuſque, atque tandem linimentis lenibus.

Agitur jam, quomodo illae moleſtiae, praecedenti paragrapho enumeratae, *minui* poſſint, ſi omnino tolli nequeant. Debet enim foetus creſcere, debet uteri moles augeri, & vaſa ejus, longe ampliora reddita, debent manere ſanguine plena, atque idem de placentae, utero accretae, vaſis verum eſt. Venae ſectio laudatur tanquam proficua in hoc ſtatu, ſi non ſemper, ſaltem *aliquando*. Verum, uti antea ex *Hippocrate* monitum fuit, in gravidis magna pars ſanguinis circa uterum colligitur, hinc & ſaepe decolores fiunt, dum reliqua vaſa corporis minori ſanguinis copia implentur. An ergo proderit tunc minuere copiam? vix certe videtur. Non enim hic agitur de plethoricis, nec de gravidis morbo acuto inflammatorio laborantibus, qui ſanguinis miſſionem poſcit. In tali enim caſu, uti antea dictum fuit, quovis graviditatis tempore venae ſectio locum habet. Vidi aliquoties gravidas, adeo plethoricas, ut licet uterus, & foetus jam multum aucti fuiſſent mole, tamen tota facies turgeret, & ruberet, venae tumidae eſſent, & pulſus tangeretur plenus. Nemo prudens dubitare poterit, talibus conducere ſanguinis miſſionem, & praecipue, ſi hoc contingat, inſtante jam partus tempore: merito enim tunc metuitur, ne validis in partu nixibus ſic impleantur vaſa encephali, ut omnes functiones ſupprimerentur, vel & ruptis vaſis lethalis apoplexia, & convulſiones ſequerentur, vel & periculoſa, ruptis pulmonum vaſis, haemoptoë. Vidi talia infortunia, dum Medicorum monita flocci faciebant ſciolae mulierculae. Hoc tantum credo, in ſana muliere ipſam graviditatem non poſcere ſanguinis miſſionem, & male ſtatui, partum inde reddi faciliorem, ac caveri plu-

(q) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. I. chap. VIII. Tom. I. pag. 98. & ſeq.
(r) Ibid. pag. 102.

Digitized by Google

plures puerperii morbos. Conceptus, foetus, & uteri incrementum, partus ipſe naturae ſolius opus ſunt, quod temere nunquam turbare debet Medicus.

Peritiſſimi in arte obſtetricia magiſtri eadem monuerunt. Sic *Mauriceau* (*s*), dum agit de minuendis graviditatis moleſtiis a varicibus, dolore, & tumore crurum, & femorum, haemorrhoidibus &c., laudat venae ſectionem in brachio, *ſi in reliquo corpore ſigna plenitudinis, & abundantiae ſanguinis adfuerint.* Alio in loco (*t*) damnat illam conſuetudinem mittendi ſanguinem, inſtante partus tempore, niſi alia neceſſitas illud poſtulet, & poſt ſeptimum menſem a venae ſectione abſtinendum, ſuadet. *La Motte* (*u*) pro regula generali ſtatuit: *ſi gravida ſe bene habeat, venae ſectio non tantum eſt inutilis, ſed noxia.* Plethoricis ſe venam ſecuiſſe, monet, & in graviditatis initio illis, quae nauſea, vomitu, laſſitudine, animi deliquio moleſtabantur; imprimis vero, ſi levem quandam uteri haemorrhagiam paterentur. Recenſet autem caſum, ubi mulieri ſanguineae temperiei, & ſatis repletae, noluit venam ſecare, licet illud enixe peteret, quia ſaniſſima erat, nec ulla graviditatis incommoda ſenſerat. Fruſtra monebat, quod primam graviditatem, & felicem ſecutum partum ſuſtinuerat, abſque ulla venae ſectione; coactus fuit, ut venam aperiret. Cum autem poſt iter longinquum, reduce marito, ſtatim concepiſſet, ſatis exacte potuit computari terminus graviditatis, per duodecim dies ad minimum adhuc remotus: nocte autem ſequente poſt venae ſectionem peperit infantem, qui non credebatur adhuc penitus maturus, & fere deſperabatur, illum ſuperſtitem eſſe poſſe. Tamen evaſit, & ad adultam pervenit aetatem. Similem caſum in eodem loco memorat, & inde concludit, ſe magis magiſque confirmari in hac ſententia, *quod nunquam ſuadenda ſit venae ſectio gravidis, niſi evidens adſit neceſſitas.* Simul ſtatuit, conſuetudinem venam ſecandi gravidis circa medium graviditatis tempus eſſe ridiculam, & pernicioſam.

*Situ corporis pro tempore mutato.* Ut minuatur preſſio tumentis uteri in venas Iliacas, & facilior reditus concilietur ſanguini in venis varicoſis retento. Hoc autem fit decubitu vario in lecto, lectica &c., uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Sic & difficili urinae excretioni ut ſuccurratur, ſuadet *Mauriceau* (*v*), ut gravida propriis manubus tumens abdomen elevet, dum urinam emittet, vel faſcia lata, ad hunc uſum adaptata, ſuſtineat ventris pondus, ne veſica comprimatur. Aliis profuit, ſi prono potius corpore veſicam evacuare tentarent: ſic enim efficitur, ut pondus viſcerum abdominalium minus premat uteri fundum. Octavo menſe gravem ventris molem faſciis diligenter ſuſtinere, jubet & *Moſchion* (*x*), qui hoc menſe imprimis gravidas ſe moleſtius habere monet. Si variis his ſitus mutationibus tentatis, non ſequatur urinae ſecretio, tunc cathetere in veſicam immiſſo educenda eſt. Cum autem in mulieribus urethra brevior ſit, & rectior, hinc & ſimi-

(*s*) Lib. I. Cap. XVII. & XVIII. pag. 144. & ſeq. (*t*) Lib. I. Cap. XXVII. pag. 198.
(*u*) Traité des acouch. liv. I. chap. XV. pag. 64. & ſeq.
(*v*) Liv. I chap. XV. pag. 139. (*x*) Spach. gynaec. pag. 3. n. 34.

Digitized by Google

ſimili cathetere ſolent uti Chirurgi, qualem *Mauriceau* (y) delineavit. Verum conſiderandum hic eſt, per ipſam uteri tumentis preſſionem mutari veſicae ſitum, ita ut ejus collum cum urethra angulum faciat; quod imprimis fit, quando in abdomine propendulo totus uteri fundus antrorſum ſupra oſſa pubis prominet, uti praecedenti paragrapho dictum fuit. In tali caſu dexterrimus apud Batavos olim artis obſtetriciae magiſter (z) prudenter incurvo catheterem opus eſſe monet, qualis in virili ſexu ſolet adhiberi, ſi nempe mutato ſitu corporis urina non prodeat. Tunc juſſit, ut genubus divaricatis incumberet gravida, capite dimiſſo, quantum fieri poteſt: biniſque digitis a retro vaginae immiſſis, conabatur uterum ab oſſibus pubis removere, & curvum catheterem urethrae immittebat hoc modo, ut curvaturae convexitas reſpiceret inteſtinum rectum, cavitas vero oſſa pubis: ſi ſentiret adhuc reſiſtentiam, pergebat digitis removere uterum ab oſſibus pubis, & tunc catheter penetrabat in cavum veſicae: ſimul ac vero incipiebat effluere urina, circumvertebat gravidae corpus, ut ſupina decumberet, ſed capite demiſſiori. Ultimis enim graviditatis menſibus priorem illum moleſtum ſitum diu ferre nequeunt abſque animi deliquio. Simul tunc curabat, propendulum abdomen parum elevari, donec omnis urina effueret. Relinquebat autem catheterem in veſica per biduum, ut veſica ultra modum diſtenta ſenſim contrahi, & vires ſuas recuperare poſſet. Hoc enim niſi fiat, ſequenti die ſaepe deberet repeti eadem haec operatio, quod nimis moleſtum foret. Omnium maximas moleſtias ſe expertum, fatetur (a), dum partus tempore ſic ab infantis capite premebatur collum veſicae, ut nec gutta urinae exiret, nec catheter ullo modo introduci poſſet. Tunc nihil ſupereſt, niſi ut tam cito, quam fieri poterit, rumpantur aquae; ſic enim detumeſcit uteri moles, & veſica ſe exonerat. Mirum ſatis caſum ibi recenſet, ubi ruptis membranis octo librae aquae effluxerunt, & mox ſequebatur urinae copioſae effluxus.

Quomodo alvo nimis ſtrictae ſuccurrendum ſit, & varices faſciis firmandi, dictum fuit praecedenti paragrapho.

Haemorrhoides autem molliſſimis foveri debent remediis, ſi doleant. Pelvim, cui inſident alvum exoneraturae, replere ſolent calido emollienti decocto, addito lacte: molliſſimis inunguntur linimentis, qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Cum autem in partu caput infantis premat, & complanet inteſtinum rectum, ad crepaturam uſque quandoque tument haemorrhoides, & partus dolores plurimum augendo faciunt, ut puerpera ultimos nixus prae doloris metu ſupprimat; ſicque foetus excluſio retardetur.

Si ergo circa finem graviditatis multum tumeant, per ſanguiſugas applicatas evacuari poſſunt. Cum autem ſaepe contingat, ut ſanguis in his tumoribus diu retentus grumeſcat, tunc potius lanceola ſunt aperiendae. Cum autem poſt partum ſponte ſoleant detumeſcere haemorrhoides, apertura non ten-

(y) Livr. 2. Cap. XXXIII. pag. 365. (z) Denys over het Ampt der Vroedmeesters &c. Cap. IV. pag. 128. & ſeq. (a) Ibid. pag. 138.

tentatur, niſi juſtus metus ſit, partum tumentibus haemorroidibus retardari poſſe.

§. 1303. INter periculoſiſſimos vero gravidarum morbos habetur fluor uterini ſanguinis.

Semper ſuſpectus in gravidis eſt fluxus ſanguinis de utero, licet non ſemper aequale periculum habeat, uti poſtea dicetur. Si autem ſubito, & undatim effluat, merito pro periculoſiſſimo gravidarum morbo habetur, nec minus diſcrimen foetui in utero contento adfert. Antea dictum fuit, uterum gravidum diſtendi ſenſim magis magiſque, ut cavo ſuo continere poſſit foetum cum ſecundinis, & aquis, quibus foetus innatat: nec tamen uteri diſtenti craſſities minuitur, ſed vaſa ejus ſucceſſive plus diſtenta ſanguine implentur; unde magna copia ſanguinis in ſubſtantia uteri continetur. Sic autem connectitur ovum humanum uteri cavo, ut naturaliter nec gutta ſanguinis exeat de utero. Verum ſimul, ac ille nexus ſolvitur a quacunque cauſa, & imprimis, ſi placenta ſeparari incipit, ex vaſis dilatatis ſanguis exit, & quidem ſubito ſaepe, ac ingenti copia; unde metuenda ſunt animi deliquium, convulſiones ab inanitione vaſorum, & mors. Simul tunc & foetui certa pernicies imminet, cum nec a matre humores ſuſcipere poſſit per venas umbilicales, nec tradere poſſit illi per arteriam umbilicalem ſuum ſanguinem, perficiendum in corpore materno.

Erectus inceſſus foeminae humanae, & conſuetudo menſtrua ſanguinis ex vaſis uterinis exeuntis videntur eſſe cauſae, quare abortus in his frequentiores ſint, quam in brutis (*b*); uti etiam, cum vaſa uteri, & placentae ſanguine copioſo diſtendantur. Placenta autem citius nectitur utero, fortius adhaeret, & mole major eſt, quam in brutis; caeteroquin adhuc frequentiores forent abortus.

Patet ſimul, haemorrhagiam uterinam tunc imprimis eſſe periculoſiſſimam, quando omnia vaſa uteri ſunt maxime diſtenta, id eſt, ultimo graviditatis tempore. Unde pro axiomate practico ponitur ſequens regula: *Quo partui propior eſt mulier, eo periculoſior eſt haemorrhagia uterina* (*c*). Hinc plurimae ſervantur ex illis, quibus ſecundo, tertio, vel quarto menſe contingit haemorrhagia uterina. Verum his menſibus praecipue obſervantur abortus, rarius ſequentibus: celebris, & in arte obſtetricia adeo verſatus, *Puzos* (*d*) teſtatur, multiplici experientia ſibi conſtitiſſe, raro ex uteri haemorrhagia periiſſe gravidas, ſi quartum, vel quintum graviditatis menſem non ſuperaverint, niſi alius morbus periculoſus ſimul adſit, vel neceſſarium artis auxilium defuerit. Longe pejorem metuebat eventum, ſi ſeptimo, octavo, vel nono menſe idem contingeret; licet enim plerumque minus valida foret haemorrha-

(*b*) Medic. Eſſais Tom. 2. N. XI. pag. 233. 234.
(*c*) Mauriceau traité des malad. des femm. groſſ. livr. I. chap. 21. Tom. I. pag. 159. & 535.
(*d*) Academ. de chirurg. Tom. I. pag. 361.

Digitized by Google

rhagia ante partum, quam in aliis abortibus, tamen plurimae ex his non diu post partum moriebantur.

Non tamen credendum eſt, uteri haemorrhagias primis menſibus carere omni periculo. Quandoque enim poſt paucos dies redeunt, ſi vel ſecundinae vel grumus ſanguinis, excuſſo foetu, in utero manſerit. Talis caſus *legitur* (*e*) de muliere, quae tertio menſe abortiverat, remanente placenta *in* utero; nullum primo ſequebatur malum ſymptoma; octo diebus elapſis, tam valida ſequebatur haemorrhagia, ut de vita metuerent, qui aſſiſtebant. Placentae portio ex uteri orificio eminebat: qua apprehenſa, prudenti manu & aegrae reviviſcentis nixibus, integra ſequebatur placenta: ſtatim ceſſ*at haemorrhagia*; & aegra ſatis cito ex tanto periculo convaluit.

*Abortuum* placentae difficilius educuntur, quam in foetu maturo, quia tener funiculus umbilicalis etiam a levi tractione rumpitur, & placenta major in minoribus foetibus largiori ſuperficie utero adhaeret (*f*).

Bis vidi, a grumo concreti ſanguinis poſt trimeſtrem abortum in utero retento febrim acutam continuam putridam ſecutam fuiſſe: una ex his decima quarta morbi die, altera die decima ſeptima, periit.

Ex abortu mulier prima die corripiebatur febre ardente, cum perpetuis alvi dejectionibus, & aliis malis ſymptomatibus, periit ſeptima die (*g*). In hac aegra graviditatis tempus non expreſſit *Hippocrates*; ſed in altera (*h*) notat, quod ad quintum menſem ex abortu febris prehenderit, cum peſſimis pariter ſymptomatibus, inter quae & perpetuum alvi fluxum, & urinas paucas, tenues, ſubnigras recenſet. Et haec periit ſeptimo die phrenitica.

Notum autem eſt poſt haemorrhagiam uterinam abortum frequenter ſequi. Quam funeſtus autem metuendus ſit exitus, dum ſceleſtae mulieres abortivis remediis ſumtis foetum perdere conantur, alio in loco (*i*) legitur: *Cuidam, quae circa vigeſimum aetatis annum pharmacum, abortum promovens, potavit, dolor accidit, bilioſorum multorum, pallidorum, & porraceorum vomitus. Quum bibiſſet, eam convulſio invadebat, & linguam mandebat. Quarto die ad eam acceſſi, ipſi lingua erat magna, nigra, oculorum alba rubeſcebant; inſomnis erat. Quarto die ſub noctem mortua eſt.* Eandem morbi hiſtoriam videtur poſtea adhuc repetiiſſe *Hippocrates* (*k*); ſed addidit, quod ultroneo medicamentum abortivum ſumſerit trigeſimo poſt impraegnationem die; ſimul legitur, quod *nigra* vomuerit. Reliqua omnia conveniunt cum priori.

Acriter invehitur *Magiſter amorum* (*l*), in hoc ſcelus ... *ſine*

(*e*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 360. (*f*) Medic. Eſſais Tom. 2. N. XI. pag. 239. (*g*) Hippocr. Epidem. 3. aegrot. X. Charter. Tom. IX. pag. 248. (*h*) Ibid. aegrot. XI. pag. 250. (*i*) Epidem. V. textu XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 345. (*k*) Epidemic. VII. aegrot. 82. Charter. Tom. IX. pag. 583. (*l*) Ovid. amor. Lib. 2. Eleg. XIV. pag. 329. 330.

*— — — — Sine creſcere nata.*
*Eſt pretium parvae non leve vita morae.*
*Veſtra quid effoditis ſubjectis viſcera telis;*
*Et nondum natis dira venena datis? &c.*
*Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:*
*Perdere nec foetus auſa leaena ſuos.*
*At tenerae faciunt, ſed non impune, puellae.*
*Saepe, ſuos utero quae necat, ipſa perit.*
*Ipſa perit, ferturque toro reſoluta capillos:*
*Et clamant,* MERITO, *qui modo cumque vident.*

Propriae vitae periculum ſaltem horreant illae, quas homicidii crimen non terret; optime enim *Tertullianus* dixit (*m*): *Etiam conceptum in utero, dum adhuc ſanguis in hominem delabitur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert, natam quis eripiat animam, aut naſcentem diſturbet. Homo eſt & qui futurus eſt.*

Ex his etiam patet ratio, quare *Hippocrates* (*n*) monuerit ſequentia. *Quae abortiunt, magis periclitantur. Abortiones enim graviores ſunt, quam partus. Non enim citra violentiam embryo corrumpitur ſive medicamento, ſive potu, vel cibo, vel ſubdititiis, vel re alia quapiam. Violentia autem malum eſt. Hoc enim caſu periculum eſt, uteros ulcerari, aut inflammari. Hoc autem eſt periculoſum.*

Obſervavit *Mauriceau* (*o*), tunc imprimis periclitari gravidas, ſi decumbentes febre continua, quae ut plurimum de remittentium genere eſſe ſolet, abortum patiantur; omnium maxime, ſi pectus ſimul afficiatur. Plures vidit, & doluit ſic periiſſe, non ita diu poſt abortum. Credidit optimus Vir, huc ſpectare *Hippocratis* (*p*) praeſagium: *Si mulier utero gerens morbum non cognatum* (*congenerem*) *habeat, in puerperii purgatione perit.* Forte adhuc magis quadrat alter locus (*q*), ubi ſequentia leguntur: *Quae uteros gerentes a febribus corripiuntur, & vehementer citra manifeſtam cauſam extenuantur, pariunt difficulter, & periculoſe, aut abortientes periclitantur.* Merito ergo periculum praeſagitur; nec tamen certa pernicies ſemper imminet. Gravidas acutis morbis decumbentes plures curavi, & ab aliis curatas novi; imo memini, me tractaſſe puellam quindecim annorum, ex furtivo concubitu jam in quartum menſem gravidam, quae medio variolarum, ſatis numeroſarum, decurſu abortum paſſa fuit, & tamen feliciter evaſit.

Nec tantum ille metus, ne gravida per uteri haemorrhagiam pereat, ſanguine exhauſta; ſed & ſi emerſerit, poterit facile in morbos chronicos diffici-

(*m*) Mauriceau liv. I. chapit. XXIV. pag. 191. (*n*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. LXXI. Charter. Tom. VII. pag. 771. (*o*) Loco modo citato pag. 196. (*p*) De Nat. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 325. (*q*) Aphor. 55. ſect. V. Charter. Tom. IX. pag. 228.

Digitized by Google

ficil[illegible]s ex copioſa ſanguinis, & ſubita jactura incidere in Cachexiam (§. 1168.), Hy[illegible]ropem, (1229.), aliave plura. Vidi mulierem, quae poſt validiſſimam ute[illegible]i haemorrhagiam frequentia, & diuturna animi deliquia patiebatur: cum ter[illegible]em praeter omnem fere ſpem evaſiſſet, & ſuo tempore peperiſſet infan[illegible], ſed debilem, & paucis diebus tantum ſuperſtitem, non potuit de le[illegible] ſurgere, quin ſtatim adeſſet valida cordis palpitatio cum ſumma anxie[illegible]e: miſera per duodecim annos lecto affixa manſit, caeterum ſatis ſana, m[illegible]odo quieſceret. Credibile admodum videtur, in longis illis, & frequen-ti[illegible]us animi deliquiis ſtagnantem circa cor, & majora vaſa ſanguinem in [illegible]lypum concreviſſe, qui accelerato per motum corporis venoſo ſanguini [illegible]ſtaculum faceret ſtatim.

Accedit etiam, quod poſt abortum, ſi ſecundinae manſerint, aut ſanguis [c]oncretus retineatur, plurima, & moleſta mala ſequi poſſint. *Hippocrates* (r) dixit: *Dolores ex Iliis ad inteſtinum tenue tranſeuntes, in morbis longis, ex abortu, neque valde purgata muliere, pernicioſi ſunt.* Videtur ibi uteri purgationem a retentis, & per lochia poſt abortum intellexiſſe.

Apparet, ex dictis ſatis probari, quod fluor uterini ſanguinis pro periculoſiſſimo gravidarum morbo merito habeatur.

§. 1304. **Q**Ui fere ex eo, quod placenta ab utero ſoluta, & arteriis plenis ſanguine diſtendente, uteroque diſtento, ſaepe pleno rivo arterioſus cruor emanet.

Naturaliter ovum humanum adhaeret tota ſua ſuperficie uteri cavo, ſicque impedit, ne quid ex vaſis uterinis exire poſſit, & partus tempore, dum foetus exit, vix quid ſanguinis, vel parum tantum prodit, licet chorii nexus cum utero hinc inde forte ſolvatur, dum foetus excluditur. Verum ſimul ac nexus placentae cum utero ſolvitur, ſanguis magna copia exit, & non prius. Antea jam ſaepius dictum fuit, graviditatis tempore uteri vaſa augeri continuo, hinc admodum ampla eſſe, dum partus inſtat; adeoque, dum placenta ſeparatur ab utero, patula amplorum vaſorum orificia ſanguinem contentum liberrime effundere poterunt. Cum ergo in gravidis pleno rivo exit ſanguis, merito creditur, placentam ab utero ſeparatam eſſe vel in totum, vel pro parte ſaltem. Periculoſior autem longe talis haemorrhagia eſt, quia in gravidis uterus plenus manet, cum poſt partum, educta placenta, uterus vacuus ſe contrahat, ſicque vaſorum capacitatem minuat, adeoque & haemorrhagiam. Verum, cum & abſque ſeparatione placentae ſanguis de gravidarum vulva exire poſſit, hinc prudenter in textu dicitur, quod fluor uterini ſanguinis in gravidis *fere* pendeat a placenta ab utero ſoluta: poſſunt enim eſſe & aliae cauſae, licet longe rarius occurrant. Sic notat *Mauriceau* (s); ſi uterus gravidus a vi externa findatur, ingens uteri haemorrhagia ſequetur, licet placentae cum utero nexus



(r) Coac. Praenot. N. 515. Charter. Tom. VIII. pag. 882.
(s) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 169.

nexus manſerit integer. Tale malum ſuſpicari licet ex cognitione violentae cauſae praegreſſae; ſed certo non poteſt ſciri, niſi poſt mortem in cadavere. Nullam autem tunc ſpem ſupereſſe credidit, licet vel ſponte, vel per artem, partus ſtatim ſequeretur, quia uterus adeo inſigniter laeſus non tam facile ſe contrahere poſſet; & ſemper tunc metuenda eſt uteri inflammatio, tam gravem offenſam ſecutura, quae toties lethalis obſervatur.

Rarius longe eſt, & quod ſemel tantum vidit *La Motte* (*t*), quando haemorrhagia uterina fit a ruptura vaſorum, quae in chorda umbilicali continentur. Adſiſtebat parturienti, in qua partum naturalem exſpectabat. Aquae formabantur; at dum jamjam rumpendae erant, vidit manum ſuam pauco ſanguine tingi, & ut ſolet ſaepe, fieri inde concludebat partum brevi ſecuturum. Paullo poſt rumpebantur aquae, & caput infantis ſe offerebat, ſed ſimul copia ſanguinis prodibat, quae augebatur ad ſingulos parturientis dolores. Non dubitabat hanc haemorrhagiam fieri ob placentae ab utero ſolutionem, nec poterat vertere infantem, ut partum acceleraret, extrahendo per pedes, quia caput in pelvi haerebat jam, & nixus parturientis validi nimis erant, ac continui. Animoſa tamen puerpera non ignara imminentis periculi, validis nixibus partum ſic promovit, ut brevi in lucem prodiret puella, debilis admodum, cujus collo funis umbilicalis tribus vicibus circumvolutus fecerat partum tardiorem, & difficilem. Feliciter evaſit puerpera, & poſtea adhuc ſepties peperit abſque eo, quod aliquid infortunati contingeret.

Simul ac infans prodierat, ceſſabat omnis haemorrhagia, & examinando funem umbilicalem, apparuit, quod unus ex nodis varicoſis, qui in vena umbilicali toties obſervantur, excoratione quaſi apertus, ſanguinem profuderat; quod facile ab attritu circumvolutionum chordae umbilicalis circa collum ad ſe mutuo contingere potuit. Patet ſimul, veram hujus haemorrhagiae cauſam non potuiſſe cognoſci ante partum abſolutum, & ruptis jam membranis vix ſuſpicari illud potuit optimus ille Chirurgus, cum nunquam tale quid vidiſſet, & frequentiſſima haemorrhagiae uterinae cauſa ſit ſolutio placentae ab utero; ad quam videtur ſpectare ſequens *Hippocratis* (*u*) prognoſis; *Si qui parturienti ante foetum multus ſanguinolentus citra dolorem fluxus prodeat, periculum eſt, ne foetus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur*. In caſu modo enarrato augebatur fluxus ſanguinis dolorum tempore; verum ubi placenta integre, vel pro parte ſeparata eſt, tunc potius augebitur haemorrhagia in dolorum intervallis. Dicit enim *Hippocrates* [illegible], dum partus dolores jam adſunt, & ante foetum, cujus excluſio jamjam exſpectatur, ac monet, citra dolorem hoc fieri. Dolorum enim tempore, dum partus inſtat, caput infantis replet uteri orificium dilatatum, remittentibus doloribus illud minus urget, & hinc ſanguini effluxuro liberior via conceditur. An inde diagnoſis haberi poſſet, dubium videtur. Si enim doloris tempore caput infantis nondum eo uſque deſcenderit,

(*t*) Traité des accouchemens liv. 3. Chap. VIII. obſervat. CCXI. pag. 296.
(*u*) De ſuperfoetatione cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 863.

Digitized by Google

teri orificium, poterit & dolorum tempore augeri uteri
uae ſeparatae placentae effectus eſt. In utroque caſu prae-
eo, ut per partum uterus cito evacuetur, ſeu contrahere
dicetur.

uti antea dictum fuit, ovum humanum tota ſui ſuperficie
poterit forte & ſanguis exire, ſi in alio quovis loco nexus
ro ſolvatur. In illo quidem loco, ubi placenta accreſcit,
guinea adſunt, ſed nec reliqua chorii pars vaſis caret. Dum
riae iliacae materiam ceraceam immiſit in uterum gravidum
*Noortwyk* (*w*), vidit illam in vaſa placentae, & chorii
raſſe. Dum integrum ovum humanum ab utero, cui nexum
manu ſeparare conabatur, vidit chorion per veram cellulo-
n utero nexum eſſe, qui nexus tamen leviſſima vi ſolveba-
*Eandem hanc celluloſam ſeparanti vaſa occurrebant numeroſa*
*itum, ex chorio in uterum porrecta, impleta. Accuratius exa-*
*xternam matricis ſuperficiem poros habere mediocres magnitudinis*
*anculum tamen ab invicem diſtantes (vaſorum orificia); quibus*
*dimenſionis canales extra chorion emergentes, per dictam celluloſ-*
*inoſculabantur, ſic, ut vas reſponderet vaſi, & communis mate-*
*us utrumque impleret. Vaſa haec alia majora, alia minora erant,*
*talia, ut tenuiorem, craſſioremve aciculam, quaedam etiam caput*
*imae facile admiſiſſent. Rurſus nonnulla recto tramite uterum*
*nulla poſtquam brevi prius ſpatio juxta uteri ſuperficiem reflexa*
*erantque ultima haec non rotunda, ſed compreſſa quaſi, & com-*
*nium etiam memoratorum vaſorum cum matrice unio leviſſima vi*
Malui ipſis uti Auctoris verbis, quibus haec obſervata deſcri-
n oculatum teſtem me fuiſſe gaudeo.
n ovum utero haeſiſſe vidit, ſed circa placentam nexus ille erat
validior, vaſa erant numeroſiora, *quibus extra placentam emer-*
*itque in uterinos poros inſertis, manifeſta oculis communicatio pate-*
*uteri, & placentae vaſa: & haec iterum variam diametrum mon-*
*n genere non multum ampliora, quam quae circa chorion deſcripta,*
*tenerrima* (*y*).
ſequi videretur, non eſſe metuendam profuſiorem haemorrhagiam,
enta ab utero ſolvitur, quam ſi alio in loco chorion ab utero ſe-
*Sed ad radicem placentae, ubi haec per orbem ſupra chorion termi-*
*lluloſa illa in ligamentoſas lacinias collecta nexum denuo parum fir-*
*xhibebat; hic vaſa copioſiſſima, capaciſſima, adeo inſignia, ut eorum*
*digitum pueri potuiſſent recipere; veri venoſi ſinus, molliſſimis, te-*
*ue tunicis conflati, breves, ex quibus mox rami intra placentam im-*
*itur, longe minores, magna parte admodum exiles: quod patuit, dum*
*tales, excuſſa quam continebant materie, introſpiceret poſtea. Rami hi*
*ex*



Uter. human. gravid. Anat. pag. 11; (x) Ibid. pag. 9.
id. pag. 10.

*ex fundo ſinuum, qua placentae innaſcebantur, procedebant ea utcunque ratione, uti vena cava, hepati innata, intra hujus ſubſtantiam ramos dimittit* (z). Inde patet ſimul, quare profuſa haemorrhagia ſequi poſſit, licet placenta pro maxima ſui parte adhuc utero adhaereat, ſi tantum limbus orbicularis incipiat ſeparari, ubi maxima illa vaſa ſunt, arachnoideae fere tenuitatis, & adeo mollia, ac tenera, ut vix tangi poſſint, quin diffluant; unde mirum non eſt, ſi in ſecundinis, quas obſtetricis manus eduxit, aut evanuerint collapſa, aut contrectando detrita fuerint (a).

Dubitari ergo nequit de immediata comunicatione vaſorum uterinorum cum ovi vaſis, cum ovum per totum ambitum utero adnexum ſit vaſorum ope, ita ut directum commercium arteriarum uterinarum notabilium cum ovi vaſis manifeſte demonſtretur. Per haec vaſa directe ſanguis matris ad chorion pervenit, & videtur ab hoc ſanguine ſeparari liquor amnii, qui foetum ambit undique. Obſervavit enim *Levret* (b), dum gravidae, lue venerea laboranti, frictiones mercuriales fuerant adhibitae, ita ut foetus ſimul ſanaretur a foedo hoc malo, tunc aquam amnii Mercurii contenti ſigna dare: plumbeum enim tunc colorem habet, & cupro rubro affricta illud dealbat, & quidem tanto plus, quanto major copia argenti vivi per frictiones corpori matris applicata fuerat.

Videtur etiam ex dictis intelligi, quare levis quantitas ſanguinis obſervetur partus tempore, dum aquae formatae, ut obſtetrices dicere ſolent, os uteri jam multum dilatarunt, & extra illud prominent. Solet autem hoc merito haberi pro partus brevi ſecuturi omine. Non poſſunt enim membranae prominere, quin plura vaſa, quae chorion utero nectebant, rumpantur, & aliquid ſanguinis effundant; quo lintea, & obſtetricis manus tinguntur. Nec magna tunc copia ſanguinis effundi poteſt, quia tenerrima haec vaſa rupta mox collabuntur, & aquae tumentes os uteri replent omnino; quibus ruptis, mox caput infantis ſequitur, & orificium obturat. Solet quidem hoc adſcribi violentae dilatationi oris uteri, per quam illud plus, minuſve dilaceraretur; verum talis dilaceratio, ut vaſa rumpantur, non ſemper fit, &, ſi contingat, tunc imprimis deberet fieri, dum caput infantis tranſit; & tamen conſtat, aliquid ſanguinolenti jam obſervari ſaepius, antequam aquae rumpantur, quae ſenſim magis tumentes, ſucceſſive molle, & facile cedens uteri os dilatant. Unde videtur prior cauſa magis probabilis eſſe.

Illa autem, quae de nexu ovi cum utero per vaſa fuerunt dicta, confirmantur & aliis magnorum virorum obſervatis. Sic *Celeberrimus Simſon* (c) teſtatur, ſe examinaſſe uterum mulieris, ſubito mortuae ſeptimo, graviditatis menſe. *Dum ſeparabat placentam, protrahebat ejus proceſſus, longitudine medii pollicis ad minimum; erant autem numero multi, ex tota placentae ſuperficie ſurgentes; quidam ex illis calamum anſerinum aequabant craſſitie; imo ex omni chorii ambitu ſurgebant filamenta fibroſa, capillaceae tenuitatis, quae pe-* ne-

(z) Uter. human. gravid. pag. 10. (a) Ibidem pag. 11. (b) L'art des accouchem. N. 265. 266. pag. 43. 44. (c) An Inquiry hovv far the vital and animal actions &c. In Praefat. pag 9.

-os *uterinos*. Dum autem extrahebat illos *placentae processus*, ... *ſtatimque contrahebantur, & referebant granulatam ſuperficiem* ... *ctus*. Vidit & *Celeberrimus Albinus* (d) in illa parte uteri ... lacenta adjuncta eſt, arterias tortuoſas, non ramoſas, & cre-... tae autem videbantur, quia placenta abſceſſerat ab utero. Po-... it in alio utero, cui placenta integre adhaerebat, tunc inve-... anguine plenas, & placentae ſe inſerentes: unde dubium non ... ad placentam pertinerent, ſanguinemque in eam impellerent. ... autem eſt, quod *data opera nihil mutaverat neque premendo, ne-* ... , *neque replendo, aliove modo*. Adeoque omnia in ſitu, & nexu ... pparebant. Merentur videri accuratiſſimae Tabulae uteri gravidi, ... nus ille Anatomicus edidit.

... ergo eſt, uteri cum ovo commercium per vaſa, & his ruptis ... ae de cauſa, ſequi poterit haemorrhagia uterina, quae longe pro-... it, ſi placentae ambitus ab uteri nexu ſolvatur; vaſa enim & ma-... numeroſa ex utero in placentam veniunt in hoc loco. Verum & ... teſt, ut vaſa rumpantur, quae ex utero in placentam derivantur, ... tamen ſanguinis utero exeat. Notavit hoc *Celeberrimus Albinus* (e), deſcripſit: *Parturienti illi, cujus uterum aliquot tabulis perſecutus ſum, ... ta abſceſſerat, multo ſanguine interjecto coagulato inter eam, & uterum. ... autem marginis circumferentia nihil quidquam abſceſſerat, eoque, ne ſan- ... profluerct, prohibebatur*. In tali caſu tamen metus eſt, ne ſanguis, in- ... placentam, & uterum ex vaſis ruptis effluens, copia auctus tandem & ... ret limbi orbicularis placentae nexum cum utero, & inde ſequatur pro- ... haemorrhagia, uti dictum fuit ad §. 1296. *Placenta enim utero non in- ... tatur per ultimas capillares vaſorum ſuorum extremitates* (f). Impedit hoc ... embrana vera, ſuperextenſa non tantum convexae ſuperficiei placentae, ... ae uterum tangit, ſed & ſulcos placentae ingrediens, ſimili fere modo, ... ti pia mater ſulcis cerebri ſe inſinuat. Nec haec membrana ſanguinis in ... uperficie convexa placentae collecti progenies eſſe poteſt: nam in placenta ... recentiſſima, adhuc a matre calente, & fumante, eandem invenit (g).

§. 1305. **C**Ognoſcitur ex orificio uteri laxato, ſanguinis fluxu magno, citato, admodum debilitante, vivo, vel grumoſo, dolente.

Cum adeo periculoſus ſit hic gravidarum morbus, operae pretium erit noviſſe ſigna, non tantum, quando jam adeſt haemorrhagia, verum etiam, dum futura metuitur.

Notandum tamen eſt, non omnem uteri haemorrhagiam aeque periculo-ſam eſſe, & quandoque de vulva ſanguinem exire, qui non ex utero venit. Obſer-



(d) Academ. annot. Lib. I. Cap. IX. pag. 34. & ſeq. (e) Ibid. pag. 36.
(f) Noortwyk de utero gravido pag. 14. (g) Ibid. pag. 21.

Obſervaverunt omnes, qui de morbis gravidarum ſcripſerunt, quibuſdam mulieribus familiare eſſe, ut ſanguinis aliqua copia prodeat primis graviditatis menſibus, & quidem ſimili periodo, qua menſtrua iiſdem, non gravidis, prodire ſolebant. Aliquibus ad quartum graviditatis menſem uſque hoc contingit. *Mauriceau* (*h*) noverat mulierem, cui ad ſextum menſem uſque, dum gravida erat, fluor menſtruus ſolita periodo redibat; ſed minori tamen copia, & debito tempore ſanos pariebat infantes; quorum quinque ſuperſtites erant. Nec metuebat quid mali, ſi paucus flueret ſanguis, abſque dolore, & certa periodo, ac ſimul os uteri foret clauſum: tunc enim noſcitur, non fluere ſanguinem ex uteri cavo, ſed ex vaſis vaginae, vel externae ſuperficiei colli uteri. De hac re dictum fuit capitulo praecedenti, ubi de fluore menſtruo agebatur. Optime hoc monuit *Celeberrimus Hoffmannus* (*i*): *Saepiſſime fit, ut, quae ſanguine abundant foeminae, ſecundo, & tertio graviditatis menſe ſanguineum experiantur fluxum, citra dolores, & ſpaſmos in regione lumbari, & abdomine, citra debilitatem, & praecedentem horrorem, aut rigorem partium extremarum. Hoc autem in caſu ſanguis non ex uteri cavitate, ſed potius ex vaſculis vaginae uterinae cum euphoria profluit.*

Quamvis autem certis obſervatis, levem talem haemorrhagiam contigiſſe abſque noxa, conſtet, & admodum veroſimile videatur, tunc tantum evacuari illud, quod, repletis ſufficienter uteri increſcentis vaſis, & foetu nutrito, ſuperabundat; tamen tutius credidit *Mauriceau* (*k*), plethoram ſolvere in gravidis per ſanguinis miſſionem, quam totam hanc rem naturae committere. Conſtat, *Hippocratem* (*l*) pronunciaſſe ſequentia: *Mulieri foetum bimeſtrem, aut trimeſtrem utero gerenti, ſi menſes quamprimum ſingulis menſibus prodeant, eam tum tenuem, tum debilem reddi neceſſe eſſe. Interdum etiam his diebus, quam diu menſes prodierint, febris corripit. Quumque fluunt, & ubi effluxerint, palleſcit, quantumvis parce fluant.* Apparet hoc ex textu evidenter, quod non agatur hic de gravida plethorica, ſed quae palleſcebat, ſi vel parcam jacturam ſanguinis pateretur; & certe in tali caſu hoc noceret: quia ſic non tollitur ſuperfluum, ſed diminuitur neceſſarium; adeoque & matri, & foetui damnoſa eſt talis haemorrhagia. Praeterea manifeſte patet ex illis, quae ſequuntur, quod loquatur de ſanguine, qui ex ipſo utero venit. *His uteri plus aequo dehiſcunt, & incrementum foetus dimittunt.* Et paullo poſt: *Si autem uteri plus aequo dehiſcant, ſanguinem ſingulis menſibus, ſicut prodire conſuevit, effluere ſinunt, & quod in uteris continetur, tenue, & debile fit.* Et hoc ſenſu videtur intelligendus eſſe *Hippocratis* aphoriſmus, (*m*); *Si mulieri utero gerenti purgationes prodeant, impoſſibile, foetum ſanum eſſe.* Pulcre autem notat *Galenus* (*n*) in commentario ad hunc textum, cum *purgationes* plurali numero enuncientur, & verbum *prodeunt* adjungatur, non agi hic de pauco ſanguine excreto, neque ſemel, ſed ſaepe, &

(*h*) Traité des malad. de. femm. groſſ. livr. I. chap. XX. pag. 155. (*i*) Medic. ration. & ſyſtem. Tom. IV. part. 3. Cap. 9. pag. 623. (*k*) In loco modo citato pag. 157. (*l*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 744. (*m*) 60. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 232. (*n*) Ibidem.

Digitized by Google

ımpente. *Qui namque ſemel, aut bis paucus excernitur* (*ſan-*
*:is citra ullam foetus laeſionem conſpicitur*. Deinde addit ſequen-
*tio, quae gravidis accidit, ex cervicis uteri venis fieri videtur.*
*in ipſo cavo uteri ſuſpenditur chorion, quare nihil per illa in*
*um excerni poteſt*. Simul inde patet, nunquam melius intelligi
*ratis* Aphoriſmos, quam dum aliis locis parallelis ejuſdem Au-
antur.

; ergo periculoſae Haemorrhagiae deſumitur ex copia magna,
umborum, & abdominis, (qui tamen & in menſtruantibus mu-
epe adſunt) & quandoque parca copia ſanguinis prodit in initio;
x ſequetur ingens uteri haemorrhagia; dum magis magiſque placen-
ro ſecedit, vel & plura vaſa, chorion utero nectentia, ſolvuntur.
ım autem ſignum eſt, ſi uteri orificium laxatum fuerit, & dehiſ-
od naturaliter in gravidis ſic connivet, ut fere clauſum ſit, dum
hiatum opplet mucoſa gelatinoſa materies. Nullum dubium ſuper-
:erit, ſi pleno rivo ſanguis exeat, vel & grumi concreti cruoris,
m dolore ventris, & lumborum, ac ſequente magna debilitate: gru-
em illi ſanguinis concreſcunt vel in ipſo utero, dum ſanguis ruptis
ffuſus ſtagnat per aliquod tempus, ante quam cohaerens cum utero
n ſeparetur ad orificium uteri, uſque, ſicque ſanguis libere exire
, adhuc fluidus: vel etiam grumi illi in vagina ex coagulato ſanguine
, dum compreſſis ad ſe mutuo femoribus ſanguinis effluxum minuere
gunt: concretus talis ſanguis tunc a mulierculis adſtantibus pro *mola*,
*falſo conceptu* toties haberi ſolet, cum magnam ſatis molem in vagina
uirere poſſint, non vero in uteri cavo, quod a foetu, & ſecundinis
pletum eſt.

Verum, dum jam profuſa talis uteri haemorragia adeſt, fero cognoſcitur,
: plerumque abortus ſequitur; unde magnae utilitatis erit, noſcere & illa
gna, quae nondum praeſentem, ſed futuram uteri haemorrhagiam prae-
agiunt, ut nempe idonea medela praecaveri poſſit.

Sponte patet, tunc metuendum eſſe hoc malum, ſi cauſae praeceſſerint,
a quibus illud produci ſaepius obſervatum fuit; de quibus dicetur ſequenti
paragrapho.

De commercio illo, quod mammas inter, & uterum intercedit, jam ſae-
pius dictum fuit; dum uteri vaſa implentur magis circa primam menſtruo-
rum eruptionem, turgent mammae; in gravidis, intumeſcente utero, &
mammae tument. Ideo *Hippocrates* (o) dixit: *Mulieri utero gerenti ſi mam-*
*mae derepente extenuentur, ipſa abortit*. Metus enim eſt, ne tunc uteri vaſa,
ſoluta a nexu cum placenta, & chorio, ſimili modo collabantur, quod
abſque illorum inanitione vix fieri poterit; adeoque abortus timendus eſt,
& cum illo uteri haemorrhagia. Experientia ſaepius confirmavit *Hippocra-*
*tis* hanc Prognoſin. In ſequenti aphoriſmo idem teſtatur, ſi gemellos in utero
gerat



(o) Aphor. XXXVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 217.

Digitized by Google

gerat mulier, & una ex mammis gracilis evadat, tunc unum ex gemellis abortiens perdit. Cum autem, uti antea dictum fuit, veteres Medici crediderint, uterum humanum binas habere cavitates, quarum dextra mares, ſiniſtra foeminas contineret, hinc & ſexum futuri, abortus determinari poſſe, credidit *Hippocrates*, prout vel dextra, vel ſiniſtra mamma extenuaretur. Sed & alio in loco de ſtatu foetus in utero ex mammis praeſagium ſumſit (*p*); *Mulieri utero gerenti ſi lac copioſum e mammis effluat, foetum imbecillem ſignificat. Quod ſi ſolidae mammae fuerint, ſaniorem foetum ſignificat.*

Quamvis autem *ſubitam* mammarum extenuationem pro abſoluto ſigno futuri abortus habuerit *Hippocrates*, tamen non omnem ſpem ſervandi foetus abjeciſſe videtur, dum mammae extenuantur. Dicit enim (*q*): *Quae foetus corrupturae ſunt, iis mammae extenuantur. Quod ſi iterum durae evaſerint, dolor erit aut in mammis, aut in coxis, aut in oculis, aut in genubus, neque (foetum) corrumpunt.*

Videtur ergo, niſi ſubito concidant mammae, adhuc medelae locus eſſe, licet extenuentur.

Ventris, & lumborum dolorem pariter pro ſigno abortus futuri *Hippocrates* (*r*) habuit: *Si mulier utero gerens ventrem, & lumbos doleat, metuendum eſt, ne abortione foetum excludat, ruptis membranis cum continentibus.* Semper in gravidis lumborum dolores, niſi partus inſtet, ſuſpecti ſunt, ſi diutius durent; praecipue, ſi per intervalla redeant, & verſus abdominis inferiora terminentur; tunc enim ſunt veri parturientium dolores, per quos immaturus foetus excluditur, & ſaepe abortum periculoſa uteri haemorragia praecedit.

Dein & hoc praecipue notandum eſt, quod facile redeat uteri haemorrhagia, licet omnino ceſſaſſe videatur: nam, uti optime notavit verſatiſſimus in arte obſtetricia *Puzos* (*s*), non videtur illa pars placentae, quae ſeparata haemorrhagiam uteri fecerat, facile agglutinari utero, ut firmiter haereat denuo, ſed haemorrhagia potius ſiſtitur, dum ſanguis concretus in vaſis hiulcis, ſic ſe accommodat illorum diametro, ut ſanguini effluxuro obicem ponat: grumi illi ſi poſtea exciderint, redit haemorrhagia uteri, & plerumque profuſior, ac copioſior. Unde patet, quare tanta cautela opus ſit, & tam diuturna in gravidis mulieribus, quae hoc infortunium paſſae fuerunt.

§. 1306. Cauſa hujus affectus animi vehementes, motus corporis nimii, hyſterica, & emmenagoga male applicata, percuſſio inferioris partis abdominis.

Cauſae illae, a quibus uteri haemorrhagia fieri obſervatur, variae ſunt; quaedam enim tales ſunt, ut etiam in ſanis, & robuſtis mulieribus illam producere poſſint, qualis eſt v. g. valida abdominis percuſſio, & vehementiſſi-

(*p*) Ibid. aphor. LII. Charter. ibid. pag. 225. (*q*) Ibid. aphor. LIII. pag. 226.
(*r*) De mulier morb. lib. I. Cap. XXV. Charter. Tom. VII. pag. 745.
(*s*) Academ. de chirurg. Tom. 1. pag. 362. 363.

Digitized by Google

ʒtus: aliae, minus noxiae, tamen in quibuſdam gravidis pe- utpote magis diſpoſitis ad uteri haemorrhagiam, & abor- & peculiaris ipſius uteri diſpoſitio inter cauſas merito nume- a & ipſe foetus in cauſa eſſe poteſt. Quae omnia ſingulatim erentur, ut pateat melius, quid ars hic poſſit; & quaenam :niat. Cauſae autem, quae hoc numero recenſentur, etiam in terum optime ſe habentibus, noxiae ſemper ſunt, & pericu- onge magis, ſi ad hunc morbum diſpoſitae fuerint, in quibus bus cauſis idem metuendum eſt malum.

*animi vehementes*. Quam mirae, & quam ſubitae fiant mutatio- pore humano per validos animi affectus, antea jam ſaepius di- (vide §. 104. 611. 629. 1062. 1093. 1181. 1200.): hinc illa am. Sufficit hic notaſſe, quod omnia vaſa corporis in ſubito metu tur; per iracundiam omnes humores rarefiant, & plena vaſa tur- er ſummam moeſtitiam ſupremus belli dux concidit mortuus, dum nte mille inter mortis pericula intrepidus verſabatur: Spartana ma- r ipſos amplexus reducis filii, quem in acie caeſum putabat, mor- ruit prae nimio, & ſubito gaudio. Si jam conſideretur, tam ſubi- tus, validas adeo concuſſiones &c., applicari teneris illis vaſis, quae n, & placentam nectunt utero, nemini mirum videri poterit, cur haemorrhagia uterina in gravidis poſt validos animi affectus ſequatur. ina triginta annorum robuſta, & procerae ſtaturae verſabatur fere die in foro, ubi & rixis quotidianis, & iracundiae indulgere ſolita ſatis. Cum jam termino graviditatis proxima eſſet, ſubita excandeſcit dum vicina mulier puerum ejus quinquennem percuteret. Mox, aliquid liti ſentiens in corpore, praedixit, ſe inde morituram. Poſt aliquot dies ito profuſa uteri haemorrhagia ſequitur; unde convulſa periit, antequam id tentari poſſet, ut ſervaretur. In cadavere inveniebantur bini foetus aſculi ſanguine nigro coagulato tecti undique, quo & uterus plenus erat, b rupturam placentae, & vaſorum ejus (r).

Plures alios caſus egregius auctor recenſet, qui docent, quantum validi animi affectus nocere poſſint gravidis. Multos & ipſe vidi, nec credo, ullum Medicum eſſe, quin ſimilia obſervaverit. Hunc autem caſum ideo ſelegi, quia in ſana, robuſta muliere rixis quotidianis, & habituali iracundiae aſſueta, tantum mali brevis ille furor producere potuit. Idem a metu, gaudio inopinato &c., metuendum eſt; & plura exempla in Hiſtoria Medica habentur. Hinc diſcere poſſunt gravidae, quantum cavere debeant ab animi affectibus; uti & adſtantes, quantam curam adhiberi oporteat, ne imprudentia ſua praegnantes irritent, inopinato nuncio, bono, vel malo, illas percellant. Novi gravidam, quae placidiſſime dormiverat, dum in vicinia periculoſum erat incendium: ſollicita mater, mane accurrens, gratulabatur filiae, quod blandus ſomnus omnem timorem arcuiſſet. Mox incipit tremere miſera toto corpore, & angi, ſimulque totus lectus jam inundabatur ſanguine,

(r) Peu pratique des accouchemens liv, 1. Chap. VIII, pag. 70.

guine, ſequente animi deliquio, & convulſionibus: tamen a periculoſa hac uteri haemorrhagia convaluit: ſed foetum quadrimeſtrem abortiens perdidit.

*Motus corporis nimii*. Frequens ſatis uteri haemorrhagiae, & abortus cauſa, quae tamen caveri poſſet a gravidis, modo vellent. Moderatus corporis motus prodeſt graviditatis tempore, praecipue ambulatio; imo videmus, ruſticas mulieres facile ferre ſolitos labores, dum gravidae ſunt, modo non nimis fatigentur, nec valido corporis nixu illos perficiant.

Notum eſt, per motum muſcularem accelerari motum ſanguinis venoſi verſus cor, adeoque & augeri velocitatem circulationis per vaſa corporis (vide §. 99.) Verum §. 100. inter effectus velocioris circulationis numerantur & ſequentia. Major nempe vis pulſi ſanguinis in vaſa excipientia, vaſorum, ſanguiniſque attritus validus ad ſe mutuo, calor major, acrior indoles humorum. Si jam hi effectus conferantur cum tenera ſtructura vaſorum, quae chorion, & placentam utero nectunt, ſponte patebit, a nimio corporis motu metuendam eſſe horum vaſorum rupturam, quam ſequetur uteri haemorrhagia.

Patet hinc, quanto ſe exponant periculo gravidae, dum choreis ducendis indulgent, itinera ſuſcipiunt, nixum validum edunt, pondera elevant &c. ſuccuſſus ſolus carpenti, praeſertim ſi celeriter vehantur in viis aſperis, toties haemorrhagiam uteri fecit, & abortum: illudque diſcrimen tanto majus eſt, quanto viciniores ſunt partui. Unde patet, quam periculoſum conſilium ſit ſuadere gravidis, ut rheda vehantur ultimo graviditatis menſe, hac ſpe nempe, ut foetus deſcendat citius per hos concuſſus, & partus reddatur felicior. Vidi aliquas, quae ridebant prudens conſilium, dum poſt validos motus nihil mali illis contigiſſet ſtatim; ſed quaedam ex his poſt aliquot horas, aliae poſt unum, alterumve diem, periculoſam expertae fuerunt uteri haemorrhagiam.

Doluit *Mauriceau* (u), hoc contigiſſe propriae ſorori, quae ultimo graviditatis menſe, in genua prolapſa, tumente abdomine humo impegerat, & cum non multum incommodi per unum, alterumve diem perciperet, neglexit quietem corporis adeo neceſſariam; at tertio die ſubito ſenſit validos abdominis dolores, mox ſequente valida uteri haemorrhagia, qua periit. Aliquibus enim vaſis ruptis, quae chorion utero nectunt, ſanguis effunditur ſenſim, qui collectus magis magiſque chorion ab utero ſeparat; ſic pluribus vaſis ruptis tandem undatim ſanguis utero exit.

Notum nimis eſt, ſceleſtas mulieres, ut foetum perdant, validos adhibere concuſſus corporis. Cantatrici, quae conceperat, juſſit *Hippocrates* (vv) *ut in terram deſiliret; quum jam ſepties exiliiſſet, genitura in terram defluxit; & fiebat ſonitus*. Deinde deſcripſit ovum humanum, in cujus membrana contentus humor pellucebat. *In membrana autem fibrae albae, & tenues ineſſe videbantur, cum ichore craſſo, & rubro obvolutae*, & circa membranam *exterius fugil-*

(u) Traité des malad. de femm. groſſ. liv. I. chap. 21. pag. 162.
(vv) De Natura Pueri Cap. 2. Charter. Tom. V. pag. 312.

iones. In minoribus abortibus, una cum membranis integris excunti-
horion totum filamentis hirtum apparet, quae placentae rudimentum
ſed cruenta illa, ſugillatorum inſtar, veſtigia, & ichor craſſus, ac
qui involvebat fibras illas albas, & tenues, docere videntur, ovum
exum fuiſſe utero. An autem tantum ſex dierum conceptus fuerit,
m videtur, cum illo graviditatis tempore ovum forte nondum utero
a ſit, neque vaſa uteri adeo dilatata, ut ſanguinem dimittant: Nar-
utem *Hippocrates* (*x*), hanc cantatricem cum viris verſatam fuiſſe, &
riſſe ab aliis mulierculis, ſi quando mulier conceptura ſit, genituram
manere, neque foras egredi. Hinc facile potuit contigiſſe, quod
us jam gravida fuerit, praecipue cum genitura illa, poſt ſeptimum
m prodiens, comparetur ovo crudo, cui undique externa teſta abla-
ſt.

Quomodo autem illud *Hippocratis* conſilium poſſit conciliari cum ejus ju-
nento, quod ſevere prohibet, ne Medici peſſum abortivum mulieri exhi-
ant, non adeo facile patet. Quidam voluerunt, hunc de *natura pueri* li-
um non ab *Hippocrate*, ſed a *Polybo* ſcriptum fuiſſe: alii contendunt,
enituram ſic excuſſam fuiſſe tantum, ſed non embryonem formatum; de
ia re videri poterit *Meibomius* (*y*). Certe optime *Tertullianus* in *Apologe-
co* dixit: *Nobis, homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum uteri, dum ad-
uc ſanguis in hominem delabitur, diſſolvere non licet.*

In genere ergo ſtatui poteſt, validos corporis in gravidis concuſſus ſem-
per metuendos eſſe, adeoque ſollicite vitandos. Interim quandoque hi a ta-
libus cauſis contingunt, quae non ſemper vitari poſſunt. Sic vidi a ſternu-
tatione valida, & frequenti, in coryza incipiente, haemorrhagiam uterinam
contigiſſe.

Unde, dum catharri regnant epidemice, monendae ſunt gravidae, ut, ſi
vel leviſſimam coryzam ſentiant, nares frequenter foveant aqua, & lacte,
tepidis. Longe frequentius nocuit valida tuſſis, quae omnium moleſtiſſima
eſt, ultimis graviditatis menſibus, dum tumidum abdomen impedit liberum
diaphragmatis motum (*z*). Molliſſimis remediis, & imprimis diacodiatis,
occurrendum illico violentae tuſſi. Quamvis autem & concuſſus per vomi-
tum factus periculo non careat, tamen abortus, & haemorrhagia uterina
frequentius a valida tuſſi contingunt (*a*).

*Hyſterica*, & *Emmenagoga*, *male applicata*. Leniſſima antihyſterica, &
cardiaca moderata gravidis prodeſſe, antea ad §. 1300. dictum fuit. Noxia
tantum hic damnantur illa remedia, quae ab effectu ſuo *Emmenagoga* di-
cuntur, de quibus §. 1291. actum eſt. Cauti ſemper in hac re debent eſſe
Medici, ne decipiantur a ſceleſtis mulieribus, quae foetum perdere tentant,
ut

(*x*) De natura pueri cap. 2. Charter. Tom. V. pag. 11.
(*y*) Hippoc. Jusjurand. cap. XV. pag. 144.
(*z*) Mauric. Traité des malad. des femm. groſſ. liv. I. chap. XVI. pag. 141.
(*a*) Levret l'art. des accouch. pag. 195.

ut tegant ignominiam, imprimis graviditatis initio, dum nondum aucta abdominis moles certam graviditatem monſtrat. Semper imprimis ſuſpectas tales habui, quae bene coloratae cum forent, de menſium ſuppreſſione conquerebantur, ſimulque valida remedia petebant, aſſerentes, firmum adeo corporis robur eſſe, ut a lenioribus nihil boni ſperare liceret. In tali caſu dedi innocua remedia, quae corpus nullo modo turbare poterant; quo aſtu Medico obtinui ſaepius, ut vana ſpe lactatae, tumente utero, tandem faterentur, ſe gravidas eſſe, neque amplius de perdendo foetu, ſed de occultando partu cogitarent.

Omnia enim fere illa remedia, quae Emmenagogorum nomen merentur, acria ſunt; ſed *Hippocrates* (*b*) monuit; *Sunt autem, quae ſi acre quiddam, aut amarum praeter conſuetudinem ederint, aut biberint, foetus perdunt, tenello adhuc puello intus exiſtente. Si quid enim puero praeter conſuetudinem accidat, atque ſi parvulus adhuc fuerit, moritur.* Sed mortuo foetu inevitabilis eſt abortus, quem haemorrhagia uteri comitari ſolet.

Omnia autem acria, quae vel uterum ipſum, vel vicinas utero partes afficiunt, & in contractionem validam ſtimulant, merito adnumerantur cauſis haemorrhagiae uterinae. Notum eſt, clyſmata leniter ſtimulantia, uti & ſuppoſitoria adhiberi in parturientibus, non tantum, ut craſſae faeces educantur, verum etiam hoc effectu, ut dolores excitentur, ſi ſegnes nimis fuerint: ideo purgantia acriora in gravidis vitantur ſemper, cum non tantum moleſta abdominis tormina, ſed & teneſmum circa inteſtinum rectum faciant; qui, teſte *Hippocrate* (*c*) *ſi mulieri utero gerenti oboriatur, abortum efficit.* Rationem addit in Commentario *Galenus* (*d*); quod *tali contentione, & moleſta ſollicitatione cum totum corpus, tum prae caeteris uterus, recto inteſtino coaleſcens, laboret.*

Idem a vehementi ſtranguria metuendum eſſe, ob eandem rationem patet.

*Percuſſio inferioris partis abdominis.* Uterus enim, contento foetu turgens, anteriorem abdominis partem occupat; unde motus foetus in utero, applicata manu, facile ſentiri poteſt. Tali vi illata, non tantum nexus chorii, & placentae cum utero deſtrui poteſt, ſed & ipſe uterus findi; uti ex ante dictis patet. Haec eſt ratio, quare lapſus gravidis adeo periculoſus ſit; praecipue ſi pronus fuerit, cum fere ſemper tunc prominulum abdomen humo impingat. Unde etiam ſacris legibus (*e*) ſevera ſtatuitur poena illi, qui gravidae mulieris abdomen percuſſerit.

Verum, uti paullo ante dictum fuit, praeter cauſas modo enarratas, poteſt in utero ipſo adeſſe talis diſpoſitio, ut a levioribus etiam cauſis ſequatur uteri haemorrhagia, & abortus; imo & quandoque, licet nulla notabilis cauſa praegreſſa fuerit. Talis autem diſpoſitio quandoque utero communis eſt cum reliquo corpore, aliquando utero ſoli peculiaris. Sic in civita-

(*b*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXIV. pag. 745. Charter. Tom. VII.
(*c*) Sect. VII. aphor. 27. Charter. Tom. IX. pag. 304.
(*d*) Ibidem pag 305. (*e*) Exod. cap. 21.

Auſtro appoſitis *Hippocrates* monet (*f*); *corpora ut plurimum im-*
*eſſe*, addit: *Mulieres morbis, & fluxionibus obnoxiae ſunt; deinde*
*e morbo, non natura, ſteriles ſunt, & frequenter abortiunt*. Ita &
it (*g*): *Quae praeter naturam tenues utero gerunt, abortiunt bime-*
*ſtrequam craſſiores evaſerint.*

a his alio in loco leguntur (*h*); ubi ab hac cauſa menſtruum, &
em foetum perdi monet: quidam etiam legerunt τὸ σῶμα loco τὸ στόμα
a ut ſenſus foret, in tali caſu non incraſſandum eſſe os uteri, ſed
corpus. Sic enim cum aphoriſmo modo citato textus ille convenit.
matur hoc praeterea, quod mox ſubjungat ſequentia (*k*); *Quod ſi*
*r naturam craſſior evaſerit, utero non concipit. Omentum enim craſſius*
*bens uteros comprimit, neque genituram ſuſcipere ſinit.* Ubi manifeſte
entiae nimiae opponitur obeſitas, quam attenuandam jubet, cum ali-
raegnantes effici nequeant (*l*).

d & peculiaris ipſius uteri diſpoſitio, reliquo corpore ſe bene haben-
poteſt eſſe hujus mali cauſa. Apud *Hippocratem* (*m*) ſic legitur: *Quae*
*mediocriter corpulentae foetus bimeſtres, & trimeſtres abortiunt ſine mani-*
*s cauſa, illis uteri acetabula mucore plena ſunt, neque prae pondere foetum*
*tinere poſſunt, ſed abrumpuntur.* Diagnoſin autem talis morbi (*n*) habet:
*c autem modo noveris. Humida fit, & mucoſum, glutinoſumque defluit, ne-*
*e mordet: & ubi a fluxu purgari defierit, cum menſibus per duos, aut tres*
*es muci ex utero procedunt.* Sic frigidam, & mucoſam uteri diſpoſitionem
eſcripſit, ſive fluorem album ſimplicem, ubi nulla adhuc adeſt acrimonia,
uae mordere poſſet..

Alio in loco (*o*) monet, quaſdam mulieres facile concipere, ſed foetum
perdere tertio, vel quarto menſe, nulla cauſa accedente: *Si uteri aut na-*
*tura, aut ulceribus in his ſubortis, laeves fuerint. Si namque laeves fuerint,*
*interdum foetum continentes membranae, minus, quam conveniat, adhaerent.*

Praeterea patuit ex ante dictis, creſcente foetu, uteri magnitudinem au-
geri pariter, ut illum continere poſſit. *Hippocrates* (*p*) videtur obſervaſſe
hanc abortus cauſam, ſi uterus non creſceret. Sic autem habet: *Si vero*
*concipiat quidem, ſed foetus bimeſtres eodem exacte tempore corrumpat; neque*
*prius, neque poſterius; idque ei bis, vel ter eodem contingat modo; aut etiam,*
*ſi longioris temporis foetum eodem modo corrumpat, hujus uteri in majorem*
*molem non creſcunt, foetu in eis augeſcente, & bimeſtre, vel trimeſtre ſpatium*
*excedente. Sed hic quidem augeſcit, uteri vero nihil increſcunt, propterea ſa-*
*ne*

(*f*) De aëre, locis, & aquis text. 9. & 10. Charter. Tom. VI. pag. 190.
(*g*) Aphor. 44. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 221.
(*h*) De natura muliebri Cap. 19. Charter. Tom. VII. pag. 690.
(*i*) Ibid. pag. 895.
(*k*) Ibid. pag. 690.
(*l*) Sect. V. aphor. 46. Charter. Tom. IX. cap. 222.
(*m*) Ibid. aphor. 45.
(*n*) De natur. mulieb. Cap. XVII. Charter. Tom. VII, pag. 689.
(*o*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXI. Charter. Tom VII. pag. 743.
(*p*) De infoecundis. Cap. XVIII. ibid. pag. 857.

*nae multae eodem tempore foetum corrumpunt*. Vidi plures tales caſus, & imprimis mirabar, ſaniſſimam matronam, abſque ulla cauſa manifeſta, circa finem quinti menſis abortum pati ſaepius, nec unquam maturum parere foetum, licet a peritiſſimis Medicis omnis adhiberetur cura.

Unde non immerito poſtquam varias cauſas, quibus foetus corrumpi poteſt, recenſuit *Hippocrates* (*q*), addit ſequentia: *Sed & ipſi uteri naturas habent, quibus abortionem faciunt, quum flatulenti, denſi, magni, parvi exiſtunt, aliiſque ſimilibus afficiuntur*. Teſtatur celebris artis obſtetriciae magiſter, ſe inveniſſe in quibuſdam mulieribus uterum adeo calidum, ut foetus ab immodico hoc calore periret, & exſiccatus indureſceret: praecipue hoc obſervavit in quadam muliere, cujus uteri interna ſuperficies tangebatur ſicca, & aſpera, cum tanto ſimul calore, ut manui immiſſae moleſtus eſſet, neque diu tolerari poſſet: foetus mortuus erat, exſiccatus, & durus: placenta parva, arida, arctiſſime cohaerens, ita ut difficulter potuerit ab utero ſeparari. Notat ſimul, eandem mulierem plures foetus perdidiſſe ob nimium hunc uteri calorem (*r*).

Certe ſatis apta videtur diſtributio cauſarum, quae abortum faciunt, in duas claſſes, uti apud *Duretum* (*s*) legitur: *Abortionis omnes cauſae tam intra natae, quam extrinſecus incidentes, revocantur ad duplicem impotentiam; unam gerendi foetum, alteram nutriendi*.

Praeterea ſi foetus, antequam partui maturus eſt, a quacumque demum cauſa hoc contigerit, moriatur, inde poterit haemorrhagia uteri cum expulſione foetus mortui ſequi. Quamvis rari quidam caſus contigerint, ut foetus mortuus per plures menſes, imo per annos in utero maneret, tamen ut plurimum inutile illud pondus brevi poſt expelli ſolet. Verum ſimulac primum illud hominis rudimentum vita donatur, jam ad mortem aptum eſt: nec requiruntur adeo validae cauſae, ut tenellus embryo in utero materno pereat. Conſtans enim obſervatio eſt, quod major pars pereat hominum, dum origini ſuae propiores ſunt. *Plerumque enim, cum admodum ſint exigui, imbecilles exiſtunt. Quin & grandiuſculi foetus etiam corrumpuntur. Quare mulieres mirari non oportet, quod nolentes, foetum corrumpant. Nam cautione, & ſcientia multa opus eſt, ut in utero foetum perferant, & enutriant, eoque in partu liberentur* (*t*).

Adſunt praeterea cauſae haemorrhagiae uterinae, quae ad foetum ſpectant; ſed quae nec certo cognoſci, nec tolli, nec caveri poſſunt, licet cognitae forent. Obſervaverunt artis obſtetriciae magiſtri (*u*), funiculum umbilicalem, ſi brevior fuerit ſolito, vel ſi, quamvis longior fuerit, collo, aut artubus circumvolvatur, quod tunc per motus foetus periculum ſit, ne placenta ab utero ſeparetur, & ſequatur haemorrhagia uteri. Talis caſus legi-

(*q*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXIV. Ibid. pag. 745.
(*r*) Peu pratique des accouch. liv. 2. chap. 17. pag. 535.
(*s*) In coac. Hippoc. pag. 442.
(*t*) Hippoc. de mulier. morb. lib. I. cap. 25. Charter. Tom. VII. pag. 745.
(*u*) Mauric. traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. pag. 159.

c notum eſt ſaepius contingere difficilem partum, uti po- eadem hac cauſa, dum foetus proprio funiculo umbilicali validos etiam puerperae nixus expelli nequit. Placenta uteri lo adhaerere ſolet, quandoque & lateribus; raro accreſcit uod ubi contigerit, vitari nequit haemorrhagia uteri circa atis (x). Vidi bis in eadem nobili matrona partum infan- qui in omnibus bene conſtitutus erat, ſed chorda umbilica- ongitudine modo fortior conſtrictus erat, ſicque omne commer- atrem, & foetum interceptum fuerat. Videtur funis umbilica- m feciſſe, per quam totum corpus foetus tranſivit, & poſtea ondere ſuo nodum inceptum ſic conſtrinxit, ut vaſa umbilica- erentur penitus; dum enim evolvebatur ille nodus, complanata ta pars funis umbilicalis, quae nodo intercepta fuerat. Vivos pererat ante bina haec infortunia, & poſt haec etiam. nc, miras, & latentes cauſas haemorrhagiae uterinae dari, quae ana prudentia vitari poſſint. Sequitur jam conſideratio illorum, iruntur, ut a tanto periculo eripiatur gravida, dum ſanguis ex at.

7. Remedia, quies animi, corporiſque, aër frigidus modice, venae ſectio, adſtringentia, opiata.

es *animi*, *corporiſque*. De hac re unanimis eſt apud omnes conſenſus. enim, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, corporis motus nimii, lidi animi affectus, cauſae frequentes ſint uterinae haemorrhagiae, e patet, quietem eſſe ſummopere neceſſariam, ne per patula uteri vaſa omnis omnino ſanguis, & inevitabilis mors ſequatur. Veſtes hinc n ſolvendae ſunt, ne vaſa externa ullo modo premantur, ſicque au- tur copia ſanguinis moti per vaſa interiora. Poſtea curandum, ut hori- taliter decumbant; ſic enim praecavetur, quantum fieri poteſt animi quium.

*Aër frigidus modice*. Saepe ob ingentem ſanguinis jacturam totae pallent, frigent; tuncque minuitur, vel & ceſſat omnino quandoque haemorrha- a; ſimulac vero ſtragulis obruuntur, vel calidis linteis foventur, extrema orporis, mox denuo recrudeſcit. Tota enim ſpes in eo imprimis eſt, ut dum minima vita supereſt, tempus detur hiulcis vaſis, ut ſe contrahant, vel & grumoſo ſanguine obturentur. Unde laudatur, ſi non in molli lecto, ſed in culcitra, pilis equinis farta, decumbant. Ob eandem cauſam nullis cardiacis refocillandae ſunt, licet ſummopere debiles animi deliquium metuant; vel ſi quaedam adhibeantur, debent leniſſima eſſe tantum, nec ſpirituoſa, Citri fragrantia, *meliſſae*, *florum tiliae*, *roſarum*, *ſambuci*, & ſimi- lium

(w) Acad. des ſcienc. 1701. Mém. 118.
(x) Levret l'art des accouchemens pag. 39.

lium odor, ut & aquarum ſtillatitiarum, quae ex his parantur, ſufficiunt. Quomodo autem aëris calor temperari poſſit, antea ad numerum ſecundum §. 605. dictum fuit. Toties obſervatum fuit, vulneratos milites, omni fere ſanguine exhauſto, dum inter cadavera ſub dio relinquebantur, poſtea convaluiſſe, qui officioſa magis cura periiſſent. Alia occaſione ad §. 161. dictum fuit, evaſiſſe ruſticum, qui diſciſſa arteria axillari, pro mortuo depoſitus fuerat. Quantum autem frigidae aquae uſus ad compeſcendas haemorrhagias conducat, antea ad §. 1200. N. 2. pluribus demonſtratum fuit. Apud *Hyppocratem* (y) ad haemorrhagiam uterinam leguntur ſequentia: *Spongiam madefactam admoveto, & linteum laeve, molle, deraſum, aqua frigida imbutum, ventri injicito, frigidaque aqua perfundito, lectumque a pedibus altiorem facito, ac ita ſternito.* Similia & apud *Moſchionem* (z) habentur: *Oportet autem eas, cum curari ceperint, jacere in cubiculo parvo, & obſcuro, & mediocriter refrigerato, & firmo. Inferiores pedes altiores capite habeant cum omni ſilentio, & quiete corporis: omnis vero motus fluxum provocat: ita ut pedes contortos ſupra invicem habeant; & ſpongias magnas in aqua frigida, vel poſca intinctas, partibus ipſis applicare, hoc eſt pectori* (forte pectini, cum in graeco textu legatur κτεις), *renibus, & ad inguina, ita ut frequentius etiam mutentur, ne temperie corporis caleſiant. Extrema etiam univerſa ſtrictius tenere, & faſciis ligare oportet, aut aqua frigida ſubmittere faciem, etiam de aqua recenti fomentare, omneque corpus ejus ventilare flabellis.* Imo & frigidum eodem in loco commendatur balneum ex decocto adſtringentium plantarum. Cum autem requirat illud corporis motum, ſatis patet, adhiberi vix potuiſſe, niſi haemorrhagia jam multum minuta foret, vel fere ceſſaret; unde potius roborando ſerviret cavendae recidivae, quam compeſcendae validae haemorrhagiae: ſaltem hoc inde patet, quod ab aëre modice frigido, & totius corporis refrigeratione emolumentum exſpectaverint jam olim Medici: unde & aqua frigida cum pauco ſucco Citri ſolet dari pro potu, & juſcula, dum exhibentur, egelida tantum.

*Venae ſectio.* Quae tamen vix uſum habebit, dum ſoluto placentae nexu, undatim ex utero ſanguis fluit. Minuta enim ſanguinis copia non impediet, quo minus ille, qui ſupereſt, effluat per vaſa magna, & patula, adeoque citius ex inanitione convulſio, & mors ſequatur. Venae ſectio in cavenda uteri haemorrhagia multum prodeſt, ſi poſt lapſum gravidae metuitur futura: merito etiam adhibetur, dum, paucis vaſis ſolutis, parcior copia ſanguinis ex utero prodit: ſic enim, una cum quiete corporis, & mentis, quandoque cavetur haemorrhagiae augmentum, & impeditur abortus. Dum carpebat Medicos *Helmontius* (a), quod in retentis, & in profluis menſibus venam tunderent, dixit; *Simile fortaſſis fuerit, ſi nimis petulantem equum tendinis laeſione claudicare fecerint.* Si enim ab hoc diſcrimine evaſerint gravidae, ſemper metuendum, ne ob tantam ſanguinis jacturam in cachexiam, & hydropen incidant.

Ad-

(y) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 4. Charter. Tom. VII. pag. 797.
(z) Spach. gynaec. pag. 16. & Harmon. gynaec. part. poſt Cap. XX. pag. 32.
(a) In capitulo *de conceptis* N. 23. pag. 487.

Digitized by Google

s. Quid ſperari poſſit ad adſtringentibus remediis, dum vaſis
e ſanguinem copioſum fundunt, immediate nequeunt applicari,
d numerum ſecundum §. 1200. ubi de haemoptoë agebatur.
eri vaſis fluit ſanguis, quibus ſtiptica applicari nequeunt. Adeo-
quae tunc dicta fuerunt, etiam haemorrhagiae uterinae attribui

dem, Peſſaria, ex adſtringentibus remediis parata, ab Hippo-
aliis poſtea Medicis laudari: verum in vagina haerent, nec per
gi poſſunt; hinc nec ab his certum ſperari poteſt auxilium. Dum
ratur per haec vagina, ſanguis non adeo libere effluens, grume-
antum in vagina, ſed & quandoque in ipſo uteri orificio; ſicque
i aliqua haemorrhagiae mora; ſed & ſimul, dum vaſa hiantia per-
guinem fundere, ille, inter chorion, & uteri ſuperficiem accumula-
is & magis chorion ſeparabit ab utero; adeoque plura vaſa rumpet:
m paullo poſt grumus cruoris, in uteri orificio haerens, exprimitur,
enſior uteri haemorrhagia, quae minuta credebatur, dum obturata
arium vagina, parum; vel nihil foras exit. Accedit, quod grumus
io haerens uterum irritet, & nixum parturientium excitet; unde mor-
iculum foetui imminet, ſi nimis immaturus fuerit; de qua re adhuc
uentibus paragraphis dicendum erit, ubi patebit, artis magiſtros in di-
abiviſſe ſententias, dum quidam volebant, expulſionem foetus omni
promovendam eſſe, ut a tanto diſcrimine eripiatur mater; alii vero
i circumſpectione utendum jubebant. Certum eſt, quod ſi, uti ex
bione modo dictum fuit, quieta jaceat mulier, femoribus ſupra ſe mutuo
is, ſic comprimi poſſet externum vulvae orificium, ut ſanguis in va-
concreſcere in grumum poſſit, habeaturque illud, quod a peſſariis fere
ari poteſt. Si tamen quis illa adhibere vellet, ſuadendum videtur, ut
acrioribus ſtipticis abſtineat, neque nimis profunde in vaginam immittan-
, ne laedatur, irritetur uteri orificium, quod ſatis ſenſile eſt.

Opiata. Ab horum uſu forte plus ſperari poterit. Antea dictum fuit ad
cundum numerum §. 1200., ſtipticorum actionem longe felicius ſuccedere in
rutis, quam in hominibus; cum nempe bruta periculum ignorent, homi-
es vero inde perturbentur; ſi vero, opio dato, illa perturbatio tollatur, tunc
& hominibus aeque prodeſſe. Omnes Medici noverunt, ſimul ac quantum perturben-
tur gravidae, dum pro ſe, & foetu metuunt, conducerent percipiunt adeſſe uteri
haemorrhagiam; adeoque ob hanc cauſam videntur opiata.

Verum & experimenta, capta in ranis, convincere, opium retar-
date motum ſanguinis circulatorium. Celeberrimus Alſton in pulcherrima diſ-
ſertatione (b) de opio, in ranis hoc tentavit, ut detegeret, an ab opio mu-
taretur ſanguis, vel ejus motus per vaſa. Notum eſt, per microſcopia ſan-
guinis circulum optime videri poſſe in membrana pellucida, quae in hoc ani-
mali digitos pedum nectit. Poſtquam per tubum exiguum vitreum aliquot



(b) Medic. Eſſays and obſerv. Tom. V. part. I. N. XIII. pag. 135.

guttulas ſolutionis opii in aqua factae inſtillaverat in ranae ventriculum, & poſtea microſcopio adaptaverat, nemo praeſentium obſervavit ullam mutationem in conſiſtentia, aut colore ſanguinis rubri, & ſeri; nulla apparebat mutatio in magnitudine, figura, aut colore globulorum rubrorum; ſed velocitas motus ſanguinis per vaſa miro mutabatur modo, ita ut dimidio minor eſſet: nondum elapſa media hora, gradatim increſcebat motus ſanguinis per vaſa, & ſolitus redibat ranae vigor una cum ſolita ſanguinis moti celeritate. Dimittebatur rana per mediam horam in aquam puram, ut reficeretur. Deinde alia doſis opii in ventriculum infundebatur, & exponebatur microſcopio: tardius longe movebatur ſanguis per vaſa, quam in priori experimento, & gradatim minuta celeritate, tandem omnino ſtagnavit, primo in vaſis minoribus, deinde in majoribus: & intra horae quadrantem circiter rana exſpiravit. Licet autem velocitas ſanguinis minueretur, pulſus tamen frequentia ſenſibiliter non decreſcebat. Imo, licet motus progreſſivus ſanguinis ceſſaret, pulſus tamen percipiebatur ex motu quodam undulatorio, per quem tempore diaſtoles cordis tantum retrogrediebatur ſanguis, quantum progreſſus fuerat tempore ſyſtoles; donec tandem omnino mortua videretur rana. Caeterum in viſceribus nullum obſervabatur vitium; ventriculus tantum plenus erat muco gelatinoſo, parum tincto ab opii colore.

Haec autem experimenta frequenter fuerunt repetita, & ſemper cum ſimili ſucceſſu. Una tamen ex ranis ſic occiſis revixit omnino, ubi in vaſe ſervabatur, tali modo, ut vel in ſicco, vel in aqua poſſet eſſe, ſi reviviſceret.

Haec etiam confirmantur plurimis experimentis a Celeberrimo *VVhytt* inſtitutis (*e*); ubi & alia multa habentur pulcherrima, quae probant, opium & in cordis vim muſcularem ſuam exercere efficaciam.

Cum autem in validis haemorrhagiis profit, ut vita debiliſſima maneat, uti antea ſaepius monitum fuit, patet ratio, quare opiata etiam hoc reſpectu proſint. In *Materia Medica* ad hunc numerum talis formula habetur, in qua tria grana opii in ſex unciis aquae diluuntur, & cochleatim exhibetur omni quadrante horae, donec inceperit leniri malum: adduntur deinde haec: *Si medicamento hujuſmodi ſuperabile ſit.* Simul admiſcentur *lapis haematites*, *bolus armena*, *ſanguis draconis*; quae a virtute adſtringente laudantur. Quantum ab his poſſit exſpectari, antea dictum fuit.

Proderunt etiam ligaturae artuum, ſed tales, ut venae premantur, ſicque retineatur ſanguis in his; arteriae vero non debent comprimi, quae profundius plerumque locantur: hoc obtineri poterit, ſi moderata ligaturarum adſtrictio fiat. Scopus enim eſt tantum, ut aliqua copia ſanguinis retineatur collecta in artubus, ne omnis effluat per uteri vaſa, & ideo arteriae debent liberae manere. De hac re ad §. 743. dictum fuit, ubi de compeſcenda nimia narium haemorrhagia agebatur. Praeterea notari debet, quod ſi comprimerentur arteriae artuum inferiorum, tunc augeretur impetus, & copia ſanguinis per vaſa uteri, adeoque & haemorrhagia. Ad §. 1291. enim dictum fuit, quandoque reſti-

(*e*) Eſſays and obſervat. Phyſic. and Liter. Tom. 2. pag. 280. & ſeq.

= ſuppreſſum ſanguinis menſtrui fluxum, dum comprimeretur ...re arteria, & ſimul eodem tempore per balnea laxabantur

uteri haemorrhagia incipit minui ſive collapſis vaſis, ſive ...guinis obturantibus vaſorum hiantium orificia, non ſimul, & ſe... ſunt omnes ligaturae, ſed una poſt alteram. Metuendum enim ...nguis in artubus collectus ſubito ad cor rediret, illudque obrue... ...epe magna debilitas adſit, vel etiam irritaret in validiorem; ac ...m contractionem, unde merito metuendum foret haemorrhagiae ... Solo interim juſculo vitulinae carnis, e gelido tantum, ſaepius ...parca copia ſimul, repleantur exhauſta vaſa. *Lowerus* (d) a Medico ...ſſimo accepit, quod adoleſcenti ſedecim annorum per biduum ma... ...inis copia continuo eruperit, neque ulla arte potuerit cohiberi; ...ulis tentaverunt illum reficere, quae avide aſſumſit; *& tandem res ..., ut, maſſa ſanguinis fere tota effluxa, quidquid jam efflueret, dilutam ...am, ſanguinis neque naturam, neque ſpeciem prae ſe ferret, ipſi juſculo, ...ies hauſerat; quam ſanguini, ſimilius, atque tandem forma per diem unum, ...um duravit hic aqueus fluxus, conſtante interim cordi motu ſuo, donec, ...andem conſopito, juvenis paulatim integrae ſanitati reſtitutus eſt, & exinde ...am robuſtum, & quadratum excrevit.* Cum ergo tale juſculum, in debili ...am mutatum, per vaſa fluere potuerit, ...ntam haemorrhagiam corpore vix patet, in uteri haemorrhagia valida ...am ſuſtinere, quamvis debilem, & ſpem in anguſto poſitam, non autem periculum adeſſe quidem, caveatur a Cardiacis ſtimulantibus, quae ami... ...m deſperationem, modo in tanta debilitate. Unica enim fere ſpes & adſtantes urgere ſolent methodo ſervavi aliquot gravidas, quae nulla ...ſiſtit in vita debili. Hac ... ſervari poſſe videbantur.

1308. SI his nihil proficitur, Infans methodo optima, pro ſitu ejus mutata, illico educendus, uteruſque ab foetu, pla...centa, grumoſo cruore integre liberandus erit.

Cum in partu naturali obſervaretur, ſimulac placenta ab uteri cohaeſione ſolvitur, ſequi ſatis largam haemorrhagiam, quae tamen per uteri, jam vacui, contractionem ſiſtitur, hinc mirum non eſt, omnes in voto habuiſſe, ut in periculoſa uteri haemorrhagia cavum uteri evacuari poſſet: ſi enim abortus, uti toties primis graviditatis menſibus fit, ſequitur, brevi ſolet minui haemorrhagia, & tandem ceſſare, contracto nempe utero. *Hippocrates* (e) monuerat: *In fluore muliebri, ſi convulſio, aut animi defectio ſupervenjat, malum.* Et alibi (f) peſſima pariter praeſagia habet, ac imprimis diras convul-



(d) De corde Cap. II. pag. 70.
(e) Aphor. 56. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.
(f) De mulier. morb. Lib. II. Charter. Tom. VII. pag. 794. 795.

Digitized by Google

vulſiones metuit: *Magni pedum digiti contrahuntur, & ad ſuras femora ſemper contendit, lumborum ingentes dolores, & manuum ad motum impotentia. His ita contingentibus, tum a claviculis ad jugula, ad malas, & linguam tetani fieri conſueverunt. Et ex his paullo poſt in poſteriora a tendinibus juxta ſpinam ad lumbos; ſicque per violentiam pereunt.* Peſſima talia cum ab uteri haemorrhagia metuenda forent, hinc optimi etiam in arte obſtetricia magiſtri ſuaſerunt, ut in tanto diſcrimine fieret uteri evacuatio; imo in hac ſola unicam ſpem poſuerunt ſalutis. *Mauriceau* (*g*), ſi valida adſit uteri haemorrhagia, feſtinato opus eſſe, dixit, & manu obſtetricantis arreptum pedibus infantem educi, juſſit; propriaeque ſororis triſtem caſum refert, quae ultimo graviditatis menſe periit, dum ſerius educeretur foetus, poſtquam jam omnem fere ſanguinem perdiderat. Plures alios caſus recenſet gravidarum, quas una cum foetibus ſervaverat tempeſtiva eductione. In eadem ſententia eſt *van Deventer* (*h*), jubens, ſtatim educendum eſſe foetum, ſi a placentae ſeparatione periculoſa adſit uteri haemorrhagia, & quidem *quocumque tempore, ſive ante, ſive poſt ſeptimum menſem.* Interim certum eſt, hoc non poſſe fieri, niſi dilatetur os uteri, quod quandoque difficulter, & nonniſi vi adhibita, fieri poterit: ſequenti autem capitulo patebit, non ſine periculo violentam oris uteri dilatationem perfici poſſe: ſolet enim ſequi periculoſa admodum uteri inflammatio. Fatetur *Mauriceau* (*i*), quod, ſi orificium uteri fuerit molle, tenue, & aequabile, tunc facilius evaderent, & contra, ſi idem durum, craſſum, & inaequabile foret, perirent. Facile apparet ratio, quia nempe major vis debebat inferri uteri orificio, ut digitis Chirurgi dilatari poſſet, ad excludendum foetum.

Haec fuit ratio, quare alii ſtatuerunt, non debere fieri eductionem foetus, ſi illa fieri nequeat abſque violenta dilatatione oris uteri (*K*); ſed tunc tantum prodeſſe, dum os uteri apertum facile admittit digitos obſtetricantis Chirurgi: refertur, & ibi infelix caſus, ubi, educto foetu, non minuebatur haemorrhagia, ſed augebatur, donec miſera mulier, exhauſto omni ſanguine, exſpiraret. Poſtea adhuc alio in loco (*l*) idem inculcat, & certam mortem praedicit, ſi ad educendum foetum vis debeat inferri ori uteri. Quinimo magni in arte obſtetricia nominis *Levret* (*m*) ſtatuit, ne quidem tactu explorandam eſſe gravidam, ſi uteri haemorrhagia adſit, & nondum inceperint partus dolores, neque adſit terminus ſolitus graviditatis. Ubi autem ipſo partus jam incepti tempore haemorrhagia uteri profuſa ſe manifeſtat, tunc membranas aquam continentes cito rumpendas monet: aquis enim evacuatis uterus ſe contrahere in minus ſpatium poterit, & haemorrhagia minuetur.

Media hic via, & prudentiſſime quidem, inceſſit celeberrimus in arte obſtetri-

(*g*) De. malad. des femm. groff. Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 161. &c.
(*h*) Nov. Lum. obſtetric. Cap. XXVIII. pag. 145.
(*i*) Livr. I. chap. 21. pag. 170.
(*K*) Peu pratique des accouchem. Livr. II. chap. I. pag. 272. & ſeq.
(*l*) Ibid. chap. XV. pag. 576.
(*m*) L'art des accouchem. chap VII. pag. 75.

Digitized by Google

). Cum enim videret, periculoſam eſſe adeo eductionem foe-
nta dilatatione oris uteri fit, licet ſaepe brevi temporis ſpatio
feſtinandum hic eſſe credant omnes, ut uterus vacuus ſe con-
cum ſimul obſervaſſet, haemorrhagiam uteri, ſi partus tem-
:et, minui, ſi dolores parturientis augerentur, concluſit, hos
los eſſe, vel excitandos, ſi nondum adeſſent. Conducere, imo
omnino neceſſariam eſſe foetus excluſionem, ut ſiſtatur hae-
gnoſcit; ſed ſimul judicat, hoc tentandum eſſe tali methodo,
m naturalem propius accedit.
aturali, dum foetus ingreditur capite ſuo orificium uteri, in
s contrahitur, in quantum caput progreditur, & caput infantis,
tatum replens, impedit liberum effluxum ſanguinis, ſimulque
ntrahens apprimit valide totam ſuam ſuperficiem internam con-
vo ſuo; unde vaſa hiantia comprimuntur; dum vero, ruptis mem-
unt aquae, magis contrahitur uterus, adeoque vaſa ſua anguſtat,
vi, una cum puerperae conatibus, valide apprimitur ſuperficies
foetui; unde & haemorrhagia minuetur.
lento modo procedere ſolet partus naturalis, & poſſet perire per
aemorrhagiam gravida, antequam caput infantis orificium uteri
fic, ut per conatus parturientis illud ingredi poſſet, & rumpe-
ae. Haec fuit cauſa, quare ſubitam foetus excluſionem ſuaſe-
i.
ſtitit obſervatis, poſſe accelerari partum naturalem, dum digitis
& ſenſim diducitur os uteri, ſimili fere modo, ac in partu naturali
s parturientis dilatatur. In haemorrhagia uteri ejus orificium plus,
hiat, ſanguine calido effluente madeſcit, thrombis cruoris quandoque
ſſis magis patulum redditur; unde plerumque & lenes dolores adſunt,
s inertes ob debilitatem ab haemorrhagia natam, & ideo augeri de-
uod fit, ſi unus, vel plures digiti immittantur uteri orificio; quibus
m, & leniter dilatatur, ſubinde & interpoſito quodam intervallo: tunc
r dolores, membranae aquam continentes turgent, quae ſtatim rum-
, ut detur major facilitas contractioni uteri, jam parte contentorum
i, minuitur haemorrhagia, & partus brevi ſequitur, matre, & foetu
que ſalvis: dum ambo periiſſent lentore partus ſimpliciter naturalis,
ſummo fuiſſent periculo, ſi ſubita dilatatione oris uteri foetus eductus
: manu Chirurgi.
c methodo dilatatur digitis uteri orificium, ſed leniter, & per interval-
xcitantur dolores partus, vel augentur, ſi jam adſint; datur tempus,
caſio, ut uterus ſe gradatim contrahat. Ubi vero ſubito, & majori vi
atur os uteri, ut foetus eductio fiat, periculum ſequentis inflammationis
inet, & vix ſperari poteſt, ut educto foetu uterus habeat adhuc vim ſe
to contrahendi; cum, ob vires per praegreſſam haemorrhagiam multum im-



n) Académ. de chirurg. Tom. I. pag. 358. & ſeq.

imminutas, omnia flaccida collabantur; & haec videtur eſſe ratio, quare plures pereant poſt eductionem foetus, pergente haemorrhagia, vel, ſi hoc diſcrimen ſuperaverint, ob vim adhibitam inflammato utero, acutiſſima febre, diris ſympromatibus ſtipata, corripiuntur, & pauciſſimae evadunt.

Pulcherrimis obſervatis *Celeberrimus Puzos* utilitatem hujus methodi probat, quam merito praefert eductioni foetus; quae tamen quandoque neceſſaria eſt, ſi caput infantis non reſpondeat uteri orificio, ſed ſitus praeternaturalis ſit. Verum notat ſimul, ſenſim tentatam oris uteri dilatationem facere, ut minori cum moleſtia per pedes educi poſſit infans, ſi neceſſitas id poſtulet.

Simul optime manet, haemorrhagias uteri, poſt ſextum, vel ſeptimum menſem ſi contingerint, fere ſemper redire, licet optima medela, & debitae cautelae adhibeantur. Credit enim, ſi placenta ab utero pro parte ſeparata fuerit, haemorrhagiam ceſſare, non quod nova unio ſeparatae placentae cum utero facta ſit, ſed quia thrombi ſanguinis coagulati vaſa patula obturant, qui levi de cauſa elabi poſſunt, unde haemorrhagiae recidiva metuitur. Tamen uteri Gravidi indagator (*o*) putat, ſe inveniſſe in propria uxore, quod placenta, pro parte ſoluta ab utero, denuo illi firmiſſime accreverit. Saniſſima enim haec, quarto menſe gravida, dum per gradus deſcenderet, ceſpitante pede perterrita, non lapſa, fuit; nec unquam ante a majoribus etiam terroribus minimum paſſa fuit incommodum: poſt aliquot dies nocte urinam emittit, & mox ſe ad ſomnum, componit. Mane invenit urinam admiſto ſanguine profunde tinctam, & in lecto maculam ſubflaveſcentem, pedalis fere magnitudinis, nonnihil glutinoſam, atque in ambitu zona anguſta ſanguinea cinctam. Abortus metuebatur; ſed idoneis remediis, & quiete factum fuit, ut reliquos graviditatis menſes ſana peregerit; & ipſo, quem ſignaverat, die puellam peperit ſaniſſimam, toroſam, ad oculum ante genitis omnibus robuſtiorem. Verum placenta, cujus majori, minorive ſeceſſui ab utero illa ſanguinis fluidi profuſio veroſimiliter imputari poterat, jam adeo arcte accreta erat, ut non niſi iterato obſtetricantis manus conamine ſolvi potuerit: prodiit autem in uno latere multum lacerata: poſtea accurato examine apparuit membrana tenuis, ſubpellucida, omnino homogenea, placentam tegens, exceptis ſolummodo locis vulneratis, ad quorum limbos facile diſtinguendo termino deſinebat.

Ex quibus videtur conſtare, placentam pro parte ſeparatam, poſſe denuo firmiter utero uniri, neque tunc adeo metuendum eſſe, ne uteri haemorrhagia redeat.

(*o*) Noortwyk de utero gravido pag. 27. 28.

§. 1309.

Neque refert, quoniam geſtationis tempore id acciderit, cum melius ſit perire, vel aliter periturum foetum, quam perire certo utroſque.

olim ſententia *Mauriceau* (p), in haemorrhagia uteri educendum quantocyus, licet per tres tantum menſes, imo & minori te gravida foret. Verum hoc graviditatis tempore os uteri ma-, ſaepe & altius locatur, ut non adeo commode tangi poſſit di-lto minus aperiri ſic, ut foetus educi poſſit, qui etiam cum mole difficilius prehendi, nec ob corpuſculi mollitiem digitis firmiter it. Fatetur tamen *Mauriceau* (q), ſi orificium uteri non ſatis rit, melius committi totum opus naturae; ſed hoc graviditatis ro, ſi unquam, contingit, ut patulum ſit ita os uteri, ut abſque igiti introduci poſſent. Alia difficultas eſt, quod certus nemo de mole foetus circa tertium menſem: ingens diverſitas in aborti-magnitudinem, animadvertitur, licet graviditatis menſes tres tan-rent gravidae, & circa hoc tempus frequentius contingant abortus. n hoc apparebit, ſi conſideretur, embryonem, qui vivere incepit ſſe jam mortalem. Verum non ſtatim expellitur de corpore ma-ryo, licet mortuus fuerit; unde poterit tertio menſe, vel citius agia uteri naſci, licet parvulus, mollis, & poſt mortem fere dif-nbryo in utero contineatur, qui digitis obſtetricantis prehendi non Candide fatetur *Mauriceau* (r), ſe obſervaſſe in mulieribus, quae graviditatis menſem numerabant, abortum apis magnitudinem tan-andoque maximi digiti longitudinem habuiſſe, & numeroſis ob-hoc quotidie confirmatur. Verum quidem eſt, male computari graviditatis initium; ſed illum calculi errorem adeo frequentem iam in mulieribus, ſaepius graviditatem expertis, vix veroſimile

in haemorrhagiis uteri, quae primis graviditatis menſibus contin-ob rationes dictas non videtur commendari poſſe foetus eductio. enim fatentur, rarius perire ex abortu mulieres hoc graviditatis e. Plures ſervatas vidi illis auxiliis, quae §. 1307. laudata fuerunt, is, ob profuſam haemorrhagiam convulſae, jamjam moriturae ab ad-us crederentur.

ge magis periculoſam eſſe uteri haemorrhagiam ſequentibus gravidita-nſibus, apud omnes in confeſſo eſt, cum uteri vaſa magis magiſque ntur: neque tamen tunc & matris, & foetus ſervandi certa deſperatio. ina ſana, quinque menſes gravida, de ſcalis delabitur in pavimentum la-m; mox ſequitur ingens haemorrhagia uteri, & quidem tanta, ut ſta-advolans, cum in vicinia habitarem, invenerim totum pavimentum ſanguine



(p) Liv. I. chap. XXI. pag. 171.

(q) Ibid. pag. 172.

(r) Ibid. chap. IV. pag. 80.

Digitized by Google

guine inundatum. Mox in lectum repoſita in animi deliquium labitur. Peritus in arte obſtetricia Chirurgus vocatus nil tentare audebat, cum mox exſpiraturam crederet. Diligenter uſus fui laudata §. 1307. methodo, & cum adſtantes adamuſſim exſequerentur omnia, quae ſuadebam, a tanto periculo evaſit non tantum, ſed & debito tempore peperit infantem ſanum.

Similem haemorrhagiam in alia muliere, quae ſexto graviditatis menſe lectum ingredi volens, divaricatis cruribus in durum obſtaculum impegerat, eodem cum ſucceſſu, & eadem methodo curavi.

Neque etiam immaturos foetus certo perire debere, conſtat exemplo *Fortunii Liceti* (*s*), cujus mater gravida, ſuccuſſibus in moleſto itinere, & gravis tempeſtatis terrore, abortum paſſa fuit, credens, ſe non multum a ſeptimo graviditatis menſe abeſſe: recens natus non ſuperabat palmae manus magnitudinem. Pater Medicus tamen non deſperabat de conſervando filio, & tenerum corpuſculum fovit in furno tepido, ſimili fere artificio, ac Ægyptii ova tractare ſolent, ut abſque incubatu gallinae pulli excludantur; nutricem inſtruxit, quomodo alere deberet tenellum, & ſollicitudinis ſuae praemium hoc nactus fuit, ut non tantum adoleſceret, ſed multis operibus eruditis clarus octogeſimum fere aetatis annum attingeret, dum moreretur.

Ex quibus omnibus concludere licet, non deſperandum eſſe in graviſſimis etiam caſibus, neque ſemper adhibendam eſſe eductionem foetus ad ſalvandam matrem, ſed praeferendam eſſe methodum, quam *Celeberrimus Puzos* monſtravit, quae minus periculoſa eſt, & felicibus ſucceſſibus commendata.

(*s*) Baillet jugem. des ſcavants Tom. V. part. I. pag. 239.

PAR-

Digitized by Google

# RTUS DIFFICILIS.

PArtus difficilis fit vitio Matris, Infantiſve.

›quendo, nullus partus abſolute facilis dici poteſt, poſtquam pec-
ſtatuit *Hevae* Deus: *Multiplicabo aerumnas tuas, & conceptus tuos:*
*ries filios* (*t*). Dolores ergo ſemper adſunt, graviores, & diutur-
em in his, leviores, & breviores in aliis; tamen naturalis partus
nunquam eſt. Contingere poteſt, ut, licet valida doloris adſit
hen non ſentiatur; ſed tunc monuit *Hippocrates* (uti ad §. 1. di-
*Qui aliqua parte corporis dolentes ut plurimum dolorem non ſentiunt,*
*laborat* (*u*). Quandoque enim accidit, ut convulſae, vel apople-
, foetum enitantur parturientes mulieres, dum doloris ſenſu carent;
deo partus tunc facilis dici poterit, cum peſſima quaeque metuen-
Unde merito damnavit *Hippocrates* (*v*) partum citra dolorem, tan-
iculoſum.

haec conſiderantur, patet, non adeo facile eſſe adaequatam defini-
are partus difficilis, cum naturaliter nunquam ſine moleſtia, & dolore
ontingat. Difficile enim videtur limitem noſcere, qui diſtinguat
facilem ab alio, qui jam difficilis nomen meretur, licet inter diffici-
ondum numerari poſſit. De his enim tantum per comparationem ju-
oteſt. Quaedam enim mulieres facilius, aliae difficilius pariunt:
eadem muliere partus quandoque facilior eſt praecedenti, quandoque
or, uti toties obſervatur. *Hippocrates* (*x*), poſtquam dixerat, mulie-
cile parere, ſi foetus capite prodeat, difficile autem, ſi tranſverſim,
pedes exitum moliatur, ſubjungit ſequentia: *Ex puerperis autem maxi-*
*orant primiparae, quod dolores nondum expertae fuerint,* (διὰ τῶν ἀπείρων
*ων*); *& dolent quidem toto corpore, maxime autem lumbis, & coxendi-*
*nam coxendices ipſis diducuntur. Quae vero magis partus expertae ſunt,*
*dolent primiparis. At quae multoties pepererunt, omnium minime dolent.*
nvis enim facilitatem, & difficultatem partus a vario ſitu foetus de-
rit, tamen difficultatem partus in primiparis agnovit abſolute, abſque
ectu ad diverſum foetus in utero ſitum. Sole-

(*t*) Genes. Cap. III. vers. 16.
(*u*) Aphor. 6. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 47.
(*v*) Coac. Praenot. N. 538. Charter. Tom. VIII. pag. 884.
(*x*) De Natura Pueri Cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.

Digitized by Google

Solebat a multis definiri partus difficilis, quod ſit *excluſio foetus cum magna moleſtia, una cum periculo matris, & foetus, vel utriuſque.* Verum pleraeque puerperae difficulter pariunt, quamvis non tantum diſcrimen matri, aut foetui immineat. *Mauriceau* (*y*) diviſit puerperium in legitimum, ſive naturale, & illegitimum, ſive contra naturam. Quatuor autem conditiones poſuit, ut legitimum, & naturale dici poſſit: ut nempe fiat debito graviditatis termino, prompte, & ſine gravibus accidentibus; ut foetus prodeat vivus, & bono ſitu. Si una ex his conditionibus deſit, tunc non eſſe vocandum puerperium legitimum, & naturale, dixit, ſed contra naturam potius, & quidem eo magis, quo plures ex his conditionibus adſint. Certum tamen eſt, in primiparis raro partum prompte contingere, licet omnia ſe naturaliter habeant. Imo, licet vulgus credat, felix eſſe puerperium, quod cito abſolvitur, & parientes nil magis deſiderent, tamen rerum gnari aliter judicant (*z*). Raro quidem nocet infanti praeceps partus, ſed ſaepius infauſtus eſt matri, & quandoque funeſtus: periculum enim eſt, ne mox poſt partum pereat immani haemorrhagia: praeterea partes, per quas tranſire debet naſcens infans, in lentiori partu ſenſim dilatantur, & cedunt; in praecipiti partu ſaepe dilacerantur; unde plurima mala metuenda ſunt.

Interim praeter partum naturalem, & contra naturam alio in loco *Mauriceau* (*a*) memorat & partum laborioſum, in quo parturiens, ac infans, licet bono in ſitu fuerit, plus ſolito pati debent; difficilem autem partum ad laborioſum reduxit.

Cum *Mauriceau* (*b*) ad legitimum, & naturalem partum ſtatuerit requiri, ut debito graviditatis termino fiat, & ille plerumque nono graviditatis menſe finito ſtatui ſoleat, novimus, quo tempore exſpectandus ſit partus. Simul autem patet, non tam facile exactum calculum hic haberi poſſe, cum non omnes foeminae noverint praeciſe conceptionis tempus, & plures ſe tantum gravidas ſuſpicentur, dum obſervant, menſtruum fluorem ceſſare; imo & quibuſdam jam gravidis quandoque aliquid ſanguinis menſtrui ſolito tempore prodeat: unde omnes, qui de puerperio ſcripſerunt, fatentur, illum terminum varium ſaepe eſſe, dum non tantum nono, ſed decimo menſe graviditatis abſoluto, imo adhuc ſerius, partum naturalem contigiſſe, aſſerunt. Sic legitur (*c*); *Foeminam bonis, atque honeſtis moribus, non ambigua pudicitia, in undecimo menſe poſt mariti mortem peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſtea concepiſſet, quoniam decemviri, in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo, ſcripſiſſent. Sed divum Hadrianum, cauſa cognita, decreviſſe, in undecimo quoque menſe partum edi poſſe. Idque ipſum ejus rei decretum nos legimus: in eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit, requiſitis veterum Philoſophorum, & Medicorum ſententiis.* Plures caſus recenſet *La Motte* (*d*), ob candorem ſuum, & optimam fidem celebris, qui docent, terminum

gra-

(*y*) Livr. 2. chap. II. pag. 202. (*z*) Levret l'art des accouch. pag. 95. (*a*) Ibid. chap. X. pag. 259. (*b*) In loco modo citato. (*c*) Aul. Gellii noct. Attic. Lib. III. Cap. XVI. pag. 103. (*d*) Traité des accouch. &c. Liv. I. Cap. XXVIII. pag. 121. &c.

›que &c. limites, a *Divo Hadriano* ſtatutos excedere. Pu-
›primis tunc contingere, ſi debilior foetus ad debitam nu-
ementum indigeat diuturniori in utero materno mora. Mi-
us legitur (e) de muliere, quae ſex ſeptimanis nupta in-
ditatis incommoda pati: menſtrua tamen non ceſſabant:
inti menſis ſenſit infantis motum, & turgebant mammae;
papillis aliquot guttae lactis ſpiſſi, rubelli exibant; noni
ra tumebant, & venae fiebant varicoſae; undecimo menſe
orſi, & ventris dolores; vocata obſtetrix nullam ad partum
veniebat; ſequenti die tres circiter librae aquae rubellae efflu-
:s illi manſerunt per triduum, menſium parca copia prodiit,
nt, & optime ſe habebat, manente abdomine tumido; &
odum turgebant. & Celeberrimum etiam
Medicos, ac Chirurgos conſulebat, omnes affirmabant, illam gravidam
ai in vicinia ruſticabatur:

tavo mirae illius graviditatis menſe menſtruus fluor, hactenus
um mutatus eſt, & ſolita ſemper periodo rediit; motum infantis
abatur: peritiſſimus tamen Chirurgus, abdomen tangens, nul-
motum percepit, ſed ventrem tenſum tympani inſtar invenit.
adhuc menſes in eodem ſtatu manſit, niſi quod crura detu-
nis tamen manentibus varicoſis. Trigeſimo quinto menſe pepe-
maſculum, qui per triduum vixit: mater autem ex puerperio
a. Infans, & placenta ſolitam habebant molem. Eadem haec
ullo poſt puerperium denuo omnia graviditatis ſigna habuit; &
motum infantis ſentire in tumido enormiter abdomine, quod jam
e annos, & octo menſes geſtat, caeterum ſana, & ad ſolitos apta

quibuſdam mulieribus familiare eſt, ante novem menſes abſolutos
idit *La Motte* (*f*) juvenculam, quae ſeptem a matrimonio menſi-
n pepererat, dubitante marito de conjugis caſtitate: a primo poſt
n puerperium congreſſu impraegnata, peperit denuo filium ſeptime-
mbo tamen adoleverunt, & militiae nomen dederunt. Filiae ejuſ-
ulieris pariter ſeptimo menſe pepererunt. Unde videtur, in hac fa-
entilitium fuiſſe morem, ut ſeptimo menſe partum excluderent. Si-
c alter caſus ibidem legitur.
e ſtatuit *Mauriceau* (*g*), tunc partum ſequi, quando uterus majorem
ionem non patitur; quod vel ab utero ipſo pendere poteſt, uti prae-
ti capitulo dictum fuit, vel etiam a velociori, aut tardiori incremento
s, uterum replentis. Ob hanc rationem credit, mulieres, quae gemel-
los

) Académ. des ſcienc. l'an 1753. in 4. Hiſt. pag. 139. & ſeq.
) Traité des accouch. Liv. I. chap. 28. pag. 122.
) Liv. II. chap. 2. pag. 204. 205.

Digitized by Google

los in utero gerunt, citius parere, cum magis diſtendatur uterus, & frequentiori foetuum motu magis irritetur. Septimeſtres autem partus adeo parum vitales habuit, ut dicat, ſe nullos vidiſſe, qui plus quam per quindecim dies vixerint. Obſervata autem *La Motte*, ac aliorum contrarium docent; & memini, me aliquot vidiſſe adoleſcentes ſanos, ac robuſtos, de quibus certus eſſe poteram, quod ſeptimo menſe nati fuerint. Verum tamen eſt, quod plerumque debiles ſint, & minoris molis. Si foetus, palmam manus magnitudine aequans, educari potuerit, ut ad octogeſimum annum vitam produxerit, multo magis id de ſeptimeſtri partu ſperari poterit. Neque ſoli *Liceto* (vide §. 1309.) haec fortuna contigit, ut potuerit educari praeter omnem ſpem; recentior enim obſervatio, & magis mira idem docet. Quinto graviditatis menſe excludebatur foetus, vivus quidem, ſed puſillus, & debilis admodum: non plorabat, & vix reſpirare videbatur, oculi clauſi erant, membra flaccida, & pendula; leves quidam motus, & calor corpuſculi teſtantur vitam ſoli: mollibus tectus linteis, blando fovebatur calore, guttatim dabatur pauculum lactis tepidi, quod deglutiit; manſit in eodem praeciſe ſtatu per quatuor integros menſes, leviſſimos tantum motus faciens; nullum edebat planctum, nullum excrementum depoſuit. Poſt quatuor hos menſes abſolutos incepit plorare, excrementa deponere, corpus movere, ubera ducere, & creſcere, ſimili modo, ac alii infantes, & tam feliciter quidem, ut circa decimum ſextum a nativitate menſem coetaneos robore ſuperaret (*h*). Jure mirabatur egregius auctor, quod praecox ille fructus vixerit vitam foetus toto illo tempore, quod deërat juſtae maturitati.

Videtur autem tota graviditatis hiſtoria docere, quod foetus magis magiſque perficiatur in utero, & majus robur acquirat, adeoque non patet ratio, quare octimeſtris foetus debilior, & minus vivax foret, quam ſeptimeſtris, ut *Hippocrates* voluit, quem plurimi alii ſecuti ſunt: verum quidem eſt, certa obſervata ſemper praevalere in Medicina, quantumcunque ratiocinium etiam videatur probare oppoſitam ſententiam; ſic *Peu* (*i*) teſtatur, plurimos infantes ſeptimo menſe prodire robuſtos, & vegetos, octavo autem menſe ut plurimum debiles, & vix vitales: contrariam tamen ſententiam ex multiplici obſervatione tuetur *Mauriceau* (*K*). Videri poteſt de his *Drelincurtius* (*l*), qui videtur ſatis bene probaſſe, quod octimeſtris foetus, ſi caſu, vel morbo exeat, periculoſe habeat, ſi autem ſponte prodeat, aeque poſſit vivere, ac ſeptimeſtris.

Cum ergo ex ante dictis ſatis conſtet, terminum graviditatis ſatis incertum eſſe, non tantum in diverſis, verum etiam in eadem muliere, dicendum erit de illis ſignis, quae partum brevi futurum deſignant, uti & de illis, quae actu parturire gravidam docent, & ex quibus indiciis, partum facilem, aut difficilem futurum, cognoſcere poſſit Medicus.

Ali-

(*h*) Brouzet Eſſai ſur l' education medic. &c. pag. 37. & ſeq. in notis.
(*i*) La Pratiq. des Accouchem. Liv. I. chap. 9. pag. 95.
(*K*) Loco modo citato.
(*l*) In Opuſcul. pag. 120.

Digitized by Google

tum diebus tumor ventris deſcendit, detumeſcente ſupe-
nis, dolor inſolitus lumborum percipitur, urina frequen-
, dimittitur, mucoſus ex vagina humor fluit (m). Haec
m dant ſuſpicionem, quod partus tempus appropinquet;
certam cognitionem. Illo enim tempore, dum vertitur in-
apite verſus ſuperiora locabatur, plura ex his ſignis obſer-
us verſio ſolet frequenter octavo graviditatis menſe contin-
: citius, aut ſerius; & partum tunc jam inſtare, creditur.
vidiſſe, teſtatur *Mauriceau* (n), & praecipue in Chirurgi
tavo menſe, dum vertebatur infans, credebat certiſſime, ſe
magnos ſentiebat in abdomine dolores; unde omnia neceſ-
. Verum poſt integrum menſem adhuc geſtavit infantem,
r peperit: idem & in propria uxore, & in aliis pluribus
ide, dum ſimilia ſigna obſervantur, non temere praedicen-
partum inſtare.

ſcimus, parturire gravidam, ſi dolor in lumbis adſit, non
per intervalla recurrens; qui dolor, per latera abdominis per-
pubem terminatur, cum teneſmi deprimentis quaſi ſenſu; hi
ab obſtetricibus ſolent vocari; ſpurii vero, ſi ſolum abdomen
in abdomine orti verſus lumbos recurrant: partum enim non
purii illi dolores; imo potius retardant, &, ſi moleſti admodum
itis tolli debent, tuncque ſequuntur veri partus dolores; uti &
xore, ac aliis plurimis, obſervavi. Pulſus tunc fit frequentior,
magis; reſpiratio difficilior videtur, dum ad ſingulos dolores
nixum facientes inhibent animam. Omnia autem haec, inſtante
fiunt validiora, dum dolores validi ſe invicem proxime ſequun-
rat *Hippocrates* (o); *Aſſero autem, mulierem, ubi pariet, crebrum*
*nitture &c. Tum vero potiſſimum crebro reſpirat, ubi partui proxima*
*ae maxime lumbis dolet; nam & lumbi a foetu percutiuntur.* Omnia
collegit *Mauriceau* (p); qui ſimul addit, pudenda tunc tumefieri,
, ſaepe tunc vomere parturientes; quod ſignum non eſſe ma-
vulgo creditur, ſed proxime inſtantis partus indicium, teſtatur;
frequenter vidi; & *Manningham* (q) confirmat, dicens: *Vomitus*
*r puerperae labores, ſi ſupra modum non ſint, nunquam non utiles ſunt.*
*La Motte* (r), quod adſtiterit parturienti, quae ad ſingulos partus
vomebat, & inde peſſime angebatur, dum in praecedentibus puer-
nunquam ſimile quid experta fuiſſet. Cum ſe accingeret, ut miſerae
retum tolleret, ultimus dolor aderat, qui ſanum infantem expellebat.
lici edoctus experimento, vomitum quidem pro ſigno inſtantis jam par-

Mauric. traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. Liv. II. chap. 2. pag. 211. 212.
(n) Ibid. chap. V. pag. 235. (o) De Morb. Mulier. Lib. I. Cap. 32. Char-
ter. Tom. VII. pag. 749. (p) In loco modo citato pag. 212.
(q) Art. obſtetric. compend. pag. 42. (r) Traité des accouchem. chap. XXV.
pag. 114.

Digitized by Google

partus habuit, monuit tamen prudenter Chirurgos obſtetricantes, ne facile, vel ex hoc, vel aliis ſignis, abſolute felicem partum praeſagiant, cum praeter omnem ſpem quandoque adverſa contingant, abſque cognita evidenti cauſa. Certe de vomitu, qui partus tempore contingit, *Manningham* (*s*) monuit ſequentia: *Violentis doloribus ſubito deficientibus, ſi ſuperveniat vomitus, metuendum eſt, ne laceretur uterus.*

Notavit & *Mauriceau* (*t*), inſtante jam partu, totum corpus tremere puerperis, praecipue tamen crura, & femora, ſed abſque frigore, & calente toto corpore: tremor autem ille non eſt mali ominis, ſed potius naturalis. In ſacris enim literis legitur (*u*), Deum *Moyſi* dixiſſe: *Hodie incipiam mittere terrorem, atque formidinem tuam in populos, qui habitant ſub omni coelo; ut audito nomine tuo, paveant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.* Solet tunc ſimul adeſſe, vel paullo poſt ſequi, ut humores ex utero fluentes ſanguine tingantur, quod merito habetur pro ſigno, brevi partum finiendum eſſe; neque leve illud ſanguinis effluvium fit a laceratione oris uteri, ſed potius a ſeparatione chorii ab utero, dum aquae prominere incipiunt, uti in praecedenti Capitulo *de gravidarum morbis* dictum fuit (*v*). Summopere autem neceſſarium eſt, ut bene diſtinguatur, an veris partus doloribus laboret gravida, an non. Monuerat enim ſollicite *Manningham* (*x*): *Infans, ſe ſubvertens, in ſupremo geſtationis menſe, motu inſolito falſos ſaepe dolores ciet, qui etiam nixus mature nimis afferunt.* Minus peritae enim obſtetrices urgent quandoque gravidas, ut validis nixibus juvent dolores, qui oriuntur a verſione infantis, nondum ad partum maturi; imprimis, ſi ſimul os uteri apertum jam tangant. *Mauriceau* (*y*) recenſet talem caſum: vocabatur ad gravidam, quae ſe parturire credebat; idem adfirmantibus binis, quae aderant, obſtetricibus: tactu explorans, invenit os uteri hians ad pollicis latitudinem, tangebat caput infantis tectum membranis, quae flaccidae adhaerebant capiti, nullo modo tenſae, aut turgentes: licet per ſex dies tormina ventris habuiſſet, ſpurios nempe dolores, & os uteri hiaret, tamen nullam adeſſe ad partum diſpoſitionem, dixit *Mauriceau*, ac leni clyſmate applicato, una cum tepore lecti, ceſſaverunt illi dolores, & per integrum menſem gravida haec potuit alacriter rebus ſuis domeſticis vacare; tuncque felix infantis vivi partus ſequebatur. Unde merito concluſit, omnia partus inſtantis ſigna eſſe incerta, niſi adſint dolores veri, qui ex lumbis incipientes verſus pubem tendentes deſinunt, cum teneſmi ſenſu; ſimulque aquae formari incipiant; id eſt, digito percipiantur membranae, aqua inter has, & caput infantis collecta turgidae, prominentes per apertum os uteri, illudque replentes. Solam enim oris uteri aperturam fallax dare inſtantis partus ſignum, tanquam axioma in arte obſtetrica poſuit *Manningham* (*z*), dicens: *Apertio oris*

(*s*) Art. obſtetric. compend. pag. 15.

(*t*) In loco modo citato pag. 212. 213.

(*u*) Deuteron. Cap. 2. verſ. 25.

(*v*) Mauric. traité des malad. des femmes groſſ. Tom. I. pag. 213.

(*x*) Art. obſtetric. comp. pag. 14.

(*y*) Loco modo citato pag. 214.

(*z*) Loco modo citato.

*gravidae non ſemper parturitionis eſt ſignum certum; non- ficitum adeo patefactum in quibuſdam invenitur, ut digitum iſe ante partum.*

per ſigna certa conſtitit, partum inſtare, optime monet auctor (a): *In principio doloris quaerendus eſt foetus, & uteri* vel difficultate fu- e praeſagium haberi poſſit de facilitate, obſtetriciae auxilia, que etiam mature adhiberi poſſint illa artis ſitum mutare, & infantis in utero, vel & ipſius orificii uteri, quae ſervari po- terunt. Plurimae enim perierunt puerperae, negligentia, vel ſtatim haec exploratio facta fuiſſet. De hac ſcriptores inveniuntur ɔſtetricum paſſim apud artis obſtetriciae

a ſigna, ex quibus felicem partum augurari ſolent obſtetricantes ſequentia: *Si uteri infima pars in pelvim illapſa fuerit, ita ut in nae facile tangi poſſit: Si os uteri tenue, molle, lateque patulum ſit, rturam oris uteri deprehendatur, infantem capite ad excluſionem prae- ır ono ferri, neque brachio, neque funiculo umbilicali intercedente, ſi ae in latitudinem ſe complanent, nonniſi facilis, celerque partus exſpe- ſt.*

a haec ſigna ſane bona ſunt: ſed tamen ex his nondum certi ſumus obſtaculis, quae latere poſſunt: circumvolutio funis umbilicalis circa , vel alia membra infantis poteſt partum difficilem reddere: ita etiam ephalon, tumens nimis abdomen, monſtroſa figura, &c. Unde om- te ad felicem partum diſpoſita eſſe, ex his quidem concludi poteſt; amen abſoluta certitudo facilis, & felicis partus haberi non poteſt; hinc er aliqua cautela in hoc praeſagio opus erit.

artus difficilis autem praevidetur, ſi contraria praecedentibus ſignis obſer- tur: *Os uteri altius, parum, aut omnino non apertum, praeacutum, craſſum, e durum, aut humores in longitudinem coarctatos.* Tunc enim membranae iis diſtentae non efficient planum, vel ſubrotundum tumorem, ſed farci- nis inſtar elongabuntur: ſi autem ex his ſignis difficilis partus praevideatur, nquam hoc parturienti indicandum, ſed amicis, ac adſtantibus tantum, & rudenter quidem.

Patet ſatis ex dictis, obſtacula, quae partum difficilem reddunt, pendere vel a matre, vel a foetu, vel quandoque ab utriſque; & tunc ſolent diffi- cillimi partus ſequi. Haec autem jam ſeorſim conſideranda veniunt.

§. 1311. **V**ltio Matris, deficientibus viribus ad expellendum, vel partibus ipſis naturalibus male ſe habentibus.

Cum homo, proportione habita ad reliquas partes corporis, caput majus habeat, quam reliqua animalia, ideo & foemina humana difficilius parit, ac va-

(a) Art. obſtetric. compend. pag. 15.
(b) Deventer novum lumen obſtetric. Cap. 18. pag. 62. 63.

validiori indiget nixu; ad quem requiruntur debitae vires. Solet quidem dici, quod ſanus, & robuſtus foetus ſuis conaminibus matris parturientis nixus adjuvet, ut in dias luminis auras erumpat citius: ſi autem omnia rite conſiderentur, patet ſatis, parum, aut nihil foetum hic juvare poſſe: motu membrorum ſuorum, & dilatatione oris uteri per caput ingrediens facta, uterum irritat, & matris nixus excitat, per quos ſolos propellitur ex utero. Qui enim vel ſemel parturientem mulierem vidit, novit, quanto labore, quanta vi agat puerpera, dum foetus naſcitur: animam retinet, omnes muſculi fere corporis rigent, pedibus fulcro ſuſtentatis firmo, manibus adſtantes, vel obvia quaeque firmiſſime prehendit, muſculi abdominis, dorſi, colli rigent, facies rubicunda inflata turget, &, ut uno verbo dicatur, omnes vires totius corporis agunt, ut excludatur foetus, qui partus tempore pati, non vero agere videtur, &, ſi ageret, pauculum illud virium, quas tenellum corpuſculum habet, nullo modo augere poſſet adeo validos parturientis matris conatus.

Novi, *Harvaeum* (c) ſtatuiſſe, *in viviparorum partu praecipuam naſcendi cauſam foetui deberi. Molimini, inquam, ejus, non autem ponderi, ut Fabricius voluit, &c. Ipſe foetus prono capite uteri clauſtra aggreditur, eademque propriis viribus recludit, & in lucem eluctatur.* Credebat autem, ſententiam ſuam inde praecipue confirmari, quod in oviparis foetus ipſe, non autem mater corticem ovi effringeret, idemque contingeret in inſectis pluribus, & piſcium ovis. Sed in Anatome comparata opus eſt magna cautela, ne facile credamus, in humano corpore ſemper eodem modo contingere illa, quae in aliis animalibus obſervantur. Oviparorum ova, a matre depoſita, ſi foecunda fuerint, blando tantum tepore indigent, ſive mater fovendo per incubatum hunc praebeat, ſive alio quocumque modo ille producatur; uti hodie nimis notum eſt. Praeterea pullus durum jam roſtrum habet, ſolidas ungulas, validoſque pro ratione molis motus exercere aptus eſt: ſimul ac enim ex ovi clauſtro prodiit, currit alacriter. Naſcens homo fletu ſuo alienam, qua ſtatim indiget, opem poſcit, nec unquam uteri clauſtrum ſuis viribus aperire poterit. An obtuſa capitis foetus figura, ejuſque moles aptum dabit inſtrumentum, quo dilatari poſſet uteri orificium, quod jam dilatatum eſſe debet, antequam caput foetus illud ingredi poſſit? Nixus materni, validaque uteri contractio, dum urgent dilatari jam inceptum uteri orificium, membranas humore plenas deprimunt in locum nimis reſiſtentem; ſicque formantur aquae, os uteri ſenſim magis dilatantes, capite foetus nondum ingreſſo uteri orificium. Ruptis membranis, aquis effluentibus, in partu naturali caput foetus illabitur, non vero ſuis viribus exit foetus, ſed validiſſimi tunc ſequuntur parientis nixus, qui partum abſolvunt; quibus minime opus fuiſſet, ſi proprio conamine in lucem prodire potuiſſet foetus.

Conatus fuit *Harvaeus* (d) ſtabilire ſententiam ſuam obſervatis: teſtatur autem ſequentia: *Mulier quaedam apud nos* (*compertum narro,*) *ſub veſperam mor-*

(c) De generatione animal. pag. 366, 367. (d) Ibid. 368.

*ıvi ſola relicta eſt: mane autem ſequenti, inter femora ejus* *ıs, qui proprio niſu exitum ſibi comparaverat.* De fide hujus ıllus dubito, cum & ſimilia apud alios auctores legantur, & giſſe probe noverim; ſed minime videtur ex hac obſervatio- ıſſe, quod proprio niſu exitum ſibi fecerit infans. Notum eſt dubia ſint mortis abſolutae ſigna; neque mirum foret, ſi mi- o mortua derelicta, revixerit denuo, & poſt novum pariendi um excluſerit, omnique deſtituta auxilio perierit.

.e uterus, propria contractione ſua, foetum, qui videtur partui iſſe, exprimere potuit. Vidit *De Graaf* (*e*) in cuniculis diſſe- motu undoſo, ac periſtaltico quaſi agitari, & propria ſua vi imere. Licet autem *Harvaeus* foetus viribus partum adſcriberet, non potuit tamen, excludi quandoque foetus morboſos, & lan- ; quandoque ante debitum tempus prodire in lucem; verum tunc ı *tam partus fit, quam abortio, foetuſque ejicitur potius, quam pa-* ). Solito tamen ſuo candore fatetur, quod uterus etiam huic operi ı manus ferat, & probat exemplo mulieris, cui uterus prolapſus a uſque pendebat, capitis humani magnitudinem excedens; atque in parte dehiſcens, madorem, & ſaniem (tanquam locus ulceroſus fo- ofudit. Deinde addit ſequentia (*g*): *Ego re inſpecta (tactu enim non bam) cancrum, aut carcinoma uteri jam adſore metuebam, ideoque liga- , & abſciſſionem meditabar; & interea conſului, ut blandis fotibus dolorem* . *Nocte vero ſequenti ex eodem tumore infans ſpithamae longitudine, per- formatus, ſed mortuus protruditur, & poſtridie ad me defertur.* In hoc manifeſte patet, nec matris nixus in pendulum extra vulvam uterum e potuiſſe, ne foetum mortuum aliquid ad partum contribuiſſe; qui ergo uteri contractioni tribuendus eſt. Uterus ergo ſua vi ad partum con- ıuit; & fatetur *Harvaeus* (*h*), quod non tantum in homine, ſed *etiam in* ıs *animalibus (utpote cane, ove, & jumentis) liceat obſervare, hunc comi-* m *non eſſe uteri, aut ventris ſolius actionem, ſed totius quoque corporis cona-* m. Agnovit ergo & maternos nixus, tanquam partus cauſam; attamen aullo poſt (*i*) difficillimum partum ſolis robuſti infantis viribus tribuit. Mu- ıer enim, quae, poſt difficilem, & laborioſum partum, integrum vaginae ambitum interiorem laceratum, atque excoriatum habuit, ut poſtea vaginae latera prorſus inter ſe concreverint, *unde nec virili membro, nec ſpecillo qui- dem ingreſſus patuit, neque menſtruorum fluxui egreſſus,* gravida tamen facta fuit, & inſtante partu, miſeris dum torqueretur modis, omnem ſpem pa- riendi abjecit, maritoque, & amicis valedixit moritura. *Cum ecce inopina- to, robuſti admodum foetus ſummo conamine totus ille tractus dirumpitur, fitque inſperatus partus; & validus infans ſibi, matrique ſuae ſalutis auctor exſtitit, viamque apertam aliis poſt naſcendis reliquit. Idoneis enim remediis adbibitis, mater*

(*e*) De Mulier. Organ. pag. 325. (*f*) Harv. de generat. animal. pag. 369.
(*g*) Ibid. 370. (*h*) Ibid. 366. (*i*) Ibid. pag. 368.

*mater priſtinam valetudinem recuperavit.* Quis mortalium credet, tantum obſtaculum robuſtiſſimi etiam foetus viribus ſuperari poſſe? An non potius ſummis miſerae hujus puerperae nixibus debetur? Hinc diſcimus, quantum in candidiſſimis, ingenioſiſſimis, & ad obſervandum quaſi natis, viris poſſit praeconcepta opinio.

Patet ex his, debilitatem virium merito inter cauſas difficilis partus recenſeri; unde optimo conſilio, uti alia occaſione ad §. 1291. dictum fuit, Spartanae virgines validis exercitiis firmabant corpus, ut, *ſtrenue partus excipientes, bene, & facile adverſus puerperii certarent labores.*

Sed & Spartana mater difficilem, imo quandoque omnino impoſſibilem experiretur partum, ſi partes ipſae naturales male ſe haberent, nec tranſitum naſcituro homini permitterent, niſi difficillime.

§. 1312. SI vires deficiunt, hae excitandae ſunt ope Uterinorum, Cardiacorum, Sternutatoriorum.

Summa hic opus habet prudentia Medicus, ne noceat imprudenti cardiacorum exhibitione. Rarius enim, quam creditur, puerperae debilitas partum reddit difficilem. Vidi toties, dum adſtantes crederent, inſignem adeſſe virium defectum, omnes miratos fuiſſe ingens robur, dum ultimis nixibus prodiret infans. Ipſa puerpera, & omnes adſtantes in votis habent, partum accelerare. Verum antea monui in primiparis, quae omnium impatientiſſimae eſſe ſolent, celerem partum non eſſe tutiſſimum; praeſtare potius lentiorem, ut ſenſim cedant partes, non autem ſimul, & ſemel violente diſtendantur. Semper debemus memores eſſe prudentis *Galeni* moniti (vide §. 6.); *Sive purgans dederis, ſive vomitorium &c., prima exhibitio in tua poteſtate eſt, reliqua ſibi fortuna vindicat.* Si enim tempore parturitionis cardiaca calida frequentius, aut majori copia dederis, ad vires nempe inſtaurandas, vel partum accelerandum, haec pergent agere, poſtquam peperit mulier. Sed omnes Medici agnoſcunt, nihil magis prodeſſe poſt partum, quam quietem mentis, ac corporis, & pacatiſſimum humorum motum; qui accelerabitur poſt partum, dum pergent agere ſtimuli cardiacorum, quae parturitionis tempore exhibita fuerunt largiori copia. Quam prudenter *Celeberrimus* Boerhaave (*k*) hoc monuit, dum nobiles *olei Cinnamomi* vires enumerat: *At oleo Cinnamomi ſuppar videre nondum contigit, quotieſcumque collapſae gravidarum, parturientium puerperarum, vires, abſque inflammatione, abſque ruptis, hactenuſque hiulcis vaſis.* Sed certe poſt partum, dum ſeparatur placenta ab utero, hiulca ſunt vaſa, & copioſum ſanguinem effundunt. Dum genuini partus dolores breviori ſe invicem intervallo ſequuntur, pulſus fit plenior, celerior, facies tenſa rubet, calor in toto augetur corpore. Judicet nunc Medicus, an in tali conditione corporis cardiaca calida ſtimulantia utilitatem habere poſſint? Quamvis enim in parturitionis initio talis ſtatus nondum adſit, tamen aderit brevi, etiam in puerperio quam maxime legitimo,

(*k*) Chemiae Tom. 2. pag. 129.

Digitized by Google

Solent in quibuſdam locis circumferre obſtetrices ciſtu-
emediis plenas, quae parturientibus aliquando largiori doſi
idem tanto audacius, quo ſunt minus peritae: unde ſaepe
unt infortunia. Si enim non a languore, ſed a perverſo ſitu
, vel & uteri ipſius obliqua poſitura, difficilis partus fiat,
et obſtetrix, quanto plus dolores urgeat, antequam mutato
el uteri leventur haec obſtacula. Hinc, niſi certus ſit Medi-
ore parturientis, nunquam exhibere debet cardiaca calida, &
antum refracta doſi, repetitiſque vicibus.
men haec obſtetrices, parturientes, adſtantes, & ſi neget, clam,
co, vel etiam invito, offeruntur talia. Saepius fui in tali caſu,
mper praeſcribere illa, quae noveram innoxia fore, quam mo-
omne cardiacum remedium. Aquae ſtillatitiae ex *floribus ſam-
, roſarum, ex ceraſis nigris cum nucleis contuſis, ex meliſſa, corti-
, arantiorum, & his ſimilibus*, grata fragrantia reficiunt, nec ta-
rem, & motum augent.
magis dominantur mulierculae, quam puerperii tempore: inſultant
, tanquam rerum muliebrium ignaris: quaevis adſtantium matrona-
uliare quoddam habet remedium, quod in principibus familiis per
jam uſu probatum dicitur. Ratione agere cum his ſi quis vellet,
& operam perderet, ac cum ratione inſaniret. Magis profeci, dum
me monſtrabam in adhibendis inanibus, imo ſaepe ridiculis, modo
periculo, & ſuperſtitione carerent. Nunquam me oppoſui, ſi *lapidem*
, *Aquilae*, & alia ſimilis farinae de collo parturientis ſuſpendere, vel
ri alligare vellent; imo, modo in reliquis obtemperare vellent, vel
n *Helmontii* (l) remedium concederem, quod ex felle, & hepate an-
lae ſiccatis, ac in pulverem tritis conficitur; ſi non ex vino, ſed ex
a, vel vino multa aqua diluto, ſumeretur. *Pharmaco nimirum adhuc in
nacho exiſtente, apertum fit os pubis, & valvae oſſis ſacri in lumbis, foetuſ-
ſtatim propulſus. Notavi ſcilicet, ſtomachum claves uteri gerere.* Nugatur
inde, dum vult, ideo anguillae hepar, ſerpentis nempe aquatici, maledi-
, rigorem minuere, quia propter ſerpentis invidiam mulier in dolore pa-
ere debuit. Maluit certe prudentior in his *Mauriceau* (m) blando allo-
quio animum erigere parturientis, & juſculo, vel pauco vino cum pane
toſto vires languentes erigere.

Praeterea notandum eſt, languere quandoque puerperas vel ob diuturni-
tatem parturitionis, vel etiam, quod frequentius longe contingit, ob metum
doloris, & ancipitis eventus; unde quandoque, in tenerioribus imprimis, hy-
ſterica anxietas ſequitur; ideo uterina, ſive antihyſterica remedia commen-
dantur. Sufficiet in tali languore aliquot guttulas *tincturae ſuccini*, vel *ca-
ſtorei* in aquis ſtillatiis modo laudatis diluere, & cochleatim dare, donec
levetur hoc malum.

Si

(l) In Capit. *Jus Duumviratus* pag. 247. N. 46.
(m) Trait. des malad. des Femm. liv. 2. cap. 10. pag. 263.

Si autem magna, & ſubita debilitas oriatur, praecipue, ſi ſimul dolores ceſſent, magnum imminet periculum. *Viribus de repente deficientibus, lethalis extravaſatio eſt metuenda* (*n*); dum ſanguis vel undatim ex vulva profluit, vel in abdomen diffunditur, rupto utero; de qua re poſtea dicetur. Sponte autem patet, in triſtiſſimo tali caſu mortem accelerari per cardiaca calida, cum haemorrhagiam augeant.

Illud, quod ſponte naturae contingit in morbis, ſi juvet, ſolet ars imitari: unde doctrina illa de nocentibus, & juvantibus magni momenti eſt in arte Medica: de qua re videantur illa, quae §. 602. ſeptimo numero habentur.

Dixerat *Hippocrates* (*o*); *Mulieri, uteri ſtangulatione vexatae, aut partus difficultate laboranti, ſternutatio ſuperveniens, bonum.* Notum eſt, inter ſternutandum concuti totum corpus, omnes fere muſculos ſubito, & convulſivo quaſi motu agitari, conquaſſari omnia viſcera: unde ſpes naſcitur, dolores parturientis ſic augeri poſſe, ut partus acceleretur.

Felix ſternutationis in partu difficili effectus apud *Harvaeum* (*p*) legitur. Juvencula ob ſummum pariendi laborem in animi deliquium incidit, ſtatimque adeo ſtupida, & comatoſa facta eſt, ut nullis potuerit excitari remediis, licet varia tentata fuerint: cum autem nil deglutire poſſet, pennam, ſternutatorio fortiori illitam, indidit naribus: licet autem adeo ſtupore obruta fuerit, ut neque inde ſternutaret, nec excitaretur, tamen totius corporis convulſione quadam tentari coepit, quae, ab humeris incipiens, paullatim per totum corpus ad inferiora pertingebat. Quotieſcumque autem adhibebatur ille ſtimulus, promovebatur partus; tandemque, inſcia matre, & comatoſa adhuc manente, natus eſt infans ſanus, ac vegetus. Non notat tamen, an haec puerpera ad ſe redierit poſtea, & evaſerit, an non.

Patet inde, irritatis per acre ſternutatorium nervis, etiam non ſequente ſternutatione, auctos fuiſſe pariendi conatus, cum felici ſucceſſu. Si autem facies vultuoſa, rubra, oculi turgentes, calor magnus capitis adeſſent ſimul in tali parturiente, facile intelligitur, largam venae ſectionem praemittendam eſſe, antequam validi illi ſternutationis concuſſus tuto tentari poſſent. Secus enim vaſorum in capite ruptura, & lethalis apoplexia metuenda foret. Unde etiam *Mauriceau* (*q*), dum laudat in convulſis parturientibus ſternutatoria, venae ſectionem ſuadet prius, niſi convulſio poſt profuſam Haemorrhagiam ſecuta fuerit. Certe ſingultus, quem pro convulſionis ſpecie *Hippocrates* habuiſſe videtur, cum aeque a repletione, ac inanitione fiat, ut convulſio, ſolvitur ſternutatione (*r*). Cui ſententiae etiam accedit *Galenus* (*s*), dicens: *Signum itaque bonum eſt, quia indicat, naturam prius torpentem nunc exſuſcitari, ac recreari, & propriarum motionum reminiſci.*

(*n*) Manningham art. obſtetric. compend. pag. 15.
(*o*) Sect. V. Aphor. 35. Charter. Tom. IX. pag. 215.
(*p*) De generat. animal. pag. 366.
(*q*) Livr. 2. chap. 28. pag. 335.
(*r*) Sect. VI. Aphor. 13. Charter. Tom. IX. pag. 255.
(*s*) In comment. ad Aphor. 35. Sect. V. Ibid. pag. 215.

§. 1313.

Digitized by Google

uteri collum internum nimis anguſtum, durumve, li-
nimentis ſuccurrendum quantum poſſibile, ut lubricum
:l fotu.

ı jam ſunt impedimenta, quae in partibus naturalibus male ſe
ſervata fuerunt, quibus partus difficilis merito tribui poteſt.
ret in uteri cavo, ex quo per cervicem uteri, ejuſque orificium,
ut partus fiat. Cervix autem illa uteri ſolet, & collum in-
ri, ut diſtinguatur a vagina, quae a quibuſdam collum uteri
externum; forte minus proprie. Notum eſt pyriformem figu-
plerumque tribui, cujus ſuperior, & latior pars fundus, inferior
anguſtior cervix dici ſolet. *Euſtachius* (*t*) uteri integri, & diſ-
as dedit; ſed in non gravidis mulieribus talis eſt: apparet autem
ım, triangulare quaſi, ſuperiori parte latius, convergere, & an-
ıbi incipit cervix, ſive collum internum, quod deſcendendo iterum
ad os uteri uſque. In utero autem gravido fundus ſenſim magis
: diſtenditur, & aſſurgit; ſed & poſtea uteri cervix incipit dilatari,
em, ut circa tertium graviditatis menſem quarta pars ſupremae cer-
:que diſtenta jam ſit, ac uteri fundus. Quinto menſe auctus magni-
fundus occupat medium ſpatium, quod inter ſummitatem oſſium pu-
. umbilicum interjacet; ſed hoc tempore dimidia cervicis longitudo
a eſt. Septimo menſe fundus umbilicum tangit; octavo menſe fundus
.m diſtantiam inter umbilicum, & ſcrobiculum cordis occupat; nono
: ſcrobiculum cordis attingit fere; & tunc tota cervix uteri diſtenta
*u*); tunc autem cervix uteri diſparet quaſi, unum cavum faciens cum
.o, quod adultum jam foetum continet. Si conſideretur exactiſſima fi-
a uteri foeminae, in quintum menſem gravidae (*v*), patet, jam maxi-
m partem cervicis, ſive colli uterini interni, deletam quaſi eſſe diſtentio-
: notandum tamen eſt, illud, quod ſupereſt de cervice, brevius apparere,
ıam revera eſt, quia orificium uteri antrorſum incurvatum eſt, ut ejus in-
rior ſuperficies melius oculis pateret (*x*). Saltem inde patet, ultimo gra-
ıditatis tempore, inſtante jam partu, de cervice uteri vix quid ſupereſſe,
um tota jam dilatata, una cum fundo, magnum cavum faciat. Hinc tunc
n ſummitate vaginae nil de cervice tangi poteſt explorantis digito; ſed ſo-
lum os uteri occurrit, miro pariter modo jam mutatum. In initio gravi-
ditatis enim illud tangitur exacte clauſum, oblongum, prominens, fere in-
ſtar roſtri canis recens nati; ſenſim poſtea craſſeſcit, & emollitur, ad ſex-
tum circiter menſem; poſt quem incipit minui in omni ſua dimenſione, in
eadem proportione, qua uterus magis diſtenditur, ita ut, partu appropin-
quante, totum complanetur, quaſi confuſum cum uteri tumentis globo: ſu-
pereſt

(*t*) Tabul. 13. & 14. (*u*) Brudenell Exton ſect. 5. pag. 117. 118.
(*v*) Noortwyk de utero gravido pag. 205. (*x*) Ibid. pag. 206.

pereſt tunc tantum parva circularis eminentia: in quibuſdam tamen foeminis ultimis graviditatis menſibus uteri orificium craſſius eſt, mucoſis madeſcens humoribus; ſed tunc laxum, & molle tangitur, non vero compactum, & firmum, uti in primis graviditatis menſibus fieri ſolet (*y*).

Cedere ergo poſſe debet non tantum uterus, ſed & ejus cervix, graviditatis tempore, ut creſcenti foetui commodum praebeatur ſpatium; quod niſi fiat, abortus metuendus eſt, uti praecedenti Capitulo de gravidarum morbis dictum fuit.

Verum & uteri orificium pariter cedere debet, ac facile dilatari partus tempore; &, licet in graviditatis initio clauſum inveniatur, videtur tamen poſtea demum aperiri. In utero mulieris, quinque menſes gravidae, *orificium manifeſte hiabat, auctum valde, in ambitu rugoſum, glutine quodam tenaci, coloris ex rubro profunde fuſci, tanquam thrombo, infarctum: quod, utero dein per annum in convenienti ſpiritu ſervato, totum diſſolutum aperturam reliquit tranſverſo pollice longam, & profundam, latitudinis ubique fere aequalis, cui facile quovis loco calamum ſcriptorium immitteres* (*z*).

Aderant autem in margine externo dicti orificii pori, admodum conſpicui, ſimili glutine pleni, & globuli pellucidi, ad aliquam profunditatem cervicis ſubſtantiae immerſi, ſimili materia turgidi.

Adeſt ergo in his locis ſecretionis apparatus, ut & uteri hians orificium obturetur, & partes molles, ac lubricae ſerventur, ut facile dilatari, & cedere poſſint. Verum iidem illi folliculi, morboſi ſi fuerint, partum impedire poterunt. In muliere enim primipara, quae inter partus dolores, non excluſo foetu, exſpiraverat (vide §. 486.), inventum fuit matricis collum obturatum ſubſtantia glandoloſa, quae utero cohaerebat, & *parvis hinc inde foraminulis perforata erat.* Quandoque & obſervatum fuit, in mulieribus admodum foecundis has lacunas mucoſas abolitas fuiſſe tandem; unde ultimi partus fuerunt magis laborioſi.

Obſervatur autem, uti ante dictum fuit, aliquot diebus ante partum da vagina prodire humorem mucoſum, & genitalia perpetuo madeſcere, ſicque omnia lubricari, ut facilior naſcituro foetui praeparetur tranſitus. *Hippocrates* (*a*), ubi recenſet commoda, & incommoda illorum, qui civitates ſeptentrioni expoſitas incolunt, dicit, neceſſe eſſe, ut robuſti, & ſicci ſint, capita habeant ſana, & dura, morbis acutis inflammatoriis obnoxii vivant, & tamen reliquis hominibus magis longaevi. Mulieribus autem praedixit, quod *multae ſteriles fiant propter aquas, quae ſunt durae, crudae, & frigidae; purgationes enim menſtruae non contingunt idoneae, ſed paucae, & pravae. Deinde difficile pariunt, neque valde abortiunt &c.: Tabes etiam frequenter a partu contingunt, prae violentia enim ruptiones, & vulſuras habent.* Durities autem, & ſiccitas partium facili partui obſiſtunt.

Con-

(*y*) Mauriceau traité des malad. &c. Tom. I. Liv. I. chap. VII. pag. 97.
(*z*) Noortwyk de Utero gravido pag. 7.
(*a*) De Aëre, locis, & aquis. Charter. Tom. VI. pag. 191.

Digitized by Google

Contra hoc vitium *Hippocrates* alio in loco (*b*) laudat ſequentia: *Si quae in partu eſt, ſicca fuerit, ac aegre humectetur, oleum bibat, & locos oleo calido, & malvae aqua perfundat, & cerato liquido illinat, adipe etiam anſerino cum oleo infuſo.* Similia adhibita fuerunt ſemper, ubi metus erat partus difficilis ob ſiccitatem, & minorem partium naturalium flexibilitatem. Merito ſuadet *Mauriceau* (*c*), haec emollientia non tantum adhibenda eſſe partus tempore, ſed diu ante, ut debita mollities, & lubricitas poſſit obtineri. Imo etiam in partu legitimo, ac naturali monet obſtetrices, ut inungant genitalia oleo emolliente, axungia, vel butyro recenti, ſi obſervaverint, illa difficilius dilatari (*d*). Hanc tamen cautelam addidit (*e*), ne partus tempore hae inunctiones nimis frequenter fiant, ſicque abſtergantur humores mucoſi, qui tunc humectant, & lubricant has partes: optime enim notat, hos longe utiliores eſſe, quam alia quaevis linimenta. Dum in annoſa muliere primipara partum difficilem metuerem, bis de die partes genitales balneo vaporis exponi curavi, & dein inungi recenti amygdalarum oleo, cum decocto radicum althaeae diu conquaſſato; ſic enim emollientiſſimum, & lubricans linimentum obtinui, ſecutus nempe *Hippocratis* conſilium. Duabus autem ſeptimanis ante partum hanc methodum adhibui, & felici cum ſucceſſu.

Haec ſunt illa, quae tuto adhiberi poſſunt; vim enim inferre, ut dilatentur partes nimis anguſtae, & renitentes, periculoſum eſt, & plerumque lethalis harum partium inflammatio cum acutiſſima febre ſequi ſolet.

Accedit, quod quandoque praeter ſpem ſubito dilatentur partes, quae antea nimis anguſtae fuerant. Vidi ſaepe, obſtetrices tangendo inveniſſe os uteri durum, clauſum, licet aliqui partus dolores jam adeſſent; hinc abiviſſe ad alias, quas prompto auxilio credebant indigere. Vix horae ſpatium elapſum erat, quin orificium uteri, molle, apertum, facile cederet, ſequente ſubito partu felici, antequam vocata denuo obſtetrix adeſſe potuerit, ut opem ferret. Mirabatur *La Motte* (*), ſe non poſſe per pedes educere foetum ſex menſium, dum nullo modo cederet durum uteri orificium: oleis, & aliis pinguibus uſus fuerat fruſtra: abiit, ut pararet balneum vaporis ex herbis emollientibus, dum redit, invenit uteri os molle, & adeo facile cedens, ut foetum commodiſſime educere potuerit, tam felici ſucceſſu, ut poſt ſex dies per plateas incederet ſana, & diſſimulans illa, quae contigerant. Candide autem fatetur, quod oris uteri relaxationem balneo vaporis adſcripſiſſet, ſi poſt uſum ejus ſecuta fuiſſet. Erat tamen ſolius naturae opus. Mirus legitur caſus gravidae (*f*), cujus vagina adeo erat arcta, ut vix calamum ſcriptorium admitteret: tamen, dum partus dolores ingruebant, trihorii ſpatio adeo dilatata fuit vagina, ut robuſtum, & validum infantem pepererit. Unde merito concluditur, non facile deſperandum eſſe, etiam in caſibus diffi-

(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 33. Charter. Tom. VII. pag. 749.
(*c*) Traité des malad. des femm. groſſ. Liv. 2. chap. 10. pag. 262., liv. 1. chap. 27. pag. 168. (*d*) Ibid. chap. 4 pag. 239. (*e*) Ibid. chap. 7. pag. 245.
(*) Traité des Accouch. liv. 3. chap. 7. pag. 291.
(*f*) Académ. des ſcienc. in 4. l'an 1748. Hiſt. pag. 58.



Digitized by Google

difficillimis. Prudentius tamen actum fuiſſet, ſi graviditatis tempore de dilatatione vaginae cogitatum fuiſſet; de qua re ad §. 1315. adhuc dicendum erit. Natura enim ſaepe ſibi ſoli ſufficit; ſed non ſemper, & tunc Arte opus eſt.

§. 1314. SI Tumor hic (1313.), vel in vagina enatus expulſionem impedit, is diſcutiendus, ſuppurandus, vel eximendus ope Chirurgica.

Cum partus naturalis non niſi valido puerperae nixu fiat, etiam dum omnes viae, per quas naſcens infans tranſire debet, liberae ſunt, ſponte patet, quemcumque tumorem, circa os uteri vel in vagina natum, foetus excluſionem impedire; adeoque cura in ablatione talis tumoris conſiſtit. Varia autem obſtacula haec inventa fuerunt, de quibus nunc agendum.

Uterus, uti notum eſt, inter veſicam, & inteſtinum rectum ponitur, adeoque quidquid tumere facit has partes, una cum utero in pelvi locatas, impediet facilem foetus excluſionem. Ad §. 1301., ubi ab incremento foetus nata incommoda recenſentur, dictum fuit, difficultatem urinae, & alvi, in gravidis ſaepius obſervari. Unde inter partus impedimenta recenſentur faeces accumulatae in craſſis inteſtinis, & imprimis in recto, uti & veſica diſtenta per urinam (g). Ideo circa finem graviditatis alvus, ſi moretur, molli clyſmate ducenda eſt. Optime etiam, dum primi partus dolores incipiunt clyſma applicatur, ut inteſtinum rectum penitus evacuetur: ſi enim tardius hoc tentetur, dum infantis caput magis jam deſcendit, tunc ſic comprimitur inteſtinum rectum, ut nec clyſma facile admitti, nec faeces exire, poſſint. Simul clyſmata hunc uſum habent, quod per nixum alvi evacuandae promoveantur dolores (h). Ob eandem rationem monentur parturientes, ut urinam excernere tentent, plerumque etiam, dum clyſma alvum ducit, urina ſimul exire ſolet. Quomodo autem ſuccurri poſſit gravidae, dum urina cum difficultate excernitur, vel integre ſupprimitur, pariter ad §. 1301. dictum fuit; uti etiam de haemorrhoidibus, quae quandoque parturientibus multum moleſtiae faciunt, dum dolent turgidae, ſicque ultimos pariendi nixus reddunt dolentiſſimos, imo quandoque impediunt, quo minus parturientes totis viribus foetus excluſionem molliri poſſint ob doloris acerbitatem.

Praecipue autem cavendum eſt, ne urina diſtendatur veſica: metus enim eſt, ne poſtea paralytica maneat veſica, & ſequatur moleſta incontinentia urinae: imo obſervatum fuit, pleniſſimam urina veſicam validis parturientis nixibus ruptam fuiſſe; unde triſtia, & vix medicabilia ſequebantur mala. Poſt difficilem admodum partum mulieri effluebat urina, cum erecto corpore incederet, praeter voluntatem, non ſine dolore acerrimo, ardore, & foetore. Inſtituto diligentiſſimo examine patuit, veſicae partem inferiorem verſus latus

(g) Mauriceau Traité des malad. &c. liv. 2. chap. 10. pag. 260.
(h) Ibid. chap. 4. pag. 238.

tus ruptam, & rupturae labia callo quodam jam obducta eſſe. Cum autem portio urinae inter veſicam, & vaginam in tunica celluloſa colligeretur, mora acrior reddita eroſit vicina; unde exulceratio ſequebatur, & urina aſſidue purulenta excernebatur (*i*). Imo, ſi non rumpatur veſica, poterit, ſi inter partus nixus admodum plena fuerit, ſic elongari in loco, ubi vicina minus reſiſtunt, ut hernia veſicae ſequatur; moleſtum ſatis malum, quod in gravidis aliquoties obſervatum fuit, dum ultimis graviditatis menſibus caput infantis fundum veſicae premit, quae tunc in utroque latere diſtenditur quaſi in cornua, quae per annulos abdominales exeunt; quandoque & inter vaginam, ac inteſtinum rectum extenſa veſica deſcendit, & in perinaeo tumorem hernioſum facit, qui compreſſus, evacuata urina, evaneſcit, retenta urina, redit: plures tales caſus leguntur (*k*). Facile patet, ſi hernia veſicae inter vaginam, & inteſtinum rectum protendatur, talem tumorem, vaginam comprimendo, anguſtare poſſe ejus cavum, quod & obſervatum fuit.

Vidit *Ruyſchius* (*l*) in parturiente muliere a conatibus vehementioribus natum tumorem durum, minoris pugni magnitudine, in latere dextro vulvae. Fatetur, quod fere deceptus fuiſſet, credens prima fronte, eſſe placentae uterinae portionem; quae quandoque exitum ante foetum quaerit. *Re autem penitius inveſtigata, veram uteri lateralem portionem eſſe deprehendit: quod eventus quoque edocuit. Foetu enim in lucem edito; ſtatim ad naturalem rediit locum, patienſque convaluit ſine ulla ulteriori fomentatione, qua uſi ſumus in partu, ne pars uteri prolapſa gangraenam conciperet.* Facile autem concipitur, ſi orificium uteri non reſpondeat directe vaginae cavo (de qua re poſtea dicetur) tunc inferiorem, & lateralem uteri partem in talem tumorem extendi poſſe.

Huc etiam referri poteſt, tanquam partus impedimentum, vaginae prolapſus, qui ſimili fere modo fit, uti prolapſus inteſtini recti. Interior enim ejus tunica, laxior reddita, ſenſim quaſi ſupra ſe ipſam invertitur, & extra vulvam prominet, ſub forma quaſi annuli turgidi, inaequaliter plicati, in cujus medio apertura eſt, qui facile digitum admittit (*m*); quo plerumque uteri orificium tangi poteſt, cum & illud tunc ſoleat profundius deſcendere. Talis apparet vaginae prolapſus, ſi recens fuerit; multum mutatur, ſi diu duraverit malum, infarctis jam vaſis, & miro quandoque modo degenerantibus. Unde aliquando a minus peritis, vel non ſatis attentis, pro uteri prolapſu habitum fuit hoc malum. Si initio tractetur rite prolapſus vaginae, ſatis facile reducitur, & quiete in lecto, ac fomentis adſtringentibus curatur (*n*). Si inveteraverit, ſaepe omnem omnino medelam reſpuit. Si ante partum vaginae prolapſus adſit, ſtatim cura adhiberi debet, ne in partu, deſcendente foetus capite, magis magiſque protrudatur interior vaginae tunica. Monet *van Deventer* (*o*), ut, ſi tale malum in parturiente jam adſit, ob-

(*i*) Stalp. van der vviel obſervat. &c. Cent. I. obſerv. 82. pag. 351.
(*k*) Académ. des ſcienc. l'an 1717. hiſt. pag. 19. Académ. de Chirurg. Tom. 2. p. 23. & ſeq.
(*l*) Obſervat. Anat. chir. obſerv. XXIV. pag. 23.
(*m*) Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 350.
(*n*) La Motte Traité des accouch. liv. 5. chap. 11. pag. 657.
(*o*) Nov. Lum. obſtetric. Cap. 30. pag. 134. 135.

Digitized by Google

obſtetrix *protinus omni ſtudio prolapſam vaginam loco ſuo reſtituat, deinde maximopere curam gerat, ne os uteri nimis permittat delabi, ſed illud ſupra in vagina retineat, & quoad fieri poteſt, manubus ſuſtentatum ſervet, uſque dum parturiens tam foetum, quam ſecundinam enixa fuerit.* Deinde vaginam prolapſam reſtituere jubet, & idoneam adhibere medelam, ut curetur.

Interim cautela adhibenda eſt, ne alii tumores genitalium habeantur pro vaginae prolapſu (*p*). Poſt partus enim frequentes, aut laborioſos ſic diſtrahitur vagina, ut poſtea, amiſſo robore, minus reſiſtat tumenti a faecibus collectis inteſtino recto, vel veſicae urina plenae; & tunc ſaepe tumor in vagina apparet, qui extra vulvae labia prominet. Sic vidi mulierem, cui poſt duodecim felices partus, dum alvum deponere vellet, faeces delabebantur antrorſum, diſtendentes laxam nimis vaginam, nec poterant ano exprimi: unde, ſimul ac duriores faeces excludendae erant, digito in vulvam immiſſo illas retrorſum pellere debebat, & retinere, donec anus aperiretur.

Patet hinc, quanta peritia, & prudentia opus ſit, quam exacta cognitione partium indigeat, qui parturientibus foeminis utiliter opem feret.

Tandem & tumentia vulvae labia poſſunt partum magis laborioſum reddere, licet tales tumores non adeo periculoſi habeantur a peritis, ſi frigidi, & leucophlegmatici fuerint; de qua re videantur illa, quae ad §. 1301. habentur.

Hactenus dictum fuit de partibus vicinis tumentibus, quae exitum foetus maturi poſſunt remorari. Verum & in uteri orificio, vel circa illud, uti etiam in vagina, poſſunt naſci omnis generis tumores, qui in reliquis corporis partibus obſervantur. Sponte patet, omnia haec obſtacula tolli debere, ſi ullo modo fieri poſſit, antequam partus inſtet. Imo contingere poteſt, ipſo parturitionis tempore diu preſſas a foetu partes tumere, & ad inflammationem diſponi; tuncque cura antiphlogiſtica opus eſt, & imprimis ſanguinis miſſione, ut fiat vaſorum depletio. Sic *Hippocrates* (*q*) ſuaſit: *quod ſi praegnans diuturno tempore immoretur, & parere nequeat, ſed pluribus diebus partus doloribus diſcrucietur, ſit autem juvenis, & aetate florens, multoque ſanguine redundet, venas in malleolis ſecare oportet, & virium habito ratione ſanguinem detrahere.* Si vero alia quacumque de cauſa graviditatis tempore tumor inflammatorius has partes occupet, omni artis molimine tentanda eſt diſcuſſio; & ſi haec obtineri nequeat, promovenda eſt ſuppuratio, ut ante partum viae reddantur omnino liberae.

Obſervati fuerunt, & quidem ſatis frequenter, tumores in his partibus folliculoſi, vel & polypoſi, ſimiles ſatis narium polypis, & aliquando tam magnae molis, ut partum redderent impoſſibilem, niſi Chirurgi manu eximerentur.

Per multos annos in vagina geſſerat tumorem puella, qui a quibuſdam obſtetricibus habebatur pro uteri prolapſu, & poſt longum tempus multum incre-

(*p*) Acad. de chirurg. Tom. 3. pag. 392. 393.
(*q*) De Mulier Morb. Lib. I. Cap. 77. Charter. Tom. VII. pag. 776.

Digitized by Google

increverat: contigit quadam die, dum domum rediret, quod ſentiret, cum dolore, & impetu magno, prolabi ex pudendis tumorem, quem credens uterum eſſe, perterrita vocavit celeberrimum Chirurgiae Profeſſorem *Benevoli* (r), qui invenit pendentem extra pudenda tumorem, decem digitos tranſverſos longum, cujus circumferentia eandem fere menſuram aequabat. Facile peritiſſimus ille vir videbat, non eſſe uteri prolapſum; anceps tamen haerebat, quomodo tentaret curationem tanti mali: reducere conabatur in vaginam tumorem, nec poterat; unde concluſit, ſolam supereſſe exſtirpationem, quam aegra magno animo petiit, ut tantis moleſtiis liberaretur. Collum, quo adhaerebat tumor vaginae, duos circiter pollices aequabat craſſitie. Advocato in auxilium altero Chirurgo peritiſſimo, ligavit collum tumoris chorda forti, & craſſiori, ut comprimere poſſet valide, abſque ſciſſurae periculo; ſimul ac vero chorda ſtringebatur, vidit membranas a chorda ſcindi; unde ceſſavit, attentus, an ſequeretur haemorrhagia; quod cum non fieret, perrexit animoſe conſtringere, & totus tumor ſeparabatur a cohaeſione cum vagina, nec ſequebatur valida haemorrhagia: poſtquam ſufficiens quantitas ſanguinis effluxerat, ſtuppis lineis implevit cavum, a quo ſeparatus fuerat tumor, & ſolito apparatu firmavit. Tumor pendebat uncias viginti duas, mucoſa conſtans ſubſtantia, quam tegebat tenuis membrana, ſed ſatis fortis. Paucorum dierum ſpatio integre curata erat haec puella, applicato decocto hordei cum melle roſato, & in fine vino myrrhato. Monet autem, ejuſmodi tumores decipere potuiſſe illos, qui ſtatuunt, quibuſdam mulieribus exſtirpatum fuiſſe uterum, & tamen poſtea peperiſſe.

Similem tumorem minoris molis, in vaginae initio haerentem, ligatura collo tumoris circumducta, abſtulit *Denys* (s), ſed jam ulceroſum, in virgine viginti & duorum annorum: quarto autem poſt ligaturam die tumorem reſecuit, cum putreſcens jam peſſimum ſpargeret foetorem. Perfecta pariter ſanatio ſecuta fuit. Pari ſucceſſu ligando abſtulit tumorem durum, craſſum, nullibi adhaerentem vaginae, ſed a ſiniſtra parte oris uteri pendulum.

At non tantum in vagina, ſed & in utero ipſo, conſtat, tales tumores naſci, qui prolongati per uteri orificium tranſeunt, & in vagina pendent. Saepe tales tumores pertinacis haemorrhagiae cauſae ſunt, quae poſt ligaturam horum tumorum ceſſat. Aliquando per uteri orificium egreſſi, ab illo ſtrangulantur, & cadunt. De his meretur legi Egregius *Levret* (t), qui hanc rem perfecit, & artificioſa valde inſtrumenta excogitavit, ut collum talis tumoris ſtringi poſſet, dum altiori in loco haeret. Quam maxime merentur & legi illa, quae idem ille auctor alio in loco (u) de polypis uteri, & vaginae habet. Cum autem inſtrumenta, quae dexteritate poterant adhiberi,

(r) Diſſertazioni &c. oſſerv. VI. pag. 101. & ſeq.
(s) Over het Ampt der Vroedmeeſters &c. pag. 10. 11.
(t) Obſervat. ſur les Polyp. pag. 99. & ſeq. & per totum.
(u) Mém. de l'Academ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 518. & ſeq.

Digitized by Google

beri, ſimplicius deſcripſit aliud (*v*), quo, mediante filo argenteo, collum tumoris polypoſi pro lubitu conſtringi poterit. Similem utcumque machinulam adhibuit *Denys* (*x*), ut pendulum ab orificio uteri tumorem ligaret; verum filo cerato uſus fuit, loco fili argentei, quod tamen longe commodius eſt. Cum autem aegra poſt ligaturam applicatam diſcederet ex urbe, ipſi commiſit, ut magis magiſque torquendo ligaturam ſtringeret, donec caderet tumor; quod feliciter ceſſit.

Forte credi poſſet, tumores tales, precipue ſi in ipſo utero radicati fuerint, conceptionem impedire. Verum ſatis numeroſa exempla contrarium docuerunt: plures tales caſus, & ſatis mirabiles quidem enumerantur (*y*), quibus evincitur, nequidem debitum foetus incrementum ſemper per tales tumores impediri, multo minus conceptionem.

Videtur autem veſtigium ſimilium tumorum, qui ex pedunculo penduli in his partibus reperiuntur, apud *Hippocratem* (*z*) legi. Sic enim habet: *Si in pudendis gravis odor ſit, & columella innaſcatur, dolorque detineat, dolorem quidem ſedabit apii ſemen ex vino jejunae datum, gravem autem odorem aniſum eodem modo exhibitum. At columellam praecidere oportet.* Major adhuc veriſimilitudo accedit ex variante lectione, quae in *Manuſcripto Vaticano* habetur (*a*); ubi enim loco κίων, *Columella*, legitur [illegible]. Certe Caſtoreum officinarum, & graveolentia ſua, & figura, ſimilibus tumoribus non adeo inepte comparari poteſt.

§. 1315. SI excoriata harum partium labia coaluerint, cito, & ante partum, ſi fieri poſſit, diſſecanda, & cicatrice obducenda, ſunt.

Ut partus ſuccedat, debet foetus tranſire per os uteri, per totam vaginae longitudinem, per vaginae orificium externum; adeoque in tribus illis locis impedimentum haerere poterit.

Certum eſt excoriata, & cruda harum partium latera, a quacumque demum cauſa hoc factum fuerit, concreſcere inter ſe poſſe; nec impoſſibile eſt, ut idem in uteri orificio contingat. Clauſa vagina conceptum factum fuiſſe, fidis obſervationibus conſtitit; an autem concipere potuerit mulier uteri ipſius orificio penitus concreto, & obturato, non conſtat. Verum quidem eſt, quod poſt impraegnationem factam concreſcere poſſit os uteri; quod ſuſpicari poſſet Medicus, ſi ulcera venerea, vel ab alia cauſa nata, has partes eroſerint; aſt tactu ante partum hoc diſtinguere, non adeo facile videtur.

Ve-

(*v*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 578.
(*x*) Over het Ampt der Vroedmeeſters &c. pag. 11.
(*y*) Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 543. & ſeq.
(*z*) De Natura Muliebri Cap. 66. Charter. Tom. 7. pag. 715.
(*a*) Ibid. pag. 900. N. 197.

Verum quidem eſt, in gravidis naturaliter os uteri, quod prius acuminatum, craſſum, & ſolidum fuerat, poſt bimeſtre, vel trimeſtre ſpatium ſenſim complanari, attenuari, & molleſcere, ita ut duobus, tribusve ante partum menſibus os uteri jam dehiſcat (*b*). Verum prudenter monet idem auctor ſequenti pagina, *quod haec omnia ſenſu moderato ſint intelligenda, utpote exceptionem facile admittentia.* In primiparis enim, robuſtis, & aetate provectis os uteri quandoque ad extremum uſque occluſum manet, nec aperitur, niſi propellentibus doloribus. Idem & contingere obſervavit in pravo ſitu infantis.

Praeterea obſervatur (*c*), gravidas quandoque ſpurios, obſtetricibus dictos, pati dolores, qui per abdomen vagantur, non autem, ut veri, ex lumbis orti per latera abdominis tendunt verſus os pubis: dum ſpurii dolores adſunt, os uteri contrahitur, adeoque imprudens quis credere poſſet, adeſſe orificii concretionem; praecipue, cum ſpurii illi dolores antecedant ſaepius genuinos, una & quandoque illos comitentur. Videtur & *Moſchion* (*d*) probe hos dolores a veris diſtinxiſſe; nam, poſtquam partus inſtantis ſigna optime deſcripſerat, dicit; *& quod ſervoris dolor cum clauſura, & ſiccitate in orificio invenitur.* Cum e contra per veros dolores orificium uteri dilatetur, & madeſcat magis.

Ex quibus patet, magna peritia, & prudentia opus eſſe, ut quis determinet, an revera os uteri concretum fuerit, cum hoc raro contingat, & forte tantum poſt impraegnationem. Inflammatio, ſuppuratio, mala venerea inter cauſas talis mali poſſent numerari. Sed & *Hippocrates* (*e*) notavit, fervida ulcuſcula (aphthas) obſidere quandoque mulierum pudenda; de quibus videantur illa, quae ad §. 978. dicta fuerunt.

Alia occaſione ad §. 486. mentionem feci caſus, ubi orificium uteri concretum erat, in muliere nempe quadragenaria, primipara, cui, ob parvam nimis diſtantiam inter os ſacrum, & oſſa pubis, poſt quatuor dierum labores infans mortuus magna cum difficultate eductus fuerat: convaluit quidem ex moleſtiſſimo hoc puerperio, ac poſt tres menſes demuo gravida, debito termino parturire incepit, & licet per biduum ſaevos dolores paſſa fuiſſet, non cedebat ullo modo orificium uteri. Dum tangebatur ab obſtetricante Chirurgo, invenit, concreviſſe os uteri abſque ullo aperturae veſtigio. In primo partu adeo difficili magna vis orificio uteri illata fuit, & ſuppuratio ſecuta ſatis larga, & diuturna, quam tamen ab exterioribus partibus, utcumque laceratis, deducebant adſtantes. Admodum veroſimile videtur, & interiora ſuppuraſſe, & poſt ſuppurationem concreviſſe uteri orificium, ſic, ut impraegnationi quidem via ſupereſſet, non vero excludendo foetui. Dilatata per extemporanea inſtrumenta vagina, cum aptiora deeſſent, cicatrix concreti oris uteri apparuit, & opus fuit ſcalpellum adigere ad medii pollicis profunditatem, ut concretum os uteri dividi poſſet: immiſſo digito tan-

(*b*) Deventer nov. lum. obſtetric. Cap. 16. pag. 55. (*c*) Ibid. Cap. 17. pag. 60.
(*d*) Spach. gynaec. pag. 4. N. 45. (*e*) De Natur. Mulieb. Cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 714.

tangebatur caput foetus, ſed omnis ambitus cartilagineam duritiem habebat, nec cedebat ullis miſerae parturientis nixibus: unde omnis ille ambitus variis inciſionibus diviſus fuit, & ſic incepit parum dilatari, nec ſatis tamen: tunc neceſſe fuit obſtetricantis manu foetum educere, uti in primo puerperio factum.

Dum tot inciſuris dividebatur cartilagineum uteri orificium, ne minimum quidem ſanguinis exibat; nec dolorem percepit aegra, querens ſolum de moleſta vaginae dilatatione.

Simul ac, abſoluto partu, in lectum depoſita fuit, corripiebatur dolore pleuritico, valida admodum febre, & difficili reſpiratione; quibus ferendis, poſt tot calamitates toleratas, impar, poſt viginti quatuor horas periit (f).

Mirus ille caſus docet, poſt inflammationem, & ſuppurationem concreviſſe os uteri dura cartilaginea cicatrice; ſed tamen hoc vitium tantum apparuiſſe manifeſte partus tempore. Si autem juſta foret talis mali ſuſpicio, an non metuendus foret tunc abortus, & periculoſa uteri Haemorrhagia, dum vagina vi dilatari debet, concretum os uteri ſectione aperiri, & impediri deinceps, ne ſcalpello diviſae partes inter ſe denuo concreſcant? Antea ad §. 1306. dictum fuit, a levioribus etiam cauſis abortum metuendum eſſe.

Videri poſſunt & illa, quae de oris uteri obturatione per membranam, aliaſque cauſas dicta ad §. 1290. fuerunt, ubi menſtruorum fluxum impediebant; verum ibi ſimul notabatur, quod ſteriles fuerint tales.

Facilius cognoſcitur, & curatur concretio vaginae, & orificii pudendorum; de qua re pariter ad 1290. actum fuit; ubi ſimul habetur mirus ille caſus foeminae, quae, decimo ſexto aetatis anno nupta, vaginam adeo arctam habebat, ut vix calamum admitteret: haec tamen poſt undecim matrimonii annos gravida facta fuit, & quinto graviditatis menſe incepit dilatari ſponte ſic vagina, ut feliciter pepererit. Dictum etiam tunc fuit de variis modis, quibus hoc vitium tolli poſſit. Si membrana claudens vaginam diſcindi debeat, vel partes concretae ſeparari, ſponte patet, hoc debere tentari ante partum, ita ut ſanatio jam perfecta fuerit, antequam parturire incipiat mulier. Si enim ſerius hoc fiat, non caret moleſtiis, uti docet ſequens obſervatio.

Dum primipara parturire inciperet, obſtetrix explorando invenit vaginam in media ſua longitudine valide adſtrictam, & anguſtatam: vocatus Chirurgus invenit, obſtetricem vera dixiſſe, ſed apice digiti tetigit parvulum foramen; quod poſtea advocatus etiam in moleſto hoc caſu *Benevoli* (g) digito dilatavit; unde commode introduci potuit ſpeculum matricis, ut major fieret dilatatio. Potuit tunc caput foetus tangi; ſed aderat adhuc tenuis membrana, cui uncum infixit, ſicque a capite infantis removit, trahendo, dum alter illam forfice reſcinderet: cum autem nondum videretur ſufficiens eſſe apertura, quae caput foetus tranſmittere poſſet, manu immiſſa dila-

(f) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. III. N. XIX. pag. 315. & ſeq.
(g) Diſſertaz. &c. oſſerv. V. pag. 96.

Digitized by Google

dilatavit, & laceravit hanc membranam ita, ut caput foetus omnino detectum foret: poſt trihorium peperit vivam puellam. Bene ſe habuit puerpera uſque ad quintum a partu diem; tunc, cum magno rigore, febris ſecuta fuit, abdomen intumuit, cum vomitu, ſudore copioſo, & acerbiſſimo vaginae dolore, cum eruptione copioſa materiae purulentae, mucoſae, & ſanguine tinctae; omnibus artis auxiliis poſt plures ſeptimanas obtinebatur mali imminutio; ſex tamen menſium ſpatio opus fuit, ut ulceroſa vagina cicatrice obduceretur. Felix nihilominus, & abſoluta curatio fuit, cum poſtea aliquoties feliciter pepererit. Cum autem poſtea peteretur a matre puerperae, an unquam tumore, vel alio quodam circa partes genitales morbo laboraſſet, conſtanter negavit: tandem recordata fuit, filiam in prima juventute, dum una cum coaetaneis equitaret in arundine longa, cecidiſſe, & pudenda nodo baculi, cui inequitabat, fortiter impegiſſe, ita ut Chirurgus ultra menſem illius curam gerere debuerit. Unde probabile ſatis videtur, ab hac cauſa originem mali deducendam eſſe. Certe, ſi id fuiſſet cognitum, ante partum hoc obſtaculum tutius removeri potuiſſet: partus enim proxime ſequens laceram vaginam ſic offendit, ut poſtea inflammatio, & ſequens ſuppuratio, non potuerint evitari.

Poſt partum, laborioſum valde, vagina ſaepius inflammatur, & ſuppuratur, imo aliquando gangraeneſcit: ſi ſanatio ſuccedat, niſi cautela adhibeatur, vaginae latera concreſcere poſſunt, vel & a duris, ac contractis cicatricibus ſic anguſtari, ut difficillime dilatari poſſit in ſequenti partu. Plures tales caſus in Hiſtoria Medica habentur (*b*).

§. 1316. SI oſſium compages arctior iter impediverit, linimentis emollientibus (1313.), fomentis ſimilibus lenienda ſunt, tum manu lege artis ſuccurrendum parturienti eſt.

Ab hac cauſa omnium difficillimi partus contingunt, &, cum vix emendabilis ſit, merito a nulla re plus metuunt obſtetricantes, quam a mala conformatione oſſium, quae cavum pelvis conſtituunt.

Oſſa pelvis, licet in recens natis ex quindecim oſſibus diſtinctis componantur, poſtea adultiori aetate inter ſe ſic uniuntur, ut in nubili virgine pelvis tantum conſtet quatuor oſſibus, nempe oſſe ſacro, oſſe coccygis, & binis oſſibus innominatis: ultima haec ab Anatomicis ſolent ſingula in tres partes diſtingui, quae diverſis inſigniuntur nominibus. Anterior enim pars oſſis innominati vocatur os pubis, ſuperior, & ſimul poſterior pars os ilium dicitur, inferior, & ſimul lateralis pars os iſchion nominatur.

Haec oſſa ſimul unita pelvis cavum conſtituunt, & ab illa parte, quae cavum pelvis ſpectat, laevia ſunt. Pelvis cavum poſterius os ſacrum conſtituit, quod ſuperius latius, ſenſim fit anguſtius, & infimae ejus, ac anguſtiſſimae parti nectitur os coccygis: oſſa ilii ſuperiorem, & lateralem, oſſa iſchii lateralem

(*b*) Peu pratique des Accouch. pag. 245. & ſeq.

Digitized by Google

lem, & inferiorem, oſſa pubis anteriorem pelvis partem faciunt. Ergo ſub pelvis nomine intelligitur illud ſpatium, quod ab his quatuor oſſibus, inter ſe unitis, circumſcribitur.

Simul etiam ſolet conſiderari introitus in cavum pelvis, & egreſſus ex cavo pelvis. Introitum formant poſterius ultimae lumborum vertebrae antrorſum hic protuberantes, una cum ſuprema parte oſſis ſacri; a latere utrimque formatur a medio margine utriuſque oſſis ilii; anterius a ſuprema parte oſſium pubis. Exitus autem pelvis poſterius formatur oſſe coccygis, a latere margine inferiori utriuſque oſſis iſchii, anterius curvatura inferiori oſſium pubis.

A perfecta ſtructura pelvis partus felicitas ut plurimum dependet: ſi enim nimis anguſta via ſit, ſponte patet, foetum non niſi difficillime tranſprimi poſſe; imo quandoque hoc omnino impoſſibile eſſe. Verum, quod prima fronte mirum videbitur, & nimia latitudo pelvis nocere poterit, niſi ſedulam curam obſtetricans adhibuerit. Ut enim felix partus fiat, debet per uteri orificium, ſenſim dilatatum, foetus nixibus maternis exprimi, & uterus tamen ſic ſuſtineri, ut non ſimul prolabi poſſit. Si enim ingreſſus pelvis nimis amplus fuerit, uterus una cum foetu deſcendet, uteri orificio vix adhuc aperto, cum non urgeatur a partus doloribus ſatis, niſi uterus ob debitam anguſtiam pelvis ſuſtineatur. Multiplici experientia edoctus *Deventer* (*i*), talia contingere, monet obſtetrices; ut ad parturientes vocatae inquirant pelvis amplitudinem, nec confidant, licet *omnia pleniſſimis quaſi velis ferantur*: metuendus enim eſt uteri prolapſus. Cavetur hoc malum, ſi uterum una cum foetu deſcendentem manu retineat, ne ex pudendis promineat. Sic prudenti arte utero praebet ſuſtentaculum, quod nimia pelvis amplitudo negabat. Vidit ſimiles caſus *Ruyſchius* (*k*), & notat ſequentia: *Mirum dictu, quanta monſtroſitate ſeſe offerat eo tempore dictum uteri os, & quanta circumſpectione opus ſit in tali partu, norunt ii, qui hiſce nobiſcum adſuerant caſibus. In hoc ſtatu foetus adhuc viventis exitum naturae committendum exiſtimo, & os uteri utraque manu retinendum*. Neque hoc tantum, ſed & uteri inverſionem inde metuebat.

Notavit autem *Levret* (*l*), dum introitus pelvis amplior eſt, plerumque ejus exitum eſſe anguſtiorem; & contra, ſi introitus pelvis ſit anguſtior, exitum eſſe latiorem. In priori caſu, in partus initio omnia cito procedunt, ſed circa finem retardatur partus; tunc autem minor metus eſt, ne uterus prolabatur, & parturienti auxilium praeſtare poteſt obſtetrix, blande reprimendo os coccygis, quod, antrorſum incurvatum, ſuſtinet caput infantis, ac antrorſum verſus inferiorem curvaturam, ſive emarginationem oſſium pubis dirigit, ubi majus pro exitu foetus ſpatium reperitur. Notum autem eſt, os coccygis cedere poſſe, ubi naturaliter ſe habet, uti monet *Levret* (*m*), ubi alia pulcherrima de pelvis oſſei ſtructura habentur. Si vero introitus pelvis anguſtior fuerit, plerumque exitus latior eſt, & tunc initium partus len-

(*i*) Nov. Lum. obſtetric. Cap. 27. pag. 114. (*k*) Obſervat. Anatom. Chirurg. pag. 25.
(*l*) L'art des Accouchem. pag. 7. (*m*) Ibid. pag. 6.

Digitized by Google

lentiſſime procedit; verum ubi has anguſtias ſuperavit foetus, praeceps ſaepe egreditur ob patulum magis exitum. Contingit etiam, ut pelvis non tantum in introitu, & exitu, verum etiam in toto ſuo tractu nimis ampla ſit; & tunc totus uterus, una cum contento foetu maturo, delabi extra pudenda poſſet, niſi perita manu caveretur (*n*).

Apparet ergo, quod nimia pelvis amplitudo culpari quidem poſſit merito, ſed tamen praeſto eſt in arte obſtetricia auxilium. Verum longe major difficultas eſt, ſi pelvis nimis anguſta fuerit; unde quandoque abſoluta partus impoſſibilitas ſequitur. Verum quidem eſt, nimiam foetus molem poſſe partum reddere difficilem, imo & impoſſibilem; ſed hoc loco agitur de partu difficili ob vitium matris.

Signum autem pelvis adeo anguſtae, ut per ejus cavum foetus maturus nullo modo tranſire poſſit, ponitur (*o*), ſi non admittere poſſit manum obſtetricantis Chirurgi, qualiſcunque demum illa fuerit. Notum eſt, magnam ſatis diverſitatem inveniri in diverſis hominibus quoad manuum molem, & toroſitatem: omnium aptiſſimi ad artem obſtetriciam laudantur illi, qui, una cum valido muſculorum robore, manus anguſtas, & digitos longos habent: ſi ergo talis Chirurgi manum admittere nequeat pelvis, partus foetus maturi impoſſibilis habetur; & ſola Sectio Caeſarea ſupereſt, de qua poſtea dicetur.

Oſſa pelvis omnes morbos pati poſſunt, quibus reliqua corporis oſſa obnoxia ſunt; adeoque & exoſtoſes hic natae pelvis cavum anguſtare poterunt (*p*). Imo obſervatum fuit, femoris caput, ex acetabulo ſuo in foramen ovale motum, partum ante reductionem reddidiſſe impoſſibilem. Conſtat, ultimas lumborum vertebras, nimis introrſum prominentes, licet ipſa pelvis bene conformata fuerit, partum omnino impediviſſe.

Cum autem *Rachitis* plurima corporis oſſa adeo mutet, & deformet, hinc omnes, qui de arte obſtetricia ſcripſerunt, metuendum eſſe difficilem partum teſtantur in illis, quae hunc morbum in prima aetate paſſae fuerint. Toties enim inde gibboſitas, ſpinae diſtorſio, claudicatio &c. per reliquam vitam manent. Optime haec mala deſcripſit Egregius auctor (*q*), & notavit, non ſemper pelvim male conformatam eſſe, licet ſpina dorſi diſtorta inveniatur. Si enim non a rachitide in prima aetate, ſed ſerius, duodecimo, vel decimo quarto anno, ſpinae diſtortio ab alia quacunque cauſa contigerit, tunc pelvis jam formata eſt, & poteſt debitam obtinuiſſe formam, licet reliquum corpus ob ſpinae diſtorſionem deforme fuerit. Hi forte ſunt illi caſus, ubi mirantur obſtetricantes, deformes foeminas non parere difficilius aliis, quibus optima corporis ſtructura contigit. Notandum tamen eſt, licet bona fuerit pelvis, ſi ſpinae diſtorſio pectoris cavum anguſtaverit, gibboſas foeminas difficilius parere, quia ob difficiliorem reſpirationem non poſſunt adeo validos exercere inter parturiendum niſus.

Cum

(*n*) L'art des accouch. pag. 7. 8. (*o*) Ibid. pag. 9. (*p*) Crantz de utero rupto pag. 28. (*q*) Brudenell. Exton. of midwifery ſect. IV. pag. 82.



Digitized by Google

Cum autem in Rachiticis infantibus oſſa ſint mollia, & flexibilia, neque incedere poſſint, ut ſani infantes ſolent, ſedili perpetuo affixi manent, vel nutricis gremio inſident: unde coccyx antrorſum verſus cavum pelvis premitur, extremitas inferior oſſis ſacri extrorſum vergit, ſuprema ejuſdem oſſis pars, una cum ultima lumborum vertebra, antrorſum prominet, & ad ſummitatem oſſis pubis accedit, ita, ut quandoque in mulieribus inventa fuerit diſtantia inter os ſacrum, & ſupremum marginem oſſium pubis non ſuperare trium pollicum menſuram, in aliis duorum, in quibuſdam, ſed raro, unius cum dimidio pollicis.

In aliis ob eundem morbum ultima lumborum vertebra, una cum oſſis ſacri ſuprema parte, introrſum vergit, ſed ad latus; oſſa pubis, quae exterius convexam, interius cavam ſuperficiem habere debent, complanantur, imo quandoque & interiora verſus convexa ſunt: ſed & pars inferior utriuſque oſſis iſchii verſus pelvis cavum vergit, & diſtantia inter horum oſſium extrema, quae tres pollices cum quarta parte aequare ſolet, minuitur. Omnium tamen frequentiſſimum vitium ab hac cauſa natum eſt protuberantia ultimae lumborum vertebrae, & ſummitatis oſſis ſacri, quae facit, ut in deformi pelvi caput foetus toties haereat immobile in pelvis ingreſſu. Metum autem difficilis partus in illis, quae olim rachitide laboraverunt, auget, quia, licet ſanatae venuſtam, & proceram corporis ſtaturam acquirant, tamen fere ſemper circa pelvim aliqua deformitas manet. Inde patet ratio, quare in tali caſu verſati in arte obſtetricia ſemper metuant difficilem partum.

Si ergo oſſium compages arctior foetus exitum impediat, merito quaeritur, quidnam auxilii in arte ſuperſit. Molliſſima quaevis commendantur linimenta, fomenta, vapores &c. proſunt haec quidem, praecipue ſi molles partes ſimul ſiccae, & nimis rigidae fuerint, uti ad §. 1313. dictum fuit; ſed non multum ſpei eſt, ut brevi molliri poſſint hac methodo oſſa, faciliuſque cedant: interim tuto haec tentari poterunt.

Cum autem oſſa, quae pelvis cavum conſtituunt, olim per interpoſitas cartilagines cohaeſerint inter ſe, quae incipiunt oſſeſcere circa pubertatis tempus, hinc diſputaverunt artis obſtetriciae periti, an partus tempore haec oſſa a ſe mutuo ſecedere poſſint, ut cavum pelvis augeatur. Satis craſſam ſynchondroſin, quae oſſa pubis nectit, notavit *Euſtachius* (r). Eadem haec commiſſura oſſium pubis tegitur exterius magna copia fibrarum ligamentoſarum, & aponeuroticarum, quae validae ſunt: pariter & nexus oſſis ſacri cum oſſibus ilii ubique diverſis planis fibrarum aponeuroticarum tegunt, quae & denſae admodum ſunt, & valde elaſticae (s). Hinc videtur talis hic adeſſe apparatus, qui cedere utcunque poſſit, ſed & vi elaſtica ſe ſtatim reſtituere, ſimul ac vis diſtrahens ceſſat.

Os coccygis cedere poſſe, omnes concedunt, & niſi retrorſum vergere poſſit, dum caput infantis in exitu pelvis haeret, partum difficiliorem fore, conſtat. Verum oſſa pubis disjungi poſſe, negat *Mauriceau* (t); quia in ma-

(r) Tabul. XXXXIII. (s) Levret l'art des accouch. pag. 3.
(t) Livr. 2. chap. I. pag. 210.

§. 1316. magno Noſocomio Pariſino (*l'hôtel Dieu*) ſtatim poſt partum pedibus ince-dere viderat mulieres ad lectum ſuum ſaepe ſatis diſſitum; quod fieri non poſſet, ſi oſſa pubis a ſe mutuo, vel oſſa ilii a ſacro disjuncta fuiſſent. Ad-dit etiam, quod in pluribus puerperarum cadaveribus diſſectis nunquam ta-lem oſſium ſeparationem viderit. Veroſimile videtur, quod in partu naturali, nec adeo difficili, licet utcunque cedere poſſit nexus oſſium pelvis, tamen non fiat abſoluta horum oſſium ſeparatio. Non videtur autem ullo modo negari poſſe, in difficili partu oſſium pelvis a ſe mutuo ſejunctionem con-tigiſſe. Teſtati fuerunt hoc celebres in arte obſtetricia magiſtri; invenerunt nempe haec ligamenta, de quibus dictum fuit, mollia, & dilatata, ipſa oſſa ſeparata. Trecentis auditoribus in cadavere mulieris, quarto a partu die ſuſ-pendio ſtrangulatae, hoc demonſtravit *Riolanus*. In ſequenti poſt partum die ad minimi digiti diſtantiam ſeparata oſſa pubis invenit *Diemerbroëckius*. Si-milia vidit *Paraeus*, *Bauhinus*, *Harvaeus*, *Spigelius*. Omnia haec teſtimo-nia collecta habentur (u). Ipſe vidi in illuſtri puerpera, undecima a partu difficillimo ſeptimana mortua, oſſa pubis adhuc ſeparata, ita ut cum crepitu ſupra ſe mutuo moveri poſſent. Hinc non miror, magni nominis in arte obſte-tricia virum (v), ex propriis obſervationibus, & cadaverum numeroſa ſectio-ne edoctum, ſtatuiſſe, quod ſaepius, quam creditur, contingat in difficili partu, ut oſſa pubis a ſe invicem diducantur. Pubis oſſa ad digiti diſtan-tiam a ſe invicem ſeparata, & cartilaginem, qua haec oſſa juguntur, emol-litam, invenit *Cornelius a Solingen* (x): ubi etiam plures obſervationes le-guntur, ex optimis auctoribus collectae, quae docent, in partu difficili oſſa pubis, & alia, quae pelvim conſtituunt, oſſa a ſe mutuo ſejungi, emollitis, & magis tumidis redditis integumentis, quod imprimis notandum videtur (*). Certe obſervatur, ante partum vaginae membranam internam tumi-dulam reddi, mollem, humidam, & vulvae labia molliter intumeſcere. Os uteri, quod antea tangebatur firmum, & ſolidum, molle redditur, & dila-tatur, antequam partus dolores ingruant. An ſimilis mollities humida in li-gamentis, oſſa pelvis inter ſe nectentibus, naſcitur ante partum, ut cedere poſ-ſint, ubi opus erit in partu difficili? poſtea oſſa ſejuncta, foetu expulſo, elaſticorum ligamentorum ope ad priſtinam redeunt unionem? Videtur certe hoc ſatis probabile eſſe. Vidi ſaepius, poſt difficilem partum puerperas de moleſto dolore circa commiſſuram oſſium pubis conqueſtas fuiſſe, nec po-tuiſſe primis diebus puerperii ullo modo ſitum erectum in lecto tolerare. Senſim tamen minuebantur hae moleſtiae, & convaleſcebant, licet tardius.

Verum ſi tanta vi opus eſt in anguſta nimis pelvi ad exprimendum foe-tum, ut ipſa oſſa disjungantur, patet ſatis, quantam vim pati debeat foetus caput, dum per arctas adeo vias tranſprimitur. Hinc toties mortui infantes pro-

(u) Bonet. Sepulc. Anatom. Tom. 3. pag. 117-119.

(v) Levret l'art des accou-chem. pag. 3.

(x) Stalp. van der Wiel obſervat. LXVI. pag. 284. & ſeq.

(*) Confer & Peu Pratiq. les acouchem. liv. I. chap. 12 S. 12. pag. 185. De-nys verhandelingen &c. pag. 114. 115.



Digitized by Google

prodeunt in partu difficili; ſi autem vivi adhuc prodeant, elongatum caput habent, a ſolita figura multum recedens; quod peritae obſtetrices molli, & aequabili manuum preſſione ad debitam figuram reducere conantur. Notum enim eſt, calvariam recens nati infantis non eſſe penitus oſſeam, ſed partim adhuc membranaceam; unde oſſa poſſunt ad ſe mutuo accedere, ſicque ſphaeroidea capitis figura in oblongam mutari, ut facilius per anguſtam nimis pelvim exire poſſit.

Nec minor vis infertur utero, dum foetum per anguſtam pelvim exprimere nititur. Uterum enim ſua propria contractione agere ad partum promovendum, extra dubium eſt. *Hemſterhuys* (*y*) circa medium praecedentis ſaeculi vidit, *quod gravidae canis uterus, abdomine aperto, ſuo nixu ſolo, diaphragmate, & muſculis abdominis non adjuvantibus, foetum excluſerit.* Recentiora experimenta idem confirmaverunt. In cane praegnante, partui jam propinqua, vidit celebris Medicus Bononienſis *Caldani* (*z*), uterum moveri ſatis fortiter. Credebat prima fronte, fieri hunc motum a foetibus in utero contentis. Diſcidit uterum, eduxit tres foetus vivos, & binos mortuos, fere totos putridos: uterus ſic evacuatus jam propria vi ſic contrahebatur, ut cavum ejus redderetur nullum. Perrexit uterus ille ſe movere per horam, & amplius; tuncque motus incepit langueſcere; leni ſtimulo poterat augeri, ita ut candela, propius admota, contraheretur adeo valide, ut tota ejus cavitas deleretur. Eadem tentamina poſtea facta ſunt in uteris binarum vaccarum non gravidarum, & dum adhuc haererent in corpore, & dum jam eſſent exemti.

Sed eandem vim utero humano ineſſe ſuadent, multa. Dum dolores partus urgent, perita obſtetrix, orificium uteri tangens, ſentit dolorem inſtare, licet puerpera non ſentiat; imo, uti *praecedenti Capitulo* dictum fuit, prudenti irritatione oris uteri incitatur uterus, ut contenta ſuo cavo expellat. Propria ſua vi uterus, matre jam mortua, foetum expreſſit; in vivente placentam relictam toties ſolvit, ſolutamque expellit, grumos ſanguinis, cavum replentes, exprimit, & ex magna diſtenſione in gravidis redit in priſtinam magnitudinem. Toties ſenſerunt obſtetricantes Chirurgi, manum utero immiſſam valide conſtringi. Muſcularem in uteri fabrica ſubſtantiam detexit *Ruyſchius*; confirmaverunt alii; de qua re videri poſſunt illa, quae apud Uteri Gravidi deſcriptorem habentur (*a*). Omnia ergo haec concurrunt ad demonſtrandam validam uteri in partu contractionem.

De valida uteri contractione *Ruyſchius* (diu antequam muſculares illas fibras detexerat) adeo videtur fuiſſe certus, ut crediderit, uteri orificio pertinaciter clauſo, vel capite foetus illud obturante, contentos in utero humores poſſe per tubas Fallopianas exprimi in cavitatem abdominis, & pelvim (*b*). Imo

(*y*) Meſſis aurea exhibens Anatomica pag. 333. (*z*) Lettera ſcritta al chiariſſimo &c. Haller pag. 320. (*a*) Noortwyk de utero gravido pag. 106. & ſeq. (*b*) Obſerv. Anatom. Chirurg. N. LXXXIV. & LXXXV. pag. 79. 80.

§. 1316.

Imo, quod magis mirum, videtur uterus in difficillimo partu ex propria ſua ſubſtantia expreſſiſſe quaſi tranſſudando ſanguinem in cavum abdominis, qui poſt mortem concretus repertus fuit. Moritur ob difficilem partum mulier, non excluſo foetu: in cadavere reperitur tota anterior uteri ſuperficies tecta ſanguine concreto, qui nullo negotio inde ſeparari poterat, & ſupra menſam expanſus placentam coagulati ſanguinis exhibebat, quindecim pollices longam, pedem latam, & tres lineas craſſam. Accurato examine nullum vas ruptum inveniebatur, nec gutta ſanguinis in reliquo cavo abdominis apparebat (c). Unde probabile videtur, quod ſanguis ille ex ipſa uteri ſubſtantia tranſſudando expreſſus fuerit per validiſſimos miſerae puerperae nixus. Nec improbabile videtur, in difficili valde partu hoc ſaepius contigiſſe; unde peſſima ſequi potuerunt mala poſt puerperium a corrupto hoc ſanguine extravaſato, in liquamen ſoluto, & viſcera abdominalia alluente. Vix enim credibile videtur, tantam copiam grumoſi concreti ſanguinis, in cavo abdominis collectam, reſorberi potuiſſe.

Dum ergo tanta vi uterus conſtringitur, & in difficili partu validiſſimis parturientis nixibus urgetur contra foetum, ejus cavo contentum, merito metuitur uteri ipſius ruptura, per quam foetus vel pro parte, vel & totus in abdomen matris delabitur, lethali plerumque cum eventu. Celebris olim Pariſiis obſtetriciae artis magiſter, *Gregoire* teſtatur, ſe triginta annorum ſpatio decies ſexies obſervaſſe uteri rupturam: inter haec ſemel vidit, rupto utero ad placentae latus, foetum pedibus ſuis tetigiſſe matris diaphragma: in alio caſu notat, caput infantis, totumque dextrum latus extra uterum reliquis partibus adhuc in uteri cavo haerentibus, ita ut foetus divaricatis cruribus inequitaret quaſi utero (d). Plura certe inveniuntur rupti uteri exempla apud *La Motte* (e), & alios: notabilis imprimis ille caſus, ubi foetus placentam, ac uterum pedibus ſuis perforaverat, & tamen *La Motte* per pedes illum eduxit: placenta poſtquam ſeparata fuerat, manum denuo immiſit utero, penetravit per uteri rupturam in abdomen, & inteſtina manifeſte tangere potuit. Supervixit tamen miſera per triduum. In alio ſimili caſu ſupervixit puerpera per quatuor dies; & in cadavere veſtigium tantum rupturae uteri inveniebatur, quod minimi digiti apicem caperet, contracto nempe jam utero. Mirabilis caſus rupti uteri habetur (f), ubi totus foetus in cavo abdominis haerebat, excepto unius pedis extremo, & fune umbilicali: tamen feliciter pedibus eductus fuit; & poſt ſeparationem placentae, dein manu immiſſa, ſanguinem grumoſum eduxit ex abdominis cavo. Supervixit & haec per octiduum. In cadavere mulieris, quae partus dolores per triduum toleraverat, & abſque foetus excluſione perierat, invenit Celeberrimus *Alexander Monro* fiſſuram uteri, per quam foetus maturus una cum placenta delapſus fue

(c) Medic. Eſſais and obſervat. Tom. IV. pag. 447. Heiſters vvaarnemingen [illegible]
(d) Acad. des ſcienc. l'an 1724. hiſtoire pag. 52.
(e) Traité des Acouchemens liv. IV. chap. V. pag. 463.
(f) Peu pratiq. des Acouchem. liv. I. chap. VIII. pag. 79. & ſeq.



Digitized by Google

fuerat in abdominis cavum; quod etiam magnam ſanguinis quantitatem continebat (*g*).

Sed non uterum tantum fiſſum, at ipſum quoque abdomen crepuiſſe in difficili partu cum magno fragore, legitur (*h*), & per hanc aperturam exiviſſe foetum, eductam fuiſſe placentam, contentaque abdominis viſcera ab adſtantibus viſa. Integre tamen curata fuit puerpera ſola applicatione butyri cum ſaccharo albo miſti: cicatrix ſanati vulneris ſimile veſtigium reliquit, ac ſi craſſiori acicula cutis raſa fuiſſet. Vix fidem mereri videretur mirus ille caſus, niſi jurati autoptae teſtes coram magiſtratu veritatem confirmaſſent, ac in teſtium numero forent obſtetrix, & alia mulier, quae placentam eduxerat. Teſtimonia autem haec, publica fide munita, a Secretariis *Societatis Edinburgenſis* ſervantur.

Certum ergo eſt, in difficili partu uterum rumpi quandoque. Conſiderationem autem meretur, an cognoſci poſſint ſigna, ex quibus praeſagiri poſſit, uteri rupturam metuendam eſſe; & an dentur indicia, quae docent, uterum jam ruptum eſſe. Denique videndum eſt, an in tanta calamitate aliquid auxilii ab arte ſperari poſſit.

Omne, quod obicem ponit foetui egreſſuro, inter cauſas rupturae uteri numerari poteſt; ſed tamen non in omni partu, etiam admodum difficili, uterus rumpitur: imo rarius hoc contingere, notum eſt (*i*). Cum autem non omnia cadavera parturientium, pleno utero mortuarum, aperiantur, videtur juſta ſuſpicio eſſe, quod uteri ruptura adfuerit, ſaltem in quibuſdam illarum, licet plena certitudo non habeatur: imprimis, ſi validos, irritos quamvis, habuerint pariendi conatus.

Immediatam autem cauſam rupti uteri, praeter vim externam illatam, frequentiſſime ſaltem ponit *Levret* (*k*) calcitrationem foetus, dum capite in anguſta nimis pelvi inclavato (ut vocant) haeret. Praecipue autem, cum infans convellitur; quod ſaepe contingit, dum jam morti proximus eſt: ſi ſimul tunc uterus propria vi, & nixibus maternis urgeatur, tanto magis ruptura metuenda eſt. Accedit, quod per motus convulſivos vis muſculorum augeatur immaniter, uti in *Epilepſiae* hiſtoria dictum fuit.

Demonſtratur fidelibus graviſſimorum auctorum obſervatis, in omni ſua parte uterum ruptum fuiſſe, quas collectas videre licet apud *Celeberrimum Crantz* (*l*), qui pulcherrimum de *rupto utero* tractatum ſcripſit. Signa autem, quae rupturam uteri praecedunt, haec ſunt (*m*): Foetus, poſtquam aliquo temporis ſpatio immobilis manſit, ſubitis agitatur motibus, qui acutum matri dolorem excitant, in illo loco matricis, ubi rupturae periculum eſt: anxietas autem praecipue ſedem figit verſus medium regionis epigaſtricae. Illi ſuccuſſus per vices redeunt, non limitato temporis intervallo: tandem ultimus, ſed violentiſſimus ſubſultus ſuccedit, qui mortem foetus denunciat;

poſt-

(*g*) Eſſais and obſervat. Phyſic. and Literar. vol. 2. Artic. XXIV. pag. 339.
(*h*) Ibidem pag. 338. (*i*) Crantz de utero rupto pag. 12.
(*k*) L'art des acouch. §. 595. pag. 97.
(*l*) In loco modo citato & ſeq.
(*m*) Levret Ibid. §. 597. 598. pag. 98.

Digitized by Google

poſtea ſilent illi motus. Plerumque enim foetus convulſus moritur. His ſignis Celeberrimus Crantz (n) addit ſequentia: *Vaſtum, & diſtentum abdomen, retracta vagina, orificium altum, dolores quidem veri, ſed violenti, ſine magnis intervallis frequentes, ſine partus progreſſu ingrati, ſtatim ab initio, aut medio naturalis nixus tempore adſunt. Ruptis aquis, dolores vehementius inſtant, ſine intermiſſione improbi, ſine partus ſpe crudeles, ita mulierem diſcruciant, ut & ignarum vulgus his non enixam vehementer miretur &c: donec tandem violentiſſimo ſubſultu elatus foetus, contractum calcitratu uterum perfodiat, aut membro magis obtuſo dilaceret.* Diſputat deinde in notis (o), an uterus rumpatur, aquis adhuc integris, an vero, poſtquam, ruptis membranis, jam effluxerunt: & omnibus rite ponderatis concludit; *Nihil certi in hanc rem ſtatui poſſe; hucuſque vero in bene deſcriptis obſervationibus uterus ſemper poſt effluxas aquas ruptus eſt.*

Si haec ſigna modo recenſita adfuerint, futurae uteri rupturae juſtus metus eſt: ſi poſt haec ſuccedant ſequentia, uterum jam ruptum eſſe, deſignant (p). Si nempe animi deliquium, vel magna debilitas ſequatur, mente tamen adhuc conſtante, facies palleſcat, pulſus debilior fiat, abdomen tumeſcat tumore largo, & plano, cum ſenſu caloris inſoliti, ſed blandi; ſi extrema frigeſcant, guttae ſudoris viſcidi frigidi in facie appareant; tunc brevi deficit, & plerumque parturiens moritur convulſa. Aliquando, dum uterus rumpitur, concuſſionis ſonum audiunt adſtantes, & poſt animi deliquium melius ſe habere videtur; foetus motus raro, vel nunquam ſentitur amplius; partus dolores ceſſant; foetus membra, quae in ore uteri antea tangi poterant, jam non amplius percipiuntur; ſi nempe vel totus foetus, vel pro magna parte jam in cavo abdominis haereat; tunc autem tangendo abdomen partes foetus diſtinctius tactu percipi poſſunt, quam antea, dum adhuc in uteri cavo haerebant.

Optime autem notatur (q), hanc ſymptomatum ſeriem non ſemper perpetuam eſſe; quaſdam etiam abſque ullis rupti jam uteri ſignis deficere, & mori paucas poſt horas; dum aliae, uti ex antedictis obſervatis conſtat, per plures dies ſupervivunt; in quibus varia debuerunt, vel ſaltem potuerunt eſſe ſymptomata, prout foetus in abdomine haerens haec, vel illa viſcera, premendo, vel irritando, affecerit. Nec tamen ſemper foetus, rupto utero, in abdomen exit; nam & partu naturali, ac quidem placido, abſque obſtetricis auxilio foetus prodiit, placenta ſtatim ſubſequente. Matre eadem die mortua, aperitur cadaver, & invenitur uteri ruptura (r).

Foetum autem, rupto utero, in abdomine haerere, imprimis noſcitur, ſi pars, quae antea in orificio uteri tangebatur, jam non amplius ſentiatur; ſi per muliebria ſincerus defluat ſanguis, aut jam congelatus decidat cruor; & ſi orificium uteri, uti poſt partum plerumque contingere ſolet, conniveat; ſi

(n) De rupto utero pag. 15. 16. & ſeq.
(o) Ibid. pag. 17. 18.
(p) Ibid. pag. 19. & ſeq. Levret l'art des Acouch. §. 599. pag. 98.
(q) Crantz de utero rupto pag. 22.
(r) Ibid. in notis.



Digitized by Google

ſi uterus collapſus fuerit (s). Contraria autem his ſigna indicant, foetum integrum, vel pro parte, adhuc uteri cavo contineri.

Cum autem plurima ſymptomata uteri rupti pendeant a jactura ſanguinis, qui in cavum abdominis effunditur, poſſent eadem ſequi a quacumque alia haemorrhagia, licet ſanguis non colligeretur in abdomine. Si per uteri orificium, & vaginam effluit ſanguis, cauſa manifeſta eſt: verum, ſi membranis adhuc integris, funiculus umbilicalis ruptus fuerit, vel iiſdem jam ruptis, foetus capite obturante, & implente uteri orificium, idem contigerit, replebitur uteri cavum ſanguine, foetus ex inanitione convulſus uterum percutiet, parturiens debilitabitur, pallebit, ſicque multa concurrent ſymptomata, quae pro ſignis uteri rumpendi, & rupti habentur. Raro quidem obſervata fuit haec cauſa internae haemorrhagiae, ita ut *La Motte* teſtetur, ſe illam tantum ſemel obſervaſſe; uti ad §. 1304. dictum fuit; contigit tamen. Alter enim caſus ex *Levreti* obſervationibus habetur apud *Crantz* (t), ubi chorda umbilicalis rupta fuerat inter partus dolores, pluribuſque gyris collo circumvoluta ſuffocaverat foetum. Cum autem venter magis magiſque tumeret, imprimis in regione epigaſtrica, ſed & ſimul tactu durus perciperetur, internam haemorrhagiam ſuſpicabatur *Levret*, potius quam uteri rupturam, cum poſt hanc abdomen quidem ſanguine impleatur, ſed tumor planus, & mollis appareat; quo ſigno uteri ruptura diſtinguitur ab haemorrhagia, interna uterum integrum replente. Hinc, licet in illo caſu *verum*, *& certum fuerit in confinio dubii*, *& falſi*, tamen non difficile fuit conſummato in arte viro *Levret* veram facere diagnoſin. Cum enim caput foetus totam fere vaginam repleret, nec tamen promoveretur per validos, & frequentes dolores, quatuor horis a parturiente toleratos, juſta erat ſuſpicio, chordam umbilicalem collo, vel aliis membris foetus circumvolutam, partum retardare; adeoque metum eſſe, ne placenta, cui chorda affigitur, ſepararetur ab utero, & haemorrhagia ſequeretur, uti toties contingit. Nec ullam culpam habuit, quod rupturam chordae umbilicalis non praecognoverit, cum tam raro contingat, & nullo modo cognoſci poſſit, quamdiu foetus capite ſuo implet uteri orificium. Haemorrhagiam internam uteri integri diſtinxit ab illa, quae rupto ſequitur utero, ac in abdominis cavum ſanguinem effundit; & ex hac cognitione determinavit, quomodo parturienti ſuccurrere poſſet.

Sequitur jam, ut conſideretur, quomodo ſuccurri poſſit parturientibus, dum partus difficilis pendet a compage arctiori oſſium pelvis, quae tranſitum foetus impedit.

Optimus *Deventer* (u) monet obſtetrices, ſi tangendo invenerint, anguſtam pelvim eſſe, ne urgeant parturientes, ut validos conatus adhibeant dolorum tempore: nunquam enim hic feſtinandum: praecipua ſpes eſt, ut ſenſim leniori nixu oblongetur caput infantis, ſicque aptum reddatur, ut per has anguſtias tranſeat. Unde nulla remedia, nullae artes adhibendae ſunt, ut

(s) Crantz de utero rupto pag. 39.
(t) Ibid. pag. 25. 26. in notis.
(u) Nov. Lum. obſtetric. cap. 27. pag. 115.

Digitized by Google

ut augeantur dolores, robore, aut frequentia, licet importune ſaepe haec deſiderentur a parturientibus, & adſtantibus. Antea monitum fuit, oſſa pelvis ex diverſis conſtare oſſibus, quae a ſe mutuo videntur recedere poſſe, ut ſpatium tranſituro foetui augeatur: firmantur ad ſe mutuo cartilaginibus interpoſitis, & ligamentis: haec obſervata fuerunt tumeſcere, molleſcere, flexiliora fieri, dum partus inſtat, ut plus cedere poſſint: verum haec ſenſim fieri debent, & hinc lentior partus laudatur in primiparis. Commodo ſitu locandae ſunt parturientes, ſive in ſella perforata, ſive in lecto, ita ut os coccygis libere retrorſum cedere poſſit, neque a pondere corporis, vel a veſtibus ullo modo prematur. Imo, ubi jam in exitu pelvis caput foetus haeret, ſuadet auctor, ut antrorſum incurvatum os coccygis, manus in vaginam immiſſae dorſo, dum vola ſurſum ſpectat, retroprimant aequabiliter, ſicque capiti foetus emerſuro viam faciant obſtetrices (v).

Verum ſi caput infantis, haereat in pelvis cavo, nec tamen tranſprimi poſſit ob viae anguſtiam, licet os coccygis retropreſſum fuerit, vel illud os non cedat facile, tunc aliis opus eſt auxiliis, quae varia a variis laudata fuerunt; ſed non omnia aeque tuta. Quamdiu caput nondum penitus fixum, & immobile in pelvis cavo haeret, ſuaſerunt plures, ut, capite retropulſo, prudenter per pedes, obſtetricantis manu prehenſos, educatur foetus. Verum, ſi caput jam fixum in pelvi haereat, nec exprimi poſſit (inclavatum dicunt), tunc ſitus infantis amplius mutari nequit, nec caput retroprimi. Difficilis certe caſus, cujus tot triſtia exempla occurrerunt: ſi in his anguſtiis diu haereat infans, moritur, & ante mortem convulſus, valida calcitratione quandoque matris uterum rumpit; uti dictum modo fuit. Si moriatur infans, flacceſcit caput quandoque ſic poſt aliquod tempus, ut valido nixu exprimatur. Sed ſero hoc plerumque fit, dum a continua illa valida compreſſione in mollibus partibus gangraena fit, plerumque matri lethalis; vel, ſi emerſerit, moleſtiſſima curatione opus eſt, & peſſima ſaepe relinquuntur mala, ob devaſtatas per gangraenam partes vicinas, vaginam, inteſtinum rectum, urethram; quarum calamitatum exempla paſſim leguntur.

Crudeles hinc tentatae fuerunt operationes, dum uncis infixis protrahere conabantur Chirurgi. Verum quidem eſt, foetui jam mortuo ut parcatur, nullam eſſe neceſſitatem: ſed poſtea parebit, non ſemper adeo certo conſtare de morte foetus in utero materno. Horrenda fuerunt exempla, ubi ſemilaceri foetus, vi extracti, uncis confixi, miſero ejulatu vitam teſtabantur. Quandoque unci, male defixi, vel laceratis inter trahendum foetus partibus dilapſi, miſeram parturientem laceraverunt, imprimis, ſi foetu diu jam mortuo, & ſemiputrido, haec tentarentur. Unde factum eſt, ut prudentiores ab his abſtineant omnino, vel utantur quam rariſſime. Legi meretur de hoc Celeberrimi Crantz egregius tractatus *de re inſtrumentaria in arte obſtetricia* (x) ubi de omnibus hic accurate agitur, ſimulque horrendus caſus legitur ob-

(v) Nov. Lum. Obſtetric. Cap. 27. pag. 122. 123.

(x) §. XXXVIII. pag. 37.

obſtetricantis Chirurgi, qui uncos foetus capiti infixit, cerebrum extraxit, infantemque adeo enormiter laeſum poſt horae ſpatium protraxit, vivum adhuc, & valido ploratu crudelitatem exprobrantem. Nec contentus hoc facinore, pede collo infantis impoſito, ſpiritum eliſit. Carnificis manum merebatur horrenda talis carnificina.

Omnem autem operam adhibuerunt praeclari in arte obſtetricia viri, ut in difficili hoc caſu liberarent matrem, nec tamen laederent foetum, ita ut ille ſuperſtes eſſe poſſet. Manibus protrahi incuneatum in pelvi caput non poterat: hinc cogitaverunt *de parando apto inſtrumento, quod ferreis quaſi manibus caput prehenderet, foetumque vivum, ſi poſſibile eſſet, ſecure extraheret* (*y*). Chronologico ordine ibidem recenſentur auctores, qui talia inſtrumenta vel invenerunt, vel jam inventa correxerunt ſic, ut facilius, & tutius adhiberi poſſent. Simul etiam notatur, Veterum quaedam inſtrumenta ſalubri huic ſcopo facili negotio adaptari potuiſſe. Forceps nempe adhibitus fuit, cujus labia latiora utrimque foetus caput prehendere poſſent: labia autem illa excavatam curvaturam habere debebant, ut rotundae capitis figurae melius adaptari poſſent, & latiorem ſuperficiem prehendere, ſicque minus laedere, dum agunt.

Facile autem patet, tales forcipes non potuiſſe habere crura juncta, ut in vulgari forcipe obtinet: tunc enim utrumque labium ſimul immitti debuiſſet, & deinde in ipſa vagina a ſe mutuo disjungi, ut caput prehendi poſset; quod abſque violenta partium diſtractione fieri non poteſt: praeterea forcipis labia inter caput foetus, & os uteri locari debent, quod vix rite fieri potuiſſet, ſi crura invicem juncta fuiſſent. Verum, dum crura ſeparata ſunt, unum poſt alterum introducitur, & poſtea, ſi opus fuerit, extra vaginam crura forficis axe, vel cochlea, per foramina crurum ſibi invicem impoſitorum tranſeunte, firmari poterunt, ſicque caput protrahi: patet hinc, crura debere eſſe longiora. Manebat tamen ſemper difficultas in forcipe recto, ut crura jungerentur; hinc curvo forcipe *Levret* uſus eſt, *cujus labia mediam capitis diametrum aptius prehendunt, cujus crura facilius junguntur, & clauduntur, & qui, quo caput propius adducit, eo a fraenulo vulvae magis diſtat* (*z*). Hujus autem forcipis *conſtructio, ad formam vaginae, pelvis, & capitis infantis, exacta, bicurvilinea, & cava, a prima inventione his incommodis vacavit* (*a*). Simul objectiones contra forcipum uſum factas egregie ſolvit.

Saeculum, & ultra elapſum eſt, quod in partu difficili quidam artis obſtetriciae magiſtri longe feliciores fuerint aliis, dum nempe caput, incuneatum quaſi, in pelvi haereret. Feliciter ſaepe abſolvebant tales partus, dum alii, licet in arte obſtetricia verſati ſatis, infecta re abire debebant: Arcanam methodum ſervabant caute, ut nemini innoteſceret. Videtur probabile, inventorem fuiſſe Anglum, celebrem olim in arte obſtetricia magiſtrum, *Chamberlens* (*b*), qui una cum tribus filiis artem magna laude exercuit. Per ſexa-

(*y*) Crantz de re inſtrum. in arte obſtetric. §. IX. pag. 13.
(*z*) Ibid. §. XXXIV. XXXV. pag. 34. 35. (*a*) Ibid. §. XLII. pag. 45.
(*b*) Het Roonhuyſiaanſch geheim ontdecht &c. pag. 19. & ſeq.

ſexaginta, & ultra annos latuit hoc arcanum, & *Amſtelaedami* inclaruit ejus uſu *Rogier van Roonbuyſen*; unde poſtea arcana haec methodus vel haereditate, vel pretio numerato, una cum promiſſa ſilentii fide, ad paucos pervenit, qui hac arte inclaruerunt. Summa ergo laude digniſſimi ſunt Poliatri egregii Amſtelaedamenſes, *Jacobus de Viſcher*, & *Hugo van de Poll*, qui proprio aere redemtum hoc arcanum communicarunt, & publica fide munitis teſtimoniis probaverunt detecti arcani certitudinem contra lucripetas, & improbos quoſdam obtrectatores, qui publicum decipere conabantur. Figuram inſtrumenti exactam dederunt ita, cum omnibus ſuis dimenſionibus, ut ubique locorum artifices illud imitari poſſint quam facillime.

Inſtrumentum hoc ſimplicitate ſua ſe commendat: eſt enim vectis ſimplex, cujus extremum leviter incurvatum inter oſſa pubis, & caput infantis inclavatum prudenter immittitur, ſenſimque protruditur, donec ad occiput infantis pervenerit, & curvatura ſua illius convexitatem undique tangat. Tunc elevatur ſenſim alterum extremum vectis, donec tangat commiſſuram oſſium pubis, quae hypomochlion firmum vecti dat, & ulterius elevando hoc extremum, caput infantis deorſum parum, & antrorſum premitur, ſicque ex his anguſtiis liberatur. Dum una manu vectem moderatur obſtetricans, altera ſuſtinet anum, ut lacerationem caveat, ſimulque caput foetus, jam liberum, verſus anteriora dirigat, ubi majus ſpatium naſcenti jam infanti datur. Caeterum omnia, quae in conficiendo hoc vecte, illumque tegendo, & dein applicando ſunt obſervanda, adamuſſim in egregio hoc tractatu deſcribuntur.

Quamvis autem egregii viri, qui varios forcipes invenerunt, aut perfecerunt, omnem laudem mereantur & ob induſtriam, & ob candorem, quo ſua inventa publico communicaverunt, tamen videtur vectis ille *Roonbuyſianus* reliquis eſſe praeferendus.

Simpliciſſimum enim eſt inſtrumentum, parvae molis, facile occultandum, ne parturiens, & adſtantes inſtrumentorum apparatu terreantur. Unde, dum latebat hoc arcanum, plurimi crediderunt, *Roonbuyſianos* obſtetricantes nullo inſtrumento uti, ſed peculiari, ipſis ſolis nota, encheireſi difficiles illos partus tam feliciter, & ſaepe paucorum minutorum ſpatio, abſolvere. Mirabantur quam maxime, hujus arcani poſſeſſores, ad parturientes vocatos, non ſemper ſtatim opus aggreſſos fuiſſe. Si enim nondum penitus immobile in pelvis anguſtiis haereret caput, ſed vacillaret adhuc, exſpectabant, donec penitus incuneatum haereret. Ratio facile patet: vectis extremum, occipiti applicatum vacillaſſet, niſi firmum haeſiſſet foetus caput, nec dilabi ex ſuo potuiſſet loco. Magnam praeterea utilitatem habet, quod potentia vectis agat in os occipitis, quod firmiſſimum eſt inter oſſa capitis foetus. Per forcipes autem prehenſum caput comprimitur, & oblongius redditur; quod juvat quidem exitum, ſed & ſimul ſemper metum relinquit, ne molle encephalon hac compreſſione laedatur.

Numeroſi, & feliciſſimi ſucceſſus probaverunt plus ſatis utilitatem hujus ſimplicis inſtrumenti. Nam *Joannes de Bruyn*, a cujus haerede filia unica hoc

hoc arcanum redemtum fuit, quadraginta duorum annorum ſpatio octingentos infantes, capite in anguſta pelvi incuneatos haerentes, eduxit vivos. Sic apparuit ex annotationibus viri illius, qui integerrimae fidei ab omnibus ſemper laudatus fuit. Cum autem humiliter de ſe ipſo ſentiret, & invidorum calumniis laceraretur, non habuit civium ſuorum talem fiduciam, qualem merebatur. Caeterum ſervatorum infantum arte ſua major procul dubio fuiſſet numerus. Pauci enim illi, qui arcanum hoc noverant, frequentius ad difficulter parientes vocati, mirabantur, quod tot annorum ſpatio octingentos tantum ſervaſſet infantes, cum ipſi longe plures, breviori multum tempore, felices ſucceſſus numerare poſſent (*c*).

Quantam ergo cladem intulerunt humano generi, qui arcanum hoc texerunt! urinam non inter illos numeraretur *Fredericus Ruyſchius*, cui ars noſtra tantum debet. Quanta non debetur laus illis, quos *generoſo incoctum pectus honeſto* impulit, ut revelarent! Talis facti, feciſſe, merces eſt, & praemium dabit optabilis ſerenae mentis tranquillitas illo tempore,

*— — — Dum numina nobis,*
*Mors inſtans majora facit - - -*

Obſtetricantibus, ſimul, ac innotuit, ſtatim commendavi vectem; quo plures ſe feliciter uſos fuiſſe teſtantur.

Si autem per exoſtoſes, vel peſſimam conformationem oſſium pelvis adeo anguſta fuerit, ut nulla arte obtineri poſſit, nec ſperari quidem foetus exitus, tunc nihil ſupereſt, niſi ut Sectio Caeſarea inſtituatur. Idem verum eſt, ſi caput foetus praeternaturaliter adeo craſſum fuerit, ut cavo pelvis, etiam naturaliter conſtituto, excipi nequeat: praecipue, ſi ſolidum caput, & monſtroſae magnitudinis fuerit. Si enim diſtendente lympha aucta fuerit moles, cedit, patitur ſe elongari; & obſervationes docuerunt, vectis modo deſcripti ope difficilem talem partum fuiſſe expeditum. Quandoque etiam validis parturientis nixibus preſſum caput rumpitur, & effuſa lympha collabitur; ſed infans tunc plerumque mortuus prodit, vel paullo poſt nativitatem perit. De qua re videri poſſunt illa, quae ad §. 1217., & 1218. dicta fuerunt.

In mortuae matris cadavere Caeſaream Sectionem inſtitui poſſe, ut ſervetur infans, nemo dubitavit, imo in quibuſdam locis lege ſtatutum eſt, ut hoc fiat in tali caſu ſemper; & merito quidem. Utriuſque *Siciliae Rex Carolus* talem legem ſancivit quadrageſimo nono hujus ſaeculi anno, quae ſtatuit; *Ut quaevis perſona, cujus dolo, impedimento, vel negligentia Caeſarei partus operatio cum damno foetus omittatur, aut ſaltem retardetur, iſque inſuper, cujus malitia violentus abortus, ut ante dictum fuit, evenerit, habeantur criminis homicidii patratores* (*d*). Deinde mandatur omnibus judicibus, *ut ſeveriori,* qua

(*c*) Voorreden Ibid. pag. 29. & ſeq. & ſeq.

(*d*) Cangia Mila Embryolog. Sacr. pag. 255.

*qua poſſunt, methodo proceſſum omnino conſtruant, illoſque carceribus tradant, & conſueta forma, juxta ritum, legeſque regni, capitali judicio perſequantur; quo deinde ab iis, ad quos pertinet, pro ratione tum qualitatis, & circumſtantiarum in crimine, tum doli, & gravitatis negligentiae repertae, ad poenas damnari valeant, quibus homicidia coercentur.*

Omnia, quae ad hanc rem ſpectant, ex *Theologia*, *Juriſprudentia*, & *Medicina*, in utiliſſimo hoc opere collecta habentur, ordine digeſta, & contra objectas difficultates defenſa (*e*).

Sponte patet, tam cito, quam fieri poteſt, poſt mortem matris foetum liberandum eſſe, cum, matre mortua, in magno verſetur periculo. Neque deſperandum tamen eſt de foetus vita, licet poſt mortem matris notabile tempus effluxerit, uti pluribus conſtat obſervatis, quae videri poſſunt (*f*). Inter quae mirabilis caſus eſt gravidae a marito pluribus vulneribus confoſſae, ex cujus utero, quadraginta octo poſt mortem horis, ſectione eductus fuit infans, in pede per uterum confoſſum vulneratus, qui adhuc per quadrantem horae ſupervixit.

Interim, ut ſectione liceat educere foetum in hoc caſu, certo conſtare debet de morte matris. Diſſimulari non poteſt, *Vuinslovium*, & alios demonſtraſſe, mortis ſigna non ſemper adeo certa eſſe, ac vulgo creditur. Nimis notum eſt, ipſum *Veſalium*, Caeſaris Archiatrum, & Anatomicorum ſui ſaeculi, principem erroris accuſatum fuiſſe, quem peregrinatione in terram ſanctam expiare debuit, in cujus itineris reditu mortuus eſt.

Adeoque patet, omni quidem hic circumſpectione opus eſſe, imprimis ſi ſubita morte e vivis erepta credatur gravida: ſincope enim fallere poſſet: unde excitantia, & nervos acriter ſtimulantia remedia prius tentari debent: crudele enim foret, matris nondum mortuae uterum incidere, ut foetus educatur, dum nulla ſpes eſt ſalvandae ſimul matris per ſectionem, uti mox dicetur; unde in Rituali Romano habetur (*g*): *Si mulier praegnans mortua fuerit, foetus quamprimum caute extrahatur.* Crudele erat illorum inſtitutum, qui inſtante jam morte, nondum tamen mortua gravida, ventrem diſcindendum ſuadebant. Contra talium barbaram carnificinam merito inſurgit Venerandus plurimum, & eruditiſſimus auctor (*h*).

Ubi poſt morbum Chronicum diu toleratum, vel & validum acutum morbum, in gravida appropinquantem mortem vidit peritus, & prudens Medicus, non falletur facile, dum mortem adeſſe jam pronunciat: ſed ſumma attentio requiritur, ut ſyncopen a vera morte diſtinguat. Imprimis ſumma prudentia opus eſt in talibus, quae animi deliquiis, morbiſque hyſtericis obnoxiae vixerint, & graviditatis tempore in validam ſincopen lapſae fuerint. In tali enim ſyncope palleſcunt, facies collabitur, cadaveroſa fit, extrema frigent, rigeſcunt, pulſus, & reſpiratio ſilent omnino. Probe memini, me ſubito vocatum fuiſſe ad gravidam mulierem, quarto circiter menſe, valida cholera, & ſubitis, ac copioſiſſimis evacuationibus quinque horarum ſpatio adeo exhau-

(*e*) Pag. 53. & ſeq.
(*h*) Ibidem.
(*f*) Ibid. pag. 72. & ſeq.
(*g*) Ibid. pag. 59.

exhauſtam, ut poſt convulſiones inciderit in veram ſyncopen, ita ut ab adſtantibus pro mortua haberetur, dum accedebam. Frictionibus extremorum, linteis calidis, ſtimulantibus remediis ſpirituoſis ad nares, & prudenter linguae applicatis, per quadrantem horae nihil profeci: indignabantur fere amici, quod cadaver vexarem; perrexi tamen; & poſt aliquot minuta percepi aliquem in carotidibus motum; palpebras deduxit, ingemuit, & ſenſim ad ſe rediit, boniſque nutrimentis exhauſtum corpus ſenſim repletum, gratiſque cardiacis erectae vires fuerunt, ut integre reſtituta fuerit, & ſeptimo menſe vivum infantem pepererit, debilem tamen, & qui paucis diebus tantum ſupervixit.

Certiſſimum autem illud mortis abſolutae criterium, putrefactio nempe cadaveroſa, hic exſpectari nequit, cum certo periret prius foetus: quandoque enim per biduum, imo & diutius exſpectandum foret, antequam foetor cadaveroſus perciperetur. Sectio autem Caeſarea ad ſalvandum foetum in hoc caſu inſtituitur tantum.

Ubi ergo ſollicito examine, non perfunctorio tantum, nulla ſigna vitae apparent, nulla reſpiratio, nullus arteriarum, vel cordis motus percipitur, facies jam ante mortem cadaveroſa fuit, oculorum acies fracta (ut vocant), & quaſi lamella viſcida obducta, rigida ſunt membra, extrema frigida: ſi maxilla inferiore a ſuperiore diducta, hiatus maneat, qui dein, elatere muſculorum per frigus cadaveris aucto, ſenſim minuitur, ſed non ad perfectam clauſuram uſque; ſi nulla ſubita, & copioſa evacuatio praeceſſerit, unde ſincopes perfectae ſuſpicio naſci poſſet, ſi nullis ſtimulis ſopitus, & ceſſans jam motus humorum excitari potuerit (*i*); tunc, ſi non phyſica, moralis ſaltem, mortis perfectae certitudo haberi poterit; quae augetur, ſi ne quidem vivo igne corpori applicato ulla ſenſus, aut motus ſigna obſerventur.

Optime enim notat egregius ille auctor (k): *Aliud eſt dicere, Homines multoties erraſſe, illos reputando mortuos, qui vitam retinebant: aliud eſt, dicere, vivos a mortuis per ſigna internoſci non poſſe: Sicuti etiam aliud eſt dicere, ſaepe adulterinam expendi pecuniam pro incorrupta; aliud tamen adſtruere, non dari modum ad diſcernendum in pecuniis aurum probum a vitioſo: primum enim verum, ſecundum omnino falſum exiſtimatur.*

Ideo etiam in his locis, ubi lege cautum eſt, ne cadavera ſepeliantur ante quadraginta octo horas elapſas poſt mortem, conceditur, ut citius inhumentur, ſi Medicus, qui aegro opem tulit in ultimo morbo, ſcripto teſtetur, & ſuo quidem periculo, ſe de morte vera, & abſoluta certum eſſe. Abſque hoc lex adaequate ſervatur, ne ruri imprimis, ubi horrendi erroris majus periculum eſt, nondum vere mortui ſepeliantur. Sic etiam obex ponitur periculoſo Judaeorum mori, qui in mortuum peccare ſe credunt, niſi ſtatim poſt mortem calens quandoque adhuc cadaver humo tradant.

*Celeberrimus Heiſterus* (*l*), cujus ſcientiam, candorem, & longaevum artis uſum

(*i*) Ibid. pag. 60. & ſeq.

(*k*) Ibid. pag. 66.

(*l*) Inſtit. Chirurg. Tom. 2. Sect. V. Cap. 113. pag. 758.

Digitized by Google

uſum omnes venerantur, de hac re habet ſequentia: *Quam rariſſime enim, & vix ex centum millibus, qui a prudentibus, vel etiam a mediocri vulgo pro mortui habiti ſunt, vel ſemel feſellit, ut non vere mortui fuerint, atque revixerint. Neque adbuc, quantum novi, ullum proſtat exemplum, quod ejuſmodi gravida, pro mortua habita, ſub ſectione revixerit. Imo ſi hoc aliquando etiam praeter ſpem, & exſpectationem contingat, Medicus inde nimium terreri non debet; quia ſcelus non commiſit, & ſectionem malo animo non inſtituit; ſed ob foetum ſervandum eam pro cadavere incidit; ad quod faciendum partim ex religione, partim ex legibus, ut mox oſtendemus, obligatur.* Omnis autem criminis ſuſpicio deleri videtur, ſi in cadavere Sectio Caeſarea inſtituatur eadem cum cautela, ac ſi in vivente muliere fieret: tunc enim vulnus inter laethalia numerari nequit; cum certo conſtet, ſanatas fuiſſe illas, quae hanc operationem paſſae fuerant, uti mox patebit. Prudenter hoc obſervandum juſſit *Senatus Venetus* (*m*), ne ſectio fieret decuſſata abdominis, ut in diſſectionibus cadaverum fieri ſolet, ſed talis, quae in viventibus fieri ſolet, dum Sectio Caeſarea adhibetur. Praeterea juſſit Senatus, ut Collegium Medicorum daret magiſtratui nomina illorum, qui ad hanc operationem perficiendam aptiſſimi judicabantur. Simul voluit, horum nominum catalogum in ſingulis pharmacopoliis omnium oculis exponi, ut cives certo ſcire poſſent, quorum auxilium implorare deberent in triſti hoc caſu; ſed & haec utilitas inde ſequeretur, ut majori animo, & dexteritate Sectionem Caeſaream facerent in vivis Chirurgi, dum eandem in cadaveribus tentaſſent ſaepius; illudque etiam fieret, quod artis obſtetriciae optimi magiſtri toties optaverunt, ut nempe, aperto cadavere, paterent errores ab obſtetricantibus commiſſi ſive ignorantia, ſive temerariis auſibus, & debita poſſet ſtatui poena, ſi culpa detecta foret, quam caeteroquin terra tegit.

Dicendum nunc ſupereſt de Sectione Caeſarea in vivente muliere inſtituenda, hac ſpe, ut & mater, & foetus ſervari poſſint. Quamvis autem numeroſa ſatis obſervata doceant, felici cum ſucceſſu hoc tentatum fuiſſe, nemo tamen peritus credet, Sectionem Caeſaream eſſe omnis omnino periculi expertem. Debet abdomen largo vulnere, & ipſe uterus gravidus, vaſis dilatatis, copioſo ſanguine plenis, turgens, diſcindi. Minime videtur mirum, ſectionem illam non tantum mulieribus illam ſubituris, ſed & Medicis, & Chirurgis horrorem incuſſiſſe. Cumque non ſemper felix fuerit ſucceſſus, hinc multi illam damnaverunt omnino, tanquam crudelem, & inutilem. Accedit, quod ſaepius nec parturiens, nec adſtantes hanc operationem admittant, niſi dum jam vires fatiſcunt omnino; tuncque mors, ſi ſequatur, adſcribitur operationi; cujus felix exitus ſperari potuiſſet, modo citius fuiſſet Caeſaream adhibita. *Paraeus* (*n*) fatetur quidem, quod audiverit, Sectionem Caeſaream cum ſucceſſu inſtitutam fuiſſe; ſed tamen nunquam ſibi perſuadere potuit, illam, ſalva matre, factam fuiſſe: unde concludit; *id curationis genus, quod periculi, & deſperationis plenum eſt, nunquam uſurpandum eſſe.* Sic & Mauriceau

(*m*) Inſtit. Chirurg. Tom. 2. Sect. V. Cap. 113. Pag. 758. in notis.
(*n*) Lib. de generat. Cap. 31. Spach. gynaec. pag. 422.

*riceau* (*o*) acriter inſurgit contra Sectionem Caeſaream, quam nunquam in viva muliere tentandam eſſe declarat, tanquam certo lethalem, & a qua nonniſi per miraculum evadere poſſit mulier, ſi unquam aliqua ſanata fuerit. Tanquam turpes fraudes, & mendacia, damnat omnes hiſtorias, quae de Sectione Caeſarea, ſuperſtite matre facta, narrabantur, & imprimis in *Rouſſetum* acerbiſſime invehitur. De eadem re legitur diſſertatiuncula (*p*), ubi tandem concludit peritus ille in arte obſtetricia vir, quod nunquam tentaverit in vivente, nec tentabit, niſi alterius veſtigia legendo, cui feliciter Sectio Caeſarea ſucceſſerit.

Egregius Chirurgus de *La Motte* (*q*), de operatione Caeſarea agens, fatetur, ſi ob malam conformationem oſſium pelvis non relinquatur ſpatium ſufficiens, ut foetus tranſire poſſit, tunc unicam relinqui optionem inter certam mortem matris, ac foetus, & Sectionem Caeſaream. Teſtatur, quod ſi talis caſus ipſi contingeret, poſt conſilium in arte peritorum, abſque haeſitatione operationem ſuſciperet, & omni cum cautela perficeret. Dicit, ſe credere, aeque poſſibilem eſſe hanc operationem, quam alias multas periculoſas; atque ideo imprimis minus feliciter cedere, quia ſero nimis, dum jam in extremis verſatur puerpera, adhibetur. Damnat tamen temeritatem illorum, qui in aliis caſibus difficilis partus illam adhibent, cum firmiter ſibi perſuaſum habeat, praeter malam conformationem pelvis oſſeae, tranſitum foetui negantem, omnibus aliis cauſis partus difficilis per artem dextera manu ſuccurri poſſe. Narrat deinde caſum mulieris, quae jam per triduum parturiebat, dum foetus mortui brachium extra orificium uteri pendebat. Ipſa mulier anxie deſiderabat, ut inciſo abdomine foetus extraheretur, & pertinaciſſime reſiſtebat Obſtetrici, ac Chirurgo, dum vel explorationis cauſa manum in vaginam immittere cupiebant. Nec ullum ratiocinium, nec horridus apparatus inſtrumentorum ad operationem requiſitorum coram ipſa factus, a pertinaci propoſito dimovere potuerunt hanc mulierem.

Sub ſpecie Sectionis Caeſareae inſtituendae, firmiter illam teneri juſſit, & manu in uterum immiſſa, pedibus arreptum foetum integrum, quamvis omnino putridum, eduxit momenti quaſi tempore, ſicque invitam, & quantum poterat, reluctantem liberavit.

Verum non ſatis mirari potui, eundem auctorem (*r*), in fine ejuſdem capituli, ubi dixerat, ſe ſine ulla haeſitatione Sectionem Caeſaream inſtituturum, ſi neceſſitas illam poſtularet, habere ſequentia: *Metus, ne approbarem crudelem hanc operationem, & animos adderem aliis Chirurgis, ut illam tentarent ad exemplum Ruleau, facit, ut proteſter, me, licet verſarer in tali caſu, ubi crederem illam abſolute neceſſariam eſſe, ſimulque adeſſe optimam ſpem felicis ſucceſſus, tamen nunquam illam tentaturum.* Longe crudelior videtur illa operatio, ubi caput infantis, in pelvis anguſtia immobilis haerentis, quinto jam die, cultro diſcidit, cerebri partem eduxit, dein, manu in cavum cranii immiſ-

(*o*) Liv. 2. chap. 32. pag. 352. & ſeq. (*p*) Peu pratique des Acouch. liv. 2. chap. 2. pag. 316. &c. (*q*) Liv. IV. chap. XII. pag. 521. & ſeq. (*r*) Ibid. pag. 526.

miſſa, digitis prehenſo cranio, eduxit infantem, membra moventem adhuc.

Certum eſt hodie per numeroſa ſatis obſervata, Sectionem Caeſaream inſtitutam fuiſſe, ſuperſtite matre, & poſt integra ſanitate fruente, ac foecunda. Alia occaſione ad §. 170. 3., ubi de vulneribus lethalibus agebatur, bini caſus memorati fuerunt Sectionis Caeſareae feliciter tentatae, in quorum uno obſtetrix, diſſecto utero, foetum eduxit. Plura alia collecta habentur obſervata (s), quae docent, Sectionem Caeſaream cum ſucceſſu adminiſtratam fuiſſe; qualia hic recenſere nimis longum foret.

Omnes tamen in eo conveniunt, periculoſam eſſe hanc operationem, adeoque non adhibendam, ſi alia methodo liberari gravida poſſet. Conſiderando autem partuum Caeſareorum hiſtorias, patere videtur, ſaltem in quibuſdam inſtitutam fuiſſe hanc operationem, dum adhuc alia in arte auxilia ſupererant, quibus cum fiducia quis uti potuiſſet. Sic legitur, ob concreta pudenda abdomen diſſectum fuiſſe gravidae, ut foetus educeretur: ſed certe tutius ſcalpello haec concretio tolli potuiſſet; uti ex ante dictis conſtat. Eadem operatio inſtituta fuit, dum natibus prodiret infans duplicatus: notum autem eſt, talem ſitum infantis ab artis magiſtris ne quidem inter laborioſos partus numerari, cum ſaepe facile ſic prodeat infans. Plures leguntur caſus mulierum, quae, Sectionem Caeſaream paſſae, poſtea feliciter pepererunt, & ſaepius quidem: certe in his non potuit culpari mala pelvis conformatio, quae non emendatur hac operatione. De aliis legitur, quod ſaepius paſſae fuerint hanc operationem, dum abſque hac parere non potuerint: in his procul dubio pelvis nimis anguſta fuit, quam ut foetum adultum tranſmittere poſſet. Quamdiu in populoſiſſima Amſtelaedamenſium urbe paucis tantum notus erat *Vectis Roonhuyſianus*, illi ſoli feliciter caput incuneatum foetus liberabant ab his anguſtiis; quod aliis vel nunquam ſuccedebat, vel rariſſime, & non niſi foetu jam mortuo. Cum ergo egregiis inventis adeo aucta fuerit a *Roonhuyſio*, *Levreto*, & aliis ars obſtetricis, ſperandum eſt, rarius occurſuram eſſe neceſſitatem Caeſareae Sectionis; praecipue, ſi ſalutari lege caveatur, ne artis imperitae mulieres obſtetricis munere fungantur, quae toties ſua inſcitia naturalem partum mutant in difficillimum.

Sectio ergo Caeſarea locum habet, ubi de impoſſibilitate partus alio modo perficiendi conſtat: hanc autem *Levret* (t) in nimia pelvis anguſtia ponit, tali nempe, ut obſtetricans manum in pelvis cavum deducere nequeat, vel ſaltem illam, poſtquam pedem infantis arripuit, retrahere non poſſit.

Praeterea, ſi utero rupto, uti ante dictum fuit, totus infans in cavo abdominis haereat, tunc partus impoſſibilis eſt, & ſola ſupereſſet Sectio Caeſarea: ſed ſi conſiderentur ſymptomata peſſima, quae uteri rupturam comitari ſolent, animi deliquium, pallor cadaveroſus, frigus extremorum, pulſus deficiens, ſudor frigidus, quem ſaepe brevi mors ſequitur; quis audebit hanc ope-

(s) Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 623. 650. Tom. 2 pag. 308. 450. Cangiamila Embryol. ſacr. Lib. 3. Cap. 1. pag. 113. & ſeq.

(t) L'art des Accouch. §. 653. pag. 107.

operationem tentare in ancipiti adeo ſtatu; quae tamen illico inſtitui deberet, ut prodeſſet. An unquam parturiens, parentes, adſtantes admittent in arena captum conſilium? An invenietur Chirurgus adeo obfirmati animi, ut illam perficiendam in ſe ſuſciperet? ſummo jure has difficultates movet egregius *Levret* (*u*).

De conceptibus illis, qui extra uterum facti ſunt, in ovario, tubis Fallopianis, &c., poſtea adhuc dicendum erit: facile autem patet, illos naturali via educi nunquam poſſe: unde & pro illo indicaretur Sectio Caeſarea. Verum, uti optime monet *Levret* (*v*), ut gravis adeo operatio inſtituatur, certo conſtare debet, foetum non in utero, ſed extra uterum haerere. Signa autem Diagnoſtica, quae plenam hic dant certitudinem, hactenus deficiunt.

Licet autem, ut foetus in lucem edatur, requiratur proportionata pelvis amplitudo ad caput tranſmittendum, partus etiam difficillimus reddi poteſt, quamvis pelvis bene conſtituta fuerit, ſi caput foetus ſolito majorem magnitudinem habuerit; quae ſi talis foret, ut nullo modo tranſire poſſet, ſola Sectio Caeſarea opem ferre poſſet (*x*), praeſertim, ſi a calcitratione foetus, in his anguſtiis haerentis, metus foret rupturae uteri. Verum, cum conſtet multis obſervatis, vaſta etiam robuſtorum infantium capita ſenſim tranſpreſſa fuiſſe, vel forcipe, vel & *Vecte Roonhuyſiano* protracta cum non tantum oſſa capitis foetus cedere, ſed & ſupra ſe mutuo ſcandere, poſſint; cum praeterea conſtet ex ante dictis, in difficillimo partu ipſa pelvis oſſa a nexu mutuo recedere, & viam ampliorem reddere, non videtur facile haberi poſſe omnimoda certitudo impoſſibilis tranſitus; quae tamen requiritur, ut periculoſa adeo operatio, qualis eſt Sectio Caeſarea, inſtituatur. Hydrocephalo affectos infantes natos fuiſſe, conſtat, non tantum vivos, ſed & per plures menſes ſuperſtites (*y*): ipſe aliquoties vidi tales, ut mirarer, quomodo per pelvis cavum tranſire potuerint. Verum tamen eſt, ſatis flexilia eſſe plerumque in hydrocephalo calvariae oſſa, & totum caput facilius poſſe elongari, ſicque melius ad tranſitum adaptari. Videri poſſunt & illa, quae ad §. 1217. de hac re habentur.

De Methodo autem Sectionem Caeſaream perficiendi ſcripſit *Rouſſetus* (*z*), cujus tractatus, gallica lingua ſcriptus, raro inveniri poteſt; ſed hunc *Caſparus Bauhinus* Latinitate donavit, & invenitur in collectione *Gynaeciorum*. Optime & omnia, quae partum Caeſareum ſpectant, collecta habentur apud *Celeb. Heiſterum* (*a*). His addi merentur, quae *Levret* de operatione Caeſarea habet (*b*).

(*u*) L'Art. des Accouch. §. 653. pag. 97. (*v*) Ibid. pag. 108. (*x*) Crantz de utero rupto pag. 30. 32. (*y*) Ibid. in notis. (*z*) Iſr. Spachii pag. 476. (*a*) Inſtitut. Chirurg. Part. 2. Sect. V. Cap. CXIII. Tom. 2. pag. 755. & ſeq. (*b*) Suite des obſervations ſur les accouch. labor. Artic. IX.

§. 1317.

§. 1317. INfantis vitio contingit, ubi ille immobilis, mortuus, vel ita ſitus, ut ipſe ſibi claudat portam.

Conſiderandae jam ſunt illae cauſae partus difficilis, quae non a matre, ſed ab ipſo foetu pendent.

Antea patuit, praecipuam vim, per quam foetus excluditur, pendere a valida vi contractili uteri, & ſummis, imprimis circa finem, parturientis nixibus: foetus ſuis viribus non adeo multum contribuere videtur, niſi quod motu membrorum irritet uterum, ut validiſſime contrahatur. Quotidianis autem obſervatis conſtat, foetus etiam mortuos excludi abſque adeo magnis moleſtiis.

Verum malus ſitus foetus in utero frequentior cauſa eſt difficilis partus: ſitus naturalis foetus, partus tempore, laudatur ille, ubi vertex capitis directe, una cum orificio uteri ſenſim magis magiſque dilatando, vaginae imminet, ita ut facies os ſacrum matris reſpiciat, occiput oſſa pubis; brachia habeat lateribus applicata, pedes ſurſum elatos. Talem autem ſitum foetus non ſemper habuit, ſed ultimis graviditatis menſibus in quibuſdam citius, in aliis tardius acquirit. Antea enim caput non deorſum, ſed ſurſum haeret (c). Quando autem caput deorſum labitur, tunc dicitur verti foetus; quod in multis circa octavum menſem contingit, in quibuſdam, dum jam parturire incipiunt. Unde monuit *Hippocrates* (d): *Puer autem, ubi circumquaque membranae diſruptae ſunt, ſiquidem ſuo momento in caput inclinet, mulier facile parit.*

*Quod ſi in latus (tranſverſus), aut in pedes prodeat (id enim ſaepius contingit, ſi illuc momentum vergat vel propter uteri amplitudinem, vel ſi mulier in ipſo partus dolore primum non quieverit); ſi ſic, inquam, prodeat, difficulter pariet mulier. Jam vero ex his plurimae, vel ipſi foetus vel una etiam cum ſuis foetibus matres perierunt.* Alio in loco (e) pariter difficilem pronunciat partum, ſi foetus tranſverſus in utero jacuerit, aut in pedes exeat: laudat vero, tanquam perutile, ſi capite prodeat: *Ut enim, ſi quis in lecythum anguſti oris olivae nucleum immittat, hunc tranſverſarium educere non facile eſt; ſic ſane etiam mulieri gravis eſt affectio, ubi foetus tranſverſarius fuerit; etenim ipſum exire perarduum: grave vero etiam eſt, ſi in pedes prodierit; & plerumque aut matres, aut puelli, aut ambo etiam pereunt. Eſt autem & haec magna cauſa, cur non facile exeat, ſi mortuus, aut ſideratus, aut duplicatus fuerit.*

Tranſverſum quidem ſitum foetus in utero omnes adhuc hodie agnoſcunt eſſe difficilem; verum, ſi per pedes prodeat, vix non pro partu naturali, ac facili habent obſtetricantes, & difficiles partus plurimos feliciter abſolvunt, dum malum ſitum obtinet foetus, ſi pedes arripere, & ſic extrahere ex ute-

(c) Noortvvyk de utero gravido pag. 208.
(d) De Natur. Puer. Cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.
(e) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 31. Charter. Tom. VII. pag. 78.



Digitized by Google

utero poſſint foetum. Neque etiam pro difficili adeo partu habetur, ſi duplicatus infans natibus prodeat, modo non nimis toroſus fuerit.

Foetus autem, in utero materno haerens, mobilis eſt, & quamdiu nondum capite, vel alia corporis parte in ipſo pelvis cavo figitur, poteſt nunc hanc, nunc illam corporis partem offerre explorantis digitis. Notavit hoc *Deventer* (*f*), & monuit, mobiles tales foetus raro recte verſos prodire, ſed ſaepius in utero jacere tranſverſos, & tunc, aquis jam formatis, vel nihil omnino ſentiri, vel & quandoque diverſas foetus partes ſucceſſive, manus, pedes, dorſum, &c. Vocabatur *La Motte* (*g*) ad parturientem, quae juſtum pariendi tempus adeſſe credebat: inveniebat os uteri dilatatum ad magnitudinem nummi Imperialis; dolores augebantur, aquae formabantur, & manifeſte tangebat caput infantis, unde brevi ſecuturum partum augurabatur: ſed dolores ceſſabant, qui veſperi ſequentis diei redibant frequentes, & validi; os uteri valde dilatatum, membranae, aquas continentes, jamjam rumpendae, videbantur. Ceſſaverunt denuo dolores, & per triginta quinque dies commode ſe habuit; tunc parturire incepit denuo: verum non amplius tactu percipiebatur caput foetus, nec ulla alia pars; &, ruptis violentia dolorum aquis, abſque difficultate *La Motte* introduxit totam manum ad carpum usque, tuncque invenit pedem, & manum foetus toroſi admodum, ac fortis, quem pedibus arreptum non ſine difficultate eduxit; ob magnam nempe corporis molem. Optime hinc concludit, non manere in eodem ſitu foetus, licet capite deorſum lapſo priſtinum mutaverint ſitum.

In Sacris Literis legitur (*h*) de *Thamar*, gemellis gravida, quod *unus protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum, dicens: ille egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egreſſus eſt alter; dixitque mulier; Quare diviſa eſt propter te maceria? & ob hanc cauſam vocavit nomen ejus Phares: poſtea egreſſus frater ejus, in cujus manu erat coccinum, quem appellavit Zara.* Verum quidem eſt, quod gemelli ſoleant ſinguli in propria ſua amnii membrana haerere, & communi chorio involvi; ſed minime videtur impoſſibile, ut a motu gemellorum in utero rumpatur amnios, imprimis inter partus dolores, & tunc gemelli in eadem cava membrana haereant. Praeterea Celeberrimus *Mery* (*i*) exhibuit *Academiae Regiae ſcientiarum* binos gemellos, qui eodem involucro continebantur. Numeroſae habentur in Hiſtoria Medica obſervationes foetuum inter ſe concretorum, qui debuerunt certo in eadem membrana cava habitaſſe: praeterea videmus, plures artis obſtetriciae magiſtros enumeraſſe cautelas, ut in verſione foetuum, dum per pedes educi debent, caveatur, ne ſinguli gemellorum pedes ſimul prehenſi attrahantur, ſicque partus ex difficili reddatur impoſſibilis. Unde confirmantur illa, quae in Hiſtoria Sacra leguntur.

Ubi vero foetus extra uterum haeret, tunc partus per ſolitas vias omnino im-

(*f*) Nov. lum. obſtetric. Cap. 40. pag. 176. (*g*) Traité des Accouchem. Liv. IV. obſerv. 374. pag. 570. (*h*) Geneſ. Cap. 38. (*i*) Acad. de. Scienc. 1693. Mémoir. Pag. 116.

Digitized by Google

§. 1317. Antea dictum fuit, in difficili partu foetus quandoque, impoſſibili eſt in matris abdomen delapſos fuiſſe. Sed & obſervationes docuerunt, foetus extra uterum conceptos fuiſſe in tubis Fallopianis, & in ovariis, illiſque locis excreviſſe in ſolitam molem. Sexies feliciter pepererat mulier, & ſeptima vice gravida per ſex menſes bene ſe habuit; verum ineunte menſe ſeptimo copioſam uteri haemorrhagiam paſſa fuit: non diu poſt fuſcus foetidus ichor prodiit, & in vagina incepit moleſtam puncturam ſentire: a Chirurgo extracta fuerunt quaedam foetus oſſa, & poſtea adhuc plura: calvaria tamen adhuc integra tactu percipiebatur, nec ſpes videbatur, illam per aperturam, in laterali parte vaginae obſervatam, poſſe exire, niſi putredine oſſium cohaeſio ſoluta fuiſſet. Varia tentata fuerunt incaſſum, & vomitu, diarrhoea, aliiſque malis confecta, ac emaciatiſſima periit. Prudenti cadaveris diſſectione facta, apparuit, tubam Fallopianam dextram, in ſaccum diſtentam, continere reliqua foetus oſſa: uterus inveniebatur integer, & ſanus (k). Nec adeo rarum eſſe, foetus extra uterum concipi, & creſcere, monetur (l); ubi ſimul habetur rarus caſus foetus inventi, non in cavo tubae Fallopianae, ſed in ſacco a membrana exteriore tubae formato: circa umbilicum tumor naſcebatur, tranſſudans ſeroſam materiem; quo diſſecto, extrahebatur foetus; ſed jam ſemiputridus. Nulla autem arte ſervari potuit miſera; ſed undecima poſt diſſectum tumorem die periit. Notatur autem, quod toto graviditatis tempore nunquam lac in mammis habuerit. Plura alia ſimilia videri poterunt (m).

Sed legitur, & in ipſo ovario conceptum factum fuiſſe, quod a creſcente foetu ruptum, una cum copioſo ſanguine in abdomen effuſo, inventum fuit, tubis Fallopianis, & utero integris (n).

Sponte patet, ſola operatione Caeſarea tales foetus, extra uterum natos, educi poſſe. Verum videntur deficere ſigna, quae deberent certo docere, talem caſum adeſſe: nemo enim prudens hanc operationem ſuadebit, vel inſtituet, niſi certus ſit omnino, abſolute illam requiri. Unde in cadavere mortuae matris hoc detegitur, vel abſceſſu in variis locis nato, dein aperto, foetus integer, vel putrefacti jam oſſa ſoluta a ſe invicem, educuntur; quales plures caſus in Hiſtoria medica habentur.

(k) Anton. Benevoli Diſſertaz. &c. pag. 104. & ſeq.

(l) Académ. des Sciences 1714. Hiſt. pag. 29. & 1748. in 4. Mémoir. pag. 106. & ſeq.

(m) Ibid. 1721. Hiſt. pag. 27.

(n) Philoſoph. tranſact. abridg'd Tom. 3. pag. 212. &c.

§. 1318.



Digitized by Google

§. 1318. MOrtuus cognoſcitur, ſi immobilis; ſi arteriae umbilicales ſentiuntur in funiculo umbilicali quieſcere, maxime prope corpus infantis; ſi foetida exeunt; ſi pondus ingens; ſi laborat teneſmo; ſi ſyncope, horripilatione; halitu graveolente; colore livido; ſi diu elapſis aquis nondum peperit; ſi epidermis prompte a cute ſecedit; ſi cutis foetus flaccida, facile ſeparanda; oſſa mollia, & mobilia.

Agendum jam de ſignis, ex quibus concludi poteſt, foetum mortuum eſſe. Antequam enim hoc cognoſcatur, in difficili partu cogitandum ſemper eſt de matre, & foetu ſervandis; ubi vero foetus mortuus eſt, rudius tractari poterit, & de ſola matris ſalute agitur. Singula ergo expendenda ſunt, & ſedulo conſiderandum, qualem certitudinis gradum habeant.

*Si immobilis.* Quamvis foetum ſe movere in utero, certum ſit, tamen ingens hic occurrit diverſitas, non tantum in diverſis mulieribus, ſed in eadem: novi plures matronas, quae credebant, ſe foetum mortuum, vel ſaltem valde debilem parituras, cum vix ullum motum ſentirent; attamen prodiit infans vegetus, & toroſus. Omnium maxime ſolent angi gravidae, dum antea frequentes, & validos motus foetus ſenſerunt, ſi inter pariendum ſentiant fere nullos. Verum, ſi in difficiliore partu, ruptis jam aquis, uterus valide ſe contraxerit, & infantis corpus arctiſſime complectatur, motus vix ullus percipietur: poterit infans, in his anguſtiis haerens, hebetior fieri, animi deliquium levius pati, &c. Unde patet, hoc ſignum, ſi ſolum fuerit, ſatis incertum eſſe.

*Si arteriae umbilicales &c.* In partu naturali, dum caput orificium uteri, propulſis aquis, ſenſim dilatat, & ruptis aquis, os uteri replet, funis umbilicalis tangi nequit: hinc imprimis locum haberet hoc ſignum, dum una cum capite, vel alio foetus membro prodit chorda umbilicalis, vel & quandoque ſola prolabitur; quod imprimis contingere ſolet, dum infans tranſverſus in utero jacet. Tunc, ſi nullus in chorda pulſus arteriarum percipiatur, concludi poteſt, infantem in ſummo verſari periculo quidem, ſed de certa morte neque ex hoc ſigno conſtat, cum languere poſſit foetus, & tamen poſtea reviviſcere; uti ſatis frequentibus obſervatis conſtat, vitales prodiiſſe foetus, dum, verſione facta, per pedes extrahebantur, licet in prolapſa chorda umbilicali nullus amplius arteriarum motus perciperetur.

*Si foetida exeunt.* Foetorem notare corruptionem jam inceptam, negari nequit, adeoque malum quidem ſignum eſt, ſed non ſemper notat, foetum mortuum eſſe: poteſt enim ab alia cauſa fieri; unde merito monuit *Manningham* (o), quod *uteri excretiones foetidae non ſemper infantem mortuum indicant, quum a grumis ſanguinis diutius retentis corruptis fieri poſſint.* Si enim vaſis chorii, vel placentae ſolutis, ſanguis exeat, nec libere tamen per os ute-

(o) Art. obſtetric. compend. pag. 25.

Digitized by Google

§. 1318. relictus grumeſcet, & aëris acceſſu putreſcet ſatis cito: idem uteri elabatur poſt puerperium, dum grumi ſanguinis in utero, quandoque & obſervatur poſt retenti, prodeunt admodum foetidi. Praeterea optime notat *Mauriceau* (p), contingere quandoque, ut ex gemellis unus mortuus jam computreſcat, dum alter vivus, & ſanus eſt: talem caſum ſe vidiſſe affirmat in juriſconſulti uxore, quae motum foetus viventis ſe ſentire dicebat, dum ipſi aſſidens obſtetrix mortuum, & putridum teſtabatur. Ambo verum dixerant; primus enim, qui prodiit ex gemellis, mortus erat, & corruptus; alter vivus, & vegetus. Sed & malus odor adeſt, ſi meconium foetus excreverit, dum adhuc in utero haeret; & acriter inſurgit *Mauriceau* (q) contra illos, qui meconii excretionem pro certo, & indubitato ſigno mortis foetus ponunt; quod certo falſiſſimum eſt, cum ſoleat contingere, quando foetus natibus prodit, & frequenter etiam, dum ob malum ſitum verti debet infans in utero, ut pedibus arreptis educi poſſit.

*Pondus ingens.* Hoc ſignum imprimis locum habet, dum infans aliquo tempore ante partum mortuus fuerit: ſi enim per aliquot dies gravida nullum omnino motum infantis ſenſerit, & dein percipiat, dum in hoc, illudve latus ſe convertit, ac ſi pondus iners huc, illucve dilabatur, tunc juſta ſuſpicio naſcitur foetus mortui. Si autem foetus jam pelvis cavum ingreſſus fuerit, & ibi haerens moriatur, facile patet, hoc ſignum tunc non habere locum cum in tali caſu non poſſit foetus ſitum mutare; praecipue, ſi, aquis elapſis, uterus ſe contraxerit. Optime *Hippocrates* (*) hoc notavit: *Quum mortuus foetus fuerit, tum aliis ſignis conjicere licet, tum etiam jubere oportet, ut modo quidem in dextrum latus jaceat, modo etiam in ſiniſtrum convertatur. Dilabitur enim foetus in utero, quocumque ſe vertat mulier, velut ſaxum, aut aliud quidpiam, ſi mortuus fuerit, & pectinem frigidum mulier habet. Quod ſi vivat, pecten calidus eſt, & totus quidem venter cum reliquo corpore decidit, nihilque in eo abſque reliquo corpore delabitur.*

*Si labores teneſmo &c.* Nititur ſic viva mater, inſcia ſaepe, nociturum cadaver expellere. Interim ille teneſmus non ſemper adeſt: animi deliquium horripilatio, ſaepius obſervantur; &, ſi foetus mortuus jam in utero putreſcere inceperit, tunc & halitus graveolens adeſt. Verum imprimis mira mutatio in facie gravidae obſervatur, dum mortuum foetum gerit: pallet ſublivida, labia imprimis lividum colorem habent, oculi triſte quid monſtrant, nec ſolita vivacitate reſplendent, licet ignorent gravidae calamitatem ſuam. Quod imprimis vidi in nobili illa matrona, cujus ad §. 1306. mentionem feci, que bis pepererat infantem mortuum, chorda propria umbilicali in nodum conſtricta in utero: luctuoſus apparebat vultus, licet hilarem ſe eſſe teſtaretur omnibus; poſt biduum mammae concidebant; poſtea languere incepit, & levi febricula corripi; quae manſit, donec mortuus foetus prodiret. Sic

(p) Traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. Livr. II. chap. XII. pag. 277.
(q) Ibid. 278. 279.
(*) De ſuperfoetatione Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862. 863.

Sic vicino funere palluit, uti ſcitiſſime *Vanierius* (*r*) de ſalicum ſtipitibus cecinit, quibus fulcire ſolent hortulani teneras arbuſculas;

*Ut mors caeca rapit ſaepe optima quaeque, ſalignum,*
*Exſtinctis tilia, atque ulmo, mirabere truncum*
*Fundere pallentes vicino funere ramos.*

*Si diu elapſis aquis non peperit.* Haeret enim tunc in magnis anguſtiis foetus, & ab utero contracto valide comprimitur, cum antea, in liquore amnii haerens, tutus erat ab omni preſſione. In periculo mortis tunc verſari foetum, agnoſcunt omnes; ſed nullo modo certum eſt hoc ſignum, cum paſſim obſervationes doceant, per plures dies in his anguſtiis haeſiſſe foetus, & tamen prodiiſſe in lucem vivos.

*Si Epidermis &c.* Ubi de *gangraena*, & *ſphacelo* §. 427. 429. antea agebatur, dictum fuit, dum pars corporis in mortem tendit, Epidermidem a cute ſeparatam elevari in bullas ichore plenas: dum incepta putredo in cadavere eſt, periti Anatomici noverunt, facile ſeparari Epidermidem a ſuppoſitis partibus; quo artificio ſolent uti, ut Epidermidis ſtructuram indagent, & demonſtrent. Unde patet, illud ſignum magni momenti eſſe, dum agitur de morte foetus.

Multo magis autem, *ſi cutis foetus flaccida, facile ſeparanda.* Mollities enim, flacciditas, ad tactus veſtigia non reſurgens (§. 427. 4.), in parte corporis, numerabatur inter ſigna gangraenae jam praeſentis; ſi autem his jungeretur *cutis ſeparabilis* (§. 429. 4.), non tantum gangraenae, ſive mortis inceptae, ſed ſphaceli, mortis nempe abſolutae, indicium habetur. Si capite praevio in uteri orificio haereat infans diutius in partu difficili, tunc pars capitis aperturae orificii uteri reſpondens incipit in tumorem elevari, ſi vivit: ubi autem talis tumor non adeſt, vel, ſi adfuerit, flacceſcere incipiat denuo, tunc obſtetricantes fere deſperant de vita foetus. *Si caput infantis in exitu haereat, cum non ſit tumefactum, eſt, cur mortuum credas* (*s*).

*Oſſa mollia, & mobilia.* Hoc de oſſibus capitis foetus intelligendum: notum enim eſt, calvariam recens nati infantis pro magna parte adhuc membranaceam eſſe. Quamdiu illa pars membranacea a contento encephalo tenditur, tunc caput reſiſtit: ubi autem poſt mortem omnia collabuntur, ſubſident membranae, partes oſſeae calvariae in foetu vacillant, & facile ad ſe mutuo accedunt; adeoque, & hoc merito pro malo ſigno habetur. Unde etiam fit, ut mortuo jam foetu, oſſibus mobilibus, caput quidem facilius tranſeat: verumtamen inde non ſemper difficilis partus emendatur: nam *Infantis mortui caput, e corruptione emollitum, non aeque, ac vivi, exitum humeris in partu conciliat* (*t*). Tunc ſaepe accidit, ut dum capite arrepto infantem educere ni-

(*r*) Praed. ruſtic.
(*s*) Manningham art. obſtetr. compend. pag. 23.
(*t*) Ibidem.

Digitized by Google

§. 1318. ... obſtetricantes, illud a trunco avellitur; qui, in utero manens, diffi-
nituntur obſtetricaeduci poteſt.
culter poſtea educi ex modo dictis conſtet, omnia haec ſigna non dare ſingula
Cum autem ex dinem mortis foetus, patet, magna cautela hic opus eſſe, ne
plenam certitudinem tractetur foetus, qui adhuc vivit. Apud *Hippocratem* legitur
inſtar mortui tractetur in quartum, vel quintum menſem gravida, quae, anaſarca
(*u*) de muliere, tumens, ſimul aſthmate laborabat adeo moleſto, *ut decumbere*
totius corporis tumens *ſi qua ſomni incideret opinio, cum ſedendo caperet. Fere ſine febre*
*non poſſet; ſed ſi qua longo intervallo non movebatur, ac veluti ad corruptionem ten-*
*erat, foetuſque ex* bimeſtre ſpatium duravit illud aſthma; poſtea, fabis melle condi-
*debat.* Per bimeſtre *& cumino Aethiopico* ex vino, uſa, melius ſe habuit. *Deinde*
tis, mellis linctu, *& cumino Aethiopico* ex vino, uſa, *ſpirandi difficultas deſiit, & pro-*
*multa matura, pituitoſa, & alba, tuſſi rejecit,* nec foetus mor-
*lem edidit foemellam.* Cum autem nulla fiat nec abortus, nec foetus mor-
tui mentio, admodum vero ſimile videtur, quod vivam puellam pepererit,
licet motus foetus in utero non perciperetur, & gravi adeo morbo mater
laboraret. Minus prudentes Medici hydropis curam tentaſſent validis reme-
diis, nullam curam habentes foetus: mitioribus uſus *Hippocrates* morbum
abſtulit, prolem ſervavit.

Antea enumerati fuerunt aliquot caſus foetuum vivorum, uncis crudeliter
laceratorum, quia mortui credebantur: plures ſimiles in Hiſtoria Medica ha-
bentur. Unicum exemplum adhuc adducam, quia ipſe *Deventer* (*v*), adeo
prudens in arte obſtetricia, fatetur, ſibi ipſi contigiſſe tale infortunium. Vo-
cabatur ad vicinum pagum, ut ſuccurreret mulieri, per plures dies jam par-
turienti, licet infans in ſitu naturali foret: intra bidui ſpatium nec obſte-
trix, nec mater ullum ſenſerant infantis motum; hinc mortuum certo crede-
bant; neque aliud ſe colligere potuiſſe, *Deventer* fatetur: unde matri ſervan-
dae intentus rudius tractavit infantem, qui tandem in lucem prodiit vivus,
& per paucos dies adhuc ſuperſtes fuit. Duo, vel tria in capite aderant
tubera, ex nimia compreſſione nata, quod maxime dolebat. Subjungit autem
ſequentia: *Fateor, hunc errorem totidem inde annis documento mibi & fuiſſe, &*
*fore poſthac, dum ſpiritus hos regit artus, ne unquam infantem, ut mortuum tra-*
*ctem, teſtimonio parturientis, aut obſtetricis perſuaſus. Imo de proprio ſenſu diffido,*
*nihil ratum habens, praeter ſupremae capitis cuticulae diſſolutionem, quae quidem*
*ibidem haud facile diſſolvitur, quia mediantibus capillis adhaeret; neque infantem*
*ulterius ſine maximo labore tangere licet.* Monet autem, difficiles illos caſus
tunc imprimis contingere, quando nimis magnum caput, vel pelvis anguſtior
eſt. Cum autem ars obſtetricia novas ſuppetias acceperit per recentiorum in-
venta, multum ſperare licet, etiam in difficillimis caſibus, uti patet ex illis,
quae ad §. 1316. dicta fuerunt. Monet, ſimilem in partu difficultatem ob-
tinere, *ſi propter uterum obliquum infans in meatu, inſtar cubiti incurvato, hae-*
*ret.* Verum de hac re ſtatim dicetur. Unde hoc tempore, dum ars obſte-
tri-

(*u*) Epidemic. VII. aegrot. XI. Charter. Tom. IX. pag. 557.
(*v*) Novum lum. obſtet. Cap. 32. pag. 140. & ſeq.

tricandi auctior adhuc, & emendatior eſt, firma manet concluſio, quam *Deventer* (*x*) habet: *Iſtiuſmodi igitur infantes, de quibus hic ſermo eſt, ſive vivi, ſive mortui, ſola manu obſtetricante, non autem inſtrumentis vulnificis traducendi ſunt; quoniam aegre, uti dictum eſt, certo cognoſci poteſt, vivine, an emortui ſint.* Neminem poenitebit unquam, ſi mortuum foetum in difficili partu tractaverit, ac ſi vivus foret; ſed quantae manent anguſtiae illos (*perpetuum quatiente animi tortore flagellum*), qui temerario auſu vivum infantem, uncis dilaniatum, protrahunt!

§. 1319. SImul ac foetus cognoſcitur mortuus (1318.), metu gangraenae, ſyncopes, mortiſque maternae eximendus eſt, vel per pedes maxime, ſi fieri queat.

Quamdiu adhuc in membranis clauſis haeret foetus mortuus, non tam cito corrumpitur; verum ubi, ruptis membranis, aquae jam effluxerunt, liber aëri datur aditus, & tunc in utero calido, ac humido cito putreſcit. Sed dum uterus undique contiguus eſt putrido cadaveri, metus eſt, ne inde peſſime afficiatur, & a reſorpto putrido peſſima mala ſequantur. Dum ſubmerſi animalis abdomen rumperetur media aeſtate, tanta exivit mephitis, ut vix non in animi deliquium ceciderim, dum tranſirem, licet ſaniſſimus, robuſtus, & in ipſo aetatis vigore eſſem: non mirum ergo eſt, ſi ſyncope ſequatur, dum putreſcit in vivente matre cadaver. Imo a reſorpto putrido febris maligna oritur, quae poſt eductum foetum mortuum pergens matrem necat. Unde merito *Manningham* (*y*) monuit ſequentia: *Mulieres, quae mortuum, & corruptum infantem edunt, febre interim continua laborantes, poſt partum, paucis interpoſitis diebus, fere moriuntur.* Unde omnes conveniunt in eo, foetum mortuum quantocyus educendum eſſe. Notat *Mauriceau* (*z*), foetu jam per aliquod tempus mortuo, ceſſare dolores, vel ſaltem adeo languidos fieri, ut non ſufficiant foetui expellendo. Suadet tunc, ut excitentur nixus parturiendi acriori clyſmate injecto; quod ſi non ſucceſſerit, obſtetricantis manu educendum eſt foetus cadaver potius, quam ut ecbolica dicta remedia exhibeantur, quae calida, acria ſolent eſſe, & magnopere nocere poſſent, vel omnino nugacia ſunt, quibus confidere nemo prudens poterit.

Imprimis autem eligitur hodie, ut pedibus extrahatur foetus mortuus vertendo illum, ſi alio in ſitu haeſerit; de qua verſione ſequenti numero dicetur. Ubi autem caput inclavatum haeſerit, tunc illud retroprimi non poteſt: unde tunc uncis infixis caput protrahendum juſſit *Mauriceau* (*a*). Hodie forcipe *Levretiano*, vel vecte *Roonhuyſiano* feliciter hoc perficitur, & tutius, quam terrifico illo uncorum apparatu. Simul etiam conſulitur famae obſtetricantis, ne malevolae obſtetrices, ut ſaepe ſolent, dicant, Chirurgum oc-

(*x*) Novum lum. obſtet. Cap. 32. pag. 142.
(*y*) Art. obſtetric. compend. pag. 23.
(*z*) Traité des malad. des femm. groſſ. &c. Livr. II. chap. 30. Tom. I. pag. 342.
(*a*) Ibid. pag. 344.

§. 1319. quem mortuum uncis protraxit. Quantum autem profe-
accidiſſe foetum, *Embryulcia*, manifeſte patebit, ſi videatur methodus, quam
cerit in melius *Hippocrates* (*b*) ad foetum mortuum educendum. Juſſit enim,
commendavit humeros abſcindi, pectus ad jugulum uſque diſſecari, coſtas con-
manus, & foetus in utero haeret. In alio loco (*c*) jubet, ut obſtetricans
tundi, dum in magno digito unguem habeat, quo humeros a cervice ſolvat, ventrem
diſcindat; interanea dein eximere mandat, & molles coſtas conterere; ut
ſic collabens foetus curpuſculum facilius educi poſſit. Similia, imo adhuc
crudeliora, alio in loco leguntur (*d*).

Dum per pedes arreptus foetus mortuus protrahitur, contingit aliquando,
imprimis, ſi jam putreſcere incepit, ut toto corporis trunco jam educto, col-
lum abrumpatur, & caput ſolum in utero maneat. Plerumque tunc os uteri
ſe contrahit ſupra caput relictum, & cum illo reaſcendit, ac quidem tam al-
te, ut teſtetur *Celeberrimus Simſon* (*e*), quod quandoque manum ad pedis diſtan-
tiam, & ultra introducere debuerit, antequam caput tangere potuerit. In
tanta capitis diſtantia a vulva periculoſum foret uncos adhibere; &, ſi capi-
tis moles major fuerit pelvis cavo, tunc illud extrahendo, contunduntur par-
tes molles, quae inter caput foetus, & pelvis oſſa interjacent; unde multum
mali metuendum eſt. Hinc credidit, utile futurum, ſi capitis moles minui
poſſet, educto encephalo, & ſeparatis, vel ad ſe mutuo compreſſis capitis oſſibus.
Ut hoc tuto perficere poſſet, excogitavit annulum (*f*), cui affixum eſt ſcalpel-
lum: annulum hunc applicat ſecundae phalangi digiti indicis, ita ut ſcal-
pelli acies reſpiciat volam manus: flexo tunc digito ad juncturam mediam,
acies ſcalpelli parallela eſt primae phalangi, & ſic una cum manu introduci-
tur; pollice, & reliquis digitis caput prehenditur, dein extenditur index, &
ſcalpellum imprimitur capiti, ſicque apertura fit, cui digiti immitti poſſunt,
calvaria evacuari, & oſſa educi: obſervavit autem, quandoque oſſa non tam
facile ſolvi a ſe mutuo, & ſeparari; verum hoc ſuccedere, ſi exſpectetur per
aliquod tempus: evacuaverat hac arte calvariam, & ſolverat unum ex bre-
gmatis oſſibus, nec tamen caput educere poterat. Dum laſſata eſſet miſera
parturiens, & *Celeberrimus Simſon* pariter, per trihorium ceſſavit ab opera-
tione, tuncque facile oſſa a ſe invicem ſolvere potuit.

Haec ſunt praecipua, quae in triſti tali caſu tentari poterunt.

Si autem foetus mortuus educi nequeat, putreſcet, vicina inficiet, putri-
dum reſorbebitur, corrumpet peſſime matris humores; ſicque poſt multas
miſerias toleratas citius, vel ſerius mors ſequi ſolet. Hinc *Hippocrates* (*g*)
dixit: *At vero, ſi cui puer immortuus fuerit in utero, neque exierit, humido*
*exiſtente utero, etiam nullum humorem continente, imo quum ſiccatus fuerit ute-*
*rus, primum quidem puer intumeſcit, deinde colliqueſcunt, & putreſcunt carnes,*
*ac foras effluunt, poſtremo vero oſſa prodeunt, fluorque aliquando illam prehendit,* niſi

(*b*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. 69. Charter. Tom. VII. pag. 769. 770. (*d*) De foetus in utero mortui extractione Charter. Tom. XII. pag. 550. (*e*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. V. part. I. pag. 446. (*f*) Ibid. Tab. IV. Fig. 1. pag. 468.

(*c*) De ſuperfoetatione Cap. 3. Ibid pag. 862.

(*g*) De ſuperfoetat. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862.

Digitized by Google

*niſi prius moriatur.* Notum eſt, cadaver, dum putreſcit, tumere, & imprimis circa abdomen; quod optime notavit *Hippocrates.* Si cito in saniem putridam ſolutae carnes effluant, & validis antiſepticis datis cautum ſit, ne matris humores corrumpantur, quandoque evaſerunt tales, oſſibus poſt ſoluta per putredinem ligamenta ſucceſſive expulſis vel per vaginam, vel per anum; gangraena prius nata, & ſeparata, quae partem vaginae, & inteſtini recti accumbentis conſumſerat; unde poſtea, foedo incommodo, faeces tota vita per vaginam exeunt. Talis caſus legitur (*h*) de muliere, quae quinto menſe graviditatis lapſa, animi deliquio corripiebatur, quod ſequebatur febris valida, & profuſa uteri haemorrhagia, una cum nixibus parturiendi: convaluit ita, ut poſſet ſolitos perficere labores; venter nec augebatur mole, nec ſubſidebat; ſubinde dolores ſentiebat, quos ſemper comitabatur haemorrhagia. Octo menſibus elapſis, omnia haec mala augebantur, & fruebantur copioſo alvi fluxu, cadaveroſi odoris, cum tanta debilitate, in robuſta caeteroquin muliere, ut de vita ſervanda nulla amplius ſpes haberetur. Poſt aliquot dies per anum inceperunt prodire foetus mortui membra, brachia primo, dein reliqua, ita ut intra octiduum omnes foetus partes per anum exiverint, excepta ſola maxilla inferiori, quae ſerius prodiit. Re[illegible]fecte tamen a tanto malo convaluit.

Quandoque & foetus mortui fruſtillatim ex umbilici regione exiverunt. Teſtatur *Bartholinus* (*i*), ſe hoc vidiſſe in muliere, quae gemellos geſtare credebatur. Inſtante partu, poſt duorum dierum labores, nihil comparuit; poſt ſex hebdomadas credidit, ſe foetuum motum ſentire denuo, qui quinque annorum ſpatio perduravit; ita tamen, ut ſenſim illos obſervaverit conſtringi, & imminui. Poſtea intumuit umbilicus, ac diſruptus fuit, & primis diebus aqua limpida, mox ſanguis, & pus effluxit, cum oſſiculis nonnullis. Sic per umbilici foramen, ſeptem, octove annis patulum, quam plura oſſicula ſenſim prodierunt; ſucceſſit dein aliud foramen infra umbilicum, ex quo alia oſſicula infantis, magno cum dolore, quotidie exprimebantur a natura.

Teſtatur autem *Bartholinus*, quod plura ex his oſſiculis in Muſaeo ſervaverit. Similia & ab aliis obſervata fuerunt (*K*). Non ſine ratione creditur, ſaepius foetus, vel integro exeuntes, vel fruſtillatim eductos, extra uteri cavum haeſiſſe. Gravida, tempore ſolito geſtationis praeterlapſo, vehementiſſime parturit, nec tamen prolem enititur; febre, abdominis doloribus, ventris torminibus, apthis, aliiſque diris ſymptomatibus, affligitur. Poſtea ſupra umbilicum apparent veſiculae, gangraenae inſtantis nunciae, quibus ruptis, ingens humorum prodiit copia, dein portio funiculi umbilicalis ſiderata, ſummo cum foetore. Poſt decem dies ſiniſtra foetus manus ad cubiti flexum uſque, per integumenta communia abdominis, jam gangraenoſa, prominuit: poſt biduum, diſciſſo prudenter abdomine, educebatur foe-

(*h*) Acad. des ſcienc. in 4. l'an 1746. Hiſt. pag. 43. 44.
(*i*) Epiſtol. Medicin. Centur. IV. Tom. IV. pag. 99.
(*K*) Medic. Eſſays vol. V. part. I. pag. 442.

§. 1319. foetus, non mediocris magnitudinis, integer, foetidus. Difficilius educebatur placenta, quae neutiquam utero, ſed ſiniſtrorſum tubae Fallopianae, ovariove inhaerebat. Novem tamen ſeptimanarum ſpatio integre convaluit haec mulier a tanto malo, & Medicis, atque Chirurgis, qui ejus curam geſſerant, monſtravit ventrem profunda cicatrice clauſum, ſed umbilico carentem (*l*). Hunc caſum imprimis ſelegi, quia omnes, qui adfuerunt, Medicos, & Chirurgos probe novi; de quorum fide, & peritia nullum dubium eſſe poteſt.

Quanquam autem plerumque putreſcat cadaver foetus in corpore materno relicti, & ſaepe fruſtillatim poſtea exiverit per varia loca, tamen & rari caſus docuerunt, quandoque abſque corruptione manſiſſe per plures annos, & ſola mole, ac pondere moleſtum fuiſſe. Sic legitur (*m*) de Senonenſi muliere, quae, ſexageſimo octavo aetatis anno mortua, per viginti ſeptem annos foetum mortuum geſtaverat. Sterili in conjugio vixerat diu, & quadrageſimo anno ſigna graviditatis animadvertit: ceſſabant enim menſes, pica laborabat, motum infantis ſolito tempore percipiebat, mammis lacte turgentibus: abſoluto geſtationis curriculo, parturire incepit, cum ſuppreſſione urinae ad aliquot dies, quae poſtea ubertim profluxit. Credebatur & aquas ruptas fuiſſe, excreto ſimul ſanguinis coacti thrombo. Poſtea conciderunt mammae; motus infantis percipiebatur exiguus, vel nullus; nec unquam partus ſecutus fuit: per totum triennium miſera in lecto decumbere debuit; dein ad finem vitae uſque ſemper languit, de tumore, duritie, gravi pondere in abdomine pro vario corporis motu nunc in hanc, nunc in illam partem decumbente, conqueſta: ſimul appetitus languebat, quem ſubinde acetariis, & abſorpto omphacio excitare tentabat. Tandem poſt tot calamitates, viginti ſeptem annorum ſpatio toleratas, moritur. Periti Chirurgi, aperto cadavere, invenerunt uterum rugoſum, & verſicolorem, ſed ſimul tactu durum oſtracodermatis inſtar. Non ſine difficultate durus adeo uterus diſſecabatur; in cujus cavo inveniebatur foetus, tranſverſim poſitus, & in orbem complicatus. Inſolito ſpectaculo obſtupefacti Chirurgi Medicos advocant, ut teſtes, & judices forent; ut autem melius totum examinari poſſet, omnem illam molem manibus, & uncis extrahunt, domumque ferunt; quod non abſque magna vi fieri poterat. Invenerunt in duro hoc utero foetum, ad coxam dextram, ad nates, & ad partem ſpinae dorſi, omnino accretum uteri cavae ſuperficiei: oſſa capitis tenuia quidem, ſed firma, & inſtar cornu nitentia, cute capitis in multis locis piloſa: ſiniſtra manus in pugnum adeo firmiter erat contracta, & ſummi digiti ita palmae haerebant, ut, licet apparerent ſeriatim inter ſe diſtincti, reipſa tamen in unum, idemque corpus vere lapideum concreviſſent. Dextrum brachium ad umbilicum manum extendebat, quae ad carpum inadvertenter exciſa fuit, & in alvo matris relicta. In genere, *facto ex oculis, & tactu judicio,*

(*l*) Cornel. Trioen obſervat. Medic. Chirurg. faſcic. pag. 64. & ſeq.
(*m*) Maur. Cordaei rhemi comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 740.

Digitized by Google

*tio, totum iſtud opus Phidiae alicujus eſſe dixeris, qui vel ex ebore, vel ex marmore maturae aetatis embryi abſolutiſſimam imaginem expreſſiſſet, maxime cum in ea duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imo cum cute nitida integram ſuam συμμετρίαν, & πολυχροίαν retinuiſſet. Partes autem internae, viſcera nempe omnia, cor, & cerebrum habebant naturaliter, eo dempto, quod ultra modum induruerant (minus tamen quam externae); ita ut hodie exertum illud corpuſculum neque putredinem minetur, neque teredinem.* Cum autem milleni teſtes hunc foetum viderint, & manibus tractaverint, de facti veritate nullum ſupereſſe poteſt dubium. Caeterum Lithopaedion illud Senonenſe figura adumbratum habetur (*n*), & ſatis rudi.

Sed & alia hiſtoria legitur (*o*) de foetu, qui per quadraginta ſex annos latuit in alvo materna. Foemina nempe, quadrageſimo octavo aetatis anno, omnia ſigna graviditatis ſenſit, tandemque partus dolores per ſeptem ſeptimanas toleravit, qui balneis adhibitis ceſſarunt quidem, ſed abdomen tumidum remanſit, abſque dolore, ſolo pondere moleſtum. Poſtea adhuc duos infantes peperit ſanos. Poſt mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cumque ſemper ſe adhuc gravidam crederet, voluit, ut poſt mortem ſecaretur tumidum abdomen.

Rudi ſatis manu cadaver ſecuit Chirurgus, & ex abdomine magnum ſatis globum eduxit; quem, cum durus admodum eſſet, ſecuris ictu aperuit. Cum in theſauro *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis* ſervari deberet, relictus fuit in eodem ſtatu ille globus. Per fiſſuram autem ſecuri factam diſtinguere potuit *Celeberrimus Camerer*, in Tubingenſi Academia Medicinae Profeſſor, foetum, in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis foetus ille adhuc ſatis flexilis eſſet, tamen non foetebat. Involucrum autem, foetum continens, durum valde, cartilagineum, imo oſſeum, apparebat in omni ambitu, excepta illa parte, per quam adhaeſerat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhaeſerat carni craſſae, ac rubicundae. *Celeberrimus Camerer* merito credidit, foetum illum in tubarum alterutra conceptum increviſſe, cum mater poſtea binos adhuc infantes pepererit.

Foetum autem hunc, Lutetias delatum juſſu *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis*, vidit *Celeberrimus Morand* (*p*), qui ſimul recenſet hiſtoriam foetus mortui, per triginta, & unum annos geſtati. Plura ibidem, lectu digniſſima, de foetubus in matris corpore diu latentibus habentur.

§. 1320. **Situs infantis redigendus eſt in eum, quo foetus poſſit educi vel per caput, vel per pedes imprimis.**

Qualis ſit ſitus infantis in partu naturali, ad §. 1317. dictum fuit; adeoque, ſi ſic poſitus fuerit foetus, ut ipſe ſibi portam claudat, tunc ſitus ille mu-

(*n*) Maur. Cordaei rhemi comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 478. (p) Académ. des Scienc. l'an 1721. Hiſt. pag. 43.

(*p*) Acad. des Scienc. l'an 1748. in 4. Mem. pag. 113.

Digitized by Google

§. 1320. & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum eſt,
mutandus erit, unquam ſtimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hac
ne dentur unquam Urgent horum exhibitionem parturiens, adſtantes, obſtetrices,
cauſa pendet, fuerint. Interim certum eſt, partus dolores eo plus no-
ſi minus peritae & foetui, quo validiores, ac frequentiores fuerint, ſi foetus
cere & matri, tranſire non poſſit. Leve refrigerans cardiacum, loco va-
ſic ſitus ſit, ut remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid age-
lidi ſtimulantis re, ſicque querulae parturientis animum erigat, dum omnia diſponuntur,
ut perita manu ſitus perverſus foetus mutetur. Magnae utilitatis autem eſt,
ſi cito cognoſcatur, foetum in malo ſitu haerere. Quando naturali in ſitu,
praevio capite, foetus urget os uteri, illud ſenſim inter nixus parturientis
dilatatur, & membranae, ante caput infantis poſitae, aquis collectis turge-
re incipiunt, formantque tumorem rotundum, tenſum, dum dolor partus
adeſt; flaccidiorem vero, ubi dolor remittit. Sic ſenſim, vi aequabili,
magis magiſque dilatatur os uteri, & ad felicem partum diſponitur. Unde
monent omnes periti artis obſtetriciae, ne cito aquas, formari incipientes,
rumpat obſtetrix, nondum ſatis dilatato uteri orificio. Contingit enim ali-
quando, felici partu, foetum adhuc membranis ſuis incluſum prorumpere.
Ubi autem aquae adeo diſtenderunt membranas, & os uteri jam adeo di-
latatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas haerens, in os uteri dela-
bi poſſit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquae rumpi pote-
runt; quod facile fit, ſi doloris tempore digito premat tumentes membra-
nas obſtetrix, vel easdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si
vero admodum tenaces fuerint hae membranae, ſcindi poſſunt, ſed cum
cautela, quia, erumpentibus aquis, caput foetus ſaepe proxime ſequitur.
Inter difficilis partus cauſas *Moſchion* (q) ponit, ſi membranae nimis tenues
rumpantur citius, ſicque effundatur ille humor, qui ad lubricum lapſum
(δια το ὀλισθημα) foetus praeparatus erat. Poſtea *Mauriceau*, & alii idem
monuerunt.

*Si* autem uterus recte poſitus fuerit, id eſt, ſi orificium ejus directe reſpon-
deat vaginae, & aquae formentur acuminatae, oblongae, tunc ſignum eſt,
infantem male ſitum eſſe, neque capite praevio prodire (r). Quandoque
tamen caput non admodum remotum eſt ab uteri orificio; tunc autem jubet
ſequentia: *Si invenerit uterum recte poſitum, & humores in longitudinem expan-
ſos eſſe; ſi modo manum, modo pedem, aut etiam caput aliquatenus tangere po-
tuerit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, ſatis protuberare aquas,
&, tactu caput aliquatenus ſentiens, ocyus membranam unguibus confringat, &
protinus digitis caput in oſtium dirigat, obſtaculis quibuſcumque, manus ſcilicet,
pedis, funiculi umbilicalis, remotis; quod tum facile fieri poterit, quia ſatis ſpatii
ſuppetit. Capite hoc pacto in oſtium inducto, non eſt, quod obſtetrix metuat,
idem inde receſſurum eſſe; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto ſpatium* non

(q) Spach. Gynaec. pag. 19. 150.
(r) Deventer. nov. lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 177.

*non eſt, ſeſe huc illuc vertendi; quia uterus ſtatim contractus infantem undique comprimit.* Imo, quando aquae jam dudum effluxerunt, adeo arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium ſitum redigi poſſit, dum ſimul omnia ſicca ſunt: de hac difficultate conqueruntur omnes, qui de re obſtetricia ſcripſerunt, & hinc ſedulo monent obſtetrices, ut cito, ſi abſolvendo partui ſe impares credant, peritum obſtetricantem in auxilium vocent. Foetus enim in periculo verſatur, parturiens debilitatur, ſi aquae jam dudum effluxerint, antequam tentetur foetus verſio: & major vis ipſi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & ſicco, ſitus foetus mutari debet.

Veteres Medici putaverunt, foetum in utero ſatis mobilem eſſe; hinc tentaverunt, mutare ſitum perverſum foetus, dum parturientem concutiebant ſubito, & ſatis valide. Sic *Hippocrates* (*s*), dum tentabat vertere foetum, *ut in caput prodiret ſecundum naturam*, ſuadet ſequentia: *Supinae reclinatae molle quidam coxis ſubſternere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid ſupponere, quo altiores a pedibus decumbentes eſſe queant. Sed & coxae capite ſint altiores, nullum vero capiti cervical ſubſit. Ad ea proſpiciendum; quum vero retruſus fuerit foetus, & huc, & illuc circumagatur, ſublatis lapidibus, pedibus lecti ſuppoſitis, & eo, quod coxis ſubditum fuerat, & lectum, & coxas in priſtinum ſtatum reſtituito, capitique pulvinar ſupponito.* Patet ſatis, quod perverſum foetus ſitum mutare in naturalem tentaverit hoc modo *Hippocrates*. An autem voluerit, ſitum infantis naturalem efficere, dum ſubducuntur fulcra lecti pedibus ſuppoſita, concuſſu quodam facto, an vero crediderit, illum jam adeſſe, dum removebantur haec, dubium videri poteſt. *Cornarius* enim haec verba, ἢ κατὰ φύσιν καθίστασθαι, retulit ad praecedentia, quae de ſitu foetus agunt; *Foëſius* vero, & *Charterius* crediderunt, pertinere potius ad ſitum parturientis reſtitutum. Sed alia loca *Hippocratis* videntur docere, quod a concuſſione parturientis mutationem ſitus foetus exſpectaverit. Praecedenti enim capite (*t*), ſimili concuſſione, dum partus dolores urgebant, promovere partum conabatur. Praeterea alibi (*u*), cum parturienti mulieri foetus tranſverſus ceciderit, habet ſequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo ſubſtrato mulier reclinanda, alio ſuperinjecto, quo ejus pudendum obveletur, & utrumque crus tenui linteo tegendum, & utraque manus. Duae autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliae duae utramque manum; deinde eam ipſam non minus, quam decies valide concutiant. Poſtea vero mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorſum, crura autem ſurſum habeat, & mulieres omnes, dimiſſis manibus, crura apprehendant, eamque crebro in lecto concutiant, facta in humeros rejectione, ut in ampliorem locum concuſſus foetus convertatur, & naturaliter prodire poſſit.*

Foetum, quamdiu aquae nondum effluxerunt, ſatis mobilem eſſe, & nunc hanc, nunc illam partem in uteri orificio tangi, antea dictum fuit. *Deventer* (*v*)

(*s*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 68. Charter. Tom. VII. pag. 769.
(*t*) De foetus in utero mortui exſectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.
(*u*) Ibid. pag. 768.

§. 1310. (vv) ſuo teſtimonio idem confirmat, ſimulque monet obſtetrices, quod *Infantes iſti mobiles raro recte verſi prodeant.* Verum, aquis jam elapſis, contractus uterus foetum undique ſtringit, & nullo concuſſu ſitus ejus mutari facile poterit. Praeterea validis illis concuſſionibus metuenda foret ſolutio placentae ab utero, & inde periculoſa haemorrhagia. Unde hodie Veterum haec methodus omnino exulat, & adhibetur perita obſtetricantis manus ad mutandum ſitum infantis ita, ut exire poſſit, capite praevio, vel, ſi hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverſo ſitu haeret in utero foetus, non ſemper poteſt in talem ſitum reponi, ut capite praevio prodeat: tantum obtineri poterit hoc, ſi caput non multum diſtet ab uteri orificio, ita ut obſtetricantis digitis facile tangi, & ex ſitu moveri poſſit. *Mauriceau* (x) indignabatur Medicis, quod generale praeceptum dederint, ſitum perverſum infantis mutandum eſſe ita, ut fiat naturalis omnino; cum hoc ſaepius impoſſibile ſit, neque abſque periculo infantis, & matris tentari poſſit. Unde ille pro generali regula in arte obſtetricia poſuit, in quovis ſitu perverſo foetus pedibus educi debere: cui aſſerto optimi, & peritiſſimi obſtetriciae artis magiſtri hodie adſtipulantur.

Hoc tempore, ſi infantis pedes primo prodeant, non habetur pro partu praeternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cum conſtet, illum ſatis cito abſolvi poſſe, & abſque periculo matris, vel infantis, ſi reliqua omnia ſe naturaliter habeant. Imo jam apud *Moſchionem* (y) leguntur ſequentia: Reliquis infantis poſitionibus praefertur quidem, *Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus ſcilicet, & lateribus, & femoribus junctis. Proximum vero bono ſchemati eſt, quoties & in pedibus deſcendit junctis, & orificio matricis oppoſitis, manibus ſcilicet per latera porrectis.*

Verum tamen eſt, ubi infans per pedes educitur, manus, & brachia vix unquam manere exporrecta ſecundum corporis latera, ſed ſurſum elevari, dum truncus corporis tranſit per uteri orificium; unde poſtea brachia una cum capite tranſire debent, atque ita ſua mole tranſitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (z), omnes auctores poſtulaſſe, *ut brachia ſucceſſive producta juxta corpus ponantur; ego tamen contrarium ſentio, & expertus ſum in hac, aliiſque rebus plurimis; quapropter brachia juxta caput relinquenda eſſe, confidenter ſuadeo, ſimul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni niſu propellere tenetur, ſed nubecula eſt cito tranſitura.* &c. dein addit ſequentia: *Mihi ſane hoc modo res ſemper proſpere ſucceſſit; huic ergo praxi porro inhaerebo, quia periculum non eſt caput ab humeris avellendi, quod* Paulo Portaal, *aliiſque (uti ultro ipſi fatentur) ſaepius contigit: neque mirum hoc eſt; brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri inſtar laquei, vel* dicu-

(vv) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 176.

(x) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chap. 21. pag. 314.

(y) Harmon. Gynaec. pars prior Cap. XI. Spach. Gynaec. pag. 10.

(z) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 198.



Digitized by Google

*diculae contractum, & concluſum, non raro praefocat infantem, aut ſi jam defunctus ſit, & tenellus, caput facile avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum eſt.*

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans toroſus, certum eſt, magnam ſatis vim adhibendam eſſe, ut caput cum brachiis ſimul tranſire poſſit; quod certe periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari poſſet. Unde videmus, plures, qui poſt *Deventer* ſcripſerunt, & quidem in arte peritiſſimos, conſuluiſſe, ut brachia detrahantur, dum infans uſque ad axillas protractus fuit; licet non ſemper, ſed saepius hoc requiri, dixerint (*a*).

Caeterum obſervavit *Levret* (*b*), ex viginti infantibus, qui obliquo ſitu in utero locantur, vix unum reperiri, qui verſus ſiniſtrum uteri latus declinet. Cauſam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. ID efficitur 1. poſitu Matris debito. 2. mutatione ſitus infantis.

1. Duplici modo conſiderari poteſt ſitus puerperae, vel quatenus favet partui naturali, ut facilius prodire poſſit, vel etiam, dum per mutatum ſitum parturientis ars conatur emendare malam uteri poſituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perverſus infantis ſitus mutari poſſit. In partu naturali talis ſitus requiritur, ut obſtetrix commode manus admovere poſſit, dum parturienti opem ferre debet, ſimulque nullum impedimentum ſit, dum os coccygis in tranſitu capitis infantis retrocedere debet. Cum autem plures tales ſitus eſſe poſſint, ſatis magna diverſitas in variis locis obſervatur, neque mulierculae facile a conſueto more recedent. Optime monet *Levret* (*c*), in omni fere ſitu partum feliciter abſolvi poſſe, ſi omnino naturalis fuerit; unde non oportet nimis moroſum eſſe, ſi hunc, illumve ſitum parturiens praetulerit reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, ſicque *Phoebum* in lucem effudit (*d*). Ruſticas parturientes hunc ſitum praeferre, notat *Mauriceau* (*e*); ſellam parturientium deſiderant aliae, cujus figura habetur (*f*). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (*g*), & alii plures, ut partu abſoluto ſtatim quieſcere poſſit puerpera, neque opus ſit, illam ex ſella parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliaeque ſordes commode auferri poſſent. Apud ditiores ſolent binos lectulos, ſibi mutuo contiguos, ſternere, ut commode aliquot poſt partum horis in lectum purum, ſiccum, calidum puerperae reponi poſſint, nec cogantur diu in his ſordibus decumbere. Praeter-

(*a*) Levret art des accouchem. pag. 116. Crants Einleitung in die hebammenkunſt. pag. 62. (*b*) Ibid. pag. 105. (*c*) Art des Acouchem. pag. 110. (*d*) Homer. Hymn. in Apoll. Spondan. pag. 347. (*e*) Traité des malad. des. femm. groſſ. liv. 2. chapit. VII. pag. 244. (*f*) Deventer. Nov. lum. art. obſtetric. Chap. 26. pag. 90. (*g*) Ibidem.

§. 1321. partum absolvendum laudatur, ſi lectus durior ſit, ne in molliori
terea ad partum imprimatur, quae coccygis oſſis retroceſſionem, & obſtetricis
lecto fovea imp impedire poſſet: unde *Mauriceau* (*h*) commendat, lectum
manipulationem, quae pilis equinis fartae ſunt, non vero plumis: eandem
ſternere culcitris difficili partu, qui obſtetricantis manu abſolvi debet, laudat *Le-*
cautelam in difficili partum autem conducit molle ſtratum. Pulcre hoc notavit
*ret* (*i*). Poſt Partum volens, ut bini ſternantur lectuli; quorum unus durior uti-
*Moſchion* (*k*), volens, ut bini ſternantur lectuli; quorum unus durior uti-
lis eſt, dum in lecto parturiunt; alter vero molliter ſtratus ſervit poſt to-
leratos partus labores.

Antea dictum fuit, uterum gravidum ſenſim magis magiſque extendi, & ſimul adſcendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars ſuperior eſt, & quandoque, uti dictum fuit, ad ventriculum uſque adſcendit. Facile intelligitur, uterum, adeo diſtentum, in abdomine declinare poſſe in alterutrum latus, vel & antrorſum prolabi, ſi abdomen propendulum fuerit, dum peſſimo more loricis ſtringunt abdomen gravidae, ſicque liberum adſcenſum tumentis uteri impediunt. Optime autem notat *Levret* (*l*), fundum matricis non poſſe retrorſum labi; obſtat enim columna vertebrarum, quae naturaliter introrſum hic prominet: tantum ergo locum habere poteſt, ubi mala ſpinae conformatio adeſt, quae extrorſum prominere fecit lumborum vertebras. Patet ſimul, declinante ſic fundo uteri, ejus orificium in oppoſitam partem vergere, neque directe reſpondere vaginae; unde partus difficilis ſequi poterit.

Antea ad §. 1290. patuit, hanc uteri deviationem a Veteribus Medicis cognitam fuiſſe, illamque habuiſſe quandoque pro cauſa ſuppreſſionis menſtruorum; quando nempe os uteri non directe reſpondebat vaginae, ſed obliquae poſitum ſic apprimebatur vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integre obturaretur. Dictum fuit tunc etiam de methodo, qua *Hippocrates* uſus fuit, ut perverſum uteri orificii ſitum mutaret in naturalem. Si autem fluoris menſtrui excretio ab hac cauſa impediri potuit, ſponte patet, difficilem partum ab eadem cauſa debere fieri. Colli, & orificii uteri declinationem variam deſcripſit & *Moſchion* (*m*), monuitque, obſtetricem digito hoc explorare poſſe, variaque recenſet ſymptomata, prout os uteri has, illaſve partes premit. Interim verum eſt, raro, vel nunquam, antequam *Deventer* ſcripſerat, de perverſo orificii uteri ſitu, tanquam partus difficilis cauſa, mentionem feciſſe auctores, neque excuſſiſſe hanc rem pro dignitate, ſed malum ſitum infantis in utero fere ſolum culpaſſe: ob hanc rationem librum ſuum *Lumen novum obſtetricantibus* exhibere dixit, & queritur (*n*), *pleroſque, hanc ſententiam non admodum fide dignam habituros eſſe; alios item naſutos, eandem ridentes, tanquam falſam, & novam rejecturos.*

Poſtea optimi de arte obſtetricandi auctores eandem ſententiam confirma- ve-

(*h*) Deventer Nov. Lum. obſtetric. cap. 26. pag. 90.
(*i*) L'art des Accouchemens pag. 113.
(*k*) Sphac. Gynaec. pag. 4. N. 48.
(*l*) L'art des accouch. pag. 37.
(*m*) Spach. Gynaec. pag. 18. N. 141.
(*n*) Deventer Cap. XL. Pag. 47.



Digitized by Google

verunt; & *Levret* (*o*) poſuit, praecipuam cauſam obliquati uteri pendere a loco, cui placenta adhaeret. Quamvis enim illa ut plurimum fundo, aut poſteriori parti uteri accreſcat, tamen conſtitit obſervatis, placentam omni loco cavi uteri accreſcere poſſe, ne quidem circumferentia orificii uteri excepta. Cum autem placenta ſeptem, vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem craſſa ſit, patet ſponte, uteri ſubſtantiam, cui placenta nectitur, augeri mole; unde fundus uteri, libere in abdomine haerens, declinabit verſus illam partem, cui placenta nectitur, ſecundum gravitatis legem, ſimulque collum uteri, ejuſque orificium tendet, ob eandem rationem, verſus partem directe oppoſitam. Sic ſi placenta haereat laterali parti dextrae uteri, tunc ejus fundus declinabit verſus regionem Iliacam dextram, collum vero haerebit in parte oppoſita. Hinc patet, tunc tantum immineré uterum directe pelvi, quando placenta ejus fundo, vel parti poſteriori accrevit, ſi gravidae corpus bene conformatum fuerit: idem fiet, ſi placenta accreverit orificio uteri, quod raro contingit; & fere ſemper tunc in fine graviditatis ſequitur haemorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (*p*), dum dixit: *Si cui ſecundae pueri in utero exeant, priuſquam puer foras prodire incipiat, difficile parit, magiſque periclitatur, niſi caput praecedet?* Si enim placenta, orificio uteri accreta, prius prodeat, profuſa ſequitur, & periculoſa haemorrhagia: ubi autem caput infantis ſtatim ſequitur, & obturat orificium uteri, ſanguini praecluditur exitus. In textu quidem legitur χορίον, quod pro extima foetus membrana ſumi ſaepe ſolet; ſed monuit *Galenus* (*q*), hoc vocabulo etiam ſignificari ſecundinas (αἱ ὕστεραι); ſub quo nomine etiam placenta continetur.

Saepe haec uteri declinatio viſu, & tactu abdominis in muliere gravida detegi poteſt, dum in hoc, illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imo ipſae gravidae ſolent dicere, quod foetum in hoc, illove latere gerant, dum & majorem moleſtiam a compreſſione, vel diſtractione vicinarum partium ſentiunt, & motum foetus magis percipiunt in illo latere, verſus quod uteri fundus declinavit. Utile autem eſt haec noviſſe, ut poſtea, partus tempore, mutato parturientis ſitu, hoc emendari poſſit. Semper enim partus difficilis exſpectandus erit, ſi uteri orificium non reſpondeat directe vaginae; imo quandoque partus omnino impoſſibilis erit, quamdiu haec fundi uteri poſitura non mutetur. Si enim fundus uteri antrorſum delapſus fuerit collum, & orificium uteri angulum rectum cum vagina facient, collum veſicae comprimetur, ut nihil urinae exire poſſit. Quomodo autem, & qua encheireſi ſitus fundi uteri mutari poſſit, ut felix ſequatur partus, apud *Deventer* (*r*) videri poterit, qui fuſe ſatis de his egit; quibus & addi merentur illa, quae apud *Levret* (*s*) habentur.

2. Na-

(*o*) Traité des Accouchem. pag. 36. & ſeq.

(*p*) De ſuperfoetat. Chap. I. Charter. Tom. VII. pag. 861.

(*q*) Comment. in Aphor. 49. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.

(*r*) Cap. XLVI. & ſequent. pag. 201. &c.

(*s*) L'art des Accouch. pag. 103. 110.

§. 1321.

2. Naturalis ſitus infantis eſt, ut capite praevio, facie os ſacrum matris ſpectante, prodeat: ubi autem a ſitu hoc naturali deviat infantis poſitura in utero, debet haec mutari, ſi fieri poſſit, uti dictum fuit; vel, ſi caput nimis diſtet ab uteri orificio, pedes quaerendi ſunt, ut his arreptis perita manu protrahi poſſit infans. Hoc obſtetricantes vocant *vertere infantem*. Quandoque contingit, ut pedibus primo prodeant; aliquando & aliae corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facile autem intelligitur, neceſſarium eſſe, ut diſtinguantur partes, quae ſe offerunt, ut obſtetricans dirigat manum utero immiſſam, dum pedes quaerit. Qua autem encheireſi, & quibus cautelis opus ſit, ut infantis verſio tuto fiat, apud auctores artis obſtetriciae, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret* (t), ubi omnia ſumma cum cura habentur deſcripta. Non enim videtur hujus loci eſſe, ut haec ad amuſſim deſcribantur. Simul ac autem conſtat, infantem in utero male poſitum eſſe, & orificium uteri jam apertum eſt, praeſtat ſtatim tentare verſionem, quae longe difficilius perfici poterit, ſi aquae jamdudum effluxerint, ſicque uterus contractus ſit, & ſiccus.

Poſtquam infans in lucem prodiit, nondum ab omnibus liberata eſt puerpera: membranae enim, in quibus infans haeſit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri haerent; quae omnia debent removeri, ut uterus ſe contrahere poſſit, & vaſa ſanguine diſtenta evacuari, ſicque ſenſim ad priſtinam magnitudinem redire. Omnia haec ſimul ſumta Graeci dixerunt τὰ ὕστερα; ſecundinas, quaſi ſecundum partum, ut plurimum vocaverunt alii quoniam quandoque non leves moleſtias facit ſecundinarum eductio; unde & multa hic prudentia opus eſt. Cum autem omnia illa, quae ſub ſecundinarum nomine continentur, foetu jam in lucem edito, nullum amplius uſum habeant, hinc inutili hac ſarcina ſtatim uterum liberandum eſſe, voluerunt multi. Sic *Mauriceau* (u) quantocyus ſecundinas educendas jubet, etiam antequam ligetur, & abſcindatur chorda umbilicalis, metuens, ne conſtringatur os uteri, ſi mora intercedat. *Deventer* (vv) quidem chordam umbilicalem abſcindi prius jubet; ſed, hoc facto, *ſine mora ſecundis extrahendis omnis opera impendenda erit*. Imo, ſi apta ad hanc rem praeſto ſit alia foemina, ſuadet, ut illa liget, & abſcindat funiculum umbilicalem, *dum obſtetrix, quae primum infantem ſinu excepit bene valentem, vena umbilicali nondum conſtricta, vel abſciſſa, ocyus manum immittere poteſt extrahendae ſecundinae gratia*. Hanc autem methodum praeferebat ideo, quia mox poſt partum, dehiſcens adhuc uteri orificium, & ipſe uterus nondum contractus, facile admittit obſtetricantis manum, abſque ulla vi adhibita, abſque dolore puerperae: ſic nullum periculum erat, ne, trahendo funem um-

(t) L'art des accouch. pag 113-127. Crantz hebammenkunſt. pag. 135-248.
(u) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chapit. VIII. pag.
(vv) Nov. lum. art. obſtetric. pag. 125. Chap. XXVIII.

umbilicalem, fundus uteri inverſus protraheretur; ſimul commode ſic nexus placentae cum utero ſolvi poteſt, ſi nimis validus fuerit; & ſi mola, grumive ſanguinis in utero haererent, aut partes lacerae membranarum, omnia haec ſimul, manum retrahendo, ſenſim educi poterunt, ne haec diutius relicta putreſcant. Praeterea credebat, ſe ſic ſimul occaſionem habere, ut uterum obliquatum in ſitum debitum reſtitueret; unde non protinus retrahebat manum; vel, ſi ſecundinam educendo hoc fecerat, denuo illam utero immittebat, & exſpectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Teſtatur autem, hanc methodum ſibi feliciter ceſſiſſe.

Alii, & magnae quidem auctoritatis in re obſtetricia, viri ſuadent, non nimis feſtinandum eſſe; ſed malunt, ut uterus, foetu jam excluſo, parum contrahatur prius, antequam tentetur, placentae eductio. Ita conſulit *Celeberrimus Monro* (x); & verſatiſſimus in his *Levret* (y) monuit, non tentandam eſſe placentae eductionem, niſi certus ſit obſtetricans, illam jam ſic diſpoſitam eſſe, ut facile ſequatur.

Tunc autem ſic ſe habere illam, creditur, ſi ante partum, in partu, vel immediate poſt egreſſum infantis ex utero copia ſanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam vel integre, vel ſaltem pro parte a nexu cum utero ſolutam eſſe. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido nectatur, & vaſa quaedam manifeſte ex utero in chorium tendentia obſerventur; unde ab his ruptis, dum protuberant aquae, & partus jam inſtat, aliqua ſanguinis copia exit, ſed parcior, uti antea dictum fuit; tamen maxima vaſa ſunt in illo loco, ubi placenta utero cohaeret. Si ergo copia ſanguinis ante partum, in partu, vel immediate poſt partum prodeat, novimus, placentam ſaltem pro parte ab utero ſeparatam eſſe, adeoque merito ſperari poſſe integram ſeparationem, ſi cum prudentia, & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verum, ubi notabilis copia ſanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc tota ſua ſuperficie haerere utero, tuncque cautela opus eſt: rudiori enim tractione inverti poſſet fundus uteri non tantum, ſed etiam, ſi placenta feliciter ſequeretur, ſubita, & profuſa fieret haemorrhagia, ac valde periculoſa, niſi uterus, ſtatim ſe contrahendo, vaſorum amplitudinem minueret.

Haec eſt ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (z) dedit, non tentandam tunc eſſe ſtatim placentae eductionem, antequam uterus ſigna ſuae contractionis det. Quandoque enim uterus, foetu diſtendente quamvis liber, flaccidus, & iners collabitur; praecipue poſt laborioſum partum toleratum, & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum tangitur: ubi vero uterus contrahitur, & cavum ſuum minuit poſt partum, tactu percipitur in puerperae abdomine tumor pyriformis, ſatis durus, & circumſcriptus. Tunc novimus, uterum valide contrahi; adeoque, educta placenta, non metuitur nimia haemorrhagia.

Un-

(x) Medical Eſſays and. obſervat. vol. 2. N. XI. pag. 241. (y) L'art. des accouch. Pag. 127. 128. (z) Ibidem.

Unde ſtatim educendam placentam voluit, ſi haemorrhagia monſtraverit, illam ad exitum paratam eſſe, ut integre evacuatus uterus ſe melius contrahere poſſit, & ſic haemorrhagiam minuere: mora enim grumeſcit ſanguis, & magnos thrombos format, qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imo, ſi thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus ſe non contrahat, pergit recta haemorrhagia, & totum uteri cavum ſanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat ſyncopen. Signum periculoſi illius ſtatus eſt, ſi, tangendo abdomen puerperae, uterus apparet amplus, & mollis; ſolum tunc remedium eſt, ut manu ſtatim in cavum uteri immiſſa, educantur grumi, ſicque uterus, hoc facto, ſe contrahere poſſit, & vaſa patula claudere.

Videtur & ipſa contractio uteri conducere ad ſeparationem placentae. Cum enim placentae lobuli ingrediantur ſinus uterinae ſubſtantiae, contracto utero, illi exprimuntur quaſi, & hinc minus haerent. Uteri fabricam indagans *Ruyſchius* (*a*) dixit, aeque ac veſicam, habere *ſubſtantiam fibroſam, craſſam, motricem*; ſed obſervavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem poſitis, & quidem eo loco, ubi placenta in ſtatu naturali ſeſe utero applicat, nempe in uteri fundo.* Icone adumbravit has fibras (*b*): cum tamen poſtea hanc iconem praeter votum minus accurate delineatam inveniret, ſub finem vitae aliam dedit (*c*). Credebat autem, has fibras ſervire imprimis ſeparationi, & expulſioni placentae. Cum autem fibras illas tantum inveniret circa fundum uteri, & probe noviſſet, placentam non ſemper eidem loco adhaerere, concluſit, placentam difficilius ſeparari, ſi extra ſphaeram activitatis hujus muſculi ſita foret.

Hinc videtur concludi poſſe, educendam eſſe ſtatim placentam, dum copioſus exit poſt partum ſanguis: tunc enim facile ſequi ſolet, cum ſaltem pro parte a cohaeſione cum utero ſoluta ſit: ubi contrarium obtinet, & uterus nondum dederit ſignum contractionis ſuae, tunc potius exſpectandum eſſe. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyſchius* (*d*), quod, quinquaginta annorum ſpatio dum obſtetricandi artem exercuiſſet, plures vidiſſet poſt partum felicem ſanas, & hilares periiſſe, quod placenta rudius extraheretur. *Hippocrates* (*e*) diſerte monuit, ſi ſecundae non facile excidant, *id ſenſim non vi, faciendum, ne praeter naturam divulſum quid inflammationem excitet.* Suadebat autem, ut pondere infantis ſolo tentaretur placentae eductio, & quidem tali modo, ut quam leniſſime hoc fieret: *Supponendae itaque foetui lanae, quam maxime ſublatae, recens carptae, quo paullatim cedant; aut utriculi duo copulati, aqua pleni, ſupra quos lanae imponendae, & ſupra lanas foetus collocandus; deinde uterque utriculus ſtilo pungendus, quo ſenſim aqua defluat; effluente vero aqua, utres demittantur, ac conſidant; his autem demiſſis, foetus umbilicum attrahit, umbilicus vero ſecundas extrahit &c.* Ad eundum quo-

(*a*) Adverſ. Anatom. Dec. 3. N. X. in Fine pag. 35. (*b*) Tab. 3. Fig. II. (*c*) Tractat. Anatom. pag. 9. (*d*) Ibid. pag. 11. (*e*) De ſuperfoetatione Cap. 3. Charter Tom. VII. pag. 862.

*quoque modum, abrupto, aut ante tempus abſciſſo umbilico, convenientibus appenſis ponderibus, ſecundarum eductio molienda. Haec enim iſtorum optima eſt curatio, & minime laedit.*

Quamvis autem hodie haec methodus educendi placentam non adhibeatur, cum prudenti manu leniter trahendo umbilicalem chordam idem obtineatur effectus, patet tamen inde, *Hippocratem* damnaſſe omnem vim adhibitam.

Illa autem, quae apud *Moſchionem* (*f*) leguntur, pulcherrima ſunt; praecipue, ſi ſimul addantur, quae latina interpretatio habet addita ex *libro matricis* dicto (*g*), quid nempe agendum ſit, ſi ſecundinae remanſerint. Operae pretium credo totum textum hic addere, quod noſtris temporibus vix poſſet conſuli quid melius.

*Cum infans in manus obſtetricis ceciderit, ſi ad umbilicum adhuc cohaeret, obſtetrix debebit etiam attentare leviter, hac, & illac adducens, an per ipſum umbilicum infantis poſſit foras adduci, adjuvante conatibus ſuis & ipſa parturiente; idque fiat, quando fundo non adhaerent, & orificium patet. Neque vero in directum conetur, ut ne matrix ſimul adducatur. Si vero tarditas ipſa moram habuerit, praeciſo umbilico, ſeparandus eſt infans, eumque alia mulier accipiat, & reliquum ipſa teneat, &; cum ſe matrix aperiat, ducendum, cum autem recludit, non conandum. Sed ſi ruptum, vel praeciſum ſtatim intus ſe abſconderit, orificio matricis patente, perunctam manum ſtatim obſtetrix immittere debebit, & ſi jam ad fundum matricis receſſerunt, & ſi obvolutae ſunt, & natant, quacumque parte apprehenſis tollere debet. Si vero adhuc ad fundum matricis tenentur, reſolutis ibi digitis, & apprehenſis, ſecundinis, tentare hac, & illac, & adducens perſuadeat auferre. Illae vero, quae imperitia in directum conantur, frequenter & ipſam matricem adducunt. Sed ſi ne ſic ſubſequutae ſunt, aut orificium matricis ſtatim ſe clauſerit, ut neque manus immitti, neque ipſae exire poſſint, & fervor fuerit ſubſequutus, ibi, eiſdem dimiſſis, omnibus ſuccis, & encathiſmate, & cataplaſmatibus, & vaporationibus, quibus ad fervorem uti ſolemus, utendum eſt. Hac enim diligentia, omni ſtrictura laxata, frequentius, quidquid ibi remanſerit, & alienum eſt, foras emittitur, & ſua ſponte cadit.* Per fervorem autem (ζέσιν) inflammationem intelligi, patet. Ideo autem alias methodos, ad ſecundinarum expulſionem laudatas, damnat (*h*). *Sternutamenta, & a ſcala ſuſpenſiones, & potiones dabant, quae eas ejicere poſſent, & fumos ſuffiebant, & peſſos ſanguinem educentes ſubjiciebant. Quin etiam pondera ad ipſum folliculum ligabant. Quae omnia nos reprobamus; ſiquidem fervorem partibus ipſis facere poſſunt, & praeſentem ſine dilatione ſanguinis fluxum.*

Quamvis autem *Mauriceau* (*i*) voluerit, placentam omnino educendam eſſe, & quidem quantocyus fieri poterit, cum ab illa relicta mortem puerperae metueret, tamen ſollicite monet, leniter tentandam eſſe hanc eductionem, nec majorem vim adhibendam eſſe dilatando os uteri; & melius eſſe, ſi quid de pla-

(*f*) Spach. Gynaec. pag. 4. N. 53. & 54. (*g*) Harmon. Gynaec. part. prior. Cap. XIV. N. 7. pag. 13. (*h*) Ibid. N. 9. pag. 13. 14. (*i*) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chapit. IX. pag. 252. & ſeq.

placenta reſiduum manet, illud relinquere, quam laedere uteri ſubſtantiam. Imo, totum opus naturae relinquendum eſſe, jubet, ſi violentia opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientiſſimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & ſuppuratione nata ſeparetur placenta a cohaeſione cum utero. His factis, ſuadet clyſma, utcumque acrius, applicari, ut una cum alvi deponendae conatibus placenta prodeat, quod ſaepius ſucceſſit; imo quibuſdam, inſciis fere, ſponte exivit.

Inculcat obſtetricibus hinc merito optimus *Ruyſchius* (k), ut nullam vim adhibeant, ſi placenta nimis haereat, nec uteri orificium vi dilatent, ſed puerperam placidae tradant quieti. Sponte enim ſua os uteri laxabitur, & poſt aliquot horarum ſpatium placenta prodire ſolet: nec metuebat putredinem a relicta diutius placenta, cum illam nunquam obſervaſſet. Teſtatur enim, *Nullam puerperam, ex adſtricta, & remanſa, ſecundinarum mole, tempore pluſquam quinquaginta annorum, quo ipſi Profeſſoris in arte obſtetricia ſparta, ante nemini oblata, humaniſſime demandata fuit, obiiſſe, niſi placentam uterinam nimis atroci niſu per fruſta eradicare voluerint. Familiare ipſi etiam fuit, eandem per dies, ſeptimanas, quid quod? menſes in utero retentam, & feliciter expulſam fuiſſe.*

Neque etiam ruricolae, & veterinarii a retentis ſecundinis vitulinis mortem vaccae augurantur (l). E contra conſtans apud illos obſervatio eſt, ſecundinas, niſi ſimul cum vitulo prodeant, relinquendas eſſe; quae tunc poſt novem dies ſolent ſponte prodire. Si vero ſtatim poſt partum evellerentur, ſaepe uteri ſuppuratio ſequeretur (m).

Peritiſſimus in arte obſtetricia *Brudenell Exton* (n) notat, plerumque decem, quindecim, viginti minutis poſt partum ſequi ſecundinas, & non adeo frequenter opus eſſe, ut, immiſſa in uteri cavum manu, ſeparetur ſecundina, cum plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, ſequi ſoleat: agnoſcit praeterea, uteri orificium aeque facile dilatari poſſe aliquot horis poſt partum, quam antea: fatetur, ſi aliquid de ſecundinis in utero relinquatur (modo non ſequatur magna haemorrhagia), illud poſt unum, alterumve diem ſponte prodire; & quidem *abſque ullo puerperae damno*. Ut conſulat tamen famae obſtetricantis, ſuadet, ut integre educantur ſecundinae, antequam obſtetricans a puerpera recedat; rationem enim hanc addit: *in order to avoid reflections.*

Ob eandem rationem ſuadet, ut non nimis diu relinquatur placenta, quoniam caeteroquin poſſet per aliquot dies retineri. Non, quod inde tantum mali metueret; addit enim ſequentia: *Si uterus a quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, obſtetricanti imputaretur, quia ſecundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quae ſequuntur ſecundinarum retentionem, ſaepe pendere tantum a rudiori obſtetricum tentamine, dum famae ſuae conſulere nituntur: turpe enim putant, ſi re infecta diſcedere debeant; hinc quaevis ten-

(k) Tract. Anatom. pag. 13. (l) Ibid. pag. 16. (m) Verhandeling van de ziekte en ſterfte van het Rundvee pag. 62. (n) Sect. VII. pag. 238. & ſeq.

Digitized by Google

*tio, totum iſtud opus Phidiae alicujus eſſe dixeris, qui vel ex ebore, vel ex marmore maturae aetatis embryi abſolutiſſimam imaginem expreſſiſſet, maxime cum in ea duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imo cum cute nitida integram ſuam* συμμετρίαν, *&* πολυοχμίαν *retinuiſſet. Partes autem internae, viſcera nempe omnia, cor, & cerebrum habebant naturaliter, eo dempto, quod ultra modum induruerant (minus tamen quam externae); ita ut hodie exertum illud corpuſculum neque putredinem minetur, neque ſeredinem.* Cum autem milleni teſtes hunc foetum viderint, & manibus tractaverint, de facti veritate nullum ſupereſſe poteſt dubium. Caeterum Lithopaedion illud Senonenſe figura adumbratum habetur (*n*), & ſatis rudi.

Sed & alia hiſtoria legitur (*o*) de foetu, qui per quadraginta ſex annos latuit in alvo materna. Foemina nempe, quadrageſimo octavo aetatis anno, omnia ſigna graviditatis ſenſit, tandemque partus dolores per ſeptem ſeptimanas toleravit, qui balneis adhibitis ceſſarunt quidem, ſed abdomen tumidum remanſit, abſque dolore, ſolo pondere moleſtum. Poſtea adhuc duos infantes peperit ſanos. Poſt mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cumque ſemper ſe adhuc gravidam crederet, voluit, ut poſt mortem ſecaretur tumidum abdomen.

Rudi ſatis manu cadaver ſecuit Chirurgus, & ex abdomine magnum ſatis globum eduxit; quem, cum durus admodum eſſet, ſecuris ictu aperuit. Cum in theſauro *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis* ſervari deberet, relictus fuit in eodem ſtatu ille globus. Per fiſſuram autem ſecuri factam diſtinguere potuit *Celeberrimus Camerer*, in Tubingenſi Academia Medicinae Profeſſor, foetum, in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis foetus ille adhuc ſatis flexilis eſſet, tamen non foetebat. Involucrum autem, foetum continens, durum valde, cartilagineum, imo oſſeum, apparebat in omni ambitu, excepta illa parte, per quam adhaeſerat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhaeſerat carni craſſae, ac rubicundae. *Celeberrimus Camerer* merito credidit, foetum illum in tubarum alterutra conceptum increviſſe, cum mater poſtea binos adhuc infantes pepererit.

Foetum autem hunc, Lutetias delatum juſſu *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis*, vidit *Celeberrimus Morand* (*p*), qui ſimul recenſet hiſtoriam foetus mortui, per triginta, & unum annos geſtati. Plura ibidem, lectu digniſſima, de foetubus in matris corpore diu latentibus habentur.

§. 1320. Situs infantis redigendus eſt in eum, quo foetus poſſit educi vel per caput, vel per pedes imprimis.

Qualis ſit ſitus infantis in partu naturali, ad §. 1317. dictum fuit; adeoque, ſi ſic poſitus fuerit foetus, ut ipſe ſibi portam claudat, tunc ſitus ille mu-

(*n*) Maur. Cordaei rhemi comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 478. (*p*) Académ. des Scienc. l'an 1721. Hiſt. pag. 43.

(*p*) Acad. des Scienc. l'an 1748. in 4. Mem. pag. 113.

Digitized by Google

mutandus erit, & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum eſt, ne dentur unquam ſtimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hac cauſa pendet. Urgent horum exhibitionem parturiens, adſtantes, obſtetrices, ſi minus peritae fuerint. Interim certum eſt, partus dolores eo plus nocere & matri, & foetui, quo validiores, ac frequentiores fuerint, ſi foetus ſic ſitus ſit, ut tranſire non poſſit. Leve refrigerans cardiacum, loco validi ſtimulantis remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid agere, ſicque querulae parturientis animum erigat, dum omnia diſponuntur, ut perita manu ſitus perverſus foetus mutetur. Magnae utilitatis autem eſt, ſi cito cognoſcatur, foetum in malo ſitu haerere. Quando naturali in ſitu, praevio capite, foetus urget os uteri, illud ſenſim inter nixus parturientis dilatatur, & membranae, ante caput infantis poſitae, aquis collectis turgere incipiunt, formantque tumorem rotundum, tenſum, dum dolor partus adeſt; flaccidiorem vero, ubi dolor remittit. Sic ſenſim, vi aequabili, magis magiſque dilatatur os uteri, & ad felicem partum diſponitur. Unde monent omnes periti artis obſtetriciae, ne cito aquas, formari incipientes, rumpat obſtetrix, nondum ſatis dilatato uteri orificio. Contingit enim aliquando, felici partu, foetum adhuc membranis ſuis incluſum prorumpere. Ubi autem aquae adeo diſtenderunt membranas, & os uteri jam adeo dilatatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas haerens, in os uteri delabi poſſit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquae rumpi poterunt; quod facile fit, ſi doloris tempore digito premat tumentes membranas obſtetrix, vel eaſdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si vero admodum tenaces fuerint hae membranae, ſcindi poſſunt, ſed cum cautela, quia, erumpentibus aquis, caput foetus ſaepe proxime ſequitur. Inter difficilis partus cauſas *Moſchion* (*q*) ponit, ſi membranae nimis tenues rumpantur citius, ſicque effunclatur ille humor, qui ad lubricum lapſum (διὰ τὸ ὀλίσθημα) foetus praeparatus erat. Poſtea *Mauriceau*, & alii idem monuerunt.

Si autem uterus recte poſitus fuerit, id eſt, ſi orificium ejus directe reſpondeat vaginae, & aquae formentur acuminatae, oblongae, tunc ſignum eſt, infantem male ſitum eſſe, neque capite praevio prodire (*r*). Quandoque tamen caput non admodum remotum eſt ab uteri orificio; tunc autem jubet ſequentia: *Si invenerit uterum recte poſitum, & humores in longitudinem expanſos eſſe; ſi modo manum, modo pedem, aut etiam caput aliquatenus tangere potuerit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, ſatis protuberare aquas, &, tactu caput aliquatenus ſentiens, ocyus membranam unguibus confringat, & protinus digitis caput in oſtium dirigat, obſtaculis quibuſcumque, manus ſcilicet, pedis, funiculi umbilicalis, remotis; quod tum facile fieri poterit, quia ſatis ſpatii ſuppetit. Capite hoc pacto in oſtzum inducto, non eſt, quod obſtetrix metuat, idem inde receſſurum eſſe; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto ſpatium* non

(*q*) Spach. Gynaec. pag. 19. 150.
(*r*) Deventer. nov. lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 177.

Digitized by Google

*non eſt, ſeſe huc illuc vertendi; quia uterus ſtatim contractus infantem undique comprimit.* Imo, quando aquae jam dudum effluxerunt, adeo arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium ſitum redigi poſſit, dum ſimul omnia ſicca ſunt: de hac difficultate conqueruntur omnes, qui de re obſtetricia ſcripſerunt, & hinc ſedulo monent obſtetrices, ut cito, ſi abſolvendo partui ſe impares credant, peritum obſtetricantem in auxilium vocent. Foetus enim in periculo verſatur, parturiens debilitatur, ſi aquae jam dudum effluxerint, antequam tentetur foetus verſio: & major vis ipſi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & ſicco, ſitus foetus mutari debet.

Veteres Medici putaverunt, foetum in utero ſatis mobilem eſſe; hinc tentaverunt, mutare ſitum perverſum foetus, dum parturientem concutiebant ſubito, & ſatis valide. Sic *Hippocrates* (*s*), dum tentabat vertere foetum, *ut in caput prodiret ſecundum naturam*, ſuadet ſequentia: *Supinae reclinatae molle quidam coxis ſubſternere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid ſupponere, quo altiores a pedibus decumbentes eſſe queant. Sed & coxae capite ſint altiores, nullum vero capiti cervical ſubſit. Ad ea proſpiciendum; quum vero retruſus fuerit foetus, & huc, & illuc circumagatur, ſublatis lapidibus, pedibus lecti ſuppoſitis, & eo, quod coxis ſubditum fuerat, & lectum, & coxas in priſtinum ſtatum reſtituito, capitique pulvinar ſupponito.* Patet ſatis, quod perverſum foetus ſitum mutare in naturalem tentaverit hoc modo *Hippocrates.* An autem voluerit, ſitum infantis naturalem efficere, dum ſubducuntur fulcra lecti pedibus ſuppoſita, concuſſu quodam facto, an vero crediderit, illum jam adeſſe, dum removebantur haec, dubium videri poteſt. *Cornarius* enim haec verba, ἢ κατὰ φύσιν καθίσταθαι, retulit ad praecedentia, quae de ſitu foetus agunt; *Foëſius* vero, & *Charterius* crediderunt, pertinere potius ad ſitum parturientis reſtitutum. Sed alia loca *Hippocratis* videntur docere, quod a concuſſione parturientis mutationem ſitus foetus exſpectaverit. Praecedenti enim capite (*t*), ſimili concuſſione, dum partus dolores urgebant, promovere partum conabatur. Praeterea alibi (*u*), cum parturienti mulieri foetus tranſverſus ceciderit, habet ſequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo ſubſtrato mulier reclinanda, alio ſuperinjecto, quo ejus pudendum obvelctur, & utrumque crus tenui linteo tegendum, & utraque manus. Duae autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliae duae utramque manum; deinde eam ipſam non minus, quam decies valide concutiant. Poſtea vero mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorſum, crura autem ſurſum habeat, & mulieres omnes, dimiſſis manibus, crura apprehendant, eamque crebro in lecto concutiant, facta in humeros rejectione, ut in ampliorem locum concuſſus foetus convertatur, & naturaliter prodire poſſit.*

Foetum, quamdiu aquae nondum effluxerunt, ſatis mobilem eſſe, & nunc hanc, nunc illam partem in uteri orificio tangi, antea dictum fuit. *Deventer*

(*v*)

(*s*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 68. Charter. Tom. VII. pag. 769.
(*t*) De foetus in utero mortui exſectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.
(*u*) Ibid. pag. 768.

Digitized by Google

(vv) ſuo teſtimonio idem confirmat, ſimulque monet obſtetrices, quod *Infantes iſti mobiles raro recte verſi prodeant.* Verum, aquis jam elapſis, contractus uterus foetum undique ſtringit, & nullo concuſſu ſitus ejus mutari facile poterit. Praeterea validis illis concuſſionibus metuenda foret ſolutio placentae ab utero, & inde periculoſa haemorrhagia. Unde hodie Veterum haec methodus omnino exulat, & adhibetur perita obſtetricantis manus ad mutandum ſitum infantis ita, ut exire poſſit, capite praevio, vel, ſi hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverſo ſitu haeret in utero foetus, non ſemper poteſt in talem ſitum reponi, ut capite praevio prodeat: tantum obtineri poterit hoc, ſi caput non multum diſtet ab uteri orificio, ita ut obſtetricantis digitis facile tangi, & ex ſitu moveri poſſit. *Mauriceau* (x) indignabatur Medicis, quod generale praeceptum dederint, ſitum perverſum infantis mutandum eſſe ita, ut fiat naturalis omnino; cum hoc ſaepius impoſſibile ſit, neque abſque periculo infantis, & matris tentari poſſit. Unde ille pro generali regula in arte obſtetricia poſuit, in quovis ſitu perverſo foetus pedibus educi debere: cui aſſerto optimi, & peritiſſimi obſtetriciae artis magiſtri hodie adſtipulantur.

Hoc tempore, ſi infantis pedes primo prodeant, non habetur pro partu praeternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cum conſtet, illum ſatis cito abſolvi poſſe, & abſque periculo matris, vel infantis, ſi reliqua omnia ſe naturaliter habeant. Imo jam apud *Moſchionem* (y) leguntur ſequentia: Reliquis infantis poſitionibus praefertur quidem, *Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus ſcilicet, & lateribus, & femoribus junctis. Proximum vero bono ſchemati eſt, quoties & in pedibus deſcendit junctis, & orificio matricis oppoſitis, manibus ſcilicet per latera porrectis.*

Verum tamen eſt, ubi infans per pedes educitur, manus, & brachia vix unquam manere exporrecta ſecundum corporis latera, ſed ſurſum elevari, dum truncus corporis tranſit per uteri orificium; unde poſtea brachia una cum capite tranſire debent, atque ita ſua mole tranſitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (z), omnes auctores poſtulaſſe, *ut brachia ſucceſſive producta juxta corpus ponantur; ego tamen contrarium ſentio, & expertus ſum in hac, aliiſque rebus plurimis; quapropter brachia juxta caput relinquenda eſſe, confidenter ſuadeo, ſimul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni niſu propellere tenetur, ſed nubecula eſt cito tranſitura.* &c: dein addit ſequentia: *Mihi ſane hoc modo res ſemper proſpere ſucceſſit; huic ergo praxi porro inhaerebo, quia periculum non eſt caput ab humeris avellendi, quod* Paulo Portaal, *aliiſque (uti alteri ipſi fatentur) ſaepius contigit: neque mirum hoc eſt; brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri inſtar laquei, vel tendicu-*

(vv) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 176.

(x) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chap. 21. pag. 314.

(y) Harmon. Gynaec. pars prior Cap. XI. Spach. Gynaec. pag. 10.

(z) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 198.



Digitized by Google

*diculae contractum, & concluſum, non raro praefocat infantem, aut ſi jam defunctus ſit, & tenellus, caput facile avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum eſt.*

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans toroſus, certum eſt, magnam ſatis vim adhibendam eſſe, ut caput cum brachiis ſimul tranſire poſſit; quod certe periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari poſſet. Unde videmus, plures, qui poſt *Deventer* ſcripſerunt, & quidem in arte peritiſſimos, conſuluiſſe, ut brachia detrahantur, dum infans uſque ad axillas protractus fuit; licet non ſemper, ſed ſaepius hoc requiri, dixerint (*a*).

Caeterum obſervavit *Levret* (*b*), ex viginti infantibus, qui obliquo ſitu in utero locantur, vix unum reperiri, qui verſus ſiniſtrum uteri latus declinet. Cauſam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. ID efficitur 1. poſitu Matris debito. 2. mutatione ſitus infantis.

1. Duplici modo conſiderari poteſt ſitus puerperae, vel quatenus favet partui naturali, ut facilius prodire poſſit, vel etiam, dum per mutatum ſitum parturientis ars conatur emendare malam uteri poſituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perverſus infantis ſitus mutari poſſit. In partu naturali talis ſitus requiritur, ut obſtetrix commode manus admovre poſſit, dum parturienti opem ferre debet, ſimulque nullum impedimentum ſit, dum os coccygis in tranſitu capitis infantis retrocedere debet. Cum autem plures tales ſitus eſſe poſſint, ſatis magna diverſitas in variis locis obſervatur, neque mulierculae facile a conſueto more recedent. Optime monet *Levret* (*c*), in omni fere ſitu partum feliciter abſolvi poſſe, ſi omnino naturalis fuerit; unde non oportet nimis moroſum eſſe, ſi hunc, illumve ſitum parturiens praetulerit reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, ſicque *Phoebum* in lucem effudit (*d*). Ruſticas parturientes hunc ſitum praeferre, notat *Mauriceau* (*e*); ſellam parturientium deſiderant aliae, cujus figura habetur (*f*). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (*g*), & alii plures, ut partu abſoluto ſtatim quieſcere poſſit puerpera, neque opus ſit, illam ex ſella parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliaeque ſordes commode auferri poſſent. Apud ditiores ſolent binos lectulos, ſibi mutuo contiguos, ſternere, ut commode aliquot poſt partum horis in lectum purum, ſiccum, calidum puerperae reponi poſſint, nec cogantur diu in his ſordibus decumbere. Praeter-

(*a*) Levret art des accouchem. pag. 116. Crantz Einleitung in die hebammenkunſt. pag. 62. (*b*) Ibid. pag. 105. (*c*) Art des Acouchem. pag. 110. (*d*) Homer. Hymn. in Apoll. Spondan. pag. 347. (*e*) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chapit. VII. pag. 244. (*f*) Deventer. Nov. lum. art. obſtetric. Chap. 26. pag. 90. (*g*) Ibidem.

terea ad partum abſolvendum laudatur, ſi lectus durior ſit, ne in molliori lecto fovea imprimatur, quae coccygis oſſis retroceſſionem, & obſtetricis manipulationem impedire poſſet: unde *Mauriceau* (*h*) commendat, lectum ſternere culcitris, quae pilis equinis fartae ſunt, non vero plumis: eandem cautelam in difficili partu, qui obſtetricantis manu abſolvi debet, laudat *Levret* (*i*). Poſt partum autem conducit molle ſtratum. Pulcre hoc notavit *Moſchion* (*k*), volens, ut bini ſternantur lectuli; quorum unus durior utilis eſt, dum in lecto parturiunt; alter vero molliter ſtratus ſervit poſt toleratos partus labores.

Antea dictum fuit, uterum gravidum ſenſim magis magiſque extendi, & ſimul adſcendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars ſuperior eſt, & quandoque, uti dictum fuit, ad ventriculum uſque adſcendit. Facile intelligitur, uterum, adeo diſtentum, in abdomine declinare poſſe in alterutrum latus, vel & antrorſum prolabi, ſi abdomen propendulum fuerit, dum peſſimo more loricis ſtringunt abdomen gravidae, ſicque liberum adſcenſum tumentis uteri impediunt. Optime autem notat *Levret* (*l*), fundum matricis non poſſe retrorſum labi; obſtat enim columna vertebrarum, quae naturaliter introrſum hic prominet: tantum ergo locum habere poteſt, ubi mala ſpinae conformatio adeſt, quae extrorſum prominere fecit lumborum vertebras. Patet ſimul, declinante ſic fundo uteri, ejus orificium in oppoſitam partem vergere, neque directe reſpondere vaginae; unde partus difficilis ſequi poterit.

Antea ad §. 1290. patuit, hanc uteri deviationem a Veteribus Medicis cognitam fuiſſe, illamque habuiſſe quandoque pro cauſa ſuppreſſionis menſtruorum; quando nempe os uteri non directe reſpondebat vaginae, ſed oblique poſitum ſic apprimebatur vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integre obturaretur. Dictum fuit tunc etiam de methodo, qua *Hippocrates* uſus fuit, ut perverſum uteri orificii ſitum mutaret in naturalem. Si autem fluoris menſtrui excretio ab hac cauſa impediri potuit, ſponte patet, difficilem partum ab eadem cauſa debere fieri. Colli, & orificii uteri declinationem variam deſcripſit & *Moſchion* (*m*), monuitque, obſtetricem digito hoc explorare poſſe, variaque recenſet ſymptomata, prout os uteri has, illaſve partes premit. Interim verum eſt, raro, vel nunquam, antequam *Deventer* ſcripſerat, de perveſo orificii uteri ſitu, tanquam partus difficilis cauſa, mentionem feciſſe auctores, neque excuſſiſſe hanc rem pro dignitate, ſed malum ſitum infantis in utero fere ſolum culpaſſe: ob hanc rationem librum ſuum *Lumen novum obſtetricantibus* exhibere dixit, & queritur (*n*), *pleroſque, hanc ſententiam non admodum fide dignam habituros eſſe; alios item naſutos, eandem ridentes, tanquam falſam, & novam rejecturos.*

Poſtea optimi de arte obſtetricandi auctores eandem ſententiam confirma-ve-

(*h*) Deventer Nov. Lum. obſtetric. cap. 26. pag. 90.
(*i*) L' art des Acouchemens pag 113.
(*k*) Sphac. Gynaec. pag. 4. N. 48.
(*l*) L' art des accouch. pag. 37.
(*m*) Spach. Gynaec. pag. 18. N. 141.
(*n*) Deventer Cap. XL. pag. 47.

verunt; & *Levret* (*o*) poſuit, praecipuam cauſam obliquati uteri pendere a loco, cui placenta adhaeret. Quamvis enim illa ut plurimum fundo, aut poſteriori parti uteri accreſcat, tamen conſtitit obſervatis, placentam omni loco cavi uteri accreſcere poſſe, ne quidem circumferentia orificii uteri excepta. Cum autem placenta ſeptem, vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem craſſa ſit, patet ſponte, uteri ſubſtantiam, cui placenta nectitur, augeri mole; unde fundus uteri, libere in abdomine haerens, declinabit verſus illam partem, cui placenta nectitur, ſecundum gravitatis legem, ſimulque collum uteri, ejuſque orificium tendet, ob eandem rationem, verſus partem directe oppoſitam. Sic ſi placenta haereat laterali parti dextrae uteri, tunc ejus fundus declinabit verſus regionem Iliacam dextram, collum vero haerebit in parte oppoſita. Hinc patet, tunc tantum imminere uterum directe pelvi, quando placenta ejus fundo, vel parti poſteriori accrevit, ſi gravidae corpus bene conformatum fuerit: idem fiet, ſi placenta accreverit orificio uteri, quod raro contingit; & fere ſemper tunc in fine graviditatis ſequitur haemorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (*p*), dum dixit: *Si cui ſecundae pueri in utero exeant, priuſquam puer foras prodire incipiat, difficile parit, magiſque periclitatur, niſi caput praecedet?* Si enim placenta, orificio uteri accreta, prius prodeat, profuſa ſequitur, & periculoſa haemorrhagia: ubi autem caput infantis ſtatim ſequitur, & obturat orificium uteri, ſanguini praecluditur exitus. In textu quidem legitur χορίον, quod pro extima foetus membrana ſumi ſaepe ſolet; ſed monuit *Galenus* (*q*), hoc vocabulo etiam ſignificari ſecundinas (αἱ ὕστεραι); ſub quo nomine etiam placenta continetur.

Saepe haec uteri declinatio viſu, & tactu abdominis in muliere gravida detegi poteſt, dum in hoc, illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imo ipſae gravidae ſolent dicere, quod foetum in hoc, illove latere gerant, dum & majorem moleſtiam a compreſſione, vel diſtractione vicinarum partium ſentiunt, & motum foetus magis percipiunt in illo latere, verſus quod uteri fundus declinavit. Utile autem eſt haec noviſſe, ut poſtea, partus tempore, mutato parturientis ſitu, hoc emendari poſſit. Semper enim partus difficilis exſpectandus erit, ſi uteri orificium non reſpondeat directe vaginae; imo quandoque partus omnino impoſſibilis erit, quamdiu haec fundi uteri poſitura non mutetur. Si enim fundus uteri antrorſum delapſus fuerit collum, & orificium uteri angulum rectum cum vagina facient, collum veſicae comprimetur, ut nihil urinae exire poſſit. Quomodo autem, & qua encheireſi ſitus fundi uteri mutari poſſit, ut felix ſequatur partus, apud *Deventer* (*r*) videri poterit, qui fuſe ſatis de his egit; quibus & addi merentur illa, quae apud *Levret* (*s*) habentur.

2. Na-

(*o*) Traité des Accouchem. pag. 36. & ſeq. (*p*) De ſuperfoetat. Chap. I. Charter. Tom. VII. pag. 861. (*q*) Comment. in Aphor. 49. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224. (*r*) Cap. XLVI. & ſequent. pag. 201. &c. (*s*) L'art des Accouch. pag. 103. 110.

2. Naturalis ſitus infantis eſt, ut capite praevio, facie os ſacrum matris ſpectante, prodeat: ubi autem a ſitu hoc naturali deviat infantis poſitura in utero, debet haec mutari, ſi fieri poſſit, uti dictum fuit; vel, ſi caput nimis diſtet ab uteri orificio, pedes quaerendi ſunt, ut his arreptis perita manu protrahi poſſit infans. Hoc obſtetricantes vocant *vertere infantem*. Quandoque contingit, ut pedibus primo prodeant; aliquando & aliae corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facile autem intelligitur, neceſſarium eſſe, ut diſtinguantur partes, quae ſe offerunt, ut obſtetricans dirigat manum utero immiſſam, dum pedes quaerit. Qua autem encheireſi, & quibus cautelis opus ſit, ut infantis verſio tuto fiat, apud auctores artis obſtetriciae, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret* (t), ubi omnia ſumma cum cura habentur deſcripta. Non enim videtur hujus loci eſſe, ut haec ad amuſſim deſcribantur. Simul ac autem conſtat, infantem in utero male poſitum eſſe, & orificium uteri jam apertum eſt, praeſtat ſtatim tentare verſionem, quae longe difficilius perfici poterit, ſi aquae jamdudum effluxerint, ſicque uterus contractus ſit, & ſiccus.

Poſtquam infans in lucem prodiit, nondum ab omnibus liberata eſt puerpera: membranae enim, in quibus infans haeſit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri haerent; quae omnia debent removeri, ut uterus ſe contrahere poſſit, & vaſa ſanguine diſtenta evacuari, ſicque ſenſim ad priſtinam magnitudinem redire. Omnia haec ſimul ſumta Graeci dixerunt τὰ ὕστερα; ſecundinas, quaſi ſecundum partum, ut plurimum vocaverunt alii quoniam quandoque non leves moleſtias facit ſecundinarum eductio; unde & multa hic prudentia opus eſt. Cum autem omnia illa, quae ſub ſecundinarum nomine continentur, foetu jam in lucem edito, nullum amplius uſum habeant, hinc inutili hac ſarcina ſtatim uterum liberandum eſſe, voluerunt multi. Sic *Mauriceau* (u) quantocyus ſecundinas educendas jubet, etiam antequam ligetur, & abſcindatur chorda umbilicalis, metuens, ne conſtringatur os uteri, ſi mora intercedat. *Deventer* (vv) quidem chordam umbilicalem abſcindi prius jubet; ſed, hoc facto, *ſine mora ſecundis extrahendis omnis opera impendenda erit.* Imo, ſi apta ad hanc rem praeſto ſit alia foemina, ſuadet, ut illa liget, & abſcindat funiculum umbilicalem, *dum obſtetrix, quae primum infantem ſinu excepit bene valentem, vena umbilicali nondum conſtricta, vel abſciſſa, ocyus manum immittere poteſt extrahendae ſecundinae gratia.* Hanc autem methodum praeferebat ideo, quia mox poſt partum, dehiſcens adhuc uteri orificium, & ipſe uterus nondum contractus, facile admittit obſtetricantis manum, abſque ulla vi adhibita, abſque dolore puerperae: ſic nullum periculum erat, ne, trahendo funem ume...

(t) L'art des accouch. pag 113-127. Cranz hebammenkunſt. pag. 135.

(u) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chapit. VIII. pag. 248.

(vv) Nov. lum. art. obſtetric. pag. 125. Chap. XXVIII.

umbilicalem, fundus uteri inverſus protraheretur; ſimul commode ſic nexus placentae cum utero ſolvi poteſt, ſi nimis validus fuerit; & ſi mola, grumive ſanguinis in utero haererent, aut partes lacerae membranarum, omnia haec ſimul, manum retrahendo, ſenſim educi poterunt, ne haec diutius relicta putreſcant. Praeterea credebat, ſe ſic ſimul occaſionem habere, ut uterum obliquatum in ſitum debitum reſtitueret; unde non protinus retrahebat manum; vel, ſi ſecundinam educendo hoc fecerat, denuo illam utero immittebat, & exſpectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Teſtatur autem, hanc methodum ſibi feliciter ceſſiſſe.

Alii, & magnae quidem auctoritatis in re obſtetricia, viri ſuadent, non nimis feſtinandum eſſe; ſed malunt, ut uterus, foetu jam excluſo, parum contrahatur prius, antequam tentetur, placentae eductio. Ita conſulit *Celeberrimus Monro* (*x*); & verſatiſſimus in his *Levret* (*y*) monuit, non tentandam eſſe placentae eductionem, niſi certus ſit obſtetricans, illam jam ſic diſpoſitam eſſe, ut facile ſequatur.

Tunc autem ſic ſe habere illam, creditur, ſi ante partum, in partu, vel immediate poſt egreſſum infantis ex utero copia ſanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam vel integre, vel ſaltem pro parte a nexu cum utero ſolutam eſſe. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido nectatur, & vaſa quaedam manifeſte ex utero in chorium tendentia obſerventur; unde ab his ruptis, dum protuberant aquae, & partus jam inſtat, aliqua ſanguinis copia exit, ſed parcior, uti antea dictum fuit; tamen maxima vaſa ſunt in illo loco, ubi placenta utero cohaeret. Si ergo copia ſanguinis ante partum, in partu, vel immediate poſt partum prodeat, novimus, placentam ſaltem pro parte ab utero ſeparatam eſſe, adeoque merito ſperari poſſe integram ſeparationem, ſi cum prudentia, & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verum, ubi notabilis copia ſanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc tota ſua ſuperficie haerere utero, tuncque cautela opus eſt: rudiori enim tractione inverti poſſet fundus uteri non tantum, ſed etiam, ſi placenta feliciter ſequeretur, ſubita, & profuſa fieret haemorrhagia, ac valde periculoſa, niſi uterus, ſtatim ſe contrahendo, vaſorum amplitudinem minueret.

Haec eſt ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (*z*) dedit, non tentandam tunc eſſe ſtatim placentae eductionem, antequam uterus ſigna ſuae contractionis det. Quandoque enim uterus, foetu diſtendente quamvis liber, flaccidus, & iners collabitur; praecipue poſt laborioſum partum toleratum; & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum tangitur: ubi vero uterus contrahitur, & cavum ſuum minuit poſt partum, tactu percipitur in puerperae abdomine tumor pyriformis, ſatis durus, & circumſcriptus. Tunc novimus, uterum valide contrahi; adeoque, educta placenta, non metuitur nimia haemorrhagia.

Un-

(*x*) Medical Eſſays and. obſervat. vol. 2. N. XI. pag. 241. (*y*) L'art. des acconch. pag. 127. 128. (*z*) Ibidem.

Unde ſtatim educendam placentam voluit, ſi haemorrhagia monſtraverit, illam ad exitum paratam eſſe, ut integre evacuatus uterus ſe melius contrahere poſſit, & ſic haemorrhagiam minuere: mora enim grumeſcit ſanguis, & magnos thrombos format, qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imo, ſi thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus ſe non contrahat, pergit tecta haemorrhagia, & totum uteri cavum ſanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat ſyncopen. Signum periculoſi illius ſtatus eſt, ſi, tangendo abdomen puerperae, uterus apparet amplus, & mollis: ſolum tunc remedium eſt, ut manu ſtatim in cavum uteri immiſſa, educantur grumi, ſicque uterus, hoc facto, ſe contrahere poſſit, & vaſa patula claudere.

Videtur & ipſa contractio uteri conducere ad ſeparationem placentae. Cum enim placentae lobuli ingrediantur ſinus uterinae ſubſtantiae, contracto utero, illi exprimuntur quaſi, & hinc minus haerent. Uteri fabricam indagans *Ruyſchius* (*a*) dixit, aeque ac veſicam, habere *ſubſtantiam fibroſam, craſſam, motricem*; ſed obſervavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem poſitis, & quidem eo loco, ubi placenta in ſtatu naturali ſeſe utero applicat, nempe in uteri fundo.* Icone adumbravit has fibras (*b*): cum tamen poſtea hanc iconem praeter votum minus accurate delineatam inveniret, ſub finem vitae aliam dedit (*c*). Credebat autem, has fibras ſervire imprimis ſeparationi, & expulſioni placentae. Cum autem fibras illas tantum inveniret circa fundum uteri, & probe noviſſet, placentam non ſemper eidem loco adherere, concluſit, placentam difficilius ſeparari, ſi extra ſphaeram activitatis hujus muſculi ſita foret.

Hinc videtur concludi poſſe, educendam eſſe ſtatim placentam, dum copioſus exit poſt partum ſanguis: tunc enim facile ſequi ſolet, cum ſaltem pro parte a cohaeſione cum utero ſoluta ſit: ubi contrarium obtinet, & uterus nondum dederit ſignum contractionis ſuae, tunc potius exſpectandum eſſe. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyſchius* (*d*), quod, quinquaginta annorum ſpatio dum obſtetricandi artem exercuiſſet, plures vidiſſet poſt partum felicem ſanas, & hilares periiſſe, quod placenta rudius extraheretur. *Hippocrates* (*e*) diſerte monuit, ſi ſecundae non facile excidant, *id ſenſim non vi, faciendum, ne praeter naturam divulſum quid inflammationem excitet.* Suadebat autem, ut pondere infantis ſolo tentaretur placentae eductio, & quidem tali modo, ut quam leniſſime hoc fieret: *Supponendae itaque foetui lanae, quam maxime ſublatae, recens carptae, quo paullatim cedant; aut utriculi duo copulati, aqua pleni, ſupra quos lanae imponendae, & ſupra lanas foetus collocandus; deinde uterque utriculus ſtilo pungendus, quo ſenſim aqua defluat; effluente vero aqua, utres demittantur, ac conſidant; his autem demiſſis, foetus umbilicum attrahit, umbilicus vero ſecundas extrahit &c.* Ad eundum quo-

(*a*) Adverſ. Anatom. Dec. 3. N. X. in fine pag. 35. (*b*) Tab. 3. Fig. II. (*c*) Tractat. Anatom. pag. 9. (*d*) Ibid. pag. 11. (*e*) De ſuperfoetatione Cap. 3. Charter Tom. VII. pag. 862.

*quoque modum, abrupto, aut ante tempus abſciſſo umbilico, convenientibus appenſis ponderibus, ſecundarum eductio molienda. Haec enim iſtorum optima eſt curatio, & minime laedit.*

Quamvis autem hodie haec methodus educendi placentam non adhibeatur, cum prudenti manu leniter trahendo umbilicalem chordam idem obtineatur effectus, patet tamen inde, *Hippocratem* damnaſſe omnem vim adhibitam.

Illa autem, quae apud *Moſchionem* (*f*) leguntur, pulcherrima ſunt; praecipue, ſi ſimul addantur, quae latina interpretatio habet addita ex *libro matricis* dicto (*g*), quid nempe agendum ſit, ſi ſecundinae remanſerint. Operae pretium credo totum textum hic addere, quod noſtris temporibus vix poſſet conſuli quid melius.

*Cum infans in manus obſtetricis ceciderit, ſi ad umbilicum adhuc cohaeret, obſtetrix debebit etiam attentare leviter, hac, & illac adducens, an per ipſum umbilicum infantis poſſit foras adduci, adjuvante conatibus ſuis & ipſa parturiente; idque fiat, quando fundo non adhaerent, & orificium patet. Neque vero in directum conetur, ut ne matrix ſimul adducatur. Si vero tarditas ipſa moram habuerit, praeciſo umbilico, ſeparandus eſt infans, eumque alia mulier accipiat, & reliquum ipſa teneat, &, cum ſe matrix aperiat, ducendum, cum autem recludit, non conandum. Sed ſi ruptum, vel praeciſum ſtatim intus ſe abſconderit, orificio matricis patente, perunctam manum ſtatim obſtetrix immittere debebit; & ſi jam ad fundum matricis receſſerunt, & ſi obvolutae ſunt, & natant, quacumque parte apprehenſis tollere debet. Si vero adhuc ad fundum matricis tenentur, reſolutis ibi digitis, & apprehenſis, ſecundinis, tentare hac, & illac, & adducens perſuadeat auferre. Illae vero, quae imperitia in directum conantur, frequenter & ipſam matricem adducunt. Sed ſi ne ſic ſubſequutae ſunt, aut orificium matricis ſtatim ſe clauſerit, ut neque manus immitti, neque ipſae exire poſſint, & fervor fuerit ſubſequutus, ibi, eiſdem dimiſſis, omnibus ſuccis, & encathiſmate, & cataplaſmatibus, & vaporationibus, quibus ad fervorem uti ſolemus, utendum eſt. Hac enim diligentia, omni ſtrictura laxata, frequentius, quidquid ibi remanſerit, & alienum eſt, foras emittitur, & ſua ſponte cadit.* Per fervorem autem (ζέσιν) inflammationem intelligi, patet. Ideo autem alias methodos, ad ſecundinarum expulſionem laudatas, damnat (*h*). *Sternutamenta, & a ſcala ſuſpenſiones, & potiones dabant, quae eas ejicere poſſent, & fumos ſuffiebant, & peſſos ſanguinem educentes ſubjiciebant. Quin etiam pondera ad ipſum folliculum ligabant. Quae omnia nos reprobamus; ſiquidem fervorem partibus ipſis facere poſſunt, & praeſentem ſine dilatione ſanguinis ſluxum.*

Quamvis autem *Mauriceau* (*i*) voluerit, placentam omnino educendam eſſe, & quidem quantocyus fieri poterit, cum ab illa relicta mortem puerperae metueret, tamen ſollicite monet, leniter tentandam eſſe hanc eductionem, nec majorem vim adhibendam eſſe dilatando os uteri; & melius eſſe, ſi quid de pla-

(*f*) Spach. Gynaec. pag. 4. N. 53. & 54. (*g*) Harmon. Gynaec. part. prior. Cap. XIV. N. 7. pag. 13. (*h*) Ibid. N. 9. pag. 13. 14. (*i*) Traité des maladies des femm. groſſ. liv. 2. chapit. IX. pag. 252. & ſeq.

placenta reſiduum manet, illud relinquere, quam laedere uteri ſubſtantiam. Imo, totum opus naturae relinquendum eſſe, jubet, ſi violentia opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientiſſimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & ſuppuratione nata ſeparetur placenta a cohaeſione cum utero. His factis, ſuadet clyſma, utcumque acrius, applicari, ut una cum alvi deponendae conatibus placenta prodeat, quod ſaepius ſucceſſit; imo quibuſdam, inſciis fere, ſponte exivit.

Inculcat obſtetricibus hinc merito optimus *Ruyſchius* (k), ut nullam vim adhibeant, ſi placenta nimis haereat, nec uteri orificium vi dilatent, ſed puerperam placidae tradant quieti. Sponte enim ſua os uteri laxabitur, & poſt aliquot horarum ſpatium placenta prodire ſolet: nec metuebat putredinem a relicta diutius placenta, cum illam nunquam obſervaſſet. Teſtatur enim, *Nullam puerperam, ex adſtricta, & remanſa, ſecundinarum mole, tempore pluſquam quinquaginta annorum, quo ipſi Profeſſoris in arte obſtetricia ſparta, ante nemini oblata, humaniſſime demandata fuit, obiiſſe, niſi placentam uterinam nimis atroci niſu per fruſta eradicare voluerint. Familiare ipſi etiam fuit, eandem per dies, ſeptimanas, quid quod? menſes in utero retentam, & feliciter expulſam fuiſſe.*

Neque etiam ruricolae, & veterinarii a retentis ſecundinis vitulinis mortem vaccae augurantur (l). E contra conſtans apud illos obſervatio eſt, ſecundinas, niſi ſimul cum vitulo prodeant, relinquendas eſſe; quae tunc poſt novem dies ſolent ſponte prodire. Si vero ſtatim poſt partum evellerentur, ſaepe uteri ſuppuratio ſequeretur (m).

Peritiſſimus in arte obſtetricia *Brudenell Exton* (n) notat, plerumque decem, quindecim, viginti minutis poſt partum ſequi ſecundinas, & non adeo frequenter opus eſſe, ut, immiſſa in uteri cavum manu, ſeparetur ſecundina, cum plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, ſequi ſoleat: agnoſcit praeterea, uteri orificium aeque facile dilatari poſſe aliquot horis poſt partum, quam antea: fatetur, ſi aliquid de ſecundinis in utero relinquatur (modo non ſequatur magna haemorrhagia), illud poſt unum, alterumve diem ſponte prodire; & quidem *abſque ullo puerperae damno*. Ut conſulat tamen famae obſtetricantis, ſuadet, ut integre educantur ſecundinae, antequam obſtetricans a puerpera recedat; rationem enim hanc addit: *in order to avoid reflections.*

Ob eandem rationem ſuadet, ut non nimis diu relinquatur placenta, quoniam caeteroquin poſſet per aliquot dies retineri. Non, quod inde tantum mali metueret; addit enim ſequentia: *Si uterus a quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, obſtetricanti imputaretur, quia ſecundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quae ſequuntur ſecundinarum retentionem, ſaepe pendere tantum a rudiori obſtetricum tentamine, dum famae ſuae conſulere nituntur: turpe enim putant, ſi re infecta diſcedere debeant; hinc quaevis ten-

(k) Tract. Anatom. pag. 13.

(l) Ibid. pag. 16.

(m) Verhandeling van de ziekte en ſterfte van het Rundvee pag. 62.

(n) Sect. VII. pag. 238. & ſeq.

*tio, totum iſtud opus Phidiae alicujus eſſe dixeris, qui vel ex ebore, vel ex marmore maturae aetatis embryi abſolutiſſimam imaginem expreſſiſſet, maxime cum in ea duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imo cum cute nitida integram ſuam* συμμετρίαν, *&* πολυοχροίαν *retinuiſſet. Partes autem internae, viſcera nempe omnia, cor, & cerebrum habebant naturaliter, eo dempto, quod ultra modum induruerant (minus tamen quam externae); ita ut hodie exertum illud corpuſculum neque putredinem minetur, neque teredinem.* Cum autem milleni teſtes hunc foetum viderint, & manibus tractaverint, de facti veritate nullum ſupereſſe poteſt dubium. Caeterum Lithopaedion illud Senonenſe figura adumbratum habetur (*n*), & ſatis rudi.

Sed & alia hiſtoria legitur (*o*) de foetu, qui per quadraginta ſex annos latuit in alvo materna. Foemina nempe, quadrageſimo octavo aetatis anno, omnia ſigna graviditatis ſenſit, tandemque partus dolores per ſeptem ſeptimanas toleravit, qui balneis adhibitis ceſſarunt quidem, ſed abdomen tumidum remanſit, abſque dolore, ſolo pondere moleſtum. Poſtea adhuc duos infantes peperit ſanos. Poſt mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cumque ſemper ſe adhuc gravidam crederet, voluit, ut poſt mortem ſecaretur tumidum abdomen.

Rudi ſatis manu cadaver ſecuit Chirurgus, & ex abdomine magnum ſatis globum eduxit; quem, cum durus admodum eſſet, ſecuris ictu aperuit. Cum in theſauro *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis* ſervari deberet, relictus fuit in eodem ſtatu ille globus. Per fiſſuram autem ſecuri factam diſtinguere potuit *Celeberrimus Camerer*, in Tubingenſi Academia Medicinae Profeſſor, foetum, in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis foetus ille adhuc ſatis flexilis eſſet, tamen non foetebat. Involucrum autem, foetum continens, durum valde, cartilagineum, imo oſſeum, apparebat in omni ambitu, excepta illa parte, per quam adhaeſerat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhaeſerat carni craſſae, ac rubicundae. *Celeberrimus Camerer* merito credidit, foetum illum in tubarum alterutra conceptum increviſſe, cum mater poſtea binos adhuc infantes pepererit.

Foetum autem hunc, Lutetias delatum juſſu *ſereniſſimi Ducis VVirtembergenſis*, vidit *Celeberrimus Morand* (*p*), qui ſimul recenſet hiſtoriam foetus mortui, per triginta, & unum annos geſtati. Plura Ibidem, lectu digniſſima, de foetubus in matris corpore diu latentibus habentur.

§. 1320. Situs infantis redigendus eſt in eum, quo foetus poſſit educi vel per caput, vel per pedes imprimis.

Qualis ſit ſitus infantis in partu naturali, ad §. 1317. dictum fuit; adeoque, ſi ſic poſitus fuerit foetus, ut ipſe ſibi portam claudat, tunc ſitus ille mu-

(*n*) Maur. Cordaei rhemi comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 478. (*p*) Académ. des Scienc. l'an 1721. Hiſt. pag. 43.
(*p*) Acad. des Scienc. l'an 1748. in 4. Mem. pag. 113.

mutandus erit, & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum eſt, ne dentur unquam ſtimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hac cauſa pendet. Urgent horum exhibitionem parturiens, adſtantes, obſtetrices, ſi minus peritae fuerint. Interim certum eſt, partus dolores eo plus nocere & matri, & foetui, quo validiores, ac frequentiores fuerint, ſi foetus ſic ſitus ſit, ut tranſire non poſſit. Leve refrigerans cardiacum, loco validi ſtimulantis remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid agere, ſicque querulae parturientis animum erigat, dum omnia diſponuntur, ut perita manu ſitus perverſus foetus mutetur. Magnae utilitatis autem eſt, ſi cito cognoſcatur, foetum in malo ſitu haerere. Quando naturali in ſitu, praevio capite, foetus urget os uteri, illud ſenſim inter nixus parturientis dilatatur, & membranae, ante caput infantis poſitae, aquis collectis turgere incipiunt, formantque tumorem rotundum, tenſum, dum dolor partus adeſt; flaccidiorem vero, ubi dolor remittit. Sic ſenſim, vi aequabili, magis magiſque dilatatur os uteri, & ad felicem partum diſponitur. Unde monent omnes periti artis obſtetriciae, ne cito aquas, formari incipientes, rumpat obſtetrix, nondum ſatis dilatato uteri orificio. Contingit enim aliquando, felici partu, foetum adhuc membranis ſuis incluſum prorumpere. Ubi autem aquae adeo diſtenderunt membranas, & os uteri jam adeo dilatatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas haerens, in os uteri delabi poſſit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquae rumpi poterunt; quod facile fit, ſi doloris tempore digito premat tumentes membranas obſtetrix, vel eaſdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si vero admodum tenaces fuerint hae membranae, ſcindi poſſunt, ſed cum cautela, quia, erumpentibus aquis, caput foetus ſaepe proxime ſequitur. Inter difficilis partus cauſas *Moſchion* (*q*) ponit, ſi membranae nimis tenues rumpantur citius, ſicque effundatur ille humor, qui ad lubricum lapſum (δια τω ὀλίσθημα) foetus praeparatus erat. Poſtea *Mauriceau*, & alii idem monuerunt.

Si autem uterus recte poſitus fuerit, id eſt, ſi orificium ejus directe reſpondeat vaginae, & aquae formentur acuminatae, oblongae, tunc ſignum eſt, infantem male ſitum eſſe, neque capite praevio prodire (*r*). Quandoque tamen caput non admodum remotum eſt ab uteri orificio; tunc autem jubet ſequentia: *Si invenerit uterum recte poſitum, & humores in longitudinem expanſos eſſe; ſi modo manum, modo pedem, aut etiam caput aliquatenus tangere potuerit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, ſatis protuberare aquas, &, tactu caput aliquatenus ſentiens, ocyus membranam unguibus confringat, & protinus digitis caput in oſtium dirigat, obſtaculis quibuſcumque, manus ſcilicet, pedis, funiculi umbilicalis remotis; quod tum facile fieri poterit, quia ſatis ſpatii ſuppetit. Capite hoc pacto in oſtium inducto, non eſt, quod obſtetrix metuat, idem inde receſſurum eſſe; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto ſpatium*

non

(*q*) Spach. Gynaec. pag. 19. 150.
(*r*) Deventer. nov. lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag, 177.

*non eſt, ſeſe huc illuc vertendi; quia uterus ſtatim contractus infantem undique comprimit.* Imo, quando aquae jam dudum effluxerunt, adeo arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium ſitum redigi poſſit, dum ſimul omnia ſicca ſunt: de hac difficultate conqueruntur omnes, qui de re obſtetricia ſcripſerunt, & hinc ſedulo monent obſtetrices, ut cito, ſi abſolvendo partui ſe impares credant, peritum obſtetricantem in auxilium vocent. Foetus enim in periculo verſatur, parturiens debilitatur, ſi aquae jam dudum effluxerint, antequam tentetur foetus verſio: & major vis ipſi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & ſicco, ſitus foetus mutari debet.

Veteres Medici putaverunt, foetum in utero ſatis mobilem eſſe; hinc tentaverunt, mutare ſitum perverſum foetus, dum parturientem concutiebant ſubito, & ſatis valide. Sic *Hippocrates* (*s*), dum tentabat vertere foetum, *ut in caput prodiret ſecundum naturam*, ſuadet ſequentia: *Supinae reclinatae molle quidam coxis ſubſternere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid ſupponere, quo altiores a pedibus decumbentes eſſe queant. Sed & coxae capite ſint altiores, nullum vero capiti cervical ſubſit. Ad ea proſpiciendum; quum vero retruſus fuerit foetus, & huc, & illuc circumagatur, ſublatis lapidibus, pedibus lecti ſuppoſitis, & eo, quod coxis ſubditum fuerat, & lectum, & coxas in priſtinum ſtatum reſtituito, capitique pulvinar ſupponito.* Patet ſatis, quod perverſum foetus ſitum mutare in naturalem tentaverit hoc modo *Hippocrates*. An autem voluerit, ſitum infantis naturalem efficere, dum ſubducuntur fulcra lecti pedibus ſuppoſita, concuſſu quodam facto, an vero crediderit, illum jam adeſſe, dum removebantur haec, dubium videri poteſt. *Cornarius* enim haec verba, ἢ κατὰ φύσιν καθίστασθαι, retulit ad praecedentia, quae de ſitu foetus agunt; *Foëſius* vero, & *Charterius* crediderunt, pertinere potius ad ſitum parturientis reſtitutum. Sed alia loca *Hippocratis* videntur docere, quod a concuſſione parturientis mutationem ſitus foetus exſpectaverit. Praecedenti enim capite (*t*), ſimili concuſſione, dum partus dolores urgebant, promovere partum conabatur. Praeterea alibi (*u*), cum parturienti mulieri foetus tranſverſus ceciderit, habet ſequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo ſubſtrato mulier reclinanda, alio ſuperinjecto, quo ejus pudendum obveletur, & utrumque crus tenui linteo tegendum, & utraque manus. Duae autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliae duae utramque manum; deinde eam ipſam non minus, quam decies valide concutiant. Poſtea vero mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorſum, crura autem ſurſum habeat, & mulieres omnes, dimiſſis manibus, crura apprehendant, eamque crebro in lecto concutiant, facta in humeros rejectione, ut in ampliorem locum concuſſus foetus convertatur, & naturaliter prodire poſſit.*

Foetum, quamdiu aquae nondum effluxerunt, ſatis mobilem eſſe, & nunc hanc, nunc illam partem in uteri orificio tangi, antea dictum fuit. *Deventer*

(*v*)

(*s*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 68. Charter. Tom. VII. pag. 769.
(*t*) De foetus in utero mortui exſectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.
(*u*) Ibid. pag. 768.

(*vv*) ſuo teſtimonio idem confirmat, ſimulque monet obſtetrices, quod *Infantes iſti mobiles raro recte verſi prodeant.* Verum, aquis jam elapſis, contractus uterus foetum undique ſtringit, & nullo concuſſu ſitus ejus mutari facile poterit. Praeterea validis illis concuſſionibus metuenda foret ſolutio placentae ab utero, & inde periculoſa haemorrhagia. Unde hodie Veterum haec methodus omnino exulat, & adhibetur perita obſtetricantis manus ad mutandum ſitum infantis ita, ut exire poſſit, capite praevio, vel, ſi hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverſo ſitu haeret in utero foetus, non ſemper poteſt in talem ſitum reponi, ut capite praevio prodeat: tantum obtineri poterit hoc, ſi caput non multum diſtet ab uteri orificio, ita ut obſtetricantis digitis facile tangi, & ex ſitu moveri poſſit. *Mauriceau* (*x*) indignabatur Medicis, quod generale praeceptum dederint, ſitum perverſum infantis mutandum eſſe ita, ut fiat naturalis omnino; cum hoc ſaepius impoſſibile ſit, neque abſque periculo infantis, & matris tentari poſſit. Unde ille pro generali regula in arte obſtetricia poſuit, in quovis ſitu perverſo foetus pedibus educi debere: cui aſſerto optimi, & peritiſſimi obſtetriciae artis magiſtri hodie adſtipulantur.

Hoc tempore, ſi infantis pedes primo prodeant, non habetur pro partu praeternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cum conſtet, illum ſatis cito abſolvi poſſe, & abſque periculo matris, vel infantis, ſi reliqua omnia ſe naturaliter habeant. Imo jam apud *Moſchionem* (*y*) leguntur ſequentia: Reliquis infantis poſitionibus praefertur quidem, *Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus ſcilicet, & lateribus, & femoribus junctis. Proximum vero bono ſchemati eſt, quoties & in pedibus deſcendit junctis, & orificio matricis oppoſitis, manibus ſcilicet per latera porrectis.*

Verum tamen eſt, ubi infans per pedes educitur, manus, & brachia vix unquam manere exporrecta ſecundum corporis latera, ſed ſurſum elevari, dum truncus corporis tranſit per uteri orificium; unde poſtea brachia una cum capite tranſire debent, atque ita ſua mole tranſitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (*z*), omnes auctores poſtulaſſe, *ut brachia ſucceſſive producta juxta corpus ponantur; ego tamen contrarium ſentio, & expertus ſum in hac, aliiſque rebus plurimis; quapropter brachia juxta caput relinquenda eſſe, confidenter ſuadeo, ſimul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni niſu propellere tenetur, ſed nubecula eſt cito tranſitura.* &c. dein addit ſequentia: *Mihi ſane hoc modo res ſemper proſpere ſucceſſit; huic ergo praxi porro inhaerebo, quia periculum non eſt caput ab humeris avellendi, quod* Paulo Portaal, *aliiſque* (*uti ultro ipſi fatentur*) *ſaepius contigit: neque mirum hoc eſt; brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri inſtar laquei, vel tendicu-*

(*vv*) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40, pag. 176.

(*x*) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chap. 21. pag. 314.

(*y*) Harmon. Gynaec. pars prior Cap. XI. Spach. Gynaec. pag. 10.

(*z*) Nov. Lum. art. obſtetric. Cap. 40. pag. 198.



Digitized by Google

*diculae contractum, & concluſum, non raro praefocat infantem, aut ſi jam defunctus ſit, & tenellus, caput facile avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum eſt.*

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans toroſus, certum eſt, magnam ſatis vim adhibendam eſſe, ut caput cum brachiis ſimul tranſire poſſit; quod certe periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari poſſet. Unde videmus, plures, qui poſt *Deventer* ſcripſerunt, & quidem in arte peritiſſimos, conſuluiſſe, ut brachia detrahantur, dum infans uſque ad axillas protractus fuit; licet non ſemper, ſed ſaepius hoc requiri, dixerint (*a*).

Caeterum obſervavit *Levret* (*b*), ex viginti infantibus, qui obliquo ſitu in utero locantur, vix unum reperiri, qui verſus ſiniſtrum uteri latus declinet. Cauſam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. ID efficitur 1. poſitu Matris debito. 2. mutatione ſitus infantis.

1. Duplici modo conſiderari poteſt ſitus puerperae, vel quatenus faver partui naturali, ut facilius prodire poſſit, vel etiam, dum per mutatum ſitum parturientis ars conatur emendare malam uteri poſituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perverſus infantis ſitus mutari poſſit. In partu naturali talis ſitus requiritur, ut obſtetrix commode manus admovre poſſit, dum parturienti opem ferre debet, ſimulque nullum impedimentum ſit, dum os coccygis in tranſitu capitis infantis retrocedere debet. Cum autem plures tales ſitus eſſe poſſint, ſatis magna diverſitas in variis locis obſervatur, neque mulierculae facile a conſueto more recedent. Optime monet *Levret* (*c*), in omni fere ſitu partum feliciter abſolvi poſſe, ſi omnino naturalis fuerit; unde non oportet nimis moroſum eſſe, ſi hunc, illumve ſitum parturiens praetulerit reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, ſicque *Phoebum* in lucem effudit (*d*). Ruſticas parturientes hunc ſitum praeferre, notat *Mauriceau* (*e*); ſellam parturientium deſiderant aliae, cujus figura habetur (*f*). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (*g*), & alii plures, ut partu abſoluto ſtatim quieſcere poſſit puerpera, neque opus ſit, illam ex ſella parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliaeque ſordes commode auferri poſſent. Apud ditiores ſolent binos lectulos, ſibi mutuo contiguos, ſternere, ut commode aliquot poſt partum horis in lectum purum, ſiccum, calidum puerperae reponi poſſint, nec cogantur diu in his ſordibus decumbere. Praeter-

(*a*) Levret art des accouchem. pag. 116. Crantz Einleitung in die hebammenkunſt. pag. 62. (*b*) Ibid. pag. 105. (*c*) Art des Acouchem. pag. 110. (*d*) Homer. Hymn. in Apoll. Spondan. pag. 347. (*e*) Traité des malad. des. femm. groſſ. liv. 2. chapit. VII. pag. 244. (*f*) Deventer. Nov. lum. art. obſtetric. Chap. 26. pag. 90. (*g*) Ibidem.

terea ad partum abſolvendum laudatur, ſi lectus durior ſit, ne in molliori lecto fovea imprimatur, quae coccygis oſſis retroceſſionem, & obſtetricis manipulationem impedire poſſet: unde *Mauriceau* (*h*) commendat, lectum ſternere culcitris, quae pilis equinis fartae ſunt, non vero plumis: eandem cautelam in difficili partu, qui obſtetricantis manu abſolvi debet, laudat *Levret* (*i*). Poſt partum autem conducit molle ſtratum. Pulcre hoc notavit *Moſchion* (*k*), volens, ut bini ſternantur lectuli; quorum unus durior utilis eſt, dum in lecto parturiunt; alter vero molliter ſtratus ſervit poſt toleratos partus labores.

Antea dictum fuit, uterum gravidum ſenſim magis magiſque extendi, & ſimul adſcendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars ſuperior eſt, & quandoque, uti dictum fuit, ad ventriculum uſque adſcendit. Facile intelligitur, uterum, adeo diſtentum, in abdomine declinare poſſe in alterutrum latus, vel & antrorſum prolabi, ſi abdomen propendulum fuerit, dum peſſimo more loricis ſtringunt abdomen gravidae, ſicque liberum adſcenſum tumentis uteri impediunt. Optime autem notat *Levret* (*l*), fundum matricis non poſſe retrorſum labi; obſtat enim columna vertebrarum, quae naturaliter introrſum hic prominet: tantum ergo locum habere poteſt, ubi mala ſpinae conformatio adeſt, quae extrorſum prominere fecit lumborum vertebras. Patet ſimul, declinante ſic fundo uteri, ejus orificium in oppoſitam partem vergere, neque directe reſpondere vaginae; unde partus difficilis ſequi poterit.

Antea ad §. 1290. patuit, hanc uteri deviationem a Veteribus Medicis cognitam fuiſſe, illamque habuiſſe quandoque pro cauſa ſuppreſſionis menſtruorum; quando nempe os uteri non directe reſpondebat vaginae, ſed oblique poſitum ſic apprimebatur vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integre obturaretur. Dictum fuit tunc etiam de methodo, qua *Hippocrates* uſus fuit, ut perverſum uteri orificii ſitum mutaret in naturalem. Si autem fluoris menſtrui excretio ab hac cauſa impediri potuit, ſponte patet, difficilem partum ab eadem cauſa debere fieri. Colli, & orificii uteri declinationem variam deſcripſit & *Moſchion* (*m*), monuitque, obſtetricem digito hoc explorare poſſe, variaque recenſet ſymptomata, prout os uteri has, illaſve partes premit. Interim verum eſt, raro, vel nunquam, antequam *Deventer* ſcripſerat, de perveſo orificii uteri ſitu, tanquam partus difficilis cauſa, mentionem feciſſe auctores, neque excuſſiſſe hanc rem pro dignitate, ſed malum ſitum infantis in utero fere ſolum culpaſſe: ob hanc rationem librum ſuum *Lumen novum obſtetricantibus* exhibere dixit, & queritur (*n*), *pleroſque, hanc ſententiam non admodum fide dignam habituros eſſe; alios item naſutos, eandem ridentes, tanquam falſam, & novam rejecturos.*

Poſtea optimi de arte obſtetricandi auctores eandem ſententiam confirmave-

(*h*) Deventer Nov. Lum. obſtetric. cap. 26. pag. 90. (*i*) L'art des Acouchemens pag 113. (*k*) Sphac. Gynaec. pag. 4. N. 48. (*l*) L'art des accouch. pag. 37. (*m*) Spach. Gynaec. pag. 18. N. 141. (*n*) Deventer Cap. XL. Pag. 47.

verunt; & *Levret* (*o*) poſuit, praecipuam cauſam obliquati uteri pendere a loco, cui placenta adhaeret. Quamvis enim illa ut plurimum fundo, aut poſteriori parti uteri accreſcat, tamen conſtitit obſervatis, placentam omni loco cavi uteri accreſcere poſſe, ne quidem circumferentia orificii uteri excepta. Cum autem placenta ſeptem, vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem craſſa ſit, patet ſponte, uteri ſubſtantiam, cui placenta nectitur, augeri mole; unde fundus uteri, libere in abdomine haerens, declinabit verſus illam partem, cui placenta nectitur, ſecundum gravitatis legem, ſimulque collum uteri, ejuſque orificium tendet, ob eandem rationem, verſua partem directe oppoſitam. Sic ſi placenta haereat laterali parti dextrae uteri, tunc ejus fundus declinabit verſus regionem Iliacam dextram, collum vero haerebit in parte oppoſita. Hinc patet, tunc tantum imminere uterum directe pelvi, quando placenta ejus fundo, vel parti poſteriori accrevit, ſi gravidae corpus bene conformatum fuerit: idem fiet, ſi placenta accreverit orificio uteri, quod raro contingit; & fere ſemper tunc in fine graviditatis ſequitur haemorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (*p*), dum dixit: *Si cui ſecundae pueri in utero exeant, priuſquam puer foras prodire incipiat, difficile parit, magiſque periclitatur, niſi caput praecedet?* Si enim placenta, orificio uteri accreta, prius prodeat, profuſa ſequitur, & periculoſa haemorrhagia: ubi autem caput infantis ſtatim ſequitur, & obturat orificium uteri, ſanguini praecluditur exitus. In textu quidem legitur χορίον, quod pro extima foetus membrana ſumi ſaepe ſolet; ſed monuit *Galenus* (*q*), hoc vocabulo etiam ſignificari ſecundinas (τὰ ὕστερα); ſub quo nomine etiam placenta continetur.

Saepe haec uteri declinatio viſu, & tactu abdominis in muliere gravida detegi poteſt, dum in hoc, illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imo ipſae gravidae ſolent dicere, quod foetum in hoc, illove latere gerant, dum & majorem moleſtiam a compreſſione, vel diſtractione vicinarum partium ſentiunt, & motum foetus magis percipiunt in illo latere, verſus quod uteri fundus declinavit. Utile autem eſt haec noviſſe, ut poſtea, partus tempore, mutato parturientis ſitu, hoc emendari poſſit. Semper enim partus difficilis exſpectandus erit, ſi uteri orificium non reſpondeat directe vaginae; imo quandoque partus omnino impoſſibilis erit, quamdiu haec fundi uteri poſitura non mutetur. Si enim fundus uteri antrorſum delapſus fuerit collum, & orificium uteri angulum rectum cum vagina facient, collum veſicae comprimetur, ut nihil urinae exire poſſit. Quomodo autem, & qua encheireſi ſitus fundi uteri mutari poſſit, ut felix ſequatur partus, apud *Deventer* (*r*) videri poterit, qui fuſe ſatis de his egit; quibus & addi merentur illa, quae apud *Levret* (*s*) habentur.

2. Na-

(*o*) Traité des Accouchem. pag. 36. & ſeq. (*p*) De ſuperfoetat. Chap. I. Charter. Tom. VII. pag. 861. (*q*) Comment. in Aphor. 49. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224. (*r*) Cap. XLVI. & ſequent. pag. 201. &c. (*s*) L'art des Accouch. pag. 103. 110.

Digitized by Google

2. Naturalis ſitus infantis eſt, ut capite praevio, facie os ſacrum matris ſpectante, prodeat: ubi autem a ſitu hoc naturali deviat infantis poſitura in utero, debet haec mutari, ſi fieri poſſit, uti dictum fuit; vel, ſi caput nimis diſtet ab uteri orificio, pedes quaerendi ſunt, ut his arreptis perita manu protrahi poſſit infans. Hoc obſtetricantes vocant *vertere infantem.* Quandoque contingit, ut pedibus primo prodeant; aliquando & aliae corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facile autem intelligitur, neceſſarium eſſe, ut diſtinguantur partes, quae ſe offerunt, ut obſtetricans dirigat manum utero immiſſam, dum pedes quaerit. Qua autem encheireſi, & quibus cautelis opus ſit, ut infantis verſio tuto fiat, apud auctores artis obſtetriciae, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret* (*t*), ubi omnia ſumma cum cura habentur deſcripta. Non enim videtur hujus loci eſſe, ut haec ad amuſſim deſcribantur. Simul ac autem conſtat, infantem in utero male poſitum eſſe, & orificium uteri jam apertum eſt, praeſtat ſtatim tentare verſionem, quae longe difficilius perfici poterit, ſi aquae jamdudum effluxerint, ſicque uterus contractus ſit, & ſiccus.

Poſtquam infans in lucem prodiit, nondum ab omnibus liberata eſt puerpera: membranae enim, in quibus infans haeſit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri haerent; quae omnia debent removeri, ut uterus ſe contrahere poſſit, & vaſa ſanguine diſtenta evacuari, ſicque ſenſim ad priſtinam magnitudinem redire. Omnia haec ſimul ſumta Graeci dixerunt τὰ ὕστερα; ſecundinas, quaſi ſecundum partum, ut plurimum vocaverunt alii quoniam quandoque non leves moleſtias facit ſecundinarum eductio; unde & multa hic prudentia opus eſt. Cum autem omnia illa, quae ſub ſecundinarum nomine continentur, foetu jam in lucem edito, nullum amplius uſum habeant, hinc inutili hac ſarcina ſtatim uterum liberandum eſſe, voluerunt multi. Sic *Mauriceau* (*u*) quantocyus ſecundinas educendas jubet, etiam antequam ligetur, & abſcindatur chorda umbilicalis, metuens, ne conſtringatur os uteri, ſi mora intercedat. *Deventer* (*vv*) quidem chordam umbilicalem abſcindi prius jubet; ſed, hoc facto, *ſine mora ſecundis extrahendis omnis opera impendenda erit.* Imo, ſi apta ad hanc rem praeſto ſit alia foemina, ſuadet, ut illa liget, & abſcindat funiculum umbilicalem, *dum obſtetrix, quae primum infantem ſinu excepit bene valentem, vena umbilicali nondum conſtricta, vel abſciſſa, ocyus manum immittere poteſt extrahendae ſecundinae gratia.* Hanc autem methodum praeferebat ideo, quia mox poſt partum, dehiſcens adhuc uteri orificium, & ipſe uterus nondum contractus, facile admittit obſtetricantis manum, abſque ulla vi adhibita, abſque dolore puerperae: ſic nullum periculum erat, ne, trahendo funem [illegible] um-

(*t*) L'art des accouch. pag 113-127. Crantz hebammenkunſt. pag. 135.

(*u*) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 2. chapit. VIII. pag. 248.

(*vv*) Nov. lum. art. obſtetric. pag. 125. Chap. XXVIII.

umbilicalem, fundus uteri inverſus protraheretur; ſimul commode ſic nexus placentae cum utero ſolvi poteſt, ſi nimis validus fuerit; & ſi mola, grumive ſanguinis in utero haererent, aut partes lacerae membranarum, omnia haec ſimul, manum retrahendo, ſenſim educi poterunt, ne haec diutius relicta putreſcant. Praeterea credebat, ſe ſic ſimul occaſionem habere, ut uterum obliquatum in ſitum debitum reſtitueret; unde non protinus retrahebat manum; vel, ſi ſecundinam educendo hoc fecerat, denuo illam utero immittebat, & exſpectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Teſtatur autem, hanc methodum ſibi feliciter ceſſiſſe.

Alii, & magnae quidem auctoritatis in re obſtetricia, viri ſuadent, non nimis feſtinandum eſſe; ſed malunt, ut uterus, foetu jam excluſo, parum contrahatur prius, antequam tentetur, placentae eductio. Ita conſulit *Celeberrimus Monro* (*x*); & verſatiſſimus in his *Levret* (*y*) monuit, non tentandam eſſe placentae eductionem, niſi certus ſit obſtetricans, illam jam ſic diſpoſitam eſſe, ut facile ſequatur.

Tunc autem ſic ſe habere illam, creditur, ſi ante partum, in partu, vel immediate poſt egreſſum infantis ex utero copia ſanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam vel integre, vel ſaltem pro parte a nexu cum utero ſolutam eſſe. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido nectatur, & vaſa quaedam manifeſte ex utero in chorium tendentia obſerventur; unde ab his ruptis, dum protuberant aquae, & partus jam inſtat, aliqua ſanguinis copia exit, ſed parcior, uti antea dictum fuit; tamen maxima vaſa ſunt in illo loco, ubi placenta utero cohaeret. Si ergo copia ſanguinis ante partum, in partu, vel immediate poſt partum prodeat, novimus, placentam ſaltem pro parte ab utero ſeparatam eſſe, adeoque merito ſperari poſſe integram ſeparationem, ſi cum prudentia, & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verum, ubi notabilis copia ſanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc tota ſua ſuperficie haerere utero, tuncque cautela opus eſt: rudiori enim tractione inverti poſſet fundus uteri non tantum, ſed etiam, ſi placenta feliciter ſequeretur, ſubita, & profuſa fieret haemorrhagia, ac valde periculoſa, niſi uterus, ſtatim ſe contrahendo, vaſorum amplitudinem minueret.

Haec eſt ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (*z*) dedit, non tentandam tunc eſſe ſtatim placentae eductionem, antequam uterus ſigna ſuae contractionis det. Quandoque enim uterus, foetu diſtendente quamvis liber, flaccidus, & iners collabitur; praecipue poſt laborioſum partum toleratum; & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum tangitur: ubi vero uterus contrahitur, & cavum ſuum minuit poſt partum, tactu percipitur in puerperae abdomine tumor pyriformis, ſatis durus, & circumſcriptus. Tunc novimus, uterum valide contrahi; adeoque, educta placenta, non metuitur nimia haemorrhagia.

Un-

(*x*) Medical Eſſays and. obſervat. vol. 2. N. XI. pag. 241. (*y*) L'art. des accouch. pag. 127. 128. (*z*) Ibidem.

Unde ſtatim educendam placentam voluit, ſi haemorrhagia monſtraverit, illam ad exitum paratam eſſe, ut integre evacuatus uterus ſe melius contrahere poſſit, & ſic haemorrhagiam minuere: mora enim grumeſcit ſanguis, & magnos thrombos format, qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imo, ſi thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus ſe non contrahat, pergit tecta haemorrhagia, & totum uteri cavum ſanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat ſyncopen. Signum perioculoſi illius ſtatus eſt, ſi, tangendo abdomen puerperae, uterus apparet amplus, & mollis: ſolum tunc remedium eſt, ut manu ſtatim in cavum uteri immiſſa, educantur grumi, ſicque uterus, hoc facto, ſe contrahere poſſit, & vaſa patula claudere.

Videtur & ipſa contractio uteri conducere ad ſeparationem placentae. Cum enim placentae lobuli ingrediantur ſinus uterinae ſubſtantiae, contracto utero, illi exprimuntur quaſi, & hinc minus haerent. Uteri fabricam indagans *Ruyſchius* (*a*) dixit, aeque ac veſicam, habere *ſubſtantiam fibroſam, craſſam, motricem*; ſed obſervavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem poſitis, & quidem eo loco, ubi placenta in ſtatu naturali ſeſe utero applicat, nempe in uteri fundo.* Icone adumbravit has fibras (*b*): cum tamen poſtea hanc iconem praeter votum minus accurate delineatam inveniret, ſub finem vitae aliam dedit (*c*). Credebat autem, has fibras ſervire imprimis ſeparationi, & expulſioni placentae. Cum autem fibras illas tantum inveniret circa fundum uteri, & probe noviſſet, placentam non ſemper eidem loco adhaerere, concluſit, placentam difficilius ſeparari, ſi extra ſphaeram activitatis hujus muſculi ſita foret.

Hinc videtur concludi poſſe, educendam eſſe ſtatim placentam, dum copioſus exit poſt partum ſanguis: tunc enim facile ſequi ſolet, cum ſaltem pro parte a cohaeſione cum utero ſoluta ſit: ubi contrarium obtinet, & uterus nondum dederit ſignum contractionis ſuae, tunc potius exſpectandum eſſe. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyſchius* (*d*), quod, quinquaginta annorum ſpatio dum obſtetricandi artem exercuiſſet, plures vidiſſet poſt partum felicem ſanas, & hilares periiſſe, quod placenta rudius extraheretur. *Hippocrates* (*e*) diſerte monuit, ſi ſecundae non facile excidant, *id ſenſim non vi, faciendum, ne praeter naturam divulſum quid inflammationem excitet.* Suadebat autem, ut pondere infantis ſolo tentaretur placentae eductio, & quidem tali modo, ut quam leniſſime hoc fieret: *Supponendae itaque foetui lanae, quam maxime ſublatae, recens carptae, quo paullatim cedant; aut utriculi duo copulati, aqua pleni, ſupra quos lanae imponendae, & ſupra lanas foetus collocandus; deinde uterque utriculus ſtilo pungendus, quo ſenſim aqua defluat; effluente vero aqua, utres demittantur, ac conſidant; his autem demiſſis, foetus umbilicum attrahit, umbilicus vero ſecundas extrahit &c. Ad eundem* quo-

(*a*) Adverſ. Anatom. Dec. 3. N. X. in fine pag. 35. (*b*) Tab. 3. Fig. II. (*c*) Tractat. Anatom. pag. 9. (*d*) Ibid. pag. 11. (*e*) De ſuperfoetatione Cap. 3. Charter Tom. VII. pag. 862.

placenta reſiduum manet, illud relinquere, quam laedere uteri ſubſtantiam. Imo, totum opus naturae relinquendum eſſe, jubet, ſi violentia opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientiſſimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & ſuppuratione nata ſeparetur placenta a cohaeſione cum utero. His factis, ſuadet clyſma, utcumque acrius, applicari, ut una cum alvi deponendae conatibus placenta prodeat, quod ſaepius ſucceſſit; imo quibuſdam, inſciis fere, ſponte exivit.

Inculcat obſtetricibus hinc merito optimus *Ruyſchius* (k), ut nullam vim adhibeant, ſi placenta nimis haereat, nec uteri orificium vi dilatent, ſed puerperam placidae tradant quieti. Sponte enim ſua os uteri laxabitur, & poſt aliquot horarum ſpatium placenta prodire ſolet: nec metuebat putredinem a relicta diutius placenta, cum illam nunquam obſervaſſet. Teſtatur enim, *Nullam puerperam, ex adſtricta, & remanſa, ſecundinarum mole, tempore pluſquam quinquaginta annorum, quo ipſi Profeſſoris in arte obſtetricia ſparta, ante nemini oblata, humaniſſime demandata fuit, obiiſſe, niſi placentam uterinam nimis atroci niſu per fruſta eradicare voluerint. Familiare ipſi etiam fuit, eandem per dies, ſeptimanas, quid quod? menſes in utero retentam, & feliciter expulſam fuiſſe.*

Neque etiam ruricolae, & veterinarii a retentis ſecundinis vitulinis mortem vaccae augurantur (l). E contra conſtans apud illos obſervatio eſt, ſecundinas, niſi ſimul cum vitulo prodeant, relinquendas eſſe; quae tunc poſt novem dies ſolent ſponte prodire. Si vero ſtatim poſt partum evellerentur, ſaepe uteri ſuppuratio ſequeretur (m).

Peritiſſimus in arte obſtetricia *Brudenell Exton* (n) notat, plerumque decem, quindecim, viginti minutis poſt partum ſequi ſecundinas, & non adeo frequenter opus eſſe, ut, immiſſa in uteri cavum manu, ſeparetur ſecundina, cum plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, ſequi ſoleat: agnoſcit praeterea, uteri orificium aeque facile dilatari poſſe aliquot horis poſt partum, quam antea: fatetur, ſi aliquid de ſecundinis in utero relinquatur (modo non ſequatur magna haemorrhagia), illud poſt unum, alterumve diem ſponte prodire; & quidem *abſque ullo puerperae damno*. Ut conſulat tamen famae obſtetricantis, ſuadet, ut integre educantur ſecundinae, antequam obſtetricans a puerpera recedat; rationem enim hanc addit: *in order to avoid reflections.*

Ob eandem rationem ſuadet, ut non nimis diu relinquatur placenta, quoniam caeteroquin poſſet per aliquot dies retineri. Non, quod inde tantum mali metueret; addit enim ſequentia: *Si uterus a quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, obſtetricanti imputaretur, quia ſecundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quae ſequuntur ſecundinarum retentionem, ſaepe pendere tantum a rudiori obſtetricum tentamine, dum famae ſuae conſulere nituntur: turpe enim putant, ſi re infecta diſcedere debeant; hinc quaevis ten-

(k) Tract. Anatom. pag. 13. (l) Ibid. pag. 16. (m) Verhandeling van de ziekte en ſterfte van het Rundvee pag. 62. & ſeq. (n) Sect. VII. pag. 238.

tentare audent. *Hippocrates* (*o*) dixit: *Ad ſecundarum elapſum, ſternutario admoto, nares, & os comprimere oportet.* Sed ſic magnus concuſſus fit totius corporis, & imprimis abdominis. An autem tutum eſt, uterum, partus tempore jam multa paſſum, ſternutatione, & quidem compreſſa, tam valide agitare? An non majus inde malum metuendum eſt, quam a ſecundinarum diuturniori retentione? Non mirum erit, ſi poſt haec tentata, licet incaſſum, dolores in abdomine, rigores, febres oriantur. Sic enim alibi legitur (*p*): *Quum ſecundae ſtatim a partu non ſeceſſerint, imi ventris dolores in laterum inanitate ſuboriuntur, ac febres; quod ſi ſecundae ſeceſſerint, mulier etiam ſaneſcit. Plerumque vero putreſcunt; ſexto tamen, aut ſeptimo die, aut etiam poſterius ſecedunt.* Quod autem putredo illa ſecundinarum, de qua dicit, non adeo metuenda ſit, patet ex alio loco (*q*); *Si mulieri ſecundae relictae fuerint, niſi uteri amplo ore fuerint, parcior, quam conveniat, purgatio prodit, venter durus, & magnus evadit, frigus detinet, & febris acuta, & dolor totum corpus, praecipue vero ventris partem umbilico inferiorem, pondusque in utero, ac tormina, ac ſi foetus exiſtat, ſentiuntur. Et curata ſecundas brevi putrefactas ejicit, & ſana evadit.* Mirum non eſt, ſecundis relictis, purgationem parciorem eſſe, cum placenta majoribus vaſis ſanguineis utero nectatur, quorum ſolutione copioſus ſanguis prodit.

Ab uteri autem ſolius robore ſecundarum retentarum expulſionem exſpectaſſe *Hippocratem*, ex alio loco (*r*) patet, ubi ſic habet: *Quum vero in utero gerens foetum menſtruum, aut bimeſtrem, corruperit, & ſecundae exire nequeant, ipſa autem tenuis ſit, hujus corpus tunc purgare, & opimum reddere oportet. Non enim prius putrefacti foetus exeunt, niſi uteri robuſti, & bene compacti fuerint.* Notum autem eſt, ſecundinas difficilius educi in abortu, praecipue, ſi paucorum tantum menſium fuerit; hinc ſaepius relinqui in utero, quam in partu tempeſtivo, & naturali.

Ex omnibus hactenus dictis patet, ad plenariam liberationem puerperae requiri, ut ſecundinae educantur: ſtatim quidem, ſi valida adfuerit haemorrhagia, cum tunc periculum in morâ ſit; ſed & tunc facilius placenta ſequi ſolet, cum jam pro parte ſoluta ſit ab utero, ſin minus, exſpectandum eſſe, donec uterus ſigna dederit contractionis ſuae; quod attacto abdomine cognoſci poteſt, uti antea dictum fuit. Caeterum nullam vim adhibendam eſſe, ſi vel orificium uteri valide conſtrictum fuerit, vel placenta nimis fortiter haereat; cum multa majora mala metuenda ſint a vi utero illata, quam a placenta relicta, quae poſtea ſponte, citius, vel ſerius, prodire ſolet. Monuit *Aegineta* (*s*), poſtquam illa recenſuit, quae ad educendam placentam requiruntur: *Sin ne ſic quidem exemtae fuerint, non convenit turbari: poſt paucos enim dies putrefactae, & in ſaniem reſolutae, excidunt.* At dum haec fiunt, a gravi odore me-

(*o*) Aphor. 49. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224., & Epid. Lib. 2. in fine, Ibid. pag. 288. (*p*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. LI. Charter. Tom. VII. pag. 757.
(*q*) Ibid. Cap. LIII. pag. 758. (*r*) Ibid. Cap. LII. pag. 757.
(*s*) Lib. VI. Cap. 75. pag. 93. verſa.

metuebat, qui & caput oppleret, & ſtomachum ſubverteret; quod incommodum ſuffumigiis emendandum jubet. Non ſemper tamen in tantam putredinem tranſit placenta retenta: poſt tridui moram exeuntem vidi integram, dum urinam excernebat puerpera, nec putrefactam inveni; & feliciter evaſit, licet tota nobilis familia aegerrime tuliſſet, quod impediviſſem obſtetricem, ne, vi adhibita, placentam educeret.

Cum autem ſollicitae matronae eductas ſecundinas accurate luſtrare ſoleant, & peſſima quaevis metuant, ſi vel leviſſima ſuſpicio fuerit, aliquid de membranis, vel de placenta adhuc relictum fuiſſe in utero, quantum potui, hunc ſcrupulum illis eximere conatus fui, & ſi quid tale crediddiſſem factum, ſollicite texi, ne turbaretur malo tali nuncio puerpera, neque de fama periclitaretur obſtetrix. Quidquid enim moleſti, vel ſiniſtri poſtea in puerperio contigerit, attribui ſolet huic negligentiae. Unde metuendum eſt, ne impoſterum obſtetrices, nimis uterum mundando, ut dicunt, illum laedant. Notavit ſollicite *Celeberrimus* in arte obſtetricia *Levret* (*t*), uteri ſuperficiem illo in loco, cui placenta adhaeſit, elevari in criſtas, notabilis quandoque molis, quae obſtetricem fallere poſſent, tanquam placentae reliquiae, quas avellendo, ipſam uteri ſubſtantiam laceraret. Certus ſum, quod tales reliquiae ſponte poſtea una cum lochiis prodibunt, nec nocent puerperae; ſed obſtetricis famae ſunt ſatis inſidioſae, quam probus Medicus in tali caſu tueri ſemper debet. Nec periculum eſt a putredine relictorum, cum & haec prudenti elotione uteri facile caveri, aut emendari poſſit, uti ſequenti *Capitulo* dicetur.

Legi merentur quam maxime illa, quae eodem in loco (*u*) de eductione placentae habentur: omnia enim ad hanc rem requiſita ibi deſcribuntur.

Quamvis plerumque placenta adhaereat fundo uteri, tamen conſtat, illam & aliis locis affigi: tuncque uterus quandoque inaequaliter ſe contrahit, & placentam retinet, quaſi in cavo peculiari uterinae ſubſtantiae (*v*), & difficulter educitur. Obſervavit hoc etiam *Peu* (*x*), & conſideravit talem cellulam, tanquam ſecundum uterum, quo ſola placenta continetur; & cujus orificium non abſimile eſt orificio ipſius uteri, habens margines craſſos, duros, anguſtos, ſed laeves ſimul: fere ſemper invenit talem cellulam, ſi aderat, in latere dextro uteri, raro in ſiniſtro. Inaequalem talem contractionem uteri, qua placenta retinebatur, graphice deſcripſit celebris in arte obſtetricia *Denys* (*y*). Vocabatur ad primiparam, quae ante quadrihorium infantem pepererat; ſed funis umbilicalis ruptus fuerat, nec poterat obſtetrix ullo modo placentam educere. Crediderat, ſe tangere placentam, ſed accurato examine invenit, eſſe os uteri, quod admodum molle, craſſum, & latum, tactu percipiebatur: manu in uteri cavum immiſſa, nullum placentae veſtigium inveniebat; unde *Denys* vocabatur in auxilium, qui, manu in vaginam im-

(*t*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 229. (*u*) Pag. 216 - 233. (*v*) Ibid. pag. 222. & l'art. des accouch. pag. 131. & 132. (*x*) Pratique des accouchem. liv. I. chap. IV. pag. 35. (*y*) Verhand. over het Ampt der Vroed-Meeſters &c. Cap. 3. pag. 31.

immiſſa, credebat pariter, ſe placentam ex uteri orificio prominentem tangere: orificium autem uteri pugni magnitudinem aequabat, quatuor digitos latum, & pollicem craſſum: facile manum introducere potuit; ſed cavum uteri digitis undique pertentando, placentam invenire non potuit, quod quam maxime mirabatur. Tandem, manu de novo in uterum immiſſa, invenit foramen, quod minimi digiti apicem vix admittebat; hinc credebat, uterum perforatum eſſe: indice digito prudenter dilatabat hoc foramen; ſed mox ſanguis prorumpebat, &, digito molle quid tangens, credebat inteſtina eſſe: ſecundum dein digitum una cum indice induxit, & percepit, in hoc loco placentam latere; hoc facto, introduxit & pollicem; ſicque ſenſim, non tamen ſine moleſtia, ſeparavit placentam ab utero, & ſeparatam eduxit.

Foemina haec poſtea nihil inſoliti paſſa fuit, & perfecte convaluit.

Patet ſatis, difficilem talem caſum eſſe, & requirere periti obſtetricantis exercitatam manum. An non ſpes eſt, talem particularem uteri conſtrictionem, per quam placenta particulari quaſi cavo includitur, ceſſaturam? Notavit *Crantz* (z), ſi in tali caſu, dum manus obſtetricantis in uteri cavo eſt, novos dolores acquirit puerpera, tunc aperitur, & penitus quaſi diſparet ille ſaccus, in quo placenta haerebat, quae tunc facile ſequitur.

Omnibus ſic eductis, linteum quadruplicatum, molle vulvae applicatur, ut frigus aëris arceatur, quod peſſime noceret.

(z) Hebammenkunſt capit. 9. pag. 150.

MOR-

# MORBI PUERPERII.

§. 1322. PUerpera corripitur lipothymia, ſyncope, convulſionibus ſtatim a partu: quia ſanguis arterioſus a cerebro, & cerebello, averſus agitur in laxa abdominis vaſa; dein dolore poſt partum, a labore tolerato, partibus contuſis, a ſanguine, foetu alio, ſecundiniſve reſtitantibus.

Agendum jam eſt de morbis, qui poſt partum ſequuntur, & qui ab ipſo partu, ut cauſa, pendent: huc etiam ſpectant illa, quae a tolleratis inter partum doloribus ortum ducere potuerunt. Puerpera enim poteſt tempore puerperii aliis morbis corripi, Epidemicis v. g., aliiſque, de quibus hic non agitur, licet, ſi occurrant tales puerperii tempore, ſemper in illorum curatione Medicus rationem habere debeat illarum conditionum, quae in omni puerperio adſunt.

Ut haec omnia ordine tractentur, conſideranda ſunt illa, quae, excuſſo foetu, & educta placenta, ſequi debent neceſſario.

Ante partum uterus diſtentus inteſtina ex ſitu removit, omnia vicina preſſit vaſa, venoſa imprimis anguſtavit, diaphragmatis liberam actionem impedivit, abdominis muſculos, & integumenta extendit. Evacuato utero, omnia haec ceſſant: pendula abdominis viſcera in priſtinum locum relabuntur, vicina vaſa venoſa, toties in gravidis varicoſa, retentum ſanguinem ſubito ad cor remittunt, cor dextrum quandoque fere obruunt; arterioſa vaſa, a preſſione jam libera, facilius admittunt pulſum ex corde ſanguinem, quem venis jam pariter liberis tradunt. Muſculi abdominales diuturna diſtenſione robur amiſerunt, pendula, & flaccida integumenta non reſiſtunt (vide §. 25. N. 3.); poſt placentae ſeparationem ab utero magna, patula vaſa uteri ſanguinis copiam undatim emittunt. Omnia haec concurrunt ad producendam lipothymiam, & ſyncopen ſtatim a partu. Omnis enim fere ſanguis verſus inferiora vaſa corporis, jam laxa, & patula, vergit; parca copia ad cerebrum, & cerebellum venit. Hinc merito illud tempus puerperii, quod immediate partum ſequitur, pro maxime periculoſo habetur, &, niſi uterus ſubita conſtrictione vaſa propria anguſtaret, adhuc majus illud diſcrimen foret. Ob hanc rationem periti in arte obſtetricia, uti dictum fuit, monent, placentam ab utero non eſſe ſolvendam, antequam conſtet, uterum jam ſe contrahere: unde & adeo metuunt, ſi uterus, integre jam vacuus, flaccidus in abdomine fluctuet, nec in globum contractus tangatur. Diffluunt enim tunc ſanguine,

&,

& ob inanitionem ſubitam vaſorum convulſae pereunt; ſimili fere modo, ac robuſtiſſima animalia, diſſectis a lanione arteriis, ſanguine fere omni exhauſta validiſſime convelluntur, antequam moriantur. Ob eandem rationem ſuſpectus habetur nimis facilis partus, dum, una cum aquis ruptis, uno quaſi impetu, prodit foetus, vel & quando, membranis adhuc integris incluſus, una cum placenta prodit. Nullum tunc tempus relictum fuit, ut uterus ſe contrahere potuiſſet. Ubi vero poſt ruptas aquas aliquo intervallo foetus ſequitur, tunc ſe jam contraxit, & undique ſe corpori foetus applicuit. Noverunt hoc obſtetricantes, dum infantem ob malum ejus ſitum, manu in uterum immiſſa, vertere debent, ut pedibus extrahi poſſit. Imprimis tale infortunium metuendum eſt illis mulieribus, quae flaccidae temperiei laute, & in otio vixerunt, atque largam menſtruorum copiam pati ſolent. Plures tales funeſti caſus apud auctores habentur, quos hic recenſere ſupervacuum puto. Videtur & hoc indicaſſe *Hippocrates* (a), dum dicit: *Cum torpore exſolutiones, difficiles quidem ex partubus contingunt, & mentem amoventes, non tamen pernicioſae. Sed & menſium copiam praeſignificant.* Videtur autem tantum leviorem talis mali gradum indicaſſe, cerebri nempe actiones turbatas quidem, ſed leviter. Nam vocabulum, ταραχώδεα, leviorem tantum mentis emotionem deſignat: neque etiam mentionem fecit lipothymiae, ſyncopes, & convulſionum. Sed notat, copioſa menſtrua habuiſſe tales mulieres; γυναικεῖα enim & menſtruum fluorem, & purgamenta poſt partum ſignificant apud *Hippocratem*; & utrumque verum eſt; nam flaccidae tales mulieres & menſtruis, & lochiis in puerperio diffluere ſolent.

*Dein dolore poſt partum a labore tolerato*. Quantam vim adhibeat parturiens mulier, imprimis ultimis nixibus, nemo facile credet, qui nunquam vidit. Manibus fulcra, vel adſtantes tenent quam firmiſſime, pedes apprimunt ſcabellis ſuppoſitis, laſſant ſic ſaepe robuſtiſſimas mulieres, quae opem ferunt. Secedunt aliquando oſſa pelvis a ſe mutuo, uti praecedenti *Capitulo* dictum fuit, in difficiliori partu. Sed quanta vis requiritur tunc, ut hoc fiat! Hinc licet, foetu in lucem edito, incredibile levamen percipiant, nihilque mali ſe ſentire, liberatas ab hac ſarcina, laetae teſtentur, tamen ſequenti die omnes artus quaſi conquaſſatos dolere, ſentiunt, & de magna totius corporis laſſitudine conqueruntur.

*Partibus contuſis.* Totum pelvis offeae cavum mollibus partibus tegitur, quae, dum validis nixibus tranſprimitur foetus, ad dura oſſa premuntur, & contunduntur. Vagina obſervatur circa finem graviditatis quandoque intumeſcere, ſed tumore molli; turgent aliquando labia pudendorum: contingit aliquoties, ut caput infantis, ſi mole majus fuerit, vel ſubito impetu prodeat, dilaceret peritonaeum ad anum uſque. Sed a valida contuſione inflammatio, omneſque ejus effectus ſequi poterunt. Si caput foetus diu immobile in exitu haereat, a diuturna illa compreſſione ſequitur gangraena partium

(a) Coacar. Praenot. N. 456. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

tium mollium (*b*), & poſtea, ſi evaſerint tales puerperae, eſcharae gangraenoſae ſecedunt per ſuppurationem in ambitu factam: quandoque ipſum inteſtinum rectum, & veſica a diuturna, & continua preſſione gangraeneſcunt; unde triſtiſſima mala, quandoque vix medicabilia, ſuperſunt. Triſtes tales caſus aliquoties vidi. Sed facile patet, moleſtos dolores tunc ſequi debere.

An poſt partum, diſtento abdomine jam evacuato, ſpaſmi muſculorum abdominis ſecuti dolorem faciunt? Quandoque, ſed rarius, puerperas de illo querentes audivi. In illuſtri matrona, quae ſedecim infantes pepererat, caeterum ſana, ſaepius tales crampi abdominis reliquo vitae tempore obſervabantur. Longaeva arte, muneribus geſtis, & ſcriptis celebris, *Johannes Storchs* (*c*), dum proprii morbi, quo tandem periit, hiſtoriam graphice deſcribit, notat, evacuato abdomine per inciſionem tumentis umbilici, ſe ſenſiſſe in muſculis abdominalibus moleſtum utcumque, licet non dolentem, crampum, ſive ſpaſmum, quem comparat moleſtiae, quam recens enixae puerperae percipiunt ab eadem cauſa.

*A foetu alio.* Qui tunc novos labores requirit, & partes jam dolentes irritare poteſt; licet tamen plerumque ſatis cito ſequi ſoleat, cum viae jam patulae ſint.

*A ſanguine, ſecundiniſve reſtantibus.* Poſt partum tota ſuperficies uteri ſanguine madet, & imprimis ille locus, cui adhaeſit placenta: uteri orificium interim arctatur, & quandoque integre clauditur, quamvis plerumque per plures horas ſatis facile a digitis obſtetricantis dilatari poſſit; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Poſt placentae ſeparationem undatim profluit ſanguis, ſed brevi minuitur, & copia parciori depluit ex toto cavo uteri, moram ibi trahit, & grumeſcit dumque tales grumi, contracto utero, per ejus orificium tranſeunt, novi dolores, & nixus excludendi, oriuntur quos, cum poſt foetum jam excluſum ſequantur, poſteros dolores (nachvvehen) vocare ſolent; qui ſaepe ſatis moleſti ſunt, & puerperae animum dejiciunt, dum ſe omni moleſtia jam defunctam credit. Antea dictum fuit, partus dolores ab uteri orificio quaſi incipere, ita ut perita obſtetrix, contractionem quandam in uteri orificio cum tremulo quodam motu advertens, moneat parturientem, ut mox ſecururum pariendi nixum ſtrenue promoveat; ſi nempe omnia ad partum naturalem rite fuerint diſpoſita. Poſt partum autem illa irritabilitas orificii uterini adhuc manet; unde, dum grumus concreti ſanguinis impingitur orificio uteri, illudque ſic irritat, totus uterus valide contrahitur, ſicque grumum tranſprimit.

In pluribus vidi, ipſum ſanguinem, nondum concretum, dum per os uteri tranſit, dolores illos, & nixus excitaſſe. Antea ad §. 1308. dictum fuit, dum perículoſa uteri haemorrhagia eductionem foetus requirit, leni & prudenti dilatatione oris uteri excitari partus dolores, ſi non adſint, augeri vero

(*b*) Levret l'art. des accouchem. pag. 169. pag. 46.

(*c*) Hiſtor. hydrop. univerſal. &c.

Digitized by Google

vero, ſi jam praeſto ſint. Unde patet ratio dolorum, qui, ob retentum in utero ſanguinem, poſt partum ſequuntur.

Nec leves ſaepe ſunt illi nixus: *Ruyſchius* (*d*) monet ſequentia: *Certo certius autumo, uterum ſeſe ſummopere movere in partu, omneſque partus conatus naturales ab utero fere pendere. Qui conatus poſt partum non raro adeo vehementer perſeverant, ut uterus ſemetipſum invertens e corpore procidat. In aliis puerperis, paucis horis a partu, expertus ſum, uteri motum fuiſſe adeo evidentem, ut obſtetrices, imo & puerperae, ſaepius mihi dixerint, alium foetum adhuc in utero reſtare.* Fatetur, ſe, manu abdomini puerperae admota, illum motum adeo manifeſte percepiſſe, ut non valde exercitatus facile falli potuiſſet.

Quandoque illa uteri contractio tam valida eſt, ut ex grumo ſanguinis omne fluidius exprimat, & illum condenſet in maſſam quaſi carneam, ſatis firmam, quae ſaepe cavi interni uteri exprimit figuram, poſteaque citius, vel ſerius expellitur, ac ſaepe pro *mola* ſic dicta habetur: tali maſſa expulſa, denuo ſanguis de utero exit, novus grumus naſcitur, qui ſimiliter denſatur: aliquando in puerpera tres ſucceſſive grumos redditos vidi; ſed primo ſecundus minor erat mole, tertius ſecundo, & omnes uteri cavum figura ſua exprimebant, tanto minores nempe, quanto uterus contractior cavitatem ſuam minuerat. Figuras talium concretionum dedit *Ruyſchius* (*e*), & notat, quandoque aliquid membranis analogum illis appenſum inveniri. Notum autem eſt, ex ſanguine tales membranas concreſcere poſſe, & ſimiles, poſt venae ſectionem in pede inſtitutam, aquae innatare.

Similes dolores a ſecundinis reſtantibus fieri poſſe, ſponte patet; de qua re praecedenti paragrapho dictum fuit.

§. 1323. FAſcia lata laxum abdomen fulciens tollit priora mala (1322). Foetus alius, ſecundinae partes, grumi ſanguinis, manu educenda.

Antea ad §. 1240., ubi de paracenteſi abdominis agebatur, notatum fuit, olim non ſimul, & ſemel, ſed partitis vicibus aquas hydropicorum eductas fuiſſe; quia obſervatum fuerat, animi deliquia, & ſyncopen, imo mortem, ſequi, ſi integre evacueretur abdomen lympha collecta turgidum. Ratio tunc data fuit, quod nempe in laxa illa, & omni preſſione libera abdominis viſcera, ac vaſa ſanguis irrueret, ſicque a cerebro, & cerebello averteretur: ſimul etiam periculum erat, ne vaſa, & viſcera, diu in aquoſa hac colluvie macerata, a ſubito irruente ſanguine rumperentur. Poſtquam autem idonea ligatura ſtringebatur abdomen ſenſim magis magiſque, pro ratione effluentis aquae, numeroſis experimentis evictum fuit, tuto omnes hydropicorum aquas ſimul, & ſemel educi poſſe, neque tunc ſequi animi deliquium, aut ſyncopen.

Ve-

(*d*) Obſervat. Anatom. Chirurg. N. 93. pag. 86. 87. pag. 25. & ſeq.

(*e*) Ibid. obſervat. 28. 29.

Verum idem obtinet poſt puerperium, adeoque & eadem cautela indicatur: haberi tamen ratio debet, poſt validos adeo nixus, imprimis in difficiliori partu, abdomen, quaſi contuſum foret, obtuſe dolere, uterumque ipſum ſimiliter affectum eſſe. Unde valida conſtrictio abdominis hic nocere poſſet, uti optime monet *Mauriceau* (*f*); hinc ſuadet, tali modo applicetur ligatura, ut firmet, & fulciat quidem laxum abdomen, non vero valide premat. Magnum, quadratum ſplenium applicati juſſit toti abdomini, & dein moderata ligatura firmari. Legi meretur tractatulus, quem *Celeberrimus de Gorter* (*g*) de fulciendo abdomine poſt puerperium ſcripſit lingua vernacula, ut eradicaret peſſimam methodum, qua uti ſolebant mulierculae, puerperarum cuſtodes, dum ſtringebant cingulo, vel anguſta faſcia circa medium corporis puerperas, & valide quidem (nullibi enim pejus, & pertinacius inſaniunt ſtolidae anus, quam apud puerperas). Pulcherrimos autem effectus vidit ſemper, dum poſt partum ſtatim abdomen molliter fulciretur lata faſcia, mantili, vel mappa; quae ſi poſt aliquot horas, detumeſcente magis abdomine, laxius haerere incipiat, denuo moderate adduci poteſt, cavendo tamen ſemper validam compreſſionem. Obſervavit, hac methodo minores dolores poſt partum ſequi, minus grumoſi ſanguinis in utero colligi. Praeterea vidit, alvum facilius ſequi in puerperio, dum aliter durae faeces in colo inteſtino, facile diſtendendo, colliguntur in majorem molem, quae poſtea ſummas moleſtias parere poteſt, dum per anum debet exprimi. Pulcrum & effectum obſervavit in haemorrhagiis uteri chronicis, etiam in ſenili aetate, dum ſacculum, roborantibus remediis plenum, applicabat abdomini, & ſimili faſcia firmabat (*h*).

Foetum alium educendum eſſe, ſponte patet, & cautelae, in tali caſu obſervandae, paſſim apud obſtetriciae artis auctores, antea ſaepius laudatos, habentur.

*Secundinae partes, grumi ſanguinis, manu educenda.* De hac re ad §. 1321. dictum fuit: manu autem haec educenda eſſe, ideo monetur, quia quibuſdam Medicis in more fuit, dare Emmenagoga, & Ecbolica dicta, remedia valida, ſi vel minima ſuſpicio foret, aliquid adhuc latere in cavo uteri; quae methodus certe periculoſa eſt, cum omnia talia remedia ſtimulantia, & calida ſint, quae recens enixis puerperis minime conducunt. Illa ergo potius manu educenda ſunt, ſi uteri orificium adhuc patulum ſit, vel abſque vi adhibita dilatari commode poſſit: ut facile exeat, ſi quid grumoſi in utero collectum fuerit denuo, juſſit *Moſchion* (*i*), ut puerpera *decumbat modice patentibus* (*diductis*) *pedibus*, *ut quidquid ex ea exire ceperit*, *non impediatur.* Ne nempe, femoribus adductis, grumis impleatur vagina, ſicque liber exitus lochiorum ex utero impediatur.

Si

(*f*) Malad. des femm. accouch. Tom. I. Liv. 3. Chap. 2. pag. 376. 377.
(*g*) Van de Sluitband &c.
(*h*) Ibid. pag. 36. & ſeq.
(*i*) Spach. Gynaec. pag. 5. N. 55. Harm. Gynaec. part. prior. Cap. XVII. pag. 14.

Si autem commode haec educi nequeant, metus eſt, ne aëris acceſſu putreſcant, ſicque utero noceant, vel &, reſorpto putrido, febris mali moris accendatur, antequam haec in utero relicta ſponte prodeant. Dignum Academiae Chirurgicae membrum, *Recolin* (k) tentavit in tali caſu per ſiphonem aquam calidam injicere in uteri cavum; quod cum abſque ulla violentia fieri poſſit, utile, & tutum videtur. Nec ſucceſſu caruit, uti in caſibus ibi enumeratis patuit. Verum quidem eſt, quod haec injectio aquae calidae in uterum facta fuerit in foeminis, abortum paſſis; in quo caſu placentae ſaepiſſime retinentur, & adeo tenerae ſunt, ut pars prominens ex orificio uteri ſtatim abrumpatur, ſi tentetur protractio. Sed nulla videtur eſſe ratio, quare idem non tentaretur, ſi poſt partum maturi foetus placentae pars, vel grumi ſanguinis in utero retenta fuerint. Aqua calida emollit, ac ſolvit, & merito ſperari poterit, unda aquae elabentis haec elui poſſe: quod ſi ſtatim non ſequantur, ſaltem hoc commodi inde habetur, quod putredo ſic eluatur, adeoque diuturnior horum in utero mora minus periculoſa ſit: tuto autem repeti poterit haec injectio, & praeferenda ſemper videtur violentae orificii uteri dilatationi.

Videtur autem *Hippocrates* (*l*) injectione ſimili uſus fuiſſe, dum uterus purulentus erat, & inde ſterilitas ſequebatur. *Nam pus genituram enecat, & corrumpit. Ac proinde pus ex uteris expurgare oportet, & uteri tuberculum tollere.* Poſtea addit: *Et uteri hoc modo colluendi; lac equinum coctum per ſacculum tenuiſſimum, & puriſſimum tranſmiſſum infundito, idoneo clyſtere facto.* Hoc modo tenuiſſima ſeroſa lactis equini pars, per ſacculum tranſiens, depurando utero adhibebatur. Quod autem non in vaginam, ſed in uterum ipſum injici curaverit *Hippocrates* illud ſerum, vel inde patet, quod in utero eſſet tuberculum purulentum, cujus deterſionem, & medelam moliebatur. Praeterea hoc confirmatur, quia peculiarem ſyphonem deſcribit, qui huic injectioni ſerviret; & quem ſic deſcribit: *Clyſteris quidem ſumma pars laevis eſto, qualis ſpecilli, argentea, ſupra quam, interjecto parvo ſpatio, foramen perforetur. Sint autem & alia foramina, hinc, & inde ſingula, aequaliter inter ſe diſtantia, ex obliqua (laterali) parte aequalia, non magna, ſed anguſta. Clyſteris quidem apex ſolidus eſto, ac reliquum totum cavum ſit, quaſi fiſtula, cui ſuis foeminae veſica, aqua calida probe emollita, & madefacta, alliganda eſt. Ubi eam alligaris, infuſo in veſicam lacte, in foramina tenue linteum immittito, ne lac effluat. Poſtquam occluſeris veſicam, alligatam mulieri ipſi, quam clyſtere lavaturus es, dato. Illa vero, detracto obturamento, in uterum indat. Noſcet autem ipſa, ubi indere oporteat. Deinde veſicam manu comprimito, quoad totum pus foras effluxerit. Id autem manifeſtum erit, ubi pus non amplius cum lacte exierit; patet enim, cum nullum amplius ineſt, tunc deſiſtere oportere.* Cum autem *Hippocratis* ſcopus eſſet, cavum uteri a pure liberare, abluendo, hinc lateralem tubi partem perforari juſſit plurimis foraminulis. Cum autem *Recolin*, per injectionem aquae calidae in uteri cavum, tentaret ſanguinis grumos

(k) Acad. de Chirurg. Tom. III. pag. 202. & ſeq.
(*l*) De infoecundis Cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 850.

Digitized by Google

mos ſolvere, ac dividere, & placentam, ſi forte in quadam parte adhuc utero haereret, impetu, & copia injectae aquae ſeparare, hinc merito curavit, ut ſipho unicum tantum, & majus foramen haberet in apice, in laterali autem ejus parte nullum.

Alia adhuc apud *Hippocratem* loca occurrunt, quae docere videntur, quod injectionibus uterinis uſus fuerit; ſed cum non adeo evidentia ſint, ſufficiet textus modo citatus.

§. 1324. DOlor a labore tollitur opiato, antacido, cardiaco, diluente, fotu anodyno externo.

Dolores poſt partum quandoque ſatis moleſti ſunt, nati a cauſis §. 1322. recenſitis. Papaveris ſuccus inſpiſſatus, qui ſub nomine *opii* in officinis proſtat, vel & varia ejus praeparata, aut medicamenta compoſita, ſolent a plurimis laudari ad hos ſedandos. Non tamen omnibus horum uſus placet. Quidam, & peritiſſimi etiam in arte obſtetricia, viri (*m*) damnaverunt opium, & omnia ejus praeparata.

Si tamen attento animo, & ab omni praejudicio libero perpendantur illa, quae immediate poſt partum obſervantur, videtur horum uſus non eſſe repudiandus. In ultimis praecipue partus nixibus ingens agitatio totius corporis adfuit, metus de propria, & prolis ſalute, triſtitia quandoque non levis, dum mortem inſtare credebant, ſaepe nimis puſillanimes. Verum eſt, haec, partu abſoluto, minui quidem; ſed non ſemper cito ceſſant. Uterus, qui validiſſimo nixu egit, ut foetum expelleret, non quieſcit ſtatim poſt partum, ſed pergit quandoque validiſſime moveri, uti ad §. 1322. ex obſervationibus *Ruyſchii* dictum fuit. Summa illa molimina parturientis, dum obſtetrix, dum adſtantes exclamant, nunc urgendum eſſe, nunc omnem vim adhibendam eſſe, ſi una cum prole ſalva eſſe velit, diutius haerent, quam creditur. Vidi hominem, jamjam ſubmergendum, baculum porrectum validiſſime manu ſtrinxiſſe; ex aquis eductus, in calidum lectum depoſitus, tamen non potuit manum diducere: &, dum adſtantes hoc tentarent, potius digitos fregiſſent; poſt integram horam ſpaſmus ille ſolutus fuit tandem. Obſervatur ſaepius, in puerperis ſatis valide conſtringi orificium uteri, ita ut non niſi vi diduci poſſit, ut grumi, vel ſecundinarum reliquiae eximantur. Prudentiores in tali caſu exſpectare malunt, donec ſpaſmodica illa contractio multum minuatur, vel ceſſet.

Vidi tunc toties, opio prudenter dato, omnes illos dolores ſiluiſſe, & poſt pacatum ſomnum grumos concreti ſanguinis ſponte exiviſſe abſque omni moleſtia. Candide fateor, me ſemper adhibuiſſe opiata poſt partum, nec poenituit unquam, cum ſancte teſtari poſſim, quod nunquam inde ullam noxam viderim.

Verum opio, depurato ſimpliciter, uſus fui; & dedi parca doſi, ſed repetitis vicibus, donec optata quies ſequeretur; a qua miro modo reficiebantur.

(*m*) Levret l'art des accouchem. pag. 138.



Digitized by Google

bantur. Haec autem cautela requiritur, cum Medici obſervent, variam copiam opii in diverſis requiri, ut ſequatur effectus: a medio autem grano in adulta nunquam aliquid metuendum eſt, & talis doſis pro re nata repeti poterit. Hinc aliquot grana opii in mixtura, ſive potione diluuntur, quae cochleatim exhibetur; vel & haec cum pulviſculis abſorbentibus teruntur, & diviſis doſibus dantur. In *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulae habentur; ad quarum normam plures ſimiles componi poterunt.

A compoſitis autem medicamentis opiaris ſemper abſtinui; qualia ſunt, *Theriaca Andromachi*, *Mithridatium Damocratis*, *Philonium Meſues*, & his ſimilia: partim quia unica doſi aſſumi ſolent; partim quia calidis aromatibus ſimul conſtant, & periculo quandoque non vacat horum exhibitio, cum diverſam adeo quantitatem opii in ſe contineant, licet promiſcue laudari ſoleant. *Theriaca* enim triplo plus opii habet, quam *Mithridatium*; *Philonium* longe magis ſoporiferum eſt, quam ipſa *Theriaca*, & praeterea piperis, calidiſſimi aromatis, notabilem copiam habet. Cum autem ſucci papaveris efficacia ſola hic opus ſit, purum exhibere praeſtat, quam aliis inutilibus, quandoque & noxiis, miſtum.

Cum autem quandoque partus doloribus exhauſtae puerperae langueant, grata aromatica ſimul exhibentur, ſed leniora tantum, vel ſaltem adeo refracta doſi, ut amabili fragrantia languentes reficere poſſint quidem, nec tamen valido nimis ſtimulo nocere valeant. Unde vel fragrantes aquae ſtillatitiae exhibentur; vel molle avenae, & hordei decoctum, addita quarta parte fragrantis vini Rhenani, ſuperbibitur (qualis formula in *Materia Medica* pariter habetur); vel & una, alterave guttula olei ſtillatitii Cinnamomi cum ſaccharo diu triti in mortario vitreo pulviſculis additur, qui diviſis doſibus ſumuntur.

Adduntur autem his acidum abſorbentia; quia ſaepius gravidae laborant ſoda acida dicta, & poſt partum exhibentur quandoque acida, quale eſt decoctum modo laudatum, vel ſaltem aceſcentia, ut pulticulae hordeaceae, avenaceae, panatellae, emulſa, ac ſimilia; unde etiam haec poſtea ad §. 1331. laudabuntur.

In omnibus tamen his conſideranda eſt puerperae temperies; quae ſi calida ſanguinea fuerit, mitiora tantum locum habere poterunt, ſub titulo cardiacorum; e contra mucoſae frigidae temperiei parum magis actuoſa concedi poterunt. Cavendum tamen ſemper, ne calida admodum ſtimulantia dentur: peſſimus in quibuſdam locis mos obtinet, imprimis ruri, ut recens enixis vinum calidum, larga copia macis, & cinnamomi addita, dilutis ſimul aliquot ovorum vitellis in hoc vino aromatico, propinent, & quidem adeo largiter, ut non ſemel paucis poſt partum horis puerperas temulentas viderim. Sponte patet, nihil damnoſius fieri poſſe. Prudentiores carnis juſcula, repetitis vicibus, & parca copia ſimul, exhibent, pulcro cum effectu; & ſubinde unum, alterumve cochlear recentis olei amygdalarum, vel ſolum, vel cum juſculo propinant; quod optime prodeſt demulcendo, ſi ventriculus ferat; quaedam enim nauſeant inde, & tunc melius eſt oleo abſtinere, ac blanda emulſa ex ſeminibus oleoſis ſubſtituere; quae diluendo proſunt, dum olei copiam ſi-

ſimul habent, & a ventriculo facile tolerantur, blandumque nutrimentum ſuppeditant.

Cum autem blanda quies adeo proſit recens enixis, facile patet, quid ſentiendum ſit de illa conſuetudine, quae in multis locis invaluit, ut nempe puerperae, tribus primis poſt partum horis, ab omni ſomno arceantur. Hinc garrulae mulierculae, quandoque plus potae, circumſtrepunt, alta voce inclamant, ſi vel palpebras nictitare videant, imo & inſtrumentis muſicis vicini laetitiam teſtantur, ut ſimul vigilem ſervent puerperam. Videtur origo hujus conſuetudinis haec eſſe. Antea monitum fuit, poſt partum quandoque, utero flaccido manente, nec ſe contrahente, immani haemorrhagia ſubito periiſſe puerperas; quas, dum dormientes credebant, inveniebant praeter ſpem mortuas. Verum, ſi lata faſcia abdomen fulciatur, & uterus ſigna contractionis ſuae dederit, ille metus abeſt. Praeterea, ſi Medicus, vel perita obſtetrix lecto puerperae aſſideat primis illis horis, facile apparebit, ſi quid ſiniſtri metuendum hic ſit, & prompta poterit adhiberi medela, uti antea dictum fuit. Prudentia jubet, ut primis illis horis non deſeratur puerpera; ſed nullo modo requiritur, ut perpetuo ſtrepitu vigilare cogatur. Vivida lux puerperis nocet; haec ergo ſic moderanda eſt, ne oculos nimis feriat; ſic tamen, ut aſſidens lecto diſtinguere poſſit, an facies ſubito pallefcat, aut collabatur; an anxia fieri incipiat; pulſus autem, & reſpiratio facile docebunt peritum, an vires vitales collabi incipiant. Leni cardiaco, ſed grato, adductione faſciae latae, qua abdomen fulcitur, inſtans animi deliquium tolli poterit, uti ſaepius expertus fui.

Cum autem pudendorum labia in partu multum paſſa fuerint, praecipue in primiparis, & ſi caput infantis fuerit majoris molis, aut diutius in exitu vulvae haeſerit, fotu anodyno blando illa fovere convenit. Ex oleo amygdalarum, vitellis, & albumine ovorum, ſimul miſtis, ſupra cineres calidos, mollius cataplaſma parabat *Mauriceau* (n), quod linteo illitum applicabat vulvae, & renovabat poſt tres, vel quatuor horas, ſi opus foret: dein fovebat primis quinque, vel ſex a partu diebus, bis, vel ter de die decocto ex hordeo, ſeminibus lini, emollientibuſve aliis herbis parato; ſimulque a grumoſo ſanguine, & aliis ſordibus depurabat: alii tepido lacte fovent: apud quoſdam cereviſia calida, admiſto butyro, in uſu eſt. Si labia vulvae tumuerint hydropicae, uti quandoque contingit, diſcutientia remedia his addi poterunt, uti *flores ſambuci, chamaemeli, ſalvia &c.*

§. 1325. Nimio lochiorum fluxu vexatur, a nimia fluiditate, agitatione ſanguinis, vel ut plurimum a retentis (1322) in utero, ejus contractionem impedientibus.

Nimia dicuntur lochia, quando quantitatem ſolitam excedunt; hinc, ut quid certi de hac re ſtatui poſſet, deberet cognoſci illa copia, quae naturaliter

(n) Malad. des femm. accouch. Tom. I. Liv. 3. Chap. 2. pag. 374.



Digitized by Google

raliter exire ſolet quod non adeo facile eſt; cum linteis excipi lochia, vel lectum his conſpurcari, novit tantum Medicus, & hinc quantitatem conjectura tantum aſſequi poſſit. Unde etiam de lochiorum quantitate debita apud omnes fere auctores, qui de arte obſtetricia ſcripſerunt, ſilentium invenitur; ſed tantum de nimiis, vel de ſuppreſſis lochiis dicunt. *Hippocrates* (*o*) quidem (uti alia occaſione ad §. 1284. memini, ubi de quantitate fluoris menſtrui agebatur) dixit: *Prodeunt autem lochia ſanae mulieri ſatis abunde, primum Atticae heminae, & dimidiae menſura, aut paullo copioſiora, deinde ad ejus rationem pauciora, quoad deſinant*: ſimilia his alio in loco habentur (*p*); ubi eadem menſura deſcribitur; ſed additur, quod quandoque paullo plus, quandoque paullo minus prodeat. Videtur autem Hemina Attica cum dimidia aſſignari tantum illi ſanguinis copiae, quae primo impetu, poſtquam ſoluta fuit placenta, exit, & quaquaverſum diſpergitur, *non ſecus, ac aqua in menſam effuſa* (*q*): ſanguis enim, qui poſtea exit, difficilius quoad quantitatem determinari poterit, cum fomenta, cataplaſmata &c., quae ſolent vulvae applicari poſt partum, hoc conſpurcentur.

Praeterea obſervatur ingens diverſitas in variis puerperis non tantum, ſed etiam in eadem foemina in diverſis puerperiis. Antea monitum fuit, validas, & quotidiano labore duratas mulieres parcum habere fluorem menſtruum, & lochia pariter minori in his copia prodire: contrarium obtinet in illis, quae, opipare viventes, inerti languent otio. Cum autem uterus, dum diſtenditur in graviditate, ſenſim magis dilatata vaſa acquirat, uti antea dictum fuit, eo largiora lochia expectanda erunt, quo magis diſtentus fuit uterus; & haec eſt ratio, quare in eadem muliere, diverſis puerperiis, lochiorum quantitas varia eſſe poſſit. Notavit in *Aphoriſmis*, quos tanquam corollaria ex propriis ſcriptis collegit *Mauriceau* (*r*), puerperas, quae magnos infantes pepererunt, ſtatim poſt partum validam plerumque haemorrhagiam pati, quia communiter in tali caſu major eſſe ſolet placenta, & ampliora habere vaſa, quibus uteri vaſa, ſimiliter aucta, reſpondent.

Credidit *Galenus* (*s*), *foetum in ſe meliorem, qua nutriatur, ſanguinis portionem trahere, deteriorem relinquere; quae cauſa eſt praegnantibus cacochymiae, quam natura poſt partum evacuat.* Et paullo poſt ſubjungit, quod ideo *Lochia, ſeu puerperii purgationem Medici nominaverint, non ſimpliciter vacuationem.* Quamvis autem per illa, quae ſucceſſive poſtea de utero fluunt, depuretur uterus, uti poſtea dicetur; tamen ille ſanguis, qui ſtatim poſt ſeparatam placentam copioſus effluit, purus eſt, non vero ſanguinis purgamentum relictum, poſtquam melior pars in nutrimentum foetus abſumta fuit. Optime hoc notavit *Hippocrates* (*t*), ubi de lochiis agit: *Prodeunt autem, velut ſanguis e victima, ſi ſana ſit mulier (ut diximus), & ſana futura ſit, citoque*

(*o*) De Mulier. Morbis Lib. I. Cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.
(*p*) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 314. 315.
(*q*) Ibidem.
(*r*) Aphor. 58. Tom. I. pag. 536.
(*s*) Commentar. in text. XX. Hippoc. Epidem. Lib. 2. Charter. Tom. IX. pag. 141.
(*t*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.

Digitized by Google

*citoque concreſcunt*, *& expurgantur.* Eadem habet alio in loco (*u*); dein addit ſequentia: *Si vero ſana non ſit mulier*, *neque ſana futura*, *purgatio tum parcior*, *tum ſpecie deterior prodit*, *neque cito concreſcit.* Cacochymiae hoc eſt indicium; effluit enim talis ſanguis omni dote, qualis antea per vaſa gravidae fluxit; adeoque ſanus erit, ſi ſana fuerit. Hoc autem quam maxime notandum eſt, ut rite intelligatur, quid lochia ſint ſtatim poſt puerperium, & quomodo poſtea mutentur, licet idem nomen maneat.

Nimia lochiorum quantitas imprimis conſideratur illo tempore, quod proxime partum ſequitur: tunc enim maximum inde metuitur periculum: naturaliter enim paucis poſt partum horis lochia jam minus rubent, & illa rubedo ſenſim magis magiſque minuitur, ita ut color ruber tertio, quarto, quintove die penitus abſit (*v*). Uterus enim, ſenſim magis magiſque contractus, vaſorum ſuorum capacitatem minuit. Unde lochiorum nimius fluxus cognoſcitur imprimis inde, ſi nimio cum impetu ſanguis erumpat ſtatim poſt partum, ita ut palleat ſubito facies, obſcurentur oculi, tinniant aures, animo linqui incipiat: deinde, ſi moderatiori quidem copia effluat ſanguis in initio, ſed diutius ſolito pergat exire, neque poſt aliquot horas color minui incipiat.

Nimia agitatio ſanguinis per labores toleratos, metum, alioſve animi affectus in cauſa eſſe poteſt; unde utilitas opiatorum patet, per quae talis agitatio feliciter ſedatur. Huc etiam refertur nimia fluiditas ſanguinis, per quam fit, ut etiam, contractis jam utcumque vaſis, ſanguis exire pergat. Sed notum eſt, ſanis, ac robuſtis hominibus ſanguinem denſum, & ſolidum eſſe, citoque concreſcere, dum vaſis exit.

Verum talis ſanguinis conditio ſupponit vaſa firma, & robuſta; cum e contra tenuis, & fluidior ſanguis adſit, quando vaſa debilia minus agunt in ſanguinem contentum. Unde & praeſentis ſanitatis, & futurae in puerpera ſignum dedit, ſi poſt partum effuſus ſanguis cito concreſcat.

In flaccidis autem illis, & mollibus corporibus uterus jam vacuus debilius, & lentius ſe contrahit; unde nimius lochiorum fluxus ſequitur. Hoc videtur indicaſſe *Hippocrates* (*x*), dum dixit: *Quod ſi mulier a partu paullo amplius*, *quam par ſit*, *purgata fuerit* (*id enim etiam contingit*, *ſi uteri lato ore fuerint*, *ut ex venis ad uterum tendentibus quaedam ex violento foetus egreſſu perruptae fuerint*) *&c.* Sed latum orificium uteri ſi maneat, deſignat, uterum ſe non ſatis contrahere, adeoque vaſa diutius patula manere. Vaſa autem uteri laedi quandoque ex violento, & ſubito foetus exitu, facile patet; uti etiam ex violenta placentae eductione, vel quando fortiter haerens utero rudi manu ſeparatur, ſicque ipſa ſubſtantia uteri laceratur, uti antea dictum fuit. Omnium autem frequentiſſime nimius lochiorum fluxus fit a retentis in utero: tunc enim uteri contractio impeditur, & ſimul perpetua irritatio in contractionem adeſt; praecipue, ſi retenta haec pro parte in ori-

(*u*) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 515.
(*v*) Levret l'art des accouchem. pag. 134. Brudenell Exton pag. 409.
(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 43. Charter. Tom. VII. pag. 754.



Digitized by Google

orificium uteri protrudantur, neque tamen per illud tranſprimantur. Quandoque obſervatur, poſt primam ſanguinis effuſionem a partu os uteri conſtringi, ſanguinemque in utero effluentem in grumum concreſcere, qui brevi totum uteri cavum implet, & tunc parum, vel nihil fere, ſanguinis effluit. Poſtquam autem grumus talis exprimitur, copia denuo ſanguinis exit; quia nondum ſatis contracta fuerunt vaſa. Hoc aliquando repetitis vicibus fit; ſed, utero ſe magis contrahente, grumi mole minores exeunt, & tandem lochia moderata tantum copia fluunt.

Multa autem mala ſequi ſolent magnam talem ſanguinis jacturam; praecipue, ſi debiles, & tenerae ex ſua natura fuerint puerperae. Cachexiam, Cacochymiam, Leucophlegmatiam, Hydropen ex largis haemorrhagiis ſequi, antea demonſtratum fuit. Similia notavit *Hippocrates* (y) de lochiis nimiis: *Eam levis febris, & rigor prehendit, calorque toto corpore; nonnunquam etiam horror, & cibi faſtidium, & omnino exercrabitur, & tenuis erit, & debilis, & pallida, & tumida; & cibos averſatur; ſi quid vero edat, aut bibat, non coquitur.* Antea jam ſaepius dictum fuit, requiri copiam boni ſanguinis, ut ex crudis ingeſtis fiant humores humani, ex quibus perdita reſtitui poſſint; unde patet, omnia degenerare in corpore poſt profuſam, & ſubitam boni ſanguinis jacturam.

Cum autem primo puerperii tempore tantum ſaepe periculum a copioſo ſanguinis effluxu metuendum ſit, & tot mala quandoque ſequantur, forte crederetur, idem timendum eſſe a diuturniore lochiorum fluxu, licet parciori copia. Verum conſiderandum eſt, anceps illud periculum adeſſe, quia ſubito ſanguinis fluxu ſimul, ac ſemel vaſa collabuntur, & vix ullus ſanguis arterioſus ad cerebrum, aut cerebellum venit, nec datur tempus, ut vaſa ſe contrahant, &, minuta licet humorum copia, tamen plena maneant, ſicque circuitus ſanguinis perſtet non turbatus. Robuſtus etiam homo, binis ſanguinis libris per venae ſectionem ſimul, & ſemel emiſſis, in animi deliquium cadet; quod nullo modo fiet, ſi quotidie tres unciae ſanguinis detrahantur per octiduum. Praeterea longiori tali mora datur medelae locus, cum ex profuſa haemorrhagia poſt partum ſubita quandoque mors ſequatur.

Quanto autem tempore lochiorum fluxus perſiſtere debeat, non adeo conveniunt auctores. Pro vario ſexu infantis geniti lochiorum fluxus durationem determinavit *Hippocrates* (z) ſic; *nam & purgatio a partu fit mulieribus, ut plurimum, in puella quidem concepta, duobus, & quadraginta diebus, eaque, ut maxime diuturna, ita perfecta eſt. Extra tamen periculum fuerit, ſi etiam quinque, & viginti diebus purgetur. In maſculo vero purgatio diebus triginta contingit, ſicque haec longiſſima, & perfecta eſt; extra tamen periculum fuerit, ſi diebus viginti purgetur. Poſtremo vero tempore quam pauciſſima purgatio procedit.* Si autem legantur reliqua, quae in eodem loco habentur, manifeſte patet, *Hippocratem* non ex obſervatis determinaſſe lochiorum terminum, ſed ex illa hypotheſi, quod tot dies deberent tribui lochiis, quot numerantur

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 43. Charter. Tom. VII. pag. 754.
(z) De Natur. Puer. Cap. 5. Charter. Tom. V. pag. 314.

Digitized by Google

tur a primo conceptu ad perfectam embryonis conformationem uſque, dum nempe membrorum diſtinctio appareret. Placuit autem *Hippocrati*, quadraginta duos dies determinare pro foemineo, triginta pro maſculo ſexu, ut haec conformatio abſolvatur. Quaenam tamen fuerit ratio, non liquet. *Duretus* (a) credidit, tot dies debere impendi lochiis, quot per novem menſium ſpatium impenſi fuiſſent menſtruis, ſi gravida non fuiſſet mulier. *Nam quae ſunt biduo menſtruales, ut ſunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis; quae tribus, viginti ſeptem; quae quatriduo, triginta ſex; at menſtruales quinque dierum, fere ſunt puerperiales ad quadrageſimum quintum diem a partu.* Erat autem in illa opinione, lochiorum purgamenta *eſſe reliquias emortuas menſtruorum, in venis majoribus, & circa uteros ſtabulantium, quas per graviditatem interruptas ſervavit amplificatio caloris nativi a foetu concepto*; adeoque expurgandas eſſe.

At facile patet, haec omnia ex praeconcepta opinione, non ex fidelibus obſervatis deducta eſſe. Uterus graviditatis tempore extenditur, ejuſque vaſa dilatantur: poſt partum omnia ad priſtinam molem, & amplitudinem debent redire, adeoque & vaſa contrahi, ut minus ſanguinis admittant, & emittant. Huic autem ſcopo fluxus lochiorum ſervit, ut nempe vaſa uteri ſic depleta contrahi poſſint. Quo ergo robuſtiora vaſa erunt, quo minori impetu vaſa uterina urgebuntur, eo brevior erit lochiorum fluxus. Unde puerperis, quae proli ſuae ubera praebent, lochiorum copia, & diuturnitas minuuntur: ob eandem cauſam in robuſtis, & valido labore duratis mulieribus lochia parce fluunt; & contra in laxis, & debilibus copioſe, ac diu. Unde *Mauriceau* (b) ſtatuit, nullam hic certam regulam obtinere, nullam diverſitatem inveniri pro vario ſexu infantis, ſed plerumque quindecim, vel viginti dierum ſpatio lochia finiri. Idem ſuis obſervatis confirmat *Levret* (c), & optime monet, poſt febrim lacteam, antequam ſolitus menſtruorum fluxus redeat, frequenter contingere, ut ſanguis denuo prodeat ſubinde, ſed abſque ulla noxa. Credidit autem, hoc plerumque fieri in illis mulieribus, quae malae temperiei ſunt, vel ſi fluor menſtruus irregulari periodo illis redire ſoleat. Tamen idem obſervavi in ſaniſſimis puerperis, & quae ſemper regulariter menſtruatae fuerant. Nec mirum hoc videbitur, ſi conſideremus, vaſa uteri circa graviditatis tempus ultimum, valde diſtenta fuiſſe, & licet poſtea contracta fuerint, tamen non ſtatim priſtinam firmitatem penitus recuperare, ſed per aliquod tempus adhuc facile cedere humoribus impulſis; hinc a leviori etiam cauſa extrema vaſorum uterinorum dilatata ſanguinem emittunt. Unde, quando puerpera prolem non lactat, detumeſcentibus mammis, ſanguineus lochiorum fluxus redit per aliquot ſaepe dies. Ob eandem rationem menſtruus fluor, poſt puerperium abſolutum ſequens, ſolet eſſe copioſior.

(a) In Coac. Hippoc. tractat. 3. N. 4. pag. 444. 445.
(b) Traité des malad. des Femm. groſſ. Liv. 3. chap. 9. pag. 414.
(c) L'art des accouchem. pag. 135.

§. 1326. **S**I a retentis, haec educenda (1323.)

De hac re jam antea dictum fuit, quatenus nempe a ſanguine grumoſo, foetu alio, ſecundinis reſtantibus, lochiorum fluxus immoderatus ſequitur.

Non incongruum videtur hic quaedam dicere de *Mola*, quatenus & haec inter illa numerari ſolet, quae retenta in utero noxam inferre poſſunt. Notum eſt, miras de *Mola* fabulas narrari a mulierculis; quod nempe *Molae* tales variorum animalium figuras habuerint non tantum, ſed etiam animalem motum monſtraverint, volando, currendo, latebras quaerendo &c.; quod *Molae* tales conatae fuerint celeriter redire in uterum, unde expulſae mox fuerant; quod niſi impediretur, ab hoc monſtro immineret miſerae puerperae certa pernicies: imo vidi, dum de *Mola* quid muſſitaret garrula, & imperita obſtetrix, mulieres, quae opem laturae parturienti aderant, aut fugiſſe omnes, dum ſingulae metuebant, ne monſtrum illud apud illas latebras quaereret. Numeroſae tales hiſtoriolae habentur, quas recenſere pudeat.

Si uterus intumeſceret, ut in gravidis fieri ſolet, neque tamen foetus humanus in utero contineretur, tunc *falſum conceptum*, vel & graviditatem ſpuriam vocabant auctores, qui de arte obſtetricia ſcripſerunt. Unde hydrops uteri, & tympanites, dum aëre elaſtico concluſo diſtenditur hoc viſcus, inter falſos conceptus numerantur (*d*): ſed imprimis hoc nomen dabatur maſſis ſolidioribus, carneis quaſi, quae poſt graviditatis ſigna prodibant de utero, & plerumque irregularis formae eſſe ſolent: hae proprie vocabantur *Molae*.

Satis communis opinio fuit, a graviſſimis auctoribus probata, ex congreſſu utriuſque ſexus, loco foetus humani, produci quandoque deformem talem maſſam, quae omnino a naturali conceptu degenerat. *Hippocrates* (*e*) ſic deſcripſit: ***At molae conceptus haec cauſa eſt. Quum copioſi menſes exiterint, & paucum, ac morboſum ſemen conceperint, tum minime genuinus conceptus gignitur; tum venter, tanquam utero gerentis, impletur, nihil autem in ventre movetur, neque in mammis lac generatur; pectus vero turgeſcit. Haec igitur biennium, ſaepe etiam triennium ſic affecta eſt. Et ſiquidem una caro naſcatur, mulier perit (neque enim ſupereſſe poteſt); ſin vero multae, copioſus ei ſanguis, & carnoſus per pudendum erumpit. Quod ſi id moderate fiat, ſervatur; alioqui profluvio correpta perit. Atque ea quidem eſt hujus morbi conditio. Diſcernere autem oportet plenitudine, quodque in ventre non moveatur.*** Eadem habet alio in loco (*f*), niſi quod ibi legatur; ***neque lac in mammis generatur; ipſi tamen mammae turgent***; dum in priori textu ***pectus turgere*** dixit. Haec ergo ſigna molae erant *Hippocrati*, ſi abdomen intumeſceret, nec tamen ſuo tempore perciperetur motus foetus, & ſimul mammae turgerent, nec lac tamen generaretur in illis. Futurum enim recens nato homini alimentum provida natura jam parat graviditatis tempore: ubi mola vero

(*d*) Levret l'art des accouchem. pag. 184.
(*e*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 70. Charter. Tom. VII. pag. 770.
(*f*) De Infoecundis Cap. XVI. Ibid. pag. 855.

vero geritur, illud inutile foret, cum in utero informis maſſa haereat, non foetus humanus.

Sed etiam apparet, quod varii tumores, in ipſa uteri ſubſtantia enati, vocatae fuerint molae. *Aëtius* (*g*) enim ſic deſcripſit: *Quae mola vocatur, affectus quidam uteri eſt, ad ſcirrhum tendens, interdum poſt inflammationem praecedentem eveniens, interdum poſt locale ulcus, cui caro ſuperexcrevit; a motus autem gravitate, & difficultate molae nomen aſſumſit. Affectum tumor immitis conſequitur, cum hypocondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique dejectione: ac primo conceptionis opinio ſuboritur &c.* ubi manifeſto vitia in uteri ſubſtantia nata molas vocat. Paullo poſt tamen addit ſequentia: *Tradunt nonnulli, in quibuſdam mulieribus carunculas ad juglandis magnitudinem per pudendum excerni ſolitas, interdum ſingulis menſibus, interdum bimeſtres, & trimeſtres. Hanc aegritudinem alii tanquam inſanabilem penitus reliquerunt, alii incohantem tantum curari poſſe, confidunt.* Satis veroſimile videtur, abortum hic notari: poſtquam autem varia deſcripſit fomenta, balnea, peſſaria &c., partim emollientia, partim ſtimulantia, dicit: *Quibus peractis, frequentiſſime plurima atri, & grumeſcentis ſanguinis copia exit, & morbus diſſolvitur. Philoſophus vero, detentis, inquit, uxoris amici menſtruis, primo eam concepiſſe arbitrabar, poſtea, exaucto magis tumore, hydropem ſuſpicari coepi, quum totum corpus tumeſieri cernerem: at tandem, ubi id eſſe morbi genus deprehendi, quod alii plinthum, alii molam appellant, rutam, & anethum in vino antiquo odorato decoxi, atque inde herbis abjectis vinum calidum propinavi, prope aquae loco hujuſmodi offerens; ſtatimque mulier, excreta cruoris copia, ſalutem adepta eſt.* Certe nec ſcirrhus uteri, nec ulcus profuſa haemorrhagia curantur, quae potius mali ominis eſt; cum deſignet, ab acri ichore jam erodi vaſa, adeoque omnia mala metui potius, quam ſalutem ſperari poſſe.

Multa obſervata evincunt, abortus ſaepius pro molis habitos fuiſſe. Ipſe *Mauriceau* (*h*), licet ſemini corrupto utriuſque ſexus molarum originem adſcribat, illaſque a *falſo conceptu* diſtinguat, fatetur tamen, quod multiplici experimento invenerit, falſos illos ſic dictos conceptus fuiſſe veros conceptus primis ab impraegnatione diebus; adeoque tantum eſſe parvas placentulas, quarum membranae ſanguine coagulato infarctae ſint; quae, aquis contentis jam vacuae, ab uteri contractione preſſae, acquirunt figuram cavi ipſius uteri. Foetus autem non invenitur, quia vita orbus ob nimiam teneritudinem diffluxit, vel aquis ruptis informis muci ſpecie elapſus fuit. Notum enim eſt, minimos Embryones, niſi in liquido ſuſpenſi haereant, collabi, & omnem formam amittere.

Ex his ergo patet, molas non eſſe natas ex corrupto ſemine, cum fateatur (*i*), molas, & falſos conceptus longiori tantum in utero mora a ſe invicem differre. Si enim relictae illae placentulae ſecundo, vel tertio menſe prodeant, tunc vocat *falſos conceptus*; ſi vero diutius in utero manſerint, &

(*g*) Lib. XVI. Cap. 82. pag. 161.
(*h*) Traité des Malad. des femm. groſſ. Liv. I. chapit. X. pag. 109. & ſeq.
(*i*) Ibidem. pag. 111.

Digitized by Google

& augeantur, tunc vult, *molas* eſſe appellandas. Accuratius (*k*) dicitur, abortum duplici modo ejici: ovi, vel molae, ſpecie: *Aliquando membranaceam veſicam refert, majorem, minoremve, prout longius, breviuſque fuit poſt impraegnationem intervallum, & ovo ſubventaneo non diſſimilem, niſi quod extrinſecus obſeſſa ſit rudimento placentulae. Hoc rudimentum leviter ſanguine ſuffuſum apparet, qui facile inde abluitur, dummodo in aqua frigida molliter concutiatur, & ſi aliquando fruſtulum coagulati cruoris alicubi tenacius haeſerit, id nullo negotio ope tenaculi plerumque amoveri ſe patitur.* Eſt perfecte illud, quod *Mauriceau* vocavit falſum conceptum.

Ubi autem abortus forma *Molae* prodit, (*l*), tunc *maſſam repraeſentat ſanguinis rubri, valde compactam, quae nullo artificio, mihi hactenus cognito, ſolvi poteſt.* Conſtat autem haec maſſa ex ſegmentis irregularibus, arcte ad ſe invicem appreſſis: trunculos placentulae ovi intra ſuam ſubſtantiam adeo tenet, ut hinc inde unicus extricari poſſit, ſed ſemper plus, minuſve dilaceratus; tota vero placentula nunquam expediri poteſt. Talis mola ergo eſt conceptus naturalis; ſed ab effuſo, & coagulato ſanguine ovum humanum ita cingitur, & contractione uteri ita comprimitur, ut radices placentulae intricentur penitus, & facile rumpi poſſint membranae, aquae una cum minuto embryone effundi, vel relictus ſi fuerit, ſic comprimi, ut non amplius diſtingui poſſit. Non enim maſſae ambientis ovum ubique eadem craſſities, ſed verſus placentulae limbum multo tenuior; unde in illa parte, minus nempe reſiſtente, membranae facile rumpi poterunt. Ubi autem talis mola prudenter diſſecatur dextera manu, in amnio multum intropreſſo foetus invenitur. *Habeo talem molam, in qua primo adſpectu embryonem invenire non poteram, tandem obvium; exiguus ſcilicet, grano hordei vix major, abſcondebatur inter inaequalitates amnii irregulariter intropreſſi; ſed & alterum habeo, qui ovo ſuo, licet molae, ſatis proportionatus, priorem pollicis articulum longitudine aequet toroſus* (*m*).

Aliquando contingit, ut cruor coagulatus, ovo cohaerens, non ambiat totam ejus ſuperficiem; unde in quodam loco talis molae membrana tenuis fere pellucida apparet, per quam contentus Embryo, liquori amnii innatans, manifeſte conſpicitur. Talis mola deſcribitur apud *Denys* (*n*): continebat autem haec membranula duo circiter cochlearia liquidi, quod comparat liquori pericardii: Embryo albicans binos digitos aequabat longitudine. Multos vidi Embryones, in propriis membranis contentos, quoſdam ſervavi, & manifeſte obſervavi, ſi parvi admodum fuerint, quod tunc tota externa ovi ſuperficies hirta appareat, fibrillis ramoſis emiſſis: in majoribus jam aliqua pars membranae ambientis caret his fibrillis, & pellucida eſt. Cum jam Embryo ille duos digiti articulos aequaret, aliqua pars ovi his fibrillis carebat; cui ergo concretus ſanguis minus haerere debebat; & in reliqua ovi

(*k*) Noortwyk de utero gravido pag. 119.
(*l*) Ibid. pag. 120.
(*m*) Ibid. pag. 121.
(*n*) Over het ampt. der Vroedmeeſters en Vroedvrouwen. 8. hoofdſtuck. pag. 170. 171.

Digitized by Google

ovi parte fibrillis intricatus haeſit pertinaciter. Hinc licet tota illa mola referret carneam ſolidam maſſam, in parte inferiori apparebat pellucida membrana, dimidium ſolidum fere aequans magnitudine. Videtur autem haec pars membranacea fuiſſe pars inferior ovi, uteri orificio proxima, uti ex deſcriptione patet.

Validam admodum haemorrhagiam paſſa fuit haec mulier, & acres ſimul partus dolores; unde mirum non eſt, cruorem intricatum fibrillis, membranam ovi externam cingentibus, contractione valida uteri inter partus dolores, mutatam fuiſſe in maſſam talem, quaſi carneam, denſam, in ſuperiori parte craſſiorem, & latiorem, in parte inferiori tenuiorem, & anguſtiorem; ita ut cor humanum fere referret figura, cujus apex tenuis, membranaceus, & pellucidus foret.

Credebat autem *Denys* (o), a priori partu placentae partem manſiſſe utero affixam, quae in molem excreverat, cui poſtea, impraegnata muliere, ovum cum embryone contento adcreverat. Sed ex modo dictis facile apparet, quomodo talis mola produci potuerit, abſque eo, quod placentae pars a priori partu reſidua ſupponatur.

Simul etiam intelligitur, quare ſaepius in talibus molis nullus Embryo reperiatur. Pars enim illa tenuis membranacea, vel nullo, vel pauco ſaltem tecta cruore, contracto dolorum tempore utero, facile rumpitur, elabitur tener embryo, una cum ſanguine copioſo, vel ſi manſerit per chordam umbilicalem affixus ovo, aquis, quibus defendebatur a preſſione, elapſis, comprimitur a contracto utero ſic, ut quaſi diſpareat; imprimis, ſi vacuum jam aquis ovum ingrediatur ſanguis: notum enim eſt, haemorrhagiam uterinam comitari molae excluſionem. Nemo, niſi hoc tentaverit, novit, quam difficile ſit extricare parvulum embryonem ex tali maſſa denſati cruoris: ſimul toties contingit, ut fruſtra quaeratur, cum ruptis membranis jam elapſus fuerit. His diebus trihorii ſpatio mihi opus fuit, ut detegerem embryonem in tali mola, octava poſt conceptum ſeptimana expulſa. Obſtetricibus deficit dexteritas; Medicis in numeroſa praxi verſantibus tempus, & quandoque patientia haec inveſtigandi. Unde mirum non eſt, molam habitam fuiſſe pro maſſa informi, & pro falſo conceptu, dum nihil organici deprehendebatur. Verum ex dictis patet, fuiſſe veros, & naturales conceptus, ſed a ſanguine circumambiente, ac uteri contractione miris modis mutatos, & abortiendo expulſos.

Hinc apparet, quid cenſendum ſit de ſignis molae, ſive falſi conceptus, quibus a vero diſtingui poſſit. Recenſuerunt haec auctores plures, qui de re obſtetricia ſcripſerunt; uti & *Lamzvverde* (p), qui ex inſtituto de molis ſcripſit. Omnes fere fatentur, *molae ſigna diagnoſtica cum ſignis verae impraegnationis fere coincidere*; reliqua vero, quae enarrantur, indicia ſunt talia, *ut ad minimum aequivoca ſint* (q). Pulcre autem explicat idem egregius auctor,

(o) Over het ampt. der Vroedmeeſters en Vroedvrouvven. 8. hoofdſtuck pag. 171.
(p) Hiſtor natur. Molar. uteri Cap. XVI. pag. 148.
(q) Levret l'art des accouchem. pag. 180.

ctor, quomodo abortus, vel ejus reliquiae in molam mutentur, & hinc non adeo prudenter concludunt quidam, falſum fuiſſe conceptum, non autem veram impraegnationem (*r*).

Certe *Ruyſchius* (*s*), adeo oculatus in his, dum ex mandato Magiſtratus omnes populoſiſſima in urbe Amſtelaedamenſi degentes obſtetrices examinabat, ut illarum ignorantiam emendaret, ſollicite in molarum hiſtoriam inquiſivit, plures ipſi allatas examinavit accurate, tandemque concluſit; *Veroſimile admodum eſſe*, *Molas ita decantatas nil aliud eſſe*, *quam ejuſmodi carnoſas uteri excreſcentias*, *aut placentulas retentas*, *& ab utero*, *uti ſupra innui*, *compreſſas*; *neutiquam vero ex mala conceptione ortas.* Excreſcentiae tales carnoſae, ex ipſa uteri ſubſtantia enatae, vera ſarcomata, toties pro molis habita fuerunt. *Sarcomata*, *inquam*, *quia praeter carnem in illis nihil deprehendi: ejuſmodi excreſcentias uterinas*, *per pedunculum utero adhaerentes*, *obſervavi in ipſo utero*, *dum mulieres in partus doloribus eſſent*, *& excretarum Iconem exhibeo. Illud vero neutiquam mirandum*, *quandoquidem in ipſo etiam ſtomacho*, *& veſica urinaria ejuſmodi corpuſcula excreſcere*, *obſervavi.* Si jam conferantur illa, quae Celeberrimus *Levret* (*t*) de his ſcripſit, ubi ſimul indicat pulcram methodum haec mala curandi per ligaturam uti & illa, quae ab eodem auctore conſcripta alibi (*u*) habentur; patebit, ſarcomata illa uterina frequentius occurrere, quam olim credebatur, ſimulque ſaepius pro molis deſcripta fuiſſe, etiam a peritis viris. Licet autem perita manu plerumque indigeant tales tumores, ut tollantur, tamen contingit, ut aliquando ſponte ſeparentur, & excidant; cujus rei plures obſervationes ibi habentur. Admodum veroſimile videtur, illam molam, quae deſcribitur, & delineatur (*v*) in *Actis Pariſinis*, fuiſſe de genere ſarcomatum, ſive polyporum uterinorum. Hiſtoria hujus molae ab Academia Montepeſſulana miſſa fuit. In figuris hujus molae manifeſte apparet pedunculus, a quo pependit tota tumoris maſſa; & , ſi conferatur hiſtoria cum illis, quae in *Academia Regia Chirurgica* habentur (*x*), videtur vix ullum ſupereſſe dubium.

Praeterea notandum eſt, ſi duorum, triumve menſium embryo elapſus fuerit, ruptis membranis, & ſecundinae manſerint, uti toties fit, cum quandoque adeo exigua uteri apertura ſit, ut hae abſque violenta dilatatione educi nequeant, tunc mira quandoque fit ſecundinarum degeneratio. Optime notavit *Celeberrimus de Gorter* (*y*), ſi parvulus embryo moriatur, non ſtatim omnem vitalem influxum ceſſare in placenta, quae ab utero ſanguinem recipit: adeoque ſi illa pergat creſcere, dein poſt aliquod tempus ab utero ſeparetur, & expellatur, prodire informem maſſam, quae mola vocatur. Cum autem in minoribus Embryonibus placentae moles major ſit pro-

(*r*) Levret l'art des accouchem. pag. 62. 63.
(*s*) Obſervat. Anatom. Chirurgic. obſerv. 28. 29. pag. 25. & ſeq. & obſerv. 58. pag. 54.
(*t*) Obſervat. ſur la cure radic. de pluſieurs Polypes de la matrice &c.
(*u*) Mémoir. de l'Académie de Chirurg. Tom. III. pag. 518. & ſeq.
(*v*) Académ. Royal des ſciences l'an 1735. Mem. 770-778.
(*x*) Loco modo citato. (*y*) Van de Sluytband der kraemvrouwen pag. 41.

proportionaliter, quam in foetu maturo, ideo illam comparavit foliis ſeminalibus plantarum, quae & mole majora ſunt, & tamdiu parant nutrimentum tenerae plantulae, donec propria quadra vivere poſſit; tunc enim haec, jam inutilia, arefacta decidunt: uti autem haec folia ſeminalia ſine plantulae naſcentis ope ſubſiſtere poſſunt, ita & placentam, embryone jam deſtructo, vivere poſſe, autumat. Obſervata *Ruyſchii* confirmant, placentam diu manere in utero poſſe, & in hydatides degenerare (z); praeterea notat, *placentulas duorum, trium, quatuorve menſium abortus ita indurari, talemque adipiſci formam, ut pro molis habeantur ab imperitis, modo diutius, quam par ſit, aut per dies aliquot in utero haereant.* Figuris tales ſic dictas molas expreſſit; ſimulque notat, ab uteri compreſſione *carne muſculoſa ſolidiores evadere.*

Sed & notat *Ruyſchius* (a), ſanguinem coagulatum in utero retentum, ab uteri compreſſione admodum durum reddi; *cui ſaepiſſime membranis analogum quid appenſum invenitur, ſicut, poſt venae ſectionem in pede inſtitutam, aquae innatare videmus.* Figuris pariter coagulati cruoris degenerantis maſſas expreſſit. Saepe in puerperii primis diebus tales maſſas ejectas vidi, quae ſpiſſiorem, ſed a minimo motu tremulam adhuc gelatinam referunt; unde territae adſtantes mulierculae jurabant, vixiſſe molam, & ſe hujus rei eſſe oculatas teſtes. Si autem coagulatus cruor diutius manſerit in utero, denſatur magis, tenuiora exprimuntur, & loturae carnium inſtar ex vagina prodit ichor; teneſmus dein ſequitur, & exprimitur maſſa, cujus inferior pars in collo uteri haeſit ſaepe per aliquot horas, & in apicem formatur, qui ibi minus preſſus fuit, hinc cruorem magis refert nigricantem, & adhuc tremulum, dum reliqua maſſae pars per uteri compreſſionem magis ſolidata eſt, & minus profunde rubri coloris. Dum talis maſſa exit, arduum eſt perſuadere adſtantibus, & puerperae, molam non eſſe, imo vivum animal. Confirmantur in illa opinione, quod puerpera inſigne levamen ſentiat, dum uterus liberatur a mole, qua gravabatur. Hinc facile patet, quid ſentiendum ſit de omnibus illis hiſtoriolis, quae circumferuntur, de puerperis, quae & foetum maturum pepererunt, & poſtea molam.

Cum ergo ex modo dictis conſtet, abortus, ſecundinarum degeneres reliquias, ſanguinem coagulatum, ſarcomata uteri, toties pro molis habita fuiſſe, an operae pretium erit, fingere degener ex ſemine, & menſtruo corruptis monſtrum? Certe nullam molae hiſtoriam novi (& legi plures,) quae non commode poterat explicari ex cauſis modo recenſitis. An bona eſt diſtinctio, quam *Lamzvveerde* (b) dedit; *Mola duplex eſt; una generationis, de qua hic agitur; altera nutritionis?* Fatetur, in utero virginum ex materia nutritionis tumores carneos naſci poſſe, & has *molas nutritionis* vocandas voluit; ſed de *molis generationis* ſequens concluſio apud illum legitur (c); *Molarum materia conceptionis, & formationis eſt genitura morboſa, ſive ſemen utriuſ-*

(z) Obſervat. Anatom. Chirurg. N. 28. pag. 26.
(a) Ibid. obſervat. 29. pag. 28.
(b) Hiſtor. molar. uteri Cap. I. pag. 13.
(c) In fine capit. X. pag. 104.

*utriuſque ſexus certis particulis deſtitutum, in uteri aream effuſum: materia nutritionis eſt ſanguis menſtruus affluens.* Unde ſtatuit, ad *generationis molam* coïtum abſolute requiri. In eadem ſententia fuit & *Fernelius* (*d*); cujus haec eſt definitio: *Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantia, ſed in uteri capacitate genitus*: hinc excludit molas, quas nutritionis dixit *Lamavveerde*; ſed pariter ad Molae generationem concubitum requiri ſtatuit, dicens: *Molae cauſa eſt viri ſemen, idque aut corruptum, aut quovis modo invalidum, quod alimentum quidem trahere, nihil vero conformare poteſt* (*e*).

Certum eſt, omnes illas molas vocatas, quae embryonem humanum continent, & illas, quae relictae placentulae degeneratione fiunt, abſque concubitu naſci non poſſe. Sarcomata autem uteri, & ex concreto ſanguine natas maſſas, abſque ullo concubitu naſci poſſe, aeque certum eſt. Cum autem & haec ſub generali molarum nomine comprehendi ſoleant, patet, magna cum prudentia molae nomen uſurpandum eſſe, ne temere illibatae pudicitiae virginibus, & caſtis viduabus incontinentiae inuratur nota. Teſtatur *Ruyſchius* (*f*), *ejuſmodi molas a virginibus* (*aut ſaltem de quibus nulla alia erat ſuſpicio*) *fuiſſe excluſas.* Figuram autem exhibet talis molae, quae collo anguſtiori refert ſarcoma, ſive polypum uterinum. Praeterea obſervavit, *vetulas, viris non utentes, aliquando in lucem expoſuiſſe tales molas.* Circa illud tempus vitae, quo menſtrua ceſſare incipiunt, in junioribus admodum raro, molas naſci, propriis ex obſervatis affirmat *Levret* (*g*). Idem & alii teſtantur (*h*).

Minus proprie vocaverunt *Molas*, dum uteri, aut vicinarum partium mira degeneratio tumores magnos produxerat. Sic *Lamzvveerde* (*i*) in ſenioris virginis cadavere, quae per viginti, & plures annos tumidum geſtavit abdomen, totum uterum invenit ſcirrhoſum, cartilagineum, qui cultro vix cederet, octodecim libras pendentem: in puellae undecim annorum cadavere invenit tumorem quindecim librarum, qui ex parvo pedunculo pendebat affixus teſticulo. Utrumque hunc tumorem ad molas retulit. Sic & *Paraeus* uterum ſcirrhoſum, duriſſimum, qui a cadavere exemptus ultra novem libras ponderabat, ſtatuit, *in initio molam fuiſſe, quae temporis ſucceſſu in ſcirrhoſum corpus, una cum uteri propria ſubſtantia, degeneraſſet* (*k*). Imo jam apud *Moſchionem* (*l*), dum de mola agit, leguntur ſequentia: *Duritia matricis eſt, quae ex praecedente fervore fit, per quam venter totus extenſus eſt ita, ut videatur gravida. Quandoque aliquid etiam in matrice generatur, copioſior caro augetur, & immiſſo digito, obſtetrix in orificio, vel collo invenit illud ipſum. Quandoque tota matrix talem morbum patitur, ita ut totus venter lapidea duritie increſcat, & reliquum corpus cum malo colore, & faſtidio detineatur.*

EX

(*d*) Patholog. Lib. VI. Cap. XV. pag. 194. (*e*) Ibid. pag. 195.
(*f*) Obſervat. Anatomic. Chirurg. N. 58. pag. 54.
(*g*) L'Art des Accouch. pag. 187.
(*h*) Brudenell Exton ſect. VIII. pag. 127.
(*i*) Hiſtor. natur. Molar. uteri Cap. 2. pag. 14. 15.
(*k*) Spach. Gynaec. pag. 424.
(*l*) Ibid. pag. 16. & Harmon. Gynaec. part. prior. Cap. VII. pag. 7.

Digitized by Google

Ex his patet, diverſa corporis mala ab Auctoribus ſub molae nomine deſcribi. Simulque ex modo dictis apparet, quid de mola ſentiendum ſit.

§. 1327. SI ab affectu animi, ſanguine nimis fluido, nimis agitato, concurrendum ad hordeata, gelatinas, emulſiones, opiata, adſtringentia.

Si animi affectus validi nexum placentae cum utero ſolvere poſſint, & periculoſam haemorrhagiam producere, quanto magis illud metuendum erit, dum poſt partum vaſa adhuc hiant, vel tam parum contracta ſunt, ut a leviori quavis cauſa denuo dilatari poſſint. Videantur illa, quae de hac re ad §. 1306. dicta fuerunt. Omnes ergo animi motus cavendi ſedulo ſunt, ab omni cura rei domeſticae arcendae ſunt puerperae, nec laetus, nec triſtis adveniat nuncius, ne pacata ſerenae mentis tranquillitas turbetur ullo modo. Prudenti lege *Harlemi* (quae Hollandiae urbs eſt,) cautum eſt, ne toto puerperii tempore quid fiat, quod neceſſariam puerperae quietem turbare poſſit. Signum affigitur januae domus, in qua decumbit puerpera, quo viſo, non licet lictori, apparitori, vel alii cuicumque juſtitiae miniſtro hanc domum ingredi. Tantam Reſpublica curam habendam voluit mulieris, quae patriae civem dedit. Optimi cives, a teneris jam aſſueti venerari foecundas matres, omnem ſtrepitum a viciniâ arcent ſollicite. Pulcrum certe, & imitatione dignum exemplum.

*A ſanguine nimis fluido, nimis agitato, &c.* Indicatio Medica facile patet: omnia, quae nimiam tenuitatem humorum emendare poſſunt, nimiumve motum compeſcere valent, tunc adhibenda. Verum imprimis hic attendendum ad illa, quae poſſunt efficere, ut uterus ſe contrahat, ſicque hiantia vaſa claudantur; & cum ſyncope, imo ſubita mors hic metuenda ſit, cita medela requiritur. Antea dictum fuit, peritiſſimos in arte obſtetricia magiſtros monuiſſe, ne placenta ſolvatur ab utero, antequam ille incipiat ſe contrahere, ut caveatur periculoſa haemorrhagia. Tangendo abdomen puerperae, hoc diſtinguere norunt. Peritus obſtetricans Chirurgus *Duſſè* (*m*) indicavit methodum, per quam nimius lochiorum fluxus minui poſſet: applicabat utramque manum hypogaſtrio puerperae, & molliter premebat uterum, ſimul movendo manus per totum hypogaſtrium, nunc circuli in modum, nunc a dextris ſiniſtrorſum, & contra, ab inferioribus ſurſum, & contra; ſicque in omni directione leniter premere, & movere conabatur uterum flaccidum, ut ſe contraheret magis. Hoc modo ſolebant prodire ſanguinis grumi; qui tamen, ſi majoris molis forent, & adeo replerent uterum, ut reſiſteret nimis molli illi preſſioni, tunc manu prius educi debebant, de qua re ante dictum fuit. Scite addidit, pro more ſuo, orbis eruditi decus, *Fontanelle*, unicum poſſe culpari in hac methodo vitium, quod nempe admodum ſimplex cum eſſet, omni fere myſterio careret.



(*m*) Académ. des ſcienc. l'an 1724. hiſt. pag. 51.

Obſervavit *Mauriceau* (*n*), quandoque nimium lochiorum fluxum produci a craſſioribus faecibus, graviditatis tempore in craſſis inteſtinis accumulatis. Vocatus fuerat ad puerperam, cui rudiori manu educta placenta fecerat validam haemorrhagiam, quae adhuc pergebat per quinque, vel ſex dies. Quamvis autem aliquot clyſmata emollientia applicata fuiſſent, nullae prodibant faeces; ſed ſola clyſmata per anum exibant: contra plurium, qui aderant, opinionem acrius parum clyſma injici curavit, tali cum effectu, ut integram pelvim duris faecibus repleverit, ſtatim detumuerit abdomen, antea inflatum, ac dolens, & haemorrhagia ceſſaverit. Teſtatur autem, quod eadem methodus ipſi poſtea feliciter ceſſerit ad minuendum nimium lochiorum fluxum; ſi nempe juſta ſuſpicio foret, copiam faecum induratarum haerere in craſſis inteſtinis.

Si autem poſt haec nullo modo ceſſaret nimius lochiorum fluxus, remotis culcitris, ſtraminibus, ſimplici linteo tantum tectis, imponebat puerperam; lumbis applicabat oxycratum frigidum; in hyeme tamen parum tepeſcens; portulacae ſuccum propinabat, lumbos cingebat recenti *Polygono*, quod & *Centumnodia* dicitur. Juſcula meraca, & gelatinas parca copia dabat ſimul; ſicque conſervabat vitam minimam, ut daretur tempus vaſorum contractioni. Pauculum vini rubri, aquae ferratae miſtum, dabat pro potu.

Victum paullo incraſſantem laudat *Sydenhamus* (*o*), & bis, vel ter de die uncias ſex potus, qui parabatur ex *vini rubri*, & *aquae plantaginis* partibus aequalibus ad tertias coctis, & dein ſaccharo edulcoratis. Sic diſſipabatur in auras multum de fragranti ſpirituoſa vini parte, & manebat auſterum adſtringens, quod vino rubro ineſt. Bonum effectum ſatis vidi, ſi unciam mediam *tincturae cinnamomi* in unciis ſex *aquae ſtillatitiae meliſſae*, vel ſimilis diluerem, & cochlear talis mixturae omni bihorio exhiberem. Refocillat tale remedium, roborat, nec tamen motum ſanguinis augendo nocet; aqua autem ſtillatitia *Cinnamomi*, ejuſque oleum ſtimulum fragrantem aromaticum habent; ſed roborans illud auſterum una cum Cinnamomi fragrantia in tinctura adeſt; quae ideo magis convenire videtur.

Caeterum de efficacia opiatorum, & adſtringentium, in nimio lochiorum fluxu, videantur illa, quae ad §. 1307. dicta fuerunt.

§. 1328. QUorum delectus docent ſigna morbi, temperiei, velocitatis.

Sic ſi a retentis grumis pergat nimius lochiorum fluxus, hi educendi ſunt prudenter, uti dictum fuit; ſi a flaccida, & inerti temperie hoc fiat, roborantia cardiaca locum habent.

Verum ſi ab utero non contrahente ſe ingens haemorrhagia contigerit, ve-

(*n*) Traité des malad. des femm. groſſ. liv. 3. chap. 5. pag. 386. &c.
(*o*) Diſſertat. epiſtol. pag. 537.

Digitized by Google

velox pernicies metuenda eſt; adeoque efficaciſſima quaevis ſtatim tentanda ſunt; de quibus omnibus dictum fuit.

Sequitur jam, ut expendantur ſollicite illa mala, quae lochiorum retentionem ſequi ſolent.

§. 1329. DUm fluit ab uteri vaſis reſtrictis in mammas pabulum ſeroſum lacteum, febricula exoritur, qua orta, ſaepe lochia omnino retinentur; unde infinita, & peſſimae indolis ſymptomata; prout in hoc, illudve viſcus rapiuntur; hinc phrenitides, pleuritides, peripneumoniae, anginae, paraphrenitides, mammarum inflammationes, pejor hepatis, ventriculi, omenti, meſenterii, lienis, renum, inteſtinorum, tum Dyſenteria, Colica, Iliaca, Apoplexia, Paralyſis, & multiplex ſane mali ſpecies.

Antea ad §. 1325., ubi de nimio lochiorum fluxu dictum fuit, conſtitit, quantitatem lochiorum multum variare, neque certam copiam determinari poſſe: idem & locum habet de tempore, quo durat lochiorum fluxus. Cum autem a lochiorum ſuppreſſione tot, & tanta mala metuenda ſint, operae pretium eſt, conſiderare illa, quae naturali lege in puerperio contingere ſolent.

Simul ac placenta ſolvitur ab utero, puri ſanguinis copia undatim effluit, & vaſa, diſtendente ſanguine libera, ſe contrahunt; unde brevi minuitur illa haemorrhagia, ita ut paucis poſt partum horis lochiorum rubedo jam incipiat minui, & color ruber tertio, quartove die, vel & quinto penitus abſit (vide §. 1325.). Hoc autem imprimis notandum, quoniam vidi aliquando, Medicos peſſima quaeque metuiſſe, dum hoc puerperii tempore lintea nulla rubedine tincta viderent; unde credebant, lochiorum ſuppreſſionem adeſſe, atque omnia artis molimina volebant adhibenda, ut lochia provocarentur denuo. Verum haec lochiorum imminutio naturalis eſt, magis magiſque contractis vaſis uterinis. Cum autem *Hippocrates* (vide §. 1325.) longum ſatis tempus lochiorum expurgationi ſtatuerit, & alii crediderint *emortuas menſtruorum reliquias*, toto graviditatis tempore collectas, ſic effundi, inde tot natae fuerunt de lochiorum ſuppreſſione querelae. Solent autem poſtea ſponte redire lochia ſanguinea, uti pariter ad §. 1325. monitum fuit.

Adeoque non videtur periculum imminere, dummodo nulla alia mala ſymptomata adſint, de quibus poſtea, ſi lochia hoc tempore parciora fuerint, & non rubra. Verum omnino ceſſare, ita ut lintea, per aliquot horas vulvae applicata, ſicca maneant, hoc certe pejoris ominis eſt. Naturaliter enim tunc illud, quod ex utero depluit, boni puris ſimilitudinem habet (*p*) tam colore, quam craſſitie, & odorem fatuum, lymphaticum (*q*).

 Si

(*p*) Levret l'art. des accouchem. pag. 135.
(*q*) Ibid. pag. 140.

Si omnia feliciter cedant, talia lochia pergunt, purulenta quaſi, ad puerperii finem uſque, ita tamen, ut quotidie copia minuantur.

Antea ad §. 1304., ubi dictum fuit de periculoſa uteri haemorrhagia in gravidis, conſtitit, chorii ſuperficiem ubique necti uteri cavo per celluloſam ſubſtantiam, per quam vaſa ex utero ad chorion tendunt. *Cavum enim uteri univerſum vaſa exhibebat plurima, impleta, ore aperto biantia, cum reliquiis celluloſae illius ſubſtantiae, quae ovum ligaverat; haec potiſſimum cernebantur eo in loco, cui placenta adhaeſerat; eratque locus ille tota fere poſterior pars uteri, quae in ſitu dorſum ſpectat, amplus igitur, & vix minor, quam tertia pars circumferentiae uteri. Superficies uteri interna, qua placentam ſuſtinuerat, inaequabiliſſima apparebat, & leviter turgida adſurgebat, &c.* (*r*). Cum ergo uteri ſuperficies, poſt partum etiam quam maxime naturalem, lacerae tunicae illius celluloſae reliquias habeat, & vaſorum ex utero in chorion tendentium extrema rupta, praecipue in loco, cui placenta adhaeſit, videtur tota cava ſuperficies uteri ab his depurari debere, ut ad ſtatum priſtinum redeat. Cum autem & celluloſa haec ſubſtantia, & vaſa, licet magna, tenerrima ſint, lenis, & ſuperficiaria quaſi ſuppuratio ſufficit, ut lacera haec, & ſemimortua quaſi a vivis, & ſanis ſeparentur, ac infarcta vaſa in loco, cui placenta adhaeſit, liberentur ab immeabili humore; ſicque ex omnibus his ſolutis ſimul producatur puriformis liquor, qui ſub forma lochiorum utero exit; de quibus videantur illa, quae ad §. 387. dicta fuerunt.

Verum non poteſt ſeparatio chorii, & placentae ab utero fieri, niſi plurima vaſa rumpantur; unde fit *ſoluta cohaeſio, recens, cruenta, partis mollis*; id eſt *Vulnus* (vide §. 145.). Verum quidem eſt, quod in vulneris definitione dicatur, illam cohaeſionis ſolutionem fieri *a corpore duro, acuto, moto, preſſo, vel reſiſtente*, ut nempe a contuſione imprimis diſtinguatur; ſed facile patet, non mutari vulneris naturam, dum vaſorum cohaeſio tollitur avulſione chorii, vel ſeparatione quantumvis leni, per quam tamen vaſorum cohaeſio ſolvitur.

Si jam phaenomena vulneris, §. 158. enumerata conferantur cum illis, quae puerperis contingunt, omnia ad amuſſim quadrant; quatenus nempe loci affecti conditio, & ſolutae cohaeſionis cauſa permittunt, & ſenſibus detegi poteſt. Cruor enim primo cum impetu effluit, dein brevi ſponte minuitur, & tandem ſiſtitur; in vulnere externo ſibi relicto cruſta ſanguinis innaſcitur, quae hic locum non habet, cum uteri ſuperficies interna humida ſit, & aëris liber acceſſus caveatur; contracto utero, & imprimis ejus orificio, ſimul lintea calida applicentur vulvae, ne aëris frigus noceat. Verum, paucis poſt partum horis, liquor dilutus, rubellus, tenuis effluit. Uti in vulnere ſenſibus patente labia vulneris tument, calent, dolent &c. (vide §. 158. N. 5.), ſic & ſimile quid videtur in utero fieri, at levius, quia ſuperficiaria tantum hic laeſio obtinet, ſed in lata ſuperficie: oculis quidem haec diſtinguere non poſſumus; ſed videtur inde deduci poſſe, quia ut

(*r*) Noortvvyck de utero gravido pag. 12.

Digitized by Google

ut in vulnere, ita & in puerperio, illo praeciſe tempore febricula adeſt, & pariter tertio, quartove die ſerius, vel ocyus adeſt purulenti quid, imo quandoque omni dote verum pus, quod muco, & humori tranſpiranti ex uteri, & vaginae ſuperficie miſtum, quandoque aliquam diverſitatem habet a bono pure, licet a ſimilibus cum pure cauſis factum. Ubi autem pus in vulnere apparet, tunc rubor, calor, dolor, tumor, febricula &c. ceſſant, vel minuuntur. Eadem mutatio in puerperis obſervatur. Pulcre illa lochiorum mutatio apud *Moſchionem* (*s*) legitur. *Primo ſanguis* (addendum voluit editor *purus*, *& multus*), *ſecundo faeculentus*, *& paucus*, *ultimo purulentus*.

Videtur hinc valde probabile eſſe, febriculam illam, quae in puerperis lactea ſolet dici, non tantum a lacte ad mammas delato naſci, ſed etiam a depuratione uteri per blandam talem, & ſuperficiariam ſuppurationem. Cum autem vel optimum etiam pus diutius retentum acre fiat, & putreſcat (vide §. 406.) idem de lochiis purulentis verum erit, ſi retineantur. Simul apparet, non timendum eſſe purulentum talem lochiorum fluxum, cum naturalis ſit, quod notari meretur, cum non tantum puerperas, & adſtantes, verum etiam Medicos turbatos fuiſſe, noverim, dum periculoſum uteri ulcus adeſſe credebant: augebatur metus, ſi ſimul ſubputridus odor nares feriret, vel ob lintea non ſatis frequenter mutata, vel dum aliquid grumoſi ſanguinis in uteri ſinubus diutius retentum, in tabum ſubputridum deliqueſcens, ſimul prodiret. Quandoque in cavo uteri grumoſus ſanguis adeſt, ſaepe etiam in ſinubus ipſius uteri ſubſtantiae inſculptis, de quibus antea dictum fuit, aliquid de cruore remanet, quod poſtea malo odore lochia inficit. Saepius mihi videre contigit, quod optime monuit *Levret* (*t*), lochia nempe malum odorem habuiſſe, & tunc apparuiſſe maculas in linteis, quae limbo livido undique cingebantur, qui manebat, donec grumus cruoris exiret, vel minor ſi fuerit, in ſinubus uteri deliqueſcens, una cum purulenta materia expellebatur; quo facto, omnis foetor aberat, & ſolitus odor ſubnauſeoſus nempe, in linteis percipiebatur. Unde intelligitur etiam, quare uno die foeteant, altero non: prout nempe lintea ſaepius, aut rarius permutantur, vel aliquid grumoſi cruoris deliteſcit.

Si autem illud purulentum non exeat, ſed reſorptum miſceatur humoribus, poterit mala metaſtaſi ad viſcera delatum, periculoſos producere morbos. Indicavit *Hippocrates* (*u*) hoc diſcrimen. *Quibus ex partu prodeunt alba; his vero ſuppreſſis, cum febre ſurditas, & dolor acutus ad latus fit, mente moventur, & pernicioſe habent.* Eadem Prognoſis alio loco habetur (*v*), & *Galenus* (*x*) in commentario ad hunc textum dicit: *Quum igitur hic ſanguis vacuatus non fuerit a mulieris puerperio, aut uterum ipſum in phlegmonem attollit magnam, aut ad ſuperiorem aliquam ſedem vectus*, *parti*



(*s*) Spach. gynaec. pag. 5: N. 56. & Harmon. gynaec. part. prior. Cap. XVII. pag. 14.
(*t*) L'art des accouchem. pag. 140.
(*u*) Coac. Praenot. N. 525. Charter. Tom. VIII. pag. 883.
(*v*) Hippoc. praedict. Lib. I. textu 82. pag. 751.
(*x*) Ibidem 752.

Digitized by Google

*parti excipienti proprium affectum, periculumque adfert; ad quam autem pervenerit, mox apparentia ſymptomata indicabunt, quomodo & nunc tum thorax, tum caput vitioſum ſanguinem ab utero ſurſum delatum, exceperint.*

Apparet ergo, quod *Hippocrates* alba illa lochiorum purgamenta obſervaverit, & ab illorum retentione periculoſam metaſtaſin metuerit. Alius autem textus docet, quod pro purulentis habuerit, & ulceratum uterum crediderit. Sic enim habet (*y*): *Si ulcerati quidem uteri fuerint, neque puerperii purgamenta, ut decet, adfuerint, omnibus partibus dolebit, & niſi magna ulcera adfuerint, curata brevi, ſanitatem recipit.* Agnovit ergo levem illam, ac ſuperficiariam uteri ſuppurationem, & ſanitatem brevi inde ſequentem, utero ſic depurato; diſtinxit illam a majori ulcere, quod poſt inflammationem validam uteri ſequitur, & non in ſuperficie cava, ſed in ejus ſubſtantia haeret. Haec autem confirmantur illis, quae paullo poſt (*z*) ſequuntur: *Quod ſi uteri inflammati non fuerint, ſua ſponte exit malum; graveolens, & lividum, aut nigrum, & grumoſum exiſtit, & mulier a lochiis purgatur.* Videntur haec pulcherrime convenire illis, quae modo dicta fuerunt.

Antea in morbis virginum, & gravidarum ſaepius dictum fuit, manifeſtum commercium inveniri inter uterum, & mammas; hincque ſtatui ſolet, conſtrictis uteri vaſis, in *mammas pabulum ſeroſum lacteum fluere.* Creditur enim, tale ſerum lacteum ad uterum deferri, graviditatis tempore, pro nutrimento foetus. Dum chorion prudenter ſeparabat ab utero *Noortwyk* (*a*), invenit, *uno in loco exiguum quid liquoris craſſiuſculi, albicantis ſupra chorion effuſum, quod cremorem lactis non inepte referebat.* Quamvis autem alio in loco (*b*) moneat, ſe non legiſſe hactenus auctorem, qui tale quid in homine profluxiſſe, oculari teſtimonio adſerat: minime tamen contemnendum cenſet. Accuratiſſimns *Winslow* enim teſtatur, provecta jam graviditate, ductus lacteos in utero adeſſe (*c*). *Celeberrimus Aſtruc* (*d*) idem confirmat, & tunc oculis ſe offerre dicit, ſi uterus foeminae, ultimo graviditatis menſe, vel in ipſo partu mortua, invertatur, totaque interna ſuperficies, cui placenta non adhaeret, prius deterſa, leviter prematur: tunc numeroſiſſimae guttulae liquoris lactei per poros minimos tranſſudant, qui pori ſunt extrema vaſorum, quae lacteum hunc ſuccum a ſanguine ſeparant. Si vero uterus talis in aceto maceretur aliquamdiu, & dein dextra manu tunica interna ſeparetur, oculis apparent numeroſiſſima vaſa, exigua, vermicularia, alba, ſetam porcinam craſſitie ſuperantia, tres, quatuor, quinque lineas longa, liquore lacteo plena, qui ex vaſis his laeſis exit.

Ex quibus omnibus ſaltem hoc concludere licet, *Aliquid forte lacti ſimile ſecundum naturae leges intra ovum deduci, ſed directum arteriarum uteri notabilium cum ovi vaſis commercium nequaquam probabilem reddere ſententiam,* quae

(*y*) De mulier. morb. lib. I. cap. XLII. Charter. Tom. VII pag. 753.
(*z*) Ibidem pag. 754.
(*a*) Uter. human. gravid. hiſtor. pag. 10.
(*b*) Ibid. pag 95.
(*c*) Expoſit. anatom. traité du bas ventre N. 623. pag. 578.
(*d*) Traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 12.

*quae ſtatueret, nil niſi lacteum humorem eo ingredi, cum per minora longe vaſa ſanguis liberrime fluat* (*e*). Videri poterunt & illa, quae *Robault* (*f*) habet, ut evincat, non ſolum chylum, aut lac, ſed & ſanguinem ex matre ad foetum venire. Optime enim notat, ſolum ſuccum lacteum ſecundum hanc opinionem effluere debere, dum placenta ab utero ſeparatur; quod omnibus obſervationibus repugnat.

Primum hominis rudimentum, tenerrimum cum ſit, tenuiſſimo indiget liquido, ut nutriatur, & creſcat; at videtur craſſioribus indigere, dum mole multum auctus eſt embryo. Circa ultimum graviditatis tempus jam craſſiori aſſueſcere debet pabulo, unde videtur tunc lac in quibuſdam vaſis uterinis adeſſe, & forte majori copia, dum pariendi tempus inſtat. *Hippocrates* (*g*) ſequentia habet: *Pingui nempe incaleſcente, & candido effecto, quod uteri calore edulcatum eſt, in mammas expreſſum tendit, & in uteros quoque exigua portio per eaſdem venas defertur; ad mammas enim, & uteros ejuſmodi venulae, & conſimiles aliae feruntur. Quumque ad uteros pervenit, lactis formam habet, eoque exiguo puer fruitur.* Deinde alibi (*h*), ubi in cauſas inquirit, quae faciunt, ut foetus exitum ex utero materno moliatur, dicit: *Quod enim in ſanguine dulciſſimum eſt, ad ſeſe attrahit, ſimulque aliquantula lactis portione fruitur. Quae quum ipſi pauciora ſint, puerque jam plenior factus plus alimenti, quam adſit, requirat, ipſe ſeſe jactans, membranas diſrumpens, initium partus matri inducit.* Cum autem poſt nativitatem infanti natura deſtinaverit lac maternum pro nutrimento, probabile videtur, quod foetus in utero materno jam adultior, quandam lactis copiam recipiat, ut ſic ſenſim aſſueſcat huic alimento. Interim graviditatis tempore ſic diſponuntur mammae, ut lac jam incipiant a ſanguine ſeparare; unde in multis gravidis aliqua lactis copia ex papillis ſtillare ſolet: imprimis circa ultimos graviditatis menſes; tunc enim, ſi partus ſuccederet, vivere poſſet infans, non tantum ſeptimeſtris, ſed & minus maturus, uti antea dictum fuit. Unde lactis illud ſtillicidium de mammis indicat, jam obtinere facilem lactis a ſanguine ſeparationem; cujus aliqua parte videtur frui foetus in utero materno; quo ſi orbaretur omnino, imbecillior redderetur, utpote jam indigens robuſtiori alimento. Illud indicat *Hippocrates* (*i*) ſequentibus: *Mulieri utero gerenti ſi lac copioſum e mammis effluat, foetum imbecillum ſignificat. Quod ſi ſolidae mammae fuerint, valentiorem foetum indicant.* Dum autem infans in lucem editus, ab omni commercio cum utero matris ſeparatur, ſimile ipſi in mammis praeſto eſt alimentum, lac nempe, quod jam majori copia requiritur, quam dum in utero haerebat; quia hoc ſolo jam nutriri, & creſcere debet, cum nihil amplius per umbilicalia vaſa a matre recipiat. Unde tunc, conſtrictis uteri vaſis poſt partum, illud pabulum ſeroſum lacteum ad mammas fluit.

 Ute-

(*e*) Noortvvyck de utero gravido pag. 11.
(*f*) Acad. des ſcienc. l'an 1714. Mém. pag. 180. & ſeq.
(*g*) De natura pueri Cap. VII. Charter. Tom. V. pag. 318.
(*h*) Ibid. Cap. 10. pag. 322.
(*i*) Aphor. 52. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 225.

Uteri enim vaſa minus urgentur, dum mammae turgent; & hinc, uti alia occaſione, dum de menſtruis agebatur, dictum fuit, *Hippocrates* (*k*) ſuaſit: *Si mulieri menſtrua velis ſiſtere, cucurbitulam quam maximam mammis admove*. Et contra monuit alibi (*l*); *Si mulier, quae neque gravida eſt, neque peperit, lac habeat, huic menſtrua defecerunt*. Nimis enim reſiſtentibus uteri vaſis, mammaria ſic urgentur, & implentur, ut lactis ſeparatio, & ſecretio ſequatur.

Dum autem pabulum illud ſeroſum lacteum per uteri vaſa, jam conſtricta magis, exire non potens, ad mammas derivatur, oriuntur quaedam in toto corpore turbae, & nova occurrunt ſymptomata, quae conſiderari merentur. Levis febricula ſimul plerumque adeſſe ſolet, quam *lactariam* Medici vocare conſueverunt.

Poſt partum una, alterave hora omnia pacatiſſima ſolent eſſe; pulſus, qui in ultimis partus nixibus elevatior, & celerior fuerat, brevi redit ad ſtatum naturalem, & aliquot horis ſi dormiverit puerpera, alacrem ſe ſentit, a tanto onere liberam, & vix de ulla re conqueritur, niſi quod artus ob nixus validos toleratos doleant; & quandoque vulva parum intumeſcat; quod malum emollientibus fomentis applicatis facile cedere ſolet. Verum ſecundò, ſaepius tertio, quandoque & quarto die ſomnus fit inquietior, cum inſomniis turbulentis, quandoque & totam noctem ducunt vigilem: adeſt inquietudo, quandoque & capitis dolor, pulſus inſurgit, ac celerior fit; horripilatio levis adeſt ſecundum totum decurſum ſpinae dorſi inter ſcapulas, & quandoque per totum corpus; ſequitur major calor; mammae incipiunt dolere, tendi, tumeſcere; reſpiratio fit utcumque laborioſior; lochia minuuntur; ſimul ob tenſionem vicinarum partium brachia difficilius movere poſſunt. Si quieſcant puerperae, potu copioſo blando diluente utantur, & victu, tenui intra viginti quatuor horas omnes hae turbae ſedantur per ſudorem totius corporis aequabilem, ſatis copioſum, praecipue circa pectus; & mammae lacte turgent. In foeminis quibuſdam optimae temperiei invenitur haec febris adeo levis, ut praeter noctem praegreſſam parum minus quietam, vix ullius momenti ſit, praecipue, ſi infanti ubera dederint; quod & in propria uxore, & multis aliis puerperis vidi. Solebam enim, duodecim poſt partum horis, poſtquam bono ſomno refectae fuerant puerperae, admovere recens natos infantes uberibus, cum crederem illud lac tenue, & ſeroſum, quod primo ex mammis prodit, illis admodum ſalutare eſſe; de qua re poſtea in *ſequenti Capitulo* dicetur. Ipſa ſuctio facit, ut lac facilius in mammas derivetur, & lactis eductio cavet, ne mammae ultra modum diſtendantur. Ubi autem ſubito tumebant mammae, nec a debiliori infante depleri poterant, nimis turgidae, ſuaſi, ut ab alia muliere leni ſuctione evacuarentur pro parte, & dein infans uberibus admoveretur. Sponte patet, in illis, quae infantes ſuos lactare nolunt, caeteris paribus, majorem ſequi difficultatem. Lac enim in mammis jam col-

(*k*) Ibid. aphor. 50. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.
(*l*) Ibid. aphor. 39. pag. 219.

collectum, redire denuo debet in ſanguinem, & antequam hoc fiat, quandoque diutius moratur in tubulis lacteis mammarum, pluraque ſequuntur mala, de quibus poſtea dicendum erit. Dum hoc factum fuit, mammae denuo detumeſcunt, & lochiorum exeuntium copia augetur, quae cum hoc tempore puerperii jam albeſcant, dicitur lac retropulſum per lochia evacuari; verum, uti dictum fuit, purulenta exeunt de utero, dum ejus cava ſuperficies depuratur.

Per varias vias, lac in mammis collectum, retropulſum in ſanguinem, exire dein notaverunt de corpore auctores: omnium naturaliſſima via credebatur, ſi per uteri vaſa ſub lochiorum forma prodiret: per urinam exiviſſe, obſervatum fuit ſaepius (*m*); per alvum pariter; aliquando & per ſudores: ſed dubito, an ſudores vere lactei in puerperis fuerint obſervati. Fatetur tamen, quandoque lac diſparere, abſque ulla ſenſibili ejus evacuatione obſervata (*n*). Nec mirum hoc videbitur, ſi conſideremus, lac humorem ſanum eſſe, chylum nempe reliquis humoribus miſtum, & una cum his per vaſa, ac viſcera circumductum, ut poſt aliquot horas acquirat indolem humorum noſtrorum, illiſque per repetitam vaſorum, ac viſcerum actionem penitus aſſimiletur. Proprio enim lacte vivimus omnes; aſt non ſeparatur a ſanguine, & colligitur in mammis, ſemper ſed & in gravidis, & puerperis tantum naturaliter hoc fit. Lac enim cum ſanguine fluit aliquot poſt partum horis, & venae ſectione inſtituta hoc tempore, lac toties invenitur ſeto ſanguinis permiſtum. Sic minus miramur, intactas virgines, imo & viros, dum famelicis infantibus, & moroſis ubera praebuerunt, valida, & repetita ſuctione lac tandem prodiiſſe. In hiſtoria Medica plures tales caſus recenſentur. Si ergo lac non degeneraverit longiori mora in mammis, vel per febrim validiorem mutatum fuerit, non turbabit ullas functiones corporis, dum ſanguini denuo admiſcetur. Si autem lac jam utcumque degenerare inceperit ab humoribus ſanis, facili negotio illud vitioſum per urinas, aliaſve excretiones expelletur. Notavit *Levret* (*o*), dum febris lactaria minuitur, plerumque ſudorem ſequi, qui moleſtum puncturae ſenſum in cute excitat, licet lochiorum copia plerumque augeatur eodem tempore. Sed & alvus, antea pigrior, jam libera redditur; vel ſaltem leni ſtimulo ſollicitata evacuatur: ſi ſudor ceſſare incipiat, urinae ſubturbidae copioſius prodeunt; ſi vero pergant ſudores, urinae magis coloratae ſunt, & mediocri copia excernuntur, at ſemper tali, quae potulentis, a puerpera aſſumtis, reſpondeat.

Sed per alvum, urinam, & cutis ſuperficiem, naturali lege, de corpore exeunt illa, quae ſanitatem turbarent, ſi diutius manerent in corpore. Ex his omnibus patet facilis ratio, quare lac quandoque in ſanguinem redeat abſque ulla fere moleſtia.

Verum aliud quid obtinet in puerperis, quod ſedulam conſiderationem meretur. Notum eſt, in quibuſdam morbis lac facillime a ſanguine ſecedere,

(*m*) Peu pratique des Accouch. pag. 214. (*n*) Ibid. pag. 215.
(*o*) L'art des accouchem. pag. 135.

dere, & exire cum damno ingenti de corpore. Sic obſervatur in *Diabete* quandoque lactea urina, quae ſi copioſa fuerit, aut diu excernatur talis, corpus privat alimento ſuo, & ex maraſmo vero talis aeger perit. Obſervata fuit & diarrhoea talis chyloſa. Facilis ille ſeceſſus lactis a ſanguine morbus eſt.

In puerperis autem videtur facilior ſeceſſus lactis a ſanguine naturali lege obtinere, ut in alimentum recens nato infanti cedat. De cauſis, unde hoc fiat, hic non diſputo: ſufficit enim Medico noviſſe, quid fiat in corpore, licet rationem facti non ſemper liquido intelligat. Semper oportet nos memores eſſe ſalutaris moniti, quod *Celſus* (*p*) dedit: ***Rationalem quidem puto Medicinam eſſe debere: inſtrui vero ab evidentibus cauſis, obſcuris omnibus non a cogitatione artificis, ſed ab arte ipſa rejectis.*** Cum ergo certa obſervata doceant, faciliorem lactis a ſanguine ſeparationem in puerperis adeſſe, quae jam inceperat ultimo graviditatis tempore; & pariter conſtet, naturali lege, lac a ſanguine ſeparatum in mammis colligi, patet, ſi lactis derivatio in mammas impediatur, vel collectum jam ibi non educatur per papillas, mali quid metuendum eſſe vel in mammis ipſis, vel etiam in reliquo corpore, ſi ad aliena loca lac, a ſanguine ſecretum, deponatur.

Merito funeſta mala metuebat *Levret* (*q*), ſi, lochiis parce fluentibus, ſolito tempore non turgeſcerent mammae: praecipue, ſi inſtantis delirii vel leviſſima ſigna apparerent, aut balbutire inciperent. Quibuſdam validus oritur capitis dolor, & quidem adeo ſubitus, ut ab externa cauſa caput percuſſum credant; ſequitur aurium tinnitus, coma, ſtertor, riſus Sardonicus, tendinum ſubſultus, convulſiones validae, mors ſubita. In cranio poſt mortem ſaepius inventa fuit lactea materia. Sed & acutos pectoris morbos in puerperis vidit (*r*), quos non ſine ratione ſimili cauſae attribuebat; flaccidas enim viderat, his morbis ingruentibus mammas: ubi vero, bona fortuna, mammae denuo turgebant, cita ſequebatur ſanatio.

Sed & ſimilis metaſtaſis lactea quandoque in ipſa pelvi colligitur (*s*): raro autem hoc fit ante duodecimum, aut quintodecimum a partu diem, ſi febris lactea adfuerit, & mammae intumuerint. Ille autem facilis ſeceſſus lactis a ſanguine diu manet in lactantibus foeminis. Talis enim metaſtaſis ad pelvim contigit foeminae, integro poſt partum anno elapſo; ſed ante binas hebdomadas perdiderat infantem, cui hactenus ubera dederat. Obſervavit autem, plerumque talem metaſtaſin fieri quindecim diebus, poſtquam flacceſcere inceperunt mammae, etiam in illis, quae non lactaverunt, ſed quibus lac per papillas tamen exſtillaverat. Pluribus obſervatis hoc confirmatum fuit, neque multo citius contigit unquam talis metaſtaſis, niſi in illis, quibus lac non derivatum fuerat ad mammas, ſed ſtatim potius ad alia loca tendebat. Solet tunc materia illa lactea colligi in tunica celluloſa, per quam peritonaeum pelvi nectitur, vel inter muſculum *Pſoam*, & *Iliacum*, circa ligamenta lata, & quandoque in pluribus locis ſimul. Dum hoc

(*p*) In fine Praefat. pag. 20. (*q*) L'art. des accouch. pag. 146. 147.
(*r*) Ibid. pag. 149. (*s*) Ibid. pag. 150. & ſeq.

Digitized by Google

hoc ſit, obtuſus dolor circa inguina, pondus in pelvi, & debilitas femorum percipiuntur. Si decumbat in dorſo, femoribus extenſis, plus moleſtiae habet, quam ſi eadem flexa fuerint. Rarius in utroque latere ſimul haec ſymptomata apparent; ſed dum in uno latere tentatur diſſipatio, in altero latere ſimilia ſequuntur ſymptomata. Poſtea ad femur lactea haec materia pergit, & tunicam celluloſam diſtendit; tandem eadem in crure, & pede obſervantur; ſicque omnia tument oedemate, & minuuntur dolores, qui antea circa pelvim fuerant. Ubi diſſipari incipit tale oedema, femora primo detumeſcunt, dein crura, & pedes, ſimili modo, uti antea in hydrope anaſarca dictum fuit. Vidi aliquoties tales tumores puerperii tempore: dum digitis premuntur, non obſervantur foveae, ut in Anaſarca; ſed tumor magis reſiſtit, & fomentis ex lacte, cum ſapone veneto decocto, ſatis feliciter ſolent diſſipari intra decem, vel duodecim dies; praecipue, ſi urinae craſſae copioſae prodierint, primo turbidae, dein reliquis diebus multum ſedimenti deponentes.

Sed talis depoſitio materiae lacteae quandoque in aliis corporis locis colligitur, non diſſipanda amplius. Sic Egregius Medicus *Chomel* (*t*) obſervavit, in foemina primipara ita intumuiſſe ventrem, ut tribus a partu ſeptimanis fere aeque turgeret, ac ultimo graviditatis tempore. Rupto ſponte umbilico, exivit ingens copia liquidi ſeroſo-lactei, ſed peſſimi foetoris, & coloris ſubgriſei: bimeſtri ſpatio poſt ruptum umbilicum prudenti cura evaſit, integre ſanata. Credidit celebris ille Medicus, intra duplicaturam peritonaei illam Metaſtaſin factam fuiſſe. Simul etiam notat, quod viderit in binis puerperis femora admodum intumuiſſe: tumores illos adſcribit lochiorum ſuppreſſioni, & fatetur, quod non ſine difficultate illos diſſipare potuerit: videntur tamen tales tumores potius pendere a metaſtaſi lactea. An ſimile quid in abdomine collectum invenit (*u*) *Ruyſchius?* Puerperam viſitaverat acriter febricitantem, & de hypogaſtrii dolore immani, una cum tenſione, & induratione, conquerentem. In cadaveris *abdomine invenit multum materiae foetidae, loturae carnis, aut lochiorum corruptorum ad exemplum; qualis etiam a me reperta eſt in uteri cavitate.* Credidit autem, illud liquidum, quod in pelvi fluctuabat, ex utero per tubas Fallopianas in abdomen veniſſe.

Obſervata practica peritiſſimorum Medicorum docent, lacteam illam metaſtaſin varia occupare quandoque viſcera (*vv*). Hyeme 1746. obſervabatur in puerperis morbus epidemicus. Aquae, dum parturiebant, effluebant, & poſtea uterus ſiccus, durus, dolens tumebat, nec lochia ſolito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris ſequebatur, imprimis circa locum, quem occupant ligamenta uteri lata, tenſum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tuſſis. Tertio, vel quarto poſt partum die mammae, quae tunc turgere ſolent, flacceſcebant, & quinto, vel ſeptimo

(*t*) Académ. des ſcienc. l'an 1728. Mém. pag. 581. & ſeq. (*u*) Obſervat. Anatom. Chirurg. N. 84. pag. 79. (*vv*) Academ. des ſcienc. l'an 4746. in 4. Mém. pag. 160.

mo die puerperae moriebantur. Pauperes ſolas invadebat hic morbus; praecipue ſi in noſocomio peperiſſent. Februario menſe adeo periculoſus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis externae inteſtinorum ſuperficiei adhaerens, & ſerum lacteum in cavo abdominis effuſum: ſimile ſerum in quibuſdam reperiebatur in pectoris cavo, & dum pulmones ſecabantur, eructabant ſimilem lympham lacteam, ſed putridam. Ventriculus, inteſtina, uterus rite examinata, videbantur inflammationem paſſa fuiſſe, & grumi ſanguinis ex diſſectis canalibus uterinis exibant: in multis etiam ovariorum ſuppuratio videbatur adfuiſſe.

An non ex hactenus dictis concludi poteſt, metaſtaſin lacteam producere poſſe omnia illa mala, quae in textu enumerantur, & quae lochiis ſuppreſſis tribui ſolent? Prout nempe in has, illaſve partes deponitur materia lactea, & quidem tanto majori cum periculo, quanto partes, in quas deponitur, ad vitam magis neceſſariae fuerint, uti etiam, ſi materia haec deponatur in loca, ex quibus difficulter eliminari poterit. Sic dum v. g. ad crura, & femora deponitur, magna ſpes eſt per fomenta, frictiones &c., ſic diſponi poſſe materiam hanc, ut denuo reſorpta per varias vias de corpore expellatur per alvum, urinas, ſudores imprimis. Ubi vero in cavum calvariae tendit, cita mors ſequitur. Simul etiam patet, ſollicite diſtinguendum eſſe illum tumorem femorum, & crurum, qui poſt partum ſequitur, a ſimili, qui in gravidis ab utero tumente, & venas comprimente naſcitur, qui poſt partum, dum uterus ſubſidet, ſponte cedere ſolet. Prior enim a femoribus incipit, & dein ad inferiora deſcendit: tactui digitorum magis reſiſtit, nec, ceſſante preſſione, relinquuntur foveae: poſterior ab inferioribus incipit, lente aſcendit, mollior eſt, & prementibus digitis facilius cedit; eſt enim mera anaſarca, a venarum compreſſione nata.

Simul etiam patet, puerperas lactantes minus periclitari ab hac cauſa, quam illas, quae natis ubera negant. Suctio ipſa lac in mammas evocat; retropulſio autem metaſtaſis talis periculum facit.

Non tamen in illa opinione ſum, ac ſi lochia retenta nullum facerent periculum; ſed tantum hoc monendum eſſe credidi, etiam de depoſitione materiae lacteae ad varia loca corporis cogitandum eſſe. Lochia enim naturaliter minuuntur illo tempore, quo febris lactaria ſolet incipere, & vix ſanguinea fluunt tunc, ſed potius ſubpurulenta. Primis autem diebus puerperii majus videtur eſſe a lochiis retentis periculum; ſequentibus diebus, poſt febrim lactariam minus; ita tamen, ut ſi retineretur illud purulentum, quod tunc exire ſolet, ab ejus reſorptione in ſanguinem multum mali metuendum foret. Accedit, quod, laeſo in partu utero, ejus inflammatio ſaepe ſequatur; unde lochia ſupprimuntur, de quibus nunc dicendum erit.

Dum, excluſo foetu, placenta ſeparatur, copia ſanguinis exit, quae brevi poſtea minuitur; & tunc lochia minus rubro colore tincta fluunt. Aëris acceſſus liber tunc adfuit, neque ille poſtea omnino impediri poterit; hinc ſemper metuenda eſt cita putredo ſanguinis, & aliorum humorum, qui in ca-

Digitized by Google

cavo uteri, vel in ſinubus, qui in ipſa ſubſtantia uteri adſunt, retinentur. Calor loci, humiditas, aëris acceſſus putredini extravaſatorum, & ſtagnantium humorum omnino favent: idem metuendum eſt a placentae ſolutae reliquiis; quamdiu enim adhuc integra utero adhaeret, credibile eſt, humorum circumductionem adhuc pergere per placentam, adeoque illam non tam cito putreſcere. Si autem extravaſati humores libere exeant, a putredine nihil metuendum erit. A mora ergo in cavo, vel ſinubus uteri imprimis metuendum eſt, ne putreſcant extravaſata, uterum ipſum male afficiant, & reſorpta peſſimas febres producant, vel ad alia corporis loca depoſita & illa putredine inficiant. Si enim tot, & tanta mala fiant a blanda materia lactea, quid non metuendum erit ab ichore putrido? Hanc lochiorum retentorum corruptionem deſcripſit *Hippocrates* (*x*), monuitque, inde uterum exulcerari, & ab hoc putrido reſorpto periculoſam febrim accendi: unicam fere ſpem curae videtur habuiſſe, ſi putredo haec, antequam totum ſanguinem corruperit, expellatur de corpore. *Quinto, aut ſeptimo die quandoque venter turbatur, & nigra, & admodum graveolentia alias, atque alias ſecedunt, & urina quaſi aſinina. Quae ſi ſeceſſerint, melius illi eſſe videtur, & curata brevi convaleſcit; ſin minus, periclitabitur vehementi alvi profluvio ipſi ſuccedente.* Alvi perturbatio, per quam, nondum omnino fractis viribus, expellitur illud corruptum, ſalutaris eſt; verum ubi, diutius protracto morbo, omnes fere corporis humores in putrilaginem ſoluti ſunt, tunc vehementi alvi profluvio perire ſolent. Unde ſimul patet, non omne alvi profluvium in puerperio ſemper timendum eſſe: haec tamen opinio multorum animis inſedit, poſtquam viderant, a lochiis ſuppreſſis tandem colliquativo alvi fluxu perire puerperas. Probe memini, dum puerperae, gemellos enixae, curam gererem, me peſſime exceptum fuiſſe ab adſtantibus, dum nollem alvi fluxum compeſcere. Tertia die lochia omnino ſuppreſſa fuerant: venter durus, & dolens erat. Molliſſimis fomentis adhibitis, leniſſimis aperientibus decoctis copioſe potatis, per alvum exiverunt viridia, foetidiſſima, & quidem cum inſigni levamine, ac brevi convaluit.

Peſſimas febres ſequi ex lochiis ſuppreſſis, demonſtravit *Hippocrates* (*y*), exemplo mulieris, quae ad frigidam aquam in Thaſo decumbebat, quae filiam pepererat, nec eſſet purgata (a lochiis). Tertio enim a partu die correpta eſt febre acuta, horrida (φρικώδης); aderant deliria, alvus turbata, multis tenuibus, & aquoſa bile miſtis. Sitis aberat, & multa mala ſymptomata ſucceſſive ſequebantur: poſt multa molimina critica, ſed imperfecta, poſt metaſtaſin ad dextram coxendicem, ſed abſque fructu, poſt febris mutationes varias, tandem octogeſimo die periit. Notavit *Hippocrates*, urinas fuiſſe perpetuo nigras, tenueſque, & aquoſas.

Rarius autem eſt, tanto tempore protrahi funeſtum morbum, cum *Hippocrates* (*z*) alio in loco dixerit, de lochiis ſuppreſſis agens: *Moriuntur autem*

(*x*) De mulier. morb. lib. I. Cap. 37. 38. Charter. Tom. VII. pag. 751.
(*y*) Epidemic. Lib. 3. textu 6a. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.
(*z*) De mulier. morb. Lib. I. Cap. 37. pag. 751.

Digitized by Google

*tem aliae alio tempore, prout corpus, & affectio ſe habet. Verum unum, & vigeſimum diem non excedunt. Frequentius ita accidit.* In *Epidemicis* (*a*) deſcribitur hiſtoria puerperae, quae laborioſe peperit gemellas, nec omnino purgatae (a lochiis) prima die jam febris acuta acceſſit cum vigiliis, capitis, & cervicis doloribus, delirio, urinis tenuibus, aquoſis, dein & nigris, aliiſque malis ſymptomatibus; haec autem decimaſexta die periit phrenitica. Confirmatur hoc *Sydenhami* (*b*) obſervatis: ille cautiſſime tractabat lochiorum ſuppreſſionem, &, ſi minus ſuccederet cura, conabatur trahere morbum: *cum ſingulo quoque die curationis negotium magis magiſque extra aleam ponatur, & ſi aegra vicefimum diem ſuperaverit, jam fere in vado eſt.* Videtur autem haec *Sydenhami* methodus ſatis congruere cum textu *Hippocratis* (*c*); praecipue, ſi ſecundum raticanum exemplar (*d*), loco αἱ μῆτραι ἢ βιασθεῖσαι, legatur μὴ βιασθεῖσαι; tunc enim ſic ſonat; *At ſi illi vel medicamentis, vel ſponte purgatio eruperit; id etenim accidit, ſi uteri os ſuum relaxaverint, non coacti a ſanguine derepente confertim delato; ſi, inquam, eruperit, graveolentia, & purulenta repurgantur, interdumque etiam nigra: tumque melius erit, & adhita cura convaleſcet.* Perfecte haec conveniunt illis, quae paullo ante dicta fuerunt: purulenta enim exeunt, nauſeoſi odoris, & ſi grumoſus ſanguis, incepta jam putredine deliqueſcens, exeat ſimul, foetor adeſt, & maculae, in linteis repertae, cinguntur circulo livido, quandoque & nigro.

Lochiorum autem ſuppreſſio duplicem cauſam agnoſcit; vel enim non depluunt in cavum uteri, vel in utero colliguntur, nec exire poſſunt, ſi in grumos majores concreverint, aut exitus per uteri orificium a quacumque cauſa impediatur. *Quum mulieri a partu purgatio fluit, non copioſe procedit, inflammatis nimirum uteris, eorumque oſculo concluſo. Uteri autem ſtomachus* (*collum*) *in ſe concidit undique* (*e*): Notaverunt periti artis obſtetriciae magiſtri, poſt partum, & placentae eductionem collum matricis inſtar inteſtinuli pendulum in vaginae ſuprema parte reperiri, & quandoque ab imperitis obſtetricibus haberi pro corpore peregrino, quod evellere conantur, peſſimo certe, & perículoſo errore. Cum autem vaſa patula ſatis hient in uteri cavum, libera ſatis via eſt, per quam humores in uteri cavum venire poſſunt, niſi ſequens brevi inflammatio tumere faciat uteri ſubſtantiam, & ſi haec vaſa cito claudantur: unde uteri inflammatio merito pro frequenti cauſa ſuppreſſionis lochiorum habetur. De hac poſtea dicendum erit. Si a grumis obturetur os uteri, hi educendi ſunt; de qua re videantur illa, quae ad §. 1322. & 1326. dicta fuerunt.

Sed & obſervavit *Hippocrates*, pudenda concreta fuiſſe tempore puerperii, unde liber lochiorum exitus impediebatur: interim tamen & ſuppreſſionis lochiorum effectus potuit eſſe talis concretio praeternaturalis. Sic autem habet: (*f*) *Si puerperae aliqua pudendi pars obturata fuerit* (*jam vero & id vidi*)

(*a*) Lib. 3. textu 39. Ægrot. 14. Charter. Tom. IX. pag. 308. (*b*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 535. (*c*) De mulier. morb. lib. I. Cap. 37. Charter. Tom. VII. pag. 751. (*d*) Ibid. pag. 900. N. 207. (*e*) Ibidem pag. 751. (*f*) De morb. mulier. lib. I. Cap. 44. Charter. Tom. VII. pag. 754.

*vidi*), *ſi os pudendi ulceratum fuerit, & ubi in partu, per vim egreſſo puero, ulceratum fuerit, contingitque quid apthae ſimile, valdeque inflammatur, & labra ex inflammatione, quum nimirum exulcerata fuerint, in ſeſe concidunt, mutuoque cohaerent. Sed & frigus fit, & ambo labra occluſa ſunt, quae purgationis reliquias conſtringunt. Quod ſi purgatio prodiret, ulcera non itaque coaleſcerent*. Quomodo autem tale malum tractari debeat, dictum fuit antea ad §. 1290., & §. 1315.

Antea ad §. 1290., ubi de cauſis retenti fluoris menſtrui agebatur, dictum fuit, a perverſo ſitu oris uteri poſſe impediri menſtruorum liberum effluxum. Ubi de partu difficili agebatur, pariter dictum fuit, obliquum uteri ſitum in cauſa eſſe ſaepius, ut mulier pariat difficilius. Sed & ab eadem cauſa lochiorum expurgationem impeditam deducit *Hippocrates* (*g*): *Si ex partu uteri in dextram obverſi fuerint, puerperii purgamenta non eunt, dolor imum ventrem, lumbos, & ilia detinet, crus dextrum gravatur, & torpor occupat* &c. *Si uteri in ſiniſtram partem, aut coxam declinarint, dolor acutus, & vehemens lumbos, ac ilia, cruſque detinet, & claudicat*. In quocumque alio obverſo ſitu uteri idem metuendum eſſe, facile patet. Niſi enim uteri orificium directe reſpondeat vaginae, difficilius fluent lochia; imo & integre poſſunt ſupprimi, ſi os uteri vicinis partibus appreſſum claudatur. Quomodo autem uteri obverſioni ſuccurrendum ſit, antea ad §. 1321. dictum fuit.

Omnium tamen maxime metuenda eſt lochiorum ſuppreſſio, quae ab inflammatione uteri originem ducit. In difficili partu, uti antea dictum fuit, magna vis infertur utero, ita ut quandoque rumpatur: caput infantis, ſi mole majus fuerit, in tranſitu ſaepe contundit, imo lacerat os uteri; rudiori evulſione placentae ab imperita obſtetrice toties laeditur uteri ſubſtantia: unde non mirum eſt, uterum inflammari poſt partum, & a tali tumore inflammatorio lochia ſupprimi. Tales autem uteri inflammationes vix reſolvendo curari poſſunt; ſed ſaepe in ſuppurationem abeunt, quandoque & in gangraenam ſubito lethalem. *Hippocrates* (*h*), de uteri ulcere agens, dicit: *Morbus autem praecipue ex partu invadit, ſi quid in ipſis dilaniatum computruerit*. Si ergo tales cauſae praeceſſerint, a quibus laeſio uteri fieri potuit, tunc de inflammatione uteri ſecutura metus eſt.

Haec autem ſigna hujus mali recenſuit *Hippocrates* (*i*); *ſi inflammatus fuerit uterus, vellicatur; quod ſi quid corruptum fuerit, & recruduerit, febris corripit acuta, & magna, horrorque durus partes circa pudenda; ferociter afficitur, mordetur, & concitatur. Ac ſi quis digito contigerit, rurſus pejus habet, & pungitur, caput, & ſinciput dolet, tum caligo, tum frontis ſudor adeſt, extrema perfrigerantur, ac tremunt, interdum etiam ſopor occupat, neque audire poteſt, neque aliquid uterus efficit; multum eſt cibi faſtidium, neque ſtomachus, neque venter omnino cibum attrahit; vociferatur, proſilit, dolet, pubem, inguina, lumbos, & occultos pudendi locos; celeriterque intereunt*. Similia

(*g*) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 28. pag. 816. (*h*) Ibid. Lib. I. Cap. 63. pag. 765.
(*i*) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 50. Charter. Tom VII. pag. 827.

lia his alio in loco (*k*) habentur, ubi deſcribit mala, quae contingunt, *Si uteri ex partu inflammati fuerint*; addit tamen & alia quaedam; *Ex ventre vero incendium nunquam deſinit, ſitit, & coxendices dolent, imus venter vehementer intumeſcit, & alvus turbatur: dejectio mala eſt, graveolens.*

Apud *Aëtium* (*l*) praeter generalia uteri inflammati ſigna, enumerantur illa, quae diverſa loca uteri, quae a morbo occupantur, deſignant. Sic ſi uteri cavum aut fundus, fuerint inflammata, ſummum dolorem adeſſe, dicit; *Ut ſaepe, nec exterius quidem, tangi patiatur*. Si poſteriorem uteri partem occupet inflammatio, *Dolor lumbos magis vexabit, durique ſtercoris excrementa detinebuntur; quoniam inteſtinum rectum opprimitur*. Si anterior, & inferior regio uteri inflammetur, urinae aderit difficultas, ob ſimilem rationem. *Si obliqua loca occupaverit, inguina extenduntur, & crura difficulter moventur.*

A parco lochiorum fluxu *Hippocrates* (*m*) notavit, ventrem, ac veſicam conſtringi; & alibi (*n*), ſtranguriam ſuccedere utero inflammato. Omnia ſigna haec inflammati uteri pulcre collecta habentur apud *Moſchionem* (*o*); ubi etiam ex *Cleopatrae* obſervatione additur, utero inflammato, linguam aſperam, ac nigram, quaſi atramento tinctam, inveniri; & extremos digitos, ac ungues dolere (*p*). Omnia autem haec mala, quae inflammationem uteri comitari ſolent, etiam a recentioribus Medicis obſervata fuerunt.

Si conſiderentur illa, quae antea ad §. 1285., & 1293. dicta fuerunt de mirabili illo regiminis imperio, per quod uterus male affectus omnes corporis functiones turbare poſſit, minus mirum videbitur, tot ſymptomatum catervam comitari uteri inflammationem. Simul etiam notari meretur, uti optime monuit *Celeberrimus Simſon* (*q*), uterum puerperii tempore magis irritabilem eſſe; hinc a leviori ſtimulo, & animi affectu ſtringi ita, ut lochia ſupprimantur illico, & caterva malorum ſequatur. *Hippocrates* (*r*), poſtquam varia mala recenſuit, quae ſequuntur, ſi lochia non rite repurgentur, dat hanc rationem: *Quippe cum in molli parte, & bene ſenſili exiſtant, & in nervoſa cavitate, multae autem cum ea partes communicent, ſinciput, ſtomachus, mens percellitur, depravatur, nec facile intelligere ſolet.*

Simul etiam hinc patet, quare periti in puerperis tractandis viri ſiniſtri quid metuerint, ſi non ſedaretur pulſus celeritas, inter parturiendum nata, prima poſt partum hora: ſolet enim tunc morbus acutus ſequi, & merito metuitur uteri inflammatio, ac peſſimae ejus ſequelae (*s*). Videtur & huc ſpectare textus *Hippocratis* (*t*), ubi de febrium criſibus, & diebus criticis agit. Poſtea enim ſubjungit: *Ad eundem vero modum etiam mulieribus criſes a partu contingunt*. Illud autem videtur obtinere, ſi morbo acuto a partu

cor-

(*k*) Lib. I. de morb. mulier. cap. 54. pag. 758. & Cap. 55. 56. pag. 759.
(*l*) Lib. XVI. Cap. 85. pag. 162. (*m*) De mulier. morb. Lib. 1. cap. 36. Charter. Tom VII. pag. 750. (*n*) Aphoriſm. 58. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 230. (*o*) Spach. Gynaec. pag. 12. 13. & Harmon. Gynaec. pag. 23. (*p*) Harm. Gynaec. pars poſter. Cap. X. pag. 28. (*q*) An Inquiry in fine Eſſays pag. 67. (*r*) De mulier. morb. Lib I. Cap. 42. Charter. Tom. VII. pag. 753. (*s*) Levret l'art. des accouchem. pag. 134. (*t*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

corripiantur; quod imprimis poſt difficilem partum contingere ſolet, laeſo utero. *Galenus* (*u*) hoc ſuo Commentario confirmare videtur. Sic enim habet: *A quo die mulier pepererit, ab eo numerare incipias, non a quo cepit febricitare. Nam aliquae ſecundo, vel tertio die, poſtquam pepererint, in febrem incidunt, atque ab eo plerique futuram criſim enumerant. Verum res ſecus habet, quum oporteat a die, quo foetum edet, enumerationem exordiri.* Febris enim lactaria, quae ſecundo, vel tertio die incipit, plerumque brevi ſecedit, per blandum ſudorem, ſine ullis perturbationibus criticis. Sic, in textu *Hippocratis* paullo ante citato, mulier, quae gemellas pepererat, ſed laborioſe, prima die febre acuta fuit correpta, & poſtquam undecimo ac decimo quarto die mala ſymptomata adfuiſſent, phrenitica interiit decimo ſeptimo die. Imo & illa mulier, quae in *Thaſo* decumbebat, cujus pariter mentio facta fuit, tertio a partu die acuta febre correpta legitur quidem, ſed tamen videtur *Hippocrates* a partus die numeraſſe morbi decurſum. Notat enim, quod *multo tamen ante partum febriculoſa decubuerat, cibumque faſtidierat*: nec credibile eſt, illam febrim poſt partum ſiluiſſe, ſed cum horrore in acutam degeneraſſe; quae tamen de lentae febris, quae ante partum afflixerat, indole participabat, cum octogeſimo die mortua fuerit (*x*).

Unde patet, lochiorum ſuppreſſionem merito periculoſam haberi: *Niſi enim a lochiis mulier repurgetur, magno morbo corripietur, vitaeque periculum incurret, niſi cito curetur, & aliquis convenientem ipſi purgationem promoveat.* Omnium maxime, ſi uteri inflammatio fuerit cauſa, vel ſequela ſuppreſſionis lochiorum. *Niſi ſtatim curentur, plurimae intereunt* (*y*). Quo & videtur ſpectare ſequens Prognoſis: *Uterinae in ventribus durities cum dolore, acute pernicioſum* (*z*).

Hactenus praecipue dictum fuit de illis malis, quae ab utero male affecto, & lochiis retentis oriuntur, uti etiam de his, quae a metaſtaſi materiae lacteae in puerperis metuenda ſunt. Verum & ipſa lochia retenta, mora acriora reddita, reſorpta vaſis uterinis, & dein ad varia viſcera depoſita, producere poſſe periculoſiſſimos morbos, facile intelligitur. Praeclarus Medicus *Targioni Tozzetti* (*), multis aliis ſcriptis in orbe literario notiſſimus, inſeruit ſuis obſervationibus unam, alteramve, quae huc ſpectant, & quas deſumſit ex manuſcripto Anatomico-Medico incerti auctoris, qui decimo ſexto ſaeculo vixit, & videtur optima fide narraſſe illa, quae viderat propriis oculis: ſimul figuras ſatis nitidas partium, de quibus agit, addidit. Secuit autem cadaver puerperae, quae poſtridie a partu graviſſima corripiebatur Epilepſia, ita ut linguam ſibi mordicus abſciderit; dein Apoplectica interiit, cum per triduum totum manſiſſet aphona. Uterum invenit tumidum, plus, quam pollicem, in ſubſtantia craſſum, durum, carnoſum, vaſa ſpermatica pollicem craſ-

(*u*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 668. (*x*) Epidemic. Lib. 3. text. 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 204. (*y*) Hippocr. de Morb. Mulier. Lib. I. Cap. 54. Charter. Tom. VII. pag. 758. (*z*) Coac. Praenot. N. 528. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (*) Prima Raccolta di oſſervazioni Mediche pag. 92. &c.

craſſa, tumida, ſubnigra, quaſi eſſent ſanguine grumoſo plena, qui a partu debebat per uterum exonerari: teſtes, quos cornua uteri vocant plerique, invenit tumidos. In ipſo uteri cavo invenit ſanguinem craſſum, atrum, haerentem arctiſſime cotyledonibus, ut vix avelleretur; qui putris videbatur. *Cotyledones autem ſunt venarum uteri oſcula parva, ut puncta viderentur ſubnigra. Caro vero, ſeu ſubſtantia uteri carnoſa, & alba erat, & dura, & per ipſam arteriae, & venae tranſibant, ut ſi quis acu iſtum librum perforares; & cum per tranſverſum ſecaretur caro, proſiliebat ſanguis, quaſi ſi quis acu acutiſſima illam perforaſſet. Os uteri habebat duos veluti muſculos parvos intro ſe, & tenues, ſive membranae alicujus partes videantur, utrimque claudentes os ipſum, ut ne acus quidem immitti poſſet, gravida exiſtente muliere. Sic mihi oſtendit magiſter Gulielmus Barbitonſor &c.* Collegit hinc, mulierem hanc periiſſe ob retenta lochia, quae prima tantum die fluxerant ſat copioſe, materia nempe in cerebrum tranſlata: notat ſimul, ante annum aliquot convulſiones Epilepticas habuiſſe noctu. *Conjecit quoque, maximum laborem fuiſſe illi in partus exitu ad os uteri; nam totum erat lividum, quaſi iſtum eſſet baculo, aut ſaxo.* In capitis ſectione, dum ſepararetur a cranio Pericranium, mirabatur, *profuiſſe tantum ſanguinis aquoſi, ac tenuis, & ſeroſi, ut cranium videretur ſimile eſſe cribro, & ab ipſomet oſſe emanabat, nec decipiebar, videbaturque illud cranium eſſe veluti perforatum, eratque colore ſubobſcuro livente, & vidimus, venas durae matris fuiſſe in cauſa hujus fluoris & effuſionis &c.* Deinde addit: *Notavi quoque, cum pericranium a cranio ſepararetur, quaſi aliquod putre divelleretur ab oſſe, ſic nullo momento, ac ut rem fracidam, illud ab oſſe ſeparari.* Videntur autem hic pericranium, calvaria, ac dura mater imprimis laeſa fuiſſe; nam de reliquis in cavo calvariae contentis nihil refert. Sed mox ſubjungit ſequentia: *In Domicella* de Mauvoyſin, *quae obiit a partu epileptica una & apoplectica, ſecta obſervavi, totum ventriculum ſiniſtrum cerebri fuiſſe plenum aquoſo ſanguine, ſeroſo, putri, ac pravi coloris, & venas plexus retiformis una cum arteriis fuiſſe tumidas, quaſi inſufflatas, ſubnigras, quae notae erant partis non naturaliter affectae.* Hic manifeſte ad capitis interiora delata fuerunt, lethali metaſtaſi: nec invenit vaſa rupta, ſed tumida & infracta.

Facile autem intelligitur, lochia depoſita ad varia viſcera diverſos efficere morbos pro diverſitate functionum, quae ab his viſceribus pendent. Horum malorum catervam deſcripſit *Hippocrates* (*a*); *Si vero mulieri puerperii purgatio ad caput irruat (id enim contingit), plerumque ſtatim moritur, ſi detineatur &c. Si vero per os non prodeat puerperii purgatio, ſed cum impetu delata ſurſum vertatur, puerperia (lochia) deliteſcent, neque pro ratione procedent, tuſſis, & aſthmata illam corripient, oppletoque a ſanguine pulmone, latus & dorſum ipſi dolebunt valde. Quumque tuſſit, ſiccum per tuſſim rejicitur; alias vero ſpumoſum exſpuitur. At progreſſu temporis ſputum ſubnigrum, & turbidum apparet, pectora calor magis, quam reliquum corpus, detinet, nimirum ſanguine ipſa calefaciente &c. Quod ſi purgatio impetu ſurſum delata per os non exeat, neque ad pul-*

(*a*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 45. Charter. Tom. VII. pag. 755.

Digitized by Google

*pulmones vertatur, ei ad faciem puerperia divertent, quae admodum rubicunda erit, & caput grave, neque id citra dolores movere poterit, oculi etiam valde rubicundi erunt, & ex ipſis ſanguis tenuis effluet. Eſt, ubi etiam nonnullus ſanguis per nares effluit, qui ſi effundatur, hoc modo morbus diuturnior evadit.* In alio loco (*b*) monet, a lochiis minus, quam oportet, fluentibus, nonnullas corporis partes ad motum impotentes reddi, quandoque claudicationem ſequi.

Omnia autem haec contingere poſſunt etiam in ſaniſſimis mulieribus, quibus poſt partum puriſſimus ſanguis exit, quaſi de victima flueret: poteſt enim ſola mora in cavo, vel ſinubus uteri corrumpi, & putrida, inde nata, miaſmata reſorberi, quae dein pro diverſa metaſtaſi varios, & periculoſiſſimos morbos producunt. Majus certe diſcrimen metuendum erit, ſi humores ante partum jam multum degeneraverint a ſanitatis conditionibus. Monuit *Hippocrates* (*c*) in illis locis, quorum incolae plauſtres aquas potant, mulieres oedematoſas fieri, & pituita alba laborare non tantum, ſed vix in ventre concipere, *neque purgationem poſt partum in his mulieribus commodam contingere*. Alibi (*d*) dixit: *In geſtantibus uterum ſalſuginoſa ſignificant poſt partum moleſtias ex albis mordacibus. Tales purgationes indurant; ſingultus in his, malum, & uterorum procidentia, quae & una interficit.* Et paullo poſt (*e*): *Uterum gerentibus ſalſuginoſae juxta fauces fluxiones, malum.* Antea enim dictum fuit, poſtquam ſanguine diſtenta vaſa uterina fuerint evacuata, tertio die lochia prodire, quae puris conditiones referunt, ſicque uteri cavam ſuperficiem repurgari. Verum ad §. 387. demonſtratum fuit, requiri blandam humorum indolem, ut benigna fiat ſuppuratio. In tali autem puerpera acriores humores ad uterum derivantur; unde ſenſilis ejus ſuperficies nimis irritabitur.

Sed & ob eandem rationem morbi praegreſſi puerperium conſiderandi ſunt. Dixit *Hippocrates* (*f*): *Quae ante partum in modum cholerae morbi doluerunt, facile quidem pariunt: verum ſi febricitent, maligne habent, tum alias, tum ſi circa fauces quid vexet, vel aliquod ſignum mali moris in febre appareat.* De pituitoſis, & lienoſis mulieribus praedixit (*g*), & lochia non boni coloris preditura, & metum fore, ne ſupprimantur. Alibi (*h*) monuit: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minime cognato laboret, in puerperii purgatione perit.* Recentiorum Medicorum obſervationes hoc confirmarunt. Sic *Hoffmannus* (*i*), *quando gravidae, ultimis praeſertim menſibus, cum aeſtu interno de virium debilitate valde queruntur, vidit ſaepe, & praedixit in puerperio pravos eventus.*

Dictum fuit, uterum a lochiorum retentione inflammari, & quandoque a la-



(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 41. Charter. Tom. VII. pag. 753.
(*c*) De Aere, Locis, & Aquis Cap. 3. text. 7. Charter. Tom. VI. pag. 105.
(*d*) Coac. Praenot. N. 526. Charter. Tom. VIII. pag. 883.
(*e*) Coac. Praenot. N. 537. Ibid. pag. 884.
(*f*) Coac. Praenot. N. 535. Ibid. pag. 883.
(*g*) De Mulier. Morb. Lib I. Cap. 28. & 29. Charter. Tom. VII, pag. 746. 747.
(*h*) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315.
(*i*) Medic. ration. & ſyſt. Tom. IV. part. 2. ſect. I. Cap. I. pag. 25.

laborioſo partu, vel & rudiori obſtetricis manu inflammatum, ſuppreſſionem lochiorum producere. De ſignis uteri inflammati dictum fuit. Verum talis inflammatio vel curabitur blanda reſolutione, vel reliquos inflammationis exitus ſubibit, nempe ſuppurationem, gangraenam, & ſphacelum, ſcirrhumque, ex quo Cancer uteri ſequi poterit. Uteri autem inflammatio gravior ſaepe omnes functiones encephali adeo turbat, & opprimit, ut mors ſequatur, antequam varii inflammationis exitus locum habere poſſint. Antea ad §. 432. dictum fuit, gangraenam viſcerum lethalem eſſe; genitalium vero curatu difficilem; ſimul aliquot caſus ſanatae gangraenae in genitalibus fuerunt recenſiti; imprimis ex *Ruyſchii* obſervatis. Dum nempe a difficili partu contuſa vagina, & inteſtinum rectum gangraena contabuerant, & poſtea corrupta a ſanis per ſuppurationem ſeparata fuerant, ſuperſtite puerpera. Quando enim magnae molis caput diu in exitu pelvis haeret, ſic comprimuntur omnes partes vicinae molles ad dura pelvis oſſa, ut omnis humorum circuitus per partes preſſas penitus impediatur; unde gangraena ſequitur. Tales gangraenas curatas fuiſſe quandoque, certo conſtat. Verum, ſi gangraena validam inflammationem uteri praegreſſam pro cauſa habuerit, non novi, certa obſervatione conſtare, quod unquam haec curata fuerit; certe, ſi unquam, ſaltem rariſſime, talem curam contingere, vix erit ullus, credo, qui dubitet. Cum autem nunquam gangraena ſanari poſſit, niſi ſuppuratione facta, per quam omne corruptum, & mortuum ſeparatur a partibus vivis, operae pretium erit, quaedam dicere de ulcere uteri. De Scirrho enim, & Cancro antea actum fuit, neque videtur hujus loci eſſe, ut de his inflammationis ſequelis agatur. Non enim proprie ad puerperarum morbos pertinent, cum a puerperio jam reſurgentibus moleſta ſint haec mala, & vix ante adverti poſſint.

Simul etiam facile patet, non intelligi hic ſuperficiariam illam, & lenem ſuppurationem, per quam cava uteri ſuperficies depuratur, uti ante dictum fuit: verum agitur hic de ſuppuratione in ipſa uteri ſubſtantia, poſt praegreſſam inflammationem producta. De his malis monuit *Hippocrates* (k): *At cura cito adhibenda eſt, ſi ulcera in utero fuerint. Nimirum enim tenero in loco ſunt, celeriter increſcunt, brevique putreſcunt.*

Cognoſcitur ex inflammatione praegreſſa, & ſignis ſuppurationis incipientis, de quibus & in *Capitulo de Abſceſſu*, & in morbis viſcerum inflammatoriis ſaepius dictum fuit. Si ergo dolor circa uterum maneat pertinax, abſque ſignis peſſimis, ſuppuratio uteri expectanda eſt. *Dolor ventris poſt partum, in his purulenta purgant* (l). Solet & tunc febricula adeſſe, quae ſuppurationes alicujus momenti, imprimis in viſceribus, comitari ſolet. Unde *Celſus* monuit (m): *Si mulieri ex inguine febricula orta eſt, neque cauſa apparet, ulcus in vulva eſt.* Si talis vomica in utero orta fuerit, optandum eſt, illam ſic rumpi, ut pus per vulvam exire poſſit; tunc enim citius ſanantur. Si autem per aliam viam pus exitum tenet, curatio protrahitur multum, & quandoque difficulter

(k) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 66. Charter. Tom. VII. pag. 768. (l) Coac. Praenot. N. 510. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (m) Lib. II. Cap. 7. pag. 60.

ter admodum obtinebitur. Idem verum eſt, ſi pus, in uteri ſubſtantia collectum, per metaſtaſin ad alia corporis loca deponatur.

Quandoque enim uteri vomica verſus exteriora pus collectum derivat. Unde *Hyppocrates* (*n*) monuit: *Si uterus, iſchio incumbens, ſuppurat fuerit, neceſſe eſt, illum linteis carptis curari*. Tunc enim manibus acceſſus datur, dum uteri ulcus extrorſum aperitur; adeoque & linteis carptis, & turundis, & aliis pluribus opus erit; & ideo talia mala *ἐμμοτα* ab *Hippocrate* dicta fuiſſe, teſtatur *Galenus* (*o*); de qua re alia occaſione dictum fuit. Aliquot tales caſus ipſe vidi, ſed ſemper longa erat cura, & quandoque fiſtula manebat, licet ſanitas in reliquis rediiſſet ſatis commoda.

Talis & caſus apud *Celeberrimum Benevoli* (*p*) legitur de juniore puerpera, cui poſt partum difficilem quinto die ſupprimebantur lochia, cum febre valida, abdominis tenſione & tumore, vomitu, urina parca, & reliquis uteri inflammati ſignis. Tentata fuerunt efficaciſſima remedia ad reſolvendam hanc inflammationem: verum omnia ſymptomata perrexerunt uſque ad vigeſimum quintum diem; tunc febris cepit minui; ceſſabant graviora ſymptomata, manente tamen abdomine tenſo, & tumido per ſex menſes, & ultra, imprimis circa dextrum Ilium, ubi percipiebatur durities circumſcripta. Poſt alios ſex menſes tuſſi moleſta corripiebatur; unde tumor ille durus, antea profundius latitans, incepit verſus exteriora protuberare. Tribus adhuc menſibus elapſis, opem *Benevoli* imploravit, qui, omnibus rite examinatis, abſceſſum latere concluſit, fomenta applicuit, & ſexdecim a partu menſibus locum aperuit; quo facto, exivit pus bonum, ſed parca admodum copia, quanta nempe contineri poſſe videbatur ſub integumentis, nec videbatur aliquid exire ab interioribus. Verum poſt octo, vel decem dies a tumoris apertura aegra corripiebatur frigore, cum febri, & ſequenti mane, mutando apparatum, inveniebatur copia puris diſſoluti & foetentis: perrexit autem ſimilis materia ſponte exire, nec augebatur copia, ſi manu premerentur vicina. Omni octava, vel decima die redibat febris, ſequente copioſiori evacuatione puris per trimeſtre fere ſpatium. Nihil autem aliud toto hoc tempore factum fuit, niſi quod vulneris labia tenerentur a ſe mutuo remota, ut liber puri maneret exitus. Neque aliquid purulenti unquam de vagina prodiit; & aegrae, licet diuturno morbo extenuatiſſimae, ſolito tempore prodibant menſtrua. Vigeſimo menſe gangraena in vulnere aderat; qua ſeparata, multum aucta fuit apertura, quae poſtea ſenſim imminuta fuit, manente parvo orificio, quod liberum exitum praebebat puri. Fiſtula manſit ſic incurabilis, cum tuto incidi nullo modo poſſet, quoniam ſpecillum immiſſum per ſex digitos tranſverſos adigi poterat, tranſverſali, & ſatis profunda directione.

Mirabilis caſus ſuppurationis poſt ſuppreſſa lochia legitur (*q*). Poſt laborioſum

(*n*) Aphor. 47. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 223. (*o*) Ibidem. (*p*) Diſſertazioni, ed oſſervazioni &c. N. 36. pag. 217. (*q*) La Motte Traité complet. de Chirurgie Tom. I. pag. 266.

rioſum gemellorum partum a valido terrore puerperae lochia ſupprimuntur omnino, cum tenſione & dolore valido abdominis. Molliſſimis fomentis applicatis, & ſimilibus clyſmatibus injectis, venae ſectionibus in brachio repetitis, minuebatur utcumque vehementia dolorum, qui tamen manſerunt perpetui per quadraginta dies, & ultra. Venter autem tumens ſuperabat molem, quam ante partum habuerat. Subito augentur dolores, & quatuor digitorum diſtantia ab umbilico, tam a latere, quam verſus inferiora, apertura ſponte fit, per quam exeunt plures librae puris, replentes vas, quo aqua hauriri ſolet (*un ſceau*); pergebat adhuc ex ingenti abſceſſu pus exire, donec penitus depletus foret. Simpliciſſimo apparatu Chirurgico applicato, brevi integre convaluit. *Hippocrates* (*r*), de cura hujus mali agens, ſuaſit lactis uſum; dein dixit: *Poſt lactis autem potum, cibis quam maxime incraſſandum, & ut utero geſtet. procurandum; ſana enim evadet. Plerumque autem ex hoc morbo evadunt, & ſteriles redduntur.* Haec tamen mulier poſt tam gravem morbum toleratum ſaepius peperit.

Contingit aliquando, ut pus collectum in uteri ulcere, reſorptum, per alia loca exeat. Sic vidi in gravida, quae & hydrope anaſarca laborabat, dolorem ortum in dextro ilio, ſatis intenſum: poſt partum prodiit per vulvam pus olidiſſimum, quod copia minori ſenſim, & poſtea album, inodorum fluxit quotidie ad ſeptimum a partu menſem uſque: aderat ſimul cruris, & femoris dextri imbecillitas; dein ex mamma dextra pus exivit, & lente convaluit.

In alia puerpera vidi, poſt omnia ſigna abſceſſus in ſiniſtro Ilio collecti, alvi fluxum olidiſſimum ſecutum fuiſſe; ſimul & aliqua copia ſimilis materiae de utero fluere cepit, cum levamine, & reſtituto appetitu, qui antea deficiebat. Poſt incepit ſputa rejicere ſimilia, & magna copia quidem: tarde pariter convaluit.

Uti jam in utero collectum pus per alia loca quandoque evacuatur, ſic aliunde adveniens quandoque per uterum exit. Hanc diſtinctionem *Hippocrates* (*s*) fecit, & monuit, quibus ſignis hoc cognoſci poſſit: *An vero ab ipſis ſint uteris, hoc pacto dignoſces. Quae enim ab ipſis ulcerationes ſunt, purulentam, & compactam purgationem exhibent; quae vero non ab ipſis, tenuem, & ſanioſam.* Omnia, quae de ulceribus internis curandis antea dicta fuerunt, hic quoque locum habent. *Ulcera* (*uteri*) *vero curanda ſunt, ut illa, quae in reliquo ſunt corpore, ſtudendo, ut inflammatio arceatur, repurgentur, impleantur, & ad cicatricem perducantur. Aqua autem potui danda eſt, vinum minime, cibique pauci, non multi* (*t*). Mollia ſatis remedia, & victum ſimilem commendavit *Hippocrates* (*u*) in ulcere uteri, de quo hic agitur; nempe cujus materia non aliunde delata, ſed in ipſa ſubſtantia uteri nata, & collecta fuit: *In quibus autem purulenta, & compacta defluunt, in his quidem univerſum corpus nullo modo movere opor-*

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 62. Charter. Tom. VII. pag. 764.
(*s*) Ibidem Cap. 65. pag 766.
(*t*) Ibidem Cap. 66. pag. 768.
(*u*) Ibidem Cap. 65. pag. 767.

Digitized by Google

*oportet*, *ſed colluere*, *& ex his totam curationem moliri*. Licet enim deterſio ulcerum, ſi ſordida fuerint, quandoque acriora poſcat remedia, tamen in parte adeo ſenſili, & tantum imperium habente in reliquum corpus, prudenti cautela opus eſt. Ulcus uteri curabat *Harvaeus* (*v*), quod ſatis antiquum jam erat: cum autem uſitatis remediis parum proficeret, validiora tentare voluit, addens ſolitis injectionibus aliquantulum *Vitrioli Romani*; *a cujus acrimonia perculſus uterus ſubito ſe contraxit*, *induruitque adeo*, *ut ad tactum lapide rigidior ſentiretur*; *ſimulque plurima ſymptomata hyſterica oborta ſunt*, *quae ab uteri ſtrangulatu*, *tetriſque inde vaporibus ſurſum latis*, *Medici vulgo fieri exiſtimant*. *Duravit aliquamdiu hoc malum*, *donec a mitioribus*, *& anodynis remediis placatus uterus orificium ſuum laxaret*, *liquoremque acrem* (*quem injeceram*) *una cum ſanioſa putrilagine expelleret*. Utilis haec obſervatio docet, quanta mala ſequi poſſint, ſi uterus irritetur, ſive acri remedio, ſive alio quocumque modo hoc fiat.

§. 1530. CUncta haec eradicantur ſponte, radice mali exciſa (1329.).

Cum omnia haec mala a lochiorum ſuppreſſione ortum duxerint, hinc, redeuntibus lochiis, omnia haec minui, vel & integre ceſſare ſolent. Praecedenti paragrapho patuit, retenta lochia diverſiſſimos morbos producere, prout in hoc, illudve viſcus rapiuntur; & *Hippocrates* (*x*) ſimilia monuerat; *Si ex partu minime purgata fuerit*, *venter*, *& crura tument*, *& vigor*, *& dolor imum ventrem occupat*, *quandoque etiam ad viſcera progreditur*. Similia his alibi leguntur (*y*). Praeterea (*z*), loquens de puerpera, cui *primis tribus*, *aut quatuor diebus puerperii purgatio prodierit*, *deinde ei derepente perdatur*, addit: *Si vero curetur victus ratione mulier*, *ſupererit*, *ſi cito curetur*.

Si enim viſcerum fabrica a lochiis per metaſtaſim depoſitis multum laeſa fuerit, redeuntibus poſtea lochiis, non ſequetur integra ſanitas, ſed quarundam actionum manebit vitium, & quandoque per omnem vitam. Unde alio in loco (*a*), ubi agit de lochiis ad caput, thoracem, aut pulmonem irruentibus, monet, puerperam plerumque ſtatim mori; ſi autem ſuperſtes fuerit, pulmonem ſaepe purulentum evadere, tuſſim, & aſthma ſequi: Si autem ad caput vertantur lochia, *mente alienabitur*, *& delirationes furioſae exiſtent*. Deinde addit: *At curata convaleſcit*; *non autem multa ſpes eſt*, *illam ſupereſſe*. *Ac ſi forte ſuperſit*, *ſurditas*, *aut in totum caecitas ſuccedet*. Suis obſervatis idem confirmavit *Sydenhamus* (*b*), ubi agit de malis, quae lochiorum ſuppreſſionem ſequuntur: *Nonnunquam enim Phreneſi laborant ex hac occaſione*, *quae in dies efferatior reddita ſpaſmos primum*, *dein mortem infert*. *Si vero mortem*



(*v*) Exercitat. de generat. animal. in Capit. de Partu pag. 279. (*x*) De Natur. muliebri Cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 685. (*y*) De Morb. Mulier. Lib. I. Cap. XL. Ibid. pag. 752. (*z*) Ibidem Cap. 39. (*a*) Ibidem Cap. 45. pag. 755. (*b*) Differtat. Epiſtol. pag. 531. 532.

*tem evadant, mitius aliquantum inſaniunt quandoque ad ultimum vitae terminum*. Triſtes tales caſus ipſe aliquoties dolens vidi.

Inde patet, tunc tantum ſequi integram ſanitatem, redeuntibus lochiis prius ſuppreſſis, ſi nempe cito hoc fiat, & nullum viſcus adhuc inſigniter laeſum fuerit per metaſtaſin lochiorum.

§. 1331. Hinc requiruntur Antacida lenia, ad labem acidam ſeri ſopiendam; diluentia lenia ex hordeatis, avenatis, amygdalatis juſculis; aperientia ſpecifica leniſſima ex moderate cardiacis, & uterinis; aperientia localia, Clyſmata, Fomenta, Cataplaſmata, Emplaſtra, Linimenta, Cucurbitae, Peſſaria, Suppoſitoria.

Agitur jam de methodo tractandi puerperas, ut lochiorum ſuppreſſio caveatur, & quaenam tuto tentari poſſint, ut lochia ſuppreſſa, vel parca nimis provocentur.

Imprimis hic attendendum eſt ad illa, quae ad §. 1329. dicta fuerunt; nempe lochia naturaliter multum minui, & circa tertium, quartumque diem vix ſanguinolenta eſſe, ſed tunc ſubpurulenta quaedam prodire, per quae uteri cava ſuperficies depuratur; adeoque male conſuleretur puerperis, ſi darentur talia tunc remedia, quae lochia pellerent. Dum autem mammae turgere incipiunt, tunc impetus, & copia humorum ab utero avertitur, & verſus mammas tendit: unde lactantibus puerperis, caeteris paribus, minori copia fluunt lochia; illis vero, quibus lac ex mammis reſorberi debet, fere ſemper lochia augentur, dum hoc fit.

Quies autem abſoluta corporis, & mentis omnino requiruntur. Vix enim credi poteſt, quam mobiles ſint puerperae in toto genere nervoſo, praecipue ſi tenerae, molliter educatae, & hyſtericis malis obnoxiae fuerint. Triſtiſſimos irae, terrorisve effectus plurimis exemplis probavit *Peu* (*c*). Similes vidi aliquoties. Importunae viſitationes amicarum, quae gratulaturae adveniunt, multum ſaepe nocent: praecipue peſſimus ille mos apud nobiles invaluit, & vix potui obtinere, ut in aliud conclave, remotius a puerpera, convenirent illae, quae ex amicitia, vel more quotidie accurrebant, puerperam ſalutaturae. Si inter tot matronas ſit vel unica, quae memores imo ſub pectore reconditas iras, licet diu ſopitae credantur, renovet, peſſima certe metuenda ſunt. Fragrantes odores, quibus multi adeo abuti ſolent, ut etiam, mutatis veſtibus, tota cutis illis imbuta maneat, turbant ſaepe adeo puerperas, ut mox ſequantur enormes capitis dolores, deliria, lochiorum ſuppreſſio (*d*). Plures tales caſus vidi: hinc ſolent lectis puerperarum adnectere nodulos ex foetidis uterinis, *aſa foetida*, *caſtoreo*, &c., compoſitos, qui quandoque & ſua graveolentia moleſti ſunt. Omnia haec caveri poterunt, ſi puerperae in perfecta ſerventur quiete, ita ut vitentur omnia, quae mentem, vel

(*c*) La Pratiq. des accouch. Liv. I. chapit. VIII. pag. 75. &c. (*d*) Ibid. pag. 230.

Digitized by Google

vel corpus ullo modo turbare poſſunt. De hac cautela adeo neceſſaria jam dictum fuit ad §. 1329. Abſolutam autem puerperarum quietem ad plures dies protractam voluit *Sydenhamus* (*e*). Credebat enim ex illis, quae in puerperio moriuntur, vix decimam quamque perire ob defectum virium, aut labores toleratos, ſed tantum ideo, quod debito citius lecto ſurrexerint. *Quamobrem iſtis, quae me audiunt, ubique auctor ſum, ut ad diem ſaltem decimum in lecto ſe contineant, ſi modo naturae paullo debilioris ſint, praecipue ſi vaporibus, qui vulgo dicuntur, jam pridem fuerint tentatae.* In robuſtis enim, & laborioſis mulieribus obſervatur quotidie, quod non adeo longa in lecto mora indigeant. *Levret* (*f*) in illis, quae flaccidum corpus habent, & ſedentariam vitam duxerunt, caveri juſſit, ne ante duodecimum diem vel pedem lecto efferant ob metum prolapſus uteri.

Abdomen molliter fulciendum eſſe linteo lato, §. 1329. dictum fuit. Nihil autem magis noxium eſt, quam valide faſciis ventrem conſtringere. Mirabatur *Peu* (*g*), accedens ſecunda poſt partum die juvenem puerperam, quam feliciter liberaverat, anxiam jacere, oculis ſcintillantibus, ob immanem capitis dolorem, inſomnem penitus: aderant nauſea, tuſſis, animi leve deliquium, ructus foetidi, dolor lateris ſiniſtri, lochiorum ſuppreſſio: ſubito binae venae ſectiones in brachio, tertia in pede inſtituebantur, & tamen augebantur omnia ſymptomata: dum ulterius inquiritur in cauſam tot malorum, invenitur abdomen faſcia valide adeo ſtrictum ut mirum videretur, illam reſpirare potuiſſe. Solvitur faſcia, mox redierunt lochia, & omnia illa mala ſymptomata evanuerunt. Plures ibi ſimiles caſus recenſet.

Imprimis attendendum eſt, ne urina in recens enixis puerperis nimis diu retineatur. Dum enim vacuo jam utero flaccidum abdomen eſt, veſica diſtenditur facile abſque ulla moleſtia, & ſaepe non ſentiunt ullum nixum mingendi, antequam veſica ultra modum diſtenta fuerit, & vim ſe contrahendi amiſerit; unde difficilis iſchuria ſequitur, quae cathetere in veſicam immiſſo levari debet. Ut hoc vitetur, ſollicite ſemper monui, ut puerperae, poſtquam per aliquot horas quieverint, tentent urinam excernere, quamvis nullum ad mingendum ſentiant ſtimulum. Inter parturiendum enim quandoque ſitiunt, & multum potant, poſt partum juſcula dari ſolent; unde urinae copia in veſica colligitur.

Adeo religioſe quietem in puerperio ſervandam voluerunt multi, ut piaculum crediderint, ſi lintea mutarentur citius, quam circa decimum a partu diem (*h*). Certum eſt, frigidum aërem, primis puerperii diebus imprudenter admiſſum, plurimum nocuiſſe, praecipue ſi inferiores corporis partes tangeret. Verum etiam conſiderandum eſt, lochiis conſpurcata eſſe linteamina, quae a calore corporis cito corrumpuntur, & peſſime foetent. Memini, me aliquando viſitaſſe tales puerperas, quae jam per aliquot dies in his ſordibus

(*e*) Differt. Epiſtol. pag. 532. (*f*) L'art des accouch. pag. 139. (*g*) La Partiq. des Accouchem. liv. 2. chap. 16. pag. 526. (*h*) Levret l'art. des accouch. pag. 139.

Digitized by Google

dibus morabantur. Dum manum de ſtragulis eductam mihi porrigebant, pulſus explorandi cauſa, tantus foetor nares feriit, ut vix non animo linquerer, quamvis non adeo delicatum me credam, ut a male olentibus afficiar facile. Sponte patet, peſſima mala metuenda eſſe, ſi in putrida tali atmoſphaera cogantur per plures dies decumbere puerperae. Obſervata fidelia confirmaverunt, putrida haec miaſmata nocuiſſe puerperis, dum in noſocomiis decumbebant: magnus enim illarum numerus peribat; & ſuſpicari ceperant Noſocomii Praefecti, ignorantiam, aut negligentiam obſtetricantium in cauſa eſſe. Plura ſecabantur cadavera defunctarum, & corporis interiora abſceſſibus plena fuerunt inventa. Sapiens Medicus, omnia attente examinans, hanc cauſam invenit, quod ſub conclavi puerperarum decumberent vulnerati. Confirmabatur ejus ſententia inde imprimis, quod aucto vulneratorum decumbentium numero, creſceret puerperarum ſtrages, minuto, pariter decreſceret. Aër humidus, tam calidus, quam frigidus, nocebat; ſiccus autem proderat: notum enim eſt, humidum aërem putredini favere, praecipue ſi ſimul calidus fuerit. Dum autem puerperae locabantur in conclavi inferiori, non obſervabatur amplius haec ſtrages; aër enim, putridis exhalationibus imbutus, levior eſt, unde ſuperiora petit (*i*).

Hinc videtur conducere, ut lintea citius mutentur, ſed omni cum cautela, ne aër frigidior corpus allabatur, vel lintea humida, & frigiduſcula adhibeantur. Commode ſatis hoc fieri poterit, ſi breviori induſio utantur puerperae, quod tantum ad umbilicum pertingit: dum reliquum corpus tegitur linteo, quod procinctorii inſtar circumapplicatur, & cito, & facile abſque mutatione corporis mutari poteſt. Omnia autem haec linteamina, ſicciſſima, calida, vel & fumo *olibani*, *maſtiches*, &c, imbuta adhibentur. Ditioribus ſolent conſtrui bini lectuli, ſibi invicem exacte contigui, qui, ſi opus fuerit, levi negotio, & abſque ullo ſtrepitu poſſunt removeri, dum lectulorum pedes rotulis, in omnem directionem volubilibus, inſtructi ſunt. Dum contigui ſunt hi lectuli, facili negotio puerpera ex uno in alterum devolvitur; ſicque omnia depurari poterunt. Vix credibile eſt, quantum levamen inde percipiant puerperae, ſi non cogantur diu immorari his ſordibus.

Si tunc in perfecta quiete manſerint, garrulae nimis arceantur cuſtodes, ut muta ſint miniſteria, ſubobſcuro in loco, dubia in luce decumbant, ut vitentur omnia, quae ſenſus valide afficere poſſint, puerperium feliciter abſolvetur.

Victus debet eſſe mollis, liquidus, ex avena, hordeo, oryza, & ſimilibus, juſculis carnium non nimis meracis, ſaepius de die, non nimia copia ſimul exhibitis. A carnibus abſtineant, donec febris lactaria ceſſerit; deinde ſenſim carnes albae conceduntur, minori copia primo, dein prudenter aucta, prout fames, & digeſtio bona creſcunt. Interim ſemper cogitandum eſt, puerperas eſſe nutriendas: ſeliguntur quidem cibi leves, & facilis digeſtionis; ſed talis horum copia concedi debet, quae alendo corpori ſufficit. Quandoque

(*i*) Peu la pratiq. des accouchem. liv. 2. chap. 1. §. 3. pag. 268.

que moroſae puerperarum cuſtodes, aliquando & Medici nimis ſeveri, famem pati cogunt puerperas primis diebus, quod noxium eſt. De hac re videri poſſunt illa, quae antea ad §. 600. & 601. dicta fuerunt.

Potus pariter blandus, tenuis, copioſior laudatur; ut omnes humores diluti, & facile meabiles maneant. A vino primis diebus abſtinetur, niſi languor aliquam ejus copiam poſcat: aſſuetis aqua placet, & prodeſt, uti & blandae emulſiones, infuſa ex emollientibus herbis parata. Cereviſiam recentem, bene defaecatam, mollem nunquam nocuiſſe vidi puerperis, quae hoc potu uti conſueverant. Qualiſcumque potus concedatur, ſemper dari debet ſubtepidus, frigidus nunquam: ſolent enim ſequi tormina moleſta, horrores, lochiorum ſuppreſſio.

Cum autem, uti antea dictum fuit, ſerum lacteum ad uterum derivetur, & poſtea ad mammas, ac pleraque, quae pro potu, & cibo conceduntur puerperis, imprimis recens enixis, ſponte aceſcant, hinc antacida lenia, abſorbentia nempe, exhibentur, ex *lapidibus cancrorum*, *coralliis*, *cornu cervi uſto*, *&c.* de quibus videantur illa, quae ad §. 66. dicta fuerunt, ubi de corrigenda acrimonia acida agebatur.

Antea dictum fuit, ultimo nimirum graviditatis tempore a tumente utero quandoque ſic premi inteſtina craſſa, ut colligantur in illorum cavo durae faeces, quarum ſaepe tanta moles eſt, ut poſt partum ad inteſtinum rectum delatae, difficillime excludi poſſint. Dum partus inſtat, prudentes obſtetrices clyſma injicere ſolent, ne faeces in inteſtino recto haerentes obſtaculum faciant. Multis mulieribus inter partus nixus alvus evacuatur. Si hoc factum fuerit, per biduum, vel triduum abſque noxa exſpectari poterit. Si autem alvus ſtricta maneat, tuto ducetur, injecto clyſmate, ſed leni tantum. Juſculum, aut decoctum emolliens, cum uncia una, alterave *olei amygdalarum*, & eadem quantitate *ſyrupi althaeae* ſufficiet ad hunc uſum: ſcopus enim eſt tantum, vias lubricare, & faeces emollire, ut facilius exire poſſint; nec vidi unquam, hoc nocuiſſe. Sunt tamen quidam in hac opinione, alvum ſtrictam conducere puerperis, & per octo, imo plures dies illam ducere non audent vel molliſſimo clyſmate, exſpectantes, donec ſponte, non ſine magnis ſaepe anguſtiis, & nixu validiſſimo, durae exprimantur faeces. Metuunt enim diarrhoeam, quam ſemper ominoſam, & vix non certo lethalem puerperis credunt. *Monuerat Hippocrates* ſequentia (k): *Si vero uteri ex partu laboraverint, febris levis detinet, interiore autem parte venter accenſus eſt, interdumque ad coxam uſque intumeſcit, dolor etiam imum ventrem, & laterum mollitudinem occupat, & dejectiones bilioſae ſunt, & graveolentes, ac niſi alvus ſiſtatur, derepente perit.* Varia dein commendat ad alvum ſiſtendam remedia. Verum antea ad §. 586. β., ubi de febrium cauſis agebatur, monitum fuit ex *Hippocrate*, febris, aut diarrhoeae periculum eſſe, ſi alvus nimis diu moretur. Et ad §. 772. in *Phrenitidis* hiſtoria pariter dictum fuit, ex

(k) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 55. Charter. Tom. VII. pag. 759.

Digitized by Google

ex *Hippocrate*, & *Galeno*, alvum interceptam non quidem proprium eſſe affecti cerebri ſignum, ſed capitis mala ab alvi interceptione ſemper augeri, & deteriora reddi. Notum autem eſt, in puerperio capitis dolores toties moleſtos eſſe, quandoque & ſuccedere deliria: unde patet, diu ſtrictam alvum puerperis non prodeſſe. *Hippocrates* (*l*) ipſe in periculoſa lochiorum ſuppreſſione juſſit, *alvum emolliri: melius autem eſt clyſma injicere*. Ita & *Mauriceau* (*m*) in periculoſiſſimo puerperarum morbo, inflammatione uteri nempe, commendat alvum liberam eſſe ſervandam per clyſmata mollia, quae nihil acris ſtimulantis habent. Unde patet, tutum, & utile eſſe, ſi puerperii tempore alvus eluatur clyſmate.

Neque adeo metuendum ſemper eſt a laxiori etiam ſponte alvo, vel & levi diarrhoea in puerperis, ſi nullis aliis gravioribus ſymptomatibus ſtipata fuerit. *Celeberrimo de Haen* (*n*) *in Batavis puerperis obſervare aliquoties contigit diarrhoeam pro lochiis: perniciosa haec in genere credita, tamen plures in vita ſervat, ſi vires bene conſerventur*. Ego & in Batavis, & in Viennenſibus puerperis aliquoties obſervavi, etiam quando lochia fluebant moderata copia. Antea notatum fuit, ab utero gravido tumente multa viſcera comprimi, & ſic impediri in ſuis functionibus poſſe; nec adeo infrequens eſt gravidis mulieribus icterus. Non mirum ergo eſt, ſi libera jam ab uteri preſſione viſcera expellant per alvum illud omne, quod graviditatis tempore retentum, & accumulatum fuerat. Hinc videntur celebres Practici, ſimul ac a partus laboribus nati tumultus compoſiti ſunt, jam de liberandis viſceribus abdominalibus cogitaſſe. Concinnabat *Hoffmannus* (*o*) ex amaris extractis, gummatibus reſinoſis, & aloë probe correcta pilulas, quarum grana quindecim dabat mane, & veſperi, ſecundo jam poſt partum die; & pro re nata per plures dies pergebat in illarum uſu. *Nam roborando tam inteſtinorum, quam ipſius uteri, per extenſionem nimiam robore exuti, tonum, blande ſimul ſtimulando, imum ventrem, ac inteſtina a ſordibus, ipſum quoque uterum a ſtagnante corrupto ſanguine repurgat*. Ob ſimilem rationem *Levret* (*p*) laudavit diuturnum uſum *Arcani duplicati*; ſed parca doſi adhibiti; tantum incepit illud dare poſt febrim lactariam jam finitam. Maluit enim, & prudenter quidem, ſtatim, vel brevi poſt partum, nihil moliri, niſi magna poſceret neceſſitas. Diluentibus mollibus ſolvetur ſenſim, ſi quid viſceribus impactum haeſerit, & vel ſponte ſua, vel leni ſtimulo poſtea, dum omnia jam in vado ſunt, de corpore exibunt.

Cum autem, ſuppreſſis lochiis, utero inflammato, omnibus in perniciem tendentibus, alvo exeunt tenuia, olida excrementa, cum virium inſigni proſtratione, mors prae foribus eſt; hinc ad minimum diarrhoeae initium adeo perturbantur puerperae, & adſtantes, talemque alvi fluxum ſtatim cohi-

(*l*) De Mulier. Morb. Lib. I Cap. 42. Charter. Tom. VII pag. 754. (*m*) Traité des malad. des femm. groſſ. Liv. 3. chap. 11. pag. 421. (*n*) De Haemorrhoid. Theſes Cap. V. pag. 76. (*o*) Medic. Ration. ſyſtemat. Tom. IV. ſect. 2. Cap. X. pag. 458. (*p*) L'art des Accouchem. pag. 138.

hibendum volunt, & niſi obtemperet Medicus, actum eſt de ejus fama, ſi puerpera moriatur. Generale axioma Practicum dedit *Hippocrates* (*q*), cujus ad §. 11. memini: *Si qualia purgari deceat, purgentur, tum confert, tum facile ferunt, ſi e contra, difficulter*. Nec fallit haec regula. Optimo jure hinc diarrhoeam puerperarum in criticam, & ſymptomaticam diſtinxit *Levret* (*r*). Critica ſolet poſt tertium vel quartum puerperii diem incipere; alvo excernuntur pultacea flava, vel alba, aut binis his coloribus variegata, cum levamine, & ſine lochiorum, vel urinae ſuppreſſione, ſed imminutione tantum: appetitus, & ſomnus manent, pulſus pacatus eſt, abdomen molle. In ſymptomatica Diarrhoea e contra obſervatur, quod citius incipiat, limoſa, & nigricantia ſtatim per alvum exeant, quae demum mutantur in griſea, & ſeroſa, quandoque mucoſa, & ſanguinolenta; lochia ſupprimuntur, abdomen intumeſcit, vires minuuntur, appetitus deletur, ſomnus deficit; urina minuitur copia, & lateritium ſedimentum deponit, ſitis adeſt, ſentit ardorem internum, dum externa corporis ſuperficies friget.

Criticam talem diarrhoeam inhibere vetant artis regulae; ſymptomaticam coërcere parum videtur tutum, cum ſic retinerentur in corpore putrida. Antiſepticis efficacibus putredinem inceptam corrigere, & ſimul labentes vires firmare, indicatio Medica poſcit. Si quid autem putridi miſtum humoribus fluat per vaſa, & debilitans alvi fluxus adſit, poterit illud tutius per urinam, & ſudores exire de corpore. *Hippocrates* (*s*), poſtquam in ſuppreſſione lochiorum alvum emolliendam, praecipue per clyſma, ſuaſerat, uti dictum fuit, addit: *Quod ſi facile vomuerit, etiam vomitus ciendus. Satius autem urinam ciere, & ſudorem provocare*. Lenia diluentia, quae copioſe dari ſolent puerperis, & urinae vehiculum, & ſudoribus praebent: non autem laudantur ſudores, qui cubiculi intenſo calore, ſtragulorum pondere, vel calidis ſudoriferis datis, exprimuntur; illi enim nocerent: tunc tantum proſunt, quando blando lecti tepore, & dilutis humoribus promoventur. Sic enim totius corporis laſſitudo, a partus laboribus toleratis, tollitur, & febris lactaria ſolvi ſimili modo ſolet. Videantur illa, quae §. 715. & ſequentibus de *Sudore Febrili* dicta fuerunt.

Hinc patet ratio, quare praecipui auctores, qui de arte obſtetricia, & morbis puerperii ſcripſerunt, blandos illos in puerperio ſudores adeo laudent; cum tantam ex his utilitatem obſervaverint, & e contra tot noxas, ſi imprudenter ſuppreſſi fuerint. Alvi fluxus enim cum ſaevis torminibus, dolores artus moleſtiſſimi, lochiorum ſuppreſſio, febres validae ſequi ſolent; quae omnia mala feliciter ſuperantur, ſi tepore lecti, juſculis diluentibus datis, redeant ſudores (*t*). Imo *Sydenhamus* (*u*), qui, uti notum eſt, non adeo

(*q*) Aphor. 25. Sect. I.
(*r*) L'Art des Accouchem. pag. 162. & ſeq.
(*s*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 42. Charter. Tom. VII. pag. 754.
(*t*) Levret l'art des Accouchem. pag. 137. La Motte traité des Accouchem. Liv. I. chapit. 37. pag. 144. 149. Brudenell Exton of Midwifery. ſect. VI. 411. 421.
(*u*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 532.

adeo favebat calori lecti, & ſudoribus, tamen ſolito ſuo candore, dum de puerperis loquitur, dicit: *Praeterquam enim, quod iſta, qua in lecto fruuntur, quies a malis jam toties commemoratis eas immunes praeſtet, non interruptus lecti calor ſpiritus pariter reficit tum a pariendi doloribus, tum ab evacuationibus in hoc caſu ſolennibus exhauſtos fractoſque: quinimo & Naturae ſuppetias fert, atque omnes, quas geſtationis tempore mulier congeſſerat, cruditates digerit, & amolitur.*

Si ex ſignis, antea recenſitis, conſtet, uterum inflammari, omnia illa, quae in hiſtoria inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta fuerunt, locum habent. De venae ſectione autem, in puerperis adminiſtranda, adhuc quaedam dicentur paragrapho ſequenti.

Ut autem ſuppreſſa lochia denuo redeant, laudantur *Aperientia ſpecifica leniſſima, ex moderate cardiacis, & uterinis*. Illa, quae evacuationem lochiorum promovent, remedia, ſolent vocari *Ariſtolochica*, & horum enumeratio habetur (*v*). Diſtribuuntur autem in duas claſſes, nempe in derivantia, & aperientia ſic dicta; de quibus ultimis nunc agendum, & quae interno pariter, ac externo uſu adhiberi ſolent. Si percurratur horum remediorum Catalogus, omnia inveniuntur calida eſſe, & ſtimulantia, ita tamen, ut quaedam plus, alia minus actuoſa ſint. Sic v. g. *Artemiſia*, *Cardiaca*, *Chamaedrys* leniores ſunt, quam *Sabina*, *Satureja*, &c. idem verum eſt de oleis ſtillatitiis: ita *oleum Cynnamomi*, *Caryophyllorum*, acerrima ſunt; *oleum Macis*, *Meliſſae*, quamvis fragrantiſſima, tamen longe mitiora ſunt. Conducunt haec cardiaca, ſi debilitas adſit, & languor. Idem & de uterinis dictis remediis verum eſt, quae aucto humorum motu vaſa uteri urgent, & aperiunt occluſa: hinc eadem remedia & *Emmenagoga*, & *Ariſtolochica* dicuntur; de quibus videantur illa, quae ad §. 1291. dicta ſunt.

Verum, cum in puerperis metuenda ſemper ſit uteri inflammatio, ſi intempeſtive ſuppreſſa lochia fuerint, prudentia ſuadet, ut leniſſima tantum ſpecifica, uterina & cardiaca, remedia adhibeantur: hoc autem fit, ſeligendo mitiora ex his; vel ſi validiora adhibeantur, parca copia horum aquae copioſae infuſa detur, dum ſimul fomentis, vaporibus, &c., ſic diſponuntur vaſa uteri, ut facilius cedant aucto parumper impetui humorum: omnium maxima cautela requiritur in illis, quae facile mobiles, & hyſtericis paſſionibus obnoxiae ſunt. Prudentiſſime, ut ſolet, Medicos hinc monuit *Sydenhamus* (*x*), ut non pergant diu in uſu remediorum, quae uterina dicuntur; *Sed, exhibitis aliquamdiu remediis, quae in hoc caſu cum ſucceſſu uſurpari ſolent, ſi votis ea non reſpondeant, ab iis temperandum eſt; cum neque fortiora hic locum habeant, neque in mitiorum uſu perſeverare debeamus propter attritas & fere proſtratas puerperarum vires*. Semel tantum, ut ſpirituum conturbationem compeſceret, *Laudanum*, vel ſolum vel uterinis remediis miſtum, propinabat: *Sedulo enim animadvertendum eſt, quod ſi, telo hoc ſemel miſſo, ſcopum non at-*

(*v*) Inſtitut. Boerhaav. §. 1226. pag. 537.
(*x*) In Diſſertat. Epiſtolari pag. 533. & ſeq.

Digitized by Google

*attingamus, nec ſequantur lochia, opium nullo modo eſt repetendum, ut in aliis caſibus fieri ſolet, & debet.* Idem de Enematum uſu pronunciavit, nec repeti haec voluit, ſi poſt unius injectionem lochia non ſequerentur. Tunc autem *rem omnem tempori, Medicorum facile Principi, at Coryphaeo, committendam cenſuit.* Imprimis ideo, *cum ſingulo quoque die curationis negotium magis magiſque extra aleam ponatur, & ſi aegra vigeſimum diem ſuperaverit, jam fere in vado ſit.* Conſtanter hanc methodum ſecutus fui, nec poenituit unquam. In puerpera, cui lochia parciſſime fluxerant, manebat dolor moleſtus in hypogaſtrio, qui non cedebat lenioribus remediis ad provocanda lochia adhibitis. Fomenta molliſſima applicui interdiu, de nocte. Emplaſtra ſimilia, cum jam ſurrexerat ex puerperio; poſt ſextam a partu ſeptimanam copia ſanguinis de utero fluxit, cum levamine doloris, & poſtea ſana, ac foecunda vixit.

Altera claſſis remediorum Ariſtolochicorum (*y*) continet illa, quae ad uterum determinant, hoc effectu, ut humores majori copia, & impetu verſus inferiores aortae ramos deriventur. Hoc autem obtinetur vel minuendo reſiſtentiam vaſorum inferiorum per balnea, fomenta, cucurbitas, emplaſtra aromatica; vel augendo circulationem humorum in partibus inferioribus per frictiones; quo & ſpectat miſſio ſanguinis ex venis pedum. Sed conſiderandum eſt, niſi uteri vaſa constricta reſerari poſſint, hoc motu aucto, omnia mala augeri; unde iterum patet, & in horum uſu prudentia opus eſſe. Videantur de his illa, quae in *Capitulo de obſtructione* ad §. 134. 135. habetur.

Hinc videtur *Manningham* (*z*) monuiſſe; *Si ſuppreſſis lochiis inflammetur uterus, e brachio potius, quam e pede, mittatur ſanguis.* Accelerato enim ſanguinis motu per vaſa inferiora, magis urgebitur uterus inflammatus. *Hofmannus* (*a*) ſtatuit quidem, ſi lochia ſubſiſtunt, praeſtare ſemper, ut in inferioribus ſanguis poſt pediluvium detrahatur; fatetur tamen, ſibi aliquot innotuiſſe exempla, ubi, lochiis ſubſiſtentibus, purpurata febris oborta fuerat cum graviſſimis ſymptomatibus, profuiſſe inſigniter ſanguinis ex brachio eductionem. Simul & caſum recenſet (*b*) puerperae, cui ob aërem frigidiorem admiſſum, ſubitumque ab incendio terrorem, lochia ſuppreſſa fuerant. Mox ſecuta fuit pleuritis, &, ſecta in talo vena, non redierunt lochia, uti neque poſt ſecundam ſanguinis miſſionem in brachio inſtitutam. Verum, *ſudore per univerſum corpus per viginti horas profuſe manante, & alvo clyſtere molliente ſubducta, demum rurſus prodierunt uteri purgamenta, & aegra ex ancipiti eſt levata.* Simul hinc patet, venae ſectionem repetitam quidem impediviſſe, ne acuta pleuritide ſuffocaretur, ſed per ſudorem criticum ſuperatum fuiſſe ancipitem morbum.

Quamvis autem per venae ſectionem in pede inſtitutam minuatur reſiſtentia ſanguini per inferiores arterias fluenti, adeoque in illis augeatur celeritas, ta-

(*y*) Inſtitut. Boerh. §. 1226. N. I. pag. 537.
(*z*) Art. obſtetric. compend. pag. 87.
(*a*) Medicin. Syſtemat. ration. Tom. IV. ſect. 2. Cap. X. pag. 517.
(*b*) Ibidem pag. 516.

Digitized by Google

tamen ob eandem rationem avertitur impetus, & copia ab ipſo utero, ſaltem pro parte. Dum enim acceleratur motus per arteriam Iliacam externam, minuitur impetus per Iliacam internam ejuſdem lateris, quae praecipuos utero ramos largitur. Praecipua autem curationis ſpes videtur pendere a laxatione vaſorum uteri conſtrictorum. In caſu enim modo recenſito a frigore aëris, & terrore ſtricta erant vaſa cutanea, atque uterina, & dum ſudor profuſus per laxata jam, ac aperta vaſa cutanea fluebat, brevi poſt vaſa quoque uterina reſerata debitum lochiorum fluxum reſtituerunt.

Unde patet, quare *Aperientia localia* commendentur, ſed praecipue mollia quaevis, de quibus dictum fuit ad §. 1291. Ab irritantibus enim cavendum eſt. Ob hanc cauſam *Peſſaria*, & *Suppoſitoria* vix unquam adhibentur: priora vaginae, poſteriora ano immituntur. Cum autem ſuppoſitoria ideo ano indantur, ut mole, vel ſtimulo, vel utriſque ſimul, nixum deponendi alvum excitent, praeferuntur in puerperis clyſmata mollia, quae alvum ducunt, ſimulque duras faeces emolliunt, inteſtina lubricant, ſimulque, dum inteſtino recto haerent, vicinum uterum fovent.

Quamvis autem *Peſſaria*, & *Suppoſitoria*, diverſis parari poſſint modis, communiter nihilominus ſolebant parari ex melle. Sic illa *Hippocrates* (*c*) deſcribit. *Peſſos autem ſubdititios, ſi valentes deſideras, ſic conficito. In mel ſemicoctum ex medicamentis appoſititiis praeſcriptis immitte, quae educere poſſunt, & quum immiſeris, balanos ad eorum inſtar, qui in ſedem immittuntur, efformato, illoſque longos, & tenues facito. Deinde mulieri ſupinae, in lectulum altius a pedibus inſtratum reclinatae, balanum apponito, & panniculo illigatum, aut alia re conſimili, calefacito, dum colliqueſcat. Quod ſi debiliorem balanum ſupponere velis, in linteolum obligato.* Videtur Peſſorum uſus Veteribus Medicis ſatis frequens fuiſſe, cum in *Libro de Natura Muliebri*, & in *Libris de Mulierum Morbis* plures Peſſorum ſpecies deſcribantur, quorum quidam acria ſatis remedia continent. Morbis vaginae curandis a Chirurgis cum fructu adhibentur; ſed admodum dubium videtur, an in lochiorum ſuppreſſione tuto adhiberi poſſent. Os enim uteri, & ipſa vagina partus tempore multum paſſa fuerunt; hinc facile irritari poſſunt, quod videtur omnino evitandum eſſe. Bona fide fateor, quod ad hunc ſcopum, lochia nempe provocandi, peſſariis nunquam uſus fuerim.

§. 1332. VEnae ſectio haud facile, nec niſi urgente ſumma neceſſitate, adhiberi poteſt.

Quid lochia ſint, cui uſui ſerviant, quomodo mutentur colore, minuantur quantitate, in praecedentibus dictum fuit. Quae omnia ſi rite perpendantur, patebit, Venae ſectionem raro requiri in puerperis, & debilitando nocere ſaepius; adeoque non adhibendam eſſe, niſi ubi neceſſitas poſtulat.

Multi videntur eſſe in illa opinione, ſanguinem, qui poſt partum effunditur,

(*c*) Libr. de locis in homine, Cap. ultimo, Charter. Tom. VII. pag. 377.

tur, malae eſſe indolis, & fere gaudent, ſi debiles, pallidae, exhauſtae a puerperio ſurgant mulieres; unde ſi ſuſpicentur, non fluxiſſe ſatis magnam copiam ſanguinis, Venae ſectione demunt, quod ſuperfluum gravare corpus autumant. Patet ex ante dictis, lochiorum copiam variam admodum eſſe in diverſis mulieribus, quae tamen feliciter puerperio defunguntur: notum eſt, puerperis, quae natis ubera praebent, lochia minori copia fluere, & citius deſinere. Pariter conſtat, tertio, quartove puerperii die purulenti quid exire; nullo quandoque, vel pauco ſanguine tinctum, in ſaniſſimis etiam puerperis; ſequitur tunc febris lactaria, quae, lacte ad mammas delato, per blandum ſudorem ſolvi ſolet. Hoc tempore lochia ſuppreſſa credunt, & toties Vena ſecatur, dum pro morboſo habent illud, quod ſecundum naturam eſt, uti antea fuſius dictum fuit. Leves hoc tempore quandoque circa uterum dolores percipiuntur, mollibus fomentis ſatis cito curabiles, qui pro inflammatione uteri habentur, & ſanguinis miſſionem citam, ac repetitam poſcere creduntur. Quaenam ſigna inflammationem uteri adeſſe demonſtrent, ad §. 1329. dictum fuit; in quo caſu venae ſectionem conducere, nemo dubitat. Sic *Aëtius* (*d*) prudenter monet ſequentia: *At ubi vehementior inflammatio infeſtaverit, ſi neque aetas, neque habitus, neque anni tempus, obſtiterit neque inflammatio poſt abortum, aut immenſam ſanguinis vacuationem ſupervenerit, cubiti vena ſecanda eſt, ac ſanguis pro virium ratione educendus, licebitque in ſecunda quidem venam incidere, in tertia vero ſanguinis miſſionem repetere.*

Nonniſi cum cautela ergo *Aëtius* ſuaſit venae ſectionem, & tantum, dum uteri vehementior inflammatio aderat. Non convenit ergo ob leviores etiam puerperarum querelas ſanguinem temere mittere: cavendum eſt, ne naturalis lochiorum imminutio pro morboſa ſuppreſſione habeatur.

Triſtem imprudenter repetitae ſanguinis miſſionis in Illuſtri puerpera ſana, & vegeta effectum memoriae reliquit *Celeberrimus Hoffmannus* (*e*), teſtis oculatus. A rudiori obſtetricis manu jam altero poſt partum die tumor dolens occupabat vaginam, & collum internum uteri: exacerbatis ſymptomatibus, lochiis non rite fluentibus, acceſſit febris; Archiater vocatus venam in brachio ſecavit, & intra ſeptem dies ſexies, modo in brachio, modo in pede ſanguinis miſſionem repetiit. Sub ultima autem Venae ſectione oculi ceperunt obfuſcari, ita ut candelam peteret, quamvis dies eſſet quam lucidiſſima; & brevi poſt lethalis ſequebatur lipothymia. Cadavere aperto, ſequenti die, in toto vaſorum ſyſtemate vix aliquot reſtabant ſanguinis cochlearia. Unde concludit *Hoffmannus*, *Medicos plures in eo delinquere, quod in inflammatoriis puerperarum affectibus ſanguinis miſſionem repudient omnem*: *hic in exceſſu peccatum fuit graviter*: *ſed medium tenuere beati.*

Profuſae adeo ſanguinis jacturae mortem ſucceſſiſſe, non adeo mirum videtur; ſed vel unicam venae ſectionem, in puerpera temere inſtitutam, lethalem fuiſſe, *Sydenhamus* (*f*) teſtatur. Matrona honeſta, ac proba ſtatim a partu corri-

(*d*) Lib. XVI. Cap. 85. pag. 162. Sect. 2. Cap. X. pag. 520.

(*e*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV.

(*f*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 535.



Digitized by Google

corripiebatur paroxyſmis hyſtericis, & lochia penitus deficiebant. Tentavit methodum ſuam; ſed caruit ſucceſſu: hinc totam rem tempori committere voluit; quotidie illam inviſens, non vidit augeri mala. Ad decimum quartum diem uſque ſic exſpectando traxit morbum. Perſuaſerunt tunc marito adſtantes mulierculae, venam uxori in pede ſine mora ſecandam eſſe; *quo facto, Paroxyſmi hyſterici adeo invaleſcebant, ut intra paucas horas ſpaſmi accederent, & non ita diu poſtea, aerumnarum requies, Mors.* Plures puerperas periiſſe vidit *Levret* (*g*), quibus multum ſanguinis eductum fuerat, imo ne unicam quidem evaſiſſe, dum hoc tentabatur ad avertendam, vel curandam uteri ſuppurationem, vel metaſtaſim lacteam; de qua ad §. 1329. dictum fuit.

Patet ergo, non facile in puerperis venam ſecandam eſſe, niſi urgens neceſſitas indicet hanc evacuationem. In caſu illo (*h*), cujus jam mentionem feci, ubi ob fortiſſimam abdominis conſtrictionem, ſuppreſſis lochiis, intolerabilis capitis dolor ſequebatur, cum aliis malis ſymptomatibus, ter vena ſecta fuit abſque ullo levamine: poſtquam autem faſcia ſoluta fuit, mox redierunt lochia, & omnia mala ſymptomata evanuerunt.

Notandam eſt, hic tantum agi de morbis puerperii, qui a partu, & ejus ſequelis, ut cauſa, pendent. Poteſt enim puerpera alio tentari morbo, dum in puerperio decumbit, qui propriam curam requirit. Notavit *Sydenhamus* (*i*), nonnunquam febrim, quae lochiorum ſuppreſſionem ſequitur, tranſire in claſſem Epidemicarum, quae illo tempore graſſantur; tuncque harum febrium curam requirere, habita tamen ſemper puerperii ratione. Antea ad §. 890. N. 1. notavi, quod in puerperis Pleuritide correptis, licet lochia fluerent, venae ſectionem inſtituerim. Non enim lochia ſemper ſiſtuntur, dum inflammatorius talis morbus puerperio ſupervenit. Sic vidit acutam pleuritidem, poſt partum valde laborioſum, in puerpera quarto poſt partum die, *La Motte* (*K*), profuſis ſudoribus minime levatam, ut ſperabatur. Tamen vehemens talis morbus ne quidem imminuerat lochiorum fluxum, & ſerius cum vocatus fuiſſet, quater venam ſecare debuit, ut morbi impetum refraenaret; ſequente tamen vomica purulenta, a qua evaſit, tota exhauſta, & macie confecta. Lactis uſu ſenſim refecta fuit, & omnino convaluit. Dum octavo a partu die acerbiſſimus lateris dolor corripuiſſet puerperam. *Tulpius*, cum identidem novis inſultibus urgeret dolor, ter pedis, & quinquies brachii, venas ſolvere debuit (*l*). Tantam ſanguinis jacturam non ſolum toleravit, ſed & ingens alvi profluvium ſuſtinere debuit, antequam integre debellaretur morbus.

(*g*) L'art des accouchem. pag. 167.
(*h*) Peu la pratique des accouchem. pag. 526.
(*i*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 532.
(*K*) Traité complet de Chirurg. Tom. I. obſervat. 45. pag. 245.
(*l*) Obſervat. Medic. Lib. 2. Cap. 2. pag. 105.

§. 1333.

§. 1333. **N**Eque curanda ſymptomata proinde, ac ſi eſſent morbi acuti ſui generis (1329.).

Hoc ſatis inculcari nequit, cum tot errores in praxi hic contingere ſoleant. Antea jam ſaepius dictum fuit, uterum habere mirum imperium in reliquas corporis partes. Sic v. g. vehementes quandoque capitis dolores oriuntur, qui minus cautos fallunt, ac ſi inflammarentur meninges cerebri. In illo caſu ante memorato, ubi, a nimis adſtricto abdomine, dolor capitis immanis aderat, oculi ſcintillabant, &c., quis non cogitaſſet, ignorata cauſa, validam inſtare Phrenitidem. Vena ſaepius ſecatur ſine fructu: dum faſcia ſolvitur, omnia ceſſant mala. Imprimis autem de hac re cogitandum eſt in teneris, & hyſtericis malis obnoxiis: vidi ſic dolores abdominis ſatis moleſtos in tali puerpera, dum grumus ſanguinis exiturus retinebatur in uteri orificio parumper. Paullo poſt, evanido ventris dolore, querebatur, ſe ſimiles dolores, ac in abdomine perceperat, in capite ſentire; poſt horae quadrantem urinam dimittebat tenuem aquoſam, & mingendi hoc conatu expellebatur grumus: ſtatim capitis dolores ceſſant, & pacatus ſomnus aliquot horarum ſequitur; evigilans, ſe ſanam jam eſſe ſollicitae matri laeta nunciat. Numeroſos ſimiles caſus vidi, qui me docuerunt, varia ſymptomata, quae puerperium comitantur, & ſaepe morbos acutos referunt, non indigere cura inflammationis.

§. 1334. **L**Acte ad mammas delato, ſaepe fit ejus ſtagnatio, coagulatio, dolor inflammatorius, ſuppuratio, Schirrus, Cancer.

Lac, recens nati infantis pabulo dicatum, graviditatis tempore jam adeſſe ſolet in mammis ſaepius, & quandoque magna ſatis copia exſtillat, uti antea dictum fuit. Sic apta redditur jam in gravidis lactis officina, ut poſt partum nutriri infans poſſit. Quamvis autem viderim, ſtatim poſt partum ubera duxiſſe infantes, tamen plerumque mammae a partu flacceſcere potius ſolent, neque tenduntur fere, niſi ſecundo, tertio, quatorve die, quandoque etiam ſerius. Sentiunt puerperae leves horripilationes, ſub cute quaſi repentes, inquietiores fiunt, ſomnus turbatur, febricitant plerumque, incaleſcunt. Dein tendi incipiunt mammae, turgent magis magiſque, brachia cum quadam moleſtia moventur. Tunc dicitur, lac ad mammas deferri; quod ſi moderato cum impetu fiat, omnia illa incommoda ceſſant brevi, imprimis ſi infans matris ubera ducat, ſicque nimia a collecto lacte mammarum diſtenſio caveatur; lac illud primum, quod in mammis poſt partum colligitur, ſeroſum tenue eſt, & recens natis utiliſſimum, dum tenue nutrimentum dat, ventriculum, & inteſtina a ſordibus depurat, alvumque ſimul leniter ſolvit.

Quandoque ſubito lac in mammas rapitur, & intra paucas horas illas maxime diſtendit. Dictum fuit ſaepius de commercio, quod uterum inter, & mammas obſervatur: mammariam internam, & epigaſtricam inter ſe per anaſto-

ſtomoſin communicare, ſcripſerunt Anatomici, & in recenter enixae puerperae cadavere haec vaſa calamum ſcriptorium aequare viſum fuit (*m*). Quandoque humores ſubito ſurſum rapi, & non tantum mammas diſtendere, ſed & vaſa encephali, videtur *Hippocrates* indicare (*n*), dum ſcribit: *Quibus mulieribus ſanguis in mammis colligitur, maniam ſignificat.* Quibuſdam mulieribus per ductuum lacteorum extrema lac ex papillis facile exit, & ſponte quidem, ita ut viderim aliquoties lintea, quae mammis applicata fuerant, ſaepius mutari debuiſſe, cum tota madeſcerent a lacte feroſo: in talibus raro ſtagnatio, & coagulatio obtinet. Plerumque autem ſuctione opus eſt, ut lac exeat; cum papillae, plicatilibus membranis conſtantes, his collapſis, complicent tubulos lacteos, & facilem lactis exitum impediant (*o*). Unde per ſuctionem minuta atmoſphaerae preſſione, papillae ſimul elongatione in rectum diſpoſitis tubulis lacteis, exit lac, mammarum diſtenſio minuitur. Requirebatur autem, ut lac non ſemper deplueret, ſed collectum in mammis manere poſſet, donec infans ubera poſceret. Ductus igitur lactei, quorum congeries ſubſtantiam glandulosam mammae conſtituit, in initio ſuo anguſti ſunt, in medio decurſu ſuo ampliores, dein iterum prope papillam anguſtantur, & circa baſim ejus circularem quaſi communicationis alveum conſtituunt, ex quo tubuli lactei emergunt, qui per papillam diſtribuuntur, & circa papillae orificium minutis oſculis hiant (*p*). Unde manifeſte apparet, totius hujus apparatus effectum eſſe, ut lac colligi, & moram trahere poſſit in mammis. Toti huic ſubſtantiae glandulosae mammarum ſe interſerit membrana adipoſa, cujus cellulae numeroſiſſima vaſa ſanguinea, & lymphatica ſuſtinent, & ductus lacteos, glandularumque racemos. Totus ille apparatus continetur membrana, quae cellulosae continuatio videtur: ejus pars, quae fundum, ſive baſim mammae conſtituit, craſſior eſt, & ſuppoſito muſculo pectorali adhaeret; reliqua ejus pars tenuior eſt, & cuti firmiter accreſcit (*q*).

Unde apparet, mammarum fabricam, & ſitum efficere, ut multum diſtendi poſſint, quod requirebatur ad lactis collectionem: ſed ſimul ac diſtendens vis minuitur vel parum, propria elaſticitate ſatis fortiter contrahuntur, & per patulos in papilla tubulos lac ad aliquot pedum diſtantiam ejiciunt. Hinc, dum plena ubera ducunt infantes, nutrices ſentiunt motum quemdam in tota mamma, ſolentque dicere, quod *mammae concidant*, tuncque magno cum impetu lac exſilit, & quidem tanta copia, ut infans deglutire non poſſit; unde papillam deſerit; vel & providae nutrices, ſimul ac incipientem illum motum in mamma percipiunt, ſtatim papillam ex ore infantis removent, illamque reddunt, ſimul ac primus ille impetus exſilientis lactis ceſſaverit. Hoc fieri ſolet, dum firmae, & ſolidae mammae ſunt, vix in pendulis, & flaccidis.

Lac autem, quamvis optimum, ſi ſtagnet, cremorem album, craſſum, pinguem, ejicit ſurſum (*r*), infra manet lac; defloratum dictum, ſubcaeruleſcens,

(*m*) Hemſterh. Meſſis aureae pag. 138. (*n*) Aphor. 40. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 219. (*o*) VVinslovv Expoſit. Anatom. traité de la poitrine N. 19. pag. 586. (*p*) Ibid. & N. 13. pag. 585. (*q*) Ibid. N. 11. 12. (*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 297.

leſcens, pellucidius, & tenuius. Si lacti miſcetur *coagulum lactis* dictum, quod paratur de ſucco ventriculi ruminantium, abit in aequabilem coagulatam ſciſſilem maſſam, quae brevi ſponte ſecedit in ſerum, & in coloſtratum, ſive caſeoſum. Si acidum admiſcetur lacti, ſtatim grumeſcit, & coagula format, altera lactis parte remanente fluida (*s*). Verum lac purum, ſibi relictum, aceſcit, imprimis in aëre calido, & tunc ſimili modo grumoſum fit, ac dum acida affunduntur lacti. Sed & lac ab alcali fixo ſale addito flaveſcit magis magiſque, prout plus de alcalino ſale admiſcetur, & tandem flavus ille color in profundum fere rubrum mutatur: ac ſimul lac coagulatur, licet non tam valide, ac quidem ab acido admiſto fit (*t*). Sed *febricanti valide animali, lactanti prolem, lac corrumpitur in uberibus, fitque tunc ex candidiſſimo flaveſcens, ex dulci ſalſum, ex craſſulo ſanioſum tenue, interim craſſamento coagulato in mammis relicto, ex inodoro ſubfoetidulum, infanti horrendum, & faſtiditum. In coagulatione ergo lactis, una cum febri calida, & colore flaveſcente, non licet Medico cogitare de cauſa coagulante acida, ſed de calore nimio, & forte alcaleſcente potius coagulatione. Quin forte centies Medici obſervant, lac coagulari ſic a febre, ubi ne ſemel id vident factum ab acido.*

Quacumque ergo de cauſa ſtagnet lac in mammis, metuenda eſt ejus degeneratio, & coagulatio: ſolet tunc tenue ſerum ex papillis fluere, manente mamma aeque tenſa, dolente, tumida, dum omne grumoſum retinetur. Frequentior hujus mali cauſa obſervata fuit, ſi frigidus aër ſubito pertingat ad mammas (*u*); unde ſolent puerperarum cuſtodes linteis calidis fovere mammas, ut aëris frigus caveatur.

An forte mala conformatio pectoris, & difficilior reditus ſanguinis venoſi a mammis huc quid contribuit? In illis foeminis, quae non lactant infantes, omne lac, quo mammae implentur, debet denuo in ſanguinem redire per venas: ſi autem ille reditus difficilior fit, ſtagnabit lac in mammis, & metuendum eſt lactis coagulum. An tale quid *Hippocrates* (*v*) indicavit? *Quibus virginibus orthopnoea contingit, illis uterum gerentibus mammae ſuppurantur.*

Si ergo lac ad mammas delatum ſtagnaverit, fiet ſeparatio partium, ex quibus lac conſtat. Cremor pinguis ſecedet, qui febrili calore ranceſcet; caſeoſa pars, licet primo aceſcat, in morbi progreſſu putreſcere poterit; plus enim de animali natura jam habet. Nam ſi lactis coagulum intra denſum linteum magna vi premitur, ut omne ſerum inde ſeparetur, pinguis fit caſeus, conſtans cremore lactis, & caſeo proprie ſic dicto: talis aetate acerrimus fit, non acidus, ſed alcalino proprior. Si vero, cremore prius ablato, ex coagulato lacte caſeus paratur, ille dureſcit inſtar cornu, atque, igni admotus perfecte, ut cornu, lenteſcit, uſtulatur, comburitur, foetet (*x*).

Unde patet, quare ſtagnante, coagulato, degenerante, in mammis lacte, ſe-

(*s*) Ibid. pag. 301.
(*t*) Ibid. pag. 302.
(*u*) Levret l'art des Accouchem. pag. 155.
(*v*) Coacar. Praenot. N. 549. Charter. Tom. VIII. pag. 884.
(*x*) Herm. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 301.

ſequatur illarum inflammatio, & metuendae ſint omnes ejus ſequelae, ſi reſolvi non poſſit.

§. 1335. COgnoſcitur horrore, frigore, & calore reciprocis, febricula, ſigniſque incipientis inflammationis.

Solet ſaepe inflammatio mammarum comitari febrim lactariam, quae cum horrore, & frigore reciprocis incipit, uti dictum fuit. Quandoque & ſerius oritur, dum a quacumque cauſa lac ſtagnans degenerare incipit in mammis. Prior frequentius contingit illis puerperis, quibus lac in mammis collectum retropelli debet: poſterior ſaepius contingit in lactantibus. Cum autem eo major reſolutionis ſpes ſit, quo citius medela idonea applicatur, hinc ad haec ſigna incipientis inflammationis attendendum eſt. Tumor, dolor, calor, rubedo, una cum febre, praecipua ſunt; de quibus videantur illa, quae dicta fuerunt ad §. 382., ubi de ſignis inflammationis agebatur.

§. 1336. CUratur 1. antacidis lenibus. 2. diluentibus leniſſimis. 3. diſcutientibus externis cito applicatis.

1. Cum lac ſponte ſua aceſcere ſoleat, &, dum aceſcit, grumeſcere incipiat, hinc antacida hic commendantur, de quibus videri poteſt *Materia Medica* ad hunc numerum, & illa, quae ad §. 66. de corrigenda acida acrimonia dicta fuerunt. Seliguntur autem leniſſima, & imprimis illa, quae acidum abſorbentia vocantur, quae nullam acrimoniam habent. Piſcium oſſa exſiccata, ut *Mandibulae Lucii piſcis*, a quibuſdam maxime laudantur. Salia alcalina fixa, quamvis vim antacidam certam poſſideant, attenuentque illa, quae per acidum coïverunt (y), & ad coagulum lacteum reſolvendum laudentur, tamen non niſi parca doſi, & aqua copioſa diluta, adhiberi ſolent; cum omnia blanda, & lenia puerperis conducant. Praeterea experimenta docuerunt (z), *non eſſe verum, quod ubique aſſeritur, reſolvi illud coactum rurſus in antiquum liquidum, & reſolvere alcalia, quae ab acidis erant denſata.* Patuit enim ex illis, quae ad §. 1334. dicta fuerunt, lac ab alcalino ſale admiſto grumeſcere, quamvis non adeo fortiter coaguletur, quam ab acidis affuſis. Praeterea conſtitit, longe frequentius lac denſari in mammis a febre, & calore, quam ab acido coagulante.

2. Haec enim omni ſcopo ſatisfaciunt; leniunt, emolliunt, concreta humectando diſponunt ad reſolutionem, & ad omnes inflammatorios morbos adhibentur. In *Materia Medica* plures tales formulae habentur. Huc etiam ſpectant victus humidus, & potus tenuis, aquoſus, copioſus.

3. Cum manibus acceſſus detur facilis, hinc ab externa remediorum applicatione magnam utilitatem merito ſperaverunt omnes. Dum enim cito, incipiente inflammatione, ſedulo haec applicantur, magna ſpes eſt benignae re-

(y) Herm. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 58. (z) Ibid. pag. 303.

reſolutionis. Praeſtat autem ſemper molliſſimis remediis uti, ut, ſi reſolutio inflammationis non ſucceſſerit, omnia ad blandam ſuppurationem diſponantur. In ipſo morbi initio *Poſcam*, ſive *Oxycratum* applicuit *Moſchion* (*a*): credebat enim, vim conſtringentem aceto ineſſe; hodie ſolventem aceti vim omnes agnoſcunt. Applicabat autem ſpongias molles oxycrato, aceto nempe aqua diluto, madidas, vel panem eidem intinctum cum palmulis tritis. Haec adhibeat, *lacte irruente cum tenſione*, *gravitate*, *dolore ſed & cum fervore.* Verum, ſi fervor mammarum augeretur, illa voluit applicanda, quae laxare poſſunt; fomenta nempe ex oleo, & aqua calidis. *Celeberrimi Benevoli* obſervationes, confirmatae a *Nannoni* (*b*), docent egregium uſum aceti aqua diluti, non tantum in incipiente mammarum inflammatione, ſed etiam, dum jam provectior morbus eſt. Aliquot caſus ibi recenſentur, qui egregiam hujus remedii utilitatem docent. Prout autem inflammatio vehementior erat, eo magis diluebatur acetum, ne irritando noceret. Si autem reſolutionis ſigna non apparebant, ſed calor, dolor, tumor in mamma augerentur, & pulſus fieret celerior, removebat poſcam, & ſola aqua calida fovebat, uti & unguentis, ac emplaſtris, ut promoveret ſuppurationem, abjecta omni ſpe reſolutionis.

Plurimi molliſſimis uſi ſunt remediis tantum. Sic *Mauriceau* (*c*) adhibebat cataplaſma molle ex mica panis in lacte cocta, addito deinde oleo amygdalino, & aliquot ovorum vitellis. Huic cataplaſmati imponebat ſplenia oxycrato madida. Multum boni exſpectabat a *Braſſica capitata rubra*, aqua cocta in pultem, quae dein in mortario trita per cribrum tranſprimebatur, ut aequabiliſſima eſſet; & tunc addebatur aliquid *mellis*, *oleique chamaemelini*, per infuſionem parati. *Levret* (*d*) mollibus, anodynis, leniter reſolventibus, topicis, curam aggreditur; dein, ubi, tenſa prius mamma laxari incipit, tunc ſolis reſolventibus utendum, jubet; cataplaſmate ex pane, & vino ſimul coctis, aqua marina vino rubro animata, urina ſana, ſale alcalino, ſed ammoniaco, in aqua ſolutis, uſus fuit.

Sapone veneto in lacte, & aqua ſoluto curavi, ut foveretur mamma, tumens collecto lacte; bis, vel ter de die expoſui vapori aquae tepidae; dein, ſi remitteret parum dolor, mollem cum his frictionem adhibui; & vix aliis opus habui, ſi adhuc reſolutio ſperari poterat.

In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur Cataplaſma, quod partim ex emollientibus, partim ex diſcutientibus aromaticis conſtat, addito pariter ſapone veneto. Cum autem haec omnia in lacte coquantur, multum perit de aromatum ſtimulo volatili, & prodeſt imprimis, ubi infarctio mammarum a lacte adeſt, una cum inflammatione non adeo valida. Ubi autem magnus calor, rubor, dolor adeſt, tunc molliſſima remedia praeferuntur reliquis.

§. 1337.

(*a*) Spach. gynaec. pag. 6. N. 58. & 60.

(*b*) Trattato delle Malattie delle Mammelle pag. 26. & ſeq.

(*c*) Traité des Malad. des femm. groſſ. &c. Liv. III. Chap. XVI. pag. 435.

(*d*) L'art des Accouchem. pag. 156.

§. 1337. SI jam in apoſtema tendit, quantocyus maturandum, aperiendum, depurandum, conſolidandum; de quibus in Chirurgicis.

De ſignis, quae demonſtrant, inflammationem non poſſe reſolvi, ſed in ſuppurationem tendere, dictum fuit antea ad §. 386. Ubi ergo hoc conſtat, molliſſima ſola conducunt, una cum ſubpinguibus. Solam farinam avenae, in lacte coctam, addito dein oleo lini, cataplaſmatis forma applicandam, conſului pauperibus, ut ſumtibus parcerem, & optimo quidem cum effectu. Quomodo autem abſceſſus, inflammationem non reſolvendam ſequens, curari debeat, dictum fuit ad §. 402. & ſequentes. Hinc ſupereſt tantum, ut quaedam notentur, quae peculiaria obſervantur in mammis ſuppuratis.

Antea dictum fuit, mammarum ſubſtantiam conſtare partim ex tunica cellulosa, partim ex ſubſtantia glandulari; unde optime diſtinxit *Levret* (*e*), quandoque infarciri poſſe tunicam cellulosam ſolam, quod raro fit; ſaepe idem malum obtinere in parte glandulari; omnium frequentiſſime tamen utramque hanc partem ſimul affici.

Si ſola tunica cellulosa inflammata in abſceſſum tendat, mamma tumet multum, ſed uniformi, & aequabili tumore; unde non mutatur convexa ejus figura, niſi forte duobus locis diſtinctis mammae diſtincti formentur abſceſſus. Plerumque tamen interſtitia, inter tales abſceſſus poſita, ſuppurationis tempore rumpuntur, & bini vel plures, abſceſſus ſibi mutuo vicini in unam vomicam confluunt. Admodum dolere ſolent tales mammarum abſceſſus, antequam ſponte, vel per artem puri collecto via pateтur.

Contigit tamen mihi videre bis in puerperis totam mammam fuiſſe conſumtam valida ſuppuratione, licet vix ullum dolorem percepiſſent, & cutis leviter tantum rubeſceret. Finita ſuppuratione cutis, accrevit ſuppoſitis partibus omnino, & de tota mamma nil ſupererat, praeter flaccidam papillam.

Suppuratio, quae in tunica cellulosa fit, ſatis promte procedit: pus tamen, quod exit, varium eſt, & inaequale; vomica autem facile detergitur, praecipue ſi ſponte fuerit ruptus abſceſſus.

Ubi vero ſola pars glandularis affecta fuit, tubera tactu percipiuntur in mamma, quae ſibi mutuo non adhaerent, imo quandoque ſatis diſtant; cutis mammae non eſt tenſa, nec dolet in initio; fere tantum dolor ſequitur, quando rupturae proximus eſt abſceſſus. Suppuratio admodum lente procedit, neque fit ſimul, & ſemel in omnibus tuberibus: ſolet enim, uno abſceſſu rupto, aliud tuber dolere, attolli, & ſuppurari. Hinc per menſes quandoque talis mammae ſuppuratio protrahitur, & in adultioribus quandoque per integrum annum.

In lentis talibus mammarum ſuppurationibus conducunt remedia, quae parum plus movent; quale eſt v. g. Cataplaſma illud, quod in *Materia Medica* ad

(*e*) L'art des Accouchem. pag. 157.

ad praecedentem numerum proponitur. Embrochae, quas laudat *Levret* (*f*), ex ſale alcalino fixo copioſa aqua diluto, ex ſapone, & fomenta ex his parata, tunc multum proſunt. Omni enim modo curandum eſt, ut totum ſolvatur in pus, nihilque duri maneat in mamma, quod ſcirrhi, & cancri metum relinquere poſſet.

Mirum caſum vidi bis in eadem muliere. Dum gravida eſſet, incepit dextra mamma tumere, abſque dolore: tumor ille augebatur quotidie, ita ut octavo graviditatis menſe mammae moles femur attingeret, & deberet ſuſpenſorio ſuſtineri; aliter incedere non potuiſſet miſera. In vaſta hac mamma poteram diſtinctiſſime tangere ſex rubera, non cohaerentia ſibi invicem, pugnum mole aequantia, ſatis mobilia. Dum peſſima quaeque metuebam, mirabar, poſt felicem partum totam hanc molem minui, rubera ſolvi, ita ut intra bimeſtre ſpatium mamma rediret fere ad ſolitam magnitudinem; nec vel minima durities tactu percipi poterat: magis flaccida, & pendula erat tamen, quam ſiniſtra. Nullum autem remedium adhibitum fuit. Poſt biennium denuo gravidae omnia eadem contigerunt, eodem pariter poſt partum eventu.

Omnia haec obſervatis practicis confirmavit *Nannoni* (*g*). Invenit enim, ſi inflammatio occuparet partem celluloſam mammae ſolam, & ſuppuratio ſequeretur, non inde minui lactis ſecretionem: contrarium obtinebat, ſi ſubſtantia glanduloſa mammae ſimiliter afficeretur; tunc enim minuebatur, vel & integre ceſſabat lactis ſecretio, prout major, minorve pars glandularis ſubſtantiae fuerat infarcta. Obſervavit pariter, ſuppurationem tardiorem in parte glandulari, quam in parte celluloſa, & majus periculum eſſe ſcirrhoſae duritiei remanentis.

Si autem inflammatio, in ſuppurationem abitura, occupet & celluloſam, & glandularem ſubſtantiam mammae ſimul, tunc mamma tumet inaequaliter; in quibuſdam locis durior eſt, quam in aliis (*h*), & ſuppuratio citius fit in parte celluloſa: unde ſaepe talis abſceſſus ſponte rumpitur, & bonum pus fundit, dum adhuc dura tubera ſuperſunt, quae poſtea ſenſim matureſcunt.

Ob hanc cauſam emollientibus, ſimul additis diſſolventibus, uti dictum fuit, promovere ſuppurationem conantur periti; imo ſuadent, ut tamdiu apoſtema clauſum relinquatur, donec pus, ſponte ruptis integumentis, viam ſibi faciat; ita enim melius ſolvitur omne durum, & interſtitia, inter vicinas ſibi mammarum vomicas, ſolvuntur, ut pus in unum cavum confluat, ſicque per unicam aperturam effluat (*i*). Obſervatum fuit, minus deformem cicatricem manere, ſi ſponte rumpatur mammae abſceſſus, quam ſi ferro ſecetur (*K*).

Rupto ſponte, vel ſecundum artem aperto, abſceſſu, ſimpliciſſima methodus optima eſt. Turundae ſemper nocent, cum inter reſpirandum moto pectore

(*f*) L'art des Accouchem. pag. 159. (*g*) Trattato delle Malattie delle Mammelle pag. 48. 49. &c. (*h*) Levret ſur l'art des Accouchem. pag. 157. (*i*) Ibid. 158. (*K*) Ibid.

Digitized by Google

re moveantur & mammae. Ne quidem unguentis uſus fuit *Nannoni* (*l*); ſed, ſolis linteis carptis molliſſimis adhibitis, mammam fovebat perpetuo aqua calida, de nocte molle Cataplaſma ex mica panis, lacte, &c., paratum applicabat. *Levret* (*m*) Emplaſtro, Nurimbergenſi dicto, totam tegebat mammam, & fovebat aqua cum ſale alcalino, uti dictum fuit. Simul optime monet, dum dolor rupto abſceſſu ceſſat, vel inſigniter minutus eſt, ut cum prudentia brachium moveatur: agentibus enim muſculis mammae ſuppoſitis, pus exprimitur, ſicque impeditur, ne ſinus, aut fiſtulae fiant. Hoc enim quandoque contingere, jam dudum ſcriptum eſt. Sic *Erotis* (*n*), poſtquam conſuluerat, ubi ex lacte mammillae dolent, fovendas eſſe aqua calida, dein tegendas *Argilla in aceto diſtemperata*, addit; ſi Apoſtema fiat, *Quod ſi locus ille fuerit fiſtulatus, cum cura hac poterimus ſubvenire. R. radicem mundatam Hellebori nigri, & intinctam oleo, vel melli impone, & pulverem de Lappa combuſta ſuper inſperge. Id enim omnem fiſtulam inundat, atque mortificat, &c.*

Quandoque contingit, ut, licet omni cum cura tractatus fuerit mammae abſceſſus, conſolidato jam ulcere, quid duri remaneat, quod ſi relinqueretur, ſcirrhi metum faceret: hoc imprimis contingit, ſi in glandulari mammae parte natus fuerit abſceſſus. Vapor aquae tepidae, mollis frictio, fomenta ſolventia ante laudata continuo applicanda ſunt, donec totum reſolvatur. Nec ulla interponi debet in horum uſu mora; quo enim diutius illud durum relictum manſerit, eo difficilius remediis cedet. Poſt ſuppuratam mammam relicta durities, cum nec fomentis cederet, nec emplaſtris, *Nannoni* (*o*) adhibuit unguentum mercuriale loco mammae indurato, & viginti trium dierum ſpatio totum fuit reſolutum. Candide tamen fatetur, tentatam fuiſſe inunctionem mercurialem ad curandum talem durum tumorem, qui jam per biennium in mamma haeſerat: quamvis enim magna copia Argenti vivi adhibita fuerit, ita ut ſalivatio ſequeretur, non ſucceſſit cura: mole quidem minutus erat tumor, ſed durities reſidui aucta fecit, ut praeter exſtirpationem nulla ſpes curae maneret. *Cicutam* vidi externo ſimul, & interno uſu feliciſſime diſſolviſſe duros tales tumores.

An pus, in mamma collectum, nec foras emiſſum, interiora thoracis gravare poteſt? Mirus legitur caſus apud *Ballonium* (*p*): *Mulieri dolor obortus eſt in mamma ſiniſtra ab aliqua ſuppreſſione lactis, ut conjicere eſt. Tumor erat; diſparuit. Saltem nil foris eminebat. Non deſiit dolere illa pars, quamvis nil foret conſpicuum. Macreſcebat in dies. Nil proficiebat. Languebat. Palpitatio cordis inſignis: unde ea oriretur, dubitabant.* Dum in varias opiniones circa latens hoc malum abirent Medici, *Duretus* accerſitus omnia rimatur. *Tandem collectum eſt, parte interiore abſceſſum latere, qui, niſi aperiretur, mortem repentinam eſſet accerſiturus. Contra multorum opinionem ea par-*

(*l*) Delle Malattie delle Mammelle pag. 29. 36. (*m*) In loco citato pag. 159.
(*n*) Spach. gynaec. Erot. de paſſion. Mulier. Cap. 20. pag. 51.
(*o*) Delle Malattie delle Mammelle pag. 61. (*p*) Epidem. & Ephemer. Lib. II. Tom I. pag. 151.

*parte ſepticum admovetur. Actis aliqua ex parte cuniculis, pus manavit multum. Miraculo convaluit.*

§. 1338. Lactantis papillae dolor, fiſſura, inflammatio tollitur balſamicis blandiſſimis, ſpirituoſis cephalicis applicatis.

Papillae, ex media convexitate mammarum eminentes, multum variant craſſitudine, & longitudine in diverſis mulieribus. Saepius contingit, ut a loricis, quas peſſimo more geſtare coguntur puellae, ſic deprimantur papillae, ut vix emineant; imo aliquoties vidi, ſubſediſſe penitus, ita ut loco eminentis papillae appareret foveola in mamma, in qua deliteſceret. Impoſſibilis tunc eſt lactatio, niſi educi poſſit papilla; quod ſaepe feliciter obtinetur, ſi graviditatis tempore ſaepius applicetur parva cucurbitula, ex qua antliae pneumaticae ope educitur aër; tunc enim depreſſa papilla exſurgit, &, dum ſaepius hoc tentatur, incipit eminere magis magiſque.

Papillae conſtant ſubſtantia ſpongioſa, & elaſtica (q), ex pluribus faſciculis ligamentoſis compoſita, quorum extrema conſtituunt baſin, & apicem papillarum. Hi faſciculi per totam longitudinem leves plicas habent, quae dum, protrahendo papillam, elongantur, evaneſcunt; redeunt ſtatim, ſimul ac papillarum elongatio ceſſat. Inter hos faſciculos elaſticos locantur ſeptem, vel octo tubuli lactei, qui circa apicem papillae parvis oſculis hiant; cumque illi tubuli arctiſſime haereant faſciculis illis ligamentoſis, una cum illis plicantur, & elongantur. Tenuis productio cutis tegit papillas; cui dein ſuperincumbit Epidermis.

Dum ſugit infans, papillam inter labia, ſaepe & inter gingivas premit, & protrahendo elongat, ſicque complicatos tubulos lacteos in rectum deducit, & facilem lacti ex mammis parat exitum.

Quandoque fit, ut moroſi infantes, frequentius ſugendo, valide premendo inter gingivas, irritent ſic papillas, ut doleant, & inflammentur: huc etiam concurrit acrior infantis ſaliva, dum recens nati infantes aphthis laborant: circa dentitionis tempus, dum pruriunt gingivae, peſſime ſaepe mulctant miſeram matrem, premendo papillas; imo ſaepe lacerant integumenta; unde fiſſurae ſanguinolentae, & dolentiſſimae, quae ſine acerbo cruciatu incumbentis indufii attactum ferre nequeunt.

Moleſtiſſima lactantibus haec mala ſunt, & quae ſaepe lactationem reddunt omnino impoſſibilem, cum infantis damno, & periculo, ne lac in mammis retentum coaguletur, & omnia illa mala ſequantur, de quibus ſtatim dictum fuit.

Solet quidem laudari uſus ſpirituoſorum, ut v. g. Spiritus roriſmarini, ſi linteum hoc madidum papillae applicetur (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); verum facile patet, ſi fiſſa, excoriata, aut valde inflammata fue-

(q) VVinslovv. Expoſit. Anatom. pag. 586. 587.

fuerit papilla, dolorem immaniter augendum eſſe. Unde haec tantum uſum habent, dum papilla integra adhuc eſt, nec inflammata, ut nempe, ſpirituoſis applicatis, firmior reddatur papilla, ejuſque integumenta fiant magis calloſa, ut ſuctionem, & preſſionem facilius ferant. Verum cum jam fiſſa papilla eſt, & acriter dolet, molliſſima quaevis conveniunt, qualia in *Materia Medica* ad hunc numerum recenſentur.

Sequenti methodo uſus fui ad haec mala curanda, & felici quidem cum ſucceſſu: ſi papilla inflammata, vel & fiſſa doleret, linteis carptis, *ſucco ſempervivi majoris* madidis, fovendam curavi, ſaepe eadem renovando, ne ſiccefcant, & haereant; operculum ex plumbo, vel cera paravi, ſuperius patulum, quod dolentem papillam recipere poſſet, & impedire, ne induſium, aut veſtes ullo modo papillam premere poſſent. Fiſſuras papillarum inungi curavi oleo cerae, repetitis deſtillationibus limpido, & molliſſimo reddito. *Nam remedium eſt incomparabile prorſus ad mala papillarum nervoſarum, quae in cute extrema occurrunt. Nam in curandis fiſſuris labiorum hybernis, in fiſſuris papillarum in lactantibus, in digitorum, manuumque rhagadibus vix aliud habet ſimile, ſi ſubinde levi illitu applicetur* (*r*). Repetitis autem deſtillationibus oleum cerae, quod prima vice butyri inſtar craſſum prodibat, & graveolens, tenue redditur & fragrans.

Dum haec fiunt, neceſſe eſt, ut ex altera mamma ſola lac ſugat infans: ſi prior mamma lacte turgeat nimis, prudenti ſuctione a muliere, ad hanc rem conducta, depleri poterit, quae loca dolentia vitabit facile, ſi labia applicet areolae papillae. Solet etiam, vitro impoſito, quod longo roſtro inſtructum eſt, per ſuctionem ſatis commode depleri turgens lacte mamma.

Hoc modo ſolent brevi ſatis tempore curari haec mala. Conſolidatis autem fiſſuris, & ſedata penitus inflammatione, tunc ſpirituoſis applicatis poteſt roborari papilla; a dilutis forte incipere proderit, ne nova irritatio fiat, & caveatur ſubita, ac nimia corrugatio tubulorum lacteorum, quorum extrema in ſummitate papillae aperiuntur. *Maſtiche*, ſi digeratur in copia aequali aquae, & ſpiritus vini, tale remedium dat.

§. 1339. LAc abundans nimis, & tenue temperatur victu blando, ſiccoque, & motu: lac deficiens curatur victu humido, blando, nutriente; fotu, frictioneque mammae; ſublatione Cauſae indagatae.

*Lac abundans &c.* Omnes, uti notum eſt, proprio lacte nutrimur. In lactantibus ergo pars nutrimenti in mammas derivatur, ut nutriatur infans, & illud totum de nutricis nutrimento decedit. Unde nutrices, ſi ſanae, & robuſtae fuerint, majorem ciborum, & potuum copiam aſſumunt ſemper, ſicque ſine detrimento ſanitatis robuſto infanti ubera praebere poſſunt, imo & pluribus, uti notum eſt.

Con-

(*r*) Her. Boerh. Chem. Tom. 2. pag. 157.

Digitized by Google

Contingit autem aliquando, ut tanta lactis copia derivetur in mammas, quod plerumque ſimul tunc tenuius eſſe ſolet, ut nutricis corpus defraudetur alimento, dum omnis recens chylus ſtatim a ſanguine ſeparatur; unde omnes humores acriores redduntur, & ſubputridi, ſitis oritur, febricula; & corpus vero maraſmo contabeſceret, niſi emendari poſſet nimia illa lactis ſecretio. Quandoque ſatis difficulter hoc obtineri poteſt. Victus ſiccior, ſed blandus tamen, ex carne aſſa, pulticulis ex hordeo, avena, oryza paratis, ſed ſpiſſioribus, motus corporis, multum proſunt. Potus debet eſſe parcior, & meracior. Cereviſia mollis, ſed meraca, Cereris quaſi extractum liquidum, inſigniter prodeſt illis, quae huic potui aſſueverunt: continent tales cereviſiae magnam copiam materiae nutritiae, cumque ſpiſſiorem conſiſtentiam habeant, non fermentantur; hinc blandae, & molles manent, licet diu ſerventur. Si, his tentatis, non minuatur nimia lactis ſecretio, ablactandus eſt infans; caeteroquin nutrix brevi deficeret. Vidi, per plures ſeptimanas, licet ab uberibus jam remotus fuiſſet infans, perſtitiſſe perpetuum, & moleſtum lactis de mammis ſtillicidium, aucta quotidie corporis macie. Cum varia incaſſum tentaſſem, tandem ceſſit malum, dato omni trihorio infuſo forti *ſalviae* ad unciam unam, alteramve.

*Lac deficiens &c.* Ibi omnia adhibentur contraria, victus nempe humidus, quies, potus dilutus nutriens, ut hordei, vel avenae, decoctum cum tertia parte Lactis recentis admiſti, juſcula copioſa, ova recentia, & ſimilia; ex quibus copia boni chyli facile conficitur actione viſcerum chylopoieticorum. Per haec efficitur ſatis facile, ſi mulier caeteroquin ſana ſit, ut copia lactis cum ſanguine fluat: tunc autem debet promoveri lactis ſecretio in mammis, quod obtinetur fotu, & leni frictione, praecipue frequentiori ſuctione vel infantis, vel, ſi ille vacua nolit ducere ubera, alterius mulieris. Non enim facile deſperandum in hoc caſu, cum hiſtoria Medica doceat, non tantum virginibus, ſed & viris lac in mammas derivatum fuiſſe, dum moroſos infantes vana, ut putabant, lactationis ſpecie placare conabantur. Si aliae evacuationes per alvum, ſudores, &c. copioſae in cauſa fuerint, hae ſunt ſiſtendae.

Poſſunt tamen eſſe tales cauſae defectus lactis, quae vel omnino non, vel difficulter admodum emendari poterunt. Notavit *Hippocrates* (*s*) ſequentia: *Ut plurimum vero, quae pauca menſtrua demittunt, eas ſine lacte eſſe contingit. Sicciores enim ſunt, & denſiore corporis habitu.* Et alio in loco (*t*), de illis agens incommodis, quae obtinent in civitatibus ſeptentrioni expoſitis, notat, multas mulieres ſteriles fieri *propter aquas, quae ſunt durae, crudae, & frigidae; purgationes enim menſium non contingunt idoneae, ſed paucae, & pravae.* Deinde addit: *Quum vero pepererint, pueros nutrire non poſſunt. Lac enim aquarum duritie, & cruditate extinguitur.*

Si

(*s*) De Natura Pueri Cap. X. Charter. Tom. V. pag. 323. (*t*) De Aëre, locis, & aquis. Cap. II. Charter. Tom. VI. pag. 192.

Digitized by Google

Si jam in mammarum fabrica vitium ſit, ſi totum corpus denſum, toroſum fuerit (viragines ſolent vocari tales mulieres), ſaepe mammarum in talibus veſtigium tantum apparet, & adeo contracta ſunt omnia vaſa, ut lacti appulſo cedere nequeant; tunc certo lac deficiet. De ſimilibus *Hippocrates* (*u*) dixit: *Sunt autem, quae natura lac non habent, & quibus lac ante tempus deficit. Eae vero natura ſolidae ſunt, & denſae carnis; ideoque, cum via denſa ſit, non a ventre ad mammas ſatis humoris defertur.* Vidi in aliis quandoque mammas maximae molis, ſed mera pinguedine obrutas, ita ut omnes ductus lactei compreſſi ab adipe incumbente ne guttulam quidem lactis admittere potuerint.

Facile patet, has cauſas vix eſſe emendabiles ulla arte.

(*u*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 72. Charter. Tom. VII. pag. 71.

MOR-

# MORBI INFANTUM.

§. 1340. **I**Nfanti recens nato oriuntur morbi proprii 1. a ſtrigmentis glutinoſis, caſeoſis, lentis, quibus os, oeſophagus, ſtomachus, inteſtina, ei replentur.

Pertractatis illis, quae in virginibus, gravidis, partu, puerperio, obſervata fuerunt, ſupereſt, ut agatur de morbis, qui in recens nato infante obſervantur. Quamvis enim, ſimulac vivere incipit, plurimis obnoxius ſit (variolas v. g. in utero materno foetum paſſum fuiſſe ſequenti Capitulo patebit), tamen hic agendum erit de illis morbis, quorum cauſae adſunt, dum homo naſcitur, & quae reliquo vitae tempore, vel omnino non, vel ſaltem minus frequenter, obſervantur.

Magna enim mutatio contingit in recens nato: paullo ante in utero materno clauſus, humore ambiente a compreſſione defenſus, ab omni aëris attactu liber, nec luminis, nec ſoni, actione afficitur. Dum naſcitur, vi exprimitur, novas ab aëre inſolito, ab attactu obſtetricis, quandoque rudiore, moleſtias patitur. Sed quanta & internis partibus mutatio fit eodem tempore. Pulmo, qui ante parum tantum ſanguinis recipiebat, jam omnem totius corporis ſanguinem tranſmittit, & tradit cordi ſiniſtro: viſcus hoc, antea collapſum, expanditur aëre inſpirato. Diaphragma, dum agit, pectoris cavum auget, hepar deprimit: in ipſo hepate mutatur humorum motus. Non mirum ergo eſt, vagitum, & ploratum in ipſo vitae principio adeſſe, licet ſaniſſimus caeteroquin fuerit infans. Subita illa, & adeo inſolita, mutatio fletui cauſam dat. Quod ſcite *Plinius* expreſſit (*v*): *Itaque feliciter natus jacet, manibus, pedibuſque devinctus, flens animal, caeteris imperaturum, & a ſuppliciis vitam auſpicatur, unam tantum ob culpam, quia natum eſt.*

Simulac infans in lucem prodierit, per chordam umbilicalem adhuc nectitur placentae; qui nexus ſolvi debet: hactenus enim vita communi cum matre uſus fuit: poſtquam autem chorda umbilicalis ſecta fuerit, nil cum matre amplius commune habet, ſed propriam vivit vitam. Unde prudenter monuit *Levret* (*x*), non eſſe ligandam, nec reſcindendam chordam umbilicalem, niſi prius reſpiraverit infans: quandoque enim pallidi, debiles naſcuntur, praecipue ſi diu in pelvis exitu haeſerint, nec vagitum edunt: concutiendo leviter infantem, fricando, irritando fauces, nares, plumulae motu, ſa-

(*v*) Hiſt. Lib. VII. in Prooemio. (*x*) L' art des accouch. pag. 210.

Digitized by Google

lem linguae imponendo, aliiſque ſtimulis excitant ſopitum motum, &, um haec tentantur, liberum commercium foetus cum matre per chordam mbilicalem ſervant.

Si vero recens natus infans faciem tumidam lividam habeat, nec reſpiret, el parum tantum, chorda ſubito reſecanda eſt, etiam abſque ligatura, ut, fluente aliqua ſanguinis copia, liberetur ſanguine gravatus pulmo, nec dhuc dilatatus per liberam inſpirationem. Suffocationis enim periculum nminet. Simul ac autem vagire inceperit infans, libere jam reſpirans (y), horda liganda eſt.

Chorda autem umbilicalis ligatur ad quatuor, quinque, vel ſex digitoum diſtantiam ab umbilico, ut nempe locus novae ligaturae ſuperſit, ſi fore prior delaberetur, ſubſidente chorda umbilicali; vel, fortius adſtricta, ecaſſet vaſa umbilicalia; unde haemorrhagiae periculum naſceretur.

Haec ergo ſola cautela requiritur, ne propinquo ad umbilicum loco chorda reſecetur. Vidi, in quibuſdam familiis moris fuiſſe, ut ad diſtantiam decem, vel duodecim digitorum chordam ligarent, nec reſecarent illam chordae partem, quae ultra ligaturam erat, ſed intra linteum convolutam applicarent corpori infantis, donec tota caderet. Mole majori hoc moleſtiam parit aliquam, caeterum nihil mali.

Separatio autem chordae umbilicalis, ad quamcumque ligetur diſtantiam, ſemper fit prope umbilicum. Cutis enim abdominis infantis ad aliquot linearum diſtantiam tegit chordam, & in illo loco, ubi cutis deſinit, ſeparatio fit, quod quarto, quinto, ſextove die contingere plerumque ſolet.

Tota cutis infantis recens nati lubrico glutine tegitur, majori, minorive copia in variis; unde tepido in balneo mollibus ſpongiis abſtergitur cutis, ut nitida fiat: tota cutis rubeſcit tunc, ac ſi leviter Eryſipelatoſa foret (z), & poſt aliquot dies ſolet Epidermis deſquamari. Haec cutis rubedo aeque manifeſta eſt in Aethiope, ac in Europaeo; & vulgo creditur, eo nitidiorem, ac pulcriorem cutim futuram poſtea, quo magis rubicunda fuerit in recens nato infante (a).

Cutis nitiditas merito commendatur, non tantum in recens natis, verum etiam poſtea: multis enim morbis cutaneis obnoxii ſunt infantes, niſi cutis quotidie molliter detergeatur. *Galenus* (b) volebat, recens nati totum corpus modico ſale aſpergi debere, ſic omne glutinoſum abſtergeretur adhuc efficacius: juſſit autem hoc fieri illo ſcopo, ut cutis denſior, & ſolidior redderetur: verum vix convenire videtur, ut cutis leviter quaſi inflammata, & tota rubeſcens ſalis ſtimulo irritetur. Sufficiet mollis abſterſio ſordium aqua moderate calida, cui quidam modicam ſaponis miſcent, quandoque & parcam vini quantitatem.

Dum infans in hoc balneo haeret, ſollicite luſtrandum eſt, an quid vitii appareat. Solet ſaepe, imprimis poſt difficiliorem partum, tumor in hoc, vel

(y) L'art des accouch. pag. 210.

(z) Brouſet Educat. Med. Tom. I. cap. 5. pag. 62.

(a) Vander Monde Eſſays de perfect. l'eſpéce humaine Tom. 2. pag. 6.

(b) De Sanit. tuend. Lib. I. Cap. 7. Charter. Tom. VI. pag. 50.

vel illo capitis loco apparere, qui diſcutientibus, de quibus in [illegible] ſionis dictum eſt, feliciter ſanari ſolet. Obſervavit tamen Levret [illegible] diu ſupervivere infantes, ſi tales tumores in occipite ſint, ſed [illegible] mori: in aliis capiti locis ſimiles tumores illud periculum non hab[illegible] metuendum eſt, ſi in recens natos futurae nimis a ſe mutuo diſtent [illegible] ſolet fieri, vel quia ante terminum ex utero prodierunt, vel qui[illegible] praeternaturaliter in cavo calvariae lympha hydrocephalum producere [illegible]

Contingit etiam in partu difficili, ut aliquod infantis membrum [illegible] vel frangatur. Ingenue fatetur *Peu* (*d*), talia ſibi contigiſſe in form[illegible] ducendae ſtatim ſunt partes in ſitum naturalem, & cura ſolet felic[illegible] cedere in tenellis his corporibus, abſque ulla deformitate relicta: [illegible] *Levret* (*e*) teſtatur.

Simul in recens natis explorandum eſt, an alvi, & urinae viae [illegible] ſint. Si urinam, & alvum depoſuerit poſt nativitatem, omnis metus [illegible] ſin minus, dum infans in balneo lavatur, luſtrandae ſunt partes hae. [illegible]

Quandoque in recens natis anus inventus fuit bene conformatus [illegible] membrana praeternaturali omnino clauſus: nullus ergo patebat exitus [illegible] nio, quod niſi expellatur de corpore, peſſima mala ſequentur, & ta[illegible] mors, uti ad §. 1345. patebit. Si circa ani principium talis haereat [illegible] brana, ſatis feliciter cura ſuccedere ſolet, diſcindendo hoc obſtacul[illegible] hoc feliciter tentavit in binis infantibus *La Motte* (*f*). Poſtquam alvus [illegible] evacuata fuerat, lavit anum ſpiritu vini, & texit linteis carptis ſiccis; [illegible] que paucorum dierum ſpatio curam abſolvit. Nullis autem turundis [illegible] fuit, quia illae mole ſua, ſuppoſitoriorum inſtar, irritabant perpetuo ad [illegible] excretionem.

In hoc caſu protuberans tumor plerumque apparet in ani loco, in [illegible] medio ater Meconii color translucet: ſi prematur ille locus, mollis p[illegible] inſtar retrocedit; ſed, remoto digito, mox iterum redit tumor (*g*); [illegible] non tantum diſſecandum vult *Levret*, ſed in omni ambitu circulariter ex[illegible] dendum jubet. Interim *La Motte* ſimplici ſectione curavit; & novi [illegible] idem feliciter ceſſiſſe.

Difficilior longe caſus eſt, ſi membrana talis claudens in altiori lo[illegible] teſtini recti haeſerit. Talis caſus legitur (*h*): Anus bene conforma[illegible] parebat in infante; ſed integro a nativitate biduo alvum nondum [illegible] rat; unde omnia mala, quae retentum meconium ſequi ſolent, [illegible] Clyſmatum injectio tentata fuit incaſſum; non poterant penetrar[illegible] vum inteſtini recti: examine inſtituto, inventa fuit membrana ten[illegible] dens inteſtini cavum, & immiſſo in anum digito minimo, ſecu[illegible] ductum introducebatur. *Pharyngotomus* ad membranam clauden[illegible]



(*c*) L'art des Accouch. pag. 212.
(*d*) Pratique des Accouch. liv. 2. chap. I. pag. 314.
(*e*) L'art. des Accouch. pag. 214.
(*f*) Traité des Accouch. liv. 1. obſervat. 86. pag. [illegible]
(*g*) Levret l'art d'Accouch. pag. 216.
(*h*) Acad. de chirurg. Tom. I. pag. 385.

quae tunc, protruſa lanceola, quae in cavo phlebotomi occultatur, diſcindebatur tuto, & apertura facta digiti apice dilatabatur. Mox alvum depoſuit infans, & poſtea anus ſolito fungebatur officio per binos menſes, quibus ſupervixit; dein aliam ob cauſam periit. Nulla ſaltem cum veriſimilitudine poterat hujus infantis mors huic operationi tribui, cum tamdiu ſupervixerit.

Ubi vero nullum ani veſtigium apparet omnino, parum ſpei ſupereſſe videtur. Certo moriendum eſt infanti, niſi meconium exeat; hinc ex artis regulis certae perniciei anceps etiam remedium praeferendum eſt, ſi parentes illud admittere velint. Unde celebres Chirurgi, ſciſſo loco, ubi anus naturaliter inveniri ſolet, tentaverunt viam parare ad inteſtinum rectum, hac ſpe, ut viam faecibus retentis facerent, & deinde artificioſum anum pararent. *Petitus* (*i*) indicavit methodum, & cautelas, ut talis operatio ex arte inſtitui poſſet. Reliquis inſtrumentis praetulit acum triquetram (*Trocart*), ſed craſſiorem, & breviorem, per cujus thecam, educta acu, lanceola, vel cultellus tranſmitti poteſt tuto; verbo dicam, nihil neglexit, quod artis erat. Sed incerta ſunt omnia; neſcimus, quale obſtaculum lateat: Anatome autem evicit, inveniri talia, quae nulla arte emendari poſſunt. Celeberrimus *Littre* (*k*) invenit in infante, ſexto a nativitate die mortuo, inteſtinum rectum in duas partes diviſum, quae tenuibus aliquot filis, pollicem circiter longis, cohaerebant adhuc: utrumque extremum inteſtini ſic ſeparati clauſum erat. Facile patet, tale malum cognoſci non poſſe, niſi poſt mortem; & licet cognitum foret, vix ullam emendationis ſpem ſupereſſe. Mentio quidem fit alicujus methodi: verum quis auderet, abdomen vivi infantis aperire, extrema inteſtini quaerere, inventa aperire, aperta ſibi mutuo unire, vel ſaltem extremum ſuperius inteſtini, apertum prius, vulneri abdominis unire ſic, ut anus artificialis in loco vulneris per totam vitam maneret? Quantum novi, talis curatio a nemine unquam tentata fuit.

Quandoque totum inteſtinum rectum deeſt. Dexterrimus Chirurgus (*l*) in recens nato puello ne minimum quidem invenit ani veſtigium; profundam ſatis inciſionem fecit; immiſſo per vulnus digito, inteſtinum rectum non invenit. Acum triquetram adegit profundius per vulnus, ut viam meconio pararet; ſed praeter aliquot ſanguinis guttas nihil prodiit. Poſt mortem invenit, integre deficere inteſtinum rectum, & colon meconio plenum, libere in abdomine fluctuans, deſinere in extremum perfecte clauſum.

Hinc videtur non ſine ratione ſtatuiſſe *Levret* (*m*), talia vitia curari non poſſe, niſi integer ſit inteſtini recti tractus ad integumenta uſque. Quandoque extremum inteſtini recti devium unitur veſicae in maribus; tunc faeces alvinae delabuntur in veſicae cavum, & per urethram exire nequeunt, niſi liquidae ſint; unde patet, miſeros tales infantes non diu ſuperſtites eſſe poſſe:

(*i*) Acad. de Chirurg. Tom. I. pag. 377.
(*k*) Academ. des ſcienc. 1710. hiſt. pag. 47.
(*l*) Medic. Eſſays and obſerv. Tom. IV. num. 32. pag. 442.
(*m*) L'art des Accouch. pag. 216.

poſſe (*): in ſequiori ſexu obſervatum fuit, in vulvam quando intestini recti finem (n). Tales ſupereſſe poſſunt: & novi virgine lem jam, caeterum ſatis ſanam, quae foedam hanc calamitatem hanc

Novi quidem, exempla practica allegari, quae docerent, nem cum ſucceſſu factam fuiſſe, dum nullum ani veſtigium appa non videntur adeo certa eſſe. *Hildani* (o) caſus adduci ſolet vaſſe creditur ſex dierum infantem, qui nondum alvum depoſuerat praeſenti mortis periculo verſabatur. Feliciter curatus fuit; & po *danus* a Conſule loci, quem inhabitavit curatus infans, accepit & incolumem vixiſſe ad decimum octavum aetatis annum. Sed verba *Hildani* demonſtrant, adfuiſſe ani veſtigium. Sic enim habe *obductus erat membrana praedura, in qua nullum fere indicium ani, praeterquam macula nonnihil livida* (a translucente nempe *Illic facta parva inciſione* (*ne ſphincter laederetur*), *novacula acie involuta, deinde immiſſo ſpeculo ani, & quod reliquum ejecta eſt incrementorum colluvies*. Ex quibus manifeſte patet, inteſtinu ctum integrum fuiſſe ad integumenta uſque.

Alter caſus legitur apud *Celebrem Chirurgum Saviard* (p) de infa in quo nullum ani veſtigium aderat: adegit lanceolam longiorem, qua jores abſceſſus aperire ſolebat, uſque ad trium digitorum tranſverſorum gitudinem; & tunc meconium exivit; aperturam factam dilatavit; ſolito modo deligavit. Hinc dubitari nequit, integerrimae fidei virum operationem tentaſſe. De ſucceſſu autem altum tenet ſilentium. Neque illi, qui in *Academia chirurgica* habentur, felicem habuerunt eventum.

Similia impedimenta & in canali urethrae inventa fuerunt: quando enim orificium urethrae in glande non erat apertum; & tunc cura diffi non erat: aliquando pars urethrae deficit omnino; & tunc radicaliter malum curari non poteſt (q). Caeterum hoc vitium diutius toleratu infante, quam ſi in inteſtino recto foret. Urina enim ſibi viam inv quandoque per umbilicum, aliquando, circa ſcrotum parvo abſceſſu urina prorumpit; qualis caſus legitur (r). Cum autem nulla adeſſet incontinentia, nec ullum pateretur incommodum jam adultior infans tentare voluit prudens ille Chirurgus. Aliquos vidi, quibus urethra cium ſub glande in penis parte inferiori hiabat.

Contingit quandoque, ut recens natus infans ſuperflua quaedam habeat, quae nulli uſui futura ſunt, ſed potius incommodum par aliquoties vidi in manibus, & pedibus ſex digitos: ſuperflui tales rumque carnei tantum ſunt, nullo oſſe fulti, mobiles, & in mes reddunt. *La Motte* (s) ligavit filo cerato recens nato infa



(*) Academ. des ſcienc. in 4. 1755 hiſt. pag. 5 (n) Ibidem 85. pag.
(o) Oper. omn. Centur. I. obſervat. 73. pag. 5
(p) Obſervat. chirurg. num. 3. pag. 8.
(q) Levret l'art d'Accouch. pag. 218.
(r) La Motte Traité des Accouchem. liv. I. obſ
(s) Ibidem pag. 128.

cales digitos, qui omnes intra tres, vel quatuor dies ceciderunt, & cicatrices, illis delapſis, ſponte formabantur. Neque ullo ſigno apparuit, ligaturas has infanti ullam feciſſe moleſtiam.

Quo autem tempore haec ſuperfluorum ablatio fieri debeat, non convenit inter omnes. Quidam poſt ablactationem, vel adhuc ſerius, hoc faciendum ſuadent; alii ſtatim poſt nativitatem, quorum opinionem amplectitur *Levret* (*t*), modo infans ſanus ſit: teſtatur autem, quod nunquam poenituerit, hoc feciſſe, & plures alios Chirurgos, ipſo ſuadente idem tentaſſe cum felici ſucceſſu.

Recens natus infans, uti dictum fuit, in tota corporis ſuperficie, glutine mucoſo, ſatis ſaepe ſpiſſo, madet. Gluten autem ſolet vocari corpus ſemifluidum, cujus una pars dum movetur, trahuntur & adhaerentes partes, dum tota glutinis moles locum non mutat. Sed & ſimile gluten in ore, ſtomacho, oeſophago, inteſtinis reperitur, & recens natis infantibus non tantum ex naribus, verum etiam ex ore ſponte exire ſolet, vel ab obſtetrice, dum cutim depurat, educitur.

Foetus, quamdiu in utero materno haeret, liquore amnii undique alluitur, liquor hic, dum: ruptis partus tempore membranis, aquae effluunt, ſaepe ſatis viſcoſus apparet; tota cutis tali glutine tegitur; qui ergo videtur liquori amnii originem debere: cum autem multi in illa opinione ſint, foetum non tantum per vaſa umbilicalia a matre nutrimentum accipere, verum etiam per os nutriri, deglutito amnii humore, facile credebant, ſe intelligere, quare ab ore ad anum uſque cava viſcera ſimili glutine obducerentur, ac in cutis ſuperficie invenitur.

Alii e contra crediderunt, liquorem amnii excrementitium eſſe potius, & ex ipſo foetus corpore produci; foetum non deglutire in utero; os ſemper clauſum habere; liquorem amnii non inveniri in ventriculo, & inteſtinis foetus. Addunt, foetus obſervatos eſſe, qui capite carebant, & tamen increverant. Plura alia argumenta pro, & contra hanc ſententiam legi poſſunt (*u*). Nec videtur hic locus eſſe, ut omnia, & ſingula expendantur. Sufficit noviſſe, quod viſcida talia in primae coctionis viis inveniantur, aeque ac in cutis externa ſuperficie: ſimul notum eſt, tota vita ſecerni lenta, mucoſa in ore, oeſophago, ventriculo, inteſtinis; adeoque & in foetu haec ſecreta, non excreta, accumulari poſſe. Forte ſtatim poſt nativitatem major ſecretio fit, cum in foetu omnia organa ſecernentia turgida appareant: ſic hepar invenitur magnum, & ſucci plenum; ita & totum turget glandulosum ſyſtema.

Verum in textu dicitur, non tantum viſcida, ſed & caſeoſa lenta in primis viis recens nati infantis reperiri. Praecedenti capitulo patuit, verum lac venire ad uterum, imprimis ultimo graviditatis tempore. *Hippocrates* (*v*) dixit: *At vero puer, compreſſis labris, ex matris utero ſugit, ac tum alimentum, tum etiam ſpiritum &c.: Quid ſi quis roget, quomodo hoc quis noſcit, quod puer*

(*t*) L'art d'Accouch. pag. 220.
(*u*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. I. pag. 171. & ſeq. Tom. II. pag. 121. & ſeq.
(*v*) De carnibus cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 304.

Digitized by Google

*puer in utero trahat, & ſugat, hoc illi reſpondere licet. Pueri, [illegible] naſcuntur, ſtercus in inteſtinis habent, at in lucem editi, tum homines, [illegible] pecora, celerrime ventrem exonerant. Atqui ſtercus non haberent, niſi in utero ſugerent, neque, ut primum puer natus foret, ubera ſugere poſſet, niſi in utero ſuxiſſet.*

Quidam voluerunt, cum in recens natis mammae in utroque ſexu inveniantur ſaepe lacte turgidae, quod foetus in utero propria ſugeret ubera; imprimis ultimo graviditatis tempore. Situs certe infantis, & facilis ſpinae dorſi flexilitas non repugnant huic opinioni. Saepe vidi turgidas mammas in recens natis, imo & induratas, ita ut fomentis, ac emplaſtris opus fuerit ad reſolvendum illud concretum. Quandoque & obſervatur, mammas attolli aliquot poſt nativitatem diebus. Quidam crediderunt, hoc contingere ob ligaturam Chordae umbilicalis: arteria umbilicali enim compreſſa, voluerunt ſanguinem tunc retrogredi per epigaſtricas arterias, mammariis communicantes. Forte & hoc verum eſt. Mirabatur Medicus, infantem, biduo a nativitate, horrore, dein calore corripi, febricitare: ſimul dextra tumebat mamma, quam dum leviter premeret, exiverunt ex papilla aliquot lactis guttulae. Rem examinans Medicus invenit & infantem, & matrem circa idem fere tempus in febrem lactariam incidiſſe. Intellexit Medicus ex parentibus poſtea, quod, cum mamma dextra paullatim ſubſediſſet penitus, ſimiliter & ſiniſtra intumuerit; ex qua pariter pauculae prodierunt lactis guttulae (x).

Caeterum illud argumentum *Hippocratis*, quod nempe recens natus infans ſugere non poſſet, niſi in utero jam ſuctioni aſſueviſſet, non adeo urgere videtur. Ipſe enim, uti alia occaſione ad §. 1. notavi, fatetur, quod *a nullo edocta natura, & citra diſciplinam omnia, quae conveniunt, efficit.* Si vitulus inermi adhuc fronte ferit, hinnulus molli adhuc ungula calcitrat, &c., non adeo mirum apparebit, recens natum infantem ſugere poſſe, licet in utero nunquam ſuxiſſet.

§. 1341. Qua ſola de cauſa nauſeae, vomitus, tormina, ſingultus, convulſiones ſaepe oriuntur; atque deinceps reſtant indigeſtiones aſſumtorum.

Dum iners tale gluten in ventriculo fluctuat [illegible] vel faucibus adhaeret, irritatione ſola nauſeam, & vomitum producit [illegible] In adultis toties ab hac cauſa moleſtiſſima nauſea fit; imo ſola agitatione [illegible] plumulae in faucibus nauſea, & vomitus producitur, uti notum eſt. [illegible] teneris recens natis ergo facile eadem contingent, etiam a leviori cauſa [illegible], ſi circa oeſophagi orificium ſimilia ſtrigmenta glutinoſa haereant, [illegible]etur ſingultus; in inteſtinis ab eadem cauſa producentur tormina; imprimis [illegible] ſi illud glutinoſum, ob aeris liberum acceſſum corrumpi jam incipiens [illegible] acrius reddatur: ſaepius tamen a meconio, de quo poſtea dicetur, nimis [illegible]u retento, tormina fiunt. Unde



(x) Inſtit. Bonon. Tom. I. pag. 151. 152.

Unde patet ratio, quare *Hippocrates* (y) inter parvulorum, & recens natorum morbos vomitum recenſeat. Cum autem §. 652. demonſtratum fuerit, nauſeam, & vomitum pro cauſa proxima habere convulſionem fibrarum muſcularium faucium, oeſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, diaphragmatis, muſculorum abdominalium, facile patet, quare nauſea, & vomitus, ſi validiora fuerint, vel diu durent, convulſiones excitent univerſales, cum totum genus nervoſum adeo mobile ſit in tenellis infantibus, & tot inſolita recens natis contingant. Optime hoc monuit *Hippocrates*, (z), dum de recens natis agit; ſic autem habet: *Quin & loco ſpirituum, & cognatorum humorum, eorum quibus familiaritatem, & amicitiam in utero interceſſiſſe neceſſe eſt, externis omnibus utitur, crudioribus, ſiccioribus, & minus in humanam naturam redactis* (ἧσσον ἐξηνθρωπισμένοισιν). Notum enim eſt, ex ingeſtis per viſcerum, & vaſorum actionem, ac vires produci humores humanos. Quandiu enim in utero matris haeret foetus, nihil ad illum venit, niſi quod in materno corpore jam ſubactum fuit, & indolem humanorum humorum acquiſivit, vel ſaltem, quam proxime tantum abſit ab hac conditione. Simul ac natus eſt, abſciſſa chorda umbilicali, omne commercium cum maternis humoribus ceſſat, & per os recipere debet nutrimentum, propriiſque ſubigere viribus. Unde mox ſubjungit *Hippocrates* (a); *Ex quibus multos ſuboriri dolores, multas etiam mortes. Quandoquidem & plerumque viris tum locorum, tum victuum mutationes morbos pariunt.*

Facile patet, abſterſionem, & eductionem hujus glutinoſi requiri: ſi enim maneret, indigeſtiones aſſumtorum ſequerentur neceſſario. Notum enim eſt ex Phyſiologicis, per totum tractum inteſtinorum, & ventriculi arterias eructare in omni puncto tenuem humorem, qui contenta in ventriculo, & inteſtinis humectat, ſolvit, apta reddit, ut in chylum mutentur, a vaſis lacteis reſorbendum. Si jam latera horum viſcerum tenaci tali cruſta glutinoſa vernicis inſtar maneant obducta, nec exhalare poterunt arteriae, nec reſorbere venae; adeoque ingeſtis, vix mutatis, & indolem ſuam ſequentibus, replebitur cavum inteſtinorum, & abdomen tumebit brevi, dum reliquum corpus emaciabitur defectu nutrimenti.

Notum pariter eſt, ſuccum pancreaticum, & utramque bilem in duodenum inteſtinum depluere: ſi illud emiſſarium, tenaci glutine obductum, tranſitum neget, vel difficulter admodum tranſmittat, turbabuntur horum viſcerum actiones, & bilis in ſanguinem retrogreſſa icterum faciet. Hepar enim in junioribus magnae molis eſt, & bilis magna copia in recens natis invenitur, ſecreta jam, & collecta ultimis menſibus, dum foetus in utero materno haeret, nec excreta tamen, cum diaphragma quieſcens, antequam reſpiraverit infans, annexum hepar non moveat.

Hæc eſt ratio, quare toties in recens natis icterus obſervetur; ſed fere ſemper cito curabilis: abſterſo enim glutine, bilis emiſſarium impediente, mox

(y) Aphor. 24. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 119.
(z) De Octimeſtri Partu Cap. 2. Charter. Tom. V. pag. 352.
(a) Ibidem.

mox cedit morbus, & ipſa bilis, dum in inteſtina depluit, ſtimulo efficaciſſime ſolvit omne glutinoſum, lenta attenuat, & naturali ſuo ſtimulo alvum movet. De qua re videantur illa, quae ad §. 75. habentur, ubi de curatione morborum ex glutinoſo ſpontaneo oriundorum agebatur.

§. 1342. Curatur facile jejunio horarum x., vel xii., aſſumtione pauci vini cum melle miſti, iterata doſi hoc tempore abſtinentiae dati; vel leniſſimo quodam ſimul adjecto ſtimulo purgante.

Omnia tamen illa incommoda, quae glutinoſis, accumulatis in primis viis, originem debent, non adeo difficulter ſuperantur. Jejunium enim decem, vel duodecim horarum ſaepe ſolum ſufficit. Reſpirationis motu omnia viſcera abdominalia agitantur, concutiuntur. Bilis, quae ſatis copioſa adeſt in recens natis, in inteſtina depluens, niſi emiſſarium ejus obſtructum fuerit, ſolvit illud gluten, & abſtergit ventriculi, ac inteſtinorum cavum: motus periſtalticus, per naturalem ſtimulum bilis auctus, fricando abſtergit illud glutinoſum, dum ipſa bilis admiſta tenacitatem minuit. Uti enim alia occaſione jam aliquoties monitum fuit, in homine vivo inteſtina magnum cavum non habent, ſed craſſa ſatis latera oppoſita ſe mutuo tangunt; unde per ipſum motum periſtalticum mucus, naturaliter cavam ſuperficiem inungens, continuo ſecretus, abſtergitur, ne accumulatus gravet. Hinc per ſolam abſtinentiam aliquot horarum ventriculus, & inteſtina depurantur ſic, ut apta ſint excipiendis commode, retinendis, & digerendis alimentis, quae recens natis ingeruntur.

Haec autem glutinoſi abſterſio, & expulſio pulcre promovetur, & tuto, ſi pauculum mellis in vino, vel hydromele diluti ſaepius detur, parca copia tamen, ad drachmam nempe unam, alteramve, abſtinentiae hoc tempore: utiliter & lenis ſtimulus purgans his additur, qualem dat *ſyrupus cichorei cum rheo*; cui etiam aliquid *ſaponis veneti* miſcetur, qui potens, & blandum ſimul remedium dat ad glutinoſa attenuanda: imprimis autem ſaponis uſus laudatur, ſi color ictericus in cute appareat, vel urina tingat lintea colore flavo: tunc enim certi ſumus, liberum bilis in duodenum exitum eſſe impeditum a glutine, quod ergo quantocyus abſtergendum eſt: talium remediorum formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

Mel leviter coctum recens natis commendat *Moſchion* (b), vel & mulſam tepidam ori inſtillari, jubet, *ut ſtomachus, & venter purgetur*: ſic ad lac ſumendum diſponitur.

Quale autem nutrimentum, poſt abſterſionem primarum viarum, conducat recens natis, non ita convenit inter Medicos. *Aëtius* (c) pariter mel deſpumatum laudat, & aquam mulſam tepide inſtillandam; deinde jubet, ut mater, emulcto prius, quod craſſum eſt, e mammillis, & adhibito ex calida aqua fo-



(b) Spach. gynaec. pag. 7. N. 71. 72.
(c) Lib. IV. Cap. 3. pag. 67. verſa.

fomento, lac praebeat infanti; ſed mox addit; *praeſtat tamen uſque ad quartam diem a matris lacte abſtinere*. *Paraeus* (*d*) voluit, abſolutam exſpectari debere lochiorum expurgationem, antequam mater ubera praebeat. Immo *Moſchion* (*e*) omnino damnavit lac maternum, & alienum praetulit; quoniam credidit, ex laboribus in partu toleratis, & puerperii purgatione lac pravum eſſe, ſpiſſum, & difficilis coctionis.

Forte prima fronte ſpecioſa videri poſſent haec ratiocinia; ſed ſimul ac Medici Naturam ducem ſpernunt, errant fere ſemper.

Poſt aliquot horarum abſtinentiam recens natus infans nutrimento indiget; hinc, ſi lac negetur, aliud alimenti genus ſubminiſtrari debebit. Pulticulas ex lacte, vel juſculia paratas exhibent. Verum aliena haec ſunt, omnino diverſa ab alimento, quo infans uſus fuit, dum in utero materno haerebat. Matris humoribus vixit ante paucas horas: praeſto ſunt in mammis ſimiles in materno corpore parati in uſum recens nati, qui hos deſiderat, qui ſugere novit, a nemine doctus.

Prudens Medicus poſt partum conciliat blandum ſomnum puerperae; quo ubi refecta fuerit, nil metuendum eſt a praegreſſis partus doloribus. Neque metuendum a lochiis, ac ſi maligni quid haberent; de qua re in praecedenti capitulo abunde dictum fuit. Primum illud lac non eſt ſpiſſum, ſed dilutum, & tenue, diverſumque ab illo, quod tempore febris lactariae in mammis colligetur. Purgat leniter, & abſtergit primas vias primum illud lac. Hinc *Celeberrimus Monro* (*f*) mirabatur Creatoris ſapientiam, qui recens natis conceſſit lac tenue, dilutum, leviter purgans, & deterſis bene primis viis poſt tres, quatuorve dies aliud dedit ſpiſſius, & magis nutriens.

Unde curavi ſemper, ut proprii infantes lac maternum ſumerent, poſtquam illa blando ſomno refecta fuiſſet: idem aliis ſemper ſuaſi, nec unquam poenituit conſilii dati. In vaccis ſimilem lactis diverſitatem ſtatim poſt partum obſervamus.

Unde ſimul patet, recens natos, quibus ubera matris negantur, magis adhuc indigere leni ſtimulo purgante, ut bene depurentur primae viae; niſi forte recens enixam puerperam pro nutrice obtinuerint; quod oppido raro contingit. Hinc, dum eligebam nutrices pro recens natis principibus, ſemper praetuli talem, quae lac tenue, & dilutum maxime habebat, licet vulgo damnari ſoleat tale lac: obſervavi ſimul, tale lac ſenſim poſtea majorem conſiſtentiam acquiſiviſſe. Nec aliquid damni metuo a tenuiori lacte: ſi tamen robuſtus infans poſtea crederetur ſpiſſiori lacte opus habere, alia nutrix ſubſtitui poſſet.

(*d*) Spach. gynaec. pag. 413.
(*e*) Ibid. pag. 7. num. 73.
(*f*) Medic. Eſſays and. obſervat. Tom. II. artic. XI. §. 13. pag. 242.

§. 1343.

§. 1343. QUin ad proluendam hanc pituitae *mucoſae* ſaburram ſaepe proſunt egregie Epithemata moderate aromatica, & ſpirituoſa.

Solent quandoque abdómen tegere Epithematibus aromaticis, ſed lenioribus, ne rubeſcens cutis, & leviter quaſi Eryſipelatoſa irritetur nimis. Uſum imprimis habent, ſi debiles ſint recens natis & omnes motus appareant languidiores. Spes eſt, ut per hos ſtimulos excitentur vires ventriculi, & inteſtinorum, ſicque facilius ſaburra illa glutinoſa expellatur. Formulae talium Epithematum in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur; ad quarum normam plures aliae ſimiles componi facile poterunt. Quidam ad eundem ſcopum adhibent Emplaſtra leniter aromatica, *Ceratum* v. g. *ſtomachicum Galeni*, & huic ſimilia. Major tamen efficacia ab his, quae praecedenti paragrapho laudata fuerunt, exſpectatur.

§. 1344. MUltum patiuntur vulgo a meconio non ſatis cito expulſo, ob debilitatem foetus, duritiem materiae, copiam ejus nimiam, ſiccitatem viae.

Invenitur in foetu maturo, nativitati proximo, materia faeculenta, nigra, vel & ex nigro virideſcens, tenax, viſcoſa, totum plerumque tractum craſſorum inteſtinorum ad recti finem uſque replens. Splendet haec faex, & cum colore, ac tenacitate papaveris ſucco inſpiſſato (opium vocant officinae) ſimilis ſit, hinc a veteribus Medicis Graecis *Μηκώνιον* dictum fuit, papaverculum Latine reddi ſolet. Haec faex, accumulata in foetus inteſtinis, irritat fibras, moleſtiam, & teneſmum creat; unde partus tempore irrequietus infans matris dolores excitat, vel jam praeſentes auget; ſimul ac reſpiraverit infans natus per aliquod tempus, nigra haec faex per anum exire ſolet, non quidem ſimul, & ſemel omnis, ſed ſatis larga copia plerumque.

Cum enim foetus ſalivam propriam degluciat, & in ore, oeſophago, ventriculo ſecretum mucum in inteſtinis, ſimiliter muco obductis, colligat, bilem, ac humores alios affluentes recipiat, omnia quae haec aliquas ſemper faeces ponant, ab his collectis talis materia in inteſtinis craſſis accumulatur. Si foetus ſimul liquorem amnio contentum ore hauriat, quod multis ſatis probabile videtur (g); tunc ex hoc faeculenta relicta meconii quantitatem augere poterunt. Copia meconii talis eſſe ſolet, ut craſſa inteſtina ſufficiant ad illud continendum: rarius enim meconium occurrit in tenuibus inteſtinis. Nigra illa faex, per plures menſes accumulata, exire debet de corpore, ut recens natus infans ſanus maneat, & ſaepe pars ejus exire ſolet per anum, ſimul ac natus eſt. Si autem debilis langueat infans, tunc tardius haec evacuatio contingit: ſi meconium durius fuerit, difficiliter nixibus infantis exprimi pote-

(g) Vide Inſtit. Medic. Boerh. §. 682. 683.

Digitized by Google

oterit : hoc autem rarius contingit ; ſed moleſta potius glutinoſitate adhae-et inteſtinorum lateribus ; tantam enim habet tenacitatem , ut difficulter naribus , & femoribus ablui poſſit , & lintea inficiat maculis , quae diffi-ulter eluuntur .

Si magna copia meconii in inteſtinis haeſerit , longius tempus requiritur d evacuationem ; nam , uti dixi , non expellitur ſimul & ſemel omne me-onium .

Notum eſt , inteſtinorum cavum naturaliter lubricum , & humidum eſſe , ed imprimis inteſtina craſſa muco copioſo inungi , ut duras faeces facilius ranſmittere poſſint . Obſervatur autem , inteſtina eo plures glandulas , pluſ-que muci habere , quo fini propiora ſunt (*b*) . Hinc ano circumfuſa haeret tanta pinguedinis copia , ut faecibus , inteſtinum rectum diſtendentibus , cedere poſſint vicina , & omnia lubricentur . Si mucus ille, vel pinguedo deficiant , alvus pertinaciter tarda eſt . Verum raro obſervatur haec ſiccitas in recens natis , quibus totum corpus molle , humidum , & ſucco plenum eſt.

§. 1345. HInc ab ejus mora , aere jam appulſo , acrimonia , acor, putredo , in vapores reſolutio , adeoque dolores tormi-noſi , convulſiones , nauſeae , vomitus , ſingultus , tuſſes , ſternutatio-nes , clamores , fletus , pervigilia , terrores , febres , macies , mors .

Meconium , excrementitium cum ſit , & corpori inutile , diſtendens & gravans inteſtina , quibus retinetur , de corpore eliminandum eſſe , nemo dubitat . Ipſa Natura ſponte hanc evacuationem tentat ſtatim poſt nativita-tem , ſi nihil obſtet .

Quandiu enim infans in utero materno haeret , nullus aër ventriculi , aut inteſtinorum cava ingredi poteſt . Saepius antea dictum fuit , extravaſatos humores , in cavis corporis collectos , per menſes haerere immutatos , & , poſtquam educti libero aëri expoſiti fuerint , ſubito putreſcere , peſſimamque mephitim quaquaverſum diſpergere . *In capitulo de Hydrope* plura talia ha-bentur , quae hoc evidenter docent . Idem a meconio metuendum eſt , niſi cito de corpore exeat . Obſervavi, aliquoties meconium , quod ſtatim poſt nativitatem exit , non habere malignum odorem , ſed , ſi per aliquot horas in linteis relictum fuerit , tunc acidum ſpiraſſe , quandoque & putridum , prout nempe in hanç, illamve indolem magis inclinaverit . Omne enim foe-culentum , quod a bile utraque , ſucco gaſtrico , pancreatico , &c. , in inte-ſtinis foetus colligitur , cum animale productum ſit , potius in putredinem vergit . Antea dictum fuit , admodum probabile eſſe , ultimis graviditatis menſibus lactis aliquid venire ad foetum jam adultiorem . Lac autem ace-ſcit ſponte ; ſed tamen pars , lac conſtituens , caſeus nempe , ranceſcit , ſi pinguis ſit ; ſin minus , in naturam animalem vergit , & lenteſcit, cornuum inſtar , ſi igni propius admoveatur ; & , ſi comburatur , ſimilem foetorem ſpargit , ac cornua , & ungulae animalium , dum uruntur .

Antea

(*b*) Vide Inſtit. Medic. Boerh. §. 111. 112.

Digitized by Google

Antea in *Capite de Ructu, & Flatu* §. 646., & §. 647. patuit, humores putreſcentes, & fermentantes dare ructibus, & flatibus materiem. Si aër extricatus ex his humoribus diſtendat ventriculum, ac inteſtina, & per illa libere oberret, vel ſurſum per ructus, vel deorſum per flatus, exploditur. Si vero acre irritans ſimul adſit, per quod fibrae convulſione conſtrictae liberum flatulentae materiae tranſitum impediunt, tunc membranae claudentes tenduntur, diſtrahuntur; unde dolores, & anxietates intolerabiles; qui emiſſis flatibus mox ceſſant, & denuo redeunt, niſi cauſa horum malorum ablata fuerit. Si autem inflammatio, & febris accceſſerint his malis, etiam in adultis, & robuſtis hominibus, intolerabiles dolores fiunt, & ſaepe cita mors.

Patet ergo ratio, quare a retento meconio dolores torminoſi fiant, & anxietates; quae mala teſtantur miſelli irrequieta, & perpetua jactatione corporis, & clamoribus, & fletu; quamvis ante elapſum primum aetatis menſem vix unquam lacrymas emittant; hinc potius clamant, quam flent, miſelli.

Si autem, uti ad §. 1341. dictum fuit, a ſolo glutine, primas vias mole ſua irritante, tot mala oriri poſſint, quanto magis haec metuenda ſunt, dum meconium piceae tenacitatis, nimis diu retentum, a libero aëris acceſſu acrimoniam acquirit, & loca, quibus haeret, irritat.

Recens natis, ſi omnia recte cedant, ſomnus fere perpetuus eſt; verum, ſi doleant, pervigilia adſunt: ubi exploſis flatibus dolor ceſſat, mox obdormiunt; redeunte dolore, quaſi territi ſubſiliunt; validae, & univerſales convulſiones ſequuntur, ſaepe cito lethales. Si his ſupervixerint, niſi meconium expulſum fuerit, cito emaciantur; ita ut intra triduum viderim obeſulos, dum naſcebantur, penitus macilentos. Nec mirum hoc: perpetuo, nec interrupto fruebantur nutrimento, dum in utero materno erant; nunc nauſea, & vomitus ingeſtionem alimenti impediunt; & ſi quid ſubinde ingeſtum fuerit, non digeritur, ſed corrumpitur; unde vitioſa in viſceribus ſaburra augetur. *Somnus*, adeo reficiens infantes, vel nullus eſt, vel continuo per dolores interrumpitur, cum fere perpetuus eſſe debebat: dolor ipſe vires conſumit, unde mors ſequitur brevi. Quotidianae obſervationes docent, plures infantes ab hac ſola cauſa perire in ipſo vitae limine.

Inter recens natorum morbos *Hippocrates* (i) recenſuit *vomitiones, tuſſes, vigilias, pavores*. Caeterum irritationem inteſtini craſſi tuſſim excitare, docet obſervatio ſatis mira *Celeberrimi Albini* (k) de milite, cui inteſtinum colon, vulneratum, ſic ſanatum fuerat, ut cicatricem per ambitum orae duxerit unam ventris plaga, & inteſtini: unde interior inteſtini ſuperficies oculis patebat non tantum, ſed & univerſa quandoque foras protrudebatur. Si aër frigidiuſculus ad inteſtini internam ſuperficiem perveniret, ſtatim ſuperveniebat tuſſis, quae non ceſſabat, niſi inteſtinum denuo recaluiſſet.



(i) Aphor. 24. ſect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 2. [illegible]
(k) Academ. Annotat. lib. 2. cap. 8. pag. 34.

§. 1346. Corrigitur vis expellens ſopita ſtimulo leni purgante, leni ſuppoſitorio, cardiaco ſuaviſſimo, & leni.

Cognoſcitur, vim expellentem ſopitam eſſe, ſi nullos nixus ad deponendam alvum faciat infans, vel admodum debiles tantum. Facile patet, tunc opus eſſe leni ſtimulo purgante: *Rheum*, & omnia, quae inde praeparari ſolent in officinis, ſolum ſufficit: acriores enim purgantium ſtimulos, abſque convulſionum periculo, tenellum recens nati infantis corpuſculum non fert. *Syrupus cichorii cum rheo*, *Syr. roſ. ſolut. ſimplex*, *Manna*, *Caſſiae fiſtulae* pulpa ſunt praecipua, quibus Medici utuntur in hoc caſu. In *Materia Medica* ad hunc numerum plures tales formulae habentur.

Suppoſitoria ad eundem ſcopum adhibentur, quae vel mole ſola, vel leni ſtimulo addito, leviter irritant finem inteſtini recti; unde teneſmus alvum deponendi ſequitur; ſicque evacuatur Meconium retentum. *Sebum candelarum*, in globulum, vel parvum conum formatum, mole ſola agit: globuli ſaccharati, qui ſolent ex *ſemine foeniculi* ſaccharo obducto parari, praeter molem, lenem ſacchari ſenſim deliqueſcentis ſtimulum habent; qui paullo efficacior eſt in ſuppoſitoriis, quae ex melle cocto, vel ſapone veneto formantur; de quibus vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum.

Quacumque ex Materia ſuppoſitoria haec fuerint parata, oleo inunguntur, ut lubrica, abſque vi ulla, per anum immitti poſſint. Relinquuntur, donec una cum faecibus alvinis exeant; quod plerumque ſatis cito fieri ſolet. Si diutius maneant, ſenſim ſolvuntur; & ſi quid ſtimulantis ſimul habeant, ab hoc nixus deponendi alvum excitatur, ſi a ſola mole ſuppoſitorii hic effectus non fuerit ſecutus.

Commendantur & grata Cardiaca, ſi debilis infans fuerit; quae leni ſtimulo excitant torpentes ventriculi, & inteſtinorum actiones. Formulae horum in *Materia Medica* habentur.

Cognoſcitur autem, omne Meconium exiviſſe, ſi faeces alvinae colorem mutaverint; qui tunc flavus, vel ex albo flaveſcens ſolet eſſe, & poſt aliquot horas, ſi in linteis relinquantur, in virideſcentem ſaepe mutatur. Quandoque etiam bilioſa viridia per alvum prodeunt, poſtquam Meconium evacuatum fuit: optime enim notavit *Monro* (*l*), recens natorum veſicam felleam plerumque turgere bile viridi, & acriore; quia ob reſpirationis defectum, & gluten, obliniens inteſtinorum latera, non tam facile in inteſtina exire potuit. Haec eſt ratio, quare, evacuato meconio, tormina adhuc maneant, ob copiam bilis per inteſtina tranſeuntis; qua evacuata, melius ſe habent: hinc in ſimilium uſu pergitur, donec faeces flavae, molles, abſque ſigno doloris, per alvum prodeant. Laxior enim alvus junioribus magis prodeſt, quam ſi ſtricta fuerit. Quod & affirmat *Hippocrates* (*m*), dicens: *Quibus copioſe profluit alvus, & belle concoquunt, illi meliore ſanitate fruuntur.*

(*l*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. II. artic. XI. §. 13. pag. 243.
(*m*) De Dentitione num. 4. Charter. Tom. VII. pag. 871.

§. 1347.

Digitized by Google

§. 1347. DUrities materiae corrigitur hauſtu ſeri lactis recentis cum pauco melle diluto, clyſmate ex ſero lactis ſaponato, vel mellito.

Raro Meconium durum eſt; ſed potius picea fere ejus tenacitas facit, ut difficilius per alvum exire poſſit: at ſi nimis diu haeſerit, induréſcere poſſet: tamen ſatis cito corrumpendum meconium, per moram nata acrimonia, plus nocebit, uti ad §. 1345. dictum fuit.

Primum illud lac maternum, cujus uſus ante laudatus fuit, facile cavebit nimiam duritiem meconii, ſimulque vi diluente minuet tenacitatem. Si ubera materna non ducat infans, pauculum ſeri lactis, melle edulcorati, exhiberi ſolet (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); quod facile aſſumunt recens nati infantes. Optime etiam proſunt clyſmata ex ſero lactis, pauco melle, & pauculo ſapone veneto; cum meconium praecipue in craſſis inteſtinis collectum haereat, & ſic facile elui poſſit. Sufficiet, ſi uncia, vel ſeſquiuncia talis ſeri lactis injiciatur, & leni vi quidem, ne tenera inteſtina inde moleſte afficiantur. Tutius enim eſt, repetere tale clyſma, ſi opus fuerit, quam ſimul, & ſemel majorem copiam adhibere.

§. 1348. INteſtina lubricantur, aſſumto oleo Lini, Olivarum, Amygdal. dulcium, &c., tum, injectis iiſdem Clyſmatis ſpecie, & linimentis ſimilibus.

Omnia olea preſſa lubricant, ſiccitatem inteſtinorum emendant, illorum latera obliniunt, omnemque acrimoniam obvolvendo enervant, quaecumque demum illa fuerit: *hinc*, uti notum eſt, ad venena acria ingeſta adeo laudantur ab omnibus olea mollia recentia, tam ex vegetabilium, quam ex animalium claſſe deſumta. Ubi ergo meconium, acre jam redditum, inteſtina irritando, dolores *torminoſos* producit (§. 1345.), uſum habere haec poterunt. Cavendum tamen videtur, ne majori copia, vel diu haec adhibeantur. Solidarum enim partium robur minuunt (§. 35.), &, ſi diu maneant in ventriculo, ac inteſtinis, ranceſcunt, peſſimamque acrimoniam inducunt: in ſanis etiam, & fortibus hominibus, ſi opima pinguia copioſa in prandio aſſumſerint, obſervatur, quod veſperi eructent merum oleum; ſed jam adeo acre, ut oeſophagum, & fauces exurat, imo fere praefocet. Haec eſt ratio, quare in *Materia Medica* ad hunc numerum parca tantum quantitas oleorum mollium praeſcribatur, ſimulque admiſceantur ſyrupi, ut ſaccari ſaponacea virtute reddatur illud oleum miſcibile humoribus aquoſis, ſicque caveatur, ne diutius cavae inteſtinorum ſuperficiei haereat. Ob eandem rationem *oleo lini* additur *ovi vitellus*, & *mel mercuriale*, dum forma clyſmatis recens natis injicitur: ſimulque monetur tale clyſma ſemel in die injiciendum eſſe, *donec lubricitas redeat*. Scopo enim hoc obtento, melius abſtinetur.

Solent & commendari inunctiones abdominis mollibus unguentis; quae tamen non ita directe inteſtinorum lubricationi inſervire poſſunt. Obſer-

Obſervavit *Tiſſot* (*n*), olea preſſa, recens natis infantibus data, ſedaſſe tormina ventris quandoque ſatis cito; ſed poſtea rediiſſe frequentius, ſi continuaretur oleorum uſus. Curavit quoſdam, abſque ullo remedio dato, prohibendo olei uſum.

§. 1349. QUa Methodo, quibus Medicamentis feliciſſime ſuperantur varia illa, & peſſima ſymptomata ab hac una radice orta (1345).

Primae viae ſtrigmentis mucoſis undique occupantur in recens natis; quod multis moleſtiis originem dat, uti dictum fuit: craſſa inteſtina copiam tenacis meconii habent, quod gravat, diſtendit, & mora acrius redditum irritat. Si autem haec educantur de corpore, ventriculus, & inteſtina depurantur, aptaque evadunt, ut recipiant, retineant, mutent ingeſta, quae requiruntur ad nutritionem, & incrementum recens nati infantis. Unde patet, hanc methodum, haec remedia ſufficere, ut ſuperentur mala recenſita.

§. 1350. SI vero uſquam, hic antacida uſum habent, & inter illa abſorbentia imprimis.

Cum recens nato infanti praebeantur ubera, vel pulticulae ex lacte, farinaceis, pane, atque omnia haec ex propria natura ſua degenerent in acrimoniam acidam, patet, quare antacida hic locum habeant, & inter illa praeferantur abſorbentia; quia acidum quidem domant efficaciter, ſed ſimul nullam acrimoniam habent. Videantur illa, quae §. 66. dicta ſunt, dum de morbis ſpontaneis ex acido humore agebatur.

§. 1351. OPiata raro, neque ſine magna circumſpectione, adhibenda.

Peſſimus ille mos apud plebem in multis locis nimis invaluit, ut opiata dentur, dùm miſero ejulatu infantes dolorem teſtantur: ſic quidem doloris ſenſus obtunditur; ſed cauſa doloris pergit agere, & poteſt tenellum recens nati corpuſculum deſtruere. Si a meconio retento, & acri reddito, inteſtina vellicentur, ejus expulſio promoveri debet, uti dictum fuit: ſi ab acrimonia acida talia mala contigerint, illa corrigi tuto poteſt per abſorbentia remedia. Cum autem laxior alvus proſit primo hoc vitae ſtadio ad evacuandum meconium, expellendamque bilem copioſius collectam, & acriorem quandoque, opiata nocent, cum alvum ſtrictam reddere ſoleant. Unde patet, talia remedia locum non habere; vel ſi perpetui ejulatus aliquod lenimen poſtulent, leniſſima ſola adhibenda eſſe. *Syr. fl. rhoeados*, *ſyr. diacodii*,

(*n*) Avis au peuple ſur ſa ſanté pag. 387.

Digitized by Google

codii, & his ſimiles, qui in omnibus officinis habentur, aqua diluti, & parca doſi dati, repetitis vicibus, donec blanda quies ſequatur, tolerari poſſent; validiora nocent ſemper. Nutrices mercenariae, & cuſtodes infantum clam ſaepe ſolent haec dare infantibus, & cum brevi nullum amplius effectum praeſtent, niſi doſis augeatur, hinc quandoque audacter ad magnam quantitatem adſcendunt; ſicque aſſueſcunt his miſelli, ut diu poſtea his carere nequeant omnino: unde vidi ſtupidos, & hebetes vixiſſe ad tertium, quartumve annum uſque. Senſim tamen in pleriſque haec mala, procedente aetate, emendata fuerunt.

§. 1352. QUin evitanda omnia nimis attenuantia, ſtimulantia, volatilia.

In utero materno foetus blandis ſanae matris humoribus vixit, ac increvit, &, uti antea dictum fuit, damnum accipit, ſi gravida acrioribus cibis, potibus, vel condimentis indulſerit. Poſtquam natus eſt infans, molle lac maternum ipſius uſibus deſtinatum eſt. Tenera recens natorum viſcera nihil acris, nihil irritantis ferre poſſunt; hinc omnes prudentes Medici, dum tractant infantum morbos, ab illis cavent. Unde patet, quantum peccent mulierculae, dum calidis opiatis compoſitionibus ſomnum infantibus conciliare nituntur. *Theriacam*, *Mithridatium*, & ſimilia aromatica miſellis ingerunt, quantumvis etiam reluctantibus: multum uſitata eſt in quibuſdam locis compoſitio, quae *Electuarium*, *ſeu requies* Nicolai, & ab effectu *Requies puerorum* in officinis dicitur. Illud Electuarium, praeter largam ſatis opii copiam, continet *Nucem Moſchatam*, *Cinnamomum*, *Zingiber*. Imo vidi, quod calidiſſimum Electuarium, in officinis *Philonium Romanum* dictum, exhibuerint; quod, praeter opii largam admodum copiam, continet *piper*, & igneam *pyrhetri* radiculam: haec compoſitio adeo calida eſt, ut fauces vix non inflammet, dum deglutitur.

Poſtquam *Sylvii* ſal volatile oleoſum incaluerat, fere pro Panacea habebatur, cum vix non omnes morborum cauſas ab acido ſolo derivaret. Praeterea, cum acida acrimonia in ventriculo, & inteſtinis infantum toties adſit, & plurima mala producat, hinc acre illud remedium, quod ex ſale volatili alcalino, & oleis aromaticis calidiſſimis conſtat, infantibus adhibitum fuit. Verum, ſi halitus illius remedii nares feriat robuſti, & ſani hominis, fere convellitur totum corpus. Quantum ergo metui debet, dum ſimilis halitus, calore corporis actuoſior redditus, per ventriculum, & inteſtina tenelli infantis oberrat. Acidum quidem domat hoc remedium, & cum acido unitum mutatur in ſalem neutrum blandae indolis, ſed nocet acri ſtimulo, antequam hoc fiat.

Haec eſt ratio, quare prudentes Medici maluerunt abſorbentibus uti remediis ad domandum acidum in primis viis infantum haerens; imo illa praetulerint ſalibus fixis alcalinis; licet haec ſalibus volatilibus alcalinis minus ſtimulent. Omnia enim illa, ſi non occurrant acido, vel antequam illi uniantur, ſua propria acrimonia nocere poſſunt. Abſorbentia autem blanda ſunt, & nullam acrimoniam habent.

§. 1353.

§. 1353. Cuique vero ſingulari malo (1345.) facile remedium invenitur, cognita hiſtoria cauſae, & curationis omnium morborum huc uſque deſcriptorum.

Omnia illa mala, quae §. 1345. enumerantur, ſolent feliciter tolli, cauſa ſublata; id eſt, dum meconium expellitur, & a glutinoſis lentis ventriculus, ac inteſtina liberantur. Interim contingere poteſt, ut poſt diuturniorem moram meconii, jam acrioris redditi, male affecta fuerint inteſtina, & ideo poſt expulſionem etiam meconii aliqua ex his malis adhuc ſuperſint: poſſunt enim v. g. inteſtina inflammari, ventriculus a diuturniori vomitu ſic irritari, ut nauſea, & vomitus maneant. Verum tunc medela requiritur talis ſingulorum malorum, qualis determinata fuit antea, dum de his morbis agebatur: habito tamen ſemper reſpectu ad tenellam aetatem, quae molliſſima tantum fert remedia.

Hinc etiam patet ratio, quare ſollicite cavendum ſit ab omnibus, quae ſenſuum organa in recens natis ſubito, & valide afficere poſſint. Unde prudenter *Moſchion* (*o*) monuit, ut recens nati decumbant *in loco mediocriter calido, non valde lucido, ſic ut nullus ibi odor ſit*. Sic imitamur providam naturam, quae in recens natis infantibus pupillam membranula occludente munivit (*p*), ne vivida nimis lux oculos perſtringeret. Similis cautela & circa auditus organum habetur, partim per membranam obturantem, partim quia meatus auditorius breviſſimus eſt; poſtea ſenſim elongandus. Unde male conſulitur regum pueris, dum in luminoſis conclavibus exponuntur, dum in vicinia exploduntur tormenta bellica, &c. Noxium hunc morem, ſi non abolere omnino potuerim, ſaltem ſic emendare licuit, ut vix amplius nocere poſſit.

Molle recens nati corpuſculum, & cereae flexilitatis fere oſſa caute tractanda ſunt, ne membrorum difformitas producatur, poſtea difficulter emendanda. Tota tamen tantae rei cura committi ſolet mulierculis, quae faſciis ſtringunt, artus componunt pro lubitu ſuo; Medicorum, & Chirurgorum optima conſilia ſpernunt petulanter; unde ſaepe magnae miſeris infantibus moleſtiae oriuntur.

Caute praecepit *Moſchion* (*q*), ut reponantur recens nati in ſtrato, molli quidem, non admodum tamen, ſed mediocriter tantum: metuebat enim, ne ſpina dorſi, vel cervix diſtorquerentur, ſi a pondere corporis ſtratum ſubſideret nimis.

In utero materno foetus, molli liquori amnii immerſus, omnes artus libere movere poterat; poſtquam autem in lucem editus eſt, mox faſciis circumductis ſic ſtringitur, ut immobilis haereat. Molli faſcia, ſed leniter ſtricta, obvolvere corpus, & artus non nocebit quidem, ut a nutrice, ac cuſtodibus tra-

(*o*) Spach. gynaeceor. pag. 7. num. 69.
(*p*) Albin. Annotat. Academ. Lib. I. pag. 33.
(*q*) In loco modo citato.

Digitized by Google

tractari, de loco in locum deferri, & uberibus admoveri poſſit. De tempore, quo faſciis utendum eſt, dixit *Moſchion* (r), quibuſdam ſtatutos eſſe dies quadraginta, aliis ſexaginta; ſe autem in ea eſſe ſententia, faſcias conducere, donec firma fuerit corporis compages; quod in robuſtioribus citius, tardius in imbecillioribus contingit.

Praecipuus ergo, imo unicus, faſciarum uſus eſt, ut a frigore aëris defendatur infans, & impediatur laeſio a rudiori attactu, uti etiam a frictione partium ad ſe invicem. Unde artus circumducuntur molli linteo, ut attritus omnis vitetur. Peſſimus autem ille mos nimis obtinuit, ut faſciarum adſtrictione artus immobiles, & in rectum extenſi retineantur, ſicque miſelli in tali ſitu cogantur decumbere, qui etiam ſanis, & robuſtis hominibus intolerabilis foret. Antea, dum de decubitu in morbis agebatur, dictum fuit, illum laudari optimum, qui in ſanis dormientibus conſtanter obſervatur; qui nunquam extenſis in directum artubus dormiunt, ſed ſemiflexis, dum, motu voluntario ſilente in ſomno, muſculi flexores praevalent extenſoribus, & articulos leviter flectunt. Stolidae infantum cuſtodes omni molimine flexuram artuum impediunt, brachia, & cubitos in directum extendunt, extenſa faſcia firmant circumducta, lateribus corporis applicant, & retrorſum trahunt: ſimili modo & artus inferiores tractant, omnem genuum inflexionem impediendo; ſic miſerum infantem, mumiae inſtar faſciis involutum, ac immobilem, matri, & adſtantibus monſtrant, tanquam de re bene geſta gloriantes.

Ipſae mulieres mirantur, infantem, miſerrime ejulantem, dum in faſciis haeret, quieſcere ſtatim, ſimul ac ſolutis his vinculis membra libere movere poteſt. Sed nec evidenti hoc experimento convincere potui obſtinatiſſimas, ut majorem libertatem infantum membris relinquerent. Auguſtiſſimae prolibus ſex primis a nativitate ſeptimanis ſemper adſtiti bis de die, dum faſciae applicabantur, & niſi manifeſte perciperem, omnes artus libere moveri poſſe, totum apparatum removendum juſſi illico, quantumvis obmurmurarent mulierculae, non conſilio, ſed ſola autoritate compeſcendae. Simul curavi, ut inculcaretur obſtetricibus, quae pro more recens natis primas faſcias applicare ſolent, ne arcta nimis deligatione uterentur. Sic ſenſim obtinui, ut plures reſipiſcerent.

Nunquam aliquid metuendum videtur a laxitate faſciarum: in utero materno libere fluctuat foetus, membra fortiter movet, calcitrat. Integrae nationes nullis unquam utuntur faſciis, ſed molliter tectos ab injuriis aëris tantum defendunt. Europaei tamen mirantur robur, & agilitatem horum hominum (s), & raro in illis obſervatur corporis deformitas.

Imprimis cavendum eſt, ne caput valide prematur in recens natis; nihil enim periculoſius eſt. Optimum monitum habetur (t): Caput pannis, aut lanis

(r) Spach. gynaec. pag. 10. n. 107. 108. & Harmon. gynaec. part. I. Cap. 21. pag. 17.
(s) Hiſt. natur. gener. & particul. avec la deſcript. du Cabinet du Roy tom. 2. pag. 457.
(t) Spach. Harmon. gynaec. part. I. cap. XXI. pag. 17.



Digitized by Google

*lanis mundis contegatur*. Dum in eodem capitulo de faſciis circumducendis reliquo corpori agitur, in capite tamen nulla fit ligaturae mentio; & merito quidem, cum oſſa capitis mollia ſint, membranis inter ſe unita tantum, ita, ut preſſione externa adhibita, facile ſupra ſe mutuo ſcandere poſſint, ſicque minuto calvariae cavo cerebrum comprimere. Mollis pileolus, laxe capiti applicatus, ſufficit. In illis, qui a nativitate fatui vixerunt, plerumque calvariae forma depravata invenitur.

Praeterea & faſciarum nimia adſtrictio nocet, quatenus liberum thoracis motum, ad reſpirationem requiſitum, impedit, coſtaſque ultimas ſpurias introrſum premit; unde plurima mala ſequi poſſunt. Dum ſimul ab eadem cauſa abdominalia viſcera comprimuntur, ventriculus nec debitam copiam lactis recipere, nec receptum retinere poterit; unde frequens lactis regurgitatio, & vomitus moleſtus ſequi ſolent; uti *Mauriceus* (*u*) optime monuit.

Cum autem foetus, in utero materno a fune umbilicali pendulus, agitetur facile hinc inde, dum mater corpus movet, hinc non ſine ratione creditum fuit, recens natos ſimili motu, oſcillatorio quaſi, delectari; unde cunis impoſuerunt infantes, ut leniſſimo hoc exercitationis genere frui poſſent, ſicque magis magiſque firmari. Quotidiana experientia docet, motoſiores etiam infantes blando hoc motu demulceri, & in ſuavem ſomnum delabi. Verum requiritur, ut illa cunarum agitatio lenis ſit, & aequabilis. Unde *Moſchion* (*uu*) dixit: *Cunae vel penſiles ſint, vel pedibus, ſpondiſve ſuis infra, ſupraque ita fabricatis, ut facillime in utrumque latus moveantur.* Penſiles cunae omnium optimae ſunt, cum parva vi moveri poſſint aequabiliſſime, & abſque ullo ſtrepitu. Simul motus, talibus cunis impreſſus, ſenſim ſine ſenſu minuitur, tandemque abſque ullo concuſſu deſinit.

§. 1354. MUltum patiuntur ab ipſo lacte, dum id nimis cito, fortiterque, in ſtomacho coagulatum, compingitur in unam maſſam gravem, acremque.

Poſtquam in lucem editus eſt infans, reſecta chorda umbilicali, ablatum eſt omne commercium, quod hactenus cum matre habuit, ſed poſt aliquot horarum jejunium, ut melius abſtergerentur primae viae, uti dictum fuit, alimento opus eſt; quod ut praeſto ſit, tenue, ſeroſum, detergens lac in mammis maternis provida natura paravit. Nihil ergo magis naturale, nihil magis utile infanti eſſe poteſt, quam ut propriae matris lacte nutriatur. In utero ab humoribus maternis nutrimentum habuit, & incrementum; imo admodum probabile videtur, uti antea monitum fuit, ultimis graviditatis menſibus lac ad uterum, & foetum ferri.

Si jam adultis, & ſanis hominibus ſubita in victu mutatio non caret periculo, ſponte patet, multum metuendum eſſe, ne recens natus infans ab alieno nu-

(*u*) Traité des malad. des femm. groſſ. Tom. I. liv. 3. chapit. 37 pag. 506.
(*uu*) Spach. Gynaec. pag. 9. n. 104.

nutrimento male afficiatur, & langueat. Cum enim non tantum foeminis humanis, ſed & quadrupedibus mammae datae fuerint, tanto plures numero, quanto numeroſiores foetus parere ſoleant, ut ſingulis alimentum praeſto foret, ſimul ac nati ſunt, patet evidenter, naturale inſtitutum eſſe, ut recens nati infantes alantur lacte materno tandiu, donec, increſcente corporis robore, & dentibus enatis, duriores cibos, qui majori digeſtionis molimine indigent, aſſumere, & in uſus ſuos convertere poſſint. A naturali autem lege prudens Medicus nunquam recedet, niſi ob graves, & urgentes rationes.

Verum quidem eſt, lac ſponte ſua aceſcere, coagulari in ventriculo, mora acrius reddi, & multa inde fieri mala de quibus jam agendum erit: unde videntur quidam lac habuiſſe pro alimento minus congruo, & alium potius victum ſuaſiſſe recens natis. Verum, ſi adeo languidae fuerint viſcerum chylopoieticorum vires, ut lac, in materno corpore jam paratum, & ſubactum, digerere nequeant, an ſeparari poterit, poſſe ſubigi alia ingeſta, quae a ſanorum humorum indole magis remota ſunt, quam ipſum lac? Certe vix hoc veroſimile videtur. Lac, antequam in mammis colligitur, omnium viſcerum, & vaſorum corporis humani actionem expertum fuit, cum omnibus humoribus totius corporis miſtum per vaſa fluxit, imo jam proximum eſt humoribus humanis. Nulla ars praeviam talem mutationem inducere poterit ingerendis cibis, qualis in lacte jam adeſt. Hinc merito concluditur, lac eſſe aptiſſimam nutrimenti infantum materiam. Illa autem mala, quae a lacte non bene digeſto contingere obſervantur, caveri poterunt; & quando ea fuerint, non adeo difficile eſt, illa emendare, uti patebit in ſequentibus [illegible]

*Helmontius* (x), licet lac damnaverit, & plurima mala inde [illegible] cenſuerit, dixit tamen: *Natura deſtinavit lac in uberibus pro cibo* [illegible] *fantuli, quod ipſi alimentum commune cum brutis ceſſit.* Sed ideo lac [illegible] pretio videtur habuiſſe. *Natura regitur digito Dei. Ita eſt. Lac* [illegible] *alimentum ordinarium ad vivendum ſufficienter praebuit; non autem medi*[illegible] *longe inſerviret. Non enim natura amplius de vita longa eſt* [illegible] *quam novit, auctorem ſuum vitam accurtaſſe, nec velle unumquemque* [illegible] *Lac autem unicuique in cibum dedit ex aequo; etenim morborum* [illegible] *mille mortis praecocitates ad vitae fundamenta vergerent in ruinam.* [illegible] *per lac ſatiſdat finibus ſui auctoris, deditque alimentum belluinum. Nec* [illegible] de vita longa, per arcana ſua remedia producenda, ſomniaret, [illegible] *die guttas quatuor de arbore vitae* ſumendas voluit: ob hanc cauſam [illegible] lac damnavit, *quod medicamen ad vitam longam, ut a cunis quotidie bis de*[illegible] *tim porrigitur, ad vitam longam, & ſanam non poteſt digeri, ut neque penetrare, ſi intra craſſos lactis grumos ſepeliatur. Utpote ſic etiam venena in lacte propemodum innocua evadunt, & velut caſtrata ſteriliſcunt.*

Sed quale alimentum lacti, quod damnat, ſubſtituit. Laudo pro puero noſtro *alimenta, quae pane, tantiſper in tenui cerevisia bullito, cum melle deſpumato, ſin minus, cum ſaccharo, inſtituitur: donec ſimul* [illegible] *mucilaginis, aut collae ſpeciem,*

(x) In Capitulo: *Infantis nutritio ad vitam longam* pag. 630. & ſeq.

*ciem*, *ſive gelatinam*, *devenerint*. Notum autem eſt, panem cum cereviſia coctum cito aceſcere, & valide quidem: nemo ſane functionum corporis gnarus ſpiſſam talem pultem praeferet lacti, quod de uberibus ducitur.

Hinc non adeo multos ſequi *Helmontii* paradoxam ſententiam, obſervatur, qui omne omnino lac damnavit, humanum aeque, ac aliorum animalium. Ridentur pro merito a prudentibus vanae illae de vita prolonganda Chemicorum fabulae, nec a lactis uſu arcebunt recens natos, ne ſcilicet molli lacte obtunderetur efficacia *Entis Cedrini*, *Arboris vitae &c.*

Alii, & egregii viri, quos veneror, mitius ſenſerunt de lacte, illiuſque utilitatem agnoverunt quidem, ſed praetulerunt humano lac aliorum animalium, & ſpecioſis argumentis ſuam opinionem ſtabilire nituntur.

Fatentur quidem, hiſtoriam ſacram, & profanam teſtari, Reginas, & Principes foeminas ubera dediſſe propriis infantibus (*y*). Imo piaculum fore teſtantur, ſi naturali huic legi non obediviſſent. Verum prima haec ſaecula morum innocentia commendabat, & una cum lacte virtutum ſeminia natis tradebant matres. Noſtris temporibus vitia praedominantur, morborum ſeminia, & criminum una cum lacte materno hauriunt infantes. Hinc in votis habetur (*z*), ut Principum auctoritate ab uberibus prohiberentur infantes. Medici nunquam deſinere deberent monitis inſtare, dum patienter exſpectant talem temporum felicitatem.

Mitius, fateor, de ſaeculo noſtro cenſendum crederem: ſi numeroſa fuerint vitia, non deſunt tamen virtutes. Parricidii crimen primam mundi infantiam jam maculavit: poſt quindecim a creato mundo elapſa ſaecula crimina adeo increverant, ut, tarda adeo ad vindictam, divina ira totum genus humanum diluvii aquis deleverit, ſervato ſolo *Noë*, viro juſto, & perfecto, cum familia ſua. Prima haec ſaecula procul dubio pejora fuerunt noſtris. *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam in univerſa terra* (*a*).

Nec facile induci poſſem, ut crederem, lac in mores imperium habere. Novi quidem, multa de hac re hiſtorias narrari. Quanta diverſitas morum in *Caïno*, & *Abele* fratribus! Iiſdem tamen parentibus nati, eadem ubera duxerant. Quis credet, *Caïnum* iram, invidiam, crudelitatem ferocem adeo una cum lacte ex uberibus matris viventium hauſiſſe? Quotidiana obſervata docent, fratres, ex iiſdem parentibus genitos, eodem lacte nutritos, moribus eſſe diverſiſſimos. Si verum ſit (de quo dubito tamen), in Moſcovia, & Islandia (*b*) matres nunquam lactare prolem, an conſtat, ibi vitia minus dominari, quam alibi? Vitulus, in ferocem taurum creſcens, idem cum mitis indolis ſororibus lac de uberibus hauſit. Dum ſolliciti parentes nutricem, quamvis caeterum ſaniſſimam, removere vellent ideo, quod ſtupidioris ingenii videretur, veteranus Medicus ſubridens dixit, nutricem procul dubio ingenio praevalere vaccae, cujus lacte nutrire volebant prolem. Quam parum autem lac in mores agat, proprio ſuo exemplo docet egregius auctor

(*y*) Vander Monde ſur la maniere de perfectioner l' eſpèce humaine Tom. 2. chap. V.
(*z*) Brouzet ſur l' éducat. Médic. des Enfans Tom. 1. chap. V. pag. 165.
(*a*) Geneſ. cap. VI. (*b*) Brouzet ſur l' éducation Méd. chap. V. pap. 160.

auctor (*c*). Fatetur enim, ſe per octodecim menſes nutritum fuiſſe lacte nutricis ebrioſae, abſque ullo detrimento vel roboris, vel ſanitatis. Nec tamen pulcher tractatus, quem de educatione Medica infantum ſcripſit, ullo modo hoc morum vitium ſapit.

An non illi, qui lac humanum damnant, tanquam morborum mentis, & corporis cauſam, timere deberent ſtupidam aſini hebetudinem, vel ſalacitatem, & irrequietam corporis agilitatem, dum lac aſininum, vel caprillum nutrimento infantum adhibetur (*d*)?

Si lac animalium in morbis difficillimis curandis profuerit, lac humanum adhuc longe majorem praeſtitit utilitatem. Videantur illa, quae ad §. 28. 1. dicta fuerunt, uti & illa, quae de phthiſi curanda ad §. 1211. habentur. Notatum tunc fuit, calidum ex uberibus emulctum lac, dum aëri exponitur, halitum emittere grati ſatis odoris, qui ſtatim in auras diſpergitur, & non ſine ratione creditur eſſe ſubtiliſſimi, atque elaboratiſſimi fluidi, in corpore materno parati, progenies. Totum illud perit cito, dum lac aëri exponitur: unde provide natura fecit, ut lac ex uberibus tranſeat in ventriculum infantis immediate, abſque ulla jactura ſubtiliſſimi illius halitus.

Alterum argumentum, quod opponitur lactationi, eſt, quod lactantes foeminae minus foecundae ſint; & ſecundum hanc ſententiam augeretur hominum numerus, ſi lactationis munus aboleretur omnino: voluit celebris auctor (*e*) ad minimum duas tertias partes temporis, quo mulieres foecundae eſſe ſolent, inutiliter perire, dum lactantur infantes. Videtur autem haec opinio repugnare certis, & quotidianis obſervatis. Numeroſiſſimas vidi mulieres, quae ſingulis fere annis feliciter pariebant, licet ubera praeberent infantibus. Nobilem matronam novi, quae octodecim infantes peperit, lactavit omnes, & ab ultimo partu reſurgens, nihil de venuſta forma amiſerat, ita ut filiarum ſoror potius, quam mater, videretur. Magnam in Auſtria obſervavi mulierum foecunditatem, etiam in plebeis, quae nutricum ſumtus ferre non poſſunt, & quae longe facilius putant, ubera praebere infantibus, quam intempeſta nocte alium cibum parare. Multas audivi querulas, quod tantum ſexies, vel octies peperiſſent, firmiter perſuaſae, quod ſingulis puerperiis noxii quid ſecederet de corpore; quod niſi fieret, morboſas brevi ſe futuras, metuebant. Patet ergo, foecunditatem non impediri lactatione, & video quotidie, lactantes infantes feliciter creſcere.

Suaſi ſemper, nec poenituit, puerperam *totam integram eſſe matrem filii ſui; quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum, atque dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim abjeciſſe abs ſeſe? aluiſſe in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret; non alere nunc ſuo lacte, quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas, naturam foeminis mammarum ubera quaſi quoſdam naevulos venuſtiores, non liberorum alendorum,*

(*c*) Brouzet ſur l'éducation. Méd. pap. 175. in notis.

(*d*) Vander Monde ſur la perfect. de l'eſpèce humaine chap. V. pag. 88.

(*e*) Brouzet ſur l'éducat. Médic. Tom. 1. chap. V. pag. 164.



Digitized by Google

*dorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe? Sic enim, quod a vobis ſcilicet abeſt, pleraeque illae prodigioſae mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere, & exſtinguere, cum periculo quoque averſi, corruptique lactis, laborant, tanquam pulcritudinis ſibi inſignia devenuſtet &c.* (*f*). Galliae Regina filio ubera praebuit, nec ceſſare voluit, licet aegrotaret. Dumque paroxyſmi febris intermittentis tempore alia matrona mammas porrexiſſet ſitienti, & ejulanti puello, aegre hoc adeo tulit, ut digito in os infantis immiſſo, vomitum excitaverit, nolens, ut, alia materno ſuo munere fungeretur (*g*).

Si autem mater ob morbum, debilitatem, aliamve cauſam infantem lactare non poſſit, vel nolit, tunc optimum eſt, ſi nutrix eligatur, quae praebeat ubera. Primum, quod requiritur in nutrice, eſt ſanitas illibata: hinc Medici omni cum cura inquirunt, an aliquid morboſi poſſit detegi. Si color cutis bonus fuerit, oculi vivaces, gingivae bene coloratae, & firmae, dentes nitidi, & ſani, cutis ubique pura, nullus odor malus ex ore, naribus, vel cute ſpiret, functiones omnes corporis rite peragantur, tunc de integra ſanitate certi eſſe poſſumus. Simul examinatur infans, quem lactat, an ſanus ſit, an juſtum incrementum acquiſiverit: inde enim concluditur de lactis bono effectu. Prudens, & perita obſtetrix omnia ſollicite perluſtrat, & ſi in quodam loco ſuſpecta cicatrix, puſtulae, fluor albus inveniantur, repudiatur merito nutrix.

Aetas optima laudari ſolet a vigeſimo quinto ad trigeſimum aetatis annum. Sed certe viginti annorum nutrices inveni robuſtas, & ſaniſſimas, quae feliciſſime hoc munere functae fuerunt. Majorem prudentiam in adultioribus laudare ſolent; & hoc forte conſiderari meretur: verum nutrices Regiis pueris ubera praebent tantum, reliquarum rerum cura relinquitur prudentibus, & probatae fidei mulieribus: apud privatos, ſi nutrix curam infantis ſimul gerere debeat, caeteris paribus, primiparis praeferuntur illae, quae plures infantes pepererunt, modo adhuc in flore aetatis ſint.

Mammarum forma laudatur illa, ut non ſint flaccidae, ſed tenſae, elaſticae, & moderatae molis. Metuebat *Aëtius* (*h*), ne in magnis mammis nimia copia lactis conficeretur, quod, ſtagnando corruptum, noceret infanti. Verum antea, ubi de puerperii morbis agebatur, notatum fuit, praeter apparatum ſecernendo, & colligendo lacti dicatum, in mammis adeſſe tunicam adipoſam, quae, ſi multo adipe diſtenta fuerit, mammarum molem auget quidem, ſed lactis ſecretionem non promovet, at impedit potius, dum glanduloſam mammae partem ſua mole comprimit. Saepius vidi, ingentes tales mammas parum lactis dediſſe.

In papillis laudatur ruber color, firmitas, & ut ſatis ſuper mammae diſcum emineant, ut facile illas infans arripere poſſit. Moderatae etiam magnitudinis ut ſint, oportet; nimis magnae enim ſi fuerint, linguae motum, ad deglutitionem requiſitum, impediunt; ſi vero nimis tenues fuerint, difficilius in-

(*f*) Auli Gellii Noct. Attic. Lib. XII. cap. 1. pag. 281. (*g*) Brouzet in loco modo citato pag. 166. (*h*) Lib. IV. cap. 4. pag. 67. verſa.

Digitized by Google

infans illas ore retinere poterit, & dum ſugere tentat, facile elabuntur (i). Optimum ſimul eſt, ſi, leni compreſſione mammae facta, imprimis circa areolam papillae, lac facile, & ad magnam diſtantiam ex pluribus quaſi ſiphunculis proſiliat. Si vero latiores fuerint hi ſiphunculi, ut tanquam per fiſtulam confertum lac emittant, *Aëtius* (k) ſuffocationis periculum metuebat. Caeterum aetatem nutricis definit, ut nec viginti annis junior, neque quadraginta annis major ſit.

Moris erat, nutricem non dare ubera, niſi quatuor, imo & ſex ſeptimanae a partu numerarentur; ut ſcilicet a lochiis pura, & a toleratis in partu laboribus omnino reſtituta foret. *Mauriceau* (l) fatetur, ſe propriae matris lac praeferre, ideoque ſe potius optare, ut duodecim, aut quindecim a partu diebus nutrix alere inciperet infantem. Sed facile patet, non ſemper talem haberi poſſe. Unde *Aegineta*(m) dixit, magnum infanti eſſe commodum, ſi nutrix non ita diu ante pepererit; & imprimis, ſi ejus infans maſculus fuerit. De ſexu infantis parum ſollicitus fuit, modo in reliquis nutrix optime conſtituta foret. Fuerunt alii in hac opinione, pro maſculo nutriendo eligendam eſſe nutricem, quae maſculum peperit, & contra, ſi ſequioris ſexus infans foret.

Lactis bonitas cognoſcitur, ſi odorem non ingratum ſpiret, album fuerit, dulcis, & ſaccharini quaſi ſaporis; ſi aqua pura miſtum aequabiliſſime diluatur. Conſiſtentia laudatur talis, ſi guttula ungui impoſita, inclinato parum digito, non illico defluat tota, ſed aliqua pars in ſuperficie unguis adhaerens maneat: ſi vero nimis haereat ungui, craſſum, & viſcoſum damnatur; [illegible] laudatur, ſi non omnino album, & opacum fuerit, ſed aliquid ſubcaeruleſcentis habeat, ſemipellucidum quaſi.

Caeterum prudenter monuerunt (n) auctores, ut eligatur nutrix, quae prudens ſit, nec in iram prona, cui addidit *Aëtius*, *non epilepticam*. Dictum fuit antea, ubi de Epilepſia agebatur, magna quandoque intervalla inter retri hujus morbi paroxyſmos interponi, & intermedio hoc tempore nullum latentis morbi veſtigium detegi poſſe: praeterea mulieres, quae in validos animi affectus pronae ſunt, ſaepe hyſtericis malis vivunt obnoxiae. Facile patet, tales nutrices amovendas eſſe; certa enim obſervata docuerunt, infantes, qui ira furentium obſtetricum ubera duxerant, ſubito convulſos fuiſſe. Nec mirum hoc videbitur, ſi conſiderentur illa, quae ad §. 104. & alibi in locis de mutationibus miris in corpore humano factis per validos, & ſubitos animi affectus dicta fuerunt.

Hinc optime in aulis plures nutrices eliguntur, quae eadem in domo ſub tutela prudentis matronae vivunt, & omnes eodem victu utuntur, ſecum mutuo quotidie converſantes, ſimul proprias proles lactant, illarumque curam gerunt. Sic occaſio datur, ut detegantur corporis, & animi vitia, quae nondum

(i) Lib. IV. cap. 4. pag. 67. verſa. (k) Ibid. (l) Mauric. Traité des malad. des femm. groſſ. &c. tom. 1. liv. 3. chapit. 43. pag. 52. (m) Lib. I. cap. 2. pag. 2.
(n) Aëtius Lib. IV. cap. 4. pag. 67. verſa. Moſchion apud Spach. pag. 7. n. 76.

dum innotuerant. Unde *Aëtius* (o) dixit: ***Divitibus vero praeſtat plures habere nutrices.***

Cum autem certis obſervatis conſtet, lac, in mammis ſecretum, & collectum, nondum omnino depoſuiſſe ciborum, & potuum indolem, patet ratio, quare in victu delectus habendus ſit. Unde prudenter monuit *Aëtius* (p), cibos congruo tempore exhibendos eſſe, boni ſucci, quantitate debita: juſſit, abſtinendum a porris, cepis, alliis, ſale maceratis, ab omnibus viroſi, & tetri odoris, a bellariorum copia, &c.

Nec tamen victus, quo ante uti ſolebat nutrix, ſimul & ſemel mutandus eſt, cum illo utens antea vixerit ſana. Hinc prudenter de nutricum diaeta *Moſchion* (q) dixit, illas nutriendas eſſe ***communiter, ſicut omnes homines, ut ſana eſſe poſſit.*** Contra hoc praeceptum toties peccant nimis ſollicitae matres, dum nutricibus exhibent omni arte culinaria parata cibaria, dum urgent jam ſaturas, ut guſtent ſaltem oblatas delicias, credentes, ſe prodeſſe proli, dum nutricis ventriculum gravant. Plenus victus prodeſt quidem nutricibus, modo appetitus reſpondeat, ut copia lactis ſemper praeſto ſit. Victus tamen ſimplex omnium optimus eſt, ex juſculis, carnibus juniorum animalium elixis, vel aſſatis: proſunt & olera mollia, fructus horaei bene maturi, non acidi, ova recentia, lacticinia: opima, pinguia, acria, ſalſa, aromatica vitanda: ſic enim ex his in ſanae nutricis corpore copia boni, & blandi chyli parabitur; quae & nutrici, & infanti alendis abunde ſufficiet. Simul & ſatis magna ciborum varietas ex his parari poterit, ne eadem fercula, quotidie repetita, faſtidium pariant.

Dum recens natus infans ubera ducere incipit, commendari ſolet nutricibus, ut liquidiori victu utantur, aucta juſculorum copia, & minuta carnis quantitate; ſi acer nutricis appetitus validiorem cibum poſcat, copia potus tenuis chylum dilutiorem reddere poterit.

Senſim autem, creſcente infantis robore, & validiores cibi nutrici concedi poterunt (r).

Potus laudatur imprimis aqua pura, cum reliqui potus, arte parati, cereviſia, vinum v. g., & ſimilia vel acida jam ſint, vel ſponte ſua aceſcant, & in infantibus acida acrimonia metuenda ſit. *Moſchion* (s) primis diebus aquam ſolam concedit; poſtea, adultiori jam infante, vinum potui communi miſceri, permittit. Aliquid tamen videtur concedendum regioni, & conſuetudini: notum eſt, in quibuſdam regionibus aquam vel nunquam, vel ſaltem rariſſime potari. Si v. g. cereviſiae potui ſemper aſſueta fuerit nutrix, aquae potum vix feret, & languebit brevi. Cereviſiam nunquam vidi nocuiſſe aſſuetis, modo mollis, recens, & bene defaecata fuerit; praeprimis meracior, quae non tam facile aceſcit, & ſatis multum nutrimenti in ſe habet. *Aëtius* (t), dum lac deficeret in nutrice, ***Zythum*** propinari juſſit; dixit-

(o) Aëtius Lib. IV. cap. 5.
(p) Ibid. cap. VI.
(q) Spach. gynaec. pag. 7. n. 77.
(r) Moſchion apud Spach. pag. 7. n. 77.
(s) Ibidem.
(t) Lib. IV. cap. 6. pag. 67. verſa.

Digitized by Google

xitque: *Eodem die ubera lacte replebantur. Mulieri autem videbitur, ubi poculum acceperit, omnibus membris langueſcere, & exſolvi, donec lac in mammillis collectum fuerit.* Debet autem talis cereviſia meracior nondum per fermentationem temulentam vim acquiſiviſſe; tunc enim fortiter inebriat. In pluribus lactantibus egregium talis cereviſiae effectum vidi, & quidem in propria uxore, quae, dum infantibus ſuis daret ubera, lectum petens, hujus cereviſiae libram ſumſit, hoc cum effectu, ut tota nocte ubera lacte plena haberet.

Cum autem pleniori victu utantur nutrices, ſi deſidem vitam agentes inerti torpeant otio, ſanitas brevi detrimentum patietur: hinc omnes Medici nutricibus ſuaſerunt, ut ſalubri motu corpus exerceant. Laudaverunt imprimis exercitia, per quae corporis partes ſuperiores maxime exercentur (u). Hinc farinam parare, lectos ſternere, imo aquam portare, juſſerunt. Deambulatio in aëre aperto, puro, ſereno prodeſt quam maxime. Multum facit ad nutricis ſanitatem conſervandam, ſi pacatus animus, & hilaris ſit.

Multum metui ſolet, ſi lactanti nutrici menſtrua prodierint; imo apud quoſdam in more eſt, ut ſtatim alia ſubſtituatur. Multae enim noxae ſolebant imputari ſanguini menſtruo, uti in *Capitulo de Morbis Virginum* dictum fuit. *Aëtius* (vv) monuit, ne nutricibus detur *bellariorum copia, & praeſertim pinearum: hac enim, quod oleaginoſae ſint, bilem generant, & ſtomacho fluitant, ſed & venerem excitant, a qua omnino nutricem abſtinere* [illegible]*; hora enim concubitus menſes provocantur; unde & lac corrumpitur, & depr*[illegible]*, pautiſſimumque generatur.* Similia & apud *Moſchionem* (x) habentur. [illegible] nutrices eliguntur, inquiri plerumque ſolet, an lactationis tempore [illegible]trua habuerint olim: ſi fateantur, creditur, tales nutrices minus conducere. Vidi, ſexies mutatas fuiſſe nutrices anni ſpatio ob hanc ſolam cauſam. [illegible] o in tali caſu ſollicite examinare nutricem, ejuſque lac. Si nihil in ſanitate [illegible] mutatum invenio, ſi lactis copia, & qualitas omni dote bonae fuerint, meo [illegible] filio nunquam mutata fuit nutrix. Simul notandum eſt, quod miſerae nutrices, dum menſtruorum prima veſtigia percipiunt, animo turbentur, metuentes, ne removeantur. Ubi vero blando alloquio erectae ſpem habent, non [illegible] futurum, quod timent, mox omnes illae turbae ſilent, & priſtina redit alacritas. Bona fide aſſeverare poſſum, me nunquam, ſub datis conditionibus, aliquid damni obſervaſſe, ſi lactentes menſtruantis nutricis ubera ducerent. Plus metuendum videtur a frequenti nutricum mutatione.

Moris quidem eſt in aulis, ut nutrices a conſortio mariti ſeparentur, & *Aëtius* (y) ſevere concubitum prohibet, & ob menſtrua, a quibus metuebat, & quia *quaedam ipſarum concipiant; quo nihil nutriendo infanti perniciosius.* Quotidiana tamen obſervata docent, mulieres, quae proprios infantes lactant, maritorum conſortio uti libere, & nihilominus feliciter prolem educare; multaſque concipere lactationis tempore. An non potius metuendum eſt, dum mulier in flore aetatis commode, & laute vivit, ne furtiva venere utatur, vel,

(u) Aët. in loco modo citato. Moſchion. pag. 7. n. 19. (vv) Ibidem.
(x) In loco modo citato. (y) In loco modo citato.

vel, ſi ſevere cuſtodiatur, languere incipiat. Aliquoties hoc contigiſſe, vidi. Haec eſt ratio, quare moderatus licitae veneris uſus non credatur nocere nutrici, nec infanti (z). Verum quidem eſt, inveniri quandoque mulieres, non adeo in venerem pronas ex propria temperie, quae tunc plerumque iners, & frigida eſſe ſolet, ſed pro nutricibus eligi ſolent ſaniſſimae, & ſucci plenae, in quibus talis temperies non adeſt.

Nec videtur adeo metuendum eſſe, ſi lactationis tempore conceperint: ſolet illud ſatis frequenter contingere mulieribus, quae ſuis infantibus ubera praebent: cum enim ſaepius lactationis tempore non prodeant menſtrua, contingit frequenter, tales gravidas eſſe, licet ignorent. Imo in pluribus lac aeque bonum, & copioſum manet primis graviditatis menſibus. Plerumque contingit, utero mole aucto, lactis copiam in mammis minui; imo ſponte evaneſcere: verum infans, per aliquot ſaltem menſes materni lactis beneficio uſus, facilius ablactationem feret. Credi ſolet, recens concepto Embryoni nocere, ſi gravida mater infantem lactet: ſed tantillae molis eſt, ut facile nutrimentum in utero inveniat, licet copia lactis quotidie ad mammas derivetur. Si binos, imo plures foetus in utero nutrire poſſit foemina, cur non poſſe naſcentem foetum in utero, & natum jam infantem, alere eodem tempore?

Vidi mulierem, quae primos partus dolores percipiens, dabat ubera annuo infanti, illumque ſubridens monebat, ut valediceret mammis, quae mox naſcituro dicatae jam erant. Dum mirabar, dixit, ſex jam vicibus ſe idem feciſſe. Poſt paucas horas enixa fuit infantem ſanum, & robuſtum, quem feliciter educavit.

Non incongruum videtur, hoc loco agere de illis impedimentis, quae faciunt, ut infans vel omnino non, vel ſaltem difficulter ubera ducere poſſit; ſimulque conſiderare, qua methodo haec obſtacula tolli, vel emendari poſſint.

Linguam, & labia prae reliquis ſervire ſuctioni notum eſt; unde integritas, & libera mobilitas harum partium requiruntur. Inter ligamenta, quae linguam firmant, & in ſitu retinent, praecipuum eſt illud, quod anteriori, & inferiori parti linguae inſeritur, & fraenum linguae dici ſolet. Si aperto ore ſurſum elevetur linguae apex, ſtatim oculis apparet: eſt autem continuatio, & duplicatura, laxe cohaerens, membranae, quae inferius oris cavum inveſtit. Ligamentum illud impedit, ne lingua nimis retrahi poſſit verſus fauces: obſervatur autem, finem illius ligamenti in recens natis propius ad apicem linguae extremum accedere, quam in adultis; imo quandoque, licet rarius, ad extremum linguae apicem uſque produci, & tunc impedire, ne lingua ad palati fornicem elevari, vel ad labiorum extrema uſque adduci poſſit. Sic linguae liber motus, qui ad ſuctionem requiritur, impeditur. In tali caſu, levi ſectione prudenti manu facta, ligamenti pars anterior a linguae apice ſolvitur.

Peſſi-

(z) Brouzet Educat. Médicin. Tom. I. Chap. V. pag. 205. & ſeq.

Peſſimus mos obtinuit, ut ſciolae obſtetrices hoc unguibus lacerarent, vel & forfice reſcinderent, credentes certiſſime, hoc abſolute requiri ad facilem ſuctionem: imo adultis nunquam expeditam loquelam fore, niſi illud fraenulum linguae reſectum fuerit. Unde in proverbium abiit de garrulis dicere: *Lorum linguae illis nimis reſectum fuiſſe.*

Facile patet, primo inquirendum eſſe, an illa ſectione opus ſit, nec ne, quod ſic exploratur. Si infans poſſit linguam producere ad extrema labia uſque; ſi apice linguae palatum tangere poſſit; ſi digitum ori immiſſum ſugendo prehendat; tunc hac ſectione opus non eſt, cum lingua habeat mobilitatem requiſitam ad illos uſus, quibus infans hac aetate indiget, ad ſuctionem nempe, & deglutitionem. Celebris, & toties jam laudatus *Petit* (a), ſi dubitaret de ſectionis fraeni neceſſitate, infantem admovebat uberibus; ſi ſugere poterat, non ſecabat, licet ipſe crederet, linguae motum ob hoc impedimentum non ſatis expeditum eſſe. Malebat enim operationem differre, donec adultior foret infans; quia tunc facilius tentari poteſt; & ſaepe obſervaverat, vitium illud ſenſim per aetatem emendari, ita ut poſtea liberrime loquerentur, licet omnes ſtatim poſt nativitatem voluiſſent ſectionem faciendam eſſe. Praeterea cum in recens natis difficilius ſit hanc ſectionem inſtituere, ut nec juſto major, nec minor ſit, hinc merito differtur, niſi ſugendi impoſſibilitas urgeat. Vidit enim *Petit* (b), poſtea novam ſectionem debere fieri ad tollendum loquelae impedimentum in adultiori, quoniam prior linguam non ſatis liberaverat. Contra, ſi ſectio productior facta fuit, linguae pars non ſatis ſuſtinetur.

Vidit infantem balbutientem, & credidit, hoc factum fuiſſe, quod temere, abſque ulla neceſſitate, reſectum fuerit fraenulum. Fatetur, plus quam medietatem infantum, ad quos vocatus fuit, nulla ſectione opus habuiſſe, neque ſe hoc tentaſſe in omnibus, quibus fraenulum linguae motum difficiliorem reddere videbatur.

Adjacent utrinque huic linguae fraenulo *vaſa ranina*, arterioſa, & venoſa, quae imperita manu facile laedi poſſunt; *imprimis venoſa*, quae ante arterias locantur: dum autem ſuctionem perpetuo fere tentat infans recens natus, hinc haemorrhagia augetur, & proprium ſanguinem exſugens perit. Infelix talis caſus legitur (c), ex *Dionyſio* deſcriptus, de recens nato in diviti familia haerede, cui Chirurgus, ſecando fraenulum, raninam venam laeſerat inſcius. Dum vidit, infantem ubera cum facilitate ducere, ſecurus abiit. Nutrix infantem lacte ſaturum, ut putabat, in cunis repoſuit: pergebat labia movere, ac ſi ſugeret, quod ſatis conſuetum eſt infantibus; unde nemo quid mali ſuſpicabatur: ſed incipiebat palleſcere, debilis fieri, & paullo poſt moritur. In cadavere inventus fuit ventriculus ſanguine plenus. Plures ſimiles caſus in Hiſtoria Medica habentur.

Patet inde, prudentem manum requiri, ut haec operatio tuto fiat. Haemor-

(a) Acad. des ſcienc. l'an. 1742. Mém. pag. 333. & ſeq.

(b) Ibid. pag. 339.

(c) Andry Orthopédie tom. 2. pag. 266.

Digitized by Google

morrhagia talis, licet terreat ſemper, & infauſti caſus docuerint, illam periculo non carere, tamen arte ſupprimi poteſt, ſi peritia, & dexteritas Chirurgo non defuerit, ſimulque conſtantis animi ſit. Teſtatur *Petit* (*d*), quod nullus infans, ad quem vocatus fuerat, tali haemorrhagia perierit. In adultis, uti notum eſt, venae raninae ſatis tuto lanceola pertundi poſſunt; verum illi, dum monentur, linguam immotam retinent, & ſanguis, aqua frigidiſſima, vel glaciei fruſtulo ſub lingua poſito ſatis cito compeſcitur. Verum infantes, dum ſanguis exit, perpetuo ſugunt, & ſic haemorrhagia non tantum pergit, ſed augetur. Praecipuum ergo auxilium ab eo pendet, ut, lingua immota reddita, ſuctio impediatur. Sumſit *Petit* (*e*) furcinulam, ex ramulo mollis ligni paratam (*bouleau*), in illo loco, ubi bini ramuli, aequalis, quantum fieri poſſit, magnitudinis, biſurcantur: adhibuit ad hunc uſum. Curavit autem, ut trunculus quatuor lineas, ſinguli vero ramuli octo lineas aequarent longitudine; adeoque confecit furcinulam, cujus manubrium duplo brevius erat dentibus: tenuis lintei faſciola obvolvebat totam hanc machinulam, & obvolutam ſupponebat linguae infantis ita, ut manubrii extremum tangeret, & inniteretur maxillae inferiori; angulus autem, ex divergentibus furcinulae hujus dentibus exſurgens, applicaretur vaſis apertis, dum ſimul dentes utrimque motum linguae in latera impedirent: Faſciam deinde, ex tenui linteo paratam, ulnam longam, & octo, vel decem lineas latam, applicabat linguae, ita ut labiorum utrumque angulum tangeret; poſtea ſub maxillam deducebat, prope laryngem decuſſabat illam, & utrumque faſciae extremum poſteriori pileoli parti affigebat. Sic & lingua firmabatur, & vaſa laeſa comprimebantur. Hac methodo ſervatus fuit infans, licet jam duraſſet haemorrhagia per viginti quatuor horas, & admodum debilis foret(*f*).

Optime autem monet egregius ille vir, haemorrhagiam ſequi poſſe, licet dexterrime peracta fuerit haec operatio, & nulla vaſorum raninorum laeſio facta ſit. Vidit enim talem caſum, ubi ſectionis limes diſtabat ultra duas lineas a vaſis raninis, & tamen notabilis copia ſanguinis effluebat. Hoc contingere poteſt, ſi majores horum vaſorum ramuli per duplicaturam fraenuli decurrant; quod imprimis fit, ſi illud ſolito craſſitius fuerit.

Sed & aliud periculum imminet, ſi linguae fraenulum abſque ratione reſectum ſit, vel ſectio nimis longa inſtituatur: paucus ſanguis, qui ſemper ex vaſculis laeſis exſtillat, irritat infantem, ut deglutiat; ſicque lingua, cum fraenulum reſectum jam non firmet, & retineat illam, verſus poſteriora trahitur, apice ſuo pone velum pendulum palatinum deducitur, linguae baſis retrorſum ducta Epiglottidem deprimit, rimam glottidis obturat, & infans brevi ſuffocatur. Triſtem talem caſum vidit *Petit* (*g*). Infanti ſtatim poſt nativitatem ſecabatur fraenulum: & poſt quinque horas ſuffocatus periit: vocatus, ut mortis ſubitae cauſam rimaretur, digito in os immiſſo linguam invenire non potuit; ſed tangebat carneam quaſi maſſam, obturan-

(*d*) In loco modo citato pag. 353. (*e*) Ibid. pag. 356. (*f*) Ibid. pag. 353.
(*g*) Ibid. pag. 339.

Digitized by Google

rantem aditum ex ore in fauces. Fiſſis utrinque ad maſſeteres muſculos uſque genis, vidi, carneam illam maſſam eſſe linguam retractam pone velum pendulum palatinum ita, ut linguae apex pharyngem ſpectaret. Sic evidenter patuit, quod miſer infans propriam linguam deglutiviſſet.

Poſtea, dum recenti in memoria habebat hunc caſum, vocatus fuit ad infantem, cui bihorio poſt nativitatem fraenulum reſectum fuerat; qui paullo poſt in ſimile periculum incidit: ſtatim digitum ori immiſit, & invenit linguam nondum penitus in fauces retractam, quam digito reduxit; & audiebatur ſonus, ac ſi vi embolus ex ſyphone extraheretur. Pergebat infans ſuctionis motum facere, audiebatur ſonitus deglutitionis per quatuor, vel quinque minuta, & ſubito apparebant inſtantis ſuffocationis ſigna. Digito linguam ex faucibus ſtatim reduxit, & reductam retinuit per aliquot minuta; tunc infans digitum ſugere incepit, & oblatis uberibus lac avide hauſit. Omnia in vado jam eſſe, credebatur; ſed poſt horae intervallum idem periculum rediit; quod *Petitus*, cum in vicinia eſſet, pro tertia vice feliciter ſuperavit, ſimulque neceſſe credidit, illo tempore, dum non ſugebat infans, linguae motum impediendum eſſe. In hunc finem linguae impoſuit ſplenium, duos pollices longum, quindecim lineas latum, ſex lineas craſſum, atque faſcia quatuor capitum firmavit. Amovebatur ille apparatus, dum mammas ſugeret infans, & mox denuo apponebatur: cum tota die feliciter cederet haec methodus, nutrix cum infante rus petiit. Stupida haec muliercula inutilem credens hunc apparatum, amoverat; &, dum illa obdormiſceret, miſer infans ſtrangulatus periit. Lingua retro velum pendulum palatinum inventa fuit, ut in priori caſu. Poſt duos, treſve annos ſimilis caſus denuo contigit; verum infans, debita cura adhibita, ſervatus fuit.

Magis adhuc mirum videtur, idem infortunium contigiſſe infanti, cui bihorio poſt nativitatem, licet fraenulum ſectum non fuerit. Teſtatur *Petit* (*b*), ſe hoc vidiſſe: caſu ſtatim digitus ori immittebatur, mox ceſſabat ſuffocatio, & digitum ſugere incepit: idem periculum rediit ſaepius, ſimili modo ſublevabatur. Dies, & noctes vigilare debuerunt cuſtodes, ut ab inſtanti ſuffocatione miſellum infantem ſervarent; poſt duas, treſve ſeptimanas deſuevit propriam linguam deglutire. Notum eſt, Angolenſes ſervos, propria lingua deglutita, ſe ipſos ſuffocare, ſi dura nimis ſervitus ipſis diſplicuerit; ut nempe, morte ſua damnum hero inferentes, ulciſcantur injuriam. Quis illos docuit funeſtam hanc artem, cujus unicum tantum experimentum capere licet? An in hoc infante fraenulum linguae nimis cedere potuit? An in Epilepticis, qui in paroxyſmo ſuffocantur, valide convulſis linguae muſculis, ſimile quid contingit?

Ex his omnibus jure concluſit *Petit*, nunquam ſecandum eſſe linguae fraenulum, ſi infans ubera ducere valeat. Stolidae mulierculae, dum, ducto ſub linguam digito, fraenulum tangunt, ſtatim illud ſecandum volunt, ignarae, illud ligamentum naturaliter adeſſe, & magnum habere uſum. Si autem abſo-

(*b*) In loco modo citato pag. 343.

Digitized by Google

abſoluta neceſſitas hoc poſtulat, praeſto debet adeſſe nutrix, quae mox det ubera. Sugere enim incipit infans ſanguinem, qui ex hoc vulnuſculo fluit; qui, ſi feliciter res peracta ſit, brevi ceſſat; at, niſi ubera porrigantur, tunc pergit infans inanes deglutitionis nixus facere, ſicque tandem propriam linguam deglutit.

Ubi autem ſectio froenuli omnino requiritur, omnis cautela adhibenda eſt, ut vitetur laeſio vaſorum raninorum. Si digitos Chirurgus inter linguam, & maxillam inferiorem ponere poſſit, ſatis facile haec ſectio inſtitui poteſt forfice, cujus apices obtuſi ſunt. Saepius autem contingit in tali caſu, ſic impeditam eſſe linguam, ut ejus apex elevari non poſſit. Pulcrum invenit, deſcripſit (*i*), & figura expreſſit inſtrumentum, quo haec operatio tuto fieri poſſit, & alterius, quod laudari ſolebat, vitia detexit.

Quandoque, ſed rarius, laterales linguae partes nectuntur ligamentis praeternaturalibus (*k*) ad vicinas partes, quae reſecandae ſunt; quod ſatis tuto fieri poterit, cum non ſit tantum periculum laeſionis vaſorum.

Obſervata fuit & alia cauſa, quae ſuctionem impedit, de qua vix cogitatum fuit. Contingit quandoque ut lingua arctiſſime applicetur cavo palati fornici, & ſic adhaereat, ac ſi glutine interpoſito juncta foret. Spatula tunc, vel alio ſimili inſtrumento removenda eſt lingua a palato, ut infans fugere, & deglutire poſſit. Tres recenſentur caſus (*l*) infantum, qui per plures dies ubera ducere non poterant ob hanc cauſam, & feliciter hac methodo ſervati ſunt.

Poſſunt & obſtacula in velo pendulo, vel faucibus adeſſe, quae ſuctionem, & deglutitionem difficiliorem reddunt, dum expeditam actionem partium, ad deglutitionem requiſitarum, turbat. Sic *Hippocrates* (*m*) notavit: *Quos infantes, dum lac ſugunt, tuſſis obſidet, illi uvam majorem habere conſueverunt.* Poſtea & plura memorat de ulceroſis malis, has partes quandoque obſidentibus.

Si labium ſuperius a nativitate fiſſum fuerit (labium leporinum vocari ſolet), ſuctio difficilis fit, praecipue cum plerumque palati fornix ſimul fiſſus ſit, & ob liberum aëris per hanc rimam ingreſſum ſuctio impediatur, vel ſi quid lactis ex mammis trahant, per nares plerumque regurgitet: idem fit, ſi cochleatim miſellis his nutrimentum ingeratur. Unde non mirum eſt, ſi plures ex his pereant. Tamen & quidam emergunt. Videntur enim ſenſim adſueſcere, ut, elevato dorſo linguae, fiſſuram palati claudant, apice linguae, & labiis ſugentes. Dum, aetate jam robuſtioribus factis, fiſſa labia uniuntur arte Chirurgica, in pleriſque ſenſim minuitur palati fornicati fiſſura, & tandem integre aboletur (*n*). Vidi tamen aliquos, quibus labium ſuperius a nativitate integrum fuit, & fornix palati magnam fiſſuram habebat a parte poſteriori, quae apicem digiti minimi facile capere poterat. Vidi vi-

(*i*) In loco modo citato pag. 151. (*k*) Levret l'art. des accouchem. pag. 222.
(*l*) Mém. de l' Acad. Royale de Chirurgie tom. 3. pag. 16. (*m*) De Dentit Charter. Tom. VII. pag. 872. (*n*) Levret l' art des Accouchem. pag. 224. Mém. de l'Académ. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 605.

Digitized by Google

virum, quingenario majorem, cui labium, nulla cura adhibita, fiſſum manſit; fornix palati tamen erat integer. An antea fiſſuram habuerit, nec ne, expiſcari non potui.

Ex hactenus dictis ſatis conſtitit, lac eſſe naturale, & optimum recens natis nutrimentum. Conſiderandum jam eſt, quomodo illud lac in ventriculo retentum mutari debeat, & quaenam inde mala ſequi poſſint, ſi non rite digeratur.

Lac, uti notum eſt, ſi in vaſe puro quieſcit, primo aequabiliſſime candidum apparet; dein cremorem album, craſſum, pinguem, ejicit furſum; quo ablato, manet lac defloratum, ſubcaeruleſcens, & magis pellucidum, quod partem ſeroſam lactis, & caſeoſam ſimul continet. Si autem coagulum lactis, paratum de ſucco ventriculi ruminantium, lacti miſcetur, fit una, aequabilis, coagulata, ſciſſilis maſſa, quae brevi ſponte ſecedit in ſerum, & coloſtratum, ſive caſeoſum (o). Unde patet, lac coagulari naturaliter in ventriculo. Ideoque etiam infantes, ſi avidius ubera duxerint, paullo poſt eructant lactis coloſtrum, ſed molle, nec fortiter compactum. Simul notandum eſt, lac humanum minus illius coloſtri continere, quam aliorum animalium: humanum enim lac valde dulce, & tenue eſt; proximum aſininum; dein equinum, caprillum, & ovillum; denique bubulum omnium craſſiſſimum, magnam caſei copiam continet. Unde alia ratio patet, quare lac humanum recens natis infantibus prae reliquis lactis ſpeciebus conducat. Verum lac, in loco imprimis calido retentum, ſponte ſua in acidam acrimoniam vergit, quae, ubi nata fuit, lactis in ventriculo coagulationem accelerat, & auget; unde dicitur in textu, quod tunc multum patiantur infantes a lacte, ſi illud nimis cito, & fortiter in ſtomacho coaguletur, ac compingatur. Vidi aliquoties poſt mortem totum ventriculum craſſo coloſtro diſtentum, acidum redolente.

Dum autem lac coagulatum, ſed molle adhuc, ſenſim per pylorum exit, ſtatim occurrit in inteſtino duodeni bili ſaponaceae, & ſucco pancreatico, ſalivae ſimillimo, quorum efficacia diluitur, & ſolvitur illud concretum, ſicque aptum redditur, ut in reliquo inteſtinorum tractu inde reſorbeatur omne utile, & faeces inutiles per anum exeant; quae in infantibus, ſolo lacte materno nutritis, ſatis ſolidae, & copioſae obſervantur. Videntur autem faeces illae, pro maxima ſaltem parte, originem debere caſeo in lacte contento. Unde *Hippocrates* videtur monuiſſe (p): *Quibus multum lactum vomitione refunditur, illis alvus ſiſtitur.* Notari enim meretur, quod non dixerit, lac refundi, ſed γαλακτώδη; nam coloſtrum revomunt, vel potius eructant, ſed molle; ſicque copia materiae, per alvum excernendae, minuitur. Habet & ſequentia (q): *Qui copioſius mejunt, quam dejiciunt, pro ratione melius nutriuntur.* In illis enim omne ſolubile vi viſcerum chylopoieticorum reſorbetur in ſanguinem; unde parcior faecum alvinarum copia; cum ta-

(o) Her. Boerh. chem. tom. 2. pag. 298.
(p) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871.
(q) Ibid.

tamen urina copioſior monſtret, quod ſatis multum lactis hauſerint. Contrarium autem damnavit (*r*): *Qui non pro ratione mejunt, ſed a pueris alvus crebro crudum dejicit, ii morbis ſunt obnoxii.* Alvum autem copioſiorem laudavit, quam bona coctio comitaretur: *Quibus copioſa profluit alvus, & belle concoquunt, ii magis ſanitate fruuntur.* Tunc enim copia lactis aſſumti, & bene digeſti ſignificatur.

Unde naturaliter quidem coagulatur lac in ventriculo infantis; ſed tunc morboſum dicitur coagulum, ſi nimis cito, & fortiter fiat. Multum hoc caveri poſſet, ſi attenderetur ad ſequentia.

Infantes moleſtias, quas patiuntur, & neceſſitatem alimenti ſolo indicant ejulatu. Saepe contingit, ut nutrices ubera porrigant ſtatim, de reliquis ejulatus cauſis parum ſollicitae, &, ſi lacte abundent, repetant brevi temporis intervallo. Expedit quidem recens natis, ut ſaepius ubera ducant; ſed ſimul modicam tantum lactis copiam hauriant: aliter enim ventriculus nimium diſtendetur, nec poterit tunc agere in lac contentum; quod, brevi aceſcens, novos ejulatus excitabit, &, ſi denuo ſugat infans, omnia mala augebuntur quam maxime. Unde prudenter monuit *Moſchion* (*s*), non ad omnem ploratum exhibenda eſſe ubera, ſed indagandum ſollicite, an forte nimia faſciarum adſtrictio membrorum per faſcias diſtorſio, urinae, aut faecis alvinae excretio, fletibus cauſam dederint. Tunc autem nutrimento opus habere infantem, dicit, *ſi hypochondria cava ſint*, ventriculo nempe depleto; ſi ab ultima ſuctione tantum temporis effluxerit, ut nutrimento opus habeat; ſi os aperiat, labia moveat; ſi digitum labiis admotum prehendat, & ſugat. Premitur autem quandoque, & angitur a nimia lactis ventriculo contenti copia: tunc hinc inde ſe jactat, & ob tumentem ventriculum turgent praecordia: in tali caſu a novo lacte ingeſto moleſtiae augerentur. Si nihil inveniatur, cui ejulatus cauſa tribui poteſt, monet *Galenus* (*t*), praeter nutricis papillam, & alia duo ſupereſſe harum moleſtiarum lenimina: *Motum mediocrem, & vocis modulationem; quibus perpetuo uſae non ſolum mitigant, ſed etiam ſomnum conciliant; vel hoc ipſo teſtificantes, ad Muſicam eos, & exercitia ſuapte ingenio eſſe propenſos.*

Verum & alia cauſa eſt, quae lactis coagulationem auget, & accelerat; motus nempe cunarum nimis validus. Notum eſt, ſola agitatione lac recens in vaſis vitreis puriſſimis in coagulum vergere, & quandoque intra breve temporis ſpatium ſeparari partem pinguem butyraceam lactis a reliquis, quae paullo poſt aceſcit, & mora in acrimoniam rancidam mutatur. Ablato hoc butyro, relinquitur ſerum, cum parte lactis caſeoſa miſtum; quod lac ebutyratum vocatur, ſatis ſpiſſum eſt, & mox aceſcit. Ubi jam infantum cuſtodes valida cunarum agitatione moroſos ejulatus compeſcere tentant, lac in ventriculo ſimili modo mutatur brevi. Antea ad §. 63., ubi de noxis acrimoniae acidae in ventriculo agebatur, notatum fuit, ventriculum ipſum forte non adeo ſenſilem eſſe; ſed orificium ſuperius ventriculi ab acri quocumque affici

(*r*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872. (*s*) Spach. Gynaec. pag. 9. num. 99. 100. 101. (*t*) De ſanitat. tuend. Lib. I. cap. 7. V. Charter Tom. VI. pag. 51.

Digitized by Google

affici multum, & dolere: unde, dum acidum in ventriculo quietum haeret, nulla moleſtia percipitur; verum, ſimul ac ructus expellens ſurſum, motus, vel mutatus ſitus corporis facit, ut acidum acre applicetur orificio ſuperiori ventriculi, moleſta cardialgia ſequitur. Quantum ergo patietur miſellus infans, dum, horizontali fere ſitu in cunis jacens, valide agitatur! Imo cerebrum, adeo mobile in hac aetate, per validos cunarum concuſſus turbari poterit; praecipue, ſi inaequales fuerint; unde vertigines, vomitus, convulſiones merito metuuntur (u). Novi, puerum, robuſtum, octo annorum, dum a ſodalibus in cunas projectus vi retinebatur, a rapido cunarum motu vertigine tenebricoſa correptum fuiſſe, ſequente vomitu bilis aeruginoſae; miſer per aliquot dies poſtea languit.

Ideo praeferuntur cunae, quae non inſiſtunt pavimento, ſed, ſuſpenſae utrimque, laeniſſimo motu agitari poſſunt quam aequabiliſſime, minimo cum attritu, penduli inſtar oſcillant, ſenſim minuto motu ad quietem redeunt, tandemque abſque ullo ſubſultu quieſcunt. In cunis, quae ſuper pavimentum rotantur, ſimul ac motus ceſſat, expergefieri ſolent infantes.

Placidus talis cunarum motus infantibus optime conducit; eſt enim leniſſimum exercitationis corporis genus, quod & delectat, & prodeſt.

§. 1355. HAec enim ſenſim acrior, acidiorque reddita, [illegible] faeces alvi virides, acidum ſpirantes, materiem vomitu rejectam acidam, hinc tormina, flatus, dolores, & infinita alia excitat, maxime convulſiones.

In capitulo, ubi de *Morbis ſpontaneis ex acido humore* agebatur, [illegible] 60, & ſequentibus, patuit, praecipuam ſedem acrimoniae acidae eſſe in [illegible] primae digeſtionis officina, ventriculo nempe, & inteſtinis; adeoque haec [illegible] viſcera primo affici.

Mora autem lac coagulatum in ventriculo acrius fit, &, acore ſemel nato in ventriculo, quidquid de lacte ingeritur, ſtatim coagulatur [illegible]citer, & cito eandem acrimoniam induit: hinc prudentes Medici, ſimul ac eructando infans acidum ſpirat, vel acidam materiam vomitu rejicit, ſtatim abſorbentibus acidum remediis illam acrimoniam domare conantur; probe gnari, difficilius curari hoc malum, ſi mora longiori tota ſuperficies cava ventriculi acido quaſi imbuta fuerit. Uti enim lac recens, immiſſum vaſi, quod lac acidum diu continuit, ſtatim corrumpitur; ſic idem fit tunc in ventriculo, dum de novo lac ingeritur. Brevi tunc & illa, quae tota inteſtinorum longitudine continentur, in acidam acrimoniam degenerant, faeceſque alvinae virideſcunt, & acidum fortiter ſpirant.

Magnum in recens natis hepar copioſam bilem ſecernit, quae coloſtro caſeoſo per pylorum egredienti admiſta, illius tenacitatem ſolvit, & acidam acri-

(u) Brouzet Educat. Médicin. des enfans Tom. I. pag.

acrimonia cavet, vel emendat: hinc in ſanis infantibus faeces alvinae aequabiles ſunt, & flaveſcunt. Simul ac vero bilis inertior redditur, vel copia deficit, albicantes grumi caſeoſi cum faecibus miſti ano exeunt, & ſimul faecum flavus color mutatur in viridem, quandoque tam profundum, ut aeruginis inſtar lintea tingantur maculis vix delendis. Unde Medici ex faecibus alvinis infantum de acidae acrimoniae praeſentia certam Diagnoſin habet. Si enim faeces aequabiles fuerint, abſque grumis caſeoſis intermiſtis, pro optimo ſigno habetur. Si faeces flavae quidem ano emittuntur, ſed, in linteis relictae, cito virideſcunt, jam ſignum dant, acidam acrimoniam in procinctu eſſe. Si autem virides exiverint, acidum ſpirantes, merito concluditur, totum tractum inteſtinorum acido lactis coloſtro repleri (vide §. 63. 64.) Sed a tali acrimonia, perpetuo irritante, & continuo pejori reddita, dolores, tormina, flatus, & alia plura mala fieri, facile intelligitur.

Simul emaciantur toto corpore, abdomen, a coloſtro in inteſtinis coacervato, intumeſcit, & niſi illud evacuari poſſit, acidumque domari, miſere pereunt. Ubi enim eo uſque pervenerit malum, difficulter curatur. Saepe tamen voraces ſunt; & videtur hoc indigitaſſe *Hippocrates* (*w*), dum dicit: *Qui mammam ſugentes non probe aluntur, macilenti ſunt, & aegre reficiuntur*, uti & in alio textu (*x*); *voraces, quique copioſum lac trahunt, non pro ratione corpulenti evadunt. Quibus modice* (*fertur alvus*), *& ſunt voraces, neque pro ratione enutriuntur, morbis ſunt obnoxii.*

Toties occurrunt Medicis miſeri tales infantes, qui, toto corpore emaciatiſſimi, turgidum, & prominulum abdomen monſtrant; imprimis apud inferioris ſortis homines, qui dura pauperie, & curis domeſticis preſſi, ſaepius negligunt incipiens malum, & ſero nimis medicam implorant opem. Tarda diu moratur alvus in miſellis, poſtea colliquans diarrhoea ſequitur, vires collabuntur, & mors his malis finem imponit. Mirum videri poſſet forte, quod morbus ab acida acrimonia natus, deſinat in diarrhoeam putridam. Sed gangraeneſcentium tandem viſcerum tabus per alvum fluit, & praeterea caſeoſa lactis pars, licet primo aceſcat ob copioſum admiſtum ſerum, ex ſua tamen natura in animalem indolem vergit. Caſeus enim antiquus putreſcit, acris fit: imo, licet nondum putruerit, igni impoſitus funditur inſtar cornu, & ſimilem ingratum nidorem ſpirat, ac partes animalium ſolent, dum comburuntur. Sed & Chemico examine caſeus ſimilia producta dat, ac ex partibus ſolidis, & fluidis animalium per ignem prodire ſolent.

Saepius tamen non eo uſque adoleſcit malum, ſed prius pereunt convulſi; dum acre acidum inteſtina rodit, & totum ſyſtema nervorum adeo mobile in hac aetate irritat. Unde *Hippocrates* (in textu §. 712. citato) monuit: *Pueris vero convulſiones fiunt, ſi febris acuta fuerit, & venter non dejiciat, & vigilent, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum colorem induant. Haec autem promtiſſime accidunt puerulis recens natis ad ſeptem annos uſque.* Alvus ſtricta retentam materiam

(*w*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872. (*x*) Ibid. pag. 871.

Digitized by Google

riam indicat, & reliqua mala doloris ſigna ſunt. Unde & alibi (y) ſimilia leguntur: *Puerulis febris acuta, & alvus ſuppreſſa, cum vigiliis, & calces torquere, & colorem mutare, & ruborem habere, convulſorium eſt.* Dum enim torminibus ventris corripiuntur infantes, pedibus calcitrant perpetuo. Convulſiones etiam praeſagiunt mirae rotationes bulborum oculi, quae & ſub palpebris clauſis apparent: adſunt quoque illi meticuloſi quaſi adſpectus verſus cuſtodes ſuas, mox vomendi nixus ſequitur; & poſt hunc convulſio.

§. 1356. QUae curantur Antacidis fixis, Purgantibus permiſtis, Clyſmatibus ſimilibus, Carminantibus blandis, Oleoſis internis, externiſque.

Acida acrimonia tuto domari poteſt remediis abſorbentibus, uti antea dictum fuit; verum hoc in caſu non ſufficiunt illa, ſed praeterea requiruntur talia, quae poſſunt concreta illa caſeoſa ſic ſolvere, ut facile per pylorum exire, & dein per inteſtinorum anfractus tranſire queant. Simul prodeſt lenis ſtimulus purgans, ut facilius, & citius per alvum expellantur.

Cum autem per acidum concretio coloſtri caſeoſi augeatur, hinc antacida fixa, ſales nempe alcalini, laudata fuerunt, ut & acidum deſtruendo, & ſolvendo illa, quae per acidum concreverant prius, prodeſſent. Unde Hoffmannus (z) adeo laudavit *uſum pulverum abſorbentium, oleo tartari per deliquium imbibitorum; ſi cum aequali portione rhabarbari, addita una, vel altera guttula olei aniſi, vel foeniculi, vel etiam pauxillo croci, miſceantur, & crebrius offerantur.*

Directis tamen experimentis conſtitit (a), oleum tartari ſi lacti admiſceatur, illud *coagulari, & ſecedere in maſſulas coagulatas, quamvis haud adeo magnas, compactaſque, ac ab acido, nec tam facile dureſcentes. Praeterea, ſi lacti per acida, vel per coagulum coagulato, & fervido, alcali admiſceo, videtis, non eſſe verum, quod ubique aſſeritur, reſolvi illud coactum in antiquum liquidum rurſus, & reſolvere alcalia, quae ab acidis erant denſata.* Cum ergo antacida illa fixa habeant acrimoniam ſatis notabilem, quae nocere poſſet, niſi ſtatim acido occurrens per illud mitigaretur, neque tamen vi ſolvendi concreta per acidum ſe commendent, plures Medici maluerunt innocuis abſorbentibus remediis acidam acrimoniam domare, & ſimul adhibere talia, quae vi ſolvente concretum coloſtrum pollent, ac blanda ſunt.

Tria imprimis laudari ſolent remedia in hunc uſum. Bilis, ovi vitellus, *ſapo ex oleo preſſo, & ſale alcalino fixo paratus.* Bilis, ſi bona fuerit, & copioſa ſatis in infante, coagulatum in ventriculo lac ſolvit, dum ipſi in inteſtino duodeno miſcetur. Coagulum lactis in primo vitulorum ventriculo copioſum reperitur; poſt bilem admiſtam autem ſic ſolvitur denuo, ut in quarto horum animalium ventriculo diſpareat. Ubi ergo a coagulo lactis nata



(y) Coacar. Praenot. n. III. Charter. Tom. VIII. pag. 858.
(z) Med. ration. & ſyſtemat. tom. 2. pag. 341.
(a) Herm. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 302. 303.

nata ſymptomata apparebant, concludebant Medici, bilem vel copia deficere, vel nimis inertem eſſe, ut munere ſuo rite fungi poſſit: nihil autem in tali caſu magis congruum videbatur, quam bilem in alio animali ſano paratam, in corpus infantis ingerere: amarities difficultatem pariebat quidem, & hinc clyſmatibus miſcebatur. Sed & fel bubulum leni igne inſpiſſatum in officinis proſtat, ex quo, addito pauco croci pulvere, conficiuntur parvae molis pilulae, rite deaurandae, quarum aliquot ſemel, aut bis de die, craſſiori pulticula tectae, dantur: ſuccedit hoc quandoque ſatis feliciter; imprimis ſi voraciores infantes deglutiant cito, antequam maceratae in pulticula pilulae ſolvi incipiant.

Simili artificio veſiculam fellis, bile ſua plenam, ex anguilla piſce deſumtam, adhibuerunt quidam. Cum autem hoc animal dentibus careat, & feliciter digerat, creditur, magis actuoſam bilem a natura ipſi conceſſam fuiſſe. Simul & ideo placebat, quod meraca haec bilis, nullo igne mutata, proprio folliculo contenta, dum deglutita in ventriculo haeret, ſenſim ſtillaret per ductum anguſtum, & ſic contentis in ventriculo miſceretur.

Vitellus ovi, uti notum eſt, olea, & balſama nativa, ſi cum illis miſceatur, reddit apta, ut in aqua dilui poſſint; imo & reſinarum tenacitatem frangit: hinc laudatur ad ſolvendum lactis coagulum, quod praeter caſeoſum coloſtrum, & pinguem butyraceam lactis partem continet, quae per vitellum ovi commode ſolvi poteſt. Simul nullam acrimoniam habet vitellus ovi, & blandum nutrimentum dat.

Quando ſal alcalinus per calcem vivam admiſtam acrior redditus, cum oleo preſſo coquitur, addita aqua, fit perfecta unio ſalis alcalini cum oleo, & ex hac unione prodit maſſa alba, conſiſtens, ſciſſilis, in aqua perfecte ſolubilis, quae nec in aëre ſponte deliqueſcit, nec acrem alcalinum ſaporem linguae exhibet. Vocatur tunc ſapo (b); qui eo melior, & uſibus medicatis aptior cenſetur, quo alcali purius, & oleum magis ſincerum fuerit, nec odore, & ſapore ingratum. Manet in hoc concreto antiqua ſalis lixivioſi vis, qua detergit, glutinoſa attenuat abſque roſionis metu. Obſtat acidis, ne cogant chylum, vel lac; imo & his, acido denſatis, iterum reſolutionem affert; quod ſales alcalini ſoli non faciunt. *Facit ſapo, quod aqua nequit, quod oleo negatur, id praeſtat. Efficit tuto, quod alcalia cum periculo. Poteſt exſequi, quod reliquis ſalibus nefas.*

Novimus autem per certas, & numeroſas obſervationes, ſaponem Venetum larga quantitate poſſe ferri a corpore humano abſque ulla noxa. Unde nemo mirabitur in *Materia Medica* ad hunc numerum binas ſaponis drachmas, addita dupla copia vitelli ovi, dilui in quatuor unciis aquae, & cochleatim dari infantibus: adduntur *rhabarbarum*, *cancrorum lapides*, & pro edulcoratione mollis *de Althaea* ſyrupus. Convenit autem dare talem ſaponis quantitatem, dum tenſio ventriculi, & abdominis indicant, copiam denſi coloſtri in ventriculo, & inteſtinis collectam haerere. Solent tunc brevi poſt per alvum pro-

(b) Herm. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 257. & ſeq.

prodire maſſulae caſeoſae, primo albae, dein rhabarbari colore parum tinctae, cum inſigni levamine, & abdominis detumeſcentia. Lenis *rhei* purgans ſtimulus per totum tractum inteſtinorum ſaponis vim ſolventem promovet, una cum pulveribus abſorbentibus, qui acidum, cui occurrunt, domant. Sic pulcherrime omni indicationi haec methodus reſpondet.

Talia remedia ad ſolvendum, & expellendum coloſtrum requiruntur; ſed longe minor ſaponis copia ſufficit ad cavendam nimiam lactis in ventriculo coagulationem. Antea, ubi in cura *Phthiſeos*, & ad *Podagrae* tormenta lenienda, lactis uſus commendabatur, ſuaſum fuit, ut lactea diaeta utentes ſumerent mane ſex, vel octo grana ſaponis in hunc finem.

Si malevolus quis, ruſtico nocere volens, drachmam tantum ſaponis immittat magno vaſi, in quo lac valide, & perpetuo agitari ſolet, ut fit butyrum inde ſeparetur, vel nulla omnino, vel difficulter admodum ſit ſeparatio partium, quae lac conſtituunt. Unde recens natis per aliquot ſeptimanas bis, vel ter de die unum, alterumque cochlear ſimilis mixturae dari, curavi, in qua tantum quindecim, vel viginti grana ſaponis ſoluta erant. Sic metuendum lactis coagulum, & acidam acrimoniam, cavere potui, ſemper optimo cum ſucceſſu.

Eidem ſcopo ſerviunt clyſmata, quae ſaponem habent, aut bilem, ut nempe ſolvatur, & educatur ſimile coloſtrum, ſi in craſſis inteſtinis haeſerit. Formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum pariter habentur.

*Carminantia*, id eſt, flatus diſcutientia, remedia ſola poſſunt prodeſſe, quae blanda ſunt; de quibus videantur illa, quae habentur ad §. 650., ubi de *Ructibus*, & *Flatibus* agebatur. Cauſa enim irritante emendata, vel expulſa, omnis illa flatulentia ceſſat.

*Olea* interne data quid efficiant, & qua cum cautela dari debeant, ad §. 1348. dictum fuit. Externo uſu, una cum molli frictione, prodeſſe poſſunt; ſed ſi calida, & aromatica olea huic uſui adhibeantur, debent refracta doſi, vel aliis mollibus oleis miſta applicari, ne tenera infantum cutis inflammetur, & magnas pariat moleſtias.

Ubi autem in infantibus acida acrimonia dominatur, tunc convenit nutricis diaetam ſic dirigere, ut lac ejus minus in aceſcentiam pronum ſit; de qua re videantur illa, quae ad §. 66. dicta fuerunt.

§. 1357. INſultus porro Epileptici hinc plerumque originem ducunt, irritato genere nervoſo ope acrimoniae vellicantis.

In infantibus caput maximum eſt, totum corpus molle, nervi tenerrimi, & a levioribus etiam cauſis valide afficiendi. Ideo ſollicita natura cavit, uti antea dictum fuit, ne a vivida luce oculi, a valido ſono aures affici facile poſſent. Non mirum ergo, ſi ab acrimonia acida vellicante genus nervoſum irritetur, & motus Epileptici ſequantur, qui non tantum ob inſtans mortis periculum metuendi ſunt, verum etiam, quia, licet evaſerint infantes, ſaepe triſtiſſima mala per totam vitam ſuperſunt. Membra diſtor- [illegible] ta,

ta, luſcitatem, ſurditatem, loquelam deperditam, fatuitatem perpetuam, funeſtas convulſionum ſequelas fuiſſe, docent numeroſa obſervata.

Unde merito *Celeberrimus Hoffmannus* (c) dixit: *Morbi, infantibus tenellis, & pueris quoque proprii, infeſtant maxime caput, inque ejus parte, tam externa, quam interna, fixam ſuam ſedem, & domicilium habent*: quod deinde recenſione plurium morborum infantilium probat.

§. 1358. UNde & his remediis ſolis curantur, ſi medelam capiunt.

Nugantur hic imprimis mulierculae, dum *corallia rubra, ungulam alcis, dentes lupi*, & neſcio quae amuleta ex infantis collo ſuſpendunt: interim talia facile tolerat Medicus, modo iis contentae non impediant efficaciorem medelam, quae ſola his malis profligandis prodeſt, de qua dictum fuit. Sed non ſemper haec mala ſuperari poſſunt, praecipue, ſi jam provecta nimis haec ſint; dum infantum cuſtodes multa nugacia tentare ſoleant, priuſquam Medici implorent opem. Vidi poſt mortem ventriculum diſtentum ingenti caſeoſa mole, & adeo plenum, ut nec alimentum, nec medicamentum recipere poſſet: vidi coloſtrum durum, cunei inſtar pyloro intruſum, ſicque omnem exitum ex ventriculo impedientem, lethales feciſſe convulſiones.

Diſputaverunt Medici, an Infanti, quamdiu ubera ducit, conveniat alios etiam cibos porrigere. Quidam ſummopere noxium crediderunt, ſi una cum lacte juſcula carnium, panatellae, vel ſimilia ingererentur, & credebant, bonam digeſtionem inde impediri quam certiſſime.

Recens natis lac maternum, vel nutricis ſanae omnium maxime congruum dat, & ſufficiens alimentum, neque videtur conducere, ut alio praeter hoc alimento utantur. Circa tertium menſem ſolent ſemel, vel bis de die unum, alterumve cochlear lactis vaccini cum pauca farina leviter cocti dare, non adeo, ut augeatur nutrimenti quantitas, vel robur, quam potius, ut ſenſim aſſueſcant ex cochleari alimentum ſumere. Primis enim diebus, dum hoc tentatur, puſilli pulticulam talem ore volvunt, ſed maximam partem expuunt, & parum deglutiunt. Uſum habet hoc tentaſſe, ut ali poſſit commode infans, ſi matri, vel nutrici quid ſiniſtri contigerit, quod per aliquod tempus lactationem ſuſpendit, licet nondum omnimoda ablactatio requiratur. Sic v. g. ſi nutrix ſubito, & valido animi affectu corripiatur, non ſine periculo hoc tempore lac haurire poterit infans, ſed per aliquot horas exſpectandum eſt, donec omnes illae turbae ſopitae fuerint prius. Certa enim obſervata docuerunt, ſubito convulſos fuiſſe infantes, ſi ira furentis, vel metu fere enectae, nutricis ubera ducerent.

Nocet certe pulticulis talibus implere ventriculum infantis, qui avide copioſum lac ex uberibus haurit, ut ſcilicet plus nutriatur: gravatur enim tunc ventriculus, & multa mala ſequi poſſunt, praecipue ſi copioſa farina addita,

(c) Medic. ration. ſyſtem. Tom. II. pag. 340.

Digitized by Google

addita, diu coquendo, ſpiſſas pulticulas conficiant, quae viſcido lentore gravant magis, quam nutriunt. Notari ſimul meretur, quod farinae magna diverſitas in variis regionibus inveniatur. Memini, me lectiſſimam farinam in itineris uſum mecum tuliſſe ex patria, cujus partem reſiduam dum Viennae compararem farinae Auſtriacae, manifeſte vidi, Batavam farinam longe viſcidiorem eſſe Auſtriaca. Si ex *Malta* parata farina adhiberetur, illa minorem lentorem haberet: notum enim eſt, frumenti grana, aqua reſperſa, in tepido loco, brevi germinare: ſimul ac germinatio incepta eſt tantum, valido calore exſiccantur ſubito haec grana, & tunc vocatur *Malta*; quae cereviſiae parandae inſervit. Per inceptam hanc, & mox ſuffocatam vegetationem lentor farinoſus inſigniter minuitur (*d*). In pane per inceptam fermentationem, quae mox clibani calore ſupprimitur, idem obtinetur; hinc panis, intritus lacti calido potius, quam coctus, iiſdem uſibus ſervire poterit.

Senſim enim, auctis infantis viribus, ejus ventriculus ſic firmatur, ut praeter lac & alios cibos digerere poſſit: ſed ita incipitur a levioribus, & quae magnam ſimilitudinem cum lacte, quod ex uberibus ducitur, habent; ſic enim lac animalium lacti humano miſcetur. Multi infantes hanc diaetam facile ſuſtinent ad ablactationem uſque; &, poſtquam ablactati ſunt, ſimilibus pulticulis adhuc ſatis commode nutriuntur, praecipue, ſi ex pane biſcocto parentur, qui omni lentore farinoſo caret, & lacti aequabiliſſime unitur; in quo & vitellum ovi diluere ſolent.

Multi jubent, omnino abſtinendum eſſe a lactis uſu, ſimul ac aliis alimentis uti incipit infans (*e*); adeoque incongruum videretur, vitellum ovi miſcere lacti, cum ad regnum animale pertineat. Bona fide affirmare poſſum, me nullum unquam damnum obſervaſſe, & ſaepe vitello ovi uſum fuiſſe, uti §. 1356. monui, ad tollendam nimiam coaguli lactis in ventriculo cohaeſionem.

Omnes mutationes ſubitae in victu, ſanorum etiam, & robuſtorum hominum, ſuſpectae ſunt; adeoque videtur minus tutum, ſi ablactationis tempore, ſimul, & ſemel omne lac repudietur, niſi ipſa ſub lactatione ſenſim aliis cibis aſſueverit infans. Fatetur ipſe egregius vir (*f*), vegetum colorem mutari, & macilentiores fieri, dum ablactantur, ſubita tali victus mutatione facta. Credit, per ablactationem infantibus conciliari morbum, ſed talem, qui ſi rite tractetur, ſuos uſus habet in generali vitae Oeconomia. Fateor, mallem ſanitatem illibatam pergere, quam turbari per ablactationem: hinc ſolitus fui, poſt ſextum menſem, & quandoque citius, ſi lacticinia faſtidire inciperent (quod in quibuſdam contingit), panatellas cum juſculo pulli, vel & vitulinae carnis paratas porrigere bis de die; ſed in initio tantum parca copia ſimul; attentus etiam ſemper, an quid invenirem mutatum in ſanitate. Hoc unicum notavi, quod faeces alvinae magis fuſci coloris fierent, ſimul ac carnium juſculis uterentur; caeterum nil mali obſervavi.

(*d*) Brouzet Eſſays ſur l'Educat. Médic. des Enfans Tom. I. pag. 215.
(*e*) Ibid. pag. 270. (*f*) Ibid. pag. 259. 260.

ſervavi, licet tot regiarum prolium curam geſſerim, ad omnia ratione muneris attentiſſimus. Omnes ablactationem facile tulerunt. Adſtipulatur & *Hippocrates* (g), dicens: *Qui dum lac ſugunt, interea cibum capiunt, facilius ablactantur.*

Hinc non videtur adeo metuendum eſſe a lactis miſcela cum aliis cibis ex carnis ſucco paratis: imo antea notatum fuit, lactis partem craſſiorem, caſeum nempe, magis animalis naturae eſſe, quam ſerum, & butyrum, quibus miſcetur. Imo multis in more eſt, ut poſt ablactationem & lacte animalium, & juſculis utantur, abſque noxa ſenſibili: ſic ſenſim puſilli aſſueſcunt vario victus generi.

Interim in ciborum delectu poſt ablactationem attendendum eſt ad aetatem infantis, & robur. In votis habuerunt Medici, ut ablactatio non tentaretur, antequam dentes adſint numeroſi, & firmi ſatis, ut ſolidum magis alimentum non tantum dividere, ſed etiam diligenter manducare poſſint (h); tuncque commendant, ut rarius infanti porrigantur ubera, ſed alii cibi offerantur, ut ſic ſenſim ablactetur.

Verum aliquando contingit, ut nutrici per morbum, vel ſponte lac deficiat, antequam dentes ſatis numeroſi emerſerint; tunc animalium lac, ſi alia nutrix haberi nequeat, ſubſtituendum eſt: vaccinum ſi detur, aquae quarta parte diluitur, & pauculo ſaccharo addito, dulcedo ipſi conciliatur, ut lacti humano reddatur ſimilius. Solent quandoque talem miſcelam infundere vaſi ſtanneo, cujus apex, molli corio tectus, papillae molem, & figuram refert, pluribuſque foraminibus pertunditur, ut infans facile ſumat: ſi plus aquae miſceatur, potus loco ſervit. Simul tunc pulticulae, de quibus ante dictum fuit, dantur ſubinde: ſic pergitur, donec dentes numeroſiores, & firmiores adſint, qui indicant, parum ſolidiorem cibum nunc concedi poſſe. A ſaccharo autem lacti addito nihil mali metuendum eſt (i). Veteres Medici mel, & mulſam dederunt etiam recens natis infantibus: imo, ſaccharo addito, minus fortiter coagulatur lac. Miratus fui quandoque Medicos, ſevere omnem ſacchari prohibentes uſum, dum eodem die ſyrupos ex ſaccharo paratos praeſcribebant.

Quoad tempus ablactationis, in genere ſtatuitur, tunc illud adeſſe, dum copioſi ſatis, & firmi dentes prodierint: cum autem hoc omnino variet in diverſis infantibus, illud exacte determinari nequit. Vidi, uti ad §. 1359. monui, abortum quinque menſium, cui bini dentes inciſores in maxilla inferiori manifeſte prominebant. Vidi ſanam, & vegetam puellam, cui decimo nono menſe primus dens erumpebat. Circa ſeptimum menſem ſolet frequentius incipere dentitio; & inciſores primo prodeunt in utraque maxilla. Saepe contingit, ut molares dentes, minores nempe, caninis proximi, prodire incipiant, antequam octo dentes inciſores proruperint omnes. Poſt hos ſequi ſolent canini, ſed tardius. Cum autem dentitionis tempore ſaepe gingivae

(g) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.
(h) Moſchion apud Spach. gynaec. pag. 10. n. 113. Harmon. gynaec. part. prior. cap. 22. pag. 18.
(i) Brouzet Educat. Medic. des Enf. Tom. I. pag. 273.

Digitized by Google

gingivae pruriant, doleant, tumeant, magnum ſolamen habetur, ſi hoc pore infans ubera nutricis ducere poſſit, cum cochlearis attactum do gingivae ferre vix poſſint; unde prolongatur ablactatio, prout ſerius, vel dentes erumpunt. Cum autem ſaepe dentium inciſoriorum octo, quatuor rium, & quatuor caninorum, octodecimo menſe abſoluta fit eruptio, ſua Medici (k), ut poſt ſeſquiannum, vel biennio abſoluto, tentetur ablactati autem quid metuendum videtur pro infante, ſi diutius nutricis ubera Fortiſſima mater, dum crudelem Antiochum irridens ultimum natu hortaretur, ut pro patria lege ſtrenue martyrium ferret, dixit: *Fili ſerere mei, quae te in utero novem menſibus portavi, & lac triennio alui, & in aetatem illam perduxi* (l).

Poſt ablactationem tamen non ſtatim infantibus exhibenda ſunt etiam duriora, edulia; a mollioribus ſenſim incipiendo, ad ſolidiores procedendum eſt, ut ſenſim viſcera his aſſueſcant. Ciborum avidi imo ſatis voraces, ſi ſani fuerint; &, licet dentibus ſatis valeant, cibos vix manducant, ſed illico deglutiunt. Apud plebejos moris parentum menſae adſint, qui infantum voracitate delectantur, quaevis porrigunt edulia. Ingeruntur haec quidem, ſed non digeruntur: ſarctum abdomen tumet quidem, ſed totum corpus emaciatur, & chectici pereunt. quaevis, cibos ſunt, oblatos eſt, ut obvia & ſaepe ca-

Nitiditas autem quam maxime requiritur, ut tota cutis terſa neque diu maneat conſpurcata faecibus, aut urina; inde enim cutis ſemper fit, & eroſiones moleſtiſſimae metuendae ſunt. Sed & cutaneis morbis rubores, frequenter obnoxii ſunt, dum ſordes in cryptis cutaneis collectae infantes quae molli abſterſione, ſpongiis aqua tepida, & lacte plenis tolluntur manent, cum bis de die hoc fiat, cavetur, ne ſimilia impoſterum facile colligantur; & in cute. Obſervatum fuit, infantes felicius nutriri, & creſcere, ſi haec munditiës rite obſervetur (m). Balneis, ex aquae, & lactis partibus aequa-libus paratis, atrophicam puellam feliciter curavit *Fiſcherus* (n).

Profuit e gelida tantum aqua lavare infantes, & ſenſim aſſuefacere, ut frigidam lavationem ferant: multum enim ſic toboratur corpus, & poſtea a tempeſtatum mutationibus non facile adficitur (o). In genere mollis nimis educatio, & ſuperfluae illae cautelae, quae a nimis ſollicitis matribus imperantur, infirma reddunt corpora, ita ut poſtea minimam in ſex rebus non naturalibus mutationem ſentiant. Galliae Regina, cum plures proles anxia nimis educatione perdidiſſet, ex Medicorum conſilio infantiam *Henrici quarti* ruſtico commiſit, voluitque, ut eodem victu, & veſtitu uteretur cum ruſtici prolibus: ſic robuſtus, agilis, laborum tolerans evaſit. Ita ſaltem fert conſtans traditio (p).

(k) Aeginet. Lib. I. Cap. V. pag. 2. verſa. Moſch. apud Spach. gynaec. pag. 10. n. 113.
(l) Machab. Lib. II. cap. VII. verſ. 27.
(m) Act. Erudit. 1727. pag. 526.
(n) De remedio ruſtic. variol. per balnea &c. curand. pag. 30.
(o) Tiſſot avis au peuple ſur ſa ſanté §. 340. pag. 389.
(p) Brouzet Educat. Médic. Tom. I. pag. 329.

§. 1359. Simul ac haec ſuperarunt mala infantes, & incipiunt uti cibis crudis, fructibus horaeis, carnibus, caſeo, ſimilibuſque, Vermes oriuntur.

Poſtquam ab uberibus remoti ſunt infantes, & communi adultorum victu uti incipiunt, prudentia ſuadet, ut gradatim ſolidioribus cibis adſueſcant, & primo talia exhibeantur fercula, quae facilis digeſtionis ſunt.

Frequenter obſervatum fuit, hoc aetatis tempore infantes verminoſos eſſe: unde *Hippocrates* (q), poſtquam recens natorum, & dentientium morbos recenſuerat, dixit; inter alios morbos, illis jam adultioribus factis contingentes, numerari lumbricos rotundos, ſive teretes, & Aſcarides. Taeniam in hoc loco non memorat; quia videtur crediſſe, hunc vermem homini coaevum eſſe, uti poſtea dicetur. Voluit *Galenus* (r) in Commentariis ad hunc Aphoriſmum, illos vermes, non ex ſemine, ſed ex putredine gigni; praecipue ſi calor major ſimul accedat; & ideo putavit, in adultioribus jam vermes potius gigni, quam in recens natis, & lactantibus, quia major in his calor adeſt.

Satis quidem veroſimile videtur, in adultioribus, communi adultorum victu jam utentibus, frequentius obſervari vermes; ſed tamen negari nequit, in lactantibus, & quandoque in recens natis vermes inventos fuiſſe. Celebris Medicus *de Lille* (s), *in propria filiola, undecim hebdomadas nata, integros vermium nidos obſervavit, licet mater illi praeter ubera nihilum adhuc, neque lac coctum quidem, praebuiſſet*: cum autem vermium ſymptomata plurima ab ipſa nativitate in hac filiola obſervaſſet, vix impedire potuit, quin crederet, vermes congenitos fuiſſe.

Plures obſervationes foetuum, vermes in inteſtinis habentium, dum in utero materno adhuc haerebant, collegit egregius Medicus *van Doeveren* (t); cujus Diſſertatio legi meretur quam maxime.

Honeſta, & ingenioſa matrona, filium trimeſtrem lactans, mihi teſtata fuit, ſe ſaepius vidiſſe, parvos vermes ex ano filii prodiiſſe.

Quamdiu infans ubera ducit, lac nondum expoſitum aëri haurit; poſtquam cibos aëri expoſitos ſumit, poſſunt ova inſectorum una cum his facilius in corpus venire; imprimis, ſi crudi aſſumuntur, & non cocti. Fructus horaei toties verminoſi inveniuntur; caſeus ſaepius minimis vermiculis non tantum, ſed etiam majoribus ſcatet. Novi olim hominem, qui ſimul ac caſeum album manducaret, bidui tempore poſt moleſtum pruritum ab aſcaridibus copioſis, circa anum ſentiebat: erat ille caſeus, qui ex coro lacte, non ſeparata prius parte cremoracea, conficitur; hinc pinguis ſatis eſt, & ſapore gratus. Si abſtineret a talis caſei eſu, vel alia caſei ſpecie uteretur, brevi ceſſabat moleſtus ille pruritus, nec amplius apparebant aſcarides.

Hinc

(q) Aphor. 26. ſect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 121.
(r) Ibid. pag. 122.
(s) De cordis palpitatione pag. 133.
(t) Diſſert. Inaugur. de verm. Inteſtin. homin. Lugd. Batav. 1753. pag. 31.

Digitized by Google

Hinc non mirum videtur, ab ovis aſſumtis excludi animalia, cum calor, & humiditas faveant excluſioni. Sed manet tamen illa difficultas, quod extra corpus humanum non ſint adeo obvii vermes humani, ut certo conſtare poſſit, ab ovis horum ingeſtis frequenter adeo obſervatos vermes produci, de qua re ſequenti paragrapho dicetur.

§. 1360. Cauſam dant ova inſectorum, in aëre, vel terra viventium, aſſumta, neque vi tenelli motus deſtruenda.

Antea, ut notum eſt, credebatur ex putrefactione vermes, & alia animalia naſci poſſe, imprimis inſecta. Poſtquam autem ſummorum virorum induſtria detecta fuit mirabilis, & artificioſiſſima inſectorum fabrica, facile patuit, impoſſibile eſſe, ut ex putredine informi exſurgeret animal, quod adeo multiplices, adeo diverſas, adeo miro ordine diſpoſitas partes habet, numero, & ſitu ſemper eaſdem in eadem ſpecie. Unde penitus eviluit haec ſententia. Veterum opinioni forte anſam dederat, quod in putridis, vel cito, & facile putreſcentibus ova ſua deponerent inſecta frequentius, ut & calore, putredinem comitante, foverentur, & ex ovo prorepens vermiculus paratum inveniret nutrimentum. Sic fervida aeſtate circumvolitantes muſcae carnibus animalium mactatorum imponunt ova ſua, & citiſſime quidem: gravida muſca turgido abdomine quingenta, quandoque & plura ova continet, quae pauco tempore in obvias carnes diſtribuere novit; ſicque hominum cibos vermibus brevi naſcituris foedat. Cum autem plurimorum animis haec opinio inſedit, vermes putredinem comitari, hinc deteſtantur carnes, ſi unicum vermiculum in illis invenerint. Certum tamen eſt, teneras, & ſapidiſſimas carnes a muſcis eligi, in quibus ova ſua ponant: ſic & optimorum fructuum ſelectum facere noverunt, ut in molli pulpa tuto ova collocent.

Nec viventibus parcunt animalibus, ſed cavo aculeo, ovum continente, cutim perforant, ſub illa ovum deponunt; vermiculus ex ovo emergens rodit domicilii ſui parietes, inflammat locum, pure, inflammationem ſequente, nutritur, creſcit, mutatur in chryſalidem, ex qua prodiens muſca cutim perforat, avolat. In vaccis obſervata fuerunt talia apoſtemata ſaepius.

Sed & in cervorum, & ovium nares ingrediens muſca, ova in his cavis deponit. Alia muſcarum ſpecies equos circumvolat, & dum hoc animal alvum egerit, per anum intrat, antequam ani ſphincter claudatur, lateribuſque inteſtini ova ſua affigit. Innumerae artes ſunt, quibus inſecta proſpicere noverunt progeniei, ut commodum locum, teporem requiſitum, & obvium nutrimentum procurent; de quibus videri poſſunt illa, quae *Swammerdam*, *Valiſnieri*, *Redi*, *Reaumur*, *Lionnet*, *Bonnet*, & alii incomparabili induſtria, & improbo labore collegerunt.

Cum jam in aqua toties minimorum animalculorum myriades detegerentur, & in aqua, ubi nulla microſcopiis detegebantur talia, ſi aëri exponeretur, vel, cum plantarum partibus infunderetur, poſt ingens horum numerus occurreret, hinc concluſum fuit, aërem, quem haurimus, viventi-

bus

bus plenum eſſe. Cum autem & terra ſcateret his, minus mirum videbatur, cur horum ova, quorum ingeſtio inevitabilis omnino videbatur, pullularent etiam in corpore.

Poſtquam autem ſummorum virorum indefeſſa induſtria detexerat ſexus diverſitatem in inſectis, & copulam, in aliis utrumque ſexum, quae tamen cum ſibi ſimilibus duplici coïtu uniebantur, dum quaedam vivos foetus ponerent, plurima eſſent ovipara, credebatur univerſalis lex eſſe, ut vel vivo partu, vel ovis depoſitis, propagarentur inſecta. Unde concludebatur vel ex inſectis vivis minoribus deglutitis, vel illorum ovis corpus noſtrum ingreſſis, vermes in corpore humano produci. Cum autem & in viviparis animalibus ova, & ovaria detecta fuiſſent, hinc ſtatuebatur ſatis unanimiter, *omne animal ex ovo* eſſe.

Verum reſervatum erat ingenioſiſſimo, & naturalis hiſtoriae amantiſſimo, viro *Trembley*, alium propagationis inſectorum modum videre (*u*). Viderat in aqua aliquod corpuſculum, nudis oculis facile conſpiciendum, ſemen *cardui benedicti* non inepte mole, & figura referens, de quo dubitabat; an ad vegetabilium, an vero ad animalium claſſem pertineret. Sedulo examine conſtitit, in motum localem habere illud corpuſculum, cirrhis emiſſis, vermiculos in aqua natantes arripere, arreptos ori admovere, & deglutire: unde merito concluſit, animal eſſe, & *Polypum* vocavit, cum & cirrhis, & reliquo corporis habitu *Polypum piſcem* referret.

Novo hoc ſpolio laetus mirabatur, ex corpore hujus animalculi naſci alium Polypum ſimilem, eodem modo, ac rami de trunco arboris prodeunt, cito creſcere; & parenti adhuc haerentem cum illa de praeda certare. Sperabatur quandoque ſponte a matre Polypus, & vivus natabat, vermiculos devorabat, digerebat, egerebat. Quandoque & matri adhuc cohaerens ſimilem progeniem ſimili modo producebat, quae, calida tempeſtate, brevi aeque foecunda erat, ac mater, & avia. Sic miro ſpectaculo ramoſus polypus medium quoddam inter animalem, & vegetabilem familiam avidis monſtrabat oculis, dum motu locali, & praedam ſectando, animal, propagatione plantam referret. Polypus enim ex polypo, uti ramuli ex truncis plantarum creſcebat.

Sed & longe magis mira inventa fuerunt. Dum medius ſecabatur Polypus, ex capite nova creſcebat cauda, & novum caput emergebat ex caudae extremo, quod trunco cohaeſerat: eadem reproductio ſuccedebat, ſi ſecundum corporis longitudinem bifariam ſcinderetur Polypus. Hanc diviſionem, & ſubdiviſionem eo uſque produxit egregius *Trembley*, donec ex uno Polypo, in ſexaginta quatuor partes diviſo, totidem novi producerentur. Praeterea dexteritate ſumma, non facile ab unoquoque imitanda, totum Polypi corpus invertit, ita ut interior tota corporis ſuperficies foret exterior, & contra exterior occuparet interiora: adeo vexatum hoc animal oblatam praedam devoravit, ut ante, & novis foetibus pullulantibus ramoſum poſtea apparuit. Plu-

(*u*) Mémoires pour ſervir à l' Hiſt. d'un genre de Polype d' eau douce.

Digitized by Google

Plura ex his ſtupendis propriis oculis vidi, dum ipſe harum rerum inventor ſolita ſua humanitate mihi demonſtraret; quaedam, tanti Praeceptoris veſtigia ſequens, licet impare greſſu, imitari conatus fui. Poſtea aliis majoribus inſectis ſimilia tentata fuerunt, & non ſine ſucceſſu, in lumbricis terreſtribus, hirundinibus, &c. licet non adeo foecunde, ac in polypis.

Saltem inde diſcimus, ne tam facile generales regulas ſtatuamus, quamvis numeroſis obſervationibus fultae videantur. Forte enim numeroſiora adhuc nos latent, quae contrarium evincunt. Plantas ex ſeminibus propagari conſtat; ſed non unica eſt in plantis propagationis methodus: per cortices, ramos, folia, radices multiplicationes plantarum obtineri poſſunt, licet & feliciter eadem ex ſeminibus creſcant. Notum eſt, radices quarundam plantarum in partes diſſectas, terrae fertili commiſſas, novam dare progeniem. Aloë, prolifera dicta, uti propriis oculis vidi in horto *Auguſti Imperatoris*, caulem ramoſum ingentem educit, florigerum; delapſis floribus, millenae novae plantulae in caule ramoſo apparent; quae, ſponte delapſae, ſpeciem laetiſſime propagant. Sicut jam in plantis non unus, ſed plures propagationis modi ſunt, an non in regno animali idem obtinere poterit? Certe Polypus non per copulam redditur foecundus; ſed in ſe ipſo, & in ſingulis diſſecti corporis partibus vim producendi ſui ſimile habet. Obſervaverunt celebres viri ante laudati, quaedam inſecta eſſe vivipara aeſtate, autumno ovipara: inventa fuerunt alia, quae foecunda erant, & vivos foetus pariebant abſque ullo commercio cum aliis: egredientes ex matris alvo foetus, ſtatim remoti, ſolitarii, vitro tecti, ſervabantur caute, & tamen ſuo tempore vivos foetus pariebant: nova haec proles ſimili modo cuſtodiebatur ſolitaria, & tamen foecunda erat; idem experimentum ſucceſſit per plures ſucceſſivas generationes.

Forte haec, & alia plura, quae a tantorum virorum induſtria ſperare licet, majorem lucem aliquando affundent generationi, & propagationi vermium in corpore humano. Haec obiter hoc in loco monuiſſe ſufficit, poſtea enim ad §. 1363. de hac re quaedam adhuc dicenda erunt, ubi de vermibus in corpore humano maxime obviis agetur; qui nempe in primae coctionis viis inveniuntur.

Cum tantus inſectorum numerus ſit, & tam facile minora, vel & majorum ovula, cum aëre, cibis, potibus in corpus humanum venire poſſint, non adeo mirum videbatur, in ventriculo, & in inteſtinis vermes frequenter inveniri. Sed major difficultas viſa fuit, dum & in aliis corporis locis inveniebantur, ad quae non intelligebatur adeo facilis aditus. Dum *Ruyſchius* (vv) non tantum in hepate, in ductu cyſtico, poro bilario, & veſica fellea ovium (ad quae loca minus difficilis via vermibus ex inteſtinorum cavo videtur), vermes inveniebat; verum etiam frequenter in canum renibus, & ſemel in humanis renibus illos viderat; imo etiam in arteriis viventium equorum, & apud magni

(vv) Obſerv. Anatom. Chirurg. n. 64. pag. 60.

magni nominis auctores legerat, etiam in cerebro vermes fuiſſe repertos; fatetur, quod dubitare coeperit, *an omnia ex ovo generentur*, *uti Harveus*, *ejuſque ſectatores volunt*. Cum autem ventriculi, & inteſtinorum actione ſolidiores etiam cibi tantam mutationem patiantur, fatebatur, ſe intelligere non poſſe, quomodo tenera inſecta, illorumve ovula, horum viſcerum actionem experta, potuerint manere integra. Addebat & hoc argumentum, *quod nullus mortalium unquam ejuſmodi vermes extra corpus viderit*; de qua re poſtea dicetur: interim in figuris *Ruyſchius* delineat taeniam ex piſce deſumtam (*x*). Videri poſſunt & illa, quae de vermibus alia occaſione ad §. 916. dicta fuerunt.

Sed & veteres Medici de vermibus agentes, videntur ambigui haeſiſſe; imprimis de taenia, quae cum magnam adeo longitudinem quandoque acquirat, ut fere inteſtinorum omnes gyros aequare poſſe videatur, dixit *Aëtius* (*y*); *Eſt autem latus lumbricus*, *ſi ita dicere libeat*, *permutatio pelliculae*, *intrinſecus tenuia inteſtina ambientis*, *in corpus vivum quoddam*, *quod continuos ſtomacho morſus infert*, *& ad cibos incorrigibilem appetitum*.

Mirae habentur obſervationes de vermibus in diverſis corporis locis inventis. Celebris *Du Verney* (*z*) refert, infantem quinque annorum ſemper conqueſtum fuiſſe de dolore valido circa naſi radicem: per tres menſes decubuit febre lenta: dein validae convulſiones ſecutae fuerunt: poſt mortem inventus fuit in ſinu longitudinali cerebri vermis, quinque circiter pollices longus lumbrico terreſtri ſimilis. Credi forte poſſet, quod fuerit concretio polypoſa; qualis ſatis frequenter in hoc ſinu invenitur; quae vermis ſpecie fallere potuiſſet: ſed addit, quod vermis ille a ſexta matutina ad tertiam pomeridianam uſque vixerit. Videtur fuiſſe de teretium genere, qui lumbricis ſatis ſimiles apparent.

Apud *Baglivium* (*a*) in epiſtola ad celeberrimum *Andry* ſcripta, legitur de homine quadraginta annorum, qui de repente laborare coepit doloribus ſtomachi, & partium vicinarum vehementiſſimis; hi per octo dies perdurarunt: poſtea diu, noctuque ſingulo ſemiquadrante horae convellebatur leviter toto corpore, ſed momento temporis tantum, cum pallore vultus, & virium proſtratione. Afflicto per octo dies his malis miſero aegro, derepente quieverunt omnia per duas circiter horas; quibus vix elapſis, ſupervenit dolor ſtomachi, ac pectoris tam crudelis, ac vehemens, ut ejus vi paullo poſt perierit. Dicebat ante mortem miſer, cor, & ventrem ſibi veluti a canibus lacerari. Aperto cadavere, inventus eſt in cavitate pericardii vermis niger, piloſus, vivus, palmaris fere longitudinis. Cor erat valde lividum.

*Celeberrimus Senac* (*b*), cum viderat concretiones polypoſas rubras, figuram vermium exacte referentes, vermium in corde, vel cavo pericardii nidulantium hiſtoriam in medio relinquit; ſed teſtatur tamen, quod *De Lapeyronie* ipſi-

(*x*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n. 64. pag. 60. (*y*) Sermon. 9. cap. 40. pag. 173.
(*z*) Acad. des ſcienc. l'an. 1700. hiſt. pag. 15. (*a*) Oper. omn. pag. 699.
(*b*) Traité de la ſtructure du coeur tom. 2. pag. 437.

Digitized by Google

§. 1360. ipſi affirmaverit, ſe in diverſis canibus inveniſſe vermium convolutorum glomeres inter baſim cordis, & pericardium; imo & in ipſis cordis ventriculis. Hinc concludit, nullo modo impoſſibile eſſe, ut in corde humano ſimilia obſerventur.

Cum autem cor in pericardio clauſo undique haereat, nulli parti corporis, nexum, niſi ſibi ipſi per vaſa, debuit vermis ovum, vel quodcumque aliud ſtatuatur ejus primordium, per vaſa huc delatum fuiſſe: ſed quam tenuia haec ſunt, quae ex cordis ſuperficie, & pericardii tenui membrana, rorem tenuiſſimum, cor perpetuo humectantem, exhalant! per tenuiora adhuc vaſa debuit tranſiviſſe inſecti primum ſtamen, ſi ab *Adriano Spigelio* in humore vitreo oculi equini inventus fuerit Vermiculus (c).

Verum quidem eſt, in aquis ſtagnantibus, in plantarum infuſis per microſcopium detegi minutiſſima animalcula, quae, ſi liquidis noſtris miſta forent, cum his per minima vaſa tranſire poſſent. Sed nulla obſervata docuerunt, minuta haec in tantam molem excreſcere poſſe, ut palmarem v. g. magnitudinem aequarent.

Non mirum ergo videri poterit, ſi tot difficultates motae fuerint ab exercitatiſſimis in naturali hiſtoria viris contra generationem vermium humanorum ex ovis in corpus ingeſtis. Hujus loci non eſt omnia haec ſingulatim expendere, cum Medico ſufficiat noviſſe ſigna, quae docent, infeſtos illos hoſpites in corpore humano nidulari, praevidere mala, quae inde ſequi poſſunt, & ſcire methodum, ac remedia, per quae de corpore expelluntur. Caeterum videri poſſunt illa, quae de his difficultatibus dicta ſunt (d). Imprimis apud *Clericum*, ubi harum collectio legi poteſt. *Swammerdammius* (e), adeo oculatus, adeo ſedulus in his rimandis, poſtquam omnia conſideraverat, dixit: *Difficillimum quidem eſt explicatu, quanam ratione vermes in animantibus viventibus generentur &c.: Quantum ad me attinet, fateor ego, tam pauca mihi circa hanc rem experimenta ſolida ſuppetere, ut hactenus nihil omnino in ea videam, etiamſi multos, modiſque multifariis conſtitutos, vermes in viventibus, & ſe moventibus tam terreſtrium, quam aquatilium, & aëreorum animalium corporibus conſpexerim. Attamen nihil ſolidi quidquam, certive hic pronunciare valeo.*

Non mirum hinc, ſi in diverſas ſententias abiverint Eruditi viri, dum vermium humanorum originem rimabantur. Quidam putaverunt, vix morboſos vocandos eſſe vermes. In lacertae Indicae ſquammoſae ventriculi parte ſuperiori inventus fuit ſaccus plenus vermibus vivis, aciculam longitudine, & craſſitie aequantibus, quorum numerus ad milleſimum accedebat; nec videbantur morboſi eſſe, cum in alia Lacerta ejuſdem ſpeciei ſimilis omnino ſaccus verminoſus inveniretur. Copia vermium in Tigridis ventriculo inventa pariter fuit (f); quod & recentiora obſervata confirmarunt. Uti jam ſingulis

(c) Bonet. ſepulcret. Lib. I. ſect. 18. Obſerv. VI. tom. 1. pag. 422. (d) Academ. des ſcienc. l'an. 1709. Hiſt. pag. 36. Dan. Clerici hiſt. natur. & Medic. latoſ. lumbr. Lib. I. cap. 14. pag. 546. & ſeq. (e) Bibl. Natur. tom. 2. pag. 708. 709.
(f) Acad. des ſcienc. l'an. 1703. Hiſt. pag. 47.

Digitized by Google

lis animalium ſpeciebus, imo & plantarum certa inſectorum ſpecies familiaris eſt, ita ſuſpicabantur, quandam forte utilitatem vermes corpori adferre, vel talia ſaltem conſumere in ſuos uſus, quibus facile carere poſſumus, ſicque noſtris impenſis quidem, ſed abſque noxa vivere. Tunc tantum nocituros credebant, ſi numero nimis aucti, vel alia quacumque de cauſa deficiente pabulo, vicina irritarent, vel roderent. *Hippocrates*, uti poſtea dicetur, coaevam credidit humano generi taeniam. Interim patebit, credo, ex ſequentibus, vermes non adeo innoxios eſſe; licet negari nequeat, quandoque copiam vermium prodire de corpore hominum, quos nulla ſigna docuerant, verminoſos eſſe.

Hiſtoriae naturalis, & theſauri regii deſcriptione adeo Celebris *Buffon*, poſtquam conſideraverat illa, quae circa vaſa ſeminalia *Polypi*, *Sepiae*, *Loliginis* detexerat acutiſſimus *Needham* (*g*), fuit in illa opinione, quod omnia corpora viventia, aut vegetantia continerent partes quaſdam organicas, viventes quidem, ſed quae tamen nec animalia, nec vegetabilia forent, at medium quid. Animalcula, ſpermatica dicta, voluit eſſe tales moleculas organicas, quae, licet motum habeant, tamen non ſint animalia. In alimentis, ex vegetabilibus, & animalibus paratis, latere ſtatuit talia, quae ope moduli cujuſdam interioris effingerentur in moleculas organicas viventes, reſidua, bruta quaſi, alimentorum materia, ſeparatis actuoſis illis moleculis, inutili jam, de corpore expulſa. His moleculis perditorum reſtitutionem, & corporis incrementum tribuit; eaſdem collectas haerere in locis ad hunc uſum deſtinatis, & ſemen animalium conſtituere, voluit. Credidit etiam, eaſdem moleculas organicas, ſi colligantur in locis, ubi ſibi invicem uniri poſſint, & magna ſimul copia praeſto ſint, tunc in animalium corpore formari in alia animalia, qualia ſunt taenia, aſcarides, vermes aliquando reperti in venis, & ſinibus cerebri, hepate, &c. haec autem animalia non debent ſuam exiſtentiam aliis animalibus ejuſdem ſpeciei; non enim generantur ſimili modo, ac alia animalia; ſed producuntur ab illa materia organica, ſi extravaſata fuerit, vel non reſorpta per vaſa, quae nutriendo corpori ſerviat. Satis enim probabile credit, ſubſtantiam illam productivam, ſemper actuoſam, & tendentem in organizationem, producere vermes, aliaque minuta corpora diverſae ſpeciei, pro diverſitate locorum, & matricum, in quibus accumulatur.

Legi merentur illa, quae egregius ille vir ſubtiliter de his diſputat (*h*).

Interim haec opinio, licet ingenioſa, non videtur carere magnis difficultatibus.

Unde hactenus communior illa ſententia viget, vermes humanos ab ovis, foris in corpus humanum delatis, originem ducere, & in ipſo corpore, more aliis animalibus conſueto, multiplicari (*i*). *Quanquam vero & haec ſententia ſuis vexatur dubiis, quae expediri aegre queant; non ſunt tamen iſta tanti momenti,*

(*g*) Nouvell. découv. par le microſcope de T. Needham pag. 60. & ſeq. (*h*) Hiſt. natur. génér. & particul. tom. 2. pag. 18. 19. & ſeq. & pag. 258. & ſeq.
(*i*) Van Doeveren diſſert. de verm. inteſt. pag. 25. & ſeq.

Digitized by Google

*ti, ut non ſperare liceat, ulteriori ſcrutinio tandem ad liquidum perductum iri. Quod ipſa natura dictavit ſyſtema, non illico turbandum, ſi qua forſan parte ob cognitionis humanae defectum hiat* (*k*). Supponit autem haec ſententia ſimilia his animalia extra corpus humanum exiſtere, de qua re poſtea ad §. 1363. quaedam dicentur.

§. 1361. **N**Idum dat pituita inteſtinalis, vel gaſtrica, in qua haerent, foventur, pariunt, augenturque.

Cum vermes humani in primis viis praecipue reperiantur, & maxime communis opinio fit, uti dictum fuit, originem illos ducere ex ovis ingeſtis, videbatur veroſimile, quod haec vel deſtrui deberent motu periſtaltico, vel ſaltem, ſi huic reſiſtere potuerint, cum reliquis faecibus per alvum expelli, niſi lateribus inteſtinorum fixa haererent, quacumque de cauſa haec adhaeſio fieret.

Notum eſt, ventriculum, & inteſtina obduci glutinoſo muco, ſed benefico, & naturali, quo lubricatur, inungitur interna illorum ſuperficies, ſimulque ab omni acrimonia defenditur, uti & aſperitate ingeſtorum, quae in voracibus hominibus ſaepe non ſatis comminuuntur dentibus, antequam deglutiantur. Hic mucus nidum dare poterit vermium ovis ſatis commodum, in quo foveri poterunt, & per quem adhaerent inteſtinorum parietibus ſic, ut nec motu inteſtinorum periſtaltico, nec a tranſeuntibus per cavum inteſtinorum ingeſtis cibis, & faecibus, loco moveri poſſint. Cum autem mucus ille abundet in junioribus, hinc creditur, vel ab hac cauſa illos vermibus laborare frequentius. Non mirum ergo, quod vermes tali muco undique obducti quandoque inventi fuerint.

§. 1362. **H**Inc raro in adultis; & in his modo torpidis, & leucophlegmaticis.

Cum autem in adultis major corporis ſiccitas fiat, bilis, & omnes humores in ventriculum, & inteſtina depluentes acriores ſint, quam in junioribus, hinc minus frequenter vermibus moleſtantur, niſi lenti, frigidi, mucoſi, humores copioſi in corpore adſint; ut in illis obſervatur, quos Leucophlegmaticos Medici vocant. De qua re videantur illa, quae ad §. 69. & ſequentes habentur, ubi de *glutinoſo* ſpontaneo agebatur.

Interim certum eſt, non omnes adultos, licet etiam optimam corporis temperiem habuerint, a vermibus immunes vivere. Cum totum corpus firmius ſit, & nervoſum ſyſtema minus irritabile, ſaepe non ſentiunt tantas a vermibus moleſtias, ac quidem juniores pati ſolent: hinc ſaepe vermes habent inſcii, qui per medicamenta purgantia imprimis expelluntur; quandoque & acutorum morborum tempore prodeunt improviſo. Unde *Hippo-*



(k) Gaub. Inſtitut. Patholog. §. 587. pag. 302.

*crates* (*l*) dixit: *Sed & lumbricos teretes, morbo judicium ſubeunte, una cum excrementis prodire, utile fuerit.* Cum autem illo tempore, dum morbus judicium ſubit, multae turbae in corpore fiant, & magnae humorum mutationes, mirum non eſt, vermes teretes, qui ſatis mobiles ſunt, ex ſede ſua exturbari. Unde videtur vermium horum exturbatio criticam perturbationem deſignare, non tamen bonum ſemper effectum. Si enim humores per validum morbum corrupti, affatim per alvum ruant, ſimul expelluntur vermes; ſed funeſto cum eventu. Sic apud *Hippocratem* (*m*) legitur de homine, qui incaleſcens coenavit, multum bibit, & deinde hypochondrii dolore inflammatorio correptus, acute febricitavit cum malis ſymptomatibus; *Septimo die ab alvo irritata liquida, & turbulenta cum lumbricis ſeceſſerunt;* ſed abſque levamine ſymptomatum, & undecimo die periit.

Sic & obſervatum fuit *Biterris* (*Béziers*) anno milleſimo ſeptingenteſimo trigeſimo, epidemicorum more, verminoſam colluviem affixiſſe plurimos. Licet enim & aliis temporibus vermes ſatis frequentes fuerint incolis, illo anno tamen cujuſvis ſexus, aetatis, temperiei homines vermibus infeſtabantur; & quidem ita, ut aliqui ſuccubuerint, fruſtra adhibitis omnibus remediis; quae ſatis valida dari debebant, ut ſurſum, aut deorſum expellerentur vermes, quorum plurimi exibant vivi de corpore (*n*).

Toties in caſtris obſervatae fuerunt vermium excretiones in militibus, dyſenteria, febribus intermittentibus, remittentibus, aut continuis laborantibus. Teretes autem erant vermes, qui in his morbis excernebantur (*o*). Monet ſimul egregius auctor, non cogitandum eſſe, vermes fuiſſe dyſenteriae, aut harum febrium cauſam, ſed tantum reddidiſſe hos morbos pejores. Idem in noſtro exercitu obſervatum fuit. Unde patet, & in adultis, duro labore exercitatis corporibus, vermes ſatis frequenter adeſſe, qui non prodiiſſent, niſi hi morbi adfuiſſent. Videtur enim admodum veroſimile, hos vermes ante morbum jam extitiſſe.

Praeterea Taenia, ſive vermis latus in adultis obſervatur ſatis frequenter.

§. 1363. SUntque rotundi, lati, aſcarides.

Tres illae vermium ſpecies communiter occurrunt in ventriculo, & inteſtinis humanis; ideoque de illis in vermium hiſtoria, & cura imprimis agitur, licet negari nequeat, & alias inſectorum ſpecies in his locis fuiſſe deprehenſas. Si enim foecunda aliorum inſectorum ova ad has partes delata fuerint, non videtur mirum, quod in loco tali humido, & calido excludantur. Plures obſervationes in hiſtoria medica leguntur ranarum, lacertarum,

(*l*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 628.
(*m*) Epidem. Lib. I. textu 12. Ægrot. 12. Charter. Tom. IX. pag. 114.
(*n*) Académ. des ſcienc. l'an. 1730. hiſt. pag. 57.
(*o*) Pringle obſervat. on the diſeaſes of the army part. 2. Chap. 1. Pag. 10. Chapt. 3. pag. 30.

Digitized by Google

rum, per vomitum, vel per alvum redditarum; ſed ſtagnantes aquae verno tempore ſperma ſic dictum ranarum &c. habent, & quandoque a ſitientibus incaute potantur. A tali, vel ſimili cauſa videntur produci inſecta, quae a vermibus humanis vulgo dictis penitus diverſa in corpore humano reperiuntur. Indus triginta ſex annorum moleſtum abdominis dolorem diu paſſus fuit: cum frequenter Indi vermibus laborent, Medicus Anthelmintica praeſcribit, quod *ſemen contra* (vermes ſcilicet) vocari ſolet. Pauco tempore poſt hoc remedium aſſumtum dolores minuuntur, & alvo excernit vermem mortuum, qui ſeptuaginta ſex pollices, & quatuor lineas aequabat longitudine, & craſſitie quatuor lineas. Vermis ille erat rotundus, coloris pallide flaveſcentis, caput durum habebat, & a capite uſque fere ad caudam numerabantur centum, & ſeptemdecim annuli cartilaginei, omnes integri. Expulſo hoc verme, ceſſabat omnino dolor, vivus redibat vultui color, nec poſtea de ullo malo conqueſtus fuit (*p*). Facile patet, vermem illum a teretibus vermibus humanis omnino diverſum eſſe.

Aliud mirabile exemplum legitur (*q*). Nobilis puer, unicus viduae matris filius, vermibus laborabat cum ſummis doloribus abdominis, convulſionibus &c. Sentiebat miſer puer, repere in ventriculo ſerpentem, ut credebat; percipiebat, morſu lacerari viſcera. Ab amaris, anthelminticis purgantibus exaſperabantur omnia ſymptomata; imo a diagridio dato ſequebantur convulſiones. Celebris ille Medicus, videns, ab irritantibus augeri omnia mala, dedit ſatis largum hauſtum lactis vaccini, quo potato mox ſopiebantur omnes dolores; qui, dum redirent, lacte epoto pariter placabantur. Denuo ab alio Medico datum fuit purgans; verum omnia mala recrudeſcebant; lacte poto iterum ceſſabant, & totam curam anxia mater Celebri *Gallo* commiſit, qui tentavit allicere vermem odore lactis calidi verſus os, hac ſpe, ut vel ſponte exiret, vel arreptus extrahi poſſet. Feliciter ceſſit haec methodus: tertio enim tentamine, aſcendens ad radicem linguae vermis, tenaculo prehenſus educebatur. Vermis ille niger erat, rotundus, & piloſus, craſſitie calamum ſcriptorium ſuperans, & triginta palmas Italicas longus, quem in rei inſolitae memoriam ſervavit Medicus.

Per biennium laborabat homo doloribus colicis admodum validis, cum nixibus vomendi vehementibus, & fame fere inſatiabili. Copiam vermium planorum quandoque integros glomeres alvo deponebat. Praeſcriptae fuerant pilulae, certo intervallo temporis ſumendae, una cum quodam decocto. Pertaeſus tot moleſtiarum aeger, ſaepius, quam praeſcriptum fuerat, ſumſit haec remedia; unde animi deliquia, & ſyncope ſequebantur, ita ut morti proximus videretur. Simul tam valida aderant abdominis murmura, ut ad triginta, & ultra paſſuum diſtantiam auribus percipi potuerint. Tandem prodierunt vermes, quorum quidam ſatis longi erant, praecipue ultimus, qui infeſtiſſimus aegro hoſtis fuiſſe credebatur merito.

Ver-

u 2

(*p*) Feuillée journ. des obſervat. phyſ. &c. Tom. I. pag. 421. & ſeq.
(*q*) Gallo differtaz. dell' uſo del latte. Tom. 2. pag. 133.

nis ille vivus prodiit, ſedecim pedes longus, caput ad ſeſqui-pedis
dinem elevatum tenens ſemper, ſive in terra reperet, ſive in glome-
ɔnvolutus jaceret. In vas aqua plenum dimiſſus, miris movebatur mo-
:mper erectum tenens caput, quod nigrum erat, & inſtar piſi rotun-
collum habebat valde anguſtum, & binos oculos: eminentias habe-
rfebris ſimiles. Aeger poſtea optime valuit, laudans ſuam temeri-
quae forte ad curationem neceſſaria erat, vel ſaltem illam accele-
(r).

cribitur & vermis, qui per anum exivit, longus ſeſqui-pedem; cor-
diameter aequabat pollicem cum dimidio; totus vermis ſanguine ple-
·at; dum exibat, ſimul aliquot librae ſanguinis prodierunt, & per ali-
lies poſtea ſanguinis grumoſi aliqua copia per anum exiit. Vermis
ıortuus prodibat, & annulos habebat inſtar lumbrici terreſtris. Caput
eliquo corpore anguſtius, os triangulare, hirudinis inſtar. Poſtea nun-
aeger, ſe alium ſimilem evacuaſſe vermem, priori potius adhuc ma-
, qui fruſtillatim prodiit (s). Vermis ille ab idoneis teſtibus viſus
& a perito pictore delineatus in Icone exhibetur.

ıra ſimilia facile colligere potuiſſem; verum haec ſufficient, ut con-
in ventriculo, & inteſtinis humanis quandoque alia inſecta reperta
, praeter vermes rotundos, latos, & aſcarides, de quibus ſingulis
dicetur.

*otundi*. Vocantur & teretes; reliquis vermibus humanis frequentius re-
ıntur in inteſtinis: cum autem externa forma ſatis ſimiles appareant
ɔricis terreſtribus, quorum ingens copia ubique praeſto eſt, hinc multi
liderunt, ex ovis lumbricorum, quocumque demum modo haec corpus
anum ingreſſa fuerint, teretes vermes produci. Sic *Celeberrimus Lin-
us* (t) voluit, *lumbricum inteſtinorum eſſe eandem ſpeciem cum lumbrico
eſtri vulgatiſſimo*. Eandem ſententiam amplexus fuit *Scopoli* in hiſtoria na-
ıli admodum verſatus (u). *Docet hoc communis utriuſque fabrica, habi-
o, vita, foecunditas, & communia utriſque venena*. Foecunditas ſatis con-
it: ſed nec habitatio, nec vitae genus eadem ſunt. In terra nidulantur
ıbrici, terram comedunt, quae & in illorum interaneis invenitur, & per
rum alvum egeritur: vermes humani in inteſtinis habitant, & longe alio
untur alimento. Vermes terrae ſanguinem rubrum habent (v), & pe-
, vel ſaltem pedibus quid analogum in illis *Swammerdam* detexit. Vo-
t quidem, ridiculam eſſe illorum opinionem, quae ex ovulis deglutitis
rmes in nobis oriri, ſtatuit, cum longe aliud alimentum requirant. Sed
didit tamen, tunc poſſibile hoc eſſe, ſi corpori humano ingerantur ova
ium inſectorum, quae in aliorum animalium inteſtinis vixerunt (x) Ver-
mes

(r) Academ. des Scienc. l'an 1740. hiſt. pag. 72.
(s) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. 2. Art. XXVI. pag. 336.
(t) In ſyſtem. Natur. pag. 85.
(u) De Hydrarg. Idrienſ. tentamin. 157.
(v) Swammerd. Bibl. nat. pag. 120. 247.
(x) Ibid. pag. 710.

Digitized by Google

mes humani, quantum conſtat, nullam unquam ſubeunt metaphorphoſin, nec etiam lumbrici terreſtres. Non tamen impoſſibile eſt, inſecta in ipſis animalium inteſtinis metamorphoſin ſubire poſſe. Muſca illa, de qua ad §. 1360. dictum fuit, per anum equi ingreditur, ova ponit, quae vermem excludunt, ſuo tempore in chryſallidem mutandum, ex qua muſca prodit poſtea.

Verum inveniuntur in aliis animalibus teretes vermes, humanis omnino ſimiles (de reliquis poſtea dicetur.) Vermes rotundos invenit in vitulorum, & quidem adhuc lactantium, inteſtinis Celeberrimus *Valliſnerius*; diſſecuit ſumma, qua valebat, dexteritate; & invenit ſtructuram diverſam a lumbricis terreſtribus: vidit ova vera, ſed numeroſiſſima (y). *Clericum* citavi, quia & *Valliſnerii*, & *Redii* obſervata collecta apud hunc auctorem habentur.

Egregius *Edw. Tyſon* (z) diſſecuit & vermes teretes humanos, illosque omnino diverſos a lumbricis terreſtribus invenit. Credidit, ſe diverſitatem ſexus inveniſſe in vermibus teretibus, & figuris expreſſit marem & foeminam diſſectos: delineavit vaſa ſeminalia in utroque ſexu, & ova microſcopio conſpecta, quorum plus quam decem millia in uno verme [illegible] credit. Omnem hunc ovorum numerum non excludi in corpore, facile creditur; plura cum faecibus alvinis exire, probabile videtur; quae ſi quocumque modo humanum corpus, vel aliorum animalium ingrediuntur, ſpecies propagari poterit, dum conſuetum parentibus domicilium & alimentum tunc acquirunt. Mira obſervatio Celeberrimi *Liſteri* huic opinioni favere videtur (a). Puella octo annorum ulcus habebat circa malleolum, dolens valde; juniorem catulum chirurgus diſcidit, & impoſuit loco ulcerato: dum removet poſtea, ſexaginta ad minimum vermes [illegible] partim in catuli corpore diſſecto, partim extraxit ex malleoli ulcere: catulus denuo applicatus fuit ulceri, & dum ſecunda vice removebatur, notat *Liſter*, viditque unicum tantum vermem, ſed vivaciſſimum; injectionibus adhibitis, plures vermes enecti fuerunt. Examinans autem poſtea vermes, dixit ſequentia: *Affirmo, hos vermes, quantum cognoſcere potui, (& habui opportunitatem illos comparandi), eſſe ejuſdem ſpeciei cum lumbricis teretibus, quos infantes frequenter per alvum reddunt; tres, quatuorve circiter pollices longi erant; omnes fere ejuſdem craſſitiei, ac ſi eodem tempore fuiſſent excluſi; parum craſſiores anatis penna; utrumque extremum in apicem acutum deſinebat; vermes illi erant rigidi, perfecte rotundi, abſque inciſuris, & tamen facile ſe movebant (vivi nempe). Vermes illi magis albicabant, quam teretes inteſtinorum.* Unde patet, vermes teretes non tantum in ventriculo, & inteſtinis, ſed & in aliis corporis locis ex ſuccis humanis vivere poſſe.

Verum quidem eſt, Muſcas in ulceribus ova quandoque deponere; ſed ex his vermes tantae magnitudinis non producuntur, at longe minores. Nec

(y) Dan. Cleric. Hiſt. natur. & medic. lator. lumbric. pag. 227 252.
(z) The Philoſoph. tranſact. &c. abrig'd Tom. III. pag. 130.
(a) Ibid. pag. 132.



Digitized by Google

Nec videtur ulla ſuſpicio, illos vermes in catuli inteſtinis latitaſſe prius. Teſtimonium autem *Liſteri* magni ponderis eſt, cum ſimilium aptiſſimus judex eſſet, & non perſunctorie hanc rem examinaverit. Vermium ergo horum ova vel per vaſa cum humoribus ad ulcus delata fuerunt, vel debuerunt ab extra ad ulcus perveniſſe; in quo caſu rotundi vermes, vel eorum ova etiam extra corpus humanum ſubſiſtere potuerunt.

Non videtur probabilis illa opinio, quae ſtatuit, vermes rotundos eſſe larvas ſeu nymphas, taeniarum (*b*), quae *Celeberrimo Fritſchio* tribuitur. Accurata diſſectio vermis teretis contrarium docet: non enim latens ſub involucro taenia deprehenſa fuit, ſed canalis alimentarius, anus, os, & nitidiſſimus apparatus vaſorum ſeminalium &c. Notum eſt, inſecta, dum ſub larva Nýmphae, aut Chrýſallidis latent, nullum nutrimentum ſumere, nec vivaciſſimos tales motus edere unquam, quales in vermibus rotundis obſervati fuerunt, qui per omnia inteſtina repunt ad ventriculum uſque, & ex ventriculo ad inteſtina redeunt.

Caeterum, licet ova vera invenerint Celeberrimi viri ante laudati, obſervatio legitur (*c*), quae probare videretur, vermes teretes eſſe viviparos. *Puella Scarintii; quum vermibus quoque laboraret, & illi tarde datum eſſet medicamentum, unum praemagnum egeſſit vermem rotundum, cujus cum pater pede calcaſſet caput, ex eo alii prodierunt vermes: puella tamen brevi mortua eſt.*

Rudis ſatis obſervatio haec eſt, & fide patris, harum rerum procul dubio ignari, nititur. Si enim vermis teres monſtretur imperitis, per integumenta manifeſte conſpiciuntur vaſa ſeminalia albicantia, vario modo convoluta, quae minorum vermium in majore latitantium ſpeciem non inepte referunt. Accedit, quod in vermibus rotundis humanis, ad tertiam circiter totius longitudinis a capite diſtantiam, rima adſit (quae in teretibus vitulinis capiti propinquior eſt), per quam, calcato verme, totum vaſorum ſpermaticorum ſyſtema elabi poſſit. Servo talem vermem teretem integerrimum, cui vaſa haec ex illa rima propendent omnia, & liberrime in liquore, in quo conſervatur, fluctuant. Nec repugnat tamen, vermes rotundos eſſe & viviparos, & oviparos; cum antea monitum fuerit, dari talia inſecta, quae uno tempore anni ſunt vivipara, altero autem ovipara.

Caeterum vermes rotundi craſſitiem calami ſcriptorii ſolent habere plerumque, raro illam excedunt, quandoque & tenuiores inveniuntur: longitudo varia eſt; rarius pedis menſuram ſuperant. Memini, me vidiſſe, qui ſeſquipedem aequabat. Notandum autem, hic agi de vermibus rotundis proprie dictis: nam in eadem hoc paragrapho notatum fuit, ſurſum, vel deorſum quandoque excerni vermes alterius ſpeciei, qui vermes rotundos mole multum ſuperant. Talis videtur fuiſſe vermis, qui apud *Andry* (*d*) deſcribitur. Fatetur enim Celeberrimus Vir, quod differebat a verme rotundo, cum totus rugoſus eſſet, & rictum manifeſtum haberet.

*Lati*

(*b*) Van Doveren de verm. inteſt. pag. 24.
(*c*) Amat. Luſit. curat. medicin. Cent. V. n. 46. pag. 513.
(*d*) Tom. I. pag. 190.

*Lati* vocantur, & *Taeniae* a figura plana [illegible] & longitudine totius
quae saepe immensa est. Dicitur & *Vermis* [illegible] *Solitarius*, quia crede-
lus esse semper, & totam longitudinem in[testinorum] [illegible]
*pocratis* (*e*) erat sententia, qui statuebat [illegible]
adhuc in utero est, procreari. Credebat [illegible]
ginem habere; & cum in nato jam homin[e] [illegible]
*stercus semper* [illegible] *diebus excernatur*, nec [illegible]
longam esse materiae putrefaciendae [illegible]
tae longitudinis vermis in intestinis forma[ri] [illegible]
dum infans in utero latens, per norem [illegible]
tat, recens natis talia ingeri, quae faeces [illegible]
*purri tum rotundos*, *vermes latos*, *lumbricos*, [illegible]
*excreverunt*. Tales vermes certe in utero [illegible]
quoties fuisse, antea dictum fuit. Subjung[it] [illegible]
*vero non amplius*; *etsi eos parere dicunt*. [illegible]
*bricum babet*, *quale cucumeris semen alias* [illegible]
*sunt homines*, *haud recte dicere partus* [illegible]
*proferunt*, *neque tantum videntur*. N[illegible]
*nasci possunt*, *tanta est in intestino* [illegible]
Credebat autem, vermem latum una cu[m] [illegible]
tatem intestinorum longitudinem jam aeq[uare] [illegible]
scere pergit, *per rectum intestinum cum* [illegible]
*ris semen excidit*; *plerumque etiam major* [illegible]
*vehementer laborantibus*, *& ventre incale*[scente] [illegible]
*intestino inflatus prominet*, *idque facit*, & [illegible]
*vero non pariat*, *sed velut ego dico*, *si res* [illegible]
*hominem verme* (*lato*) *laborantem curet* [illegible]
*rit si quidem homo probe praeparatus fuerit* [illegible] *medicamentum prodeat*, & *secta* (*pars*) *ab*-
*& bono sanus evadit*. *Si vero ad medica*[mentum] [illegible] *aut etiam longe major*.
*rumpitur duorum*, *aut trium cubitorum* [illegible] *cum stercore nulla se produnt signa*.
*Quumque abruptus fuerit*, *multo tempore* [illegible]
*postea vero increscunt*. Ex quibus patet, Hippocratem vermem latum bene co-
gnovisse; simulque apparet ratio, cur *Solitarium* crediderit; quia nempe ver-
mis ille totam intestinorum longitudinem occupat solus. *Hippocratis* opinionem
plures Medici, & inter illos *Celeberrimus Andry*, fuerunt amplexi; quam
refutavit *Dionis* (*f*), qui in homine, penitus emaciato, & febre lenta fere
exhausto, vidit prodire duas taenias singulas propria membrana inclusas:
quindecim dierum spatio appetitus, & vires redierunt, atque integre con-
valuit (*g*). Plures observationes habentur, quae docent, taeniam non sem-
per *solitariam* esse, sed quandoque plures simul in hominibus nidulari (*h*).



In

(*e*) De morb. lib. IV. cap. 15. Charter. Tom. VIII. pag. 613.
(*f*) Differtat. sur le Taenia, ou ver plat. pag. 14. & seq.
(*g*) Ibid. pag. 21.
(*h*) Van Doeveren Differtat. de verm. intest. pag. 39.

In aliorum animalium corporibus frequenter inveniuntur plures taeniae; in cane tres ipſe vidi, in diverſis, & ſatis a ſe mutuo diſſitis inteſtinorum tenuium locis. *Celeberrimus Liſter* (*i*) teſtatur, ſe inveniſſe in cane forte plus quam centum lumbricos latos, ita ut inteſtinum duodenum, his plenum, admodum diſtenderetur. In mure invenit duodenum, mole ventriculum excedens multum, pariter pleniſſimum vermibus latis; ſed diverſae formae penitus, ac unquam viderat. In cane illo aderant & taeniae in jejuno, & ileo, ſed ad aliquam diſtantiam a ſe mutuo remotae; in craſſis inteſtinis nullae aderant. In jejuno, & ileo taeniae jacebant quandoque ſingulae, quandoque binae, vel plures inter ſe convolutae. In vicinia horum vermium ſemper invenit illorum excrementa, griſei coloris. Omnium extremum tenuius ſuperiora ſpectabat, ac ſi deſcendenti chylo inhiarent. Omnes illi vermes habebant eandem longitudinem, nec pedis menſuram excedebant. Latius extremum latitudinem habebat unguis digiti minimi, & in lanceolae quaſi acumen deſinebat. Si ab extremo hoc latiori binae partes totius longitudinis vermis computentur, tunc incipiunt articuli ſenſim fieri anguſtiores, & tandem deſinunt in extremum tenue, cujus apex in globulum deſinit, caput aciculae mole aequantem. Comparavit has taenias canum iconi taeniae humanae, quae apud *Tulpium* (*k*) habetur, & invenit magnam ſimilitudinem. Notandum imprimis videtur, quod *Tulpius* affirmat de hac taenia: *Idque non ſemel, atque iterum, ſed tertium: quippe toties hoc inſectum excrevit uxor Gulielmi Smitii. Modo quidem fruſtulatum, & mutilum, ſed interim ter integrum, & omnibus numeris abſolutum. Erat autem caput hoc non minus acutum, quam planum, & ore admodum exili, plane eadem forma, qua ejus iconem, dum adhuc reperet, aeri incidit Salomon Saverius, artis ejus abunde peritus.* Ex hac *Tulpii* obſervatione pluralitas taeniarum in corpore humano confirmatur.

Sed & vermis latus alias vermium ſpecies comites quandoque habet. Sic obſervavit *Raulin* (*l*), hominem, qui taenia laborabat, etiam vermes teretes per alvum depoſuiſſe. In fele, cocculis ſumtis necato, invenit *Vuepſerus* (*m*) *vermem latum adhuc vivum, & pluros lumbricos teretes.* In lupo ſeneſtri, & robuſto, poſt napelli radicem ſumtam occiſo, invenit ſequentia: *Duodeni, & jejuni ſuperficiem incruſtabat ſubſtantia coagulo lactis ſimilis, alba, vitida, alicubi flava. In ileo continebantur cucurbitini vermes ſolitarii, ſemen cucurbitae figura, & magnitudine referentes, cohaerentes, duas ſpithamas longi, deſinentes in filamentum prope ſpithamae longitudine, in cujus extremo globulus, caput eus referens: item taeniae, ſeu lumbrici lati, omnes adhuc viventes* (*n*). Satis onvenit haec obſervatio deſcriptioni *Liſteri*, quam modo recenſui; ſed mirum ſt, quod vermes cucurbitinos, ſibi mutuo cohaerentes, & deſinentes in filum, ujus extremum in globulum deſinit, diſtinguat a lumbricis latis. Saltem luralitas vermium latorum *Vuepferi* teſtimonio confirmatur.

Vi-

(*i*) Philoſoph. Tranſact. abrig'd Tom. 3. pag. 119.
(*k*) Lib. 2 obſervat. Medic. cap. 42. pag. 161.
(*l*) Des malad. occaſ. par les variat. de l'air pag. 426.
(*m*) Cicut. aquat. hiſtor. & noxae cap. 12. pag. 186.
(*n*) Ibid. cap. 11. pag. 180.

§. 1363. Videntur plures taeniae ſpecies eſſe. Cel[illegible]errimus Andry (o)
ſcripſit: prima diſtinguitur, quod articuli con[illegible]ſtituentes longitudinem [illegible]
in medio corpore longi ſint, ſatis; hinc inter[illegible]num articulum, & [illegible]
ſatis magna ibi diſtantia eſt; verſus extre[illegible] autem hi articuli [illegible]
invicem propinqui ſunt; imprimis circa illu[illegible] extremum, quod [illegible]
& in apicem globoſum deſinit; ubi parum[illegible]dmodum, a ſe mutuo [illegible]
talis taeniae iconem habet (p). In medio[illegible] juſque articuli, in [illegible]
ne, conſpicitur quaſi papilla, foramen in[illegible]ice habens, in quo [illegible]
vas ſubcaeruleum, quod ad medium uſq[illegible] latitudinis corporis [illegible]
Papillae autem illae inaequali ordine diſtri[illegible]untur; quandoque in [illegible]
re binae ſunt, & in latere oppoſito unica[illegible]antum; quandoque tres [illegible]
parte, & nulla in parte oppoſita. Altera[illegible]eniae ſpecies ab eodem [illegible]
re (q) deſcribitur, differtque a priore,[illegible]od articulationes minus [illegible]
neant, & minus a ſe invicem diſtent: hi[illegible] media inter binas articulationes [illegible]
pars brevior eſt, quam in ſpecie praeced[illegible]. Simul adeſt ſeries nodulorum,
ſive granorum ſcabrorum, quae ſecund[illegible] totam longitudinem vermis lati
diſponuntur in recta linea, & ſpinae d[illegible] figuram referunt. Plures tales
vermes latos Celeberrimus Andry iconib[illegible] expreſſit.

Praeter binas has ſpecies tertiam inv[illegible] Dionis (r), quae ſacculo mem-
branaceo haerens incluſa, quo rupto eru[illegible]. Quando talis vermis latus in
ſacculo haerens, ano exit, tunc facile[illegible]ri poſſet pro verme tereti; &
forte hinc nata fuit opinio, de qua pau[illegible] ante dictum fuit, quod vermes
teretes forent nymphae vermis lati. Acc[illegible]atiſſimus in his, & dexterrimus
Vuinſlow (s), talem vermem, qui tere[illegible] referebat, diſſecuit, & invenit
ſub hoc involucro contineri taeniam. In[illegible]urium hepatibus inventi fuerunt
vermes lati; ſed cyſtidi incluſi (t). Icones[illegible] tamen horum vermium videntur
differre a vermibus latis.

Forte & aliae vermis lati ſpecies acutiſſimorum obſervatorum induſtria
detegentur.

Interim mirum hoc animal multum exercuit Philoſophorum ingenia: qui-
dam voluerunt, vermem latum non eſſe unicum animal, ſed congeriem ani-
malium potius; cum enim, qui hoc verme laborant, ſaepe excernant ano
vermes cucurbitinos dictos, quia figuram ſemini cucurbitae officinarum ſa-
tis ſimilem habent (u), qui in loco citato delineati habentur, & vivi adhuc,
& mortui; cum manifeſtum motum habeant, & magna copia excernantur
quandoque, ita ut pyxidem magnam, cucurbitinis his plenam, obtulerit Ce-
leberrimo Andry (v) aeger, qui taeniam in inteſtinis gerebat; hinc habe-
bantur vel pro ovis, vel pro foetibus vermis lati a quibuſdam. Praete-
rea, cum vermis latus diſtrahitur ita, ut articuli ſeparentur a ſe mutuo,
tunc ſinguli articuli referunt vermem cucurbitinum (x); hinc non mirum
eſt,

(o) De la générat. des vers pag. 194. & ſeq.
(p) De la générat. des vers préface pag. 4.
(q) Ibid. pag. 195.
(r) Diſſert. ſur le taenia pag. 21.
(s) Ibidem
(t) Hiſt. natur. &c. avec la deſcript. du Cabin. du Roy Tom. VII. pag. 215.
(u) Andry générat. des vers pag. 224.
(v) Ibid. pag. 218.
(x) Ibid. pag. 219.

Digitized by Google

eſt, alios in hanc ſententiam veniſſe, vermem latum eſſe tantum catenam vermium cucurbitinorum: favebat huic opinioni, quod frequenter plures ulnae vermis lati per anum prodirent, licet nihil capiti, vel caudae analogum in extremis partibus inveniretur; imo quod ſaepius ſimilia vermis lati fragmenta prodirent ex eodem corpore diverſis temporibus; quod facile explicari poterat, ſi cucurbitini vermes ſibi mutuo juncti taeniam conſtituerent. Alii voluerunt, non tantum cucurbitinos necti ſibi invicem, ſed poſt hunc nexum unitos non eſſe amplius numeroſorum vermium congeriem, at unum tantum animal, ex pluribus unitis concretum: unde, dum novi cucurbitini ſecundum longitudinem necterentur vermi lato, poterat augeri ejus longitudo immaniter; ſicque perpetuo creſcebat vermis latus; & licet plures ulnae exirent de alvo, damnum illud brevi, ac facile poterat reſtitui. Quamvis autem illa concretio plurium animalium in unum creditu difficilis videretur, reponi poſſet, quod hoc ſaeculo tot nova, tot mira detecta fuerint circa generationem inſectorum, ut vix quis aliquid impoſſibile impoſterum affirmare audeat. Si quis enim dicere auſus fuiſſet antea, dari animal, quod in, ſexaginta quatuor partes diſſectum, totidem nova, ſibi omnino ſimilia, reproduceret animalia, procul dubio ab omnibus riſu exceptus fuiſſet: ſi addidiſſet, idem illud animal, inverſum inſtar chirothecae digiti, praedam devoraſſe, & ingeſtam digeſſiſſe, ut antea, increviſſe, & ſui ſimile produxiſſe, meras narrari fabulas, credidiſſent omnes. Tamen haec omnia quam veriſſimà eſſe, novimus hodie.

Interim negari nequit, ſi taenia componeretur ex vermibus cucurbitinis, ſive ſimplici nexu unitis, ſive in unum animal concretis, deberet taenia conſtare in tota ſua longitudine partibus homogeneis. Si vero deprehendi poſſit taeniae pars reliquis diſſimilis, & diverſam habens fabricam, tunc haec opinio cadit; quae tamen jam dudum apud Celebres Medicos invaluit (*y*), & poſtea a *Valliſnerio*, *Couleto*, aliiſque defenſa fuit.

Vermis latus quandoque integer prodit, uti *Hippocrates* (vide locum ante citatum) notavit, ſub forma glomeris; qui, ſi evolvatur, quantumvis longior, vel brevior fuerit, deſinit, ſenſim decreſcentibus in longitudine, & latitudine articulis, in extremum anguſtum valde, in ultimo apice globulo quaſi munitum: illud vermis lati extremum vocatur filum a quibuſdam, & niſi illud exiverit, periti metuunt, ne vermis latus recreſcat poſtea, quantacumque etiam longitudo ejus per anum prodierit. Vidi ſaepius illud filum in vermibus latis integris, vel per morbos, vel per vim remediorum expulſis.

Monet *Celeberrimus Tyſon* (*z*), plures anguſtiorem hanc taeniae partem habuiſſe pro cauda vermis lati; inter quos numerat *Spigelium*, & *Amatum Luſitanum*. Ipſe autem caput eſſe credit. Invenit enim in canis diſſecti inteſtino Ileo vivum vermem latum (*a*), qui non jacebat directus, ſed in multis locis convolutus, & duplicatus: caute findens inteſtinum quaeſivit extremum anguſtum vermis lati, quod verſus duodenum inteſtinum protende-

(*y*) Marcel. Donat. de Medic. hiſtor. mirab. cap. 26. pag. 259. (*z*) Philoſoph. Tranſact. abridg'd tom. 3. pag. 121. (*a*) Ibid. pag. 124.

Digitized by Google

§. 1363. debatur, dum extremum taeniae latius liber[illegible]um, nullique parti adh[illegible]
deorsum versus intestinum rectum tenderet. [illegible] Angustius autem taenia[illegible]
mum infigebatur internae intestini tunicae [illegible]x adeo firmiter haereb[illegible]
non sine difficultate leviter illud ungue eleva[illegible]s, ab intestino separaret[illegible]
rit; dum hoc faciebat, contorquebat se [illegible]rmis, & a digito deci[illegible]
moxque se intestino infigebat, ita ut simili [illegible]modo, aequali cum diffic[illegible]
inde separari debuerit. Microscopio exami[illegible]avit illud extremum, [illegible]
iconibus expressit illa, quae viderat: inven[illegible] enim, illud non esse, [illegible]
sed utcumque [illegible] nudis oculi[illegible]matis quasi pilis, quos pla[illegible]
attente dum conspiceret, [illegible] duabus taeniis [illegible] videre potuit. Eandem po[illegible]
sam observavit & in aliis [illegible] intestinis, p[illegible]iter observavit Vvepferus (b) [illegible]
Vermes enim firmiter adhaerere [illegible] lumbrica[illegible] latis, cucurbitinis, & teretibus, [illegible]
invenit [illegible] mucum [illegible] Prolesiades [illegible]missime intestinorum tunicae inf[illegible]
quorum plures adhuc [illegible] parte[illegible] mod[illegible]ant, sublato intestino.
graves, a qua etiam Tyson (c) illam servire, ut sta[illegible]escriptam, quam pro capite ver[illegible]
Credidit Tyson praecipue anum prodat, [illegible]li in loco maneat vermis latus,
mis lati habuit, per Dubitat tamen, [illegible] saepe plures ulnae reliqui cor-
neque facile integer exeant. recipere posse [illegible] per illam partem adeo parvam,
poris separatim nutrimentum sufficeret: [illegible] taenia, quod tantae corporis lon-
ac caput est, & augendae reperiunt[illegible]nde potius credit, papillas illas,
gitudini alendae, articulis longitudo, uti ante dictum fuit, chylum
quae in singulis taeniae lati lagenae, [illegible]pleta invenitur, & qui album il-
lud sedimentum quo tota vermis [illegible] vermis latus in spirituoso liqui-
do servatur. Caeterum dat in fundo [illegible] vidit distinctius, & icone expres-
sit Celeberrimus Bonnet (d); cui historia naturalis tantum debet, tam in
regno animali, quam in vegetabili: Eodem in loco omnia collecta haben-
tur, quae hodie novimus de vermo lato, simulque diversae clarorum viro-
rum observationes accurate expenduntur, & exacto ratiocinio, certisque
observatis demonstratur, quid de singulis censendum sit. Pluribus enim de
hac re agere, non videtur hujus loci esse.

Cum autem, de origine vermium humanorum ubi agitur, probabilis
maxime opinio sit illa, quae statuit (vide §. 1360.), aliunde hos in cor-
pus humanum venire, non autem esse absolute inquilinos, aut congenitos,
hinc merito inquisitum fuit, an vermis latus extra corpus humanum inve-
niatur. Celeberrimus Lynnaeus (e), se in praesentia septem sociorum inve-
nisse in ochra acidularum vermem latum testatur. Egregius Tissot (f) me-
moriae tradit, puerum, quatuor annos natum, cum levi ani pruritu deje-
cisse simul & teretem, & nascentem taeniam; Filum nimirum crassum, al-
bum,

(b) Cicut. aquat. histor. & notae cap. XIII. pag. 206. (c) Philosoph. transact. Abridg'd tom. 3. pag. 126. 127. (d) Mémoires de Mathém. & Physiq. présentés à l'Acad. des scienc. &c. Tom. I. pag. 478. 530. & Considérations sur les corps organisés pag. 202. &c. (e) In systemate naturae: observat. in regn. animale. (f) De morbo nigro, scirrhis &c. pag. 33. Van Doeveren dissert. de vermib. intestin. pag. 33.

Digitized by Google

*bum, aequabile, viginti quinque circiter pollices longum, quatuor, aut quinque circumvolutum gyris, iiſque omnino ſimilem, quas in fontibus Sueciae invenit Ill. Linnaeus, & in fonte Helvetico amicus Medicus*. Ex agni nondum trimeſtris inteſtinis eductae taeniae fruſtum, viginti ſex pedes longum, vidit *Raulin* (*g*). In bobus taenia obſervatur ſaepe, in vitulis rarius, frequentiſſime in piſcibus, & quidem varii generis (*h*). Cum autem haec animalia cibum hominibus praeſtent, ſuſpicio naſci poteſt, hoc modo taeniam in corpus humanum venire poſſe.

Verum quidem eſt coctione, aſſatione, aliiſque artibus culinariis cibos ſic mutari, ut non facile manere poſſit ovorum inſectorum integritas, ſi per hanc viam in corpus venirent. Quaedam tamen obſervata docere videntur, vermem latum ferre poſſe inſignem caloris gradum, vita ſuperſtite. Propriis oculis vidit *Illuſtr. Archiater Roſeen* (*i*), una cum aliis ſeptem teſtibus, inter piſces coctos menſae illatos fuiſſe unum, qui taeniam adhuc viventem, & ſe moventem continebat. Taenias illas in piſcibus vivis frequenter ſatis vidi; ſed inveni illas extra inteſtina in abdominis cavo viventes, per viginti quatuor horas, & ultra in aqua ſervavi, & motum manifeſtum toto hoc tempore obſervavi; de qua re & videri poteſt *Andry* (*), qui notat, multos habuiſſe hos vermes pro lactibus piſcium, & manducaſſe. Obſervavit *Coulet* (*k*), Aſcarides, quos non differre a cucurbitinis aliorum auctorum voluit, illico frigeſcere, ſimul atque ex recto exiverunt, & moleſtiſſimum frigoris ſenſum excitare in cute externa, ubi haerent: ſimul vidit, in aëre frigido mori cito. Teſtatur, quod aquam fervidam ferant facile; imo *duos aſcarides in brodium carnis vitulinae fervidum immittebat, illudque in eodem caloris gradu, mediante igni mediocri, in balneo Mariae per duodecim horas continebat, & tum illos aeque vividos, agiles, ac ſanos inveniebat, atque erant, dum primo ex inteſtinis deciderent*. Ex quibus concludi poteſt, vermes hos, abſque deſtructione, intenſum ſatis calorem ferre poſſe, & hinc naſcitur major probabilitas, quod ipſi hi vermes, vel illorum ova una cum cibis in corpus humanum venire poſſint.

Caeterum, antequam materiam hanc de verme lato dimittam, operae pretium duxi, recenſere miram obſervationem, quae *Couleti* opinioni multum favere videtur. *Celeberrimus Koenig* (*l*) vivum vermem cucurbitinum manus calidae dorſo impoſuit, cui una, vel altera guttula lactis inſperſa erat, viditque vermem tranſverſim prorepere; & tuberculum illud, ſive papillula, quae in latere corporis haeret, de qua ante dictum fuit in verme lato, & quae vix amplitudinem habet puncti lacrymalis in homine, coepit intumeſcere, &, extraverſo rotundo labio, decuplo amplius fieri: armato autem lente convexa oculo vidit, ex hac dilatata bucca emergere proboſcidem quaſi, lineam cum quarta parte longam, in extremitate fuſcam, & il-

(*g*) Sur les maladies par les variat. de l'air pag. 444. (*h*) Philoſoph. Tranſact. Abridg'd tom. 3. pag. 123. (*i*) Des Schvvediſchen Akadem. abhandl. 22. ſtuck pag. 161. (*) De la générat. des vers pag. 53. & ſeq. (*k*) De Aſcarid. & lumbrico lato pag. 30. 31. (*l*) Act. Helvetic. volum. I. pag. 28.

Digitized by Google

& illam verſus lactis guttulam dirigi. Dum [illegible] autem altiori voce
ret praeſentem Herrenſchwandium (ſpeciſſim[illegible]m certe in ſimilibus co[illegible]
monens, ſe rem nunquam vermis obſervare [illegible]eſpondit ille, ſe ſimili[illegible]
culo frui. Subito tamen vermis proboſcidem [illegible] illam retraxit, ſive ob[illegible]
aëris, ſive a fortiore voce emiſſione per[illegible]ſus fuerit. Haec obſer[illegible]
docet, ſtigmata illa ſive papillulas oris [illegible]icio fungi; cumque in v[illegible]
lati articulis ſingulis ſimilia deprehenduntur [illegible] juſta naſcitur ſuſpicio [illegible]
& in illo idem praeſtent officium. Sed poſt [illegible] addit (*m*), quod doctiſ[illegible]
& expertiſſimo viro [illegible] quaedam diſſertati[illegible]em de Taenia ſecunda P[illegible]
ſcripſerat, communicaverit, qui quaedam experi[illegible]enta, ex quibus conſtitit[illegible]
*bi vermes, cum ſe jungunt, ita* [illegible] *ut canales communes ſocii,* [illegible]
*connexarum vermium* [illegible] *lo, uti, ſi liquor aliquis colore*[illegible]
*tur per oſculum vermis, &* [illegible] *ſiphonem ei oſculo aptum, canalis*
*omnium ambitum decurrat, & ſimili* [illegible] *ferentis, in determinato, is per*
*ſatis amplo* [illegible] *colorato liquore utrimque,* [illegible] *bi iſti vermes conjuncti ſunt, in*
*vicinorum vermium* [illegible] *loco in prop*[illegible]*um tranſeat, ut taenia ſemel, margi-*
*illa ſerie* [illegible] *vermis rurſus* [illegible] *qui liquor aliquando ex ore in*
*poſſent; & dum uniti ſunt,* [illegible] *effluerit.*
viciſſim ab iis accipiunt. Unde non ſibi ſolis [illegible] certe hi vermes & ſoli vivere
& ſingulos, & concatenatos, jam etiam mi[illegible]ſed & aliis dant alimentum, &
Certe mirae obſervationes Trembley in ver[illegible]n non eſt, ab eodem homine
ramus ex trunco prodiens, non doc[illegible]m latum mutatos, expelli.
quam alat. Felicitas noſtri ſaeculi eſt, ta[illegible] quod Polypus, ex matre can-
trem antea ne quidem veroſimilia credi qu[illegible]n a matre alatur, ſed & ma-
quae antea [illegible] induſtria ſperare licet P[illegible] multa jam cognoſcamus vera;
tantorum Virorum [illegible]uiſſent. Plura adhuc a tor, &
perſunt, elucidabunt. [illegible] qui difficultates, quae adhuc ſu-

*Aſcarides.* Hos definivit Galenus (*n*), quod ſint *tenues quidam lumbrici, in parte praecipue inferiori craſſi inteſtini procreati.* Sunt autem teretis figurae, parvi admodum, utrimque mucronati; ingenti numero finem inteſtini recti obſident quandoque, & cum faecibus alvinis excernuntur. Admodum autem irrequieti ſunt, & vivaciſſimi; unde nomen videntur adepti fuiſſe. Ἀσκαρίζειν enim idem, quod σκαίρειν, ſignificat (vide *Foeſii Oeconomiam*), nempe ſaltare, ſalire, palpitare, moveri; unde & irrequietus foetus maturi in utero motus eodem nomine vocatur (*o*). Omnes fere, qui Aſcaridum mentionem fecerunt, tenues, & exiguos illos eſſe, notant. *Quoad figuram, colorem, magnitudinem, habent maximam convenientiam cum illis vermibus, quos in caſeo videmus admodum frequenter.* Unde multi crediderunt, inde ortum ducere (*p*). Antea ad §. 1359. dictum fuit, hominem quemdam aſcaridum moleſtias illico ſenſiſſe, poſtquam caſeum album comederat. Toto tamen

(*m*) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 30. 31.
(*n*) Comment. in Aphor. 26. ſect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 122.
(*o*) Galen. Comment. in aphoriſm. 37. ſect. 5. ibidem pag. 217.
(*p*) Van Doeveren de verm. inteſtin. pag. 10.

Digitized by Google

tamen coelo differre creduntur ab aſcaridibus vermiculi in caſeo reperti; quia nempe hi metamorphoſin ſubeunt; non tamen videtur repugnare, caſei vermiculos pariter admodum vivaces, dum vivi deglutiuntur, ad anum delatos, moleſtum pruritum excitare poſſe, aeque ac Aſcarides; qui cum teretium vermium, de quibus ante dictum fuit, figuram referant, ſed mole longe minores ſint, hinc ſuſpicio nata fuit, an forte eſſent teretium vermium foetus. De hac re tamen, quantum novi, nil adhuc certi conſtat. Vermes teretes dicti, uti antea monitum fuit, calami ſcriptorii craſſitiem habent plerumque, quandoque & ſuperant; ſed inventi fuerunt in hominum, & animalium corpore vermes ſimilis figurae, tenues admodum. In tribus equis diſſectis plus quam ſexaginta vermiculos albos ſubtiliſſimos, & teretes invenit *Vandellius*, celebris Medicus (*q*). Libere perreptabant totam abdominis cavitatem, & maxime prope hepar inveniebantur. Horum vermiculorum longitudo tres, vel quatuor pollices, craſſities mediam lineam Pariſienſem aequabat. Reliqua deſcriptio ſatis videtur reſpondere teretibus vermibus. Poſtea ab equorum lanionibus intellexit, in omnibus equis hujuſmodi vermiculos minori, aut majori quantitate extra inteſtina morari.

Si aſcarides teretum vermium foetus fuerint, anne potuerint ſe aliquando inſinuare inter tunicas ventriculi, ac inteſtinorum, & ibi creſcere in majorem molem? Tanquam dubium propono, quia quaedam obſervata tale quid utcumque ſuadere videntur. *Damianus Sinopeus* (*r*) in cadavere invenit ventriculum flaccidum, tumidulum, ſideratum, *duobus lumbricis vivis inter tunicas ejus haerentibus, altero circa fundum, altero in parte ſuperiori: quiſque ſpithamam erat longus, ac uterque recta extenſus juxta longitudinem ventriculi, niſi quod in medio parum deorſum flexus, ac rurſus elevatus. Neuter autem vel forinſecus, vel intrinſecus apparebat, neque loculo ſuo moveri poterat abſque inciſione parietum; quamvis ſuperiorem, priuſquam parietes incidi, leviter palpando ſuſque deque adegerim, quo forte, illo moto, obſervare poſſem foramen, per quod eo penetraſſe credebam, ingruente morte; ſed nec ita, nec aliter, luſtrando ſuperficiem cum exteriorem, tum maxime interiorem, ullum foramen animadverti. Intervallum tunicarum, in quo quiſque lumbricorum haerebat, ſeu loculus cujuſque, pure ſemiplenus, laxae reſpondebat figurae, & magnitudini hoſpitis ſui, nullo cuniculo ultra porrecto.*

Ex quibus concluſit egregius ille Medicus, lumbricos illos diutius inter ventriculi tunicas latuiſſe.

Inter tunicas inteſtinorum latentes vermes teretes vidit *Storck* (*s*) in foemina viginti, & quinque annorum, quae poſt uſum remedii anthelmintici ſurſum, & deorſum innumeros lumbricos excrevit, nec tamen ſigna vermium in inteſtinis latitantium evanuerunt, & tabe periit. *In cadavere inteſtina, variis in partibus penitus arroſa, inflammata, corrupta, & microſco-*

pio

(*q*) Domin. Vandellii Diſſertat. tres pag. 21.
(*r*) Parerg. Medic. pag. 62.
(*s*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228.

*plo infinita, oblonga inſecta edita ſunt. Intra* [illegible]
*( intra membranas* [illegible] *) latuerunt tres* [illegible]
*tudine quatuor pollices ſuperaverit.* [illegible]
Videtur Couletus voluiſſe, illos [illegible]
curbitinos dixerunt, manifeſtandos eſſe Aſcarid[illegible]
Couleti (t) figurae conferantur cum figuris [illegible]
tur. Aſcarides vero vocantur, qui brev[illegible]
eſſe aliud vermium genus Graecorum dicit enim: Eos [illegible]
rum juniorum promiſcue [illegible] dubio (v) [illegible]
nullibi probare, quod nempe minores, & [illegible]
dum adoleſcerent, in cucurbitinos vocatos [illegible]
Caeterum illa, quae (x) Veteres de Aſcarid[illegible]
ſervantur. Hippocrates notat, Aſcarid[illegible]
idem ſaepius obſervavi. Celeberrimus Bi[illegible]
quod quotidie ab hora nona veſpertina ad [illegible]
leſtam adeo titillationem ſentiret ab Aſca[illegible]
poſſet illo tempore. Reliquo tempore ab [illegible]
Contingebat autem id conſtantiſſime per om[illegible]
*tas affecti*. Monuit Galenus (z) fatetur, ver[illegible]
ut expellantur: Bianchi (a) Scripſerat Hip[illegible]
*remedio indomabilem* fuiſſe. Aſcarid[illegible]
in muliebri ſinu, pudendoque gigni Aſca[illegible]
dein addit; *Et nos ſcimus* meatibus [illegible]
Poſtquam ſic recenſita fuerunt praecipua [illegible]
humanorum ſpecie cognita, ſequitur [illegible]
quae ab iiſdem habentur humano producuntur [illegible]
eruuntur ſigna Diagnoſtica, quae vermium [illegible]

[illegible] *ſam ſubſtantiam inteſtini* [illegible]
[illegible] *mbrici, quorum quilibet* [illegible]
[illegible] rmes, quos alii auctores [illegible]
[illegible]. Patebit hoc evidentius [illegible]
[illegible] quae apud *Andry* (u) [illegible]
[illegible], & rotundi dicuntur, h[illegible]
[illegible] *onniſi Aſcaridum noſtrorum*, [illegible]
Videtur autem hoc affe[illegible]
[illegible] undi illi vermiculi mutarent [illegible]
[illegible] liis auctoribus.
[illegible] us dixeruut, hodie etiam ob[illegible]
veſperi imprimis moleſtos eſſe:
[illegible] *bi* (y) narrat de amico ſuo,
[illegible] decimam per plures annos mo[illegible]
[illegible] dibus, ut nullis negotiis vacare
[illegible] is moleſtiis omnino liber erat.
[illegible] *tempeſtates anni, omneſque ſta*[illegible]
vehementiora remedia poſcere,
[illegible] *oſam hanc familiam a quorumque*
[illegible] rates, quarto de morbis libro,
[illegible] des, ut *Hollerius* (b) monet;
[illegible] *riis cum urina excluſos*.
[illegible], quae de triplici hac vermium
[illegible] r, ut agatur de variis noxis,
[illegible] ntur; ex quibus cognitis ſimul
in corpore praeſentiam docent.

§. 1364. EFficiunt irritatione nauſeas, vomitus, alvi fluores, animi deliquia, pulſus exiles, deficientes, intermittentes, pruritus narium, inſultus epilepticos.

Quaenam mala metuenda ſint a vermibus, diverſa corporis loca occupantibus, antea dictum fuit: poſſunt enim turbare omnes functiones partium, in quibus nidulantur. Verum hoc loco agitur praecipue de illis, quae vermes, in ventriculo, & inteſtinis dum haerent, producere ſolent.

*Nauſeas, vomitus*. Ubi §. 652. de nauſea, & vomitu agebatur, probatum fuit, cauſam proximam nauſeae, & vomitus eſſe convulſionem fibrarum muſcularium faucium, oeſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, diaphragmatis,

(s) De Aſcarid. & Lumbrico lato poſt praefationem.
(u) De la générat. des vers pag. 224.
(v) Coulet. ibid. pag. 5.
(x) Epidem. Lib. 2. ſect. 1. text. 3. Charter. Tom. IX. pag. 113.
(y) Hiſtor Hepat. Tom. I. part. 2. cap. 7. pag. 166.
(z) Method. medend. Lib. XIV. in fine. Charter. Tom. X. pag. 343.
(a) In loco modo citato.
(b) In coac. Hippoc. comment. pag. 262.

tis, muſculorum abdominalium: pro remota autem cauſa ſtatuebatur omne illud, quod irritando fibras deſcriptas, vel facile convellenda viſcera, ſtimulat. Si plumula in faucibus mota, ſi iners gluten in ventriculo partim fluctuans, partim ejus lateribus haerens, nauſeam, & vomitum facere poſſint (vide §. 71.) multo magis hoc fiet, dum vermes per ventriculum, & inteſtina repunt, vel haec vellicant. Unde *Hippocrates* (*e*) dixit: *Quaecumque autem, dum jejunae ſunt, ſubbilioſa vomunt per multos dies, quum neque uterum geſtent, neque febricitent, eas interrogare oportet, an lumbricos rotundos ſimul vomant; ſi enim hoc non confitentur, praedicendum eſt, ipſis futurum eſſe. Fit autem hic morbus maxime quidem mulieribus; deinde vero etiam virginibus: aliis autem hominibus minus.* Vermes enim teretes mobiles ſunt ſatis, & quaquaverſum repunt, verſus loca, ubi alimentum invenire ſolebant: vermis latus minus mobilis eſt; & hinc ſaepe per plures annos in corpore hoſpitatur, abſque multa moleſtia.

Ob eandem rationem haud difficulter intelligitur, cur vermibus laborantes illico tumeant poſt paſtum; dum nempe agmen vermium verſus ſuperiora repit. Ubi enim §. 646. & ſequentibus de *Ructibus*, & *Flatibus* agebatur, conſtitit, illos naſci ab elaſtica materia, quae nunc coërcetur, contractis ventriculo, & inteſtinis, nunc vero, laxato clauſtro coërcente, exploditur cum ſono, & impetu.

Verum ab aëre deglutito cum cibis, & potibus, praeſto eſt elaſtica talis materies, cujus copia augetur, dum per ciborum digeſtionem magis extricatur, & ſeparatur aër ab ingeſtis; cauſam irritantem in contractiones inteſtina praebet vermium motus, & vellicatio. Unde ſubitus abdominis tumor poſt paſtum inter ſigna vermium in inteſtinis latentium numerari ſolet.

*Alvi fluores*. Antea ad §. 719. & ſequentes, dum de *Diarrhoea Febrili* agebatur, dictum fuit, praeter ſtimulum irritantem, pro cauſa haberi vires in inteſtina expellentes validas, dum ſimul in ipſis inteſtinis contrahentes vires debiles, vel in vaſis abſorbentibus inteſtinorum impedimenta ſunt, ne admittant.

Sed vermes, rependo, & vellicando, agunt inſtar ſtimuli, & videmus, nauſeantibus os liquidis impleri: ſimul vermes turbant naturalem motum periſtalticum, qui reſorptionem, liquidi in cavo inteſtinorum, contenti adeo promovet. Inſuper pituita, vermium nidus, de quo §. 1369. dicetur, impedire poteſt facilem humorum reſorptionem, obſtruendo venarum in inteſtina hiantium oſcula. Accedit, quod, ſi numeroſa vermium cohors adſit, plures ex illis moriantur, mortui putreſcant in inteſtinis, ſicque nova fluoris alvi cauſa naſcatur.

*Animi deliquia*. Dum vermis, in cavo pericardii haerens, cor irritabat, mirum non erat, frequentia adfuiſſe animi deliquia; ſed, ventriculo turbato, cordis motum turbari, antea pluribus demonſtratum fuit; imprimis §. 700. &

(*e*) Praedictio. lib. 2. cap. 14. Charter. Tom. VIII. pag. 824.

Digitized by Google

§. 1364. & ſequentibus, ubi de Delirio Febrili agebat[illegible]
ſuperius orificium ventriculi, vocarunt veteres [illegible]
actionem habet imperium. Multis ergo Gale[illegible]
dia, concludique: Nec mirandum, ſi tum [illegible]
virium lapſus, commiſeratur, [illegible] quum [illegible]
deliquio laborare, mirabimur. Quantum enim [illegible]
[illegible] ſymptomata, quae Alio [illegible] loco (e), de
ſer ſymptomata [illegible] cardiam male affecta [illegible]
dum [illegible] quoque [illegible] crebro [illegible]
ventriculum, & inteſtina, non tantum irrita[illegible]
quandoque perterebrari; ſyncope etiam [illegible]
[illegible] vires proſternit, vel [illegible]
na, vel [illegible] deficientes, [illegible]
Pulſus [illegible] deficientes, & deſignant, vir[illegible]

[illegible] Ob hanc cauſam ve[illegible]
[illegible] dici, quia tantum in[illegible]
[illegible] (d) de ventriculo [illegible]
[illegible] res, tum animi deliq[illegible]
[illegible] ſenſione videantur aliqu[illegible]
ſtomacho id accidere [illegible]
o principia promtius [illegible]
dem re agens, plurima [illegible]
ſequuntur; dein addit [illegible]
iculi ore procedere, quem [illegible]
videretur. Si jam cogitem [illegible]
ac vellicari a vermibus, [illegible]
s ſequi poterit. Sed & dolor[illegible]
vel morſus incidat, vel [illegible]
Tales Pulſus enim ſolent prae-
vitales labaſcere; ratio modo

cedere animi deliquia, & deſignant, vir[illegible]
dicta fuit.

Pruritus narium. Membrana, quae nar[illegible] internas inveſtit, pituitaria di-
cta, videtur continuari per pharyngem, [illegible] phagum, & forte ulterius: om-
nia enim haec loca madent muco ab arte[illegible] ſecreto, ſimiliſque ventriculi, &
inteſtinorum ſuperficiem inungit, ac lubr[illegible]. Vaſorum artificioſa repletio
per materiam ceraceam abunde docet, [illegible]rum apparatum eſſe in naribus,
oeſophago, ventriculo, & inteſtinis i[illegible] rum, cum adeo diverſae ſint
functiones harum partium. Verum alios uſus [illegible] eſſe membranae continuatio in
his partibus, ex qua, praeter ventriculo [illegible]ollis mucus ſecernitur. Dum er-
go vermes in inteſtinis, vel [illegible], per quas nervi [illegible] diſtribuuntur, non adeo mirum eſt, ſi &
nares leviter irritentur, a minimis rerum odoratarum effluviis, & adeo ſen-
ſiles, ut afficiantur a [illegible]. Certum eſt, naſum conſtanti obſervatione, quod nullis aliis
ſenſibus percipi poſſunt. [illegible] infantes perpetuo fricare. [illegible] etiam vulgo
notiſſima, verminoſos [illegible] notatum fuit ad §. 1075. N. 4. & nume-
Inſultus Epilepticos. Hoc jam [illegible] vermes ſatis frequenter dediſſe Epilepſiae;
roſae obſervationes confirmant. Verum & Catalepſis, in quo mirabili mor-
dirisque convulſionibus cauſam. [illegible] ſenſorium commune immobile fit, omne
bo, uno quaſi momento, totum [illegible] omnia manent in eodem ſtatu, in quo
mentis imperium in corpus ceſſat, dum morbus invadit, ille, inquam, morbus
erant illo temporis momento. Videatur mirabilis ille caſus, cujus oculatus teſtis
a vermibus productus fuit. [illegible] habetur. Vidi moleſtiſſimam vertiginem illico
fui; qui ad §. 1040. deſcriptus [illegible] ſana-

(d) De ſymptom. cauſ. Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 60. (e) De locis affect. Lib. V. Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 49[illegible] (f) Galen. Method. Medend. ad Glauc. Lib. I. cap. 15. Charter. Tom. X. pag. 360.



Digitized by Google

ſanatam, per vomitum excuſſis vermibus: mane jejunum hominem praecipue infeſtabat vertigo; minuebatur poſt ſumtum jentaculum. Vermis latus teretibus vermibus minus mobilis eſt; & tamen de illo *Hippocrates* (*g*) monuit ſequentia: *Ubi homo jejunus fuerit, alias, atque alias ad hepar fertur impetu, & dolorem excitat. Interdum autem, ubi ad hepar irrumpit, ſputa ad os affluunt; interdum vero minime. Nonnullis quoque, ubi ad hepar vehementer proruperit, vocis defectionem inducit, & ex ore ſputa admodum multa fluunt, quae paullo poſt ſiſtuntur, ſubindeque tormina multa in ventre excitantur. Quandoque etiam ad dorſum dolor incidit; illuc enim etiam decumbit.* Vermes, teretes imprimis, dum deficit in inteſtinis pabulum, verſus duodenum prorepunt, quod ſub hepate ponitur; & ideo videtur *Hippocrates* dixiſſe, quod in jejunis vermes ad hepar ferantur. Vidi in tyrone artis chirurgicae, miti febre continua decumbente, quae jam ſtatum praetergreſſa manifeſte declinabat, ſubito acceſſiſſe aphoniam cum involuntaria faecum alvinarum excretione. Mirabar hoc imprimis, cum in toto morbi decurſu nullum ſignum affecti cerebri adſuiſſet, nec ullam rationem invenirem cogitandi de metaſtaſi materiae morboſae in caput. Paullo poſt evomuit vermem teretem vivum, & illico omnia haec mala evanuerunt, morbuſque reliquum decurſum abſolvit feliciter, & brevi.

Ancilla, triginta trium annorum, ſubitis & validiſſimis abdominis doloribus, praecipue circa ventriculum, obnoxia, convellebatur fortiter, nec ullum verbum proferre poterat, licet mente, & ſenſibus valeret: ſequebatur tetanus univerſalis, cum palpitatione cordis; mens conſtabat; dolores ventriculi horrendi manebant; & tertia die periit. Cum peſſima, & anomala ſymptomata veneni dati ſuſpicionem facerent, apertum fuit cadaver; & in inteſtino duodeno, atque in cardia, ſive ſiniſtro ventriculi orificio inventi fuerunt numeroſi vermes teretes, magni, quorum quidam quindecim, & ſedecim pollices longi erant. Cardia autem ſanguinolenta, & eroſa inveniebatur (*h*).

Sed & moleſta tuſſis aliquando a vermibus excitatur. Docet *Diemerbroeck* (*i*), quandoque vermes in pulmonibus repertos fuiſſe; & teſtatur, *ſe vidiſſe vivum vermem, magnitudine, & forma bombycem majuſculum referentem, ſed ſubrubrum, tum valida tuſſi a muliere quadam excuſſum.* In aſpera arteria ciconiae *Vvepferus* (k) *invenit plurimos vermes, aſcaridibus ſimiles; ſed craſſiores, & longiores circa aſperae arteriae primam divaricationem; & in bronchiis vicinis in glomerem coacti erant.* Mirum minime eſt, tuſſim fieri a vermibus in pulmone nidulantibus; ſed videtur etiam tuſſis excitari poſſe a vermibus, qui in ventriculo, & inteſtinis haerent.

Antea ad §. 1345. notatum fuit, tuſſim natam fuiſſe ab attactu inteſtini coli, cujus abſciſſi extremum in abdomine vulnerati olim militis prominebat. Cer-

(*g*) De Morbis Lib. IV. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 614.
(*h*) Heiſters Wahrnehmungen N. 372. pag. 614. 615.
(*i*) Anatom lib. 2. cap. 13. pag. 306.
(*k*) Cicut. aquat. hiſtor. & noxae cap. 19. pag. 236.

Digitized by Google

Certe Aëtius (l) inter ſigna vermium in inte [illegible] nis latentium numera[illegible]
nulas tenuiſſimas, ac frequenter irritantes, qu[illegible] n tamen nihil rejicia[illegible]
ditiſſimus Freind (m), licet crederet, tuſſim [illegible] nter vermium
numerari ab antiquis Medicis, tamen teſtatu[illegible] recentiorum ſympto[illegible]
vata, & propriam experientiam evincere [illegible] n pueris praecipue, numero[illegible]
bus laborans, tuſſim eſſe ſymptoma frequen[illegible] imum.

Facile patet, ingentem Symptomatum aut rod[illegible] rietatem obtinere poſſe, qu[illegible]
vermes has, illaſve partes irritant, quatenus inde [illegible] ;-neque tantum ex ipſa
partium ſola, verum etiam ex dictis patet. [illegible] e partes diſſitae in ſuis
nibus turbari poſſunt; uti (n) leguntur ſec[illegible] ntia:

In Coacis Praenotionibus torminibus ſoluti [illegible] In Lienteriis cum a[illegible]
calis (quasi hujus), dolores, poſtuloſae: ex[illegible] es circa articulos tumefacien[illegible]
talibus ſquamulae rubicundae, [illegible] pro[illegible] antes hi velut flagris caeſi[illegible]
fiunt. Verum quidem eſt, lienteriam ſaepe ſe[illegible] is & malignis ulceribus habe[illegible]
apud Hippocratem, & [illegible] ſed & plurimis [illegible] poſt longas dyſenterias, in qui[illegible]
bus inteſtina ulcerata ſunt; in hoc textu [illegible] locis τὰ Θ[illegible] inteſtinorum ver-
mes ſignificant; quod credo, coram aliorum [illegible] btinere: quia in oenopola quo-
dam, vermibus laborante, vidi: quam max[illegible] ptomatum ſeriem, eodem ordi-
ne, ut hic recenſentur, corpus vibicibus [illegible] mirabar in hoc homine, poſt-
quam ſudaverat, totum [illegible] bris obſideri, ac ſi virgis caeſus
fuiſſet. Caeterum bidui ſpatio hi vibic[illegible] diſparuerunt; & a morbo ſuo
poſt aliquod tempus integre curatus fuit.

§. 1365. EFficiunt conſumtione[illegible] chy[illegible]li, eſuriem, pallorem, debilita-
tem, alvum adſtri[illegible]ctam, [illegible] inde tumorem abdominis,
ructus, borborygmos.

Vermes, uti ex ante dictis conſtat, quandoque ingenti numero adſunt in
inteſtinis, & ventriculo: taenia immanem quandoque longitudinem habuiſſe
obſervata fuit. Nutrimento hi indigent, ut ſuſtineantur, & creſcant; quod
videntur invenire in locis corporis, ubi habitant. In renibus inventi fuerunt
vermes, qui totam illorum ſubſtantiam conſumſerant; in hepate nidulabatur
vermis, qui illud viſcus eroſerat (o), viginti pollices longus, & diametro
pollicem aequans, ruber, ſanguine plenus, ſaturae hirudinis inſtar. Senſe-
rat miſera aegra vivi animalis motum; ſummos dolores cum manifeſto roſio-
nis ſenſu querebatur; praedixerat Medicis, & adſtantibus ſaepius, vivum
animal viſcera diſcerpere. Tales vermes chylo non nutriri, certum eſt.
Sed vermes inteſtinorum undique chylo alluuntur; albi coloris ſunt; ſi aquae,
vel & ſpirituoſo liquido immittantur, illud lacteo colore turbidum reddunt;
non ſemper vellicant inteſtina; ita ut ſaepe per plures annos haereant in cor-



(l) Sermon. 9. Cap. 39. pag. 171. (m) Hiſtor. of Phyſ. Tom. 2. pag. 100. (n) N. 477. Charter. Tom. VIII. pag. 879. (o) Medic. Obſervat. and Inquir. vol. I. N. IX. pag. 67. & ſeq.

pore, imprimis vermis latus, abſque magna moleſtia. Unde patet, quod non ex ſubſtantia ipſa ventriculi, & inteſtinorum hauriant nutrimentum, ſed ex illis, quae horum viſcerum cavo continentur; inter quae certe chylus blandus nutriendis his animalibus aptiſſimus videtur. Dubitavit de hac re *van Doeveren* (*p*), an non, praeter chylum, etiam ſanguinem haurirent vermes. Meminit taeniae, quam amicus expelli vidit, *cujus oſculis ſingulis guttula ſanguinis effluebat*. Confirmari hoc credidit obſervatione vermis excreti (*q*), qui totus ſanguine plenus erat; quem vermem latum credidit. Verum, ſi examinetur figura hujus vermis, Icone expreſſa, omnino differt a verme lato; ſed potius videtur ſimilis illi, qui hepar eroſerat, cujus ſtatim mentionem feci.

Omnia haec modo dicta ſi conſiderentur, videtur admodum veroſimile, quod vermes inteſtinorum chylo nutriantur: neque videntur argumenta clarorum virorum (*r*), qui contrariam opinionem tuentur, omni exceptione majora eſſe.

Opponi forte poſſet *Couleti* (*s*) obſervatio. Vidit enim, *Aſcarides* ipſi vocatos vermes, ſimul ac ano exiverunt, emittere ſubſtantiam quandam albiſſimam ſub forma liquoris; quod optime apparet, ſi *Aſcaris* in aquam, aliumve liquorem demittatur; *tunc enim viſibiliter exit a partis anterioris extremitate media, eodem fere modo, ac fumus e camino, vel vapor tenuis ex anguſtiore parte Infundibuli inverſi prodire conſuevit* &c. Poſt aliquod temporis ſpatium illud album petit fundum, ſub ſpecie pulveris tenuiſſimi, atque albiſſimi.

Albus ille liquor, qui inſtar guttae lactis conſpicitur, breviſſimo tempore totus exſiccatur, & refert cretam, aqua gummata ſolutam, ac ſiccatam, ſimulque tenaciter haeret obviis corporibus: ſed liquor ille, ſive fluidus adhuc, ſive exſiccatus fuerit, intenſiſſimae ſalſedinis ſaporem linguae imprimit. Unde ſequi videtur, quod ille liquor a blando chylo diverſus omnino ſit.

Verum conſiderari debet, chylum inteſtinorum, ſi vermibus alimentum det, ulterius adhuc elaborandum eſſe in vermium corpore, antequam illum nutrire poſſit; & tunc longe alias dotes acquirit, ac prius habebat: hinc ſalſus ille, albus, cito exſiccandus, humor, quem eructat Aſcaris, non eſt chylus, ſed ex chylo in vermis corpore elaboratus liquor.

Si ergo, uti admodum credibile videtur, vermes chylo alantur, defraudatur nutrimenti parte corpus, dum vermes illud conſumunt; hinc perpetua alimenti neceſſitas adeſt, & vermibus laborantes magis eſuriunt. Inſatiabilem ſic famem obſervavit, quam *Bulimum* vocant Medici, *Alexander Trallianus* (*t*) in homine, cui vermis in ſtomacho haerebat. Quandoque famem acerrimam illico nauſea ſequitur, motis nempe vermibus poſt cibum ingeſtum, uti aliquoties in verminoſis obſervavi.

Pal-

(*p*) Diſſertat. de verm. inteſtin. pag. 48.
(*q*) Medic. Eſſays and obſervat. vol. 2. N. 26. pag. 333. & ſeq.
(*r*) Eſſais ſur l'educat. medic. des Enfans tom. 2. pag. 37. &c.
(*s*) De Aſcarid. & Lumbr. lato Cap. 8. pag. 19. & ſeq.
(*t*) Lib. VII. cap. 4. pag. 324.

Digitized by Google

*Palliorem, debilitatem.* Cum ex bono ch[illegible]o per actionem vaſo[illegible]
viſcerum ſanguis confici debeat, a quo rel[illegible]ui humores ſubtiliores
ſecerni, patet ſponte, ob ſolam copiam ch[illegible] minutam, minui
ſanguinem rubrum; unde pallor, quem, a[illegible]i cauſa natum, ſemper de[illegible]
tas comitatur.

*Alvum adſtrictam &c.* Praecedenti parag[illegible]pho dictum fuit, verm[illegible]
tando alvi fluores quandoque producere. [illegible]um, ubi morbus adultior
vermium copia aucta, omne fluidius [illegible] contentis inteſtinorum
conſumunt, craſſum manet, & ob turbatu[illegible] motum periſtalticum
pellitur expedite anum verſus: hinc inteſt[illegible] impleta dilatantur; vis
ctilis illorum minuitur; & ideo magis ma[illegible]ue abdomen turget, ut [illegible]
minoſis pueris quotidiana obſervatio doce[illegible]ae ad §. 648. de his dicta [illegible]
*Ructus, & borborygmi.* Videantur illa [illegible]cens adeſt, irritatio nempe
runt: cauſa enim ſpaſmos inteſtinorum pr[illegible] retentae; ſed & ſimul a putre-
vermibus facta, & major acrimonia mate[illegible]ateriae, adeoque ructuum, fla-
dine retentorum producitur copia elaſticae[illegible]ſt in verminoſis.
tuum, borborygmorum cauſa completa [illegible]

§. 1366. Efficiunt ſaepe perforatio[illegible]m ipſorum inteſtinorum.

Fuerunt clari in arte Viri, qui dubitave[illegible]unt, an unquam vermes inteſtina
perforare poſſent. Nondum enim a natu[illegible]ralis hiſtoriae auctoribus deſcripta
fuerunt talia in vermibus humanis organa, [illegible]quibus poſſent perforare, & ero-
dere inteſtina. Negari non poteſt, invento[illegible]s fuiſſe in cavo abdomine ver-
mes, & adfuiſſe ſimul inteſtinorum perfora[illegible]nem. Malebant tamen credere,
ſolutionem illam continui, in tubo inteſtinali poſt mortem deprehenſam, eſſe
effectum gangraenae, quae dum in tabum putridum diffluit, vel ſeparatur
per ſuppurationem, natam a vivis partibus vicinis, neceſſario viam facit, per
quam vermes in cavum abdominis venire poſſunt (*u*). Vix dubium eſt, quin
hoc quandoque contingat. Sed numeroſa, & fidelia obſervata docuerunt, ver-
mes ſibi ipſis viam paraſſe, perforando inteſtina: [illegible]

Acerbiſſimus ille caſus, cujus §. 1364. memini, de adulta virgine, quae
poſt enormes dolores tetano correpta periit, hoc docet evidenter. In ven-
triculo enim numeroſi vermes teretes inventi fuerunt, & cardia erat ſangui-
nolenta, ac eroſa.

Dolores moleſtiſſimi, qui toties in verminoſis obſervantur, idem ſuadent,
& ideo ab *Hippocrate* inter ſigna Diagnoſtica numerantur, quae vermium prae-
ſentiam in corpore humano docent: *Oris ventriculi dolores cum tormine ventris
animalcula* (ϑηρία) *erumpere faciunt*. Aperuit *Heiſterus* cadaver pueri ſepten-
nis, qui ab aliquo tempore moleſtos dolores abdominis paſſus fuerat, & li-

(*u*) Brouzet ſur l'educ. medic. des Enfans Tom. 2. pag. 38.

 cet

cet optimo gauderet appetitu, tamen ſenſim toroſitate corporis imminuta periit. In abdomine aliquot uncias aquae flavae invenit, quibus ſpongia abſorptis in conſpectum veniebant plures vermes teretes; & licet cadaver ſequente poſt mortem die apertum fuerit, unicum inter illos invenit vivum. Inteſtina tenuia foraminulenta erant, & plures adhuc continebant vermes, ſed omnes mortuos. Nullam gangraenae mentionem fecit; ſed invenit in quodam loco inteſtinorum tenuium tumorem rubrum, durum, qui patula aliquot foramina habebat, per quae vermes inteſtinorum in cavum abdominis prorepſiſſe credebat (*v*). Eadem haec obſervatio, latina lingua ſcripta, alibi legitur (*x*).

Foeminae, torminibus, vomitu, & ſtricta alvo laboranti per quinque dies, varia adhibebantur abſque multo fructu: frequenti uſu clyſmatum emollientium alvus evacuabatur, cum aliquo levamine torminum ventris; ſed manebat vomitus. Octavo die evomuit vermem teretem, qui pollicem longitudine aequabat. Inde levamen circa ventriculum ſenſit; ſed manebant tormina, licet leniora.

Monebat, tumorem adeſſe in inguine dextro, jam per octodecim menſes, inſtar ovi gallinacei minoris, qui tumor nunquam hactenus doluerat, ſed cedebat preſſioni manus. Hernioſum tumorem ſuſpicabatur peritus chirurgus *Douglas* (*y*), illumque ex arte tractabat per triduum, cum aliquo aegrae levamine. Quarto die dolor multum augebatur in tumore, cum ſenſu pulſationis; tunc primo permiſit Chirurgo, ut oculis luſtraret malum, quod hactenus ſollicite texerat. Invenit tumorem inflammatorium largum, in ſuppurationem tendentem, abſque ulla intumeſcentia glandularum inguinalium: applicato cataplaſmate ſuppuratorio per biduum, ruptorio communi decima quarta morbi die apertus fuit tumor; exiverunt quatuor circiter unciae puris ſeroſi, quod ſucceſſive in melius mutabatur: ſed vigeſimo tertio die ex ulcere prodiit vermis teres, ſimulque recordabatur, biduo poſt aperturam ulceris ſimilem vermem exiviſſe; poſtea adhuc alter prodiit: circa quadrageſimum diem ulcus conſolidatum fuit: poſt menſem tamen parva apertura denuo in cicatrice apparuit, per quam tenuior pars excrementorum prodiit. Sed leve hoc incommodum poſtea facile toleravit.

Satis ſimilem praecedenti affectum tractavit (*z*) *Celeberrimus Benevoli*, qui omnibus conſideratis credidit, inteſtinum a vermibus perforatum eſſe; *uti cadaverum inciſio docuerat, ſaepius contigiſſe* (*a*). Ex urethra pueri ſeptennis prodierunt vermes inteſtinorum ſaepius, quos pater, dum circa glandem haerebant, ſolebat extrahere. Semel dum hoc tentaret, ruptus fuit vermis, & reſiduum, in urethra haerens, impedivit urinae excretionem; tabeſcente tamen brevi verme, ut praedixerat celeberrimus ille Vir, urina libere prodiit. Mortuo puero, in veſica inventi fuerunt duo calculi. Sed collum veſicae obli-

(*v*) Heiſters Wahrnehm. N. 515. pag. 869. (*x*) Act. Phyſ. Med. Volum. 1. obſerv. 172. pag. 391. (*y*) Med. Eſſays and obſervat. Tom. I. N. XIX. pag. 203. (*z*) Diſſertaz. e Oſſervaz. N. XVII. pag. 145. & ſeq. (*a*) Ibid. pag. 149.

oblique perforatum erat; quae perforatio reſpondebat ſimili foramini in inteſtino recto: patebat ergo ſic via, per quam vermes ex inteſtino in urethram venire poterant. Dubium tamen manet (ut nil diſſimulem), an erodendo vermes viam ſibi paraverint. *Alghiſi* enim, inter lithotomos ſui temporis adeo celebris, credebat, forte poſt toleratas variolas, abſceſſu hic nato, erodi potuiſſe inteſtinum rectum, & collum veſicae; tamen in hiſtoria morbi non memoratur, quod conſtet, talem abſceſſum in his locis adfuiſſe (*b*).

*Tulpius* (*c*) obſervavit, ex ulcere inguinali mulieris erupiſſe lumbricum vivum; & licet Chirurgus inde metueret immedicabile inteſtinorum ulcus, tamen brevi curata fuit.

Egregius vir *Jacquin*, dum in America degebat, ut colligeret ſpecimina rerum naturalium, quae ingentem theſaurum *Auguſtiſſimi Imperatoris* augent, & ornant, ſcripſit mihi, incolas, vermibus frequentiſſime laborantes, ſaepius perire, eroſo a vermibus ventriculo. Fidem, & diligentiam hujus viri nemo facile in dubium vocabit: luculentum enim teſtimonium dat ſplendidum opus Botanicum, quod hoc anno in lucem prodiit.

Credo haec ſufficere, ut probetur, perforationem inteſtinorum a vermibus metuendam eſſe.

## §. 1367. UNde & toties lethales reperti ſunt.

Verum quidem eſt, quod *Hippocrates* (*d*), de verme lato agens, dixerit ſequentia: *Qui hunc vermem habet, ei toto quidem tempore nihil valde metuendum accidit; quum vero debilis extiterit, aegre reficitur. Vermis enim eorum, quae ventriculum ingrediuntur, partem aliquam aſſumit. Si igitur, ut convenit, curatus fuerit, convaleſcit; ſi vero non curetur, ſua ſponte non exit; mortem tamen non infert; ſed una conſeneſcit.* Negari nequit, vermem latum per multos annos quandoque hoſpitari in corpore abſque periculoſis malis; ſed non abſque moleſtia ſemper. Verum illa, quae hactenus dicta fuerunt de vermibus, ſatis probant, ſaepius mortem his imputandam eſſe, ſive lentam, dum miſeri infantes ob nutrimenti defectum, tumente abdomine, vero maraſmo pereunt, ſive ſubitam, dum diris convulſionibus necantur. Plures obſervationes enarratae fuerunt, quae hanc veritatem docent.

## §. 1368. COgnoſcamus ab aetate, victu, temperie, effectibus, (1364. 1365. 1366.)

Antequam de curatione vermium dicatur, operae pretium eſt conſiderare illa ſigna, quae docent, vermes adeſſe in corpore, ne anthelmintica remedia adhibeantur, dum ab aliis cauſis ſymptomata obſervata ortum ducunt. Si

X 4 ver-

(*b*) Diſſertaz, e oſſervazion. VIII. pag. 109. & ſeq. (*c*) Lib. 3. obſervat. 10. pag. 199.
(*d*) De Morb. Lib. IV. cap. 13. Charter. Tom. VII. pag. [illegible].

vermes ſurſum, vel deorſum prodierint, credere poſſumus, plures adhuc latere in corpore, ſi eàdem ſymptomata maneant, vel augeantur; & tunc facilis eſt Diagnoſis. Verum, ubi nulli unquam vermes excreti fuerunt, & tamen vermium ſuſpicio adeſt, tunc ad omnia ſollicite attendendum, ut bona Diagnoſis haberi poſſit.

*Aetate*. Juniores magis infeſtantur vermibus; & ideo inter morbos infantum vermes recenſentur: tamen ex antedictis patuit, reliquas vitae periodos a vermibus non ſemper immunes eſſe. Voraces & in junioribus, & in adultis ſaepius inveniuntur verminoſi.

*Victu*. Obſervavit modo laudatus *Jacquin*, plurimos laborare vermibus, qui fructibus horaeis nondum bene maturis, piſcibus & carnibus ſalitis, copioſe veſcebantur, dum reliqui, meliori diaeta utentes, magis immunes forent. Narravit mihi probus ex Franciſcanorum familia religioſus, qui per aliquot annos in aula Regis Marocco vixerat, plurimos delectari crudae carnis eſu, & vermibus peſſime laborare, non ſine periculo, niſi ſingulis menſibus, valido purgante remedio ſumto, verminoſa haec ſaburra de corpore expellatur. Pauperum infantes, qui meliori victu carent, & obvia quaeque comedere ſolent, longe frequentius aliis, vermibus cum tumido abdomine laborant, uti quotidianis obſervatis conſtat.

*Temperie*. Si nempe laxi, pituitoſi fuerint, in quibus omnes corporis functiones languidius excercentur. Videantur illa, quae §. 1360. 1361., circa hanc rem dicta ſunt.

*Effectibus*. Qui paragraphis hic citatis enumerati fuerunt.

Sed & vermium copia quandoque una cum morbis Epidemicis obſervatur. Sic in Budenſi obſidione prima morbus Epidemicus verminoſus graſſabatur (*e*). Saepius in morbis caſtrenſibus hoc obſervatum fuit, uti etiam poſt largas inundationes. Plurimae obſervationes, quae hoc confirmant, collectae habentur (*f*). Verno tempore 1763., ruri degens, longe plures ruſticorum pueros curandos habui, qui vermibus laborabant, quam aliis annis. Praeceſſerat tamen hyems acerrima, & longa. Autumnali tempore ſolent ut plurimum vermes magis moleſti eſſe. *Hippocrates* (*g*) dixit, *Autumno maxime lumbrici, & cardialgia*. Idem confirmat *Raulin* (*h*), qui obſervavit hominem, taenia laborantem, qui per viginti quinque annos ſingulis autumnis colicis doloribus vexabatur, reliquo autem anni tempore ſolitis exercitiis vacabat, & appetitu gaudebat integerrimo. Praeter hos dolores colicos autumnales nullum aliud ſymptoma aderat per quatuordecim annos, niſi quod ſubinde, circa finem hujus periodi, vermes cucurbitini per anum exirent, qui, non ſine ratione, pro ſigno latentis taeniae haberi ſolent.

Quaedam adhuc alia ſigna latentium in corpore vermium apud auctores haben-

(*e*) Marſigl. Hiſtor. Danub. Tom. VI. pag. 114.
(*f*) Van Doeveren diſſert. de verm. inteſtin. pag. 27.
(*g*) Epidem. lib. 2. text. 3. Charter. Tom. IX. pag. 119. & lib. 6. Epidem. text. 14. Ibid. pag. 376.
(*h*) Des malad. occaſ. par les variat. de l'air pag. 424. &c.

bentur. Sic *Jacotius* (*i*) monet ſequentia: *In puerii autem, cum ex aliis ſignis, tum familiari illo deprehenduntur, quod, per ſomnum concipientes lumbricorum in ventre morſum, maſticent muſculis maſticatoriis, imaginata, ut volunt, exprimentibus.*

Alii addiderunt, praeter ſigna memorata, odorem quemdam peculiarem, qui deſcribi verbis non poteſt, ſingultum, terrores in ſomnis, naſum album cerae inſtar (k), ſubitas mutationes coloris in facie. *Celeberrimus Alexander Monro* (*l*) addidit adhuc aliud ſignum: *Diu obſervavi*, inquit, *in illis hominibus pupillam eſſe dilatatam, qui vermibus in ventriculo, vel inteſtinis laborant; & ſi non pro ſigno pathognomico, ſaltem pro ſyndrome, ſive ſymptomatum concurſu, & optima Diagnoſi haberi poteſt.* Phoenomenon autem hoc explicat ex unione paris nervorum octavi cum nervo intercoſtali. Conſtat enim, diſciſſo nervo intercoſtali in cane vivo, oculos obſcurari, ſplendorem amittere, lacrymari, cavos fieri, globum oculi minui, pupillam coarctari. Unde concluſit, nervum intercoſtalem dilatationi papillae ſervire, & ab irritatione nervorum ventriculi, ac inteſtinorum actionem ejus augeri.

Notum eſt, in vera & perfecta amauroſi pupillam eſſe dilatatiſſimam, & oculos apparere nitidiſſimos, lucentes quaſi. Scripſerat autem ad me *Jacquin*, dum in America degebat, incolas frequentiſſime vermibus infeſtari, & obſervavit ſigna ſequentia, quae aderant; *Somnolentia, tormina ventris, oculi clari, ſed flaveſcentes, palpebra inferior flaveſcens, vel caeruleſcens; convulſiones ſubito lethales.* Pulcre certe confirmatur ſic *Celeberrimi Monroi* opinio.

Nunquam nocebit plura ſigna colligere, ut tanto certior habeatur Diagnoſis. Quandoque enim plura vermium ſymptomata occurrunt, licet nulli adſint. Memorabilem talem caſum recenſet *Celeberrimus Edinburgenſis Profeſſor St. Clair* (*m*). Puer quatuor annorum ſtomachi dolores patiebatur; narium aderat pruritus, pervigilia, terrores in ſomnis, & tunc ſubito cum ſubſultu evigilabat; poſtea nares perfricabat perpetuo, ſive vigilaret, ſive dormiret; ſequebantur convulſiones, quibus ſexto die periit, incaſſum tentatis pluribus, ſecundum artis praecepta, remediis. Inteſtinis in tota ſua longitune caute diſſectis, uti & ventriculo aperto, nulli apparuerunt vermes; ſed inveniebantur unciae circiter binae ſubſtantiae viſcidae, gelatinae inſtar, circa jejuni inteſtini principium.

Quandoque obſervatum fuit, expulſis jam vermibus, quaedam adhuc manere ſymptomata, quae vermibus imputari poſſent. Sic toties contingit, Epilepſiam a vermibus productam, ſi frequentes jam fuerint, & validi paroxyſmi, manere, vermibus ſublatis. Manet tunc in ſenſorio communi, toties, & tam valide turbato, character ille Epilepticus, qui diu ſopitus ſilet; ſed non tantum a vermibus, verum & ab aliis cauſis proëgumenis excitari poteſt, & actuoſus reddi. De qua re videantur illa, quae in Capitulo de *Epilepſia* haben-

(*i*) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 594.
(*k*) Brouzet Educat. Medicin. des Enfans Tom. 2. pag. 57.
(*l*) Nervor. Anat. contract. pag. 39. in notis.
(*m*) Medic. Eſſays and obſerv. Vol. 2. Artic. XVIII. pag. 294. & ſeq.

Digitized by Google

bentur. Cum enim, uti poſtea dicetur, in cura validis purgantibus opus ſit, minime tutum foret corpus per haec emungere ulterius, ſi non vermes, ſed levia tantum ſymptomata quaedam ſupereſſent.

§. 1369. CUratio fit 1. nidum deſtruendo (1361.) per alcalia fixa, gummata phlegmagoga, mercurialia, antimoniata, aromatica amara.

De pituita, tanquam vermium nido, ad §. 1361. jam dictum fuit: adeſt mucus inungens internam ſuperficiem inteſtinorum, & lubricans; haec quandoque augeri poteſt, mollemque nidum vermibus parare. Verum & ex ipſa ſuperficie corporis vermis videtur ſecerni copia viſcidi humoris, quo undique tegitur, & ſic ab acrium ingeſtorum actione defenditur. Mucus, vermem involvens, copia auctus, ſecodit, novuſque in eoſdem uſus ſecernitur. Ob hanc cauſam creditur, illos, qui vermibus laborant, frequenter mucoſa per alvum excernere (n).

De cura talis glutinis, in primis viis collecti, dictum fuit ad §. 75. ubi de curandis morbis ex glutine ſpontaneo ortis agebatur. Amara bilioſa, ſaponacea ſolventia, gummi aromatica ſtimulantia, quae ſimul leniter evacuant, ſalina ſolventia; aromatica roborantia, blanda mercurialia laudantur imprimis. In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur formulae, quae huic ſcopo ſervire poſſunt, & ad quarum normam aliae plures ſimiles poſſent praeſcribi.

Facile intelligitur, in horum uſu ſemper habendam eſſe rationem aetatis, ac virium; & augeri, vel minui debere doſin horum remediorum pro re nata.

§. 1370. TUm externe inungendo abdomen balſamicis ex aromaticis fortiſſimis, permiſtis purgantibus, oleoſiſque.

Pleraque ex remediis modo laudatis amara ſunt, alia ſatis nauſeoſum ſaporem habent: unde ſaepe admodum difficile eſt, infantibus ſaltem, talia ingerere ea copia, ut effectus inde ſperari poſſit. Hinc coacti fuerunt Medici ad externa remedia confugere.

Bina talia Unguenta in pleriſque officinis proſtant, quae, abdomini inuncta calide, penetrabili vi agunt in inteſtina, ſaepe cum hoc effectu, ut valida purgatio ſequatur. *Unguentum Agrippae* acerrima purgantia continet, *radicem Bryoniae*, *Elaterium*, *ſive cucumerum aſininum*, *Scillae bulbum*, *Iridis radicem*. Alterum eſt, *Unguentum Arthanitae*, *ſive de Cyclamine* dictum; quod praeter *Cyclaminis* radices, & *Cucumerem Aſininum*, continet *Colocynthidis* pulpam amariſſimam, *Fel taurinum*, *Baccas Mezerei*, *Scammoneum*, *Euphorbium*, *Aloen*, &c. Utriuſque hujus Unguenti aequalis copia miſcetur in *Materia Medica*, ut pauxillum ſubinde inungatur umbilici loco.

Ple-

(n) Philoſoph. tranſact. Abrigd'd vol. 3. pag. 130.

Pleraque remedia, ex quibus componuntur haec unguenta, validiſſime alvum movent; unde non, niſi magna cum prudentia, interno uſu adhiberi poſſunt in ſanis, & robuſtis hominibus: a lenioribus enim uſu externo nihil ſperari poterit. An vero ſtimulans vis horum medicamentorum, per cutem penetrans, in ſuppoſita inteſtina agat immediate, an vero reſorpta per venas abſorbentes cutis, cum reliquis corporis humoribus fluens per vaſa, alvi purgationem producat, diſputatur. Certum eſt, quod, ſimilibus umbilico inunctis, in tenella aetate, ſecuta fuerit aliquando periculoſa hypercatharſis, quae moleſtam Dyſenteriam producere poterit. Unde pauculum tantum illinitur ſimul, & dum de ventris torminibus conqueri incipiunt, prudentia ſuadet, non amplius umbilicum inungendum his eſſe, antequam conſtet de effectu. Si autem copioſa evacuatio ſequatur, abluendus eſt ilico umbilicus, & vicina cutis *Saponis Veneti* lixivio; ne quid de unguento maneat amplius in cute, quod ſimiles turbas augere poſſet.

In *Materia Medica* ad hunc numerum & alia formula habetur, quae nulla purgantia remedia habet, ſed cujus efficacia a fragranti aromate *Tanaceti* praecipue pendet.

§. 1371...2. **V**Ermes necando: quod fit ope Medicamentorum mellitorum, ſalinorum, indigeſtibilium vermibus, amarorum aromaticorum, Mercurialium, Acidorum, Vitriolatorum ex chalybe, vel cupro.

Vermes inteſtinorum, dum vivunt, ſic videntur haerere poſſe inteſtinorum lateribus, ut illo motu, per quem ingeſta ad anum uſque ſenſim protruduntur, non expellantur de corpore. Vermes teretes tamen facilius prodeunt, & frequentius per anum; praecipue ſi mortui fuerint; quandoque etiam vivi, domicilii ſui pertaeſi, prorepunt per anum; quandoque & ventriculum ingreſſi per vomitum expelluntur vivi, uti frequenti Medicorum obſervatione conſtat. Sed vermes teretes ſatis mobiles ſunt; & probabile eſt, quod locum ſaepe mutent; imo morborum tempore, uti antea dictum fuit, nullis anthelminticis remediis datis, dum nec aeger, nec Medicus illos adeſſe ſuſpicatur, ſponte prodeunt. Forte humores, per morbum mutati, in inteſtinis collecti, vermibus infeſti fiunt, ſicque cogunt, ut locum mutent. Si illo tempore, dum valido nixu alvi vel invitus homo cogitur faeces expellere, quidam vermes non haereant inteſtini lateribus, una cum faecibus abripientur. Taenia autem, uti antea dictum fuit, tenuiori ſuo extremo figitur, & haeret firmiter inteſtino: hinc etiam difficilius expellitur; & raro ſponte prodit integer; ſatis ſaepe tamen notabilis ejus pars abrupta, multas quandoque ulnas longa, expellitur, uti numeroſa obſervata docent. Aſcarides, & cucurbitini, admodum mobiles cum ſint, frequenter per anum prodeunt.

Si autem hoc obtineri poſſit, ut vermes moriantur in inteſtinis, tunc cum reliquis faecibus facile expellentur, dum motui periſtaltico inteſtinorum reſiſtere

ſiſtere tantum poſſint vivi. Et licet vermes, jam mortui, adhuc adhaererent inteſtinis, in loco calido, & humido brevi tabeſcerent, ſicque nexus ille ſolveretur.

Optime hoc notavit *Aëtius* (*o*), dum de vermium cura agit, dicens: *Viventes equidem vicinas partes apprehendunt; mortui vero, una cum ſtercore, evacuantur. Prodeunt autem quidam adhuc vivi, ſed vertigine affecti, & ſi ita dicere libeat, ſeminecati.*

Verum, dum vermes necandos eſſe indicatio ſuadet, ſimul cavendum quam maxime eſt, ne exhibeantur talia, quae inteſtina, aut ventriculum, laedere poſſent. Plura recenſentur remedia ad hunc paragraphum, quae conſiderari ſingulatim merentur.

*Ope Medicamentorum mellitorum.* Solventes in melle vires agnoverunt omnes; hinc ſolvendae pituitae, & attenuandae prodeſſe poteſt. An autem vermibus infeſtum mel ipſum ſit, non adeo conſtat. Verum quidem eſt, *Aëtium* (*p*) ad vermes laudaſſe mulſam, & ſuaſiſſe; *In ſorbitiones vero mellis plurimum conjiciendum.* Notandum tamen eſt, veteres Medicos bilem vermibus adverſam crediḋiſſe, etiam externe umbilico inunctam. Simul autem ſtatuerunt, mel in bilem verti in corpore humano; praecipue, ſi ſimul adſit calida temperies. Sic apud *Galenum* (*q*) de melle leguntur ſequentia: *Siquidem illis, qui jam in flore aetatis ſunt, potiſſimum ſi calidiore natura ſint, ac vitam degant laborioſam, in iis totum mel vertitur in flavam bilem.* Quod idem alio in loco (*r*) confirmat. Forte & ob hanc rationem mel laudatum fuit inter anthelmintica remedia. Caeterum lubricando, & alvum ſolvendo prodeſſe poteſt. Crediderunt poſtea recentiores Medici, vermibus ideo nocivum mel eſſe, ſi copioſum ingeratur, quod obſtruere poſſet tracheas dictas in inſectis, a *Malpighio* in Bombyce deſcriptas, per quas reſpirant. Verum illae tracheae in vermibus humanis nondum demonſtratae ſunt; & forte non reſpirant, cum in inteſtinis humanis vivere debeant, quorum cavum a contentis repletur; praecipue, cum in ſtatu naturali contracta ſint inteſtina, uti alia occaſione in *Capitulo de ructibus, & flatibus* dictum fuit.

Ob eandem rationem & olei uſus commendatus fuit, ſi magna nempe daretur copia, ut inteſtina hoc non tantum inungerentur, ſed quaſi replerentur. Sic cyathum olei omphacini propinari, juſſit *Aëtius* (*s*), & ptiſanae oleum plurimum omphacinum incoquendum, *praebibitiones vero ex oleo ſemper augendas*, voluit. Rationem autem dedit hanc: *In univerſum enim omnia, quae lumbricos educunt, aut per acredinem occidendo, aut per amaritiem ſubducendo, aut ad excretionem irritando, aut per conſequentem ad ea, quae exhibentur, lubricitatem, efficacia cognoſcuntur. Extrahuntur autem ſimul, ut veriſimile eſt, per ſorbitiones vias lubricas reddentes, aut etiam per innominatam aliquam*

(*o*) Serm. 9. cap. 39. pag. 173.
(*p*) Ibidem.
(*q*) De natur. facultat. lib. 2. cap. 8. Charter. Tom. V. pag. 45.
(*r*) De Aliment. Facultat. lib. 3. cap. 39. Charter. Tom. VI. pag. 399.
(*s*) Sermon. 9. cap. 39. pag. 173.

Digitized by Google

*quam qualitatem*. Sic & *Vegetius* (*t*) una cum aliis remediis oleum copioſum miſcuit, & vel per cornu ingeſſit animalibus, vel per clyſma injiciendum curavit; dicens; *Quae virtus medicamentorum*, *& lenitas olei animalia ipſa intus occidit*, *& foras ejicit*.

Caeterum experimenta capta varium effectum demonſtrarunt. *Celeberrimus Lanzoni* vermem humanum vivum excretum oleo communi immerſit; qui ſtatim vivere deſiit. Lumbricum vomitu rejectum in melle poſuit, qui ſtatim mortuus eſt. Alium vomitu rejectum oleo amygdalarum dulcium immerſit; qui brevi mortuus eſt (*u*). Vermes illi teretes fuerunt. Sed *Coulet* cucurbitinos in nullo liquore longius vivos ſervare potuit, quam in oleo amygdalarum, in quo per 24. horas vixerunt (*v*). In verme lato, ſi vivus, & integer ex corpore egeritur, non memini haec experimenta inſtituta fuiſſe; cum brevi, poſtquam expulſus fuit, perire ſoleat. Experimenta videri poſſunt plura apud *Celeberrimum Torti* (*x*), quibus conſtat, vermes teretes, in Oleo communi, & Melicrato, ſive aqua mulſa per plures horas commode vixiſſe.

Mel, uti etiam oleum, magna quandoque copia adhibui; ſed in verme lato necando nil profeci: cum ſaepe haec nauſeam moveant, & vomitum, vidi aliquando per vomitum prodiiſſe vermes teretes; & a melle copioſo dato, ſi alvi fluxus ſequeretur, ut ſaepe fit, quandoque ſimul vermes prodierunt. Non tamen ita certus horum effectus fuit, ut fidere liceat. Dum Aſcarides moleſtiſſimum circa anum pruritum facerent, oleum injici curavi ſaepius, uti & mulſum; ſed ſpem feſellerunt haec auxilia.

*Salinorum*. Sales, imprimis acriores, vel & leniores majori copia exhibitos, vermibus moleſtiam facere poſſe, vix dubium eſt; ſed haec omnia non poſſunt dari, niſi tam moderata copia, ut inteſtina laedere non poſſint; adeoque minor tunc ſpes erit, vermes inde multum affici poſſe. Ubi autem ſales ſimul catharticam vim habent, tunc majorem utilitatis ſpem faciunt. Unde *Salem Sedlicenſem*, *Ebshamenſem*, alioſque his ſimiles prae caeteris laudaverunt Medici.

Ut Aſcarides in inteſtino recto, aut pudendo muliebri nidulantes exturbarentur, juſſit *Hippocrates* (*y*), ut muria colluantur haec loca.

*Indigeſtibilium vermibus*. Cum vermes videantur potiſſimum nutriri chylo, hinc vix videntur talia adhiberi poſſe, quae a vermibus aſſumerentur, & ſumta illis nocerent.

Dum praecipua remedia talia anthelmintica, ab auctoribus commendata, conſideramus, videntur in tres claſſes ſatis commode diſtribui poſſe. Illa primae claſſis aſpera, ac ſcabra ſunt; & ab his ſperatur, quod, motu periſtaltico in-

(*t*) Art. veterin. Lib. I. cap. 44. 45. Script. rei ruſtic. tom. 2. pag. 1065. 1066.
(*u*) Acta Phyſ. Med. nat. curioſ. Vol. I. obſerv. 94. pag. 173.
(*v*) De Aſcarid. & Lumbrico lato pag. 31. & 33.
(*x*) Therapeut. ſpecial. ad febres &c. Lib. V. cap. 6. pag. 510. & ſeq.
(*y*) De Mulier. Morb. lib. 2. cap. 60. Charter. Tom. VII. pag. 832.

Digitized by Google

inteſtinorum mota & preſſa, tenera vermium corpora deſtruerent, vel multum laederent; unde mortui, vel ſaltem debilitati Vermes facilius expelli poſſent de corpore. Secunda claſſis continet talia, quae ingratum, & penetrabilem halitum per totum primarum viarum tractum diſpergunt, tali modo adhibita, ut continua, nunquam interrupta, actio habeatur. Tertia demum claſſis complectitur illa, quae licet nec ſcabritie partium, nec ingrato nidore vermibus infenſa eſſe poſſint, tamen per obſervationes comperta ſint, quod vermibus noceant inſigniter.

Ad primam claſſem videtur pertinere illud remedium, quod uſu efficaciſſimum ſe comperiſſe, teſtatur *Celeberrimus Mead* (z): *Stanni raſi*, & *coralli rubri* partes aequales in pulverem ſubtiliſſimum terebantur, cujus drachmam, cum conſerva ſummitatum *abſinthii maritimi* in bolum redactam, exhibebat bis de die. Longe majori copia ſtannum purum dedit verminoſis *Celeberrimus Alſton* (a). Poſt datum catharticum, ſequenti die mane vacuo ventriculo dabat unciam ſtanni puri pulveriſati, per cribrum, ex pilis equinis paratum, anguſtiſſimas naſſas habens, tranſmiſſi: miſcebat ſtanni pulverem quatuor unciis ſyrupi nigri, viliſſimi, qui in depuratione ſacchari, ſedimenti inſtar, relinquitur (*Moloſſes*); & hinc faex ſacchari vocatur. Sequenti die unciam mediam ſtanni pulveriſari dabat, permiſti duabus unciis ejuſdem ſyrupi; & eandem doſin exhibebat die tertio. Sequenti die, quarto nempe, dabatur purgans, ex infuſo *foliorum ſenae* & *manna* paratum; quale remedium & fuerat exhibitum pridie antequam pulvis ſtanni daretur: teſtatur, ſe feliciſſimos effectus hujus remedii vidiſſe, quod ſimul ventriculi dolorem, a vermibus natum, ſtatim levat; licet vermes non niſi aliquot diebus poſtea prodeant. Haec ſtanni quantitas adultis hominibus datur; in junioribus copia minuitur pro varia aetate.

Quamvis autem ſtannum, in pulverem redactum, vario modo vermibus nocere poſſit, credidit tamen *Celeberrimus Vir*, imprimis hoc modo agere, quod pulvis ſtanni ſe interponat inter ventriculi, inteſtinorumque tunicas, & vermes, ſicque impediat, ne vermes facile adhaerere poſſint ventriculo, & inteſtinis; unde, dato cathartico, facile expelluntur.

Forte & ſimili modo agit *ferri limatura*, ſi per plures dies omni mane ad drachmae pondus detur (b). Cum tamen ferrum ſatis facile & in humoribus noſtris, & in potu ingeſto ſolvatur, admodum veroſimile eſt, quod non tantum vi mechanica, ſed & virtute metallica medicata, agat; de qua re ſtatim adhuc dicetur.

Videtur ob eandem rationem, aſperitatem nempe mechanicam, inter anthelmintica remedia nomen celebre obtinuiſſe plantula marina (forte cum multis aliis ad regnum animale reducenda), quae ſub *Corallinae* nomine in officinis proſtat. Certe *Conradus Geſnerus* (c) ad vermes necandos praeſcripſit *Corallinam*

(z) Monit. & Praecept. Medic. ſect. 3. pag. 119.
(a) Medic. Eſſays and obſervat. Vol. V. part. I. pag. 89. & ſeq.
(b) Van Doeveren de verm. inteſtin. pag. 71.
(c) Epiſtol. Medic. pag. 91.

*linam* tritam, ſed non cribratam. Facile patet, & alios pulveres ſcabros, & innoxios tentari poſſe ad eundem uſum.

Secunda claſſis continet illa remedia, quae ingrato foetore vermibus infeſta ſunt.

*Allium* inter haec principem locum obtinet, cum odorem ſatis fortem, penetrabilem, ingratum non aſſuetis ſpiret quaquaverſum. Ab humano corpore facile fertur, multiſque, uti notum eſt, in deliciis eſt, dum alii abominantur ejus odorem; inter quos & *Horatius* fuit, qui in parricidii poenam allium, cicuta nocentius, dari voluit: cum tamen videret, impune comedi a plebe, exclamavit. O *dura meſſorum Ilia*! Semper in deliciis fuit hominibus, qui duro labore vitam ducunt. Mille, & ſexcenta talenta erogata fuerunt in *allia*, *cepas*, & *raphanos*, pro operariis Pyramides exſtruentibus (*d*). Adeo autem penetrabile allium eſt, ut tota cutis, ad apices digitorum uſque, ſpiret allium in hominibus, qui quotidiano ejus uſui indulgent: imo dum cataplaſma, ex *Allio*, *malva*, *&c.* paratum, in Iſchuria applicabatur lumbis, poſt mortem aperto abdomine ſtatim exſpirabat Allii odor (*e*). Hinc *Allii* virtus aeque facile per venas abſorbentes ingreditur, ac per vaſa arterioſa penetrat. Ob penetrabiles illas *Allii* vires *Galenus* (*f*) dixit: *Itaque ego agreſtium Theriacen illud edulium appello. At, ſi quis vel Thracas, vel Gallos, vel denique qui frigidam regionem incolunt, veſci illis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit*. Eodem in loco dixit; *Allium* flatus diſcutere: ſed *Hippocrates* (*g*) dixit de Allio; *Flatum autem parit propter ſpiritus vehementiam*; & alibi (*h*); *In utero autem quum flatum excitare volueris, allii caput unicum, & laſeris ſuccum ad ſubdititia admiſceto.* Verum in Capitulo de *Ructibus, & Flatibus* dictum fuit, carminantia, ſive flatus diſcutientia remedia, dum flatus diſcutiunt, etiam flatus producere, cum blando aromatico ſtimulo leviter irritent inteſtina, ut in variis locis contrahantur, hoc effectu, ut ſpaſmus fixior in quodam loco ſolvatur; tunc ſequuntur borborygmi, & paullo poſt flatuum exploſio ſurſum, vel deorſum.

Prodeſſe poterit ergo Allium, non tantum, dum odore vermibus moleſtum eſt, verum etiam, dum, aucto motu in fibris inteſtinorum, adhaeſionem vermium ad latera inteſtinorum minuit ita, ut facilius a catharticis remediis expelli poſſint. Imprimis autem actio Allii efficacior erit in illis, qui non aſſueverunt quotidiano ejus uſui; in talibus enim minus agit. Bulbum allii, ſi minor fuerit, integrum, vel in aliquot partes ſectum, ſi deglutiant aegri ſemel de die, tunc manet odor Allii perpetuo in ventriculo, & inteſtinis. Cocti in aceto bulbi allii condimentum menſis dant ſatis gratum; verum tunc Allii vis inertior eſt. Si *Aſcarides* in pudendo muliebri nidulentur, peſſaria anthelmintica commendavit *Hippocrates* (*i*); ſed ſimul addidit; *Et alliis coctis & crudis veſcatur, & Aſcarides exeunt, ac moriuntur*.

Ad

(*d*) Herodot. lib. 2. pag. 137. (*e*) Lobb of curing. fevers. pag. 53. (*f*) Method. Medend. Lib. XII. Cap. VIII. Charter. Tom. XII. pag. 291. (*g*) De victus rat. ſanor. lib. 2. cap. 7 Charter. Tom. VI. pag. 470. (*h*) De Infoecund. Capit. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 857. (*i*) De Mulier. Morb. lib. 2. cap. 60. Charter. Tom. VII. pag. 832.

Ad ſimiles uſus commendatur *Aſa foetida*, longe magis graveolens allio; imprimis ſi recens, lactei adhuc coloris, ex Aſia adfertur: qualem aliquando videre mihi contigit; tunc enim vix tolerabilem odorem ſpargit: unde ſacculi, recens collecta Aſa pleni, dum transferuntur navi, ex mali cacumine ſuſpenduntur; ſi enim in navi recluderentur, nemo tolerare poſſet foetorem, qui tamen ſenſim exſiccatione mitigatur. Interim in Aſia inter menſarum delicias Aſa numeratur, dum condimentis miſcetur, vel patinae leviſſime perfricantur. De his legi poteſt *Koempſerus in Amoenitatibus exoticis*. Unde *Hoſmannus* (k) verminoſam progeniem exturbare ſolebat ſpecifico ſuo anthelmintico, pilulis nempe ex *Aſa foetida*, *myrrha*, *croco*, & *mercurio dulci* paratis.

Ad hanc claſſem ſpectat & *radix Valerianae Sylveſtris*; quam *Phu verum Dioſcoridis* eſſe, voluit *Fabius Columna* (*l*), & in ſe ipſo aliiſque ad ſanandam Epilepſiam invenit efficacem, ſi ad drachmam ſemiſſem mane ſumeretur radix in pulverem trita. *Celeberrimus Marchant* (*m*) tentavit hujus radicis uſum in Epilepticis ſanandis; & quidem pulcro cum ſucceſſu; ſed ſimul vidit, vermes expelli de corpore, & ſudare fortiter aegros. Radix haec gravem valde odorem ſpirat, & cum praecipue per ſudorem agat, raro alvum moveat, videtur infeſta vermibus eſſe. Tot novis in uſum Medicum deductis remediis celebris Archiater *Storck*, feliciſſimo cum ſucceſſu, radicem Valerianae junxit purgantibus, & aromaticis, ad vermes pellendos (*n*).

Ob eandem, vel ſimilem ſaltem rationem laudatur, tanquam optimum anthelminticum, caput mortuum, quod ſupereſt, poſtquam magno igne expulſa fuerunt omnia volatiliora ex Cornubus Cervinis. Carbo enim manet ſolidus, friabilis, foetidus, amarus, oleo craſſo tenaci piceo inquinatus adhuc (*o*).

Forte & huc ſpectat *ſulphur*, quod, *ſi crudum humano ingeritur corpori, partita, ſed repetita crebro doſi, primas vias mire repurgat, tandem ſatis valide, tumque morbos quoſdam cutaneos, verminoſos, metallicos, minerales, efficaciter ſanat* (*p*). Saepius dedi ſulphur tali modo, & licet ipſum ex ſe vix odorum ſit, niſi vel attritu, vel igne caleſcat, tamen, dum ſolvitur in primis viis ſive vi noſtrorum humorum, ſive ab ingeſtis, tunc per alvum exeunt olidiſſimae faeces. An ab illo inſolito foetore vermibus noxa fit?

Minime improbabile videtur, quod plura alia detegentur ſive caſu, ſive attenta obſervatione, & variis tentaminibus prudenter inſtitutis. Summa talium utilitas ſtimulum addet Medicis, ut in haec inquirant ulterius.

Sequitur tertia claſſis, quae continet illa remedia, quae vermibus nocere obſervata ſunt, licet nec aſperitate partium, nec ingratiſſimo odore praedita fuerint.

Scripſit *Galenus* (*q*) de *Perſica arbore*, quod *in germinibus, & foliis vincentem ha-*

*bet*

(*k*) Medic. ration. ſyſtem. tom. 3. ſect. I. cap. 5. §. 32. pag. 110.
(*l*) In Phytobaſano pag. 113 121. & in Ecphraſi plantar. pag. 210.
(*m*) Academ. des Scienc. l'an 1706. Mém. pag. 430. &c.
(*n*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228.
(*o*) H. Boerh. Chem. tom. 2. proceſſ. 120. pag. 359.
(*p*) H. Boerh. Chem. tom. 2. pag 419.
(*q*) De Simplic. rer. facult. Lib. VII. N. 17. Charter. Tom. XIII. pag. 209.

*bet amaram qualitatem, & ideo folia ejus trita, & ſuper umbilicum impoſita vermes necant.* Ex obſervatis *Celeberrimi Boulduc* (*r*) conſtat, infuſum florum, uti & tenerorum foliorum arboris perſicae blandam vim purgantem habere; illudque laudat, tanquam optimum remedium ad vermes infantum. Quid de amaris ſentiendum ſit, dicetur ſtatim, & paragrapho ſequenti patebit, lenia purgantia vix unquam ſufficere. Unde hoc remedium peculiari quadam virtute in vermes agit.

De *Filice* dixit *Galenus* (*s*); *Radicem habet maxime utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmis in melicrato ebibat.* Confirmat *Galeni* ſententiam *Celeberrimus Marchand* (*t*). Teſtatur enim, conſtare infinito numero experimentorum, radicem filicis eſſe mirum, & certum, remedium ad expellendos omnis generis vermes de corpore humano. Veroſimile videtur, remedium illud ex filice paratum (*Eau de Fougeres*), quod tanquam arcanum *Andry* ſibi, & genero ſuo *Dionis* reſervavit, filicis radicem pro baſi habere, nec diffitetur hoc; ſed peculiarem quamdam *filicis radicum* praeparationem requiri praetendit (*u*). Poſt mortem *Andry* gener ejus *Dionis* (*v*) publico perſuadere conatur, pauculum tantum de filice ingredi hoc arcanum, & numeroſa alia adeſſe ingredientia. Sed quiſque novit, arcanorum venditoribus non ſemper habendam eſſe fidem. Ingenuum decet, ut generis humani utilitatem lucro magis aeſtimet. Sed auri ſacra fames ſaepe aliud ſuadet. Nunquam me poenituit, candide communicaſſe omnibus, ſi quid in arte utile noviſſem, nec poenitebit, certus ſum, illo tempore,

*Dum numina nobis*
*Mors inſtans majora facit.*

Plura forte alia ſimilem effectum habent. *Scordium*, in pulverem tritum, ſaepe profuiſſe in affectibus verminoſis, teſtatur *Barrere* (*x*). Ingens Antelminticorum remediorum catalogus videri poteſt (*y*).

*Amarorum*, *Aromaticorum*. Talia remedia ad roboranda viſcera primae coctionis ſolent proficere, & Leucophlegmaticam corporis cachexiam, quae verminoſis morbis favet (1362.), emendant. An vero amarities vermibus adeo infeſta ſit, non ita conſtat.

Scripſit quidem *Galenus* (*z*), vermes necari amaris, & poſtea addidit; *At teretes quidem Abſinthium perimere poteſt. Lati vehementiora remedia deſiderant, cujuſmodi eſt filix; pari modo & quae aſcaris dicitur.* Sed ex ante memoratis obſervatis patuit, vermes in duodeno inteſtino repertos fuiſſe ſaepius, in quod

per

(*r*) Académ. des ſcienc. l'an 1714. hiſt. pag. 49. (*s*) De ſimplic. rer. Facult. Lib. VIII. N. 39. Charter. Tom. XIII. pag. 223. (*t*) Académ. des ſcienc. l'an 1701. Mém. pag. 285. (*u*) Andry ſur la génération des vers pag. 531. (*v*) De Taenia pag. 46. (*x*) Obſervat. Anatom. &c. pag. 170. (*y*) Andry ſur la générat. des vers pag. 609. & ſeq. Le Clerc hiſtor. Lumbric. lat. pag. 408. & ſeq. (*z*) Meth. Medend. Lib. XIV. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 343.



Digitized by Google

per ductum communem depluit amara bilis. Conſtat *Celeberrimi Redi* experimentis, vermes tam terreſtres, quam humanos in amariſſimis decoctis manere diu ſuperſtites; brevi autem perire in aqua, melle, vel ſaccharo edulcorata. Non tantum in hepate, bilis officina, inventi fuerunt vermes, ſed in ipſa cyſtide fellea ovis, bilem amariſſimam continente, placide natabant vermes (*a*). Fatetur *Coulet* (*b*), quod *nullum invenerit liquidum adeo amarum, quod amaritie ſua vermes exſtinguere poſſet. Immo ex oppoſito eos ſemper & vivaciores, & vegetiores in talibus liquidis inveniebat.* Addit tamen, quod vermes non diutius vixerint in amaris liquoribus, quam in aqua pura. Teretes vermes, ex vituli mactati inteſtinis deſumti, bili bubulae immerſi vixerunt per novem circiter horas. In amariſſimis infuſis *Aloes*, & *colocynthidis*, uti & in infuſo *corticis Peruviani* tam diu vivebant vegeti hi vermes, ut *Celeberrimus Torti* (*c*), morae pertaeſus, eductos ex his liquoribus vermes immerſerit *ſpiritui vini*, in quo ſtatim necabantur. Sed & *Allii* ſuccum, pauca aqua dilutum, tulerunt facile. Haec ſufficere videntur, ut pateat, ab amaris aromaticis non tam facile necari vermes, ac quidem multi crediderunt.

*Mercurialium.* Cum infectis cutaneis necandis argentum vivum, pinguibus ſubactum, ſerviat egregie, hinc cogitatum fuit, vermibus inteſtinorum necandis illud etiam utile futurum. Sunt, qui ex *Braſavoli* conſilio pauca grana mercurii crudi infantibus ingerebant ad vermes necandos; & dicitur, hoc pulcro cum ſucceſſu factum fuiſſe (*d*). Dubitari tamen non fine ratione poteſt, an tantillum argenti vivi vermes necare poſſet. Tutum enim minime foret in tenella aetate repetitas tales doſes exhibere. Imo non videtur certo conſtare, quod argentum vivum adeo noxium vermibus ſit. Obſervavit egregius Medicus, & Hiſtoriae naturalis cultor, *Scopoli* (*e*), nullibi plures, aut frequentiores obſervari lumbricos inteſtinorum, quam circa fodinas argenti vivi. *Nulla aetas reperitur, & nullus eſt ſexus, qui iiſdem non laboret.* Tamen homines illi vivunt in aëre, volatili per ignem reddito argento vivo, inquinato, & ſaepe ab his exhalationibus male afficiuntur. Praeterea argentum vivum ore hauſtum, etiam majori copia, ſolet ſatis cito per alvum exire.

Alii fuerunt in hac opinione, aquam, ſi ebulliat cum argento vivo, vel digeratur tantum, acquirere vim anthelminticam inſignem; unde, talem aquam, ſi potetur, vermes certo necaturam, aſſerunt. *Pauco tali, & innoxio potu omnes vermes interimi tam in inteſtinis, quam alibi, in ulceribus etiam, ſi aqua iſta affundatur*, ſtatuit *Helmontius* (*f*). Crediderunt hinc multi, aliquid de argento vivo ſolvi in aqua; in qua opinione fuit & *Celeberrimus Hoffmannus* (*g*), qui ſic habet; *Quin etiam ſola aqua communis, propter ſubtiliſſimum illud univerſale, in poris ejus reſidens, ſal, tandem, coctione diutius inſtituta, ex argen-*

(*a*) Le Clerc Hiſtor. Lumbr. lat. pag. 94. (*b*) Tractat. de Aſcarid & Lumbric. lat. pag. 32. 33. (*c*) Therapeut. ſpec. febr. Lib. V. Cap VI. pag. 510. 511. (*d*) Herman. Kau diſſ. de Argento vivo pag. 14. (*e*) De Hydrargyro Idricenſi pag. 155. (*f*) In fine capituli *Sextuplex digeſtio alimenti humani* pag. 180. (*g*) Medic. Ration. & ſyſtem. Tom. II. Cap. VI. pag. 261. 262.

Digitized by Google

*argento vivo partes abradit; unde hoc decoctum ad luis Venereae virus, item ad progenitem verminoſam expellendam in praxi non ignotum eſt.* Imo *Dionis* (*h*) teſtatur, ſe vidiſſe aegros, poſt diuturnum aquae mercurialis uſum, tremore omnium membrorum correptos fuiſſe, ut contingere ſolet illis, qui mercurio crudo imprudenter uſi fuerunt, vel halitibus mercurialibus diu expoſiti, uti in deauratoribus toties obſervatur. *Heiſterus* notavit (*i*), columbas verminoſas ſanatas fuiſſe, dum potabant aquam, cui argentum vivum miſcebatur.

Experimenta tentata fuerunt (*K*), ut detegeretur, an aquae purae argentum vivum aliquid largiretur per infuſionem, digeſtionem, coctionem ipſam. Concluſum fuit, nihil deceſſiſſe argento vivo. Cum autem raro aquae, quae potui communi ſervire ſolent, purae ſint ab omni ſale, & hodie noverimus, mercurium ſolvi non tantum in acidis, verum etiam affici a ſalibus alcalicis, & neutris, hinc mirum non eſt, ſi tali aquae aliquid communicetur a mercurio. Sed ſimul videtur ab aqua pura argentum vivum nullo modo affici. Credit & hoc *Helmontius* (*l*), qui affirmat, virtutem anthelminticam conciliari aquae, ſi in illa maceretur argentum vivum; praecipue autem, ſi ebullitio acceſſerit: *Haec aqua namque, licet ne minimum quid de argento vivo in ſe ſorbeat, aut ad ſui naturam convertere queat, attamen ab argento vivo proprietatem, non item ſubſtantiam mutuat, ſic, ut pota aqua ejuſmodi necet lumbricos univerſos, & aſcarides, exiſtentes etiam, quo potus iſte nunquam pervenit; quippe qui mox totus in lotium rapitur &c. Sic unica uncia argenti vivi millies poterit inficere menſuram aquae, attamen permanere in pondere, & proprietate priſtinis &c. Fit nempe id abſque ulla argenti vivi paſſione, diminutione, mutatione, debilitate, atque alteritate.* Deinde illud adhuc latius deducit.

Fateri debemus, dari remedia talia, quae abſque jactura ſenſibili ponderis ſui imbuunt liquida, quibus infunduntur, vi medicata, quae totum corpus turbat mirabiliter. *Vitrum Antimonii, regulus Antimonii*, infuſa vino, non mutantur, nec perdunt ſenſibiliter de pondere ſ. ; nec vini ſapor, odor, color mutantur; & tamen unciae binae talis vini antimoniati ſi dentur homini ſaniſſimo, totum corpus turbant, ſurſum, deorſumque evacuant.

Unde apparet, liquidis, dum infunduntur, vel decoquuntur cum rebus metallicis, poſſe communicari vires mirabiles. Sollicita, & repetita obſervatio ſola determinare poterit, quid ab hoc remedio ſperandum ſit. *Torti* (*m*), *vi illata, ſubmerſit lumbricum hydrargyro, qui, aliquo etiam nonnunquam mercurii granulo onuſtus, emergebat: huic poſt modum aqua ſimplex ſuperaddebatur, ipſius praeexiſtentis mercurii agitatione, quantum licet, roborata, qua lumbricus ab externi aëris immediato contactu, & injuria tutus evadebat.* Cum autem per novem, & ultra horas viveret vermis, morae pertaeſus *Torti* illum ſpiritui vini immiſit, atque necavit.

Cae-

(*h*) Differtat. ſur le taenia pag. 45. & ſeq. (*i*) VVarhtnehm. n. 200. pag. 351. 352. (*K*) Inſtitut. Bonon. tom. 2. part 1. pag. 118. part. 2. pag. 117. (*l*) In capitulo: *In verbis, herbis, & apidibus eſt magna virtus.* pag. 459. (*m*) Therapeut. Special. ſeb. Lib. V. Cap. VI. pag. 510. 511.

Caeterum praeparata Mercurialia expellendis de corpore vermibus prodeſſe inſigniter, patebit ſequenti paragrapho.

*Acidorum.* Fortia, & rodentia acida nocere vermibus, certum eſt; ſed haec ferri non poſſunt ab inteſtinis, & ventriculo, niſi prius copioſa aqua diluta fuerint; at tunc minus nocebunt vermibus. Obſervatum fuit, acetum alacres, & vividiſſimos reddidiſſe vermes humanos, dum cito necaret vermes terreſtres (*n*). Verum illa vivacitas, & alacritas ex valido vermium motu cognoſcitur illo tempore, dum irrorantur aceto, & inde concludi probabiliter poſſet, vermes humano non refici aceto, ſed moleſtiam pati, quam irrequietus motus teſtatur. De Lumbricis terreſtribus pariter obſervavit *Torti* (*o*), quod ſtatim interirent, ſi aceto immergerentur (*p*). Vermis autem teres vitulinus ſex horarum ſpatio manſit in aceto, antequam moreretur. Videtur ergo acetum vermibus moleſtum eſſe, & forte hoc efficere, ut irrequieto motu vermes removeantur ab adhaeſione ad inteſtina, ſicque facilius expelli poſſint. Apud *Amatum* (*q*) deſcribitur pulvis ad vermes, cui magnam efficaciam tribuit: *Corallinae*, *Sem. Santonicae ana partes duas*: *Dictamni albi*, *biſtortae*, *tormentillae*, *ana partem unam*. Haec in pulverem redacta irrorabantur aceto acerrimo; dein in umbra ſiccabantur. Doſis erat a drachma ad drachmas tres, pro diverſa virium, & morbi magnitudine. Poſt exſiccationem aceti partem acidiſſimam manere, ex Chemicis ſatis notum eſt. *Aloen*, *Crocum*, *Myrrham* ſumebat *Boerhaavius* (*r*); his adfundebat vigecuplum aceti ſtillatitii vini acerrimi, in alta phiala chemica; coquebat per duodecim horas; colatura a ſubſidente faece removebat acetum, viribus ingredientium dives; reſiduo affundebat dimidium prioris quantitatis, coquebat, ut prius; binas illas tincturas miſtas, leni igne deſtillando, inſpiſſabat uſque ad reſiduum tertiae partis; adeoque remanebat concentratum ſatis acidum aceti, impraegnatum viribus ingredientium. Laudat (*s*) hoc remedium; *Quoties in primis viis putredo*, *bilis foetida*, *concreta pituita*, *lumbrici*, & *infiniti*, *de quatuor his cauſis orti*, *morbi praedominantur*.

A drachma una ad drachmas tres ſumitur hoc remedium, ex mulſa, hydromele, aut vino molli, dulci, mane, vacuo ventriculo, duodecim ad minimum horas poſt ultimum paſtum. Egregie hoc profuiſſe ſaepius novi.

*Vitriolatorum ex chalybe.* In eadem hoc paragrapho dictum fuit, limaturam ferri profuiſſe verminoſis, quatenus ſcabritie ſuarum partium moleſta foret vermibus. Notum autem eſt, ferrum ſatis facile ſolvi in humoribus noſtris, & inſigniter prodeſſe ferri ſcobem debili ſexui languenti; imo magis quam alia ex ferro per artem laborioſam praeparata (*t*). Si limatura ferri ſolvitur in oleo vitrioli, aqua diluto, paratur inde *Vitriolum Martis* in officinis dictum; cujus drachma ſi diluatur in libra aquae purae, & potatur jejuno ven-

(*n*) Van Doeveren de verm. inteſt. pag. 68. (*o*) Therapeut. ſpecial. Feb. Liv. V. Cap. VI. pag. 512. (*p*) Ibid. pag. 510. (*q*) Curat. Medicin. Cent. 3. Curat. 97. pag. 354. (*r*) Chem. Tom. II. Proceſſ. 81. pag. 277. (*s*) Ibid. pag. 278. (*t*) Ibid. pag. 440.

ventriculo, cum leni deambulatione, *aperit*, *laxat*, *purgat*, *urinam movet*, *lumbricos necat*, *pellitque*, *faeces alvi aterrimas tingit*, *aut inſtar terrae argillaceae formas*, *fibras roborat*, *hacque ratione multos*, *hoſque diverſiſſimos*, *morbos ſanat* (u). Haec quantitas adulto homini datur, minor junioribus: quibuſdam nauſeam movet; tamen ſatis facile fertur, & poteſt ſyrupo quodam officinali edulcorari malignus vitrioli martis ſapor. Cum autem faeces tingat atro colore, ſi per tres, quatuorve dies ſucceſſivos hoc remedium adhibetur, totus tractus inteſtinorum imbuitur ſapore vitriolico, & pariter omnia liquida, quae ingeruntur, vel ex viſceribus ſecreta in inteſtina derivantur. Vermes in ventriculo ſatis certo, ac cito necat; & tunc plerumque paullo poſt vomitu expelluntur. Obſervatum eſt aliquoties, poſt limaturam ferri datam prodiiſſe vermes colore ferrugineo tinctos. Ferrum, in acido vegetabili ſolutum (v), mitius dat remedium, efficax tamen.

*Vel cupro.* In omnibus remediis, quae ex cupro fiunt, longe majori cautela opus eſt; vitriolum martis, cum acido potentiſſimo, vitrioli nempe oleo paratum, tuto datur, & notabili copia fertur a corpore humano, uti modo dictum fuit: ſed cuprum, in acido vegetabili ſolutum, quod multo mitius eſt, non niſi ſumma cum prudentia, & vix ſine periculo interne dari poteſt. Notum eſt, quanta mala contigerint, dum aerugine infecta vaſa cibis parandis adhibita fuerunt. Novi, optimum, & ſincerum vinum, in phiala argentea clauſa ſervatum, peſſima mala produxiſſe, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, ſed a cupro, quod in utenſilibus ex argento paratis ſemper adeſt. Phialae enim illius argenteae ſuperficies interna aerugine obducta inveniebatur, dum in cauſam horum malorum inquirebatur.

Interim tamen cuprum, in acidis ſolutum, dat efficax inſectis venenum. *Solutio cupri in aqua forti ſi diluatur aqua quamplurima*, *pediculos*, *pulices*, *pediculos planos pubis promte enecat* (x). Vidi, inſecta in ſinubus frontalibus nidulantia, dolores ſaevos, & vertiginem moleſtiſſimam producentia, enecta, & expulſa fuiſſe, dum granum vitrioli cupri in uncia media aquae ſolutum per nares attrahebatur.

Cuprum ſolutum in ſale alcalino volatili, vel & in ſalibus neutris mitius agit. Unde laudata fuit tinctura caerulea, quae ex ſaturata muria ſalis ammoniaci, & limatura cupri paratur, tanquam antepilepticum puerorum remedium. Notum eſt, frequenter inſultus epilepticos a vermibus produci. *Guttulae pauculae*, *in hydromele datae jejunis*, *levi motu*, *alvi ſubductione*, *nauſea inducta*, *mire mutant pigros*, *tenellos*, *ſtomachos*; *hos excitant*, *aquas*, *pituitas educunt*, *vermes occidunt* (y). Notavit idem Celeberrimus auctor (z), quaſdam aquas ſtillatitias anthelmintica vi imbui tantum ideo, quia cuprum ſolutum continent. Dum enim accurate deſcribit methodum parandi aquas ſtillati-

(u) Chem. Tom. II. Proceſſ. 81. pag. 439. (v) Ibidem pag. 441. (x) Ibidem Proceſſ. 190. pag. 477. (y) Ibid. pag. 476. (z) Ibid. Proceſſ. 15. pag. 71.



Digitized by Google

latitias ex fragrantibus plantis, notat, primo prodire aquam, quae alba, craſſa, odora, ſapida, ſpumoſa, turbida apparet; quae ad uſus medicatos ſervanda. Si continuetur deſtillatio, ſequitur altera aqua, pellucida, tenuis, odore proprio plantae carens, ſapore nativo plantae deſtituta, ſed acidula fere. Si cava ſuperficies alembici aenei ſtanno haud accurate obducta fuerit, tunc haec aqua poſtrema cuprum rodit, virideſcit quandoque, nauſeoſa, emetica, venenata evadit utentibus, debilibus imprimis, infantibuſque, ſurſum deorſum acri cum tormine alvum perturbans. Tunc haec aqua vim anthelminticam acquirit, ſed a cupro ſoluto tantum, quod vermibus admodum infeſtum eſſe, docent experimenta *Torti* (*a*), qui obſervavit, vermes teretes vitulinos, dum immergerentur infuſioni viridis aeris, mox feciſſe obſervabiles admodum motiones, & contorſiones; in aliis liquidis longe minus: vitam tamen ſatis diu protrahebant in illa infuſione aeruginis. Adeo autem agitabantur vermes, dum immergebantur huic ſolutioni, *ut non ſemel ad explorandum, an vermis aliquis, de quo adhuc ambigebatur, num eſſet exſtinctus, vere viveret (quod in inſectis hiſce haud ita facile ſemper noſcitur), tanquam ad Lydium lapidem factus fuerit recurſus ad infuſionem viridis aeris.* Si enim non plane mortuus erat vermis, ſtatim aliquem motum edebat.

Obſervaverat *Van Doeveren* (*b*) miros effectus a *ſpiritu juniperi vulgaris*, quo plebs apud Batavos abutitur toties; hinc dubitat, an non peculiari quadam efficacia ageret. Spiritus fermentatus ex frumento paratus deſtillatur cum baccis juniperi, quarum fragrantia, ſpiritui frumenti unita, dat ſpiritum juniperi dictum. Non videtur autem a *junipero* pendere vis anthelmintica. Experimenta *Torti* (*c*) docuerunt, in ſpiritu vini ſtatim necari vermes teretes vitulinos: lumbrici terreſtres vix tangebantur a ſpiritu vini, quin perirent illico. Hinc videtur ſpiritus frumenti plus, & citius nocere vermibus, quam Juniperi aroma. Unde concluſit *Torti* (*d*) ſequentia: *Cum primo in vini ſpiritu, mox in aceto, & tertio loco in vino interire lumbrici utriuſque ſpeciei fuerint obſervati, videtur conjici poſſe, quod vino, aliiſque liquoribus ex vino prodeuntibus, praecipue vero parti illius ſpirituoſiori inſit aliquid hujuſmodi inſectis inimicum, quod illos hebetet, inebriet, ac tandem occidat, quemadmodum gallinas, grano vini ſpiritu imbuto nutritas, fere ut mortuas ad tempus in terram concidere, vulgo ſatis eſt notum.* Credebat *Van Doeveren*, in pituitam, vermium nidum, *agere ſpiritum juniperi*; ſed ipſis vermibus videtur nocere potius. Confirmari hoc videtur praeterea obſervatione Medica, quae apud *Baglivium* (*e*) legitur, de conſtitutione fere Epidemica febrium putridarum, atque malignarum, quae *Maſſae Tudertinorum in Umbria* regnabat ultimo elapſi ſaeculi anno. Singuli aegri vermes teretes magna copia excernebant: *Hi vermes vivi, poſiti in vinum, ſtatim peribant; in oleo, aqua ſaccharata, ſpiritu vini, aceto, ſucco limonum, per plures horas vivebant, ac plures dies. Aegroti, qui vinum*

(*a*) Therapeut. Spec. febr. Lib. V. Cap. VI. pag. 510. 511. (*b*) Differtat. de Verm. Inteſtin. pag. 69. (*c*) Vide locum modo citatum. (*d*) Ibid. pag. 512. (*e*) Oper. omn. pag. 699.

Digitized by Google

*num bibebant, omnes ſanabantur pene.* In febre Caſtrenſi verminoſa vinum, & imprimis ſerum lactis vinoſum, profuiſſe novi, dum larga copia potabatur. Si in ventriculo haerent tales vermes, ſtatim a potu vinoſo afficiuntur.

Caeterum in obſervatis *Torti*, qui vermes teretes vitulinos exploravit, habetur, quod citiſſime necabantur in *ſpiritu vini*, dein in *aceto*, tardius in *vino*: hinc mirum videtur, quod teretes vermes humani cito exſtincti fuerint in vino, & per horas, imo per dies, in ſpiritu vini, & aceto vivere potuerint. An in obſervatione ipſa ſubrepſit forte incuria? An diverſa natura vermium teretium vitulinorum ab humanis in cauſa eſt?

Cum autem nec vini copia, nec ſpiritus vini tolerari poſſit abſque periculo in prima aetate, patet facile, in adultis tantum quid ſperari poſſe a ſimilibus.

Ex obſervatis *Coulet* (*f*) patuit, vermes humanos magnum calorem ferre poſſe; illico autem necari a glacie, vel & aqua gelidiſſima, ſed nondum conglaciata. Multi glacie delectantur; & videtur aſſuetorum ventriculus illam ferre poſſe: periculoſum tamen ſemper eſt, ventriculum ſimul, & ſemel implere aqua gelidiſſima, quae nocere quidem poſſet vermibus in ventriculo haerentibus, ſed certo frigoris illum gradum amittet aqua, antequam ad inteſtina pervenerit, adeoque vermibus inteſtinorum infeſta eſſe nequit. Gelidam aquam per clyſma injicere ſuaſerunt aliqui; ſed nec haec ad inteſtina tenuia penetrare poterit; obſtat enim coli valvula. Forte Aſcarides, circa finem inteſtini recti haerentes, & intolerabilem quandoque pruritum excitantes, glacie ano admota necari poſſent: ſed agiliſſimi illi vermes, ſimul ac inſenſum frigus ſentiunt, tutiorem locum invenient facile.

Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum plures habentur formulae, quae ad necandos vermes, in juniori imprimis aetate, adhiberi ſolent, & ad quarum normam plures aliae ſimiles parari poterunt facile. Forte vel caſus fortuitus, vel induſtria Medicorum detegent alia anthelmintica, adhuc efficaciora, quae abſque laeſione ventriculi, aut inteſtinorum vermes occidere valent. Hactenus enim cognita remedia nondum talem efficaciam monſtraverunt, cui certo confidere poſſumus in necandis vermibus. Viderat *Celeberrimus Homberg* (*g*) ſanum in reliquis juvenem, qui quatuor, vel quinque annorum ſpatio quotidie per alvum excernebat magnam copiam vermium, qui quinque, vel ſex pollices longi erant: ſemel, aut bis reddidit partem Taeniae, ulnam cum dimidia longam; unde veroſimile videtur, reliquos vermes, quos excrevit, fuiſſe cucurbitinos dictos. A lactuca, & fructibus horaeis abſtinuit omnino; & quaevis anthelmintica, tunc temporis cognita, adhibuerat; ſed abſque fructu.

Credo, omnes Medicos, qui praxin exercent, ſaepius doluiſſe, quod minus felices effectus habuerint in necandis vermibus. Saepius ſucceſſit vermium ſive vivorum, ſive mortuorum expulſio per purgantia, ſive ſola, ſive admiſtis ſimul talibus, quae vermibus infeſta eſſe creduntur; de qua methodo nunc dicendum erit.

§. 1372.

(*f*) De Aſcarid. & lumbr. lato pag. 5. Hiſt. pag. 11.

(*g*) Académ. des Scienc, l'an 1707.



Digitized by Google

§. 1372. EXpellendo Lumbricos vivos, eneċtosve ope purgantium amarorum, phlegmagogorum, Mercurialiumque.

Purgantia remedia praecipuum locum obtinuerunt ſemper inter anthelmintica, cum parum referat, an vermes vivi, an mortui fuerint, modo expellantur de corpore, & tuto ſimul hoc fieri poſſit. Si per remedia, praecedenti paragrapho enumerata, necari poſſint vermes, vel ſaltem ſic enervari, ut fortiter ſe inteſtinis affigere nequeant, facilius exturbari per remedia cathartica poterunt.

Purgantibus uſus fuit *Hippocrates* (*h*), ut latum lumbricum expelleret de corpore. Sic enim habet: *Quod ſi quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum, aut potionem dederit, ſi quidem homo probe praeparatus fuerit, totus rotundus, ut globus prodit, & homo ſanus evadit.* Poſtea addit, quod ſi pars in rectum extenſa abrumpatur a lumbrico, duorum, aut trium cubitorum longitudine, aut etiam longe major, tunc non curatur homo; & quidem multo tempore cum ſtercore nulla ſigna ſe produnt; ſed poſtea vermis increſcit. Haec reſpondent exactiſſime hodiernorum obſervatis. Dum enim integer expellitur vermis latus, ſemper in glomerem collectus apparet, & adeſt ſimul extremum tenuius, in globoſum apicem deſinens; quod filum vermis lati hodie vocari ſolet. Vermem latum in glomerem ſic collectum figura expreſſit *Andry* (*i*).

Notum autem eſt omnibus, etiam in *Hippocratis* lectione vel mediocriter verſatis, φάρμακον & φαρμακεύειν non de quibuſvis remediis, ſed de purgantibus dici praecipue. Simul conſtat, veterum purgantia fuiſſe admodum valida: Helleboris enim, Granis cnidiis, Elaterio utebantur frequenter. Sic (*k*) *Hippocrates* fatetur de *Scamandro*, qui convulſus periit octavo a primo convulſionis inſultu die, quod diutius ſuſtinere morbum potuiſſet, niſi validum medicamentum, ſinceram bilem purgans, ſumſiſſet. Alia ſimilia habentur (*l*); imprimis de muliere ſana, & robuſta, quae a catopotio, conceptus gratia deglutito, ventris dolore, & inteſtinorum torminibus corripietur, intumeſcebat, ſanguinem vomebat, ſed non copioſum: tam male autem ſe habuit, ut quinquies jam mortua crederetur. Triginta amphoris aquae frigidae corpus perfundi debuit; quod unicum opem ferre videbatur, cum poſtea bilis copioſa deorſum ſeceſſerit. Vixit tamen.

Facile quis credet, tantis turbis in corpore excitatis, nec vermem latum reſiſtere poſſe. Hinc cautela multa utebantur Veteres Medici, antequam purgans darent: *Quum quis corpora purgare velit, ea meabilia facere oportet* (*m*); de qua re videantur illa, quae ad §. 605. n. 13. dicta fuerunt. Hinc, dum expulſionem vermis lati tentandam ſuadet *Hippocrates*, monet, ut prius probe prae-

(*h*) De Morbis Lib. IV. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 614. (*i*) Sur la Generat. des vers pag. 33. (*k*) Epidem. Lib. V. Text. X. Charter. Tom. IX. pag. 336. (*l*) Ibid. textu XXV. & ſeq. pag. 342. 343. (*m*) Hipp. Aphoriſm. 9. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 49.

Digitized by Google

praeparetur corpus, antequam validum adhibeatur pharmacum. Balnea, cibi molles, quies, &c., adhibebantur illis, qui *Helleborum* erant ſumturi.

Juvenis, gonorrhoea virulenta laborans; habebat urethrae orificium obſitum plurimis verrucis venereis: cum a me auxilium peteret, dedi validum purgans, ex *Turbith minerali*, *Scammoneo*, *Reſina Jalappae* compoſitum. Valide purgatus ab hoc remedio fuit; gonorrhoea fuit emendata; verrucae corrugatae, flaccidae ceciderunt ſponte poſt paucos dies. Sed ſimul oſtendit mihi vermem latum integrum cum filo ſuo, qui medicamenti vi expulſus fuerat. Noverat ille, quod vermem latum haberet; ſed, de morbo venereo ſollicitus tantum, mihi non indicaverat. Varia anthelmintica ſe ſumſiſſe faſſus eſt; ſed incaſſum. Poſtea tentavi ſimile remedium cum ſucceſſu aliquoties. Cum multum corpus turbet, dedi illud bis in menſe; raro ter ſumtum fuit, quin vermis prodierit totus.

*Hydragogum Argentum Boylei, vel Angeli Salae*, ſi ſollicitâ arte paratum fuerit (*n*), & grana duo cum ſacchari conici granis ſex in mortario vitreo terantur minutiſſime, deinde cum decem granis paſtae panis ſormentur in Catapotia, & deglutiantur ab homine adulto jejuno, ſuperbibendo Uncias quatuor, vel ſex aquae mellitae calidae, purgatio per alvum ſequitur: *Necat lumbricos, taenias, aſcarides. Cavendum a nimio uſu; a nimis larga doſi cavendum: rodit ſemper, & labefactat, ventriculum imprimis. Quod vitii Rob Juperi baccarum ſanat.*

Celeberrimus *Boulduc* (*o*), examinans *gratiolam* dictam herbam, quae inter potentiſſima Hydragoga remedia numeratur, & ſurſum, ac deorſum potenter evacuat, dum in ſubſtantia, vel infuſo ſumitur, invenit hanc plantulam habere inſignem vim Anthelminticam; praecipue ſi infundatur lacti recenti; tunc enim mitius agit. In America parant decoctum ex *Spigelia Linnaei*, quae adeo veneſata eſt, ut Galli huic plantae nomen famoſiſſimae olim in Gallia veneficae (*Branvillers*) dederint. Surſum, & deorſum fortiter evacuat, vermeſque certo expellit. Cum autem verminoſi morbi ibi frequentiſſimi ſint, ex hoc decocto ſyrupum parant, ut omni anni tempore ſemper praeſto ſit efficax medela. Sic audivi a fide digno teſte. Verum *Patrick Browne* (*) certitudinem virtutis Anthelminticae hujus plantae laudat quidem, ſed teſtatur, hoc remedium ſomnum facere inſtar opii. Simul monet, poſt uſum hujus remedii lene purgans debere dari ex infuſo *ſenae*, *rhabarbari*, *manna*, &c.

Satis autem patet, omnia haec valida remedia magna cum cautela tantum adhiberi poſſe, & vix locum habere in teneris infantibus unquam. Sed & mitiora habentur purgantia, ſatis efficacia tamen. *Jalappa*, notiſſimum purgans, & frequentis apud vulgum uſus, tale dat remedium; de quo *VVepferus*. (*p*) teſtatur ſequentia; *Jalappam lumbricos latos prae multis expellere,* *pri-*

(*n*) H. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 467. 468. (*o*) Acad. des Scienc. l'an 1705. Mém. pag. 245. (*) Civil and Natural Hiſtory of Jamaica in three parts, in folio, London 1756. pag. 156. Car. Linnaei Amoen. Academ. vol. V. pag. 140. (*p*) Cicut. aquat. Hiſtor, & Noxae Cap. XV. pag. 224.

Digitized by Google

*primum caſu, poſtea plurimis experimentis didici.* A magiſterio, ſive reſina, Jalappae, ad ſcrupulum data cani ſemeſtri, & dein vivo diſſecto, inventa quidem fuerunt in ventriculo, & inteſtinis ſigna inflammationis (*q*); ſed hoc minus metuendum videtur a pulvere *radicis Jalappae*, quo uti malo potius, quam ejus reſina, quae tenaciſſima eſt, & facile adhaeret ſuperficiei ventriculi, ac inteſtinorum, tuncque tormina moleſta, & hypercatharſes ſaepe producit. Cum autem *Jalappae radix* ſeligatur talis, quae habet copioſas ſtrias reſinoſas, hinc, majoris cautelae gratia, curo, ut pulvis ejus diu teratur in mortario vitreo cum dimidia parte ſacchari puri ſicci: ſic enim tenacitas reſinoſa, a qua imprimis metuendum videtur, frangitur. Mulier quadragenaria, quae, inſtante menſtrua periodo, vermes cucurbitinos, & vivaciſſimos quidem ſolebat excernere, praeterea aliquot ulnas vermis lati per alvum depoſuerat ante biennium. unde de vermis lati praeſentia nullum erat dubium. Tentavi decantatiſſima Anthelmintica: diu uſa fuit cupro ſoluto in muria ſalis ammoniaci; ſed abſque ullo effectu. Inceperunt tumere pedes, crura, femora, dein & venter. Cum debilis, & languida eſſet, dedi drachmam mediam *radicis Jalappae*, diu cum ſaccharo tritae, & paullo poſt excrevit vermem latum, ſex fere ulnas longum, vivum, & alacriter ſe moventem. Periit tamen poſtea lento hydrope.

Quandoque profuit per plures dies replere totum inteſtinalem tubum halitibus foetidis, qui vermibus infeſti creduntur, de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit. Sic v. g. per triduum, vel quatriduum aliquot grana aſſae foetidae deglutienda dedi ter, quaterve de die, & poſtea purgans exhibui ſatis acre, habita ſemper ratione virium, & aetatis. Saepius feliciter ceſſit.

Aliis magis placuit Anthelmintica purgantibus miſcere, ut haec, ingrata vermibus, citius per totum tractum inteſtinorum applicarentur. Felicem inde ſucceſſum aliquoties vidi, & plures obſervationes hoc confirmant (*r*). *Extractum Hellebori nigri cum vitriolo Martis*, omnibus vulgaribus Anthelminticis incaſſum tentatis, nunquam caruiſſe ſucceſſu, teſtatur *De Lille* (*s*). *Ex ſale polychreſto, jalappa, valeriana, ad drachmam ſumtis, additis oxymelis ſcillitici unc*: IV., *uncia media corticis winterani, & vini generoſi libris duabus*, confecit *Storck* remedium, cujus uncia quater de die dabatur adultis: junioribus vero ad drachmam unam, alteramve (*t*), felici pariter cum ſucceſſu. In hoc remedio talia ſunt, quae pituitam, vermium nidum, attenuant, alia, quae vermibus infeſta habentur, & *Jalappae radix*, quae alvum movet.

Ex omnibus his patere videtur, praecipuam ſpem curandi morbos verminoſos poni in remediis evacuantibus. Remedia, quae arcani ſub titulo commendantur, & felici effectu ſe commendaverunt ſaepius, fuerunt inventa talia imprimis, quae corpus turbant ſatis, & furſum deorſumve evacuant.

Ad hanc claſſem videtur pertinere remedium D. *Herrenſchwand*, quod non-

(*q*) Cicut. aquat. Hiſtor. & Noxae Cap. XV. pag. 122. (*r*) Acta Phyſic. Med. natur. curioſ. Vol. IX. obſerv. XIV. pag. 41. (*s*) De Palpitat. cord. pag. 255. (*t*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228. & 286.

nondum publico communicatum fuit, & de quo ſequentia novimus (*u*). Quatuor pulveres ſunt, quorum primus, ſub titulo remedii praeparatorii, ſumitur pridie. Coena levis conceditur aegro; & dum ſe ad ſomnum componit, dantur bina cochlearia *olei amygdalini*, vel *olivarum*. Sequenti mane, jejuno ventriculo, primam doſin ſpecifici remedii ſumit aeger; a qua bis levis vomitus ſequi ſolet, totidemque per alvum evacuationes, quae certo ſequuntur; ſed vomitus non ſemper, qui videtur fieri a motu vermis lati. Intra bihorii ſpatium & vomitus, & alvi evacuatio ceſſant; dein juſculum propinatur aegro. Hoc facto, ſecunda doſis exhibetur, quae eundem omnino praeſtat effectum, ac prior, ſed plerumque vermis latus expellitur; unde non ſemper opus eſt, tertiam doſin exhibere. Si vero vermis nondum exiverit, poſt tertiam doſin aſſumtam exit certo, citius, vel ſerius, ſaepe vivus, ſemper integer, cum filo ſuo. Nec fatigatur aeger ab hoc remedio plus, quam ſi aliud catharticum remedium ſumſiſſet. Teſtatur auctor, ſe viginti, & tribus vicibus illud dediſſe, aequali ſemper ſucceſſu, in ſexu, temperie, aetate variis, etiam teneris, & delicatis.

Omnia autem haec poſtea aliorum Medicorum obſervatis confirmata fuerunt.

Similia his in humaniſſimis literis ad me datis ſcripſit egregius auctor; addiditque, in ducentis caſibus octo, vel novem vicibus tantum non ſucceſſiſſe remedii effectum. Addit dein ſequentia: *Omnes aegri ſic curati erant, Helvetii circa Genevam, Neuſchatel, de Biena, & de Morat; neque per duos cum dimidio annos, quo dedit hoc ſpecificum, ullus rediit querens de hoc verme; quem tamen ſubaudiverat rediiſſe in Hollandia poſt uſum hujus ſpecifici, quod fortiter purgat ſurſum, & deorſum. Bis vidit duos vermes latos excretos ab eodem aegro, qui peſſime aegrotaverat. Plures aegri ſimul vermes teretes, & aſcarides excreverunt. Servat Colon caninum, cujus tunicae villoſae adhaerebant in ſpatio, quod nummum Imperialem (Ecu) aequat, duae taeniae completae, & adhuc tria filamenta, quae ſingula ſingulis punctis tunicae villoſae affigebantur.*

In Hiſtoria naturali, aliiſque ſcientiis adeo notus, *Bonnet* (*v*) quaedam habet circa ſpecificum hoc contra taeniam remedium. Pulvis eſt levis, ſubtiliſſimus, coloris olivacei; qui videtur ad regnum vegetabile pertinere, in quo apparent, oculo nudo, & imprimis lente armato, particulae ſplendentes; crocum redolet, & ſaporem leviter ſalſum habet. Pridie, antequam detur ſpecificum, hora quarta pomeridiana dat ſex grana pulveris albi, qui continet vitriolum martis, ex aqua tepida; nec ſequitur ullus effectus ſenſibilis. Pulviſculus autem ille non eſt abſolute neceſſarius ad curam. Hora ſeptima datur levis coena; poſt bihorium datur cochlear olei amygdalini, vel olivarum. Sequenti mane datur omni bihorio pulvis, qui drachmam, vel ſcrupulos quatuor aequat pondere; minuendo, vel augendo quantitatem pro diverſis viribus aegri. Nunquam plures doſes dantur, quam tres. Poſt primam doſin quandoque nullus ſequitur effectus; aliquando levis vomitus; ſaepius ſuccedit alvi eva-

(*u*) Biblioth. Raiſon. Tom. 33. Octob. Novemb. Decemb. pag. 281. (*v*) Mém. de Mathem. & de Phyſ. préſent. à l'Académ. Royale des Scienc. Tom. I. pag. 479.

evacuatio: tunc datur juſculum. Si vermis nondum prodeat, ut plerumque fieri ſolet, datur ſecunda doſis, &, ſi opus fuerit, etiam tertia. Attamen non ſine moleſtia agit hoc remedium. Quandoque enim ſurſum, & deorſum purgat valide, tormina abdominis adſunt, & pulſus inſurgit. Aliquando longe mitius agit remedium. Saepe poſt meridiem taenia expellitur; tardiſſime nocte, vel mane ſequentis diei. Quater Genevae contigit, ut poſt primam doſin aſſumtam taenia expelleretur, quae ſi longior fuerit, poſt expulſionem ſentiunt ſimilia mala, ac aſcitici poſt aquas per paracenteſin eductas, niſi abdomen rite firmatum fuerit. Quidam languent per unum, alterumve diem; alii febricitant; alii tam parum ab hoc remedio afficiuntur, ut eodem die domo exire poſſint.

Cum contigerit bis *Genevae*, ut ſumto remedio nulla prodierit taenia, quae forte antea inſciis aegris expulſa fuerat; hinc, ut certus ſit, taeniam adeſſe, dat unciam mediam *Syrupi florum Perſicorum*: ſi enim tunc cum faecibus prodeant grana, ſive moleculae albicantes, quas putat eſſe taeniae excrementa, tunc de taeniae praeſentia minime dubitandum, putat.

Dum autem *Baſileae* ſuo remedio uteretur *Herreſchwand*, obſtupuit, vermem latum nunquam integrum prodire, ſed fruſtulatim tantum. Taeniae autem illae pertinebant ad ſecundam ſpeciem *Plateri*, quam credit reliquis difficilius expelli.

Caeterum pulvis ille praeparatorius, qui pridie ſumitur, licet omnino neceſſarius non ſit, creditur hunc uſum habere, quod nempe ſpecificum ſequenti die melius, & promtius agat. Teſtatur autem *Van Doeveren* (*x*), quod ipſe *Herrenſchwand* ipſi affirmaverit, *ſuum remedium non convenire in illa taeniae ſpecie, quae, ubi in inteſtinis nidulatur, portiones ſuas cucurbitini formes dimittit, cum hanc rariſſime expellere poſſit; ſolam alteram ſpeciem, quae non dimittit articulos, & ſecunda noſtra videtur (articulis brevioribus) conſtantiſſimo effectu ab eo expelli.* Simul obſervationibus variis confirmat, illud remedium non adeo lene, & blandum eſſe, ſed ſaepe maximas excitare in corpore turbas. Variae purgantium remediorum formulae pro junioribus in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

§. 1373. QUin Clyſmata, Suppoſitoria, Unguenta externa ad eadem proſunt quam maxime.

De uſu unguentorum externorum ad §. 1370. dictum fuit.

Suppoſitoria autem ſolent parari ex amaris, aliiſque, quae Aſcaridibus imprimis infeſta creduntur: verum, ut ante monitum jam fuit, hi vermes, cum vivaciſſimi ſint, brevi alium locum petent, ſi quid ingrati invenerint circa finem inteſtini recti. Alvum movent ſuppoſitoria vel mole, vel ſtimulo, dum irritant inteſtinum rectum. Clyſmata pariter non pertingunt ad inteſtina tenuia uſque; adeoque tantum nocere poſſunt vermibus, qui in craſſis inteſtinis

(*x*) Diſſert. de verm. inteſt. pag. 73. 74.

Digitized by Google

nis nidulantur. Habent & hunc uſum, quod moroſis infantibus purgantia per clyſma exhiberi poſſunt, quae, ſi tripla doſi ſic adhibentur, ſimilem effectum faciunt, ac ſi ſimplex purgantis remedii doſis deglutita fuiſſet.

Sed & aliam ob rationem clyſmata laudaverunt Medici; nempe, ut vermes locum mutarent. Dabant amara remedia potanda, dum lac ſimul per anum injici curabant, hac ſpe, ut vermes, amarorem horrentes, ex ventriculo, & inteſtinis tenuibus deſcenderent in craſſa inteſtina, allecti lactis odore; ſicque facilius per alia clyſmata poſſent necari, vel per purgantia promtius expelli.

Imo *Duretus* (y) fuit in illa opinione, per ſolam mutationem loci vermes neceſſario perire, cum ex chylo vivant, quem in inteſtinis craſſis nunquam adeſſe voluit. Sic autem habet: *Quae cauſa eſt, cur ſapientes Medici potiones amaras exhibeant, praeſertim e ſcordio: lac autem ſubjiciant, ut illinc fugati, hinc vero allecti, relicto jejuno, deſcendant in colon, ubi vel ad punctum temporis durare non poſſunt, vita ſuperſtite. Omnia enim, quae vivunt, quaeque moventur, in ſuo quaeque loco ſervantur, & aluntur, ex quibus conſtant.* Interim certum eſt, contenta in craſſis inteſtinis nondum omni chylo orbata eſſe penitus, cum Anatome detexerit vaſa lactea, quae chylum abſorbent ad extremum inteſtini recti uſque. Praeterea ex hactenus dictis patuit, amara non adeo infeſta vermibus eſſe, ac quidem dici ſolet; & vermes vivos inveniri in craſſis inteſtinis, non tantum teretes, & aſcarides, verum etiam taeniam; nec unicam ſed plures in colo inteſtino vidit *Herrenſchwand*, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit.

Caeterum in *Materia Medica* & clyſmatum, & ſuppoſitoriorum formulae variare habentur, ex diverſis Anthelminticis paratae; & plures ſimiles ad harum normam facile concinnari poterunt.

§. 1374. **Q**Uando Dentes incipiunt prodire, maxime acuti, a tenſione, punctura, laceratione gingivarum nervoſarum, ſanguinolentarumque oritur inflammatio, tumor, gangraena, convulſio, alvi fluor viridis, ſalivatio, febris, mors.

Conſtant obſervatis *Euſtachii* (z), in recens natis, diſſecta maxilla utraque, occurrere dentes partim mucoſos, partim oſſeos non obſcurae magnitudinis, ſuiſque praeſepiolis undique vallatos, qui poſtea erumpent. His dentibus docta manu detractis, tenuiſſimum interſtititium, vix oſſeum factum, conſpicitur; quo pari diligentia amoto, obviam veniunt totidem dentes, pene mucoſi, & longe minores, qui poſt alios priores in propriis caveis latent. Ultimi illi, prioribus deciduis, circa ſeptimum annum prodire ſolent, citius, vel ſerius. Unde Autopſia docet, dentes, qui circa ſeptennium renaſcuntur, cum prioribus nullo modo junctos eſſe, ſed ne quidem illos tangere poſſe, quum inter utroſque medium ſit interſtitium oſſeum, primum, & ſecundum dentem a ſe invicem dirimens, quo poſtea perforato erumpet ſuo tempore dens ſecundus. Un-

(y) In Coac. Hippoc. pag. 174. (z) Tractat. de dentibus.

Digitized by Google

Unde cadit illa ſententia, quod ſecundus dens ex radice prioris relicta germinaret (*a*). Neque tantum in recens natis, verum etiam in Embryonibus primos, & ſecundos dentes invenit *Celeberrimus Albinus* (*b*); ita tamen, ut nondum ſepimento oſſeo interpoſito diſcreti fuerint. Aliquoties in abortibus idem mihi videre contigit.

Magna autem diverſitas obſervatur in tempore, quo dentes prodeunt. Communiter quidem ſtatui ſolet, ſeptimo circiter menſe dentitionem incipere; ſed contingit aliquando, & ipſe vidi, recens natos jam unum, alterumve in maxillis oſtendere dentem: imo in abortu quinque menſium vidi binos inciſores ex maxilla inferiori prominere quam manifeſtiſſime. E contra in ſana, vegeta, toroſa puellula primus dens decimo nono menſe prodiit, ſequentibus ſatis cito reliquis, & ſine moleſtia fere ulla. In debilibus, & morboſis quandoque adhuc ſerius incipit dentitio. Ex quibus patet, primorum dentium eruptionem diverſo tempore etiam naturaliter contingere. Longe major mora in ſecundorum dentium eruptione obſervata fuit. Vidit *Helmontius* (*c*) *anno ſexageſimo tertio aetatis Senem, & Vetulam, quibus quondam amiſſi dentes ſponte renaſcebantur, etiam cum doloribus puerilibus. Nullam tamen notabat vitae longaevitatem, eo quod uterque eodem anno mortem oppetierit.* Legitur (*d*) de fabro lignario octoginta quatuor annorum, cui biennii ſpatio quatuor dentes eruperant, duo, nempe inciſores, & totidem canini. Ipſe vidi in Vetula, quae octogeſimum ſextum annum compleverat, binos dentes molares prodiiſſe; mortua fuit octogeſimo octavo aetatis anno. Mirum eſt, tamdiu latere potuiſſe in maxillis dentium, ſera tantum aetate prodituorum, rudimenta.

Prudenter hinc ſtatuit *Moſchion* (*e*), ſeptimo menſe dentitionem incipere, ſed non in omnibus aequaliter.

Naturaliter quidem ex maxilla utraque dentes erumpunt; quandoque, tamen deviant. Vidi ex medio palato dentem molarem erupiſſe. In theſauro ſuo ſervabat *Ruyſchius* (*f*) os palati humanum, ex cujus medio dens molaris erupit. Plures dentium aberrationes recenſentur (*g*).

Solent primo omnium prodire dentes inciſores; ſed plerumque antequam octo inciſores omnes prodierint, unus, alterve dentium molarium erumpit. Poſtea ſequuntur, quandoque ſatis magno interpoſito temporis intervallo, quatuor canini. Legitur (*h*), in America ſeptentrionali, in inſula, quae a canibus nomen habet, incolas habere dentes inciſores planos, dentibus molaribus ſimiles. Curioſum foret ſcire, an illis etiam primo prodeant tales inciſores, cum aeque difficulter ex maxilla erumpant, ac molares.

Cum ergo dentes lateant in alveolis ſuis, non tantum illi, qui primo prodituri ſunt, verum etiam alii, qui circa ſeptimum aetatis annum prodire ſolent,

(*a*) B. S. Albin. Acad. Annot. Lib. II. pag. 3. & ſeq. (*b*) Ibid. pag. 9. (*c*) In Capitulo. *Arcana Paracelſi* pag. 626. col. 2. (*d*) Académ. des ſcienc. l'an 1730. Hiſt. pag. 56. (*e*) Spach. gynaec. pag. 10. N. 118. (*f*) Muſ. Anatom. ſive Catalog. rar. pag. 177. (*g*) Albin. Academic. Annot. Lib. I. Cap. XIII. pag. 52. (*h*) Académ. des ſcienc. l'an 1722. Mém. pag. 446.

Digitized by Google

lent, incipiunt augeri mole; dum exitum moliuntur, cruſta adamantina muniuntur, ut ſuo munere poſtea fungi poſſint. Quomodo hoc fiat, credo, quod hactenus ignoremus: quis enim ſolidam, & evidentem rationem dedit, cur primus dens incipiat augeri, exſurgere, viam ſibi parare? dum ſecundus dens, ipſi ſuppoſitus, quieſcit, poſt ſeptem annos demum ſimilia praeſtiturus: hoc fieri videmus evidenter, licet rationem facti non intelligamus. Haerent illa dentium germina in alveolis maxillarum; ſed horum alveolorum exitus tegitur membrana ſatis denſa, coriacea, quae ab erupturo dente pertundi debet, quin imo lacerari; ita ut poſt eruptionem dentis lacerae hujus membranae laciniae obſervatae fuerint ab accurato in ſimilibus indagandis *Heriſſant* (*i*). Exſiccatae dein hae laciniae ſponte cadunt. Magna ergo ſatis vis a dente erupturo fieri debet, ut hanc membranam rumpat. Egregius *De Laſône* (*K*), qui pulcra dedit obſervata de organiſatione oſſium, & dentium, credidit, quod, poſtquam dentis ſuperior pars jam induruerit, tunc interior pars mucoſa, vegetare pergens, nec potens ſuperare obſtaculum durum in parte dentis ſuperiori, urgeat interiora, ubi minor eſt reſiſtentia; & hoc mechaniſmo putavit formari dentium radices, quae productae deorſum, occurrentes diaphragmati oſſeo, quod inter primum, & ſecundum dentem interjacet, non amplius deſcendere poſſunt; ſed, pergente eadem vi dentem elongante, neceſſario ſuperior dentis pars elevari debet; unde ſenſim lacerabitur membrana, alveolos tegens, & dens prodibit. Ingenioſa certe haec explicatio eſt; nec tamen videtur difficultatem modo propoſitam ſolvere; cum nulla pateat ratio, quare in primo dente illa vegetatio adeo efficaciter agat, dum per tot annos iners quieſcit in dente ſecundo, qui primo adeo vicinus eſt.

Praeterea plures dentes primos, dum vacillare incipiunt, eductos examinavi, & in plurimis ne veſtigium quidem radicis inveni. Mirabantur hoc chirurgi peritiſſimi, qui in dentium morbis curandis verſatiſſimi merito habebantur. Statuebant, dentes, qui circa ſeptimum annum cadere ſolent, radices habuiſſe: dum illos, jam vacillantes, leviſſima vi educebant, nullas radices inveniebant. Ut hoc explicarent, dixerunt, ſecundum dentem, dum aſſurgit, atterere radices prioris, & ſic comminuere in minutiſſimum pollinem, qui prae tenuitate ſua evaneſceret totus; nam nemo illum unquam invenit. An lente aſcendentis dentis ſecundi, dum primum loco movet, actio tanta eſſe potuit, ut prioris radices in pollinem comminueret? Egregius in hac chirurgiae parte *Bourdet* (*l*) ſtatuit, primos dentes, antequam vacillent, habere radices aeque fortes fere, & duras, quam obſervantur in ſecundis. Dum autem refutat ſententiam *Bunon*, qui ſtatuebat, radices illas a frictione aſcendentis dentis ſecundi deſtrui, provocat ad illa, quae in recentis cadaveris maxillas inveniuntur, dum ſecundi dentes jam oſſei fieri incipiunt, & primi dentes, lactei dicti, adhuc adſunt; *ſive firmi adhuc haereant*, ſive jam plus minuſve vacillare inceperint. Apparet enim, dentem ſecundum, dum aſſurgit, ſua membrana

(*i*) Académ. des Scienc. in 4. l'an 1754. Mém. pag. 431. (*K*) Ibid. l'an 1752. Mém. pag. 168. (*l*) Recherch. & obſervat. ſur l'art du Dentiſte §. 5. pag. 511.

Digitized by Google

brana involutum manere, donec exitui proximus ſit. Radicibus ergo dentis lactei, & aſſurgenti denti ſecundo interponitur membrana. Radices tamen dentium lacteorum deſtructae jam ſunt, antequam ſecundi dentes illas tangere poſſint. Praeterea parva diſtantia obſervatur inter dentem primum, & ſecundum; unde concludit, radicem dentis lactei conſumi ab alia cauſa, non vero per attritum dentis ſuppoſiti. Hinc maluit credere, ab adjacentibus partibus ſecerni acriorem quemdam humorem, qui illas radices conſumeret.

Fateor, quod mihi longe probabilior videatur opinio, quae ſtatuit, dentes lacteos carere radicibus. *Celeberrimus Albinus* (*m*), de his agens, dicit: *Quum dentis naturam dentes induunt, teſta quaedam primum oritur, forma folliculi patuli. Eaque ad corpus dentis pertinet, radice nondum inchoata.* Talia dentium corpora abſque ullo radicum veſtigio in abortuum, & recens natorum maxillis diſſectis vidi ſaepe. Eadem in tabulis nitidiſſime expreſſa habentur (*n*). Ubi ſimul videri poteſt, quomodo ſucceſſive radices ex dentis corpore protrudantur. Dens ergo fuit abſque radicibus, &, dum cadit lacteus, radicibus caret. An credibile videtur, denti lacteo creviſſe radices, & denuo deſtructas fuiſſe, antequam caderet, dum nulla probabilis deſtructionis radicum cauſa fuerit unquam inventa? Ab attritu ſecundi dentis aſſurgentis hoc fieri non poſſe, ex dictis patuit evidenter. Rodentem liquorem hic in auxilium vocare, quam precarium eſt!

Videntur tamen obſervationes docere, quod dentes lactei, ſi non cadant ſuo tempore, aut jam vacillantes non eximantur, apti ſunt, ut radices protrudant ex ſuo corpore, quibus poſtea fixi in maxillis haerent ſaepe tota vita.

Vidi attentus toties, vel ſponte cadentes, vel Chirurgi manu eductos, dentes lacteos, & inveni limbum inferiorem non aequalem, ſed hinc inde prominentiis, quandoque proceſſibus acutis aſperum, quos in illis, quibus diutius relicti fuerant dentes lactei, inveni jam longiores multo, & concavitate ſua reſpondentes ſuppoſiti dentis convexae ſuperficiei; ita ut manifeſte ſe accommodarent vicino obſtaculo, ut profundius deſcendere poſſent. Ante laudatus *Bourdet* (*o*) eadem omnino vidit, licet in alia opinione fuerit. Sedecim annorum virgini jam a ſex ſeptimanis dens caninus perforaverat ſuperiorem partem gingivae in maxilla ſuperiori: locum ſuum ſervaverat dens caninus lacteus ipſi reſpondens; qui tamen multum vacillabat; quem dum eduxerat, vidit, aliquam radicis partem habere, illam eſſe punctis quibuſdam, ſive aſperitatibus inaequalem; hinc adſtantium una firmiter credidit, fracto dente, radicem in alveolo manſiſſe: fatetur, quod vix contrarium perſuadere potuerit. Praeterea vidi ſaepius, dentem lacteum, a binis vicinis dentibus nimis preſſum, non vacillaſſe illo tempore, dum naturaliter cadere debebat, hinc in loco ſuo relictum fuiſſe, dum interim ſecundus dens emergens, ante, vel retro priorem, maxillam perforaret; unde quandoque deformitas nata fuit, ad quam tollendam dens lacteus, jam firmiter haerens, dum educeretur, radici-

(*m*) Annot. Academ. Lib. II. Cap. II. pag. 16. (*n*) Ibid. tab. 2. (*o*) Recherch. & obſerv. ſur l'art du Dentiſte pag. 52. 53.

Digitized by Google

dicibus praeditus erat. Unde merito concluditur, dentem lacteum poſſe radices producere deorſum. Si enim ſecundum multorum opinionem dentis lactei radices conſumtae fuiſſent, dum cadere deberet, novae renatae eſſent; & tunc ſtatuendum foret, bis in eodem dente radices natas fuiſſe. Unde videtur, dentes lacteos naturaliter carere radicibus, dum ſponte cadunt; aptos tamen eſſe, ut radices producant, ſi diutius in loco ſuo relinquantur, & quod ſaepe in dentibus lacteis, dum ſponte cadunt, vel jam vacillantes educuntur, detegantur erumpentium radicum prima veſtigia; quae ab aliis habentur pro reliquiis radicum detritarum, quae prius adſuerant.

Quamvis autem dentium eruptio naturalis ſit, & in multis infantibus abſque magna moleſtia contingat, in quibuſdam tamen gravibus dentitio ſtipatur ſymptomatibus, quae aliquando aliis morbis attribuuntur, licet a ſola dentitione pendeant. Unde ſollicite monet *Sydenhamus* (*p*), dum febres Epidemicae graſſantur, & infantes aegrotant, omni cum cura inquirendum eſſe, an febris illa ad conſtitutionem epidemicam referenda ſit, an vero a dentitione pendeat. *Vulgo enim notiſſimum eſt, infantes a doloribus, ex dentitione ortis, ſaepius in febres agi, quae haud ita facile ab alterius generis febribus internoſcuntur*. Operae pretium eſt ergo, conſiderare illa ſigna, quae docent, dentitionem imminere, vel jam inceptam eſſe.

Patuit ex antedictis, tempus dentitionis ſatis incertum eſſe, adeoque non adeo magnum momentum inter ſigna dentitionis habere, niſi quod incitet attentionem Medici, ut circa ſeptimum menſem magis invigilet.

Dum de morbis aetatum agit *Hippocrates* (*q*) dicit: *Ad dentitionem vero productis, gingivarum pruritus, febres, convulſiones, diarrhoeae; ac maxime, cum caninos dentes edunt, craſſiſſimiſque pueris, ac duras alvos habentibus.*

Primum, quod obſervare potui, dentitionis incipientis ſignum erat, ſi arcus maxillae ſuperior, qui ex convergentibus alveolorum lamellis conſtituitur, incipiat latior fieri, ſenſim a ſe invicem ſecedentibus his lamellis, ut denti erupturo locus fiat. Videtur hoc fieri a dente ſenſim aſcendente: hoc tempore internum, quaſi in ipſa maxilla, pruritum ſentire videntur, dum perpetuo faciem, nares imprimis, & mentum fricant: gingivae enim, nec membrana alveolos tegens, tenſae, aut rubrae adhucdum apparent. Simul de nocte infantes minus quieti ſunt, & ſolito moroſiores: neque hoc mali ominis eſt. Monuit enim *Hippocrates* (*r*): *Quicumque dentientes bene habiti manent, & altiori ſomno premuntur, periculum eſt, ne convulſione corripiantur.*

*Harris* (*s*) duplex dentitionis tempus ſtatuit; unum nempe, quo dens ex oſſe maxillari primum emergere nititur; & tunc haec ſymptomata adſunt. Optime monet, hoc dentitionis ſtadio *gingivam in parte externa, & ſuperiori, abſque aliquo ejuſdem tumore, albido quodam circulo circumſcribi.* Quan-

(*p*) Schedul. Monit. de nov. febr. ingreff. pag. 674.
(*q*) Aphor. 25. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 120.
(*r*) Lib. de Dentit text. 9. Charte, Tom. VII, pag. 871.
(*s*) De morb. acut. infant. pag. 35.

Quandoque apparent duo, vel plura talia loca, ac ſi dens emerſurus pelluceret per gingivam. Saepe per aliquot ſeptimanas durat hoc dentitionis ſtadium, antequam incipiat alterum, *quo dens mole jam auctior, & major factus, gingivam tumidam ſemper reddit, inflammationem inſignem in eadem parit, atque eam perrumpere omni vi conatur*. In difficili dentitione haec vera ſunt; ſaepe tamen facilius haec peragitur; & tunc omnia haec ſymptomata adeo levia ſunt, ut dens, non advertentibus infantum cuſtodibus, prodeat. Simul ſolet adeſſe major ſalivae copia, quandoque & tuſſis: nares pluunt, genae rubent, a dentis emerſuri irritatione, humoribus majori copia verſus caput derivatis; ut docent ſymptomata plura, quae apud auctores collecta leguntur.

Sic *Moſchion* (*t*) habet: *Gingivarum pruritus; fervor genarum; dolor nervorum in cervice; frequentius ſanguinolentus humor per os, vel aures, exit*. Ita & apud *Aëtium* (*u*) leguntur ſequentia de dentitione: *Circa ſeptimum menſem infantes dentes producere incipiunt, punguntur, ſtimulantur, tanquam a paxillo quodam, ſeparante gingivas dente. Inflammationes ſuccedunt gingivarum, & maxillarum, & tendinum; quas febres plerumque ſequuntur. Succedit & pruritus in meatibus auditoriis, & aures humeſcunt: nonnullos ophthalmia corripit, & ſanguis ex canthis (oculorum) fluit. Pluribus perturbatur venter, ob ſtomachi inflammationem, ventriſque exſolutionem*.

Cum autem omnia haec mala a tenſione, punctura, laceratione, gingivarum nervoſarum, ſanguinolentarumque, oriantur, patet facile, omnia haec mala magis metuenda eſſe, dum erumpunt dentes canini, qui obtuſum apicem habent, & ſatis craſſi ſunt. Inciſores acutum referunt cuneum; hinc facilius membranam incumbentem findunt. Molares autem, licet latiorem ſuperficiem habeant, quam canini, & quatuor apices, facilius feruntur; quoniam non ſimul, & ſemel, ſed ſucceſſive illi apices emergunt. A ſolo dolore intenſiori convulſiones metuendas eſſe in infantibus, quibus nervoſum genus adeo facile irritatur, facile intelligitur. Unde etiam (§. 1075. 4.) inter epilepſiae cauſas dentitio numeratur; ubi ſimul notatur ex *Hippocrate*, non omnes ex dentitione convulſos interire, ſed multos ſoſpites evadere; uti quotidiana in Praxi obſervata docent. Si autem multum tumeat gingiva, ſimulque admodum rubeat, validae inflammationis ſignum eſt, quae quandoque in gangraenam ſatis cito terminatur; praecipue, ſi acrior humorum indoles ſimul adſit. De qua re videantur illa, quae in Capitulo *de Gangraena* dicta fuerunt. Cito autem gingivae ſic affectae putreſcunt, & malum ad vicina loca propagatur, niſi *ſpiritu ſalis marini* miſto cum *melle roſarum*; ſaepius tangatur locus gangraenoſus, ſicque ſiſtatur proſerpens putredo. Vidi aliquoties in pauperum infantibus, qui omnino neglecti fuerant, partem oſſis maxillae cecidiſſe, una cum alveolis, & dentibus contentis: unde in hoc loco deſtructae maxillae, tota vita fuerunt edentuli.

*Alvi fluor* viridis ſuſpectus eſt, dum dentitionis tempore adeſt. Antea dictum fuit, dum acido in primis viis laborant, faeces alvinas virideſcere; unde

(*t*) Moſch. apud Spach. gynaec. pag. 10. n. 118. (*u*) Lib. 4. cap. 9. pag. 68.

Digitized by Google

unde & ab hac cauſa poſſent viridia per alvum excerni, licet a dentitione hoc non fieret. Verum ſi faeces, quae naturaliter flaveſcuut in infantibus, dentitionis tempore ſubito fiant aeruginoſae, tunc periti Medici convulſiones metuere ſolent; quia ex illa coloris mutatione concludunt, ſenſorium commune, & totum nervorum ſyſtema turbari. Si ſanus homo ſubito in gyrum rotetur, vertigine corripitur; & niſi haec rotatio ceſſet, cadit, bilemque aeruginoſam vomit. Unde etiam §. 275. pro malo ſigno habetur, ſi poſt concuſſum validum capitis bilioſus vomitus ſequatur.

Caeterum alvus laxior dentientibus infantibus prodeſt potius. *Quibus in dentitione alvus multoties ſubducitur, illi minus convelluntur, quam quibus ita paucies.*

*De ſalivatione*, dentitionem conſequente jam dictum fuit.

*Febris, mors.* Dolor, moleſtus, inflammatio gingivarum, inſomnia ſufficiunt, ut febris excitetur, quae certe, ſi valida fuerit, tenerum corpuſculum brevi deſtruere poterit; Interim non ſemper funeſtum eventum a febre dentitionem comitante videtur metuiſſe *Hippocrates* (*x*): dicit enim: *Quibus in dentitione febris acuta oboritur, raro convelluntur*. Caeterum hyemale tempus dentitioni magis convenire ſtatuit (*y*), ita ut facilius emergant, caeteris paribus, hoc anni tempore. Simul obſervavit, illis, qui cum tuſſi dentiunt, dentes tardius erumpere, verum in punctione magis extenuari. Solet enim in omnibus dentientibus toroſitas corporis minui, & carnes fieri flaccidiores, praecipue dum dentes canini prodire incipiunt.

§. 1375. QUae cuncta facile ex eadem cauſa oriri demonſtrantur.

Senſim enim diſtrahitur membrana, quae alveolos claudit, & tegit; ſi jam inflammatio adſit, & a duro dente inflammatus ille locus rumpi debeat, facile patet ratio, quare omnia illa mala, modo recenſita, ſequi debeant.

§. 1376. QUin ſublata irritatione nervorum (1374) ſponte ceſſant.

Dolor, uti alia occaſione ad §. 220. & ſequentes dictum fuit, ponit fibram nervoſam ſic affectam, ut diſſolutionem minitetur: hinc dolor acrior eſt, dum fibra nervoſa eſt rupturae propior. Unde patet, quare moleſtiae omnes augeantur, dum dens eruptioni proximus eſt, & denuo ceſſent, ſimul ac dens membranam prius tenſam ruperit. Ceſſat enim tunc nervorum irritatio. Hinc ſimul patet, quid ſentiendum ſit de omnibus illis *Periaptis*, & *Amuletis*, quae infantibus, dentitionis tempore, appendi ſolent, hac ſpe, ut dentes facilius, & citius erumpant. Dentitio naturae ſolius opus eſt; hanc accelerari poſſe per artem, nemo peritus facile credet. Verum moleſtias,

(v) Hippoc. lib. de Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871.
(x) Ibidem. (y) Ibidem.

ſtias, dentium eruptionem comitantes, lenire ars valet, uti ſequenti paragrapho dicetur. Facile tamen permittitur mulierculis, ut *Corallia rubra*, *poeoniae radicem*, *dentes lupi*, *apri*, *vulpis*, & his ſimilia collo dentientis infantis appendant; a quibus nulla metuenda eſt noxa. Solent enim tunc magis morigerae eſſe Medicorum conſiliis.

§. 1377. QUod fit 1. gingivas emolliendo, refrigerando, leniendo mollibus, glutinoſis, antiphlogiſticis. 2. ſaepe atterendo ad corpora dura, glabra. 3. diſſecando ope lanceolae.

1. Quantam efficaciam habeant in dolore leniendo omnia illa, quae diſtentam fibram dolentem laxant, antea ad §. 228. 1. dictum fuit. Cum autem tenſa, & dolens ſit haec membrana, quae dentem erupturum coërcet, facile patet, quare emollientiſſima hic locum habeant. Cum autem plerumque gingivae, leviter ſaltem, inflammatae ſint hoc tempore, hinc foventur refrigerantibus, & antiphlogiſticis, quae optime proſunt, ſi ſimul leviter glutinoſa ſint, ne a copioſa ſaliva, quae dentitionis tempore profluit, abluantur illico. *Sempervivi majoris* ſuccus recens preſſus, cum *ſyrupo florum violarum*, addita mucilagine *gummi Arabici*, *Tragacanthi*, *Sem. Cydoniorum*, *&c.* aptiſſimum tale remedium dat, ſi ſaepius gingivis illinatur. *Cremor recens lactis*; cum *vitello ovi*, & *ſyrupo florum violarum* miſtus, ſi aliqua copia *aquae ſtillatitiae roſarum* diluatur, optime prodeſt. *Flores Sambuci*, ſi una cum *plumbi* fruſto in nodulo ligentur, & in fundo vaſis vitrei cylindrici ponantur, dein lac recens ſuperaffundatur, & haec omnia ponantur in leni digeſtione, brevi in ſummitate vaſis colligitur cremor, qui fragrantiam florum ſambuci redolet, & gingivis illinitur ſaepius, optimo cum effectu. Plumbum autem additur, ut deprimatur nodulus ad fundum vaſis, ſicque facilius colligi poſſit cremor in ſuperficie ſuprema; ſimul plumbum externo uſu magnam efficaciam habet in ſedandis inflammationibus incipientibus. Novi quidem, plumbum non ſine ratione ſuſpectum eſſe Medicis, imprimis uſu interno; ſed parum admodum de plumbo in lacte ſolvitur; & illud pauculum ſolutum potius in ſero lactis haeret, quam in parte cremoracea: unde videtur tale remedium tuto uſurpari poſſe; imprimis cum gingivis dolentibus pauculum cremoris tantum illiniatur, vixque deglutiat aliquid de hoc cremore infans; ſed fere totum cum ſaliva copioſius affluente exeat ex ore. Si vero gingivae, profunde rubro colore tinctae, gangraenam minitentur, tunc aliquot guttulae *Spiritus ſalis marini* adduntur *Syr. fl. violarum*, addito nitro; & haec diluuntur in *aqua ſtillatitia florum roſarum*, aut *florum ſambuci*, ut gingivae ſaepius tali mixtura foveantur. Antea, ubi de *Angina gangraenoſa* agebatur, uti & in capitulo *de Scorbuto*, laudata fuit efficacia *ſpiritus ſalis marini* in ſimilibus malis. Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulae habentur.

Quan-

Digitized by Google

Quandoque contingit, gingivas ſic inflammari, & dolere, ut valida accendatur febris, & ſequantur convulſiones: tunc *Sydenhamus* (z) commendat venae ſectionem, tanquam optimum, & efficaciſſimum remedium: ſimulque ſtatuit, aeque tuto ex infantum venis, quam adultorum, ſanguinem extrahi poſſe. Neceſſitatem quidem evacuationis ſanguinis in tali caſu agnoſcit *Harris* (a); ſed maluit unam, alteramve hirudinem infra utramque aurem applicare. Certum enim eſt, venae ſectionem difficilius ſaltem inſtitui in infantibus, ob venarum exilitatem, & irrequietum membrorum motum. Imo ipſe *Sydenhamus* (b), dum in febre dyſenterica ſanguinis miſſionem judicabat neceſſariam, dixit: *Si infans hac febre laboret, tum hirudines duae utrimque applicentur pone aures.* Notum autem eſt, *Sydenhamum* hanc ſchedulam ſcripſiſſe circa finem vitae, & quaedam, quae antea ſcripſerat, mutaſſe, vel emendaſſe.

Optime monet *Harris* (c); *Inter dentiendum os tanta teneritudine ſaepe affligitur, ut omne alimenti genus pertinaciter reſpuant. In hoc caſu ſummopere cavendum, ne alimentum calidum, imo vix tepefactum, infantibus praebeatur. Nam calor oris, & gingivarum, fere exurens, vix minimum caloris adventitii gradum fert, ſine moleſtia, & dolore accedenti.* Unde fit, ut vix cochlear ferre poſſint infantes; & hinc patet utilitas differendi ablactationem, donec dentitio abſoluta fuerit. Mollem enim nutricis papillam longe facilius ferunt. Accedit, quod nutrici ingerere poſſimus copiam remediorum emollientium, & antiphlogiſticorum, quae infanti prodeſſe poſſunt. Simul etiam, mutando nutricis diaetam, poſſumus lac ejus reddere congruum praeſenti infantis morbo. Hanc utilitatem agnoſcit *Moſchion* (d), dum ſuadet, ut dentitionis tempore nutrix vinum non bibat, & tenuiori nutrimento utatur.

Simul patet, huic beneficio renunciare illos, qui lac humanum damnant, & aliorum animalium lacte infantes nutriendos volunt.

2. Circa hanc rem in diverſam opinionem abiverunt illi, qui de dentitione, & de dentium conſervatione ſcripſerunt. Quidam laudaverunt, alii improbaverunt omnino. Si gingivae inflammatae doleant, noceret certe attritio ad corpora dura; ſed tunc ne quidem attactum ferunt infantes, quin ſtatim miſero ejulatu dolorem teſtentur. Verum, ubi haec abeſt, videtur levis preſſio gingivarum a natura indicari. Dentitionis tempore videmus, infantes propriis digitis perpetuo dentes fricare, obvia quaeque, quae arripere poſſunt, ori immittere, & inter maxillas comprimere quam fortiſſime. Videntur enim moleſtum in gingivis pruritum ſentire, quem hoc modo lenire tentant. Nullum enim doloris percepti indicium dant; e contra hilares, & quieti ſunt, dum non impediuntur ab hoc opere; & vidi ſaepius, irrequietos admodum infantes pacatiſſime obdormiviſſe, dum nutrix digito prurientes gingivas molliter perfricabat.

*Aëtius*,

(z) Prax. Medic. cap. V. pag. 248. 249. (a) De morb. infant. pag. 35.
(b) Schedul. Monitor. De novae febris ingreſſu pag. 673.
(c) In loco modo citato. (d) Spach. gynaec. pag. 10. n. 119.

Digitized by Google

*Aëtius* (*e*) quidem monuit, cavendum eſſe omnino, ne quid durum mandendum praebeatur, ne gingiva calloſior reddita naſcituros dentes impediat: eandem ſententiam & alii tuentur (*f*). Verum vix videtur ab hac frictione adeo metuenda calloſitas, cum perpetuo os madeſcat ſimul. Imo alii (*g*) optabant potius hanc calloſitatem, dum credebant, facilius rumpi membranas tenſas, & duriores, quam molles, quae denti exſurgenti cedunt nimis. Unde *Andry* damnavit emollientium uſum, niſi gingivarum inflammatio illa poſceret. Et quia hyeme omnia oſſa fragiliora fiunt, ideo credidit *Hippocratem* ſtatuiſſe, dentitionem felicius procedere hyeme, quam aliis anni temporibus. Addit ex obſervatione *Spigelii*, citius erumpere dentes in maxilla ſuperiori, quia haec magis rotatur ſupra papillam nutricis, quam inferior, adeoque & plus atteritur.

Cum ergo ipſa natura videatur indicare in dentientibus frictionem gingivarum, utile erit, ſi talia corpora dura, glabra, ex cryſtallo, corallo rubro, ebore &c. parata porrigantur infantibus dentientibus, modo nullas omnino eminentias habeant, & parata fuerint ex tali materia, quae in ſaliva ſolvi nequeat; unde ex cryſtallo parata praeferuntur reliquis; metallica vero repudiantur; auro puriſſimo excepto; argentum enim, quo ad ſimilia conficienda utuntur, ſemper aliquam partem cupri continet.

3. Sectio illa tunc tantum opportuna eſt, cum membrana alveolum tegens a dente emergente elevatur, tenditur, ruber, dolet intenſe; tunc plerumque valida ſatis febris adeſt, & convulſiones metuuntur, niſi denti ſubito via concilietur: at poſt ſectionem factam dens illico prominet. Si vero profundius adhuc haereat dens, dum haec ſectio inſtituitur, vulnuſculum hoc inflictum brevi conſolidabitur, & cicatricula reſiſtet magis denti poſtea erupturo. Fama etiam Medici inſigniter periclitatur, ſi inciſionem ſuaſerit, nec hac facta dens appareat. Novi contigiſſe, ut dens octo menſibus poſt factam inciſionem eruperit tantum.

Antea ad §. 1374. dictum fuit, duplex eſſe dentitionis ſtadium: primum adeſt, dum dens ex oſſe maxillari primo emergere nititur; ſigna hujus tunc dicta ſunt. Secundum ſtadium eſt, dum dens jam gingivam perrumpere conatur. Monuit autem *Harris*, (*h*), quod, *In primo illo dentitionis molimine, aeque ac in ſecundo, Chirurgi gingivas infantum quacumque ex occaſione imperite incidunt; quo ſcilicet dentes facilius erumpant; unde vulnus citra neceſſitatem, & nullam plerumque opem ferens, teneris promiſcue infligitur; quum ſecundum ſolum dentitionis tempus (quod diligenter notandum) eam plagam inferri proprie requirat.*

Simul noluit in hoc caſu phlebotomo, ſive lanceola, inciſionem fieri, cum nimis cito coaleſcat tale vulnuſculum. Unde monuit; *Curandum eſt igitur Medico, ut inſtrumento magis commodo (ſive ſit ſcalpellum, quo calami ſcripto-*

(*e*) Lib. IV. Cap. IX. pag. 68.
(*f*) Bourdet. recherch. & obſervat. &c. Tom. I. §. IV. pag. 40.
(*g*) Andry l'orthopedie tom. 2. pag. 210. & ſeq.
(*h*) De morbis Infant. pag. 35.

Digitized by Google

*ſcriptorii vulgo conficiuntur, ſive ſit aliud, cujus dorſum in denſitatem novaculae aemulam aſſurgat*) *inciſio ſemper fiat*. Sic enim labia vulnuſculi magis diſtant a ſe invicem, & tardius concreſcunt. Forte ob hanc rationem quidam voluerunt (*i*), unguibus lacerandam eſſe hanc membranam, quae alveolum tegit; tunc enim certe minus cito conſolabitur vulnus. Verum facile patet, hoc majorem dolorem facere, & imperita manu fieri; unde videtur ſectio praeferenda eſſe in tali caſu ſemper.

Monet celebris in hac chirurgiae parte *Fauchard* (*k*), inciſionem ſecundum longitudinem arcus maxillae debere fieri pro dente inciſorio erupturo; crederem etiam pro canino, crucialem inciſionem ſuadet pro dente molari; ſed ſimul prudenter monet, tunc tuto talem inciſionem fieri, ſi gingiva rubeſcat, tumeat, tenſa ſit, ſi dens viſu, aut tactu percipiatur, dum ſub membrana coërcente haeret. Caeterum diuturno artis uſu edoctus, affirmo, ſectione hac raro opus eſſe, etiam in difficiliori dentitione.

§. 1378. Convulſiones hinc oriundas minuta Sp. C. C. doſis feliciter tollit.

Dictum fuit §. 229. doloris ſenſum, & multos doloris effectus, qui inde pendent, tolli poſſe, licet cauſa doloris maneat. Hinc lenia paregorica, ex *ſyr. flor. rhoead.*, & ex ipſo *papavere*, parata, in hunc finem cum prudentia tuto adhiberi poſſe, certus ſum; modo alia, quae in cauſam doloris agunt, non negligantur. Obſervatis *Sydenhami* (*l*) conſtat, paucas guttulas, tres, quatuorve, ſpiritus cornu cervi, ex vehiculo idoneo exhibitas, profuiſſe inſigniter ad curandam febrim, quae dentitionem difficilem comitatur, ſi quarta quaque hora ad quatuor, vel ſex vices propinarentur. Formula talis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

(*i*) Brouzet. educat. médic. des enfants Tom. I. pag. 234.
(*k*) Le Chirurg. Dentiſte Tom. I. Chap. XV. pag. 175.
(*l*) In Sched. Monit. de novae febris ingreſſu pag. 675.

*FINIS TOMI QUARTI.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google